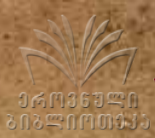

3369
112

ფილიპე მახარაძე

VII

სახელბამი

800

პროლეტარულ ყვლა ქვეყანაში, ბუქროფიტობ

329.14/333.57

2-32

ფილიპე მახარაძე

✓ 335 ბ: 333.5
2-443

3კ5
2 44

თხზულებათა პრეზული

ტომი VII

აგრარული საკითხი.

6559
43643
+

K 3369
2

ს. ს. რ. სახელმწიფო ბაიომცენალოგა

ტფილისი — 1930

1947
4625

მ.მ.
811

სახელგამის 1-ლი სტამბა

სახელგამის 1-ლი სტამბა,
კლუზანოვის ქროსკ., № 91.
მთავლ. № 2039, შუკ. № 474
ტირაჟი 2.000.

179

შ ი ნ ა ა რ ს ი.

რედაქციისაგან	83 V
---------------	---------

ნ ა წ ი ლ ი ჰ ი რ ვ ე ლ ი

ზოგიერთი კითხვები მიწათმფლობელობის შესახებ ჩვენში	3
აგრარული საკითხი ჩვენში	23
შესავალი	23
I სოფლის მეურნეობა და მრეწველობა	24
II ძველის ნაშთები და ახალის წინასახები	29
მიწის იჯარა	32
ბატონყმობის დამხობა რუსეთში	37

ნ ა წ ი ლ ი მ ო რ ე

მოხსენება აგრარული საკითხის შესახებ	55
ამიერ-კავკასიის კომისარიატი და მიწის საკითხი	57
ეხეც „დეკრეტი“	60
როგორ სწავლიათ მენშევიკებს და მემარჯვენე ესერებს მიწის საკითხების გადაჭრა ამიერ-კავკასიაში	63
მენშევიკები და მიწის საკითხი	67
ამიერ-კავკასიის კომისარიატის ერთ-ერთი ვითომდა „დეკრეტის“ ბედ-იღბალის შესახებ	72
მიწის საკითხი და რევოლუცია	74
აგრარული საკითხი მართველი პარტიის ურილობაზე	77
მიწის საკითხი	79

ნ ა წ ი ლ ი ნ ე ს ა მ ი

მიწის საკითხის გადაჭრა	93
საქართველოს საბჭოთა მთავრობის კანონები მიწის შესახებ	95
ყველა ადგილობრივ მიწის განყოფილებებს და მიწის კომიტეტებს სახელმძღვანელოთ და მთელი გლეხთა ცხოვრების საყურადღებოთ	97

	83
დამატება № 1	102
დამატება № 2	105
დამატება № 3	108
დამატება № 4	110
მიწის რეფორმის პრაქტიკული მხარე ანუ მისი გატარება ცხოვრებაში.	112
მიწის საკითხის მნიშვნელობა	116
საადგილმამულო პოლიტიკა საქართველოში	120
საადგილ-მამულო პოლიტიკა და სასოფლო მეურნეობა საბჭოთა საქართველოში	126
საადგილ-მამულო პოლიტიკა და სასოფლო მეურნეობა საქართველოში	139
ჩვენი საადგილ-მამულო პოლიტიკა და სასოფლო მეურნეობა. (პასუხი წეკითხვებზე)	147
გაუგებრობა თუ რა?	157
რამდენიმე სიტყვა მიწის რეფორმის შესახებ საბჭოთა საქართველოში	164
ლენინი და გლეხკაცობა	175
მიწის საკითხები	187

ნ ა წ ი ლ ი მ ე ო ტ ხ ე

სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაცია	203
უდიდესი გარდატეხის ხანა სოფლის მეურნეობაში	238
კოლექტივიზაცია ოზურგეთის მაზრაში	244
ბრძოლა კოლმეურნეობებისათვის სოფლად	249
საკოლმეურნეო მოძრაობის დღევანდელი მდგომარეობა და პერესპექტივები საქართველოში	254
პარტიის გენერალური ხაზი სოფლად	254
ჩვენი შეცდომები და მათი მიზეზები	259
კოლმეურნეობათა მდგომარეობა ამ ეამათ	267
მორიგი ამოცანები საკოლმეურნეო მშენებლობაში	273
საბოლოო სიტყვა	279
შენიშვნები	287

რედაქციისაგან.

წინამდებარე ტომი, როგორც თვით წიგნის სათაურიდან სჩანს („აბკარული საკითხი“), უძიცავს ნაწილებს მიწის საკითხის შესახებ. მასში მოთავსებულია აბტორის ყველა წიგნილები და მოხსენებები (და სიტყვებიც), რომლებიც ასე თუ ისე დასახელებული საკითხის გარშემო ბრიალებს. დაწყებული 1897 წლიდან, ვიდრე დღემდე.

ყველა წიგნილები გარდა ერთისა მოთავსებული იქონ სხვადასხვა პერიოდულ გამოცემებში, როგორც ჩვენში, ისე რუსეთშიაც. როგორც ვაკთულ, ისე რუსულ ენაზედაც. ერთი წიგნილი კი პირველად იბეჭდება აქ. ვინაიდან თავის დროზე სხვადასხვა მიზეზების გამო არ დაბეჭდილა კრებაში. ახლა იბეჭდება აქ როგორც ისტორიული დოკუმენტები.

ნაწილი პირველი

ზოგიერთი პითხვაზე მიწათმოქმედების შესახებ ჩვენში

I

მიწადმფლობელობა დღეს ჩვენში იმდენად გამოურკვეველი საგანია, რომ იმაზე მსჯელობა მეტათ საძნელოთ, თითქმის შეუძლებლიათაც მიგვაჩნია. მაგრამ მეორე მხრით მას იმდენათ არსებითი და საყოველთაო მნიშვნელობა აქვს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, მასზე იმდენი მწივაკე კითხვების გადაწყვეტა ჰქვია, რომ ჩვენ ასე იქნება თუ ისე მაინც უნდა შევეხოთ მას. ამ წერილის მიზანს შეადგენს იმ მიმართულების გათვალისწინება, რომელსაც დაადგა ჩვენი მიწადმფლობელობა მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევარში მისი (მიწადმფლობელობის) ზოგიერთი კერძო მხარეების დასახელებით. ამისთვის ჩვენ კისარგებლობთ როგორც არსებული ოფიციალური სტატისტიკური მასალით, აგრეთვე სხვა ქვეყნების (განსაკუთრებით რუსეთის) მაგალითით და საზოგადო თეორიული ნოსახრებით. მაგრამ სანამ ამაზე გადავიდოდეთ, საქირათ ეთვლით მოკლე განცხადებით, თუ რას წარმოადგენს თანამედროვე მიწადმფლობელობა, არის იგი ერთხელ და სამუდამოთ ვაჩენილი რამ, თუ იგი ისტორიულათ შემუშავებულია და როგორც ასეთი წარმაყალი.

მიწადმფლობელობის საყოველთაოთ გავრცელებულ ფორმათ დღეს უნდა მივიღოთ მიწის კერძო საკუთრება. თუმცა ზოგიერთ მოვარდნილ კუთხეებში ან კულტურულათ ჩამორჩენილ მხარეებში მოიპოვება სხვაგვარი ფორმა(კ), მაგალითად მიწის საერთო მფლობელობა, უფრო ხშირათ კი მხოლოთ მისი მკრთალი არილი. „მიწის საკუთრება (კერძო) აღნიშნავს — ამბობს ცნობილი გერმანელი ეკონომისტი — განსაზღვრულ პიროთა მონოპოლიას მიწის განსაზღვრულ სივრცეზე, როგორც განსაკუთრებულ სამფლობელოს იმათი პირადი ნების მოქმედებისას, რომელიც სხვა განკარგულებას უარჰყოფს... მიწის კერძოთ საკრებლობა სრულიად დამოკიდებულია ეკონომიურ პირობებზე, რომლებიც კერძო მფლობელთა დამოუკიდებლათ მოქმედებენ. თვით იურიდიული წარმოდგენა მხოლოთ იმას აღნიშნავს, რომ მიწის მფლობელს შეუძლია მოექცეს თავის მიწას ისე, როგორც საქონლს თითოეული ბატონი ექცევა თავის საქონლს. ასეთი წარმოდგენა კი, ე. ი. იურიდიული წარმოდგენა თავისუფალი, კერძო საკუთრებისა, — ძველ დროში ვაჩნდა მხოლოთ საზოგადოებრივი წესწყობილების შერყევის დროს, ახალ დროში კი მხოლოთ კაპიტალისტურ წარმოებას განვითარების დროს“.

ამნაირი წარმოდგენა მიწის საკუთრებაზე საფუძველს უდებს იმ შემკლარ შეხედულებას მიწაზე, რომ ვითომც მიწა ძუთივე საქონელია, ე. ი. საცვლელი ღირებულება. როგორც შრომის ნაწარმოები ბურჟუაზიულ საზოგადოებაში, და მართლაც მიწა წარმოადგენს დღეს ყიდვა-გაყვიდვის, ე. ი. ვაჭრობის ერთ უდიდეს დარგს. მიწა და მისთან ერთად მის გულში დამარბული ბუნებრივი სიმდიდრე, სხვადასხვა მადნეულობა, იყიდება ისე, როგორც შრომის ნაწარმოები, ე. ი. როგორც საცვლელი ღირებულება. ჩვენ ქვევით დავინახავთ, თუ საიდან წარმოადგა ეს შეცდომა. აქ კი უნდა აღვნიშნოთ, რომ მიწის საკუთრება და იურიდიული წარმოდგენა ამ საკუთრებაზე შედარებით ახალი დროის ნაყოფია. დღეს უკვე მეცნიერულათ დადგენილია, რომ პირველყოფილმა დრომ არ იცის საზოგადოთ კერძო საკუთრება; ყოველივე ნივთი ჯგულის ანუ თემის საერთო კუთვნილებას შეადგენს. განვითარების შემდეგ საფუხურზე ჩვენ ვხედავთ კერძო, ინდივიდუალური საკუთრების ჩანასახს, ნიშნებს, მაგრამ ეს საკუთრება შეიცავს მხოლოდ მოძრავ ნივთებს: ტანისამოსს, იარაღს და სხვ. რაც შეეხება უძრავ საკუთრებას, რომელიც დღეს ასე გამჭადარი აქვს თანამედროვე საზოგადოებას ძვალსა და რბილში, პირველ ხანებში არავითარი წარმოდგენა არ ქონდათ მანუ. უძრავი საკუთრების დასაწყისი მიწის დამუშავების დასაწყისია, რაც შედარებით ძლიერ გვიან ჩნდება. მაგრამ მიწის განსაზღვრული სივრცის ანუ ნაჭურის კერძო საკუთრებათ გამოცხადებამდის კიდევ შორს ვართ. დიდი ხნის განმავლობაში განსაზღვრული ტერიტორია შეადგენს თემის, ოჯახის ან გვარეულობის მფლობელობას. თემი, ოჯახი, გვარი, როგორც ერთად, ისე შათი წევრები ცალ-ცალკე სარგებლობენ მიწათ, რამდენიც თითოეულ მათგანს სურს, ანუ რამდენის მოხნარა თითოეულ მათგანს შეუძლია. ეს არის მფლობელობა, და არა საკუთრება, ვინაიდან რა დღიდან მიწის მუშა შეწყვეტდა განსაზღვრულ ნაჭერზე მუშაობას, იმ დღიდან იგი კარგავდა მანუ ყოველგვარ უფლებას და ვეუღას შეძლო იმავე ნაჭერით ესარგებლა. ასეთი წესწყობილების ნაშთს ჩვენ დღესაც ვხედავთ ჩვენში, მაგ. ქიზიყში იგი დღემდე არსებობს, თუმცა ძლიერ ვადანაფერებულა, ახალი წესწყობილების ზეგავლენით. მაგრამ ასეთი წესწყობილების დროს ჩნდება და თანდათან ვითარდება მიწადმფლობელობის სულ სხვაგვარი სისტემა.

ჩვენ ვიცით, რომ მას შემდეგ, რაც პირველყოფილმა თემებმა მიწის დამუშავება იწყეს, იმ ტყვეებს, რომლებიც მათ განუწყვეტელი ომების დროს უვარდებოდათ ხელში, აღარ ხოცავდენ. ეს უკანასკნელი ნდებიან მეომარ პირთა მონებათ, იმათ ასახლებენ თავისუფალ მიწაზე. მიწის დასამუშავებლათ და ვადებულათ ხლიან მოსავლის განსაზღვრული ნაწილი იმათ სასარგებლოთ იხადონ. აეთი მიწადმომქმედ მონებს ჩვენ ვხედავთ კლასიკურ საბერძნეთში და განსაკუთრებით რომის იმპერიაში, მისი არსებობის უკანასკნელ ხანებში. ჩვენთვის აქ საინტერესო ის არის, რომ ასეთ მონების საშუალებით რამდენიმე პირი იმ მიწის საკუთრებას ჩემობს, რომელზედაც ისინი დასახლებულნი იყვნენ და რომელსაც ისინი ამუშავებდენ. ვარდა ამისა იყვნენ ისეთი უმწერო და უთვისტომო პირები, რომლებიც თავისი ნებით ყიდდენ პირად თავისუფლებას და დამოუ-

კიდებლობას ეკონომიურათ უზრუნველყოფაზე მოწოდება. *) აქედან წარმოდგა საშუალო საუკუნოების ფეოდალური მიწათმფლობელობა. მართალია, ფეოდალური მიწათმფლობელობის ნიშნობლივ თვისებას შეადგენდა ის კანონი, რომ ყველა მიწა ფეოდალურ მებატონეთა, როგორც საერო, ისე საეკლესიო, საკუთრებას შეადგენდა — *nulle terre sans seigneur* — მაგრამ იმავე დროს ჩვენ ვიცით, რომ ფეოდალურ მებატონეთათვის უპირველესი მნიშვნელობა ჰქონდათ იმათ, ენც იმათგან პირადათ დამოკიდებული იყო, ცხოვრობდა და მღწაობდა იმათ მიწაზე და ისედაც იმათ სასარგებლოთ ღალას და ხარკს. მართალია, მიწა ფეოდალების საკუთრებას შეადგენდა, მაგრამ საკუთრებას მხოლოდ მაშინ ჰქონდა მნიშვნელობა, როცა მასზე მიკრული იყო გლეხი; უამისოთ ფეოდალური საკუთრება ჰკარგავდა ყოველგვარ მნიშვნელობას. ამიტომ ფეოდალები ცდილობდნენ დაესაძლებათ თავიანთ მიწაზე რაც შეიძლება მეტი გლეხი; გლეხთა სამრავლე შეადგენდა იმათ ძალას, და არა ტერატორიის სიდიდე. მეორე მხრით, ხშირად ფეოდალების ხელში არ იყო იმ მიწების სრული განკარგულება, რომლებიც იმათ მფლობელობის ქვეშ იმყოფებოდა. იმ დროს მოქმედებდა ძლიერის უფლება. რომელიმე ძლიერ ფეოდალს შეეძლო ერთსივითი სრულყოფით წაერთმია მიწა და სხვისთვის გადაეცა; ძლიერის თვითნებობა და ძალმომრეობა კანონი იყო. ხოლო სადაც ასეთი კანონი, ანუ უფრო მართალია რომ ვთქვათ, სრული უკანონობა იყო გაბატონებული, იქ კერძო საკუთრების უზრუნველყოფა ყოველად შეუძლებელი იყო.

ამაირობათ საშუალო საუკუნოებში ვერ განხორციელდა მიწის კერძო საკუთრება. ამისათვის საჭირო შეიქნა სულ სხვა პირობების არსებობა.

ქალაქებში მრეწველობის აღორძინებამ, ახალ ქვეყნების აღმოჩენამ ძირითადი გამოუთხარა ფეოდალურ წარმოებას და იმავე დროს საფუძველი ჩაუყარა მთელ თანამედროვე წესწყობილებას და კერძოთ: ჩვენი დროის მიწის კერძო საკუთრებას. ახალი დროის კლასიკურ მხარეს წარმოადგენს ინგლისი, სადაც აი როგორ მოხდა ეს პროცესი: „სოფლის მწარმოებლის, გლეხის, ექსპროპრიაცია, იმისთვის მიწის წართმევა, — აი მთელი ამ პროცესის საფუძველი. სხვადასხვა ქვეყნებში ეს ექსპროპრიაცია ღებულობს სხვადასხვა ელფერს, და გაივლის სხვადასხვა საფეხურს არა ერთნაირი თანდათანობით. მხოლოდ ინგლისში, რომელსაც ჩვენ ვღებულობთ მაგალითისთვის, იგი ღებულობს კლასიკურ ფორმას... სახელმწიფო ჰონებათა სიყალბით გადაცემა, სათემო საკუთრების დაპყრობა, ფეოდალურ საკუთრებათა თანამედროვე კერძო საკუთრებათ ძალდატანებით გადაქცევა, რაც დაუზოგველი სისასტიკით მოხდა, — აი იდილიური საშუალებანი კაპიტალის თავდაპირველი დაგროვებისა. ამით დაპყრობილ იქნა ასპარეზი კაპიტალისტური მიწათმომკმედებისათვის, მიწა შეუფრთხს კაპიტალს და შექმნილ იქნა თავისუფალ პროლეტარიების საჭირო დენა ქალაქის მრეწველობისაკენ“.

ამაირობათ მიწის კერძო საკუთრება ნაყოფია ბურჟუაზიული ხანის. წინანდელმა დრომ იგი არ იცის, ან თუ იცის, არა იმ სახით, რომელიც მან ჩვენ დროში მიიღო. იმავე დროს კერძო საკუთრება საფუძველათ დაედო თანამედროვე კაპი-

*) М. Ковалевский. Экономич. рост Европы да სხვ. შტ. გვ. XII

ტალისტურ მეურნეობას, რომლის მეოხებით სამეფალითო გაუმჯობესობა შეტანილ იქნა წარმოების ამ დარგში. „ერთი უდიდესი შედეგი კაპიტალისტური წარმოებია — ამბობს ზევით დასახელებული ავტორი — მდგომარეობს იმაში, რომ მისი მეოხებით მიწადმოქმედება ტოვებს ძველ დახავსებულ და გამოუსადეგარ წესს და ღებულობს წმინდა მეცნიერულ ხასიათს აგრონომიის გამოყენებით, რამდენათაც ეს შესაძლებელია კერძო საკუთრების ფარგლებში; რომ იგი ერთი მხრით სრულიად ათავისუფლებს მიწადმოქმედებლობას ბატონურ და მონურ ურთიერთობათაგან, და, მეორე მხრით, ყოფს მიწას, როგორც შრომის პირობას, მიწადმოქმედებლისაგან, რომელსაც აინტერესებს მხოლოდ განსაზღვრული ვადისახადი ფულადი, რომელსაც იგი მონობოლიის წყალობით, ახდევინებს მრეწველს, ან ფერმერს... ერთი მხრით მიწადმოქმედების ნაციონალურ ნიადაგზე დაყენებას, რომელიც შესაძლებელია ხდის მის ფარგლო წარმოებას, და მიწის საკუთრების აბსურდათ ვადაქცევა, მეორე მხრით, წარმოადგენენ კაპიტალისტური წარმოების უდიდეს სამსახურს“. იმავე დროს აი როგორც ხასიათებს იგივე ავტორი წერაოს საკუთრებას: „მიწის წვრილი საკუთრება თავისთავად უარყოფს შრომის საზოგადოებრივ სწარმოო ძალთა განვითარებას, შრომის განსაზოგადოებას, საქონლის მოშენებას, მეცნიერების გამოყენებას“.

თუმცა ასეთი მართალი ცვლილება მოახდინა, როგორც მეურნეობაში ისე თვით მრეწველობაშიაც მიწის კერძო საკუთრების აღორძინებამ თანამედროვე კაპიტალისტური მეურნეობის განვითარებით, მაგრამ, მეორე მხრით, მისმა მეწე მხარეებმა ჩქარა იჩინა თავი, რის გამო მრავალი მეცნიერი მიეცა დიდ საგონებელს. სანამ ჩვენ გადავიდოდეთ მიწის კერძო საკუთრების მანებულ მხარეებზე, მოვიყვანთ აქ ერთი ავტორის აზრს, რომელსაც ჩვენ სახეებით არ ვეთანხმებით, მაგრამ მიუხედავად ამისა ის გაცივადვილებს ჩვენ შემდეგში ჩვენი შეხედულების განმარტებას. ეს ავტორი არის ინგლისელი მწერალი უელტონი, რომელიც 1865 წელს აი რას სწერდა ამ საგნის შესახებ: „ჩვენი ქვეყნის სამეურნეო დაწესებულებათა ყოველგვარო ღონისძიებანი მანამ ვერ მოიტანენ რაიმე შესაშენე ნაყოფს მიწის დამუშავების გაუმჯობესობაში, სანამ ასეთი გაუმჯობესობა უფრო არ გადაიდებს მიწის საკუთრებას ფასს და ასწევს მიწის მფლობელის შემოსავალს (რენტას), ვინც არ გააუმჯობესებს მოიჯარეს და დაქირავებული მუშების მდგომარეობას. მოიჯარემ ისე, როგორც მიწის მფლობელმა და თითქმის, როგორც სამეურნეო საზოგადოების თავმჯდომარემ, ძლიერ კარგათ იცის, რომ ჭაობის ამოშრობა, ღრენაღი, მიწის კარგათ გასუქება და გონიერი მართვა გასაოცარ ნაყოფს მოიტანს, როგორც ნიადაგის გაუმჯობესებისათვის, ისე მოსავლის გადიდებისათვის. მაგრამ ყოველივე ეს თხოულობს დიდ ხარჯს, მეიჯარემ კი ძლიერ კარგათ იცის, რომ რაც უნდა მან გააკეთოს მიწა და ასწიოს მისი ფასი, დაბოლოა ეს სასარგებლო იქნება მხოლოდ მიწის მფლობელისთვის, რომელსაც ამით მიემატება შემოსავალი (რენტი) და აიწევს მისი მიწის ფასი“. ამნაირით კერძო საკუთრება წინ ეღობება მეურნეობის გაუმჯობესობას. მაგრამ იგი ქმნის ბევრათ უფრო შეუსაბამო და საზოგადოებრივი განვითარების შენსლუდველ პირობებს, ასე რომ მიწის კერძო საკუთრება, რომელიც ჩვენ დროში ყველაზე უფრო მკვიდრ და შეურყეველ დაწესებულებათ ითვლება, არ მართ-

ლდება არც ისტორიულად და არც ლოლიკურად. ამ პირობებზე ჩვენ შემდეგ წერილში მოვილაპარაკებთ.

II

ყოველივე კერძო საკუთრება იმავე ნიშნავს, რომ ერთი ადამიანი სარგებლობს განსაკუთრებული უფლებებით. კერძო საკუთრება არსებითად უარყოფს საზოგადოების წევრთათვის ერთნაირ პირობებს, ერთნაირ უფლებებს. კერძო საკუთრების სრული განვითარება ზდება მაშინ, როცა საზოგადოების ერთ ნაწილში მოგროვილია მთელი საზოგადოებრივი ქონების თუ სიმდიდრის უმეტესი ნაწილი და პირიქით, როცა საზოგადოების მეორე ნაწილს ეს სიმდიდრე თანდათან ეცლება ხელიდან. ამის თვალსაჩინო მაგალითს წარმოადგენენ თანამედროვე განვითარებული ქვეყნები, როგორც, მაგ., ჩრდილოეთ ამერიკის შვერთებული შტატები, ინგლისი, გერმანია, საფრანგეთი; დანარჩენი ქვეყნები და იმათ შორის ჩვენი ქვეყანაც ამავე გზაზე არიან შემდგარი და მეტი თუ ნაკლები სისწრაფით წინ მიიჭარბიან. რაც ითქმის საზოგადოთ კერძო საკუთრებაზე, იგივე უნდა ითქვას მიწის კერძო საკუთრებაზედაც; მაგრამ მიწის კერძო საკუთრებას აქვს ისეთი მხარეები, რომლებსაც მოკლებულია ყოველგვარი სხვა კერძო საკუთრება.

არსებობს ორი დიდი კატეგორია კერძო საკუთრებისა: მოძრავი და უძრავი. მოძრავი საკუთრების გასადიდებლად, რომ იქიდან მეტი შემოსავალი მიიღოთ, საჭიროა რაიმე ღონისძიების ხმარება, ფულის გამოღება, შრომის დახარჯვა. ეს არის აუცილებელი პირობა. პირიქით, უძრავი საკუთრების პატრონი არა თუ არ ესაჭიროება ხელას განძრევა თავის შემოსავლის გასადიდებლად, არამედ ზოგიერთ შემთხვევაში ეს ისე ზდება, რომ ამის შესახებ იგი არც კი ფიქრობს. მოვიყვანოთ რამოდენიმე მაგალითი. ყველამ კარგათ იცის, თუ როგორი გამოუთქმელი სიჭარბით იზრდება თანამედროვე ქალაქები. ეს მოვლენა იწვევს, ერთი მხრით, ქალაქების მჭიდროთ დასახლებას და, მეორე მხრით, იმათ ტერიტორიის გაფართოებას. ამის გამო იზრდება ქალაქის მიწების ფასი. წარმოვიდგინოთ, რომ რომელიმე №-ს ქალაქის საუკეთესო ადგილას სახლი აქვს, რომელიც მას წლიურად აძლევს 2.000 მანეთს წმინდა შემოსავალს. ათი წლის შემდეგ ქალაქის ზრდის გამო სახლის დამჭირავებელთა რიცხვი იმატებს, ე. ი. ბინა უფრო მეტ პირს ენდამება; ამიტომ დამჭირავებელთა შორის ჩამოვარდება უფრო გამწვავებული მოცილეობა, რასაც ის შედეგი მოყვება, რომ სახლის პატრონი ბინის ფასს ასწევს და 2.000 მანეთის მაგივრად მიღებს 3.000 მანეთს. ამაკარაა, რომ უძრავი ქონების პატრონი სარგებლობს ამ შემთხვევაში საზოგადოებრივი განვითარებით; მას არავითარი მონაწილეობა არ მიუღია იმ ძალთა შექმნაში, რომლებმაც გამოიწვიეს ქალაქების მცხოვრებთა ზრდა; შემოსავლის მატება ამ შემთხვევაში მას არა თუ არაფრათ არ უღირს. არამედ არც კი იცის, საიდან ან როგორ მოხდა ეს. იგი ხედავს მხოლოდ იმას, რომ მისი სახლის დამჭირავებელთა უფრო მეტ პირს სურს და ეს აძლევს მას მიზეზს ქირა მოუმატოს. სახლის მაგიერ კარიბდი მიწა რომ აგველო, ამასვე დავინახავდით. ვთქვათ ქალაქის გაწაპირა

ადგილას რომელიმე X-ს ყოვლად გამოუსადეგარი ადგილი აქვს, რომელიც არაკითარ შემოსავალს არ აძლევს პატრონს. მაგრამ რამდენიმე წლის შემდეგ ქალაქის ზრდა ამ ადგილს სასარგებლოთ გახდის, რადგანაც ამ შემთხვევაში აუცილებელი შეიქნება იქ დასახლება. და აი მიწა, რომელიც არაკითარ შემოსავალს არ აძლევდა თავის პატრონს, სრულიად მის უმცესადინოთ, შეიქნება დიდი შემოსავლის წყაროთ. და ეს მხოლოდ იმიტომ, რომ საზოგადოებრივი ტრთიერთობა შეიცვალა, წარმოიშვა და განვითარდა პრეწველობა და აღებ-მიცემობა, რასაც მოყვა ქალაქის განვითარებაც. ამნაირათ საზოგადოებრივ განვითარებას სავსებით იყენებს კერძო პირი, მხოლოდ იმის მეოხებით, რომ მას აქვს პონოპოლია მიწის განსაზღვრულ ნაჭერზე, ე. ი. ეს უკანასკნელი მის კერძო საკუთრებას შეადგენს, რომელსაც ისე მოექცევა, როგორც უბრალო საღირალ ნივთს.

აეილოთ ახლა სხვა მაგალითი. ვთქვათ, ვისმეს შორს და მიუეალ ადგილას აქვს დიდძალი მამული, რომელიც, რა თქნა უნდა, არაკითარ შემოსავალს არ იძლევა. წარმოვიდგინოთ, რომ ამ მამულში აღმოჩნდა რაიმე ძვირფასი მადანი, რომლის დამუშავება საჭირო ხდება საზოგადოების სხვადასხვა მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლოთ. ნაშინეუ გამოჩადებიან მყიდველები ან მეიჯარენი და ეს სრულიად გამოუსადეგარი მამული შეიქნება დიდძალი შემოსავლის წყაროთ. ასევე მოუვა იმ მამულებსაც, რომლებიც ამ მადნებიანი ადგილების მახლობლოთ მდებარეობს. გარდა ამისა ვინ არ იცის, რომ რკინის გზის გაყვანა, რაც საზოგადოებრივი წარმატების პირდაპირი ნაყოფია, ისეთი მიწების დამუშავებას ხდის შესაძლებლოთ, რომ ურკინისგზოთ ეს წარმოუდგენელი იქნებოდა.

ამნაირათ ჩვენ აშკარად ვხედავთ, რომ ყველა ხევით დასახლებულ შემოსხვევებში კერძო პირი ისაკუთრებს იმას, რაც საზოგადოებრივმა განვითარებამ შექმნა და რაც ამის ძალით მხოლოდ საზოგადოებას ეკუთვნის. გამოდის, რომ წინაპრების ნივლ თაობათა კულტურული მემოობა მხოლოდ იქვეთვენ ყოფილა-მიმართული, რომ ამის ნაყოფი კერძო პირის სასარგებლო შეიქნეს. ასეთი შედეგი მოაქვს მიწის კერძო საკუთრებას.

„ფულის დაზარჯვა — ამბობს ცნობილი ეკონომისტი, რომლის სიტყვებსა არა ერთხელ ვიმოწმებთ ჩვენ ამ წერილში, — რაც საჭიროა სამიწადმოქმედო წარმოებისათვის, კისერზე აწევს სულ მოლოდ თერმერს, მეიჯარეს. ასეთი ხარჯი, რომელიც გონიერათ ხდება, მაშასადამე არ იწვევს ნიადაგის სრულიად გამოფიტვას, როგორც ამას ჩადიოდენ ანეროკაში ქონების ყოფილი პატრონები, აპოხიერებს ნიადაგს და უფრო მეტ გამოსავალს აღებინებს მას... მაგრამ ჭადის თუ არა იჯაროს ვადა, რომელიც ხელშეკრულებაშია დადებული, ნიადაგის გაუმჯობესება, როგორც განუყოფელი მიწისაგან, მიწის მფლობელზე გადადის. როგორც მისი საკუთრება. ამნაირათ მისი შემოსავალი იზრდება. თუ იგი მოინდომებს მიწის გაყიდვას, მისი ფასი მატულობს: იგი ყიდის არა მარტო მიწას, არამედ მიწას, რომელიც გაუმჯობესებულია, ფულს, რომელიც დაბანდებულია მიწაში და რომელიც მას არაფრათ არ უღირს“. მეორე ადგილს „მიწის მფლობელნი ამ გზით ლებულობენ არა თუ სარგებელს სხვის თანხაზე, რომელიც მათ არაფრათ არ დაჯდომიათ, არამედ გარდა ამისა ლებულობენ კიდევ სრულებით ტყუილოთ სხვის თანხას“.

ამნაირათ მიწის კერძო საკუთრება ექვემდებარება სრულებით განსაკუთრებულ კანონებს. მიწის კერძო საკუთრება ყველაზე უფრო აშკარათ ყოფს იმ წინააღმდეგობას, რომელიც არსებობს თანამედროვე კაპიტალისტურ წესწყობილებაში. იგი იმავე დროს არა თუ ცხადყოფს ამ წესწყობილების უფარვისობას და შეუსაბამობას, არამედ ნათლად გვიმტკიცებს მისი დარღვევის აუცილებლობას. გადავიდეთ ახლა ამ საგნის სხვა მხარეებზე.

დღეს ყველას ენაზე აკრია: მიწის ფასი, ეს მიწა ამდენათ და ამდენათ ღირს და სხვ. ახლა ჩვენ ეკითხოთ: ვანა შეიძლება, რომ მიწის ფასი ჰქონდეს? ფასი თანანედროვე ბურჟუაზიული საზოგადოებაში აქვს მხოლოდ შრომის ნაყოფს. ეინაიდან მიწა შრომის ნაყოფი არ არის, მას ფასი არ აქვს. ის, რასაც ჩვენ მიწის ფასს ვუწოდებთ, მიწია ზედწვეცილი შემოსავალი (რენტა). ის გარემოება, რომ ზედწვეცილი მიწის შემოსავალი გამოიხატება მიწის ფასში ან მიწის ღირებულებაში, და მიწა ამისთვის იყიდება, როგორც პოთენციური სხვა საქონელი, ზოგიერთ დამცველთ მიწის საკუთრებისა გასაძარტლებელ საბუთათ მიაჩნია, ეინაიდან მყიდველი აძლევს იმაში ღირებულებას, როგორც სხვა რომელიმე საქონელში, და ამ საშუალებით მიწის საკუთრების უმეტესი ნაწილი გადავიდა სხვის ხელში. ამნაირათ ნონობის გამართლებაც შეიძლებოდა, ეინაიდან მიწის პატრონისათვის, რომელმაც მისცა მიწაში ნაღდი ფული, იმის შრომისაგან შემოსავალი შესაძლებელია წარმოვიდგინოთ როგორც სარგებელი იმ კაპიტალზე, რომელიც „ამაში მიცემულია“. მიწის შემოსავალი მატულობს იმდენათ, რამდენათ წინ მიდის საზოგადოებრივი განვითარება. აქ არ შეგვიძლია გვერდი აუღაროთ მიწის მსხვილ და წვრილ საკუთრებას, წვრილ მესაკუთრებას არა აქვს შიშავალი. „მევაზშეობამ იგი უნდა გააჭროს. მიწის საყიდელი ფულის გამოლება ხელიდან აცლის მეურნეს მიწის გაუმჯობესების საშუალებას“. გარდა ამისა შინამრეწველობის გაჭრობა მსხვილი მრეწველობის გავლენით წვრილ მესაკუთრებას ასუსტებს და შეუძლებლათ ხდის მის არსებობას.

ამ საზოგადო მოსახრებათა შემდეგ შეგვიძლია გადავიდეთ მოაფარ საგანზე.

III

მიწადმფლობელობის ისტორია ჩვენში იგივეა, რაც ყოველგან; განსხვავებას ეხედავთ მხოლოდ კერძო შემთხვევებში, რაც განვითარების საერთო სურათის სრულებით არ არღვევს. ეს განსხვავება უმთავრესათ მდგომარეობს იმაში, რომ მთელი ეს პროცესი, ე. ი. საერთო მიწადმფლობელობის დარღვევა, სათემო, საგვარეულო და საოჯახო საკუთრების განვითარება, შემდეგ ფეოდალური, ანუ ბატონყმური მიწადმფლობელობის გაჩენა და მისი თანდათან გაუქმება და მის ადგილას თანამედროვე კერძო საკუთრების აღორძინება. — ეიმეორებით, მთელი ეს პროცესი ჩვენში უფრო ნელი ნაბიჯით მიმდინარეობდა. ამნაირათ ამ გრძელი პროცესის სათავე არის მიწის საერთო მფლობელობა, როცა მიწა-ადგილი არავის კერძო საკუთრებას არ შეადგენს, ყველას შეუძლია თავის მოთხოვნების დაგვარათ მიწა-ადგილით ისარგებლოს იმდენათ, რამდენათაც ეს მისთვის საჭიროა. მეორე მხრით, ამავე პროცესის უკანასკნელ საფეხურს შეადგენს დღე-

განდელი ფორმა მიწადმფლობელობისა, ე. ი. მიწის კერძო საკუთრება, როცა მიწა-ადგილი კერძო პირთა განუსაზღვრელ მფლობელობაში იმყოფება, ე. ი. როცა ერთი უფლება მიწის განსაზღვრულ ნაჭერზე სრულებით უარყოფს მეორეს უფლებას იმავე ნაჭერზე, როცა მიწის პატრონს აქვს განუსაზღვრელი და შეუზღუდავი უფლება მიწის გაყიდვისა, დაგირავებისა, გადაცემისა. ის გზა, რომელსაც მიყვებართ პირველი საფესურიდან უკანასკნელ საფესურამდე, მეტათ დახლართულია და ძნელი შესაწავლი. თანამედროვე ისტორიულ და ეკონომიურ გამოკვლევათა მეოხებით ჩვენ დღეს ვიცით, თუ რა მიზეზებმა გამოიწვიეს მიწადმფლობელობის წესის ცვლილებანი. ჩვენ ვიცით, რომ ეს მიზეზებწარმოების ნიუთიერ პირობებში უნდა ვეძიოთ. როგორც ყოველივე სხვა მხარე საზოგადოებრივი ცხოვრებისა, ისე მიწის მფლობელობის ესა თუ ის წესი ანუ ფორმა პირდაპირ დანოკიდებულია საზოგადოების საწარმოო ძალთა მდგომარეობაზე: ყოველივე ღრმა ცვლილება წარმოების სიტუაციაში, გაუმჯობესობა შრომის იარაღთა თუ ახლების გამოგონება, საზოგადოო წარმოების ტექნიკური პირობების გაუმჯობესობა, რაც შრომის ნაყოფიერების გადიდებას მოასწავებს აუცილებლათ ახდენს ღრმა ცვლილებას მიწადმფლობელობის წესში. ესე იგი საზოგადოთ შეგვიძლია შევიღოთ შემდეგი თეზისი: ტექნიკურ გაუმჯობესებას მიყვებართ საერთო მიწადმფლობელობიდან კერძო მიწადმფლობელობამდე, სანამ ეს უკანასკნელი არ შეიქნება შემაფერხებელ მიზეზათ მიწის დამუშავების, კულტურის, ტექნიკური პირობების გაუმჯობესობისა, რასაც ჩვენ ვამჩნევთ თანამედროვე კაპიტალისტურ მეურნეობაში.

ჩვენ აქ არ გამოუდგებათ იმის გამოკვლევას, თუ როგორ იყო ჩვენში მიწადმფლობელობა უძველეს ხანებში. ჩვენთვის აქ საკმარისი იქნება, თუ შეიძლება ვტყუვნებთ მოკლეთ მიწადმფლობელობის ფორმას და ამასთანავე აღვნიშნავთ, თუ რა გარემოებამ შეუწყო ხელი პირველის დამხობას და მეორის აღორძინებას.

მთელ საშუალო საუკუნოების განმავლობაში მიწადმფლობელობა საქართველოში ასეთ სურათს წარმოადგენს, სათუაო, საგვარეულო და საოჯახო საკუთრება მიწის თავისუფალ მომუშავეთა თანდათან ქრება, იმავე დროს თანდათან ისპობა გლეხ-კაცობის დამოუკიდებელი მდგომარეობაც. ეს წოდება, რაც დრო გაღის, კარგავს პირად დამოუკიდებლობას და ვარდება ბატონ-ყმურ მდგომარეობაში, რომლის უკიდურესი განვითარება გამოიხატება ვახტანგ მეექვსის კანონით: „ყმისა ყველა ბატონისა არის“ (ვახტანგის კანონები, § 258). რაც შეეხება თვით მიწა-ადგილს, იმის პატრონ-ბატონათ ხდება, ერთი მხრით, ფეოდალური თავდა-აზნაურობა, და მეორე მხრით ეკლესია-მონასტრება, მაგრამ ეს პატრონობა სრულებით არ ნიშნავს თანამედროვე საკუთრებას. უწინარეს ყოვლისა საშუალო საუკუნოებში მიწადმფლობელობა უსათუოთ შეერთებულია რაიმე საპატოო ხარისხთან, ან სახელმწიფო სამახტოთან. ჩვენ დროში თუ რაიმე სახელმწიფო თუ საზოგადო სამსახტოისთვის აჯილდოებენ ფუღილთა წინათ ამისთვის აძლევენ ყმებს იმათი სახლკარით და ყოველივე უძრავ-მოდრავი ქონებით. მეორე მხრით, იმ დროს, რომელზედაც ჩვენ ახლა ვლაპარაკობთ, თვით მიწის თავდათავათ არ აქვს მნიშველობა, თუ მაზე ყმები არ არიან დაახლებული, რომლებიც ვალდებული არიან იხადონ ბატონის სასარგებლოთ ყოველგვარი

გადისახადი, ვინაიდან ასეთი ცალკეური მიწა ყოველად უსარგებლო და გამოუსადეგარი იქნებოდა ფეოდალური ბატონისთვის იმიტომ, რომ ამ უკანასკნელს არ შეეძლო მისი არც დაგირავება, არც გადაცემა და მით უმეტეს არც გაყიდვა; იმას მხოლოდ უფლება ეძლეოდა ესარგებლა მიწის შემოსავალით, რომელსაც იგი ღებულობდა სხვადასხვა სახით, თუ მიწა ნაყოფით, თუ მუშაობით. მაგრამ დაბოლოს უნდა ყოფილიყო ასეთი ვინმე, რომელსაც შესძლებოდა, ან მინიჭებულნი მიწონდა ის უფლება, რომ მიწა გაეცა, ანუ ებოძებია, ვინც ამის ღირსი შეიქნებოდა თავისი ხარისხით ანუ სამსახურით. ასეთი პირი უნდა ყოფილიყო, რა თქმა უნდა, მეფე, ან მთავარი. ესენი ურიგებდნენ მიწა-ადგილს იმას, ვინც ამას დაიმსახურებდა რაიმე მოქმედებით, ან ეწეოდნენ რაიმე სახელმწიფო სამსახურს, ან კიდევ მათივე თხოვნით. ასეთ მიწას ეწოდებოდა ნაბოძები და იგი ნაშნავდა მხოლოდ დროებით მფლობელობას, იმის წართმევა ყოველთვის შეეძლო იმას, ვისგანაც იგი ნაბოძები იყო. დროებით მფლობელს კი არ შეეძლო არც გადაცემა, არც გასაჩუქრება სხვანვ. გარდა „ნაბოძებისა“ არსებობდა კიდევ მამული. ანუ საგვარეულო საკუთრება. რომელიც უდრის რუსების „ვოტჩინას“.*) არც „მამულის“ გადაცემა შეიძლებოდა სხვანვ, პირველ ხანებში მაინც. მაგალ, აღბუღას?) კანონით ქმარი თავის ცოლის სამამულო მშობივს ხელს ვერ ახლებდა; იგი გადადიოდა შვილზე, თუ უშვილოდ მოკვდებოდა, ისევ საგვარეულოს უნდა დაბრუნებოდა. მეორე მხრით, გლეხის ქალს არ ჰქონდა სამამულო მშობები, რაც იმას ამტკიცებს, რომ აღბუღას დროს, ე. ი. მეთოთხმეტე საუკუნის დასასრულს და მეოთხმეტე საუკუნის დასაწყისს გლეხკაცობის აღარ ჰქონებია საკუთარი საგვარეულო მამული.**)

მეორე გარემოება, რომელსაც გვამცნევს აღბუღას სამართალი, ეს ის არის, რომ მის დროს მეტად განშორებული ყოფილა სხვისი მამულის დატერა, ანუ სხვისი საკუთრების ძალით დაპატრონება. ამის მოსახპობათ აღბუღას სასტიკი ზომები აქვს ნაჩვენები: თუ ვინმემ სხვისი მიწა დაიჭიროს, „ოდესაცა სამართალი იშოვოს ნაქმართი დაფლავს იგი ადგილი მან კაცმანო“, ე. ი. მიწაც დაუბრუნოს და რაც შემოსაველი უქამოა, ისაცაო.***)

ეს გარემოება ჩვენის აზრით, მოწმობს, თუ როგორ ძალდატანებით ხდებოდა საგვარეულო, სათემო თუ საოჯახო საკუთრების გაუქმება ფეოდალურ წესწყობილების ბატონობის დროს. ეს ბრძოლა გრძელდება თითქმის მთელ საშუალო საუკუნოების განმავლობაში; ასე რომ თითქმის მეთერთმეტე საუკუნის ბოლოსაც გლეხებს სრულებით ჯერ კიდევ არ აქვთ აღებული ხელი მიწის

*) ასეთი კლასიფიკაციის იდევა ზ. ა. ხანანავილი!) (იხ. მისი „ბატონებობა საქართველოში“, გვ. 9). ამას წინათ ჩვენმა ავტორმა ეს კლასიფიკაცია რამდენიმე შეცვალა, ე. ი. დასაუღლო ვერობის საშუალო საუკუნოების ფეოდალურ მიწაომჯობელობას მიხედვით იგი ჩვენში ხლდას: ალოდს, ბენედიქტის და ფლოდს (იხ. „კვალი“, 1902 წ. № 1.), მაგრამ არსებითათ მაინც იგივე რჩება. ვინაიდან ნაბოძები (ბენედიქტა) და ფლოდი თითქმის ერთი და იგივეა. განსხვავება მხოლოდ ხარისხშია: ალოდი კი მამულს ნიშნავს.

**) ზ. ნ. ურბნელს?), რომლის წიგნით: „ათაბაგნი ბეჰა და აღბუღა“ ჩვენ ამ შემთხვევაში ესარგებლობა, აქედან სულ სხვა დასკვნა, ჩვენის აზრით სრულიად შეუსაბამო გამოყავს, ე. ი. ის ამბობს, რომ გლეხი ქალის მშობივი მართო საქონლისაგან შედგებოდაო: „აღბათ ჩვეულება უარძალავდა ქალისთვის მშობივში მამული მიღვათი“. (გვ. 68).

***) ნ. ურბნელი: ათაბაგნი ბეჰა და აღბუღა, გვ. 132-3.

თავისუფლად სარგებლობაზე, მაგ., 1785 წელს, მეფის ერთ ბრძანებაში ვკითხულობთ: „ათუმანიშვილებმა შემოგვიჩუქეს, რომ ამილახვრებმა არც ჩვენ და არც ჩვენი კაცები არ შეუშვეს ტყეში; უკანასკნელს იქვე ცემენ, ქარცვავენ და უგრძობადაც ტყიდან შეშის მოტანას და მინდორში საქონლის ძოვებას, რას ნიშნავს ეს? კაცს ასეთი დიდი ტყე ჰქონდეს და გლეხს არ მიუცეს იქიდან შეშის და სხვა მასალის გამოტანის ნება? როდის ვის უნახავა ამის მსგავსი?“*) აქედან ამჟღავნდება ჩანს, რომ არც ერთ მებატონეს, ე. ი. არა თუ დროებით მფლობელს, არამედ სამკვიდრო მამულის პატრონსაც, არ ჰქონებია იმის უფლება, რომ ტყით და საძოვრით სარგებლობა აეკრძალა გლეხისათვის.

მეოთხრეკე საუკუნიდან ჩვენ გვაქვს აუარბებელი გუჯარები და აქტები, მამულის და გლეხების ბოძებისა თუ სიგელის განახლებისა. დასახაიათებლად მოვიყვანოთ რამდენიმე მაგალითი. 1455 წელს მეფე გიორგიმ უწყალობა შეღვივება-უბუცეს ასატ ეანაძეს მამული და გლეხები სოფლებში: კარდანახში, ვეჯინში, ზაკურციხეში, უარდანუნში, კოლაქში და სხვა და სხვ. 1521 წ. მეფე სვიმონმა უბოძა თავის ერთგულ ყნას ივანე ბარათაშვილს გლეხები სხვადასხვა ადგილას ყოველივე თავის მიწა-ადგილით. 1584 წ. მეფე გიორგიმ უბოძა თავის ერთგულ ქვეშევრდომს ჯანდიერისშვილს, მისი ხანგრძლივი და ნაყოფიერი სამსახურისათვის, 29 მოსახლე გლეხი ნებით და ყოველივე იმით, რაც კი იმათ უბოძიათ. „1613 წ. მეფეთა მეფემ ლუარსაბმა გიბოძა ეს მოწყალების ქალაქი შენ, დაუცხრომელ და ერთგულ ჩემს მოსამსახურეს ასლან ამირაჯიბს და შენ შეიღებს იმის გამო, რომ წინ გამოგვეცხადე ჩვენ და გვიხოვე გვებოძებია შენთვის მამული. ჩვენ გაუშინჯეთ უნი თხოვნა და მივიღეთ რა მხედველობაში შენი დაუღალავი სამსახური, გიბოძეთ წინ საშვილიშვილოთ ყველა მამული სალუბანში, ადვიზში და წაგვლში“. სიგელის განახლება. 1451 წელი. „ჩვენ გიორგიმ მეფემ აფხაზისამან, ქართლისამან, კახეთისამან და სხვ. ვაძლევეთ ამ მოწყალების სიგელს თქვენ კირილე წულუკიძეს და თქვენ შეიღებს იმაზე, რომ თქვენ გამოცხადით ჩვენთან და გვთხოვეთ, რომ ჩვენ, ურიცხვი თქვენი სამსახურისათვის, დაგვემტკიცებოთ თქვენთვის ყველა სამკვიდრო და სისხლით შეტენილი მამული. ჩვენ ვისმინეთ თქვენი თხოვნა და დაგიმტკიცეთ, როგორც სამკვიდრო, ისე სისხლით შეტენილი თქვენი მამული.“**) ნელიდანვე იყო დამოუკიდებელი ამონარდნილი მამულის სხვაზე გადაცემა, რისთვისაც იგი ხშირად ქრთამსაც იღებდა ხოლმე. მაგ., 1641 წ. მეფე ბაგრატმა მისცა ქაიხოსრო წერეთელს სიგელი იმაზე, რომ მან, მეფემ მიიღო მისგან კარგი ქრთამი და უბოძა მის ამონარდნილი მამული, რომელიც მის საკუთრებათ გადავიდა აზნაურ აბაშიძის საყვდილის შემდეგ.***)

თუ საერთო პირებზე სახელმწიფო ან სხვა რაიმე სამსახურისთვის გადადიოდა მამული, როგორც მეფისაგან ნაბოძები, სამაგიეროთ ეკლესია-მონასტრებს

*) Д. П. Пурцеладзе. Грузинские крестьян. и др. грамоты гв. 45 — 46.

**) Д. П. Пурцеладзе. Дворянские грамоты гввр. 1, 2, 3, 4, 36. შეადარეთ: Д. Бакрадзе. Археол. путешествие по Грузии и Аджаре. гввр. 204, 308 და სხვ.

***) Дворянские грамоты гввр. 41.

სწირაუდენ მამულს სელის მოხანენებლათ თუ საცხოვნებლათ. ამის სურვილი კი, როგორც ისტორია მოწმობს, ყოველთვის დიდი ყოფილა, ამიტომ ეკლესია-მონასტრებს დიდძალი მამული ჩაუვარდათ ხელში; ამას ისიც უწყობდა ხელს, რომ შეწირული მამული ეკლესიას აღარ წაერთმევოდა. ამნაირათ ეკლესია შეიქნა უძლიერესი მებატონე, მას ჰყავდა თავის ქვეშევრდომებით და ყმებით არა მარტო გლეხები, არამედ აზნაურებიც. ეკლესია მოქმედებდა ისე, როგორც საერთო მფლობელი, შეფე: მსგავსათ უკანასკნელისა, იგიც უბოძებდა, თავის აზნაურთ გლეხებს და მამულს. მაგ., 164 წ. კათალიკოსმა ქრისტეფორემ უბოძა საეკლესიო აზნაურს ვარსიძეს ოთხი კომლი გლეხი თავისი მიწა-წყლით სოფ. ქვეკეში. *)

IV

წინა წერილში ჩვენ ვუჩვენეთ მიწათმფლობელობის უნათერესი ხასიათი საშუალო საუკუნოებში, ე. ი. ჩვენ აღვნიშნეთ ის გარემოება, რომ მიწა-ადგილი მაშინ ორი კატეგორიის მფლობელთა განკარგულებაში იმყოფებოდა, ერთი მხრით, საერო პირთა: მეფეთა, მთავართა და ერისთავთა და, მეორე მხრით, ეკლესია-მონასტრების. ესენი ფლობდენ მიწას ფეოდალური უფლებით, ე. ი. იმყოფებოდენ ურთიერთ შორის, როგორც ფეოდატი და უნკროსი, სიუხერენი და ვასალი; ერთს მჭონდა უფლება მიწის ბოძების, მეორეს უფლება ამ ნაბოძები მამულის სარგებლობისა. იყო მხოლოდ ერთი ძირითადი განსხვავება საერო და სასულიერო მფლობელთა შორის, საბუნდობრივ ის, რომ „მამული ერთხელ შეწირული ეკლესიას აღარ წაერთმევოდა“. **) მაშინ, როცა საერო პირისთვის ნაბოძები მამული წაოთმევა ყოველთვის შეიძლებოდა. მაგრამ მიუხედავად ამისა იყო ერთი გარემოება, რომელიც აერთებდა საერო და სასულიერო პირთა მიწათმფლობელობას, ჩვენ ვამბობთ იმას, რომ როგორც შეუძლებელი იყო ნაბოძები მამულის თავისუფლათ გადაცემა, დაგირიანება და მით უნეტეს გაყიდვა საერო მფლობელის, ისევე შეუძლებელი იყო საეკლესიო მამულის გადაცემა, და გაყიდვა. პირველ შემთხვევაში იმიტომ, რომ ნაბოძები მამული მხოლოდ დროებით მფლობელობას, ე. ი. სარგებლობას, ნიშნავდა; მისი მფლობელობა მხოლოდ შემთხვევაზე იყო დამოკიდებული. ამისთვის შემოღებული იყო სიგელის განაზღვება როგორც კოველი ახალი პირის გამეფების დროს, ისე მაშინ, როცა მამიდან შეიღზე უნდა გადასულიყო ნაბოძები მამული. მაგრამ უწინარეს ყოველისა ნაბოძების მამულის უსრუენველსაყოფელათ საჭირო იყო თავისი შეუფროსება, სიუხერენის, შვიდის ერთგული სამსახური. 1623 წელს მეფე სიმონმა უბოძა ბოქალთი უბუცესს ქაიხოსრო ბარათაშვილს მთელი მამული ბარათა ბარათაშვილისა მხოლოდ იმიტომ, რომ უკანასკნელმა უღალატა მას და მიემხრო სპარსეთსა ყვეს. ***) საეკლესიო მამულის გადაცემა და გაყიდვა კი აკრძალული იყო საეკლესიო წესით, ვინაიდან იგი ბელუბლებელი უნდა დარჩენოდა ეკლეს-

*) Ibid 3.
**) ა. ხაინაძელი, აღკრება, გვ. XIV.
***) Д. П. Пурцеладзе, Крсе. грам. гугр. 3.

კუნიდან დაწყებული. *) აქ ჩვენ ვხედავთ ძირითად განსხვავებას, რომელსაც წარმოადგენს საშუალო საუკუნოების, ე. ი. ფეოდალური მიწადნეფლობელობა ჩვენი დროის მიწადნეფლობელობისაგან. თუ როგორ თანდათან შეიცვალა და სამუდამოთ დაიბრუნდა ასეთი წესი მიწადნეფლობელობისა და მიწა ვახდა თავისუფალი ყიდვა-გაყიდვის საგნათ, ამას ჩვენ უმეტეს ვაჩვენებთ. აქ ჩვენ უნდა გამოვიძიოთ საფუძველი ამგვარი მიწადნეფლობელობისა, უნდა ვუჩვენოთ, თუ როგორ გაჩნდა, განვითარდა და დამკვიდრდა ასეთი წესი მიწადნეფლობელობისა.

მიწადნეფლობელობის კითხვა ძლიერ მჭიდროთ შეკავშირებულია არსებულ საზოგადოებრივ ურთიერთობასთან, — ეს უკანასკნელი, ე. ი. საზოგადოებრივი ურთიერთობა, ანუ საზოგადოების საწარმოო ძალთა მდგომარეობა ის საფუძველია, რომელზედაც უნდა აღმოცენდეს მიწადნეფლობელობის ესა თუ ის წესი. იმ საზოგადოებაში, რომელშიაც ნატურალურ მეურნეობასთან ერთად ფებს იკიდებს მიწის დამუშავება და რომელშიაც იმავე დროს აურაცხელ გარემო მტერთა თავდასხმის გამო აუცილებელი ხდება მუდმივ მეომართა, მხედართა ჩაპნის ყოლა, ადრე იქნება თუ გვიან, უსათუოთ უნდა გაჩნდეს ფეოდალური ურთიერთობა: ასეთ პირობებში დარჩა ჩაყენებული ჩვენი ქვეყანა უძველეს დროიდან. ისტორიის ცნობით საქართველოს სახელმწიფო წესწყობილებას დასაწყისიდანვე ფეოდალური ხასიათი ეჩვენება. „ქართლის ცხოვრების“ *) თქმულებით საქართველოს პირველი მეფე **) და იმავე დროს ფეოდალური წესწყობილების შემოღებები იყო ფარნავაზი (სამი საუკუნის წინათ ქრისტეს დაბადებამდე). მან დაყო საქართველო რვა ნაწილათ და თითოეული იმათგანი ჩააბარა ცალკე ერისთავსა. ***) ჩვენ აქ არ შევდივართ იმის განსჯაში, თუ რამდენათ ნამდვილია ფარნავაზი როგორც ისტორიული პირი, ვინაიდან იმის ცხოვრების აღწერა უფრო ზღაპრულ ამბებს მოგვაცოცნებს, ვიდრე ისტორიულ შემთხვევათ. არც იმის გამოარკვევაში შევალთ, რატომ ამა თუ იმ წესწყობილების შემოღებას ერთ ცაცს ვერასოდეს ვერ მოვაცუთუნებთ. — ამაზე ჩვენს ძვერობაში არა ერთხელ ყოფილა მსჯელობა, ვიცხვით მხოლოთ, რომ ერთსთავნი, რომლებს განწესებას მათიანე ფარნავაზს მიაკუთვნებს, ფარნავაზის დრომდეც იყვენ, მხოლოთ იმ განსხვავებით, რომ ისინი ამ სახელით არ იწოდებოდენ, არამედ ცნობილი იყვენ, როგორც მამასახლისნი, ანუ თავადნი, ე. ი. თემთა და გვართა წინამძღოლნი იმში. ამის საბუთს ჩვენ ეპოულობთ თვით „ქართლის ცხოვრებაში“. მოგვითხრობს რა მცხეთოსის სიკვდილს, მათიანე ასე გახავრობა: „იწყეს ბრძოლათ და ნღობათ ურთერთარს, და გახავრობლეს ძათ ძორის ბრძოლთ, რომელ გამსამე აღდგათ ამითგანი ორნი ნათესანი ერთსა ზელთ და სხვანი შეწყუოდითან. რომელ-

*) იხ. ამის შესახებ ანტიკურეს წერილები ნ. როგოვისა. „Денежное хозяйство и формы землевладения“ (Научное обозрение, 1902 г. № 2) და „Город и деревня в русской истории“ („Мир Божий“ № № 4, 5 и 6 за 1902 г.).

**) ბ-ნი უორდენის მიერ გამოცემული ქრონიკების ცნობით საქართველოს პირველი მეფე ყოფილა არახ. იხ. „რონიკები“, გვ. 12.

***) „განმარჩეობა უყოლი მხედარი ქობოლთსანი. გახაწენა ერისთავნი რვანი და მამს-ბერი“. „ქართლის ცხოვრება“, წ. ტიბიდაძის გამ. გვ. 39.

სადაც უკმა იქმნის მშვიდობა მათ შორის, და შეიშაღნიან და ებრძოლიან... და არაყინ იყო ნათ შორის უწარჩინებულეს და უსახელოვანეს, არამედ ადგილით-ადგილით თავადნი იჩინიან; ხოლო რომელიცა იყვის მცხეთას რეცა თავადი იგი იყვის ყოველთა მათ სხვათა ზედა, და არცა სახელი ედებათ მეეთ, არცა ერისთავთ, არამედ მამასახლისი ეწოდებოდათ, იგი იყვის მახეველი და მჭე სხვათა ქართლოსიანთა, რამეთუ ქალაქი მცხეთა განდიდებული იყო უმეტეს ყოველთასა. *) აქ წარმოდგენილი სურათი ჩვენი ქვეყნის უძველესი დროის წესწყობილებსა, სანამ პოლიტიკური სახელმწიფო დაარსებოდა, სიმართლეს ძლიერ უახლოვდება. იგი წარმოგვიდგენს ბარბაროსულ ხანას და თავისი ხასიათით ძლიერ წააგავს იმ მდგომარეობას, რომელშიც იმყოფებოდნენ გერმანელთა ტომნი და ნათესავნი, როცა ისინი აწერილ იქნენ (უზარის ზ) და ტაციტის ზ) მიერ. გარეშე მტერთა თავდასხმამ და მათთან ხშირმა ბრძოლამ ეს დამოუკიდებელი ტომნი და ნათესავნი თავიანთ მამასახლისებით და გმირებით აიძულეს, რომ შეერთებულყვენ, შეეკრათ ცოტათ თუ ზევრათ ხანგრძლივი ზავი. შემდეგ ეს თავდება იმით, რომ ერთ რომელიმე თემის თუ ნათესავს მამასახლისს ირჩევენ მეფეთ, რომელსაც ყველა დანარჩენი მამასაილისები ანუ თავადნი მორჩილებას უცხადებენ. ასე მოხდა ძველ საბერძნეთში და რომში და საწინააღმდეგობის ევროპაში; განსხვავება მხოლოდ იმაშია, რომ ჩვენში მეფეებმა ევროპოდეს ვერ შესძლეს მძლავრ ფეოდალურ მებატონეთა, მთავართა და ერისთავთა შემუსვრა. მათი ძლიერების და მნიშვნელობის შემცირება და თავისი გაუღენის გაძლიერება. ორი ათასი წლის განმავლობაში იშვიათათ ყოფილა ისეთი ხანა, რომ მეფეთა და ფეოდალთ შორის გამწვავებული და სასტიკი ბრძოლა არ ყოფილიყოს. დიდებულნი და ერისთავნი, როცა მათ უნდათ, ირჩევენ მეფეთ და დახმარებას უწყვენ. „მაშინ შეკრბეს ყოველნი წარჩინებულნი ამის სამეფოსანი, ამერნი და ამერნი, კათალიკოზი და ეპისკოპოსნი და მეფე ყვეს“, — ვკითხულობთ ჩვენ მატაიანში. როცა არ მოსწონთ მეფე, მაშინ არა თუ მორჩილებენ მას, არამედ ლაღატობენ და ეხმარებიან სხვას. თვით ფარნავაზის სიკვდილის შემდეგ შეკრბენ ერისთავნი და თქვენ: „არა კეთილარს ჩვენდა, თუმცა ვმასხურებდეთ ნათესავსა ჩვენს, არამედ ვიყოთ ერთით და მოვეკლათ ჩვენ საუშარგ, და ვიყვნეთ ჩვენ თავისუფალ. ვითარცა ვიყვნით პირველ, და მივსცემდით ხარკსა, ვინც ავნი გამონდეს მძღვ“. **) ასეთი იყო საქართველოს პოლიტიკური წყობილება სამეფოს დაარსებიდან მის მოსპობამდე, ე. ი. მეთვრამეტე საუკუნის ბოლომდე. მოგვი ამ ხნის განმავლობაში, რომელიც შეიცავს ორი ათასზე მეტ წელს, ამ წყობილებაში შესამჩნევი ცვლილება არა მომხდარა რა. თუ ერთი ფეოდალთა დაცემოდა. მის ადგილას მეორე განდიდებოდა და სხვა ამგვარი. აქ საჭიროა მოვიხსენიოთ შემდეგი გარყმობა.

ქრისტიანობის შემოღების შემდეგ ფეოდალურ უფლებას იძენენ სასულიერო წოდების უმაღლესი წარმომადგენელნი. ჩვენ ზევით მოხსენებული გვიქონდა, რომ მეფის არჩევის დროს აკრიბებოდნენ საერთო ფეოდალებთან ერთად სასუ-

*) „ქართლის ცხოვრება“, გან. 8 — სვ. გვ. 23 — 24.

**) Ibid. ვერ. 40 — 41.

ღმერთო წოდების უმაღლესი პირნი: კათალიკოსნი და ეპისკოპოსნი, როგორც ფეოდალები. მაგრამ იმათი ფეოდალური უფლებანი მართო კრებაში მონაწილეობის მიღებით არ განისაზღვრებოდა. ჩვენ ვიცით, რომ დასავლეთ ევროპაში სასულიერო პირები: ეპისკოპოსები და აბატები იყვენ მთელი პროვინციების გამგენი, როგორც დამოუკიდებელი მთავარნი; ისინი უცხოელებდენ მონაწილეობას ომში, როგორც მხედართ მთავარნი. ჩვენშიაც სწორეთ ამას ვხედაეთ. ეპისკოპოსები წინაუძღოდენ, უფროსობდენ ჯარს ომში, როგორც სარდლები. *) შემდეგი ამბავი, რომელსაც მოგვითხრობს ქართული მატეინე, მეტათ შესანიშნავია ამ მხრით. „ურჩნი თვისხი შესცეალნა და აღვილთა მათთა — დაადგინა ერთგულნი, გაიოლაჲქრა ყოვლითა სპითა თვისთა და გარდმოვიდა ქართლს, წარგზავნა მოციქული კახეთს, ითხოვა ციხენი ქართლისანი, რომელი მათ ქონდეს; მას უამსა იყო კახეთს ქორებისკობისი დავითი. ხოლო მან არ იწყებო მოცუმა ციხეთა, არამედ მიუშენო ესრეთ. „უკეთუ ვიძებ ციხეთა იცოს ჩვენ შორის დამჯერებელი მკლავი და ომი, ხოლო მე წინა მოგვეგებო ესანსა ზედა“. **) აქედან აშკარათ ჩანს, რომ სასულიერო წოდების წარჩინებელი პირნი არაფრით არ ჩამოუვარდებოდენ საერო ფეოდალთ: და თუ მივიღებთ მხედველობაში იმ გარემოებას, რომ ეკლესიის ზღწი გადავიდა დიდძალი მამული, ჩვენ დაკრწმუნდებით, რომ ეკლესია, როგორც ფეოდალური ბატონი, ბევრათ ჯობნიდა საერო ფეოდალებს და თითქმის წარმოადგენდა სახელმწიფოს სახელმწიფოში. „საქარაყელოში — ამბობს ცნობილი მ. ბროსე *) — როგორც ევროპის ქვეყანაში, სამღვდელეობეა წარმოადგენდა ერთ დამოუკიდებელ მთელს (corporation), სხვადასხვა უფლებით აღჭურვალს, საეკლესიო ხალხს პოლიტიკური და სამოქალაქო ხალხს გვერდით, რომლისათვისაც არსებობდა განსაკუთრებული წესი და კანონები, მაგრამ რომელიც არასდროს არ ზრუხავდა ქვეყნის ხიეთიერ კეთილდღეობისათვის. კათალიკოზი ცნობილი იყო, როგორც ნამდვილი სულიერი მეფე“. ***) მაგრამ რადგანაც ამ საგანზე ჩვენ კიდევ შემდეგ ვილაპარაკებთ, აქ ვწყვეტთ მანე სიტყვის და გადავდივართ მეორე საკითხზე, რომელიც აქვე უნდა იქნას განხილული.

ეს საკითხი არის შემდეგი: რა მდგომარეობაში უნდა ყოფილიყო ფეოდალებს დაბლა მდგომი ხალხი, პირველ ხანებში და შემდეგ. სამწუხაროთ, ჩვენი ისტორიის წყაროები ამ საგნის შესახებ თითქმის სრულგვით არაფერს ამბობს. პირველ ხანების შესახებ მაინც აპრიორულათ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ თავისუფალი მიწის მუშა გლეხ-კაცობა გავრცელებული უნდა ყოფილიყო მეათე საუკუნემდის ქრისტეს შემდეგ. ამ თავისუფალ გლეხ-კაცობის მოსპობა ნელი ნაბიჯით ხდებოდა. იმალება კითხვა: რა უფრო ადრე დაკარგა გლეხ-კაცობამ პირადი დამოუკიდებლობა თუ მიწის თავისუფალი მფლობელობა? ჩვენი შეხედულებით. ეს პროცესი ორივე გზით ხდებოდა, მაგრამ ის კი უნდა ვთქვათ, რომ ეკლესია-მონასტრებმა ძლიერ დააჩქარეს იგი. წინანდელი თავისუფალი გლეხის

*) Пурцелидзе. Церковные Гуджары, 385р. 2.

***) იხ. „ქართლის ც — ბა“, გვ. 304.

***) M. F. Brosset. Histoire de la Georgie, introduction, p. C. XI.

ადგილი თანდათან დაიჭირა დამოუკიდებელმა გლეხმა, ანუ ბატონის ყმამ. როდის განდა ჩვენში ბატონყმური დამოკიდებულება, ეს საკითხი ჯერ კიდევ გადაწყვეტილი არ არის. ბ. ა. ხახანაშვილი, მაგ., ამ საგნის შესახებ ამბობს: „აღბუღას დროს (ე. ი. მეთოთხმეტე საუკუნის ბოლოს) არ არის ის ყმობა, რომლის კვალს ვბოულობთ ეახტანგის*) კანონებში. აღბუღამ იცის ნხოლოთ დროებით მოვალე, რომელსაც შეუძლია გადაწყვიტოს ვალი და განათავისუფლდეს. ამისა-ღახა ყმას კი არ აკლია არც პიროვნული და არც ქონებრივი უფლებათ. *) მეორე ადგილას იგაგე ავტორი გაკვირვით გვეუბნება: „ეს შეგვიძლია ვთქვათ, რომ გიორგი მეფის კანონებმა სრულებით არ იცის ბატონ-ყმობა“. **) ამნაირათ ბ. ხახანაშვილის აზრით გამოდის, რომ ბატონ-ყმობა ჩვენში მეთოთხმეტე საუკუნე-ნიდან იწყება და მხოლოთ მეჩვიდმეტე საუკუნეში ღებულობს განვითარებულ სახეს. მაგრამ ასეთი აზრი ღღეს მისაღები არ არის. ბატონ-ყმობის დასაწყისი ჩვენში უფრო წინა საუკუნეებში უნდა ექძიოთ, ვიდრე მეთოთხმეტე და გინდ მეთოთხმეტე საუკუნეში. სანამ ამის საბუთს დაეკახელებთ, მოვიყვანოთ აქ ბ-ნ ურბნელის შეხედულება ამ საგანზე. ამ ავტორის აზრით აღბუღას დროს ბატონ-ყმური ურთიერთობა მეტათ გამწვავებული ყოფილა, ნდობა და სათნოება ბატონსა და ყმას შორის შერყვეულა და დამცირებულა. აღბუღას განთნით ბატონს ნება ეძლევა „საგლებო ფუძე მიყიდოს, გინა კაცრიელი, გინა უკაცური“ (მუხ. ნზ), ე. ი. გლები გაყიდოსო საბლკარითა და სახლობით, ანუ მარტო საბლ-კარი გაუყიდოსო“. ***) შემდეგ ამისა ბ-ნი ნ. ურბნელი, მოიყვანს რა ბ. ა. ხახანაშვილის სიტყვებს, რომ აღბუღას დროს არ არის ის ყმობა, რომლის კვალს ვბოულობთ ეახტანგის კანონებშიო, ამბობს. „არა, აღბუღას დროსაც ისეთივე ყმობა იყო, როგორც ეახტანგ სჯულისმღებლის დროს. განსხევება მხოლოთ იმაშია, რომ რაც დრო მიდიოდა, ყმობა სამძიმო შეიქნა და გლების ყმათ მიცემა გაადვილდა“. ****) ამნაირათ ბ. ურბნელმა დარღვია ბ. ხახანაშვილის აზრი იმის შესახებ, რომ ვითომც აღბუღას დროს არ ყოფილიყოს ის ყმობა, რომელიც ეახტანგის დროს იყო, მაგრამ იგი სრულებით არ შეეხო ბ. ხახანაშვილის მეორე აზრს, რომ ვითომც გიორგი ბრწყინვალის *) დროს, ე. ი. მეთოთხმეტე საუკუნის პირველ ნახევარში, ბატონ-ყმობა სრულებით არ ყოფილიყოს. რას ნიშნავს ეს? ნუ თუ ბ. ურბნელიც ასეთი აზრისაა? თუ რამდენათ შეწყნარებულა ღღეს ასეთი შეხედულება, ამას ჩვენ შემდეგ წერილში დავინახავთ.

V

მიწათმფლობელობის ისტორიის განხილვამ თანდათან მიგვიყვანა იმ კითხვამდის, თუ როდის განდა ანუ დამკვიდრდა ჩვენში ბატონ-ყმური ურთიერთობა. როგორც ვიცით ბ. ა. ხახანაშვილმა გადაჭრით გამოაცხადა, რომ გიორგი

*) იხ. „ბატონ-ყმობა“ გვ. 28.

**) იგაგე გვ. 17. აქ მოხსენებული მეფე გიორგი — გიორგი ბრწყინვალეა რომელიც ავტორობა მეთოთხმეტე საუკუნის პირველ ნახევარში.

***) იხ. მისი „კანონები, ბედი და აღბუღა“. გვ. 109, 110.

****) იგვე, გვ. 122.

მეფის კანონებმა სრულყოფით არ იცის ბატონ-ყმობაო. ბ. ნ. ურბნელის აზრით, უკვე მეთოთამეტე საუკუნის შიორე ნახევარში ერთიერთშიორიაო დამოკიდებულება ბატონსა და ყმის შორის გამწვავებულია, მაგრამ მეორე მხრით ბ. ხანანაშვილის ზევით მოყვანილ აზრს იგი სრულყოფით უყურადღებოთ ტოვებს, რაც ძოლოთ იმით უნდა აეხანათ, რომ ბ. ურბნელს ისე, როგორც თვით ბ. ხანანაშვილს, ამ საგნის შესახებ საკმარისი მასალა არ ჰქონია, რომ ის უფრო ღრმად და საფუძვლიანად ჩადგომოდა მას კვალში. მართალი რომ ვთქვათ, ბატონ-ყმობის წარმოშობის და განვითარების შესწავლა ჩვენში ვერ თათქმის არავის არ უცდია. ახლა ვიკითხოთ: არსებობს თუ არა ამისთვის საკმარისი მასალა ლიტერატურაში? უნდა გამოვტყდეთ, რომ ჩვენი ქვეყნის ეკონომიური ისტორია სიბნელით არის მოცული, რაც უშუალოდ ნაწილად შესაფერი მასალის უქონლობით უნდა აიხსნას, მაგრამ არც იმის თემა შეიძლება, რომ სრულყოფით არაერთი მასალა არ მოიპოვებოდეს ამის შესახებ. თუ ამასთანავე არსებულ მასალას შეუფარდებთ სხვა ქვეყნების ანალოგიურ ფაქტებს, იმ შემთხვევაში ჩვენ შეგვეძლება წარმოვიდგინოთ რამდენიმეთ შინეც ჩვენი ქვეყნის ეკონომიური ევოლუცია წარსულში. უწინარეს ყოვლისა აქ ერთი გარემოებაა მხედველობაში მისაღები, საბედობრ ის, რომ ყოველივე საზოგადოებრივი მოვლენა ძოლოთ მას შემდეგ გადადის წარმოებით საბუთში, თუ კანონმდებლობაში, როცა მას თვით ცხოვრებაში საკმარისათ მოკიდებული აქვს ფესვი. აქ რომ ის ერთიერთობა, რომლისაც ბატონ-ყმობას ეუწოდებთ, ხასამ კანონმდებლობაში აქუ რაიმე იურიდიული ხასათის საბუთში გადავიღოდა, დიდი ხნიდან შემოღებული იყო ცხოვრებაში.

რამ დაუღდა საფუძველი ბატონ-ყმურ დამოკიდებულებას? აი საკითხი, რომელზედაც თავდაპირველად პასუხის მიცემა ჩვენ საჭიროთ მიგუჰანია, ხანამ შეოთუ საკითხის გამორკვევას შევეუდგებოდეთ. ბ. ა. ხანანაშვილის აზრით: „საფუძველი ბატონ-ყმობას ხამა ელემენტმა დაუღო: ნაყიდმა (კალგადაუხდელმა), ბოძებულმა და თავის ნებით უმათ მისულმაო.“*) ხანანაშვილის აზრს ეთანხმება ბ. ურბნელიც; ის ამბობს: „ტყვეობამ, ვალსა და სისხლში წაყენან და თავის გაყიდვამ დაბადა ყმაო.“**) აშკარაა, რომ ორივე ზევით დასახელებული აეტარი უფრო იმ ელემენტებზე გვიითვებს, რომლებიც ეამთა ეითარება გამო ბატონ-ყმურ დამოკიდებულებაში ვარდებოდენ. ეილოც ბატონ-ყმობის საფუძველზე, რომ ტყვეც, ვალ-გადაუხდელი კაციც და ვალ თავისი ათვის გამყიდველიც ხდებოდენ ყმბათ. ეს ჩვენ გვესმია. მაგრამ საიდან წარმოღვა ის პირობები, რომლების წყალობით ყველა ეს შესაძლებელი შეიქნა? ცნობილია, რომ წინათ ტყვეებს აუყავდენ, შემდეგში იმათ მოსუბათ ხდიდენ, და ძოლოთ ვინახულერულ პირობებში შესაძლებელი შეიქნა იმათი მებეგრებათ ანუ ყმბათ გადაქცევა. აგრეთვე ჩვენ დროში ვალგადაუხდელი კაცი შეიძლება ცხენში ჩასვან, მაგრამ ემათ ვერ გახდინ, გარდა ამისა, ვანი შესაძლებელი იყო, რომ თუ თვით ცხოვრებაში არ იყო განსაკუთრებული პირობები, ყმის ბოძება, ეიღვა ან თავის.

*) ის. „ბატონ-ყმობა საქართველოში“ გვ. 45
 **) აიბაგანი, ბეჟა და ალბლა, გვ. № 110.

ნებათ ყმათ შესვლა შესაძლებელი ყოფილიყო? ეველაფერს რომ თავი დავანებოთ, საიდან შეიძლება იყოს „ბოძება“, თუ იმას, ვისაც ამ ბოძების უფლება ჰქონდა, ყმები არ ყოლოდა? ამნაირათ ვერც ერთმა ხევით დასახლებულმა ავტორთაგანმა ვერ გვიჩვენა ის საფუძველი, რომელზედაც დამყარდა ბატონ-ყმური ურთიერთობა, ე. ი. ყმების დამოკიდებული მდგომარეობა, მათ მიწაზე დაკვრა, ძირითადი და ქონებრივი უფლების დაკარგვა და სხვ.

ბატონ-ყმობის საძირკველი ჩაიყარა მაშინ, როცა საგვარეულო წესწყობილობა დაირღვა, რასაკვირველია ეს დარღვევა ნელ-ნელა და თანდათან ზღებოდა. საგვარეულო წესწყობილების დარღვევა ნიშნავდა იმავე დროს სათემო თუ საოჯახო მიწის მფლობელობის გაქრობას და წვრილი საგლეხო მიწადმფლობელობის გაჩენას. აქედან ერთი ნაბიჯია მსხვილ მიწადმფლობელობამდის. ეს ნაბიჯი ნიშნავს წვრილ საგლეხო მიწადმფლობელობის მოსპობას და იმას ადგილას მსხვილ მიწადმფლობელთა გაჩენას. ამით დაედგა საფუძველი ფეოდალიზმს. ანუ ბატონ-ყმურ ურთიერთობას. „ეკონომიურ საფუძველს.“) — ამბობს ბ. კოვალევსკი — რომელზედაც მყარდება ფეოდალური სისტემა შეადგენს მიწის მსხვილ საკუთრებას; სადაც იგი არ არის, სადაც ხალხს უმრავლესობა ფლობს მიწას, ვითარცა კერძო ან სათემო მფლობელი, იქ არ არის აუცილებელი პირობები ფეოდალიზმის განვითარებისათვის... ამისათვის სრულებით გასაკვირალი არ არის, თუ ინგლისში, როგორც საზოგადოთ ევროპს ხმელეთზე, ფეოდალური წესწყობილების განვითარებას წინ მიუძღოდა ხალხის უმრავლესობის უმიწაწყლოთ დარჩენა უმცირესობის სასარგებლოთ“. ჩვენშიაც ასე მოხდა. მაგრამ საქმე იმაშია, თუ რა ვზით და საშუალებით მოხდა ეს. მაშინ როცა დასავლეთ ევროპის ისტორია ამ პროცესის შესასწავლათ აღრაცხელ მასალას იძლევა, ჩენი ისტორია ამ მხრით შეტათ ღარიბია.

ცნობილია, რომ მერვე საუკუნის ბოლოს და მეცხრე საუკუნის დასაწყისში დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში თითქმის მთელი მიწა-მამული ჩაგდებული ჰქონდა ხელში. ერთი მხრით. მევეთ და უმადლეს სამხედრო და წარჩინებულ პირთ და, მეორე მხრით, ეკლესიას, და იმავე დროს წვრილი შესაკუთრენი თანდათან კარგადენ დამოკიდებლობას და ხდებოდენ მსხვილ შეაკუთრეთა ქვეშევრდომებათ. ევროპის საშუალო საუკუნეობის ფეოდალური მიწად-მფლობელობის სათავე რომის იმპერიის მსხვილ მამულებში უნდა ევითოთ, თუმცა იმის წარმოშობა და განვითარება სავსებით მიეწერა მერმონდელ სოციალურ პირობებს. იმ საერთო მოლუგენრობის დროს, როგორც იყო დასავლეთ ევროპაში საშუალო საუკუნეობა დასაწყისი. „მიწის-მომუშავე — შესაკუთრენი, — როგორც მოგვითბრობს ბ. კოვალევსკი. — და შიველი სოფლები, პოულობენ ძლიერ პირთა მფარველობას; იმ საშუალებითა, რომ იმით უთმობდენ მესაკუთრის სახელს და თითონ კი მიწის მმართველებათ რჩებოდენ.“**) სილვიანის ცნობათ, ეს მსხვილი შესაკუთრენი „ყუდლენ მფარველობას და ყველადენ წვრილ მფლობელთ“. ***) თუ რამდენათ

*) М. М. Ковалевский. Экономический рост Европы до появления капит. хозяйства т. I. ст. 408.
 **) Ibid. გვერ. 388.
 ***) Ibid. გვერ. 389.

გაერეკელდა ამ მხრით წვრილ მფლობელთა გაყვლედა, ეს ამკარათ ჩანს კარლოს დედის წმინდეი დეკრეტოიდან: „არაჲა არ ეძლევა ნება გადაიტანოს სხვის ხელში თავისი სამკვიდრო მამული, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა ამას აიძულეზს შიმშილობა“. *) გარდა ამისა მსხვილ მფლობელობის განვითარებას ხელი შეუწყო იმ გარემოებამ, რომ მეფეები მთხელე პირთ აჯილდოებდენ მიწა-ადგილით. პირველათ მხოლოთ სიკვილიამდის, შემდეგ სრულ საკეთირებათ. განსაკუთრებით დიდძალი მიწა-ადგილი გადავიდა ამ გზით ეკლესიის ხელში. ეკლესია ერთობ ჩქარა შეიქნა დიდძალი მამულის მფლობელი. ასე წარმოიღვინეთ, იქაც კი, სადაც მიწის გადაცემა შეუძლებელი იყო არსებული წესწყობილების ძალით. ეკლესიამ შემოიღო რაიმის უფლება, რომლის ძალით, მიწა თავისუფლათ გადადის ერთ მფლობელიდან მეორეზე. ამ მხრით ეკლესიამ მეტად რევოლუციონური როლი ითამაშა ძველი წესწყობილების გაუქმებაში. ქვეყნიურმა ანგაობამ იქამდის გაიტაცა სასულიერო მფლობელნი, რომ ისინი არ შედარენ და ეკლესიის კეთილისყოფელთ პირდებოდენ საუკუნო ნეტარებას და ვინც არაფერს წირავდა, აშინებდენ საუკუნო ტანჯვით. მოიპოვებოდენ ისეთი გულუბრყვილონიც, რომლებიც მათ უჯერებდენ. უარს ამბობდენ თავის მამულზე წყო იმ გარემოებამ, რომ მეფეები მთხელე პირთ აჯილდოებდენ მიწა-ადგილით, და ნვილებს ტოვებდენ უმიწა-წყლოთ. **)

თი ასეთი იყო დასავლეთ ევროპაში მსხვილ მიწადმფლობელობის აღორძინების პროცესი. თუ როგორ განხორციელდა ის ჩვენში, ამის შესახებ, როგორც ზევითაც ვამბობდით. არა გვაქვს ცოტათ თუ ბევრათ გარკვეული ცნობები. დანამდილეებით უნდა ვთქვათ მხოლოთ ის, რომ ეს პროცესი, ჩვენში ბევრათ არ განსხვავდებოდა დასავლეთ ევროპასაგან. ვინაიდან მამულია შეწირვია კვალს ეკლესიისათვის სულის საოხათ და საცნობლათ რვენშიაც უძველეს დროიდან ვხედავთ; აგრეთვე სამსახურისათვის ნამულის ბოძებას. არა გვაქვს ცნობა პირველ ხანებში მხოლოთ იმის შესახებ, როცა წვრილი მესაკუთრე მფარველობისათვის უთმობდა მსხვილ მფლობელს მესაკუთრის სახელს, თუმცა შემდეგში ამის ნიშნებაც ვაოულობთ. ყოველ ეჭვს გარეშეა ის გარქმეობა, რომ შემვიდე საუკუნის ბოლოს და მერვეს დასაწყისში ჩვენში საკმარისათ განვითარებული სახე იქვს მიღებული მსხვილ მიწადმფლობელობას, როგორც საეროს, ისე საეკლესიოსაც. და წვრილი თავისუფალი მიწადმფლობელობა, ანუ თავისუფალი გლეხობა მოსპობის გზაზეა შემდგარი, თუ კიდევ სულ ვამქრადი არ არის. ***)

აქ უადგილო არ იქნება შევნიშნათ, რომ სიტყვა გლეხი ჩვენ პირველათ გვხვდება „პართლის ცხოვრებაში“ მებუთე საუკუნის მეორე ნახევარში. სახელდობრ მეფე ვახტანგ გორგასლანის დროს (446 — 499 წ. ქრისტეს შემდეგ) და ისიც არა ჩვენი ქვეყნის შესახებ, არამედ უცხო ქვეყნის, რომელსაც ეწოდებოდა

*) Ibid. გვ. 392.

**) Ibid. 405.

***) საინტერესოა, რომ რუსეთში მსხვილი მიწადმფლობელობის კვალს, თავლების მოავრების და ნონასტრებისას — ვაოულობთ მხოლოდ მეათე საუკუნიდან. რაც შეეხება რუსეთის გლეხობას, მას მხოლოდ მეოთქმსებრე საუკუნის შემდეგ ეკარგება საკუთარი მიწა.

ჯორჯჯახეთი. „პირველათ მივიდნენ ჯორჯჯახეთს და წარმოგვეყენეს... და ამიერიდან იქმნეს ჯორჯჯახეთი გლეხთათ, რომელნი აწ არიან მებეგარნი სპარსთაჲ“. *) თუმცა ეს ცნობები ეკუთვნის უცხო მხარეა, მაგრამ ყოველ ეჭვს გარეშეა, რომ გლეხებათ იწოდებოდნენ ჩინი, ვინც ჩვენ ქვეყანაში იმ დროს მიწის მუშაობას მისდევდნენ. როგორც იყო იმათი მდგომარეობა იმ ხანებში, ჩვენ ამის შესახებ თითქმის არაფერი არ ვიცით; შეგვიძლია ვიფიქროთ მხოლოდ, რომ გლეხები ამ დროს უკვე იხდიდნენ ბეგარს, ე. ი. იყვენ მებეგარნი. მაგრამ ცხადია, რომ ის ვიდრე სრულებით არ ნიშნავდა ბატონ-ყმურ დამოკიდებულებას, რომელია უტყუარ ნიშნებს ჩვენ მხოლოდ შემდეგ საუკუნოებში ვხედავთ.

უწინარეს ყოვლისა მკითხველის ყურადღების მიექცევთ შემდეგ ცნობაზე. რომელსაც ვმოულობთ „ქართლის ცხოვრებაში“: „ხოლო ცოლმან ძმისძან (მეფე არჩილ მე-II-ზეა ლაბარაქა, რომელიც იწამა) მიუბოძა სოფლები მათი, რომელთა მიიღეს გვამი წმინდისა არჩილისა, კახეთს ბინა, სამკვიდრებელათ მათთა“. **) ეს ცნობა ეკუთვნის მერვე საუკუნის დასაწყისს, სახელდობრ, 718 წელს. აქ ჩვენ ვხედავთ პირველ მაგალითს სოფლების ჩუქებისას, რომელიც დატულია ძველ ჩვენ მატიანებში. ეს მაგალითი ამტკიცება იმას, რასაც ჩვენ ზევით ვამბობდით სხელი მიწადმგლობლობის შესახებ. ამის შემდეგ რამდენათაც ვუახლოვდებით ჩვენ დროს, ასეთი ჩუქების რიცხვი სულ უფრო და უფრო მატულობს. ჩვენ აქ მოვიყვანო ჩვენი მატიანიდან მხოლოდ ერთ-ორ მაგალითს საეკლესიო მიწადმგლობლობის საოცარი ზრდისას. ჩვენ ვიცით, რომ საეკლესიო ნაძული იზრდებოდა შეწირვით. მაგრამ მიუხედავად ამისა სასულიერო პირნი სხვა საშუალებითაც აღიდებდნენ თავიანთ მამულს. აი მაგალითად, რას ვკითხულობთ „ქართლის ცხოვრებაში“: „პატრიარქი ნელქისედეგ (ნე-X საუკუნის მეორე ნახევარი) წავიდა კონსტანტინე მეფისა წინაშე... შეიწყნარა მეფემან და მისცა შესამკობელი ეკლესიათანი, მოვიდა ქვეყანასა და სამწყოსსა თვისსა და იყიდა სოფლები ტაოს“. ამავე პატრიარქმა მელქისედეგმა მოიგო ქართლის მონასტერი „ბალოგრა, ოთხითა სოფლითა, და ლუქეთი შესაგლითა მისითა, ყანვისი შესაგლითა მისითა... და შემდეგ შექმნა სოფლითა თვისისა და დააყენა საფლავსა თვისსა ზედა გაზრდილი მისი იოანე და უჩინა ამას საკურთხეველსა ყანის მწირველისა, და მისცა თქმის გლეხთა სამი ფოძითა სრულითა, ვინც-დიდს გლეხი ერთი და იტაოლოლანს გლეხი ერთი არაყე ფოძითა სრულითა“.***) ამ ცნობაში, რომელიც ეკუთვნის მეათე საუკუნის მეორე ნახევარს, ორი გარემოებაა მეტაჲ საყურადღებო, სახელდობრ: ერთი ისა, რომ ეკლესია მარტო შეწირულ მამულს არ ჯერდებოდა, არამედ დიდძალ მამულს იძენდა ყიდვით პირველ ხანებშივე. მეორე გარემოება ის არის, რომ უკვე მეათე საუკუნეში ჩვენ ვხედავთ, რომ გლეხი იმყოფება ისეთ დამოკიდებულებაში, რომელიც დიდთ წააგაქა ბატონ-ყმურ ურთიერთობას. მაგ., რას ნიშნავს ფრაზა „თქმს მისცა გლეხი სამი ფოძითა სრულითა“, თუ არ იმას, რომ გლეხს იმ დროს უკვე დაკარგული ჰქონდა არა მარტო ქონებრივი უფლება, არამედ პირადი თავისუფლებაც. სხვანაირათ ჩვენ

*) იხ. „ქართლის ცხოვრება“, გამ. წ. ტიბინძისა, გვ. 194.

**) „ქართლის ცხოვრება“, გვ. 265.

***) იქვე, გვ. 216, 321 — 2. შედ. „ქრონიკა“, გამ. თ. კორძაიას, მთვ. გვ. 165 — 6.

ამ წინადადებას ვერ აცხნით, და საზოგადოთ იგი ძლიერ ნიაგავს მერმინდელ სიგელების და გუჯარების ენას, რომლებითაც ბატონ-პატრონები თავიანთ ყმებს მიუბოძებდნ სხვებს.

თუ მეათე საუკუნეში კიდევ საეჭვოა ჩვენი ბატონ-ყმური ურთიერთობის არსებობა, ეს აღარ იოქმის მეთერთმეტე და განსაკუთრებით მეთორმეტე საუკუნის შესახებ. ნოგეცავს აქ დასაწყისი ერთი გუჯარია, რომელიც მიცემულია მეფე ბაგრატ IV ¹⁰) მიერ შიო მღვიმეზე ¹¹) 1058 წელს: „სალახინებლათ ცოდვითა ჩემთა შეესწირე მამას მთის ადგილი ბურცკის ჯვარე ყოველითა მზღვარიითა მისითა, მიწდვრითა მისითა, წყლითა, ტყითა, წისქვილითა და ყუყლითა სახმართა და ჯანაოთა და გაყათავისუფლეთ ყოელისა შესავლისა და გამოსავლისაგან სახელმწიფოთს, საერისთავოთს, სააზნაუროთს“. ^{*}) მართალია აქ გვხვები არ არიან მოხსენებული, მაგრამ ცხადია, რომ ისინი იგულისხმებიან, თორემ ისე რა აზრი და მნიშვნელობა უნდა ჰქონდეს ან შესავალს და ან გამოსავალს? ეს გვხვები უკვე დაკრული იყვნენ ბატონის მიწაზე და ისიღებნ სხვადასხვა გადასახადს. როგორც მია სასარგებლოთ, ისე სახელმწიფოსათვისაც. თუ რა ზომამდე განვითარდა ბატონ-ყმობა მეთორმეტე საუკუნეში, განსაკუთრებით თამარ მეფის დროს, ე. ი. თუ რამდენათ დაკარგა გლეხმა როგორც ქონებრივი უფლება, ისე პირადი თავისუფლება, ამას ყველაზე უფრო შემდეგი გუჯარი დაგვანიშნებს. რომელიც ბ. თ. ჟორდანიის ¹²) გამოკვლევით, შედგენილი უნდა იყოს 1190—1207 წლებში: „და გაეჩინა მისისა სტლისა საბლოცავით ერთი თუფიძე გლეხი და ოც ვახშაშისძე, რუგის უშიშარაიძე... და გქონდეს ჩვენგანაც შეუფალათ. ეთარცა გინდვა, ეგრეცა იმსახურებდით; დაედეს ღალა ნათხალი, და რა ზომცა საშსახური განდეს, მტნათ იმსახურებდით“. ^{**}) გარდა ამისა ბ. დ. ფურცელაძის ¹³) „საეკლესიო გუჯარებში“ მოყვანილია ერთი გუჯარი, რომელიც ეკლესიის მეფე დაკითხ ¹⁴) და მეფე თამარს, რომლითაც ისინი სწირავენ მოხანტრებს საკონლო გლეხებს. ^{***}) ყოველივე ეს მოწმობს, რომ მეთორმეტე საუკუნეში ბატონ-ყმური ურთიერთობა ჩვენში უკვე გამყდებულია. გლეხებს თავისი საკეთარი თავისუფალი მიწა-ადგილი აღარ მოეპოვებოდა; ეს სულ გადასულთა მეფის, თავად-აზნაურობის და ეკლესიის ხელში; გლეხ-კაცობა. მისი უდიდესი ნაწილი მინც დაკრულია სხვის მიწაზე, ქონებრივ დამოკიდებულებამ გამოიწვია მისი პირადი დამოკიდებულება.

ამნაირათ ჩვენ დავინახეთ, თუ რა პირობებმა ჩაუყარა საფუძველი ბატონ-ყმობის წარმოშობისათვის; დავინახეთ აგრეთვე, თუ შეცხრდ საუკუნიდან დაწყებული როგორ განვითარდა ჩვენში ხსენებული საზოგადოებრივი ურთიერთობა.

ქუარ „კვალე“ 1902 წ.
 № № 20, 23, 24, 26, 32.
 „მოსაუბრე“-ის ფსევდონიმით.

^{*}) „ქრონიკები“, გამოც. თ. ჟორდანიის მიერ. გვ. 204.

^{**}) Ibid. გვ. 279.

^{***}) Пурцеладзе. Груз. Церков. гуджары, გვ. 63.

აგრარული საკითხი ჩვენში

შენსახალი

თანამედროვე აგრარული საკითხი განადა ჩვენში ეგრედ წოდებულ სა-
გლეხო რეფორმის ანუ გლეხების „განთავისუფლების“ მოხდენის დროს. ბატონ-
ყმობის დროს გლეხმა არ იცოდა, რა იყო მიწის საკითხი. მიწის საკითხი გლეხ-
კაცობაში იბადება მხოლოდ გლეხების განთავისუფლების შემდეგ ბატონყმური
მონობისაგან. ერთგვით პირდაპირ: მიწის საკითხი დაბადა თვით რეფორმამ. ამი-
ტომ თავისთავად ამკარა ხდება, რომ თანამედროვე აგრარული საკითხის შესწავ-
ლა გასული წლის საგლეხო რეფორმიდან უნდა იქნას დაწყებული. ეს ერთი.

მეორე გარემოება, რომელზედაც აქვე უნდა იქნას ჩვენი ყურადღება მი-
ქცეული, მდგომარეობს იმაში, რომ თანამედროვე მეურნეობა ჩაყენებულია კა-
პიტალისტური წარმოების პირობებში. მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევრიდან
დაწყებული ჩვენში თანდათან ქრება ნატურალური წარმოება და იმავე დროს
შესაძრწველი სიჩქარით ვითარდება კაპიტალისტური წარმოება. ამნაირათ, ერთი
მხრით, საგლეხო რეფორმა, რომლის წყალაობით გლეხ-კაცობას ყოველგვარ
მიწა ჩამოერთვა, და მეორე მხრით კაპიტალისტური წარმოების განვითარება. —
ეს ის პირობებია, რომლებშიაც ხდებოდა ჩვენში მეურნეობის განვითარება ამ
უკანასკნელი 40—50 წლის განმავლობაში და საიდანაც წარმოსდგა დღევან-
დელი აგრარული საკითხი მთელი თავისი სიმწვავეთ.

ყველა ამის შესწავლა და ვაგება საფუძვლათ უნდა დაედევას აგრარული
საკითხის გადაჭრას. მთელი წარსული გამოცდილება და დღევანდელი მოძრაობა
ამის თავდებია, რომ ამაჟამად ის აღარ განმეორდება, რაც ამ 40-45 წლის წინათ
იქნა ჩადენილი გლეხ-კაცობის წინააღმდეგ. მეორე მხრით, თანამედროვე საზო-
გადოებრივ ეკონომიური პირობები ჯერ კიდევ იმდენათ მომწიფებული არაა,
რომ გლეხ-კაცობაში შესაძლებელი იყოს დღესვე წარმოების სოციალისტურ-
ფორმის განხორციელება, რაზედაც სოც.-რევოლიუციონერები ოცნებობენ.

თანამედროვე აგრარული ურთიერთობანი მეტათ რთულ მოვლენას წარ-
მოადგენენ. იმათ შესასწავლათ და გასარკვევათ მარტო თეორიული ცოდნა არ
კმარა, ვარდა სწორი და ნათელი თეორიისა, საჭიროა კიდევ შესაფერი სტატის-
ტიკური მასალა, ე. ი. ცოტათ თე ბევრათ მართალი და შემოწმებული ცნობები,
რომლებიც უნდა გეიხატავდენ, ერთი მხრით, შემამულეებსა და გლეხებს შორის
ურთიერთობას მიწადმფლობელობაში და მიწადსარგებლობაში, როგორც წარ-
სულში, ისე დღეს, მეორე მხრით, მიწის საკუთრების მობილიზაციას, ე. ი. ერთი
მფლობელისაგან მეორეს ხელში გადასვლას, თითქმის შეათასუჯერ გეიხდება იმის

გამეორება, რომ ამიერ-კავკასიის აგრარულ ურთიერთობათა შესასწავლად თითქმის არავითარი სწორი სტატისტიკური მასალა არ მოიპოვება. ისეთი მასალის შექმნა დღეს არ მოხერხდება; იმავე დროს არსებულ აგრარულ ურთიერთობათა შესახებ ვაჩუქებთაც ყოველად შეუძლებელია. მაგრამ არც იმის თქმა შეიძლება, რომ სულ არ მოგვეპოვება ისეთი მასალა. და რაც უკვე არის, იმის გამოყენებაც, ჩვენი აზრით, აუცილებლად საჭიროა და სარგებლობის მოტანაც შეეძლება.

გარდა ამისა, აგრარული საკითხის შესწავლა ძნელდება კიდევ იმით, რომ აგრარული პირობები ყოველგან ერთნაირი როდია; ეს პირობები თითქმის ყოველ ფენის ნაბიჯზე იცვლებიან; განსაკუთრებით ითქმის ეს ამიერ-კავკასიის შესახებ. თავისთავად იგულისხმება, რომ ჩვენ აქ ისეთი პირობები გვაქვს, რომელთა სხვადასხვაობას იწვევენ საზოგადოებრივ ეკონომიური ურთიერთობანი, და არა ისეთები, რომელთა სხვადასხვაობა გამოწვეულია პავისა და ადვილ-მდებარეობის გამო.

ჩვენი მიზანია გამოვიკვლიოთ მეურნეობის განვითარების პირობები ამიერ-კავკასიაში საგლეხო რეფორმების მოზღდენის შემდეგ ვიდრე ჩვენ დრომდე. თავისთავად იგულისხმება, რომ როგორც საგლეხო რეფორმის დახასიათება-დაფასება... ისე უკანასკნელ წლების აგრარულ მოძრაობას განსაკუთრებული ყურადღება ექნება მიქცეული ამ შრომაში. გასული საუკუნის მესამოცე წლების რეფორმა და უკანასკნელ წლების აგრარულ რევოლუციას მჭიდრო კავშირი აქვს ერთმანეთთან: უკანასკნელი მოვლენა პირველის ლოლიკური შედეგია.

ამ მოკლე განმარტების შემდეგ ჩვენ შეგვიძლია შევუდგეთ საქმეს.

I. სოფლის მარხოობა და მარხოველობა

ბოული თანამედროვე წარმოება, ე. ი. წარმოება იმ სავნების, რომლებიც საჭიროა ერთი მხრით ადამიანის ნივთიერი არსებობისათვის და მეორე მხრით მის გონებრივ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად, შეცავს ორ დიდ დარგს: სოფლის მეურნეობას და მრეწველობას. წარმოების ამ ორ დარგათ დაყოფა უმთავრეს შემთხვევაში პირდაპირ ბუნებრივია. და თუ თავს დავანებებთ როგორც მეურნეობის, ისე მრეწველობის წარმოებთ, რომლებიც ყოველგან და ყოველთვის დიდათ განიარჩევიან ერთმეორისაგან, და ყურადღებას მივაქცევთ მხოლოდ იმ გარემოებას, თუ ვისთან გვაქვს საქმე თითოეულ იმათგანში, ჩვენ დავინახავთ, ერთი მხრით, მიწადმოვლობებს, კაპიტალისტ-ფერმერებს და გლეხებს ანუ მიწის უბრალო მფუშებს (სოფლის მეურნეობა) და, მეორე მხრით, კაპიტალისტებს, ზელოსნებს და მუშათა კლასს, ანუ პროლეტარიატს (მრეწველობა); სოფლის მეურნეობის ერთ ნიშნობრივ და დამახასიათებელ თვისებას შევადგენს აკრთვევ ის გარემოება, რომ სამეურნეო წარმოების ერთ უმთავრეს იარაღს წარმოადგენს მიწა, რომელსაც ერთხელ და სამუდამოთ განსაზღვრული სიერცე აქვს. ამიტომ ამ იარაღის გადიდება, მისი გაფართოება შეზღუდულია და, მაშასადამე, ამნაირათ შეზღუდულია თვით სამეურნეო წარმოება; მრეწველობაში კი ასეთ შეზღუდვას ალავი არ აქვს. აქვე უნდა მოვიხსენიოთ ისიც,

რომ სოფლის მეურნეობაში წარმოება შესაძლებელია მხოლოდ წელიწადის განსაზღვრულ დროს, მაშინ, როცა მრეწველობაში წარმოება მთელი წლის განმავლობაში შეუწყვეტელია.

მაგრამ ის, რაც ჩვენ ზევით აღვნიშნეთ, როგორც სოფლის მეურნეობისა და მრეწველობის ნამდვილი თვისებები, უფრო გარეგან მხარეს ეხება. ყველა იცის, რომ გლეხი, როგორც ასეთი უკიდურესი კონსერვატორია; იგი საზოგადოო წარსულის დაბრუნებაში ხედავს თავის ხსნას, იქ ეძებს თავის იდეალს; მაშინ, როცა პროლეტარიატი წყველა-კრულავით იხსენიება წარსულს და თავის იდეალის განხორციელებას მხოლოდ მომავალში მოელოს.

რატომღა ეს ასე? საიდან წარმოადგა ასეთი არსებითი განსხვავება? ამაზე ყველაზე უფრო სწორ და ნათელ პასუხს იძლევა დიალექტიკური მატერიალიზმის მოძღვრება. იგი გვეუბნება, რომ მდგომარეობა განსაზღვრავს აზროვნებას და არა აზროვნება მდგომარეობას. გლეხის, ე. ი. მიწის მეუზის, მდგომარეობა მთელი საუკუნოების, ზოგჯერ ათასი წლების განმავლობაში, უცვლელი რჩებდა და ამის მიზეზი ის იყო, რომ სოფლის მეურნეობის საწარმოო ძალები, წარმოების იარაღები და, მაშასადამე, თვით წარმოების წესი, სისტემა არსებითად უცვლელი რჩებოდა. ცნობილია, რომ ჩვენი გლეხ-კაცობის წინაპრები რამდენიმე ასის, შეიძლება ათასის წლის წინათ ისევე ხნავდნენ, თესავდნენ და ფარცხავდნენ, როგორც დღევანდელი ქართლელი, კახელი და ვინდ იმერელი გლეხი, ე. ი. ამ რამოდენიმე ასი წლის წინათ ჩვენს გლეხობას თითქმის ისეთივე წესი ჰქონდა სოფლის მეურნეობაში, რომელიც ზოგიერთი გამოჩაკლისით, დღესაც ძალაშია. ამ ერთადერთი სწორი ახსნა იმისი, თუ რათ არსებობა გლეხებში კონსერვატორული სული, თუ რათ ებლაუჭებიან გლეხები წარსულს და რათ იშინებს მათ ყოველივე ახალი-მაგრამ ასე იყო იმ დრომდე, სანამ ნატურალური წარმოება არსებობდა. ნატურალური წარმოების უმთავრესი დამახასიათებელი თვისება იმაში მდგომარეობს, რომ წარმოებას იქ არ აქვს ხალხური, საზოგადოებრივი ხასიათი; თითოეული თემი, თითოეული ოჯახიც კი ცალკე ცხოვრობს, იგი დახშულია დანარჩენი ქვეყნიდან, ეს უკანასკნელი არც კი არსებობს მისთვის; ერთი სიტყვით, წარმოება დატუცმაცებულია და ერთ მთელს არ წარმოადგენს. გარემოება იცვლება, როცა ნატურალური წარმოების ალავს კაპიტალისტური წარმოება იჭერს. კაპიტალისტური წარმოება სჯობს არა თუ ცალკე ოჯახობის და ცალკე თემების კარჩაკეტილ ცხოვრებას და იმათ დახშულ წარმოებას, არამედ იგი აერთებს ყველა ქვეყნის წარმოებას ერთ უზარმაზარ საერთაშორისო წარმოებათ. ამრიგად წარმოება პირველყოფილი კომუნიზმია შემდეგ პირველა დებულობს საზოგადოებრივ ხასიათს, მხოლოდ გაცილებით უფრო დიდ ფარგლებში.

დიდი ხანი არ არის მას შემდეგ, რაც ჩვენში კაპიტალიზმმა ფეხი შემოიღო. ჩვენმა სასიქადულო მწერლებმა და პუბლიცისტებმა, რომლებიც ნატურალური წარმოების ნიადაგზე იყვნენ აღზრდილნი და რომლებიც იმავე დროს ნახევრად ბატონ-ყმურ და ნახევრად ბურჟუაზიულ იდეებით იყვნენ გაელენთილი, რუსეთის „ნაროდნიკების“ წაბაძვით, რომელთა ძირითადი შეხედულება ჩვენი მწერლებისათვის გაუგებარი და რჩა, მაშინვე ყვირია მოართეს და ამტკიცებდნენ, რომ ქართველი ხალხის ასნა ძველი წარმოების დაბრუნებაშია, ე. ი. თავად-

აზნაურობის გამდიდრებაში და გლეხ-კაცობის მორჩილებაში. იმავე დროს ამტკიცებდნენ, რომ ჩვენში, ლეთის მადლით, კაპიტალიზმზე უცხს ვერ მოიკადებს, ვინაიდან ჩვენი ხალხი მიწის მეშვეობით ხალხია და ჩვენში ბოგანო, უმიწაწყლო ხალხი არ მოიბოვებაო.

დღეს ყველამ კარგად იცის, რომ სინანდვილებს სამუდამოთ უარყო ასეთი უსაფუძვლო წებედულება: აღმოჩნდა, რომ კაპიტალისტურმა მრეწველობამ ამიერ-კავკასიაში სულ რაღაც 20-30 წლის განმავლობაში უზარმაზარი ნაბიჯი გადადგა წინ; აღმოჩნდა აგრეთვე ისიც, რომ ჩვენში უმიწაწყლოთ დაჩენილთა რიცხვიც სკამაროსათ დიდი ყოფილა, თორემ უამისოთ მრეწველობის აღორძინება და ზრდა შეუძლებელი იქნებოდა. როცა დარწმუნდნენ, რომ მრეწველობაში კაპიტალიზმი უარყოფა მეტად აშკარა უგუნურება იქნებოდა, საკითხი სოფლის მეურნეობაში გადაიტანეს. ცდილობდნენ იმის დამტკიცებას, რომ სოფლის მეურნეობაში კაპიტალისტური წარმოება ფებს ვერ მოიკადებს და ეს დღე უბედურებაც არია. იმათი შეხედულებით, კაპიტალიზმის განვითარება ნიშნავს წერილი წარმოების სრულიად აღგვას, გაქრობას და მის ადგილას მსხვილი წარმოების დამყარებას. ასე ხდება მრეწველობაში: და იც, კაპიტალისტურმა წარმოებაშიც სწორედ აქ მიაღწია უმაღლეს საფეხურამდე, სოფლია მეურნეობის განვითარება კი სრულებით არ ენორჩილება კაპიტალისტურ წარმოების კანონებს. თუ მრეწველობის განვითარება მიისწრაფვის მსხვილ წარმოებისაკენ, სავაგიეროთ სოფლის მეურნეობის განვითარება პირიქით დიდი წარმოების დაქუცმაცებისაკენ მიდის: რამდენათაც ხელსაყრელია და ნაყოფიერი მრეწველობაში მსხვილი წარმოება, გაიძახიან ძველი და ახალი „ნაროდნიკები“. ამდენათ სოფლან მეურნეობაში ხელსაყრელია და ნაყოფიერია წერილი წარმოებაო. ამის დასაბუთებლად ჩვენ გვითითებენ ფაქტებზე და მოვლენებზე სამეურნეო ცხოვრებიდან. აქედან თითქო მართლდება ნაროდნიკული შეხედულება *) მეურნეობის განვითარებაზე და მტყუნდება მარქსის „დოგმა“. *

ახლა ჩვენ ვიკითხოთ: მართლა არსებობენ ისეთი ფაქტები, რომლებიც ამტკიცებენ, რომ სოფლის მეურნეობაში კაპიტალისტური წარმოების განვითარება შეუძლებელია? თავის დროზე, როგორც სხვადასხვა ქვეყნის, იაც ამიერ-კავკასიის მაგალითებიდან, ჩვენ დაინახავთ, თუ რას ამტკიცებენ ეს ფაქტები. აქ ვიტყვიო მხოლოდ იმას, რომ როგორც უკვე ვაუცკიმ აღნიშნა, „სოფლის მეურნეობის და მრეწველობის განვითარება ერთ და იმავე ყალიბზე (ერთი და იგივე შაბლონით) არ ხდება“. **) ეს არის და ეს, რაც იმით განსხვავებას შეეხება, არსებითად კი, როგორც მრეწველობის, ისე მეურნეობის გზა და საბოლოო მიზანი ერთი და

*) შორს რომ არ წავიდეთ სკამაროსი კრის მაგალითი დავისაგან: ამა, წინათ ბ. გრ. გველსიანი с ученым видом знатока, სწერდა: „კაცები ვერ კიდევ არ განთავსდნენ სოფლებელთა ძველი შეხედულებისაგან“ (იგლისიხმე: მარქსის „დოგმისაგან“) იხ. გვ. „ისარი“, № 97 (1907 წ.) მისი შეხედულებით, კაცები აგრარულ საკითხში ორყოფილებას იჩენს, არ იცის რა გზას დაადგეს შემდეგ ბ. გველსიანი განაგრძობს: ჩვენ მხარზე კიდევ მეტი დამამტკიცებელი (?) არგუმენტიო. ე. ი. რაცხვი პატარა წერილ შემამტკიცებლისა გაკითხვით ქრთია, ვიდრე დიდს შემამტკიცებლისა. ბ. გველსიანს გონია, რომ მან ამერიკა აღმოაჩინა.

**) იხ. მისი „Аграрный вопрос“ რუს. თარგ. გვ. 8.

რგინება. ძირითადი შეცდომა იმათი, ვინც სოფლის მეურნეობის და მრეწველობის განვითარებაში სხვადასხვა გზას და მიზანს ხედავს, იმაში მდგომარეობს, რომ იმათი წარმოდგენით, სოფლის მეურნეობა და მრეწველობა თანამედროვე საზოგადოებაში ერთმანეთისაგან სრულებით დაშლული არიან, თითქო მათ ერთმანეთთან არაფერია დამოკიდებულება, არაფერია კავშირი არ ჰქონდეთ. მაგრამ ასეთი შეხედულება ეწინააღმდეგება სინამდვილეს, მთელ ცხოვრებას; მას არავითარი მეცნიერული საფუძველი არა აქვს. ხალხის მთელი თანამედროვე ეკონომიური ცხოვრება ერთ განუყოფელ მოვლენას, ერთ მთელ პროცესს წარმოადგენს. განა შესაძლებელია წარმოვიდგინოთ, რომ ხალხის საზოგადოებრივ ეკონომიური ცხოვრება, როგორც ერთი მთელი პროცესი, ერთ და იმავე დროს სხვადასხვა გზით, სხვადასხვა მიმართულებით ვიდოდეს? „უფუნურება იქნება ვიფიქროთ, ამბობს იგივე კალკი. რომ საზოგადოებაში ერთი ნაწილის განვითარება ერთი მიმართულებით ხდება, მეორესი კი სხვა, წინააღმდეგი მიმართულებით“. *) საზოგადოება ხომ ერთნაირი ორგანიზმია, თუმცა სულ სხვა განსაკუთრებული ფორმის, მაგრამ რაც უნდა იყოს მაინც ორგანიზმი, და ამიტომ წარმოუდგენელია, რომ მის სხვადასხვა ნაწილებს სხვადასხვა გზით, სხვადასხვა მიმართულებით შეეძლოს განვითარება. ეს რომ ასე იყოს, საზოგადოების შთლიანობა დაიარსებოდა. შესაძლებელია მხოლოდ ის (და ამას მართლაც აქვს ცხოვრებაში ადგილი), რომ საზოგადოების ერთი რომელიმე ნაწილის განვითარება რაიმე მიზეზის გამო დროებით შეფერხდეს, რაიმე დაბრკოლება გადაეღობოს წინ. აი და აი, სწორედ ასეთ დაბრკოლებასთან გვაქვს საქმე. როცა ჩვენ მეურნეობაში კაპიტალისტური წარმოების განვითარებაზე ვლაპარაკობთ, აქ უადგილო არ იქნება შემდეგ გარემოებას მივაქციოთ მკითხველის ყურადღება.

სამეურნეო მოვლენათა ისეთ დაფასებაში, რომელიც გვეუბნება, რომ სასოფლო მეურნეობის განვითარება სულ სხვა მიმართულებით ხდება, ვიდრე მრეწველობისაო, ბევრი საერთო რამ აქვთ ერთი მხრივ ბურჟუაზიულ მწერლების ერთ ნაწილს და მეორე მხრივ რუსეთის ეგრედ წოდებულ „ნაროდნიკებს“.

ბურჟუა-კაპიტალისტების იდეოლოგიებისათვის დღესეიდან ნათელია, რომ კაპიტალიზმის განვითარებას იტყვიანებლად უნდა მოყვეს კაპიტალისტ-მყვლელებთან კლასის მოსპობა და სოციალიზმის დამყარება. ამ მხრით კაპიტალისტური მრეწველობის განვითარებამ. — რომლის მეოხებით ერთი მხრით აუარებელი სამდიდრე მოსახმარ საგნების და წარმოების საშუალებათა სახით ერთი მუჭა მუჭით ხორა კაპიტალიზმის ხელში გროვდება და, მეორე მხრით, ხალხის გაპროლეტარება და გაყვლევა სულ უფრო და უფრო შეუჩერებლად წინ მიდის. — უკვე საკმარისად დიდი ნაბიჯი გადადგა წინ. სოფლის მეურნეობაზე კი ჯერ ეს ასე არ ითქმის. ამიტომაც არის, რომ ბურჟუაზიის იდეოლოგები სწორედ სოფლის მეურნეობაში ხედავენ სოციალისტურ პროლეტარიატის ლტოლნილობათა შემანერებელ საშუალებას მაგრამ როგორ და რა გზით?

თავისთავად იგულისხმება, რომ ბურჟუაზიის იდეოლოგები საზოგადოდ კაპიტალისტურ მეურნეობის წინააღმდეგი არ იქნებიან, იმათი შიში მხოლოდ

*) იქვე გვ. 270.

იმანი მდგომარეობს, ვაი თუ კაპიტალიზმის განვითარებამ სოფლის მეურნეობაში იგი მიღრეკილება გამოიჩინოს, რა მიღრეკილებაც მან მრეწველობაში გამოიჩინაო. ე. ი. ბურჟუაზიის იდეოლოგები დღეს იმის ცდაში არიან, რომ სა-მრეწველო პროლეტარიატის სოციალისტურ ლტოლვილებას წინ დაუყენონ სოფლის მეურნეობაში, ე. ი. გლეხ-კაცობის, წერილობრივად მიღრეკილება, რაც შესაძლებელი იქნება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ კაპიტალიზმის განვითარება სოფლის მეურნეობაში ისე არ მოხდება, როგორც ეს მრეწველობაში მოხდა. ამ გარემოებას მიუხედავად კავშირი აქვს იმ მოვლენასთან, რომ ამ უკანასკნელ დროს თითქმის ყველა ქვეყნის ბურჟუაზიული მთავრობები და საზოგადოებრივი კლასის დამცველები სხვადასხვა ზომებს იკონებენ, რომ სოფლის ხალხი, ე. ი. გლეხობა, მიწას არ მოამოროს. რა თქმა უნდა, რომ ისეთი ზომებით გაბატონებულ კლასების დამცველთ და დარაჯებულ კაპიტალისტური მეურნეობისათვის მუშა ხელის უზრუნველყოფაც არა ნაკლებ აქვთ მხედველობაში. და მართლაც, ეს ზომები ამ მეორე მიზანს უფრო ემსახურებიან, ვიდრე პირველს, ე. ი. კაპიტალისტური მეურნეობის ზრდის შეჩერებას. რამდენათაც ამ უკანასკნელ მიზანს ისახავენ ბურჟუაზიის დამცველები, იმდენათ იმითი განზრახვა პირდაპირ უტომაური ხდება.

კაპიტალისტური წარმოების ზრდის შეჩერება სოფლის მეურნეობაში შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, როცა ეს წარმოება საზოგადოებრივ თვალთვალში თანამედროვე საზოგადოებაში მოისპობა, მანამ კი იმის წადილი, რომ სოფლის მეურნეობაში კაპიტალისტური წარმოების განვითარება შეჩერებულ იქნას, ფუჭი ოცნებაა. თუ ბურჟუაზიის დამცველები სოფლის წერილობრივ ბურჟუაზიის, ე. ი. გლეხკაცობის, გადარჩენისათვის ზრუნავენ იმ მიზნით, რომ ეს უკანასკნელი გამოიყენონ დღევანდელი კაპიტალისტური წესწყობილების დასახსნელიად, მეორე მხრით, ნაროდნიკები, რომელთაც ამ უკანასკნელ დროს ჩვენშიაც გამოუჩნდნენ მიმზადებლები, იმას ცდილობენ, რომ რამენაირათ ხელი შეუშალონ სოფლის მეურნეობაში კაპიტალიზმის განვითარებას, რათა იქ პირდაპირ სოციალისტური წარმოება იქნას შემოღებული; სოციალისტური წესწყობილების დასამკვიდრებლათ სოფლათ ისინი საუკეთესო საშუალებას დღევანდელ გლეხკაცობაში ხედავენ.

ამაირათ, როგორც ხედავთ, ბურჟუაზიის დამცველნი და „სოციალიზმის მომხრენი“ სოფლის დღევანდელ ეკონომიურ ვითარებას თუმიც სულ სხვადასხვანაირათ აფასებენ, მაგრამ იმათ დაფასებას საფუძვლათ ერთი და იგივე ძირითადი შეცდომა უდევს, საბუნდობრივად ის, თითქო შესაძლებელი იქოს დღევანდელი ეკონომიური ცხოვრებიდან სოფლის მეურნეობის გამოყოფა და თავის სურვილისამებრ იქ ამ კაპიტალისტური წარმოების განვითარების შეჩერება და წერილობრივ ბურჟუაზიული საკუთრების უკლებლად დაცვა, ან კიდევ პირდაპირ წარმოების უმაღლესი ფორმის, ე. ი. სოციალისტური წესწყობილების შემოღება. ამასირი შეჩედვლება დღევანდელ სოფლის მეურნეობაზე სინამდვილესთან ძლიერ დაშორებულია; იგი სრულებით მოკლებულია ყოველგვარ შეცნობურულ საფუძველს და სავსებით გაყენებულია უტომაზნით. როგორც შეუძლებელია სოფლის წერილობრივ ბურჟუაზიის საშუალებით მთელი თანამედროვე კაპი-

ტალისტურის წესწყობილების ხანა, ისევე შეუძლებელია ამჟამად სოფლის მეურნეობაში საოციალიზმის დამყარება, იმ დროს, როცა მთელი საზოგადოებრივი წესწყობილება საქონლის წარმოებაზე და დაქირავებულ შრომაზე არის დაყრდნობილი.

II. კვლის ნაშთები და ახალის ჩანასახები

თითოეულ განსახლებულ ეპოქაში კვლეაზე უფრო გავრცელებული და გაბატონებული არის უქვეყლად საზოგადოებრივი წარმოების ერთი რომელიმე ფორმა, წესი ანუ სისტემა. პირველყოფილი კომუნისმის დროსაც აქა-იქ მოიპოვებოდნ მოშავალი წარმოების ნიშნები, ჩანასახი, მაგრამ სანამ საწარმოო ძალებს განვითარებამ პირველყოფილ კომუნისმს ძირი არ გაჟოლთხარა, წარმოების დედა-ძარღვს კომუნისმი შეადგენდა. ასევე ითქმის მონობის, ფეოდალიზმის და კაპიტალიზმის შეახებაც. როცა პირველყოფილი კომუნისტური საზოგადოება დაიშლება, მისი ადგილი მიხურმა საზოგადოებამ დაიჭირა; მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ კომუნისტური წარმოების ნაშთები იმ დროს უკვე სრულებით გამქრალი იყვნენ. საზოგადოების განვითარების ისტორია გვეუბნება: რომ მონობის დროს აქა-იქ კიდევ განაგრძობდნ არსებობას პირველყოფილი კომუნისმის ნაშთები; იგივე ისტორია მოწმობა, რომ მონობის დროსაც გაჩნდნ, ჩიხაჩენი ფეოდალური წარმოების ნაშთები, რომელსაც მოშავალმა მონობის ადგილი უნდა დაეჭირა, მაგრამ ჩვენ მიინც ეამშობთ, რომ იყო დრო, რომლის უშთავრეს დამახასიათებელ თვისებას, მის დედა-ძარღვს, მხოლოდ მონობა შეადგენდა, რომელსაც მონობა ასეაშდა თავის დაღს. მონობას ფეოდალური წყობილება მოყვა, როცა მონის ადგილს მიწაზე მიკრული გლეხი, ანუ ყნა იჭერს. მთელი ამ ეპოქის დედა-ძარღვს ბატონყმური ურთიერთობა შეადგენს; მაგრამ ანავე დროს ფეოდალიზმი ჩანაში ჩვენ ვხედავთ ერთი მხრით წარმოების წინანდელ წესების დარჩენილ კვალს, ე. ი. კომუნისმის და მონობის ნაშთებს და მეორე მხრით შემდეგი მოშავალი ხახის, ე. ი. ბურჟუაზიულ წესწყობილების ნიშნება.

ამნაირად, თითოეულ ისტორიულ ეპოქაში გაბატონებულია წარმოების ერთი რომელიმე განსახლებული წესი ანუ სისტემა, რომელიც იმ დროს მთელ საზოგადოებრივ ცხოვრებას თავის გავლენას უმორჩილებს და თავის ბეჭედს ასეაშს. იმავე დროს არსებობენ წარმოების სხვა ფორმებიც, წყეფობც ან როგორც წარსულის ნაშთები, ახ კიდევ როგორც მოშავალის ჩანასახი. ჩამდენათაც კაკობრიობა წინ მიდის, ჩამდენათაც იგი წარმოების ერთი ფორმიდან მეორეზე გადადის, იმდენათ საზოგადოებრივი ცხოვრება რთულდება საწარმოო ძალთი განვითარებით. ავილოთ, მაგ, წარმოების ის ფორმა, რომელიც ჩვენ დროში გაბატონებული, ე. ი. კაპიტალიზმი. კაპიტალისტურმა წარმოებამ უკვე ყველაფერს თავის დიდი დაახვა, მან ყველაფერი თავის გავლენას დაუშორჩილა; მან მოსპო ძველი კარჩაკეტილობა და ცალკე თემები ცალკე ძლიერ ერებათ გადაადღულა; მან გააფქმა ძველი პრივილეგიები. საზოგადოების დაყოფა წოდებათ გვარ-ტომობას მიხედვით და სამაგეროთ გამოიწვია საზოგადოების ორ

დიდ ნაწილად, ორ დიდ ეროვ მფორის მოწინააღმდეგე კლასით დაყოფა: ბურჟუაზიით და პროლეტარიატით. ბურჟუაზია — ეს წარმოების საშუალებათა მესაკუთრეების კლასია; პროლეტარიატი კი — დაქირავებულ რეზერვების კლასი, რომლებიც ამ საშუალებებს მოკლებულნი არიან. მაგრამ არ იფიქროთ, რომ წმინდა კაპიტალისტური ურთიერთობა, ე. ი. ურთიერთობა კაპიტალსა და დაქირავებულ შრომას შორის თავისი წმინდა სახით, სადმე არსებობდეს, გარდა ამერიკის შეერთებული შტატებისა. თითქმის იმ ქვეყნებშიაც კი, რომლებიც კაპიტალიზმის სამშობლოთ ითვლებიან, როგორც, მაგ., ინგლისი, კაპიტალისტური ურთიერთობა თავისი წმინდა სახით, კლასიკური ფორმით, ჯერ არ დამკვიდრებულა, თითქმის ყოველგან; განსაკუთრებით ძველ კაპიტალისტურ ქვეყნებში, კაპიტალისტურ ურთიერთობის და კაპიტალისტური წარმოების გვერდით შენახულია ძველი დროის ურთიერთობის ნაშთები, განსაკუთრებით კი ფეოდალიზმი, მართალია, ძველი ურთიერთობის ნაშთებს წინააღმდეგ ძალი და გაუღენა აღარ აქვთ, მაგრამ ისინა ნაინც განაგრძობენ არსებობას და ისე თუ ისე ერთნაირ გავლენას ახდენენ საზოგადოებრივ ცხოვრებაზე: ვაფიხსენოთ. მაგ., ფეოდალურ მიწადმფლობელითა კლასი ინგლისში, გერმანიაში, რუსეთში, ესტრო-უნგრეთში, რუმინიაში, იტალიაში და სხვ. მიწის საზოგადო მფლობელობის ნაშთები რუსეთში („ობშინინა“) და მრავალი სხვა, ყოველივე ეს დღესაც არსებობს იქ, სადაც ეს პირდაპირ ეწინააღმდეგება არსებულ საზოგადოებრივ წესწყობილებას. განსაკუთრებით კაპიტალისტურ წარმოებას. თანამედროვე საზოგადოებაში, — ამბობს კაუტსკი, *) — გაბატონებულია წარმოების კაპიტალისტური წესი. მაგრამ წარმოების კაპიტალისტური ფორმა არ არის წარმოების ერთადერთი ფორმა. რომელსე თანამედროვე საზოგადოებაში არსებობს, მის გვერდით მოიპოვებიან წარმოების იმ ფორმათა ნაშთები, რომლებიც კაპიტალისტურ ეპოქამდის არსებობდენ და რომლებიც ჩვენ დრომდის დაცულია“. *) ამას ამბობს კაუტსკი იმ ქვეყნის შესახებ, სადაც კაპიტალიზტირმა წარმოებას უძალეა საფეხურამდე მიახწია. აქედან ამკარაა ის, რომ წარმოების ძველ ფორმათა ნაშთები განსაკუთრებით საგრძნობელი უნდა იყოს ისეთ ქვეყნებში, სადაც კაპიტალიზმი შეღარებით ახალი მოვლენაა. სადაც იგი მხოლოდ ახლა იკიდებს ფეხს.

წარმოების ძველი ფორმების ნაშთების არსებობა განსაკუთრებით საგრძნობელია რუსეთში, რომელიც იმ ქვეყნების ჯგუფს ეკუთვნის, სადაც კაპიტალიზმმა შეღარებით გვიან იწყო განვითარება და სადაც კაპიტალისტური წარმოების გვერდით თქვენ შეხედვებით არა თუ ფეოდალური წესწყობილების ნაშთმა, არამედ პირველყოფილ კომუნისმის ცოცხალ კვალსაც კი და საჭირო იყო მართლაც რომ ძლევა-მოსილი გავლენა ორთქლია და ელექტრონისა, ტელეგრაფია და რკინა გზებისა, რომ კაპიტალისტურ წარმოებას დაეძლია ყველა ეს დაბრკოლებანი და გზა გაეკაფა თავი, ძლევა-მოსილი მსუფელობისათვის.

ყველაზე უფრო გამწეკავებული ბრძალა წარმოება ძლევა-მოსილების ნაშთებსა და კაპიტალიზმს შორის იდება არა ქალაქის მრეწველობაში, არამედ

*) იქვე, გვ. 6.

სასაუფლო მეურნეობაში, რუსეთის კაპიტალიზმის ერთი საუკეთესო მკვლევართაგანი, ელ. ილინი, ¹⁸⁾ სხვათა შორის ამბობს: „სოფლის მეურნეობაში, კაპიტალიზმი ძლიერ ძნელი ნაბიჯით შემოდის და ამასთანავე იგი აქ ათასგვარ ფორმას ღებულობს“. *)

და მართლაც, კაპიტალისტური წარმოება ყველაზე უფრო სოფლის მეურნეობაში ეჯახება იმ ათასგვარ დაბრკოლებებს, რომლებიც წარსულის ცხოვრების ნაშთებია სახით კაპიტალისტურ წარმოებას ყოველ ფეხის ნაბიჯზე წინ ელობებიან. მაგრამ ასეა თუ ისე, თანამედროვე სოფლის მეურნეობა, თუ მას ჯერ კიდევ კაპიტალისტური ფორმა არ მიუღია, სულ ერთია, მაინც ეერ ასცდება კაპიტალისტურ განვითარების გზას. თანამედროვე სოფლის მეურნეობა ეს სულ სხვაგვარი მოვლენაა. იგი უკვე ჩათრეულია საქონლის ტრიალში და ემორჩილება იმას, რასაც მას მსოფლიო ბაზარი უკარნახებს.

ანაირათ, ის განსხვავება სოფლის მეურნეობაში და მრეწველობას შორის, რომელიც ჩვენ ზეით აღვნიშნეთ და რომელიც ხაზს ავლებს მიწის მუშასა და ქალაქის მუშას შორის, როგორც ნაანდერძევი წარსული საზოგადოებრივ ცხოვრების მიერ, კაპიტალისტური წარმოების განვითარებისთანავე კარგავს ყოველგვარ მნიშვნელობას, და ჩვენ თანდათან ვუახლოვდებით: იმ დროს, როცა ქალაქის და სოფლის მუშებს შორის გაქრება ყოველგვარი წინააღმდეგობა და ისინი ერთ სოციალისტურ არმიას შეადგენენ.

გაზ. „ეკოლი“

1909 წ. 18 და 20 სექტემბერი,

№ 36 15 და 17.

*) იხ. В. Ильин — „Развитие капитализма в России“, стр. 123.

მ ი წ ი ს ი ჯ ა რ ა

მიწის იჯარით აღება შეიძლება ორი მიზნით: როცა იჯარით აღებული მიწის საშუალებით შეიჯარეს სურს მოგების აღება, ე. ი. როცა მას ამით სურს ზედმეტი ღირებულების მითვისება. ეს არის, ეგრედ წოდებული, კაპიტალისტური იჯარა. მეორე შემთხვევაში მიწას იღებენ იჯარით იმ მიზნით მხოლოდ, რომ თავის გამოსაკეცი სარჩო მოიპოვონ; აქ არაეინ ფიქრობს მოგების აღებაზე; აქ არ აფასებენ შრომას ოღონდ კი სიმშვილისაგან თავი იხსნან. ამას ეძახიან არა კაპიტალისტურ იჯარას. *) თითოეული აქ ნაჩვენები ფორმა იჯარისა არსებობს განსაკუთრებულ პირობებში. პირველი ფორმა, ე. ი. კაპიტალისტური იჯარა გავრცელებულია იქ, სადაც განვითარებულია მრეწველობა, ე. ი. იქ, სადაც საწარმოო ძალა მაღლა დგას და მრეწველობა თხოვლობს მრავალ მუშა ხელს; ეს იწვევს სასოფლო მეურნეობის ნაწარმოებთა მეტ შოთხოვნილებას. ამიტომ იმათი ფასი იწვევს მაღლა, რაც აღიდეგს სასოფლო მეურნეობის მოგებას. ამის გამო სასოფლო მეურნეობას ჰკიდებენ ხელს ფულიანი კაცები, კაპიტალისტები, რომლებიც იჯარით იღებენ მიწას შემამულეთაგან რამდენიმე წლის ვადით, რომლის განმავლობაში ცდილობენ გამოსწოვონ საიჯარო მიწას რაც შეიძლება მეტი წვენი იმნაირად, რომ ვადის გათავების შემდეგ მიატოვონ და სხვა ახალი ნაჭერი აიღონ იჯარით, სადაც ესევე განმეორდება. **) კაპიტალისტური იჯარისათვის საჭიროა უშთაერესად ორი პირობა: გრძელი საიჯარო ვადა და ღიღძალი მიწის აღება. მისთვის ხელსაყრელი არ არის არც მოკლე ვადიანი იჯარა და არც წვრილი ნაჭრების აღება.

სულ სხვა ხასიათი აქვს არა კაპიტალისტურ იჯარას. აქ მიწას ღებულობენ არა მოგებისათვის, არამედ თავის სარჩენად. სოფლის მუშა იძულებულია ცხოვრების სარჩო მოიპოვოს, იმ მოიჯარეს, რომელიც მოგებისათვის იღებს მიწას იჯარით, არავითარი ანგარიში არ აქვს მსკეს შემამულეს დიდი საიჯარო გადასახადი (მასლოვი გვ. 261), რომელშიაც შედის არა თუ მოგება, არამედ ნა-

*) განსხვავება კაპიტალისტურ და არა კაპიტალისტურ იჯარას შორის დაწერილებით გამოკვეთულია მეტრე მასლოვის წიგნში:

**) ნაგრამ ამას აღწევს კაპიტალისტი შეიჯარე მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა მას მიწა აღებული აქვს შეტარება დიდი ვადით, ხოლო რამდენადაც მცირეა იჯარის ვადა და მას კი სულ ყოველთვის ცდილობენ შემამულენი, მიწას ემატება, ეინემ აკლდება და ეს მეტი ვარდა შეუვლებრივი საიჯარო გადასახადისა სრულებით მუქათა რჩება შემამულეს. ამნაირად შემამულე ემატრონება არა თუ სხვის მოგებას, არამედ სხვის კაპიტალსაც.

წილს სამუშაო ქირისა. მაგრამ, როცა გლესს, სოფლის მუშას სხვა სახსარი არა აქვს რა თავის საჩინად, გარდა იმისა, რომ იჯარით მიწა აიღოს, იგი იძულებულია დითონსდეს ისეუ დიდ საიჯარო ქირაზე, რომელც ნოქავს არა თუ ჩვეულებრივ მოგებას, არამედ მის დღიურ ქირის ნაწილსაც. მიწის იჯარის ასეთი სისტემა უმთავრესად გაშვებულია შივარდნილ ადგილებში, სადაც დაკულია ძველი წესი, სადაც წარმოების პირობებს არავითარი ცვლილების ნიშნები არ დატყობია, ე. ი. ტენიკას არავითარი გაუმჯობესება არ ეტყობა. ასეთი პირობები იცხს ეწყობს წვრილ იჯარას მოკლე ვადით და დიდი საიჯარო გადასახადით; კლასიკურ მაგალითს წვრილ იჯარასას წარმოადგენდა ირლანდია ამ 50 წლის წინათ, სადაც მარხის სიტყვით, *) მეიჯარე იგივე წვრილი ვლენკაცობაა. ის, რასაც იგი აძლევს მემამულეს იჯარის სახით არა თუ უმეტეს საწილად ნოქავს მისი მოგების ნაწილს, ე. ი. ნაწილს მისი საკუთარი ზედმეტა შრომისას, რაზედაც მას აქვს უფლება, როგორც შრომის საკუთარი იარაღთა პეტრონი, არამედ წორმალური სამუშაო ქირის ნაწილსაც, რასაც იგი აიღებდა სხვა პირობებში თავის შრომისათვის. ასეთი სისტემით იჯარის ვადა მოკლდება, მიწა იცემა პატარ-პატარა ნაქრებათ. იმავე დროს მემამულეს ხელს არ აძლევს თვითონ აწარმოოს მეურნეობა; მისთვის პევრათ უფრო საპრიანო არის იჯარით გაცემა, რადგანაც აქ თვითონ არაფრის დახარჯვა არ უხდება და იმავე დროს იღება არა თუ დიდ საიჯარო გადასახადს, არამედ ეპატრონება სხვის შრომას და სხვის კაპიტალს.

არც მსხვილ მეიჯარეს აძლევს ხელს ასეთ პირობებში მეურნეობას ხელი მოკიდოს. უკვე დიდი ხნიდან შესიმუშლია, რომ მსხვილი იჯარის რენტა უფრო ბაკლებია, ვინემ წვრილი იჯარის, ვინაიდან მოცილოება წვრილ მეიჯარეებში უფრო მეტია და რადგანაც წვრილ მეიჯარეს იშვიათად შეუძლიათ სხვა საქმეს მოკიდონ ხელი ვარდა მეურნეობისა. **) ყოველივე ეს ხელს უწყობს, რომ საიჯარო გადასახადმა იწიოს, რაც „საზოგადოებრივი უბედურების დსამტკიცებელი საბუთია“ (ტომი III გვ. 549). ასეთი სისტემა მეორდება იქ, სადაც სოფლის მუშას, მიწადმოქმედ კლასს საკუთარი მიწა ან სულ არა აქვს და ან არ ყოფნის. ამ შემთხვევაში სოფლის ხალხი თანდათან დარიბდება და ეცემა ნოეთიერად.

„ხალხის გამრავლების დროს, როცა მეტი მუშა ხელი ეძებს სამუშაოს, როცა მოთხოვნილებები მკირდებათ minimum-ამდე და გამწარებული დაეძებენ ლუჯაში პერს, პირველი ადგილი უნდა დაიკიროს ნატურალურმა იჯარამ, რომელმაც უნდა განდევნოს კაპიტალისტური იჯარა“ (პ. მასლოვი გვ. 142).

რა გვარი მიწის იჯარია ჩვენში გავრცელებული? მსხვილი მეიჯარეს, ე. ი. კაპიტალისტურ იჯარას უჭირავს ჩვენში პირველი ადგილი თუ წვრილ იჯარას? რამდენია იჯარით გაცემული მიწები? როგორია საიჯარო გადასახადი? რა ცვლილებას ეხდეთ ამ მხრით ამ უკანასკნელ დროს? ამ კითხვებზე პასუხის მიცემა მეტად სწელია. უმთავრესი და უპირველესი დაბრკოლება მომდინარეობს იქი-

*) „კაპიტალი“ ტომი III. გვ. 516.
 **) Ibid. გვ. 519.

დან, რომ ანის შესახებ, როგორც საზოგადოთ, მაგალ. აგრარულ კითხვაზე, არ მოიპოვება საჭირო ცნობები. სახელდობრ, არ მოგვეპოვება ცნობები არა თუ იმის შესახებ, თუ რა ნაწილი გლენჯაკობისა იღებს იჯარით მიწას, ან თუ რამდენი მიწა იყენა წლიდან-წლამდის იჯარით ჩვენში, არამედ არ ვიცით სისწორით აგრეთვე იჯარის პირობები. ია ცნობები, რომლებიც მოყვანილია ქვევით ამ საგნის შესახებ, ვერ წარმოგიდგინენ იჯარის შესახებ ჩვენში ცოტათ თუ ბევრად ნამდვილ სურათს მთელი თივისი სახით. გადაჭრით შეგვიძლიან ვთქვათ იმ საბუთების ძალით, რომლებიც ზევით არის მოყვანილი, რომ ჩვენ გლენჯაკობაში და აგრეთვე თავად-აზნაურობის იმ დიდ ნაწილში ქუთაისის გუბერნიისში, რომელსაც ნაკლები მამული აქვს, დიდი საჭიროებაა მიწის იჯარით აღებაში; დაახლოვებით შეგვიძლია აგრეთვე აღვნიშნოთ, რომ ტელიისის და ვანსაკუთრებით ქუთაისის გუბერნიისში, სადაც შედარებით თავად-აზნაურობის ბუღალა კარგისაინი მიწები, უმეტეს შემთხვევაში კერძო პირებისა იღებენ, დანარჩენ გუბერნიებში განჯის, ბაქოს და ერევნისაში, სადაც თავისუფალი მიწები უმეტეს ნაწილად სახაზინოა, უფრო ვავრცელებულია ხაზინის მიწების იჯარით აღება. ამასთანავე პირველ გუბერნიისში ვავრცელებულია მოკლე ვადიანი, უმეტეს ნაწილად, ერთი წლით იჯარა, დანარჩენ გუბერნიებში კი უფრო დიდ ვადიანი იჯარა. ცოტა უფრო დანამდევალდებით და სისწორით ჩვენ გვაქვს ცნობები საიჯარო ფასის სიდიდეზე და აგრეთვე იმა შესახებ, თუ რა და რა სახით აძლევენ ჩვენში შემამბულეები მიწას იჯარით.

როგორც ზევით შევნიშნეთ მეტად ძველია იმ კითხვის გადაწყვეტა. თუ რამდენათ არის ვავრცელებული ჩვენში კაპიტალისტური იჯარა, ერთი მხრით, და ის იჯარა, რომლის მიზანი მხოლოდ თავი რჩენაა, მეორე მხრით. მართალია ამ უკანასკნელ 30-40 წლის განმავლობაში მრეწველობამ საკმარისათ გაიღვა ფეხი ამიერ-კავკასიაში, განსაკუთრებით ნავთის წარმოებაში და სხვა მანდნულლობა დაქუშავებანი; მაგრამ სხვადასხვა ვარემოებათა გამო მრეწველობის განვითარება ჩვენში ძლიერ შეფერხებულია, თუმცა მის ზრდას მრავალი ვარემოება უწყობს ზელს. როგორც მაგალ. ქვეყნის ბუნებრივი სამდიდრე, ამიტომ მრეწველობისა და აღებ-მიცემობის განვითარება ვერ უღრის, ვერ იტანს ხალხის გამრავლებას; ასე რომ სოფლის ხალხის შედარებით ნაკლები ნაწილია ჩამბული აღებ-მიცემობაში.

აქ ერთი საყურადღებო ვარემოებაა: სახელდობრ აი რა: ჩვენ ქალაქებს და იმ ადგილებს, სადაც სამრეწველო და საიდებ-მიცემო დაწესებულებებია. უცხო ქვეყნიდან აწვდება ხალხი, რუსები, სომხები, ბერძნები და თითქმის ბოლგარელები, სერბიელები და ჩერნოგორელებიც კი. ეს ხალხი, ამითი უმრავლესობა ნაინც, უფრო ნაკლებ სამუშაო ფასს ჯერდება, ვინემ ადგილობრივი მუშები. მაგრამ აქ შეიძლება ასე გვიპაუხონ: თუ ადგილობრივ მუშებს უცხო ქვეყნიდან მოსული მუშები აცლიან ხელიდან სამუშაოს სამრეწველო დაწესებულებაში, სამაგიეროდ იგივე ხალხი ხმარობს ადგილობრივი მუშურნობის ნაწარმოებს. ამიტომ ეს უნდა დატყობოდა ჩვენში მუშურნობის განვითარებას, ე. ი. მათი ფულის დატრიალებას ფულსავე მოსაგებად; ე. ი. კაპიტალისტურ მუშურნობას. კაპიტალისტური მუშურნობა კი ნიშნავს კაპიტალისტური იჯაროს სიჭარბეს, მაგ-

რამ აქ არის კიდევ ერთი გარემოება, რომელიც ხელს უშლას ადგილობრივი მეურნეობის განვითარებას; ეს ის, რომ უცხო ქვეყნებიდან მოსული მეშენები აქ სამუდამოთ თავიანთი ცოლშვილით არ არიან ჩამოსახლებული, ხშირად წაიშლებიან აქ თუ არა ისევე ბრუნდებიან თავის ქვეყნებში. ასე რომ ადგილობრივი სამეურნეო ნაწარმოების მოშტარო მცირედაა. ეს რასაკვირველია, იმას არ აიშნავს, რომ ჩვენ ქალაქებში ხალხი უკმაოდ დადის და ვერ პოულობს ქალაქურ ცხოვრებაში ნიადაგს, როგორც ამბობს პ.-ნი ფ. გოჯიხიშვილი,*) ამას უარყოფს ეს ყველასათვის ცნობილი ფაქტი, რომ ამჟამად ა/კ. ქალაქებში მუშახალხი რიცხვი ათითათსობით იზრდება.

ამნაირად სოფლად მიიწვ დიდძალი ხალხი ცხოვრობს: 1597 წლია აღწერილი 87% მეტი; ამითში 82% მარტო გლეხობია, რომლის უმეტესობას საქმარისი მიწა არ მოეპოვება, რომ თავი ირჩინოს. რასაკვირველია ახნაურობის დიდი ბაწილის მდგომარეობაც ამის შთაგნისა. მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ იურიდიულად და უფლებრივი მდგომარეობით იგი განიჩრევა გლეხობისაგან.

ამნაირად ჩვენში კაპიტალისტური მეურნეობა და კაპიტალისტური იჯარა აქამდე არ არის დიდათ განვითარებული. თუმცა სასოფლო მეურნეობის ზოგერთ დარგში, როგორც მაგალითად, მელვიანობაში, მევენახეობაში, ბენილის მოშენებაში, საქონლის მოშენებაში უკვე ჰყავს საქმარისად მრავალი წარმომადგენლები, რომლებიც სანდვილ კაპიტალისტურ პარობებში აწარმოებენ თავიანთ საქმეებს.

მოიხვდეთათ ამისა ხენა-თესვაში, რომელსაც ჯერ კიდევ ჩვენს სასოფლო მეურნეობაში უბირველესი ადგილი უჭირავს, უფრო სჭარბობს ნატურალური იჯარა, ე. ი. უმეტესობა მხოლოდ თავის სარჩენათ იღებს იჯარით. მოიყვანოთ ახლა კაპიტალ-კომეტი ცნობები მიწის იჯარის შესახებ ჩვენში. დაიწყოთ ტფილისისა გუბერნიიდან. ამ 15-20 წლის წინათ შეკრებილ ცნობებიდან ჩანს, რომ ტფილისის გუბერნიისში მაშინ 393 სოფელი იყო ისეთი, სადაც საბელშვიფო გლეხები ყრბო მემამულეებისაგან იჯარით მიწას იღებდენ, სამწუხაროთ არ არის გამოკვეეული არც ის, თუ რამდენი კომლი იღებდა მიწას იჯარით, რა ხნით, რა ზომისა, და არც ის, თუ რას უფროდა სერთოდ იმათგან საიჯაროთ აღებულ მიწების რაოდენობა. „სტატისტიკური ცნობების კრებულში“*) მოყვანილი ცნობები, რომ ასეთი მიწების რაოდენობა 49,611 დესეტიანა უდრიდა სიმართლეს მოკლებულია, რადგამაც 393 სოფლიდან მხოლოდ 235 სოფლის შესახებ არის მოყვანილი ცნობები და ისიც არა სავსებით. ამიტომ იქ მოყვანილი ცნობები ბევრათ ნაკლებია იმაზე, რაც ნამდვილად აღებული ჰქონდათ ამ 15-20 წლის წინათ სსახიანო გლეხებს ტფილისის გუბერნიისში. რაც შეეხება გლეხების დანარჩენ კატეგორიებს ჩვენ სრულებით არ ვიცით არც ის, თუ რამდენ მიწას იღებენ ისინი იჯარით კომლებით, და არც ის, თუ საერთოდ რამდენი მიწა აქვთ იმათ აღებული იჯარით და რა პირობებით. ყოველივე ამის უქონლობა შეადგენს არსებით ნაკლებეებას, რომელიც ყოველ დეხის საბიჯზე საგრძნობელია და ურომლისოთ არა თუ ძნელია, არამედ საშიშია რაიმე დასკვნის გამოყვანა. ჩვენ

*) იხ. გვ. 10.

გვაქვს დღეს მხოლოდ რამდენიმე კერძო შეკრებილი ცნობა, რომლებიც ვაფანტულია აქა-იქ ადგილობრივ დროგამოშვებით გამოცემებში და რომლებიც უმეტეს ნაწილად ეხებიან მიწის იჯარის ფასს.

ასე მაგალითად, 1900 წელს გაზ. „ქავკასში“ (№ 129) აგრონომი თავად — ანდრონიკაშვილის წერილია მოთავსებული, საიდანაც ვტყობილობთ, რომ ტფილისის გუბერნიაში კერძო მემამულეთა შორის ნეტად ვაფრცვლებულია მიწის იჯარით გაცემა. თითქმის 99% მემამულეთა არ მისდევს შეურბნობას, არამედ პატარ-პატარა ნაჭრებათ აძლევს გლეხებს იჯარით, ვინაიდან მამულის იჯარით გაცემა ბევრათ უფრო სასარგებლოა მემამულეთათვის. თითქმის 1,200,000 დენსეტინა მიწის, რომელიც ტფილისის გუბერნიის კერძო მემამულეთა ზელშია, დიდბალი ნაწილი ნახევარ მილიონზე მეტი იჯარით უხდა იყოს გაცემული. ვინაიდან იჯარით მიწის გაცემა თავად ანდრონიკაშვილის აზრით, მემამულეთათვის ბევრათ უფრო ხელსაყრელია, თავადი ანდრონიკაშვილი არ გადმოგვცემს რა ვადით იცემა ტფილისის მებატონეთაგან ამოდენი მიწები იჯარით; ის გვეუბნება მხოლოდ იმას, რომ ეს მიწები იძლევა პატარ-პატარა ნაჭრებათ, ეს დიდათ საგულისხმიერია, ეს მოწმობს, რომ ტფილისის გუბერნიაში ჯერ კიდევ ვერცდ წოდებული ნატურალური იჯარაა უფრო ვაფრცვლებული, ვინაიდან, რომ ეს ასე არ ყოფილიყო იმ შემოსტვენში აქ ადგილი ექნებოდა უფრო მსხვილ იჯარას.

1907 წელი. **)

გასონუმოგის დამხრვა რუსეთში

(სოციალ-ეკონომიური თვალსაზრისით)

„И рабству долготу пришедшая на смену
„Свобода, наконец, внесла ли перемену,
„В народные судьбы“

Некрасов.

1861 წლის გლეხთა რეფორმაზე შეხედულებებში არსებითი ცვლილებები მოხდა ამ უკანასკნელ ხანებში.

ჯერ კიდევ სულ რამდენიმე ხნის წინად გლეხთა განთავისუფლება და ბატონ-ყმობის მოსპობა მიჩნდათ მრავლობის ნებისყოფის და ნაწილობრივ ლიტერატურის მოთხოვნის შედეგათ. ცნობილი ისტორიკოსი რუსეთში, ე. სემიოვსკი, ასე აყალიბებს ამ შეხედულებას:

„როდესაც ვიკვლიეთ მთავრობის, საზოგადოების და ლიტერატურის როლს გლეხთა საკითხის შევსებასა და განვითარებაში, როდესაც თვალყურს ვადევნებთ ბატონყმობის უფლების დამხობის თანდათანობით მომზადებას, შეუძლებელია ბუნებულობაში არ წივილოთ კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი. რომელიც ხელს უწყობდა ემანსიპაციის აუცილებლობის აზრის განმტკიცებას, — ეს არის თვით გლეხობის დამოკიდებულება შემამუღეთა ხელისუფლებისადმი“.

მაშასადამე, პირველ სამ ფაქტორს — მთავრობას, საზოგადოებას და ლიტერატურას, — რომელთაც მოამზადეს რუსეთში ბატონ-ყმობის დამხობა, — უერთდება კიდევ მეოთხე მნიშვნელოვანი ფაქტორი, — გლეხთა მოძრაობა დი აჯანყებანი.

შეუძლებელია იმის უარყოფა, თითქმის თითოეულ ზემოჩამოთვლილ ფაქტორთაგანს არ ეთამაშოს ესა თუ ის როლი ზოგი ჩვენი საზოგადოებრივ-სახელმწიფოებრივი ცხოვრების ამ საუკუნოებრივ საკითხის გადაჭრაში. იმატომ ვუვლახათვის ცხადი უნდა იყოს, რომ ამ შემთხვევაში საკითხი ეხება უფრო მეტად წმინდა სუბიექტურ ფაქტორებს. რომელნიც პირველ ყოვლისა და უმთავრესად გამოხატავენ პირად და წუთიერ განწყობილებასა და აზრებს. — სულ ერთია ცალკე პიროვნებათა, თუ მოელი ჯგუფებისას. — ვინემ ობიექტურ მიზეზებს ან ფაქტორებს, რომელნიც ქმნიდან ნამდვილ საზოგადოებრივ-ეკონომიურ ურთავრობასა, და მართლაც, რაში მდგომარეობდა ის „შემოქმედებითი დასაწყისი“, სად უნდა ვეძიოთ ის ძალები, რომელთაც არა თუ მოამზადეს, არამედ „აუცილებელი“ გახადეს რუსეთში ბატონ-ყმობის მოსპობა.

თუ პირველ ყოვლისა შევივებით იმ ხანების სახელმწიფოებრივ ხელისუფლებას, დავინახავთ, რომ უკატერინე II²⁹) განუვებიდან, როდესაც ნათლად ჩამო-

ყალიბდა განმათავისუფლებელი ტენდენციისა, — ალექსანდრე II²⁴) მეფობის დასაწყისამდე, ხელისუფლებას არა თუ სწავლა გლეხთა განთავისუფლება, არამედ იგი ყოველი საშუალებით დევნიდა განმათავისუფლებელ იდეებს და სცდილობდა შეენარჩუნებია ბატონყმობა მთელი თავისი სიძლიერით და სიმკაცრით. მაშასადამე, სახელმწიფოებრივი ხელისუფლების როლი გლეხთა განთავისუფლების საქმეში უფრო ჩქარა უარყოფითი იყო, ვინემ დადებითი.

პუბლიცისტის როლი საზოგადოების თვითშეგნების განვითარების საქმეში შეიძლება მეტად დიდი ყოფილიყო. მაგრამ ცენზურის მაშინდელ პირობებში ჩვენი პუბლიცისტიცა ბატონ-ყმობის არსებობის მთელი დროის განმავლობაში მეტად საცოდავ მდგომარეობაში იმყოფებოდა. ჩვენი ლიტერატურის ბედობაღას, განაგებდნენ ღუბელტები და უეპრობები და პუბლიცისტიცის მხრით მცირეოდენ ცდასაც კი გაეშუქებია სინამდვილე. მოვეუბოდა ხოლმე მეტად მკაცრობებრესიები. ყოველ შემსხვევაში ლიტერატურას შეეძლო გავლენა მოეხდინა ხალხის ამა თუ იმ მოსახოკნილების გადაჭრაზე. ვინაიდან იგი ამა თუ იმ სისხით გამოხატავდა „დროის სულის“ გარდამავალ მოთხოვნებს.

რაც შეეხება საზოგადოებას, ნება მოვევცით პირველ ყოველისა ვიკითხოთ: სახელდობრ, რომელ საზოგადოებაზე შეიძლება ლაბარაკი იქ. სადაც ბატონყმობა რკინის ჯაჭვებით ახრჩობდა და ბორკავდა ყოველგვარ ცოცხალ გამოსახლებას, სადაც ყოველივე გავლენითლი იყო კეპობის თაყვანისმცემლობით. დამამკორებელი მოხურა გრძობებითა და ახრებით. არ არსებობდა არც საზოგადოება და არც საზოგადოებრივი ახრა. იყენენ მხოლოდ ცალკე პიროვნებანი და პიროვნებათა ჯგუფები, რომელთაც არაკეთარი ძალა და გავლენა არა მქონდათ.

ერთადერთი საზოგადოებრივი წრე, რომელსაც შეეძლო გავლენა მოეხდინა და მართლაც ახდენდა გავლენას ბატონყმობის საკითხის გადაჭრაზე, იყო გლეხობა. ძატორიკოთა სემიოვსკი, რომელსაც ახრათაც არ მოუვიდოდა როლის გადანეტებულათ შეფასება, ამ შემთხვევაში იძულებულია აღიაროს, რომ თუ არ ყოფილიყო გლეხობის მუდმივი და ვანუწყვეტელი პროტესტი ბატონყმობის წინააღმდეგ, მაშინ შესაძლებელია ბატონყმობის არსებობა გავრძილებულიყო 1861 წლის შემდეგაც. ექვს გარეშეა, რომ გლეხთა აჯანყებანი და არეულობანი, რომელნიც არ შეწყვეტილან ბატონყმობის არსებობის მთელი ხნის განმავლობაში, რომ აღიარაფერი ვთქვათ გლეხობის უფრო ნაკლებათ ნნიშვნელოვან არეულობებსა და მემამულეთა წინააღმდეგ ურჩობაზე, — ყუროზულათ აიძულებდნენ როგორც მემამულეებს, ისე მთავრობას გამოეხანათ საშუალებანი და გზები ბატონყმობის საკითხის ვადსაჭრელად. დასასრულ. თვით ალექსანდრე II სიტყვები, რომელიც მახ უთხრა მოსკოვის თიად-ახნაფრობის დეპუტატკას, — რომ თუ არ მოხდებია გლეხთა განთავისუფლება შევიდა, იგი მაშინ ქვევადან მოხდებო, — ფრაზა, რომელიც შემდეგ კლასიკური ფრაზათ იქცა, — სვესებით ააშკარავენენ იმას, რომ გლეხობის განწყობილებამ მეტად დაჩქარა ბატონყმობის გადავარდნა — მოსპობა.

ამასთან არ უნდა დავივიწყოთ ისიც, რომ გლეხობა იმ დროს სრულებით დაურახმავი იყო და შეუღნებლათაც მოქმედობდა, მათ მოპრობათა მხოლოდ

სტიქიური ხანაითი ქონდა, როგორც ვიცით გლეხობის აჯანყებს ჯარის ნაწილებით აქრობდნენ და აჯანყების მონაწილეო მეტათ მკაცრათ და პარზაროსულად სჯიდნენ. მაგრამ მოუხედაეთ ამისა გლეხთა არეულობანი უფრო ხშირად მეორედებოდა და მას უფრო სასტიკი ხასიათი ეძლეოდა. ბოლოს და ბოლოს ბატონყმობა გაუქმებულ იქნა ზევიდან — 1861 წლის თებერვლის 19-ს დებულებათ.

ბატონყმობის ზევიდან გაუქმება იმის მაჩვენებელი იყო, რომ ამ დროისათვის ბატონყმობა რუსეთში უკვე განწირული იყო ცხოვრებისაგან, რომ იგი უკვე წარმოადგენდა წარსულის ნაშის. მე-XVIII საუკუნის მეორე ნახევრიდან რუსეთში თანდათან ვითარდება ახალი საზოგადოებრივ-ეკონომიური ურთიერთობანი, რომელთაც მე-XIX საუკუნის პირველი ნახევრის მიწურულში უკვე გაქსრება იმ ხანებში არსებულ საზოგადოებრივ-სახელმწიფოებრივი წყობილების ფორმებს. ბატონყმობა კი შეიძლება აღმოცენებულყოფა და განვითარებულყოფა სრულდებით სხვაგვარ პირობებში.

ბატონყმური ურთიერთობათა ჩასახვა და განვითარება მიეკუთვნება იმ ეპოქას, როდესაც ჯერ კიდევ ბატონობდა გერყვ წოდებული „ნატურალური მეურნეობა“, რუსეთის ისტორიაში ბატონყმობა შედარებით უფრო გვიან ჩაისახა, ყველაზე უფრო გარკვეულ ნაშთებს გლეხობის დამონებისას რუსეთში ეხედებით მხოლოდ მე-XVI საუკუნეში. აგლებები მე-XVI საუკუნის მეორე ნახევრის ატებია მიხედვით. — ამბობა მ. ლიუბასკი. — უკვე პასუხ არსებებს წარმოადგენენ, რომელთა ბედიზალსაც განაცებენ მიწადმფლობელნი“. იმ დროის გლეხობის მდგომარეობა დისახსიოებლად დიდი მანგნელობა ეძლევა 1597 წლის ცნობილ ბრძახებას, რომლითაც ეკრძალებოდათ აღეძრათ სარჩელი იმ გლეხების დაბრუნების შესახებ, რომელნიც გაექცენ შემამულეებს 5 ან მეტი წლის წინათ ამ ბრძახების გამოქვეყნებამდე. ეს ბრძახება არაფერს გვეუბნება იმის შესახებ, მისაგრებული იყენენ თუ არა იმ დროს ყველა გლეხები მიწაზე, მაგრამ იგი იმას მაინც ადასტურებს, რომ მათი მიმაგრების პროცესმა მეტათ წაიწია წინ. ამ ძდროიდას მიწის მუშათა მიმაგრება მეტად სწრაფად მიმდინარეობს, განსაკუთრებით პეტრე დიდის *) დროიდან. მაგრამ მე-XVIII საუკუნის მეორე ნახევარში ეს პროცესი აღწევს თავის უმაღლეს წერტილს. და აქ უკვე შეგვიძლია შევამჩნიოთ წინააღმდეგი პროცესის, ე. ი. გლეხთა განთავისუფლების — დასაწყისი.

ამგვამდ საბოლოოდ გამოჩვეულია, რომ ბატონყმობა რუსეთში აღმოცენდა და განვითარდა თავისუფალი მიწის მუშა — გლეხების მიერ გალატაკებისა და დამოუკიდებლობის დაკარგვის ნიადაგზე, რაც შედეგი იყო მათი დევლინებისა, ნაწილობრივ თავად-აზნაურობის წორის ატებლიც დავისა, ნაწილობრივ კი შედეგი იმ განადგურებისა, რაც მათ მიაყენა თათრების შემოსევამ. ამავე დროს სწარმოებდა, ერთის მხრით, თავადებისა და ბოიარების და, მეორე მხრით, უმაღლესი სასულიერო წოდებისა და მოწესტრების ძალი-უფლების გამოღიერება. ყველანი იანი სარკებლობდენ ხელსაყრელი შემთხვევებით. ხელში იგდებენ მიწებს და იტოვებენ მათ სრულ თავის საკუთრებაში. გალატაკებული გლეხებთ თავდაპირველად ნებაყოფლობით სახლდებოდენ თავადებს, ბოიარებისა და მოწესტრების მიწებზე, ხოლო შემდეგ კი ამაგრებენ ამ მიწებზე მთავ-

რობია ბრძანებები და კანონები. ნატურალური მეურნეობის ბატონობა, საჯარო ტრიალის სისტემა და განუფითარებლობა ქმნიან მტკიცე ნიადაგს, რომელზედაც ზევით აღნიშნულ განსაკუთრებულ პირობებში თავისუფლად იფურჩქნები და ყვავის შემამულეთა ბატონ-ყმური მეურნეობა. მტკიცდება და ძლიერდება ბატონ-ყმური ურთიერთობანი.

მაგრამ მე-XVIII საუკუნის დასაწყისიდან რუსეთში თანდათან იწყება ნატურალური მეურნეობის გახრწნა და ამავე დროს კი საფაქრო ტრიალი ეუროპულ მძლავრად იკადება ცხესს. ამ პროცესს აძლიერება უმთავრესად, ერთის მხრით, მოსკოვის სახელმწიფოს გარდაქმნა დასავლეთ-ეუროპის სახელმწიფოების ყაიდაზე, და მეორეს მხრით, კ-საფაბრიკო-საქარხნო მრეწველობის აღმოცენება. იმავე პეტრე I, რომელმაც ხელი შეუწყო ბატონ-ყმობის გაძლიერებასა და განითარებას, მეორეს მხრით, საფუძველი ჩაუყარა მსხვილ წარმოებას, რომელიც ადრე თუ გვიან უნდა გამხდარიყო მიხეტი ახალ სოციალურ-ეკონომიურ ურთიერთობათა აღმოცენებისა, მართალია, პეტრე დიდის დროს ფაბრიკა დაფუძნებული იყო ყმა-გლეხების შრომაზე, რომელთაც ამიერიდან ეძლეოდათ განსაკუთრებული სახელწოდება — „პოსესიონერი გლეხებისა“. ამრიგად პირველ საწყებში ბატონ-ყმობა თითქმის სრულდება არ უშლიდა ხელს რუსეთში მსხვილი მრეწველობის განვითარებას, პირიქით, საერთო ტენაციური განუვითარებლობის დროს, როდესაც არ არსებობდა კონკურენცია, ყმა-გლეხის შრომა მამინდელ პირობებში ყველაზე უფრო გამოსადეგი და ხელაყრელი იყო საფაბრიკო-საქარხნო მრეწველობისათვის. ცნობილია, რომ უკვე მე-XVIII საუკუნის მეორე ნახევარში მსხვილმა მრეწველობამ შეტად დიდი ნაბიჯი წარსდგა წინ, მისი წარმატების შესაბამისად შორის ლაპარაკობენ შემდეგი საბუთებში: ეკატერინე II მეფობის დასაწყისში იყო 984 ფაბრიკა და ქარხანა; ბოლო მისი ვარდაკვალების წელს კი მათი რიცხვი აღწევდა უკვე 3161. სწორედ ამ დროს იშინა თავი განვითარებამ ფაბრიკებსა და მუშაბულებს შორის. ე. ი. ახლად ჩასახული პეტროპოლისა და გახრწნის გზაზე შენდვარი თავად-აზნაურობის შორის.

პეტრე დიდის დროს პირველი ფაბრიკანტები რუსეთში იყვნენ დაბალი წოდებიდან გამოსული პირები. იმ მსხვილ ფაქართა წარს წევრები, რომელნიც არსებობდნენ რუსეთში თვით პეტრე დიდამდე, საბაზიზო პარხნებას წყალობით და ამასთან იმის გამო, რომ მათ თავთა ვააკარგულეებაში ჰყავდათ ფაბრიკებზე მიწაგრებული გლეხები-მუშები. ამ ფაბრიკანტებმა შეტად ხანმოკლე დროს განმავლობაში კოლოსალური სიმდიდრე შეიძინეს, ისე რომ იქარა მათ წინაშე უნდა მოეპარათ ბრწყინვალე თავადებსა და გრაფებს (მაგ. ფაბრიკანტ-ვაჭრები დემიდოვები). აზნაურობამ მხოლოდ ესლა იგაჩნო, რომ მარტო სახელწოდება აზნაურობისა მათ არაფერს მისცემდა, თუ ამასთან ერთად მას არ ექნებოდა მატერიალური სიმდიდრე. პრივილეგებით აღჭურვილ წოდებაში ილიძება გრძნობა შურისა იმ ფაბრიკანტების მიმართ, რომელნიც დაბალი წოდებიდან იყვნენ გამოსულნი. ამ უკანასკნელთ უცხადებენ ამკარა ომს და ეკატერინე II შთავრობა სცემს კანონს, რომლითაც არა აზნაურებს უკრძალებათ იყოლიონ ყმები ამით სურდათ მსხვილი წაეცათ ფაბრიკანტებისათვის, რომელნიც არ ეკუთვნოდნენ აზნაურთა წოდებას, და რომელთაც, მამასადამე, არ ჰქონდათ ყმების ყო-

ღების უფლება. ხოლო საცესტიოთ თავისუფლად დაქირავებულ შრომაზე დამყარება იმ ხანად შეუძლებელი რამ იყო.

მაგრამ ეს კანონი ამისთანავე ზიანს აყენებდა სახელმწიფოსაც, რომელსაც უნდა თვითონ ესაჭიროებოდა მსხვილი მრეწველობის პროდუქტები, მართალია, პრივილეგიებით აღჭურვილ წოდებას ფაბრიკებისა და ქარხნებისათვის ეს არ გამოუცხადებია ონი, არანედ მხოლოდ არა აზნაურთა ფაბრიკანტებისათვის; მისი მიზანი იყო თავად-აზნაურობის ბელში ჩაგდო შთიღო ააფაბრიკო-საქარხნო მრეწველობა. ამ საკითხში თავად-აზნაურობის გამარჯვება აისახებოდა ნიშნავდა იმათ, რომ ამიერიდან თვით იგი სდგებოდა ბურჟუაზიული წარმოების გზეზე.

„თავად-აზნაურობამ, ამბობს პრიტიკა, — დაათვა მთავილი წარმოების უპირატეობა და მისთან ჰყავდა რა თავის განკარგულებაში უფასო შრომა, დანიშნო მათეების ფაბრიკების გახსნა და წინააწარ უზრუნველყო თავისი თავი სახსინო შეკვეთებით“. „გაქართა მოსესიონურ ფაბრიკას, — ამბობს თავის მხრით პროფ. ტუგან-ბარანოვსკი, ²⁹⁾ — რომელიც მე-XVIII საუკუნის ბირველ მიწველ წლებში წარმოადგენდა ჩვენი ფაბრიკების თითქმის ერთადერთ სახეს, — საბიჭათო მტერი ჰყავდა თავად-აზნაურობა. პეტრე დიდის ფაბრიკანტების შორის თავად-აზნაურობა სათაშის არ იყენენ. მაგრამ თუ გადავყავდეთ ეკატერინე დიდის დროის ფაბრიკანტებს. მათ შორის უკვე ბევრ აზნაურს შეხვდებით. მე-XVIII საუკუნის მიწურულში ყველაზე დიდი ფაბრიკანტები იყვნენ უკვე არა კაქრები, არამედ აზნაურები“.

ამრიგად, თავად-აზნაურობამ, რომელიც უკვე აღარ წარმოადგენდა „მოსამსახურეთა წოდებას“, გაიჩინა ახალი პროფესია. თავისთავად ცხადია, რომ შეუვალოვება, ორლოვება, შერბეტიყება და ვორონცოვები, ხანადენ რა ფაბრიკა-გარხებს ამათ კიდევ არ სდგებოდენ ბურჟუაზიის რიგებში. ამ შემთხვევაში იაიმი მხოლოდ უფრო ბელსაყრელად იყენებდენ ამ უფასო შრომას, რომელიც მათ განკარგულებაში იყო გლეხების სახით. მაგრამ დროთა მსვლელობაში იმ მსოივითაც უნდა მომხდარიყო სთიანადო ცვლილებები.

მსხვილი მრეწველობის ზრდა მოჰყვა კიდევ ერთი საკმაოდ მნიშველოვანი შედეგი. მრავალ შემამულეთ უფრო ბელსაყრელად მოაზნდათ გადაყვანა გლეხობისა გადასახიდზე. რომლის დროსაც იგი თავისუფლების აღიყვდა გლეხს ბელობა ამორჩევაში და აღარ სტოვებდა მათ თავის მამულში სამუშაოდ. ასეთ გადასახიდზე გადაყვანას უმთავრესად ადგილი ჰქონდა არა ნოყიერი მიწებიან გუბერნიებში; აქ, პირიქით, ვამჩნევთ ნემამულის მიწებზე მომუშავე გლეხობის ზრდას.

ტუგან-ბარანოვსკის ცნობით 1804 წელში რუსეთის ყველა ფაბრიკებსა და ქარხნებსში მუშაობდა სულ 95,202 მუშა; აქედან თავისუფლად დაქირავებული იყო 45,625 კაცი, ე. ი. ნახევარზე ნაკლები. 1825 წელში ყველა ფაბრიკებსა და ქარხნებსში ირიცხებოდა უკვე 210,568 მუშა, ე. ი. 20 წლის განმავლობაში მათი რიცხვი ორჯერ მეტად გაიზარდა; ეს მოიყვანა მანქანებელთა მსხვილი წარმოების ახალ-ახალ გამარჯვებებისა. ამ რიცხვიდან ცნა-გლეხების რიცხვი უდრის 66,725 კაცს, ხოლო მოსესიონური-გლეხების კი — 29,328. ამრიგად მომამულეთა

(საგვარეულო) ფაბრიკამ, რომელიც პირველად გაჩნდა მაოლოდ მე-XVIII საუკუნის მეორე ნახევარში, სწორედ ვალსწრო პოსესიონურ ფაბრიკას.

მაგრამ ამ დროისათვის, ე. ი. გასული საუკუნის 30-იან და 40-იან წლებში უკვე გამოირკვა, რომ იმ ხანებში არსებულ პირობებში, ე. ი. ბატონ-ყმობის არსებობის დროს მსხვილი მრეწველობის, შემდეგ განვითარება შეუძლებელია. მსხვილი მრეწველობა ეხლა შედიოდა იმ სტადიაში, როდესაც შრომა ნაყოფიერების აწევა, ტექნიკურ გაუმჯობესებებთან დაკავშირებით, წარმოადგენდა წარმოების ატეკლებელ ფაქტორს.

ამავე დროს კი ბატონ-ყმური ურთიერთობანი წარმოადგენდნ გაზღაუვალ დაბრკალუბას შრომის ნაყოფიერების განვითარებისათვის. ყველაზე აღრე ეს თავის თავზე იგრინო პოსესიონურმა ფაბრიკამ, „იძულებითი შრომით სარგებლობის უფლება, — აშმაპა ტუგან-ბაჩანოვსკი, — რომელსაც ეგზომ ათვისებდენ პეტრე დიდის დროინდელი ფაბრიკანტები, ერთი საუკუნის შემდეგ გადაიქცა მძიმე ტვირთად თვით მეპატრონეთათვის. თავიდან მოშორებია სმშალუბასაც ისინი ეძიებდენ“. მაგრამ ამ შემთხვევაში უფრო საინტერესო არია ვაჭრების ხლებნიკოვების თხოვნა, სადაც სხვათა შორის აი რას ეკითხულობთ: „დროის გამო შეიცვალა საფაბრიკო წარმოება, მასში შეტანილია მექანიზმი, რომელიც ეწევა ხელით შრომის მაგიერობას და ისინი გამო ფაბრიკებში შექმობის წარმოება პოსესიონური მუშებით არა თუ უფარვია, არამედ მას მუდამ მინიშნელოვანი ხარალი მოაქვს, და ამიტომ ჩვენ ვვაქვს რა განზრახვა ჩვენი ტილოსა და მათდის ფაბრიკა მოვაწყოთ უფრო კომერციულ უფლებებზე, სურველი გვაქვს ფაბრიკებზე მირიცხული გლეხები გადაეცეთ იაზინას“.

ეს უბრალო ფაქტი მოწმობს უკვე იმ დიდი გარდატეხის შესახებ, რომელიც მოხდა არა მარტო ნაწარმოების, არამედ საზოგადოებრივი ურთიერთობის სფეროში. მისი აზრი მდგომარეობა იმაში, რომ ამიერიდან იძულებითი შრომა უფარვისათ არის მიზნული მსხვილ სამრეწველო წარმოებაში.

მაგრამ იგი ჩქარა უფარვისათ იქნება ცნობილი სოფლის მეურნეობის სფეროშიც. არსებითად ეს უკვე მოასწავებდა სიკედილის განახენის გამოტანას ბატონ-ყმობისათვის, როგორც იძულებითი, მონური შრომის საფუძვლისათვის.

ბუნებრივია, რომ თუ კი იძულებითი შრომა შეიქნა მძიმე ტვირთი პოსესიონური ფაბრიკისათვის, ასეთივე მძიმე ტვირთად უნდა გამხდარიყო იგი შექმნულის ფაბრიკისათვისაც. განსხვავება მაოლოდ იმაში იყო, რომ წინაძულებებმა როგორც არა კომერციულმა პირებმა, ეს ერთბაშად ვერ შეიგნეს, ისინი კარგად ხედავდენ შოლოდ ერთ რასზე, სახელდობრ, იმას, რომ მეტად არა ნაყოფიერი იყო ყმების შრომა; მაგრამ ამა იმანი აწერდენ შოლოდ გლეხების სიხარმაკეს, მუქთახობობას და სხვა ნაკლულევანებათ. ხოლო რადგანაც ამისთან ერთად ისინი იმედოვნებდენ, რომ გლეხობის გაწერახა შესაძლებელია, რომ მათგან შესაძლებელია კარგი მუშების აღზრდა, ამიტომაც მათ დიდხანა აზრადაც არ მოსდიოდათ უარი ეთქვათ თავის მონათ-მფლობელობის უფლებებზე, მაგრამ მათი ასეთი გაწერთის იმედებ: ამო იყო, თავისუფლად დაქირავებული შრომის უპირატესობა იძულებითი შრომის წინაშე ჩქარა გამოაშკარავდა. „რა განსხვავებია შეხედეთ იმ მანუფაქტურაში, რომელიც კემპარიტად კომერციულ საფუძ-

ვლებზეა მოწყობილი" — გაკვირვებით კითხულობდა ბ-ნი კონსულოვი გაზეთ „ზემლედ ვაზეტა“-ში 1847 წ.

ძველებითი შრომის არა ნაკოდებობა თანდათან თავს იჩენდა სოფლის მეურნეობის სფეროშიც. აგივე კონსულოვი აღნიშნავს: „გლეხი მოეა რაც შეიძლება დაგვიანებით... ხოლო მუწაობა რაც შეიძლება ზანტად — მის ინტერესებს არა საქმის ვაყუყუბა, არამედ როგორმე დღის ვადაეება“.

განსაკუთრებით აშკარად იჩინა ამ გარემოებამ თავი მას შემდეგ, რაც ნოყიერი მიწების რაიონის მემამულეებმა დააწყეს პურის მრავალდამზადება ბაზრისათვის. მებატონეთა ნახნაფის გადიდება უმთავრესად ხდებოდა იმით, რომ გლეხობის ართმევდენ მის მიერ დამუშავებულ მიწას და მათ კი აქცევდენ მემამულის უმიწა-წყლო შინაურ ყმათ, ტროინიცკის გამოანგარიშებით ასეთი ყმების რიცხვი 4,14 პროცენტადან, რომელიც იყო მერვე რევიზიის დროს ავიდა 6,79%-მდის მეათე რევიზიის დროს და ეს მაშინ, როდესაც მათი რიცხვი კლებულობს არა ნოყიერი მიწებიან გუბერნიებში, ე. ი. იქ, ალაც გლეხობა უმთავრესად ვადისადახე იყო ვადაცეხილი.

ამისდა მიხედვით მოხდა საკმაოდ რადიკალური ცვლილება მემამულის შეხედულებაში მიწაზე და ყმებზე. „ნოყიერი მიწებიანი გუბერნიების მემამულეები, — ამბობს ბ-ნი პიჩეტა, — აფასებდენ თავის მამულს არა მარტო ამ მამულში დასაბუთებულ ყმების სიკრცის მიხედვით, არამედ თვით ნიადაგის პარობების მიხედვითაც, რადგანაც მათ ვარჯად ესმოდათ, რომ რადიკალურად შეცვლილი ეკონომიური პირობების დროს მიწის კაპიტალს უფრო მეტი ღირებულება აქვს მათი მატერიალური კეთილდღეობს გაუნჯობესისათვის“. თავის მხრით ეკონომისტი პ. მალოვი²⁷⁾ დასახლებული და დაუსახლებელი მიწების უფასების ვადისვეებაზე განსახლვრავს ერთი აული ყნის ფასს სამეწველო გუბერნიებისათვის 50 მანეთად, ხოლო ნოყიერი მიწებიან გუბერნიებისათვის მხოლოდ 20,4 მანეთად. აქედან ცხადია, რომ ბატონყმობამ ჯერ კიდევ ძალიან ადრე მისი ფორმალურად გაუქმებამდე, ნემამულეთათვის, ყოველ შემთხვევაში, ნოყიერი მიწებიანი გუბერნიების მემამულეთათვის — დავარჯა მთელი თავისი ფასი მამასადაამე, არსებითად შეცვლილი ეკონომიური პირობები კატეგორიულად მოითხოვენ ბატონ-ყმობის ვაუქმებას. ეს აუცილებელი იყო თვით მემამულეთა ინტერესებისათვისაც. თავისთავად ცხადია, რომ მემამულეებს არ შეეძლოთ მიუღწიათ ბატონ-ყმობის ვაუქმებამდე; ეს მოითხოვდა მათგან ისეთი მსხვერპლის ვალებას, რომლის ვადებაც შეეძლოთ მხოლოდ ვრთულებს. ხოლო მემამულეთა მასისისათვის საკითხი ამ შემთხვევაში შეიძლებადა შესებოდა მხოლოდ ბატონყმობის უფლების ვარჯამებას, რეფორმაციას. იმ ვეარად, რომ მას დაეკავყოფილებოდა მყოლობელითა კლასის ინტერესები, თანახმად ცხოვრების ახალი მოთხოვნალებებისა.

მე-XIX საუკუნის მეორეოცე წლებში თავად-ახნატრობა უკვე გრძობდა, რომ ბატონ-ყმობის აღსასრული ახლოვდებოდა, და როგორც წყალწალებული ხავსს, ისე იგი ყველაფერს იმას ებლაუტებდა, რაც შესძლებდა მისი ძველთა-ძველი უფლებების შენარჩუნებას. ყველანი დაფაცურდნენ და მსწრაფლად ადგენენ ახალ-ახალ პროექტებს, თუ როგორ შეუფარდონ ბატონ-ყმობა ცხოვრების ახალ

პირობებს. ამ მხრით ყურადღება უნდა მიექცეს ზაბლოცკა-დესიოატსკის სიტყვებს. რომელიც მან წარმოსთქვა მე-40 წლების ნიჭურულში: „არ შეიძლება არ შევამჩნიოთ, — სთქვა მან, — რომ ბატონ-ყმობია შეცვლის საკითხი, რომელიც ამ რამდენიმე წლის წინად ყველას საშინელებათ მიაჩნდა; ეხლა უკვე აღარავის არ აკვირებს“. ჩვენ უკვე ვიცით რამ განაოწვია ფრონტის ასეთა შეცვლა უბირველესი წოდების მხრით.

რატა უნდა ეხლა აზნაურობას? როგორი იყო მისი მოთხოვნები რადიკალურად შეცვლილ პირობებში?

განოუქლებლავ ყველა პროექტები აზნაურებისა გამომდინარეობენ იმ აზრიდან, რომ მთელი მიწა შეადგენდა აზნაურების უდაგო და უცალობელ საკუთრებას. ყველაზე უფრო ნათლათ ეს აზრი ჩამოყალიბებულა იყო თავადი ღრუკაჟა-სოკოლინსკის ცნობილ წერილში, რომელიც მან მიაართვა იმპერ. ნიკოლოზ I. (2) სავათა შორის აქ ნათქვამი იყო: „რომ გამოვიდეთ ეხლანდელ მდგომარეობიდან საქირთა: რომ როგორც შებატონენი, ისე გლეხები დამოკიდებულნი იქნენ ერთიმეორისაგან და არ იქნებიან რა ისინი დაკავშირებულნი ისე, როგორც ეხლა, ორთავეს ესაქიროებოდეთ ერთიმეორე საკუთარივე ინტერესებისათვის, — მენამუღლებს, — მღუმბი, გლეხებს — მიწა და სამუშაო“.

ამრიგად, ნენამუღლენი ეხლა თუითონ ამბობენ უარს თავის უფლებებზე გლეხის პიროვნებაზე, ვინაიდან იძულებითი შრომა ქმების პატრონისათვის გამოუსადეგარი შეიქნა. ანაგიერთოთ ეხლა ეს შებატონენი მთელი თავისი ძალღონით ებღაღჭებიან დედა-მიწას, ვინაიდან შეცვლილ ეკონომიურ პირობებში მას უფრო მეტი ღირებულება მიეცა. და ამიტომაც არაფერია გასადვირალი იმაში, რომ ვიწრო-წოდებრაივი, კლასიური ინტერესები ამაღლებენ მენამუღლებს ყოველი ზომა მივლოთ ზევით აღნიშნული ახრით ბატონ-ყმობის ვარდასაქნვლად.

მაშასადამე, თავად-აზნაურობამ უკვე საკმაოდ გამოარქვია თავისი დამოკიდებულება მაშინ არსებულ ბატონ-ყმობისადმი; ამასთანავე იგი ერთგვარად მხალ იყო უარს: ეთქვა თავის უფლებებზე გლეხის პიროვნებაზე; მხოლოდ კი შეენაჩნუნებია საკუთრება მაწახე, საქმე ეხლა მხოლოდ მთავრობაზე იყო.

როგორც ვიცით მთავრობის დამოკიდებულება ბატონ-ყმობისადმი ჯერ კიდევ ეკატერინე მე-II-დან იყო მეტად გაურკვეველი და ბუნდოვანი, მისი ზომებიც ამ მხრით იყო არა ლოღუკური, არა თანდათანობითი და გაურკვეველი. მხოლოდ ერთი რამ იყო მეტად აშკარა: მთავრობას ეშინოდა თავად-აზნაურობის უკმაყოფილებია და იმის სურვილში, რომ არ გამოეწვია მათი გულსაწკრონა, იგი ხშირად იეწებდა არა თუ ჰუმანიურობისა და სამართლიანობის უმთავრესსა და ძირითად მოთხოვნილებებსა, არამედ სახელმწიფოს არსებით ინტერესებსაც. უზარმაზარ რუსეთის სახელმწიფოში არა თუ იყვნენ სრულ-უფლებიანი მოქალაქენი, არამედ არაებთად რომ ვილაბარაკოთ, რუსეთის მიღეს არ ჰყავდა თვით ნამდვილი, თავისი მოვალეობის შემგნები ქვეშევრდომიც. ეს ზემოთტება საესებით გამოამკარავა ყირიმის ომში. ბატონ-ყმურ რუსეთს თავისი ძალები უნდა დაეპირისპირებია დასავლეთის სახელმწიფოებისათვის, აბსოლუტისტური-ბატონყმური რუსეთი დაარწმუნებულა იყო თავის ძლიერ-მოსილებებაში, თა-

ვის უპირატესობაში კონსტიტუციონალური სახელმწიფოების წინაშე, სადაც ბატონ-ყმობა უკვე დიდი ხანია ჩაბარებულია ისტორიას.

და იმ ბატონ-ყმობა რუსეთში კულტურისა და მტრებთან პირველ სერიოზულ შეტაკებებთანავე გამოაწკარავდა მთელი თავისი სიკოტრე. მისი ძლიერება მხოლოდ მოჩვენებითი შეიქნა. სევასტოპოლია მარცხი ისევე, როგორც შემდეგში შანჯღრიის მარცხი არსებითად იყო ბატონ-ყმობის რუსეთის და იმ წესწამილების დამარცხება, რომელიც დაფუძნებული იყო ხალხური მიაგების შრომაზე და უმცირესებზე. მაშინ რუსეთში სახელმწიფო მოღვაწენი დაარწმუნდნენ და უნდა დარწმუნებულიყვნენ ისაში, რომ ბატონ-ყმობაზე ამუშავებულ სახელმწიფოს არ შეუძლია შეუქცავდეს კულტურისა და ეროვნებას. და იმ ასეთი შერცხვებისა და დამცირების შემდეგ, რომელიც რუსეთს მოაყენა ყირიმის ომში, მთავრობაში ბოლოს და ბოლოა მტკიცდება ის აზრი, რომ ამუშავებულია და გადაღებულია ბატონ-ყმობის რეფორმა.

მთელი საკითხი მდგომარეობდა მხოლოდ იმაში, თუ მთავრობა როგორ გადასჭრიდა იმ დროის ამ ყველაზე უფრო რთულსა და უდიდეს საკითხს, არა ნაკლებად საინტერესო იყო ისიც, თუ სახელმწიფო ვის მიიწვევდა დამხმარედ იმ ამოცანის გადაჭრისთვის.

ყირიმის ომის დასრულება მოხდა სწორედ იმ დროს, როდესაც ტახტზე ავიდა იმპერატორი ალექსანდრე II. თითქმის ეს იყო ყველაზე მეტად ხელსაყრელი მომენტი იმისათვის, რომ შესდგომოდნენ გლეხთა განთავისუფლების საქმეს, მით უმეტეს, რომ გლეხობა განთავისუფლების მოლოდინში მრავალ გუბერნიებში მოუსვენრობას იწყებდა და განთავსებებს აწყობდა. მაგრამ მთავრობა მაინც აყოვნებდა, იგი სკდილობდა მიუხედავად სახელმწიფოს ეს მტკიცებელი ადგილი, ამასთან ერთად იგი აწყნარებდა აღუდგებულ მფლობელთა წოდებას დაბრუნებით შესახებ იმისა, რომ იგი გლეხთა განთავისუფლების შესახებ ჯერ-ჯერობით არცა ფიქრობს.

მაგრამ მანათის ტომარაში დამალვა შეუძლებელია. ჰეროი გაღვნილი იყო ამ სენით. გლეხთა საკითხი ყველას პირზე ეყრა.

დაბრკოლება მხოლოდ იმაში იყო, რომ თავად-აზნაურობა ამ საკითხში ერთსულოვანია. მეორეც, თავად-აზნაურობის წინაშეწინააღმდეგობა ნაწილია, ამასთანავე ყველაზე მეტად გაღვნიანიც, როგორც უკვე ვიცით მომზადებული იყო ბატონ-ყმობის რეფორმისათვის.

მმართველი ხელისუფლება მეტად ფრთხილად უდგებოდა ამ რეფორმას. 1856 წლის ოქტომბერში იმპერატორი ალექსანდრე II გამოასტეჟამს სურვილს, რომ დაახლებული მამულების კეთილ მოაზროვნე მფლობელებმა თვითონ გამოასტეჟან აზრი, რომდენათ მაშინათ მათ შესაძლებლად გააუზოგბესონ თავიანთი გლეხების მდგომარეობა ორივე მხარისათვის არა დამამძიმებელ და კაცთმოგვარების საფუძვლებზე". ამრიგად რეფორმის დასაწყისიდანვე ჩამოყალიბდა ერთი ძირითადი თვისება. — ეს იყო დამოზობა და ანგარიშის გაწევა შემამულეთათვის, ამასთანავე, იმ თავითვე ნათელი გახდა, რომ მრავალ მფლობელიანი გლეხობის ბედ-იღბალის გადაჭრის დროს ავირ გლეხობის აზრი არ იქნებოდა წინააღმდეგობა.

მთელი პროცედურა ბატონ-ყმობისაგან განთავისუფლებული გლეხობის დებულების შემუშავებისა ხდება მარტოოდენ თავად-აზნაურობის კრებებასა და თავად-აზნაურობის — ხოლოკრატიულ კომიტეტებში. ადგილობრივი კომიტეტების მიერ შემუშავებული პროექტები ყვანება მთავარ კომიტეტს. ხოლო აქედან კი სარედაქციო კომისიას, რომელიც შესდგებოდა უმაღლესი ბიუროკრატიისა და თავად-აზნაურობის წარმომადგენელთაგან. აი ასეთი მოსამზადებელი მუშაობა მთელი თავისი პერიფერიებით გრძელდება სამ წელიწადზე მეტად. ამ მუშაობის მსვლელობის დასურათება არ შედის ზენს ამოცანაში. ზენს აქ ხაზი გენდა გაუსკათ მხოლოდ ერთ მნიშვნელოვან გარემობას, რომელშიც წარუშლული დალი დასვა მთელი 1851 წლის რეფორმის.

ყველა ასეთ კომიტეტებში და კონსიებში გლეხთა საკითხის გადაჭრის დროს უნდაიერესი დაინტერესებული მხარეები იყენენ თავად-აზნაურობა და გლეხობა. ხოლო ამდენ დროს კი საკმახს ყოველივეს სწავებდა მარტოოდენ ერთი დაინტერესებული მხარე, ე. ი. თავად-აზნაურობა, რაც შეეხება მეორე დაინტერესებულს, შეურაცყოფილ მხარეს — გლეხობას. მას არა თუ არავითარ მონაწილეობას არ აღებებდენ მისი ბედ-იღბალის საკითხის გადაჭრაში. არამედ მისი აზრი და მზა არც ერთხელ არ ყოფილა მოსმენილი არც საგულბრნიო კომიტეტებში, არც მთავარ კომიტეტში და არც სარედაქციო კომისიებში. ასეთი დამოკიდებულებას ერთ-ერთ დაინტერესებულ მხარისადმი მთელი რეფორმისათვის უნდა მიეცა მეტად ცალმხრივი ხასიათი. ხანდახან, რომ მიეჩქმალათ გლეხობის ინტერესებისადმი მეტად გულციკად მოზყრობა, ერთის მხრით და, მეორეს მხრით, მეტად მიკერძოვებითი დამოკიდებულება მეამაჟლეთა ინტერესებისადმი, საქმეში ზაერეოდა ხოლმე უმაღლესი ცენტრალური ბიუროკრატია, რომელიც თითქმის სავსებით მსხვილ მეამაჟლეთაგან შესდგებოდა.

გლეხობამ არსებითად არა იცოდა რა იმის შესახებ, თუ რა კეთდებოდა კონიტეტებში და კომისიებში, სადაც ირჩეოდა მათი საკითხი. ამ ეაებატონებს არ მოიხნდათ საჭიროთ რაიმე ეცნობებიათ გლეხობისათვის იმ პროექტების შესახებ, რომელიც სწორედ მათ შეეხებოდათ.

მთელი მუშაობა მამდიმარეობდა კანცელარიის საიდუმლოების საფარველის ქვეშ.

ამის გამო გლეხობაში მრავალი ბუნდოვანი ხმები დადიოდა მხოლოდ იმის შესახებ, რომ მათ თავისუფლებას აძლევენ. მიწის შესახებ მაშინ მათ არც კი ებადებოდათ კითხვა, — მიწების გარეშე გლეხობას არც კი შეუძლო წარმოედგინა თავისუფალი ცხოვრება და გარდა ამისა, მათ მეტად სტანჯავდა, მეტად სწავრავდა ბატონ-ყმობა და არც კი ეცალათ თავისუფლების ბირობებზე დიქრისათვის.

ამრიგად, თებერვლის 19-ს დებულებებმა გაიარეს თავად-აზნაურობის ყველა ინსტანციები ზეკოდან ქვეითამდე და ქვეედან ზეეთამდე, ვიდრე კანონის სახეს მიიღებდენ.

ამკარავდებოდა, რომ თავად-აზნაურობა ჰკარგავდა თავის უფლებებსა გლეხის ბიროვნებაზე, მაგრამ სამაგიეროთ იღებდა დიდ უბრატესობას ეკონომიურის მხრით.

გლეხები იღებდნენ ჰირად თავისუფლებას, თავიანთუფლებოდნენ მძიმე მოსო-
ბისაგან და ხდებოდნენ სოფლის თავისუფალი მოსახლენი, მაგრამ არსებითად
ისინი ჰკარგავედნენ მიწას, რომლითაც ისინი ამდენიხანა სარგებლობდნენ.

თავის მხრით სახელმწიფო ღებულობდა ნამდვილ ქვეყნურლომებს და გი-
დასახადით დაბეგვრის ახალ წყაროებს, თითქმის რითული და მძიმე ამოცანა —
ინტერესების გათანაბრობება — გადაჭრილ იქნა. მაგრამ რა იყო სინამდვილეში?

ერთი რამ იყო უდავო: გლეხებმა მიიღეს თავიანთუფლება, ისინი აღარ წარ-
მოადგენდნენ სიჯანს, ხდებოდნენ ადამიანები. ეს თავისთავად მეტად დიდი
საქმე იყო.

მაგრამ რით იყო უზრუნველყოფილი გლეხის ეს ჰირადი თავიანთუფლება,
სად იყო ამ თავისუფლების გარანტია? ახეა სიტყვებით რომ ესთქვათ: როგორი
იყო გლეხობის ამ რეფორმის ეკონომიური საფუძველი? აი მეტად საინტერესო
და სამართლიანო საკითხი.

პირველ ყოვლისა მოვიფიქროთ ნუმამულეთა გლეხობის ეკონომიური
სტრუქტურა.

ბატონ-ყმობის დროს ყველა მიწები, ვარდა კარ-მიდამოაი, იყოფოდა სამ
კატეგორიით. ერთი კატეგორიის შეადგენდნენ მეზატონეთა მიწები, რომელსაც
ამუშაებდნენ გლეხები ნუმამულეთა სასარგებლოდ; მეორე კატეგორიის შეადგენდნენ
ის მიწები, რომელნიც იყვნენ გლეხობის უშუალო სარგებლობაში და რომელსაც
ისინი ამუშაებდნენ თავისი თავის და ოჯახობის გამოსაცემათ; დესასრულ, მე-
სამე კატეგორიის შეადგენდნენ უნთავრესად ტყეები, საბოვრები, და სათიბები,
რომელნიც ბატონ-ყმობის დროს არ იმყოფებოდნენ ვითამე განსაკუთრებით სარ-
გებლობაში; საჭიროებია მხევედით ასეთი მიწებით დაუბრკოლებლად სარგებ-
ლობდნენ როგორც გლეხები, ისე მენამულენიც. ბატონ-ყმობის დროს გლეხები
თითქმის არ განიცდიდნენ მიწის აციწროვეს. მენამულის მეურნეობა მაშინ ერთ-
გუარად წარმოადგენდა სიქმათუ დამთავრებულ და სწორ სისტემას, რომლის
სათავენიც იდგა ნუმამულე, რომელიც აძლევდა გლეხებ მიწას და ავალბდა
ბათ ამა თუ ამ სამუშაოს შესრულებას. ერთი სიტყვით, გლეხისა და ბათი ნფლო-
ბულის მეურნეობა, შეადგენდნენ რა ორ დამოუკიდებელ ერთეულს, იმდე დროს
წარმოადგენდნენ შალიან, რითლსა და ერთგუარად ჩამოყალიბებულ სამეურნეო
ერთეულს. ეს წარმოადგენდა ბატონ-ყმობის ერთად-ერთ დადებით მხარეს, თუ
კი საერსოდ შეიძლება რაიმე ითქვას დადებითი ამ არსებითად უარყოფითი
მოვლენის შესახებ.

თებრვლის 19-ს ღებულებით ეს ეკონომიური საფუძველები ძირიანად იქნენ
შეცვლილნი. პირველ ყოვლისა ის ორგანიზლი კავშირი, რომელიც არსებობდა
მენამულის მეურნეობისა და მისი გლეხის მეურნეობის შორის, საბოლოოდ იქნა
გადაწყვატილი. შემდეგ, — პირველი და მესამე კატეგორიის მიწები განოცდა-
ღებულ იქნენ მენამულეთა განსაკუთრებულ სიქმთრებათ და დატოვებულ იქნენ
მარტოდნენ მათ სარგებლობაში.

გლეხებმა ეკვე აღარ შეეძლოთ ესარგებლათ, როგორც ეს იყო ბატონ-ყმობის
დროს, არც ტყით, არც სათიბით, არც საბოვრით და არც წყლებით. რაც შეეხება
მეორე კატეგორიის მიწებს, ე. ი. იმ მიწებს, რომელნიც ბატონ-ყმობის დროს

იყენენ დატოვებულნი გლეხობის სარგებლობაში. ეს მიწებიც კი თებერვლის 19-ს დებულდებით გამოცხადებულ იყვნენ შემამუღეთა საკუთრებათ, მაგრამ ერთგვარი შეხედულებათ: ეს მიწები დატოვებულ იქნა გლეხობის სარგებლობაში და ამ უკანასკნელთ მიერათ უფლება გამოეხიდათ იგი განსახლებულ ფასებში ან განსახლებულ ბეგარის მიხედვით. ნემამულეს უკვე აღარ შეეძლო თავისი სურვალისაწებრ მოეხმარა არც გლეხის მამული და არც მათთვის გადაცემული სახნავ-სათესი. მისი საკუთრების უფლება ხორციელდება მხოლოდ იმ სასყიდულს მიღებით, რომელსაც იგი იღებდა გლეხისაგან მიწით სარგებლობისათვის.

ძალის დიდი ძეშობის ვაწვევად დასტურდებით დებულების შემდგენელთ გლეხთა მიწის ნორმების განსახლებასათვის, რასაკერაშენა, ბატონ-ყმობის რეფორმის შეთავაზნი უმთავრესად ზრუნავდენ იმის შესახებ, რომ შემამუღეთა მიწის მფლობელობა არაებნათად და მნიშვნელოვნად არ შემცირებულყო. ამ მოსახრებით ისინი ასეთი მიწების ერთ ნორმას დებულობდენ მრავალ-მიწებიანი, დიდ-ველებიანი გუბერნიებისათვის; ველიკო-რუსების, მალოროსების და ბელოროსების გუბერნიებისათვის დაწესებული იყო ორგვარი ნორმა: უმაღლესი, რომელიც უფლებას აძლევდა შემამუღეს ჩამოეჭრა ნაჭერი მიწისა თავის სასარგებლოდ, და უმაღლესი, გარდა ამისა. ზოგიერთ შემთხვევაში ნემამულეს უფლება ეძლეოდა დაეტოვებია თავის სარგებლობაში $\frac{1}{2}$ (ხოლო დიდ-ველებიან გუბერნიებში კი — $\frac{1}{3}$) ნთელი სახნავ-სათესი და გამოსადეგი მიწებისა, რის გამოც გლეხობისათვის მისაცემი მიწის ნორმა კიდევ უფრო მკორდებოდა.

მიწის ასეთი ნორმების სარგებლობა ქმნიდა შემამუღესა და გლეხის შორის განსაკუთრებულ ხელაღებულ საადგილ-მამულთ ურთიერთობას, რასაც ბოლო ეღებოდა მხოლოდ მას შემდეგ, რაც გლეხი შეიძენდა საკუთრად მისთვის მოხობილ მიწის ნორმას, რისთვისაც, იგრაივე, საჭირო იყო შემამუღის თანხმობა. გარდა გამოყიდვისა, თებერვლის 19-ს დებულებამ შემოიღო კიდევ ერთი წესი ამ საკუთრებულ ურთიერთობათა მოსახმობად. — სახელდობრ, — გლეხებთან ნებაყოფლობითი შეთანხმებათ — მემამუღეებს შეეძლიათ ერთქენით გლეხთა საზოგადოებისათვის თავისი მიწების ნაწილი, საკარ-მიდამო მიწებიითურთ, იმ ანგარიშებით, რომ ეს ნაწილური (ხალაში ამას ეძახოდენ „ობოლთა“, „სამათხოვრო“ ნაჭერს) მიწა არ ყოფილიყო უმაღლესი ხარისხის მიწების ერთიგვარ ზედა მეტი. როგორც ვიკიას, საკუთრებულ საადგილ-მამულთ ურთიერთობათა მოსახმობის ამ წესს მოქმენდა მეტად სამწუხარო შედეგები გლეხობისათვის, რომელსაც შეეცდინა ასეთი „სამათხოვრო“ ნაჭრები წილებად.

ზევით იყო ნათქვამი, რომ გუბერნიების უმრავლესობისათვის დაწესებული იყო მიწის ნორმა: უმაღლესი და უმაღლესი. უმაღლესი ნორმა უფლებას აძლევდა შემამუღეს ჩამოეჭრა თავის სასარგებლოდ იმ მიწების ნაწილი, რომელიც წინად იმყოფებოდა გლეხის სარგებლობაში. ამ ჩამონაჭრების სიდიდის შესახებ, რაც მეტად ხელს უწყობდა გლეხებისათვის გადასაცემი მიწის ნორმის დიდათ შემცირებას. — შეიძლება წარმოადგენა ვიკონიით იმ ცნობების მიხედვით, რომელიც შეესებან ეუროპულ რუსეთის 33 გუბერნიას, ლოსიციის გამთავგარიშებით, ბატონ-ყმობის საბოლოო რეკვიდაციის დროს, იმ მიწებიდან, რომელსაც იმყოფებოდენ გლეხობის სარგებლობაში, ჩამოჭრილ იქნა არა ნოყიერ მი-

წებშიან გუბერნიებში (15 გუბერ.) — 1.437.000 დესეტინა, ანუ 9,9% იმ მიწებისა, რომელნიც იმყოფებოდნენ გლეხობის საზღვებლობაში 1860 წლამდე, ხოლო ნოყიერ მიწებთან გუბერნიებში (2 გუბერ.) 3.825.000 დესეტინა, ანუ მთელი მიწების 26,2%.

„ამრიგად, იმ რაიონებში, სადაც მიწადმოქმედება წარმოადგენდა გლეხობის პიტიქმის ერთადერთ ხელობას, გლეხობას ჩამოუჭრეს $\frac{1}{4}$ მეტი იმ მიწებისა, რომელიც მათ განკარგულებაში იყო ბატონ-ყმობის დროს. ცალკე რაიონებში კი დევ უფრო მეტი მიწები ჩამოსჭრეს: მაგალითად — პოლოლოვციში — 34,4%, მალოროსიაში — 31,6% ნოვოროსიაში — 30%“ (პ. ნასლოვი).

ამრიგად მემამულეებმა შეინარჩუნეს თითქმის ყველაფერი. მათ წაართვეს მხოლოდ ერთი რამ, — გლეხების საეკლესიო უფლებები, რომელნიც ბატონყმობის გაუქმების დროსათვის, როგორც ეს ჩვენ ზევით გამოვარკვეეთ, თითქმის უკვე დაკარგა თავის ღირებულება.

მაგრამ ჩვენა გამოირკვა, რომ მემამულეებმა ამ მხრითაც ცოტა რამ დაკარგეს. გლეხის პიროვნებაზე უფლებების დაკარგვა (როგორც ამას კიდევაც წინასწარ ხედავდნენ ბევრი მემამულენი) მემამულეებს ორგანოდ აუნაზღაურდათ. ერთის მხრით, მემამულეთა მიწებზე საიჯარო ფასების სწრაფი ზრდით, ხოლო მეორეს მხრით, მაღალი გამოსასყიდი გადასახადით. ცნობილია, რომ გამოსასყიდი გადასახადები არ შეეფერებოდნენ გლეხების მიწების არც ღირებულებასა და არც შემოსავლიანობას. „გადასახადის რაოდენობის განსაზღვრის დროს, — ამბობს პროფეს. ხოდსკი, — რომელიც დაედვა საფუძვლად გამოსასყიდი თნახის განსაზღვრას, მხედველობაში იყო მიღებული მიწების არა მარტო შედარებითი თვისებები და შემოსავლიანობა, არამედ გლეხების სხვა გარეშე საშუალებები. ამის გამო, გამოყიდვის დროს, ფაქტიურად გამოიყიდიდნენ ხოლმე არა მარტო მიწას, არამედ ყმების უფლებასაც.“

ეს არის თებერვლის 19-ს დებულების ერთი შეუბნელი მხარეთაგანი, რაც წარმოადგენს კანონმდებლის დიდ დათმობას ბატონყმობის სულის წინაშე. ეს მხარე ჯერ კიდევ პროფეს. ხოდსკიმდე გამოარკვია დ. ფ. სამარინმა, რომელიც იყო ერთი მოწინააღმდეგეთაგანი გლეხების განთავისუფლებისათვის რეფორმის შემდეგაც.

იგი პირდაპირ ამტკიცებდა, რომ (1860 წელში) „გამოსყიდვის ოპერაცია არასდროს არ ყოფილა და არც შეიძლებოდა ყოფილიყო გამოყიდვა მარტოდონ მიწისა, არამედ იგი გამოყიდვა იმ ზეგარისა, რომელიც ნაწილობრივ ვრცელდებოდა მიწაზე და ნაწილობრივ პიროვნებაზე“.

რაც შეეხება გლეხების მიერ თავისი მიწების სრულ საკუთრებათ გამოყიდვის, ეს ნეტად ბრკოლდებოდა განსაკუთრებით იმ ადგილებში, სადაც მემამულენი არ თანხმდებოდნენ გამოსყიდვის გარიგებაზე, რადგან იგი საზარალოდ შიანდათ თავისთვის. 15-20 წლის შემდეგ გამოირკვა, რომ „დროებით კალდებულა“ გლეხების მდგომარეობა პირდაპირ აუტანელი იყო, ხოლო დროებით-სავალდებულო ურთიერთობანი ბევრგან იმეჭრებოდნენ გადაქცეულიყვენ მუდმივ-სავალდებულო ურთიერთობათ. გლეხების მეურნეობის ერთი საუკეთესო ობიექტიური მკვლევართაგანი — პროფ. იანსონი ჯერ კიდევ 1877 წელში სწერდა: „გამო-

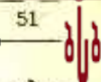

ვიკელიეთ ჩვენი გლეხობის მდგომარეობა, ჩვენ ყველგან ენახეთ მასში მეურ-
 ნობის ყოფა-ცხოვრების სასტიკად უზრუნველობა, განსაკუთრებით მის ამ
 ნაწილებში, რომელსაც 1861 წლის დიადი აქტით უნდა გამოეწვია თავისუფალი
 შრომის კეთილდღეობა და აყვავება".

ამავე დროს განთავისუფლებული გლეხების ბევარი და ყოველგვარი გაღი-
 სახადები მათი მეურნეობის შემოსაველთან შედარებით — მეტად დიდი და აქტა-
 ნელი იყვნენ. „ყოფილ მემამულეთა“ გლეხების მატერიალური მდგომარეობა
 სწრაფად უარესდებოდა და ეს იმდენათ ანკარა შეიქნა, რომ მთავრობამ საჭი-
 როთ სცნო გამოუცა ახალი კანონი (1881 წ.), რომლის ძალითაც გლეხების მი-
 წებამ ნორმის გამოყოფა მოხდა საველდებულთ თვით გამოსასყიდი თანხის შე-
 მცირებასთან ერთად.

მაგრამ მდგომარეობა იმდენათ მძიმე იყო, რომ 1881 წლის კანონს არსე-
 ბითი ცვლილება არ გამოუწვევია. ამ დროინდელი გამოანგარიშებით გამოსყიდ-
 ვია ოპერაცია უნდა დასრულდებოდა 1932 წელს. მაგრამ როგორც
 ვიცით 1905 წ. ნოემბრის 3-ს მანიფესტით გამოსასყიდი თანხები 1906 წლიდან
 სანახევროდ იქნენ შემცირებულნი, ხოლო შემდგომი 1907 წლიდან სავსებით
 მოსპობილნი. ამასთანავე ხელ-ახლა იცხადებდნენ, რომ გამოსასყიდი გადასახადის
 შეტანა დასრულდებოდა არა უგვიანეს 1931 წლისა. ზოგიერთი ავტორების გა-
 მოანგარიშებით, უწყების მიერ შედგენილ გამოსასყიდი ოპერაციის ფინანსიურ
 ანგარიშებში მომავალი დიდი შეცდომები იყო. ის თანხა, რომელიც მემამულეებს
 უნდა მიეღოთ თავის გლეხებისაგან გამოსასყიდი თანხების სახით, უდრიდა 397
 მილიონ მანეთს. როგორც ვიცით, ამ ვალის გადახდა იკისრა სახელმწიფოთ, რომ-
 ლელმაც დააკმაყოფილა მემამულენი პროცენტითანი ქალაქების გამოშვებით.
 დაწერილებითი ანგარიში კი გვიჩვენებს, რომ 44 წლის (1861 — 1905 წ. წ.) გან-
 მაგლობაში ყოფილმა მემამულეთა გლეხებმა შეიტანეს ხაზინაში 1.570 მილიონი
 მანეთი. ამ თანხიდან 447 მილ. მანეთი წავიდა თავად-ახნაურობის საბოტეკო
 ვალის დასაფარავად, რომელიც გადაიტანეს გლეხობაზე, დანარჩენი 1.123 მილ.
 მან. მოხმარდა: 578 მილ. დარჩენილი ვალის დაფარვა, 18 მილ. მან. სხვადა-
 სხვა ხარჯება სესხისას, 15 მილიონი საქმის წარმოებას და 2 მილიონიც წმინდა
 მოგება. ამრიგად, თანახმად ამ ანგარიშისა, 1906 წლისათვის გლეხობის ყველა
 ვალდებულებანი გამოსასყიდი გადასახადების მიწარით დაიქმნა შესრულებული
 იყო მათ მიერ. რასაკვირველია ამ ანგარიშს დეტალური შემოწმება ესაჭიროება.

მაგრამ ზოგიერთი კატეგორიის გლეხებს თებერვლის 19-ს დებულებით სრუ-
 ლებით არ მიუღიათ მიწის ნორმა, ან და მიიღეს იგი მეტად პატარა რაოდენო-
 ბისა; ცხენი იყვნენ — შინა-მოსამსახურენი და პატარა მემამულეთა კმები. რე-
 ფორმისა წინა ხანებში პირველთა რიცხვი უდრიდა 750 ათას სარევეზით სულს;
 მათ ექლერიდით პირადი უფლებები და არა მიწის ნორმებით სარგებლობის უფ-
 ლება, ვინაიდან თუ ამ კატეგორიის გლეხებსაც მიეცემოდა მიწები, მაშინ სა-
 გარძობლად შემცირდებოდა მიწის ის ფონდი, რომელიც რჩებოდა მემამულეთა
 უშუალო განკარგულებაში და კანონმდებლებმა უარი სთქვეს ამ ნაბიჯზე. არ
 დაივიწყეს მცირე მიწაწყლიანი მემამულენიც, რომელნიც რეფორმის წყალობით
 ჰკარგავდნენ უფასო შრომას. ხაზინამ მათ მისცა დაახლოებით 5 მილიონი მანეთი

დანაკლისის ასანაზღაურებლათ (იმის დისამტკიცებლად, რომ გამოსასყიდი ობერაციები არ წარმოადგენდნენ მარტო მიწების გამოსყიდვას, არამედ ბეგარის გამოყიდვასაც, როგორც ამას სამარანი ამტკიცებდა).

საერთოდ გლეხების მიწის ნორმების სიმცირე ამჟამად საკმაოდ არის გამოჩენილი. პროფ. ხოდუკის გამოანგარიშებით ევროპის რუსეთის 49 გუბერნიის 39,7% და არა საკმაოდ 27,7%. მაგრამ თუ ცალკე გამოვეყოფთ ყოფილ მემამულეთა გლეხებს, მაშინ ცოტა სხვაგვარ სურათს წივილებთ: სახელდობრ: გლეხების ამ კატეგორიიდან, 10.608 ათასი სულიდან გულუბნათ მიწა მიეცო მხოლოდ 13,9%, საკმაოდ 43,5% და არა საკმაოდ 42,6%. შემდეგ, იგივე ავტორი უფარდებს ერთი დესეტინა მიწის გამოსასყიდ თანხას გლეხობის ამ ორ ჯგუფს ევროპის რუსეთის 37 გუბერნიისაში და შემდეგ დასკვნამდე მიდის: საშუალო გამოსასყიდი თანხა ერთი დესეტინა მიწისა უდრიდა დაყოფილ სახელმწიფო გლეხებისათვის 83 კაპ., ე. ი. ამ უკანასკნელთათვის იყო 48 კაპ. მეტი, ანუ 57,8% მეტი.

მაგრამ ეს კიდევ ცოტაა. 1872 წელს შეკრებილი ცნობებიდან სჩანს, რომ კერძო მფლობელთა მიწაზე მოდიოდა საშუალოდ $14\frac{1}{2}$ კაპიკზე ნაკლები სხვადასხვა გადასახადი ერთ დესეტინა მიწაზე, ხოლო გლეხების მიწებზე კი $95\frac{1}{2}$ კაპიკზე მეტი. იმავე ცნობების მიხედვით გამოანგარიშებული იყო, რომ რეფორმის შემდეგ ყოფილ სახელმწიფო და საუფლისწულო გლეხების გადასახადები შეადგენდნენ მამულების წმინდა შემოსავლის 92,75%, ხოლო ყოფილ მემამულეთა გლეხების კი — 198,25%; ამასთანავე ცალკე მეურნეთათვის ეს ურთიერთობანი მეტად მძაფრად იცვლებოდნენ და ხშირად უჩვეულო რაოდენობას აღწევდნენ.

ცხადია, რომ მარტო ამ მიწებით გლეხები ვერ იარსებებდნენ და ვერ შესძლებდნენ აღსრულებიან ყველა ის ვალდებულებანი მემამულეთა და სახელმწიფოს მიმართ, რომელთაც მათ აკისრებდა რეფორმა. ეს მეტივე ნაპრები მიწისა, მაშინ, როდესაც რუსეთში მეტად დაბალ დონეზე იდგა სასოფლო-სამეურნეო კულტურა და თვით გლეხობაში უფიცობა და უმეცრება სულედა, უზრუნველყოფდნენ მამულების მფლობელთათვის იაფფასიან საშუალო ხელს და ამასთანავე მეტად დიდ საიჯაროთ ფასებს მემამულეთა მიწებისათვის.

და გლეხებმა ისევე მიამურეს მემამულეთა მიწებს, როგორც ამას წინასწარ მეტყველებდა ჯერ კიდევ თავ. დრუცკი — სოკოლინსკი (იხ. ზევით).

თანდათან განწვევებულმა მოთხოვნებიანმა კერძო მემამულეთა, საუფლისწულო და სახელმწიფო მიწებზე გამოიწვია უჩვეულო ზრდა საიჯარო ფასებისა. ჯერ კიდევ ვასულის საუფლის მე-80 წლების დასაწყისში, ე. ი. 20 წლის შემდეგ რეფორმის გამოცხადებისა, — კარიშვის გამოანგარიშებით, ევროპის რუსეთის 90 გუბერნიისაში, ყოფილ მემამულეთა გლეხების 600 ათასი მეურნეობის საერთო რიცხვიდან, იჯარით მიწის ამუშავებდა 323 მეურნე, ე. ი. 55%. მაგრამ დროთა მსვლელობაში მდგომარეობა კიდევ უფრო უარესდებოდა, დაიწყო „მიწის სიმშინი“ და ამავე დროს გლეხურმა იჯარამ მიიღო წმინდა მონური, ჩარჩული ხასიათი, წინანდელი ბატონ-ყმური დაღის ყყელა ატრიბუტებით. ფულადი იჯარისთან ერთად, გლეხური მეურნეობის თანდათანობით გაუარესების გამო, თან-

დათან განვითარდა იჯარა ნატურით, რომელსაც მიეცა იჯარის ყველაზე ცუდი სახე. გარდა იმისა, რომ ასეთი სახის იჯარა ყოველთვის უფრო მძიმეა და აქტუალური ფულად იჯარაზე, იგი ამოგრებს გლეხს მიწის იმ ნაჭერზე, რომელსაც იგი იჯარით იღებს. მაგრამ სამაგიეროთ იჯარის ეს ფორმა ყველაზე მეტად გამოსადგვია რენტეიერისათვის — მიწათმფლობელისათვის. ნატურალური იჯარა უმთავრესად უღარიბესი გლეხობის შორის არსებობდა:

„ასეთი ნატურალური იჯარის წყალობით“, — ამბობს ერთი ავტორი — მოიჯარადრე გლეხები ვერასდროს ვერ თავისუფლდებიან ადგილობრივი მიწა-მფლობელობის ფაქტორებისაგან და რადგანაც მისგან ასეთ დამოკიდებულებაში იმყოფებიან, იძულებულნი არიან დასთანხმდნენ ყოველგვარ სამუშაოზე“. ამრიგად, იჯარით აღებულ მიწა წარმოადგენს იმ იარაღს, რომლის მეშვეობითაც თავისუფალი მიწადმოქმედი ფაქტორად იქცევა მებატონის მუშად. მებატონისათვის ასეთ იჯარას კიდევ ის უპირატესობა აქვს, რომ იაფფასიან მუშებთან ერთად იგი იღებს აგრეთვე გლეხის ინვენტარსაც. გლეხების დამონება ზოგან იქამდისაც კი მიდის, რომ გლეხები იძულებული ხდებიან თავი მიანებონ თავის მიწებს, რომ იმუშაონ მიწადმფლობელისათვის.

ყოველივე ზემონათქვამიდან ცხადია, რომ 1861 წლის რეფორმამ მხოლოდ სანახევროდ გადასჭრა გლეხთა საკითხი. ეკონომიურის მხრით მან გამოიწვია გლეხის მეურნეობის გამოფიტვა, მიწის სიმშლი, ბატონ-ყმობის საშინელების დაბრუნება და, დასასრულ, კრიზისი, რომელიც გადაიქცა გლეხურ მოძრაობად ჯერ 1902 წელსა და შემდეგ 1905-6 წლებში. ამის შემდეგ დაწყებულმა მთავრობის აგრარულმა რეფორმამ ახალი გართულება შეიტანა გლეხთა წრეებში. ყოველ შემთხვევაში, დიადი საგლეხო რეფორმა ნოათხოვს თავის დასრულებას. მისი ღრმა სოციალური მნიშვნელობა სავსებით უნდა შევევარდოს მის ეკონომიურ საფუძველს.

ვახეთი: „ასტრახანსკი ლისტოკი“

1911 წლის 19 თებერვალი.

№ 40.

ნ ა წ ი ლ ი მ ე ო რ ა ე

მოხსენება აგრარული საკითხის შესახებ²⁰)

(ნაწყვეტები)

ერთად-ერთი მამოძრავებელი ძალა რუსეთის დიდი რევოლუციისა, რომელიც ხდება საერთაშორისო კაპიტალიზმის უაღრესად განვითარებისა და კლასური ბრძოლის გამწვანების ხანაში და კაპიტალისტთა და მემამულეთა მტაცებლურ-ყაჩაღური მისწრაფებით გამოწვეული იმპერიალისტური ომის პირობებში; — არის პროლეტარიატი და უღარიბესი გლეხობა.

მხოლოდ ეს ორი კლასია ყველაზე მეტად დაინტერესებული, რომ საბოლოოდ მოისპოს მეფის თვითმპყრობელობის ნაწილები, განვითარდეს და გაღრმავდეს რევოლუცია, დაწყარდეს ხალხის ძალა-უფლება და დაიმსხვრეს კაპიტალიზმის მძიმე უღელი.

აგრარული საკითხი არის ერთი ძირითადი საკითხთაგანი თანამედროვე მონეტისა, რომლის გადაწყვეტაზე თითქმის სავსებით დამოკიდებულია რევოლუციის ბედიღბალი.

როგორც ცარიზმის დამხობა იყო შედეგი მუშათა აჯანყებისა, რომელსაც მხარი დაუჭირა მუშებისა და გლეხებისაგან შემდგარმა რევოლუციონერმა არმიამ, ისე აგრარული საკითხის გადაწყვეტაც რუსეთში წარმოუდგენელია გარეშე გლეხური რევოლუციისა, რომლის ხელმძღვანელიც იქნება პროლეტარიატი.

აგრარული საკითხი დასმულია დღიურ წესრიგში ჯერ კიდევ 1861 წ. ევრედ წოდებული საგლეხო რეფორმის დროიდან, მაგრამ იგი განსაკუთრებით გამწვავდა ამ უკანასკნელ ათეულ წლებში; ამას მოწმობს გლეხთა განზირებული „ბუნტები“ და აშკარა აჯანყებანი, რომელთა ჩასაქრობად მთავრობა მიმართავდა ხოლმე დრაკონისებურ და სასტიკ ზომებს.

ეს ჩაქრობა შესაძლებელი იყო მხოლოდ იმიტომ, რომ გლეხთა მოძრაობა პირველ ხანებში თითქმის სრულიად არ იყო დაკავშირებული ქალაქის მუშათა მოძრაობასთან; თვით მუშათა მოძრაობა კი იმ დროს მხოლოდ ისახებოდა, იგი ინდენათ სუსტი იყო, რომ არ შეეძლო ხელმძღვანელობა გაეწია გლეხთა მოძრაობისათვის.

მაგრამ პეტროგრადის პროლეტარიატის მდგარმა იერიშმა მეფის რეჟიმის წინააღმდეგ, ძირიან-ფესვიანათ შესცვალა ძალთა განწყობილება და შექმნა რუსეთში ფრიად ხელსაყრელი პირობები საკითხის საბოლოოდ გადაწყვეტისათვის.

აგრარული საკითხის გადაწყვეტა საერთოდ რუსეთში და კერძოდ კავკასიაში, გულისხმობს ბატონყმობის უკულა ნაშთის აღმოფხვრას, წოდებთა გაუქმებას და პირველ რიგში, მემამულეთა მიწადმფლობელობისა და მიწაზე კერძო საკუთრების მოსპობას.

ჩვენ ვლგევართ იმ რეზოლიუციის²⁰) თვალსაზრისზე, რომელიც ავტორული საკითხის შესახებ მიიღო ჩვენმა პარტიულმა კონფერენციამ აპრილში¹) და ეამბობთ:

1) მიწის ნაციონალიზაცია უდიდესი რევოლუციის ხანაში, როგორც კი ოდესმე გახუცდია მსოფლიოს, არის უმეტესად რევოლუციური ნაბიჯი, რომელიც საბოლოოდ მოსპობს ბატონყმობა დროიდან მომდინარე ყველა ურთიერთობას და დამოკიდებულებას, რაც აუტანელ პირობებს ქმნიდა მიწადმფლობელობისა და მიწათსარგებლობის სფეროში და ანიტონ ეს ნაბიჯი არის ერთადერთი სწორი საშუალება რუსეთში მიწის საკითხის გადასაწყვეტად;

2) მიწის ნაციონალიზაცია სრულიად არ წარმოადგენს სოციალისტურ ღონისძიებას, მაგრამ მიუხედავად ამისა, იგი, როგორც გაუქმება კერძო საკუთრებისა წარმოების ერთ-ერთ მძლე იარაღზე — მიწაზე, სინამდვილეში მახვილს სცემს კერძო საკუთრებას წარმოების ყველა საშუალებაზე, საერთოდ და ამიტომ პროლეტარიატის პარტია მოვალეა ყოველნაირად ხელი შეუწყოს ამ მოახლოების განხორციელებას.

ერთად-ერთ ვარაუტად ასეთი ცვლილებისა შეიძლება იყოს მხოლოდ მთელი ასეულმწიფო და საზოგადოებრივი წესწყობილების სრული დემოკრატიზაცია, მოსპობა პოლიციისა, მუდმივი ჯარისა და პრივილეგიანი მოხელეობისა, ერთას შხრით, და საყოველთაო სახალხო შეიარაღებისა და მოხელეთა ამორყევისა და გადაყენების შემოღება, მეორეს შხრით.

ყრილობა²²) აღბატურებს, რომ 7 თვის განმავლობაში დროებით მთავრობას არ გადაუდგამს არავითარი ნაბიჯი და არადერი არ გაუკეთებია იმ მიმღე და აუტანელი ინფორმაციის მოსაკვარებლად, რომელშიც იმყოფება რუსეთის გლეხობის დიდი უმრავლესობა, რომ, პირიქით, დროებითი მთავრობა ყოველნაირად ებრძოდა და ებრძვის გლეხთა მოძრაობას, რომელიც მიზნით ისახავს — რევოლუციური გზით განახორციელოს გლეხობის სანატრელი ოცნებანი, უბათვრესად კი დაუყოვნებლივ დაიპყროს მემამულეთა მიწები და გადასცეს იგი გლეხთა კომიტეტებს; რომ დროებითი მთავრობა, ყველა შემადგენლობისა, მემამულეთა და მიწადმფლობელთა გულის გასახარად პკეებაედა გლეხობას მხოლოდ ცარიელი დაპირებებით, ნამდვილად კი მონური მიწადმფლობელობითი ურთიერთობისა შენარჩუნებისათვის აწარმოებდა მასთან ნამდვილ ომს ხან ცირკულაირებითა და ხან დამსჯელი ექსპედიციებითა საშუალებით; რომ პარტია, მენშევიკებისა და ესერებისა, რომელთაც ბურჟუაზიულ მთავრობაში ჰყავთ თავიანთი წარმომადგენლები და ყველა დემოკრატიულ ორგანიზაციაში უკანასკნელ დრომდე უმრავლესობას შეადგენდენ, ნღობას უცხადებდენ და მხარს უჭერდნენ კაპიტალისტთა და მემამულეთა მთავრობას და, ატყუებდენ გლეხობას; რომ კერძოთ, ესერების პარტია, თავს აფარებს „მიწის და თავისუფლების“ ლოზუნგებს, თავს აფარებს მიწის „სოციალიზაციას“, სინამდვილეში კი იცავს მხოლოდ ბურჟუაზიული გლეხობის, სტოლიპინის²³) მსხვილი გლეხობის ინტერესებს და არა ღარიბი გლეხობის ინტერესებს.

გაზეთი: „კავკასი რაბოჩი“,
1917 წლის 15 ოქტობერი, № 174.

ამიერ-კავკასიის კომისარიატი და მიწის საპირობი

ამიერ-კავკასიის კომისარიატი, როგორც წინეთ, ისე ახლაც, ბლოკად ერთი მხრით ბურჟუაზიისა და მეწამულეებს შორის და მეორე მხრით რევოლუციის მოლაღობებთან და რენეგატებს, ე. ი. ნენშევიკებსა და მემარჯვენე ესერებს შორის.

საბაღსო რევოლუცია, რომელმაც თბერვალში იფეთქა, როდი ნიშნავდა ნიკოლოზ მეორის ტახტიდან ჩამოგდებას. რევოლუციის მთავარი აზრი და მნიშვნელობა ბურჟუაზიის და მეწამულეების სრულ აღადგენაში მდგომარეობდა. რევოლუცია ნიშნავდა მუშა-ბაღსის ყველა არსებითი მოთხოვნის დაკმაყოფილებას, უწინარეს ყოვლისა ყველა მიწების გლეხების ხელში გადაცემას. ღარიბი გლეხკაცობა მართლაც ასე უცურებდა რევოლუციას; და მან ამ განხრახებით რევოლუციის პირველ ხანებშივე შეუღდა პრაქტიკულ ნაბიჯების გადადგმას. მაგრამ, როგორც მოგხსენებათ, ჩქარა ქვეყნის მართვა-გამგეობის საქმეს ათავეში მოექცა ჯერ წმინდა ბურჟუაზიული მთავრობა, ე. ი. მთავრობა შემდგარი კაპიტალისტებისა და მეწამულეებისაგან (თავადი ლეოვები⁹⁴) და მილიტარები⁹⁵), შემდეგ იგივე მთავრობა მხოლოდ კოალიციის სახით, რომელშიაც შედიოდნენ ერთი მხრით კაპიტალისტები და მეწამულეები და მეორე მხრით მეწამულეები და მემარჯვენე ესერები. ეს მთავრობა მუშების და გლეხების წინააღმდეგი იყო: კიდევ მეტო, ის წინააღმდეგი იყო თვით რევოლუციის, თუმცა სიტყვა „რევოლუცია“ მას წამდაუწუმ ენახე ეკერა. იგი ლაგამს დებდა როგორც მუშებს, ისე გლეხებს. კერძოდ გლეხებს, კოალიციონური მთავრობა განუმეებას და დაწყნარებას ურჩევდა და თან პირდებოდა, რომ მიწის საკითხს გადაჭრის დამფუძნებელი კრება, ამიტომ გლეხები ვალდებული არიან დამფუძნებელი კრების მოწვევას დაეცადონ, მანამ კი ისინი ისევ მეწამულეების კლანჭებში უნდა დარჩენ, ე. ი. სოფელში უნდა გაგრძელდეს ისეთივე ურთიერთობა მიწის შესახებ, რომელიც რევოლუციამდე არსებობდა.

კაპიტალისტს და მეწამულეებს მენშევიკებსა და ესერებს ძალიან გაუადვილეს თავიანთ განხრახების შესრულება: გლეხობამ დაუჯერა მენშევიკების და ესერების სიტყვებს, რევოლუციონური გზით მიწების დატაცებას ხელი შეუწევა და დაუწყო ლოდინი დამფუძნებელი კრების მოწვევას. მაგრამ ბურჟუაზია ჯერ ამასვე სრულებით არ ფიქრობდა. იყო მხოლოდ ერთად-ერთი პირობა, რომელიც იმ თავიდანვე ურჩევდა გლეხებს მიწების რევოლუციონური გზით ხელში ჩაგდებას დამფუძნებელი კრების მოწვევამდე. ეს იყო სოც.-დემოკრატ⁹⁶)-შაღშევიკების პარტია. ბოლშევიკები სამართლიანად ამბობდნენ, რომ კაპიტალისტების და მეწამულეების მთავრობა გლეხებს მიწებს არ მიაცემს, ის მხოლოდ ატყუო-

ლებს გლუხებს, ვინაიდან იმათ მხოლოდ დროს მოგება სწადიათ, რომ როგორმე ბოლო მოუღონ თვით რევოლუციას.

ბოლშევიკების სიტყვები სავსებით განართლდა. ხალხი დატყუილებული და-რჩა, მაგრამ იგი ჩქარა მოვიდა გონს. თავისი საბჭოების საშუალებით მან გარეკა მთავრობიდან ყველა მატყუარები და მოღალატენი და იმათ ადგილზე დასვა ისინი, ვინც მართლა საქმით და არა სიტყვით იცავს ხალხის ინტერესებს. ეს მოხდა პეტროგრადში 25 ოქტომბერს, როცა იქ დაარსდა მუშების და გლეხების მთავრობა, რომლის ერთი უპირველეს ნაბიჯთაგანი იყო დეკრეტი მიწის შესახებ. "უ ამ დეკრეტმა საშუღამოთ გაბატუნა რუსეთში ყერძო საკუთრება მიწაზე; ეს უკანასკნელი ამიერიდან შეადგენს მთელი ხალხის საკუთრებას. საბოლოოთ მიწის საკითხს გადასწყვეტს დამფუძნებელი კრება, მაგრამ ფაქტიურად ამ საკითხს სწყვეტს დღეს პირდაპირ თვით გლეხობა. ასეთი მდგომარეობაა დღეს რუსეთში.

რას ვხედავთ ჩვენ კუროთხეულ ამიერ-კავკასიაში?

სამწუხაროთ, აქ ჯერ სანუგეშო არაფერი სჩანს. ხალხი ჯერ კიდევ ვერ მოსულა ვონს; მუშები და გლეხები თავის უმეტესობაში ჯერ კიდევ მისდევენ კულში შენშევიკებს; მემარჯვენე ესერებს და სხვა ნაციონალისტურ და ბურჟუაზიულ პარტიებს. ამიტომ მოხდა ის, რომ დამარცხებულნი და გაკოტრებულნი რევოლუციის სთიავეში, პეტროგრადში, მოსკოვში და საზოგადოთ მთელ რუსეთში. მენშევიკები და მემარჯვენე ესერები ნაციონალისტურ ბურჟუაზიასთან და მემამულეებთან ერთად ზრდილოეთ და სამხრთ კავკასიაში აცხადებენ თავის თავს დამოუკიდებლად რუსეთის რევოლუციონური ცენტრებიდან. ისინი არ ცნობენ მუშების და გლეხების მთავრობას ინიტომ, რომ მათ არ უნდოდათ და არც დღეს უნდათ მისკენ გლუხებს მიწა, ქვეყანას ზავი და პური. აი რის-თვისა ვადაუდგენ ისინი რევოლუციონურ რუსეთს და შექმნეს თავისი მთავრობები. დღეს ამიერ-კავკასიაში მენშევიკები და ესერები კაპიტალისტებთან და მემამულეებთან ერთად თვლიან თავის თავს გამარჯვებულლებათ. მაგრამ ისინი კარვათ გრძნობენ, რომ იმათი მდგომარეობა მეტად უიმედოა. როგორც იცით, მენშევიკებს და ესერებს თავიანთი თავი რევოლუციონერებათ მოაქვთ და გლეხობას მიწას პირდებიან. იმათ იციან, რომ რამდენიც არ უნდა იცრუონ, ხალხს ვერ დაუშალავენ იმას, რომ რუსეთის გლეხობამ მიწა უკვე მიიღო უსასყიდლოთ. რა უნდა ქნან ასეთ პირობებში აქ, ამიერ-კავკასიაში, მენშევიკებმა და ესერებმა! — ამაკარაა, რომ მართო სიტყვებით მენშევიკები და ესერები ხალხს ახლა ვერ დააკმაყოფილებენ, საჭიროა სიტყვებიდან საქმეზე გადასვლა, და აი სად არის იმათი გასაჭირო. ხანამ მართო სიტყვებით შეიძლებოდა ვონს განსვლა ისინი რევოლუციონერებაც იყვენ და სოციალისტებიც, მაგრამ როცა საქმე შეიქნა აუცილებელი, მაშინ ამაკრათ გამოჩნდა იმათი მოღალატეობა როგორც რევოლუციის, ისე ხალხის წინაშე.

ამიერ-კავკასიის კომისარების სულის ჩამდგმულებმა, მენშევიკებმა და ესერებმა დღიდან ამიერ-კავკასიის დამოუკიდებელი მთავრობის გამოცხადებისა, ყურები გამოგვიჭედეს იმათ, რომ ეს ამიერ-კავკასიის მთავრობა ბ-ნ გეგეჭკორის მეთაურობით ამ დღებში გამოსცენს დეკრეტს მიწის შესახებო. მას შემდეგ

გავიდა ხუთ კვირაზე მეტი, და ეს დეკრეტი ჯერ არსად სწინს. მართალია მენ-
 შევიცებისა და ესერების განუთებში თითქმის ყოველდღე ამოიკითხათ ხოლმე,
 რომ მეძარჯვენე ესერმა ნერუჩევა²⁹⁾ უკვე შეიშუშავა და შეადგინა მიწის შესა-
 ხებ დეკრეტი, რომელიც ამ დღეებში უნდა გამოქვეყნდესო. ასეთი დაპირებებით
 კვებდნენ ჩვენი მენშევიცები და ესერები გლეხობას. რუსეთის გლეხობამ მიწა
 უკვე მიიღო საქმით, აქ კი მხოლოდ დაპირებით უმასპინძლდებიან გლეხებს.
 და რაც შეეება საქმეს, ამ მხრით კარგათ მოქმედებს იმავე კომისარებისა სა-
 შინაო საქმეთა „მინისტრი“ ჩხენკელი.³⁰⁾ იგი ცირკულიარებს უგზავნის მასრე-
 ბის და სოფლის კომისარებს იმის შესახებ, რომ არამც და არამც გლეხებმა არ
 გახედონ რევოლიუციონური გზით რაიმე ცვლილების მოხდენა არსებულ ურთი-
 ვრობაში; გლეხებმა მშვიდად და წყნარად უნდა უყურონ, მანამ არ შეიკრი-
 ბება დამდუჟებელი კრება და არ გამოაცემს მიწის შესახებ კანონს. წარმოი-
 დგინეთ, მანამ ჩხენკელის ცირკულიარების თანახმად დალია შემცირებაც კი
 არ შეუძლიათ გლეხებს თავთა ინიციატივით. ეს ქნებოდა თურმე რევოლიუციის
 დაღუპვა, ჩვენ კი გვგონა, რომ ეს იქნებოდა მხოლოდ მემამულეების დაღუპვა
 და რევოლიუციის გამარჯვება.

ასეთია მენშევიცების და ესერების „საქმიანობა“ და ამათი სიტყვები. ისინი
 სიტყვით ლაპარაკობენ და საქმით კი სულ სხვას აკეთებენ. ვინაიდან ისინი შე-
 კანონრებული არიან ზურჯეაზისთან და მემამულეებთან, აშკარაა იმათ არ
 ჩაღუბო გლეხების და მუშების მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება. ამიტომ ისინი
 იძულებული არიან საქმით კაბიტალისტებს და მემამულეებს ემსახურონ, იმათი
 საქმე აკეთონ. მუშები და გლეხები კი მხოლოდ სიტყვებით კვებონ. რათ გაუ-
 ჭიროდათ მაგ. ადგილობრივ მენშევიცებს და ესერებს მიწის დეკრეტის გამოცემა?
 აშკარაა, იმიტომ, რომ იმათ უნდათ, რომ როგორმე დაატყუილონ გლეხობა და
 იხსნან დაღუპვისაგან ნემამულეები. ამას მოწმობს მთელი იმათი ნოღუაწყოება
 წარხლში, ამასვე ამტკიცება მთელი მათი ტაქტიკა აწმყოში. ჩვენ ვხდით იმათ
 ნოღუაწყოებას ფარდას. ჩვენ გვწამს, რომ იმათ მიერ დატყუილებული მუშები
 და გლეხები ჩქარა მოვლენ გონს და მოეპყრობიან იმათ ისე, როგორც დაი-
 მსახურეს.

განეთი „ბრძოლა“,
 1917 წლის 16 დეკემბერი
 № 57.

ესეხ „დეკრეტი“

როგორც იქნა ველირსეთ და ამიერ-კავკასიის კომისარიატმა გამოაქვეყნა დიდი ხნის წინათ დანაბირები „დეკრეტი“ მიწის შესახებ. მას შეტანილი გრძელი სახელწოდება აქვს, სახელდობრ: „დებულება საადგილ-მამულო კომიტეტების ხელში სახაზინო, ყოფილი საფულისწულო, სიეკლესიო, სამონასტრო, იურიდიულ პირთა და კერძო მიწათმფლობელთა მიწების ვადაკემის შესახებ“.

ჩვენ იმ თავითვე ვიცოდით და ვწინასწარმეტყველებდით კიდევ, რომ ამიერ-კავკასიის კომისარიატს, რომელნიც წენშევიცხსა და მემარჯვენე ესერებთან ერთად შედიან ბურჯუაზიისა და თავალ-აზნაურობის წარმოშადკეალები, — არ შეუძლია ვადესტრის არც ერთი რეკოლეუციის მიერ წამოყენებული ძირითადი საკითხი და, ბირველ ყოვლსა, აგრარული საკითხი. ეხლახან გამოქვეყნებულმა „დებულებამ“ ამგვარად გააძაბათლა ჩვენი მოლოდინი. ბირველ ყოვლისა არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ეს „დებულება“ გამოქვეყნებულია წინააღმდეგ სახალხო კომისარიატსა საბჭოს¹⁰² დეკრეტისა მიწის შესახებ. როგორც ვიცით, სახალხო კომისარიატსა საბჭოს დეკრეტი გამოხატავს თვით ხალხის ნებისყოფას; იგი დამტკიცებულია გლეხობის 242 ნაკაზზე და თანახმად ამ ნაკაზებისა დეკრეტით სამუდამოთ გაუქმებულია რუსეთში კერძო საკუთრება მიწაზე და შოთელი მიწა თვით გლეხების მიერ არჩეულ გლეხთა კომიტეტების სახით გადადის ხალხის სარგებლობაში. გარდა ამისა ყველა კერძო მიწათმფლობელთა და შემამულებების მიწები უძლევა ხალხს ყოველგვარი გამოყიდვის გარეშე.

იი შთავარი დებულებანი მიწის შესახებ იმ მუშათა და გლეხთა მოთხოვნის გამოცემული დეკრეტისა, რომელიც პირდაპირ და უშუალოდ ემყარება მოსახლეობის დიდ უმრავლესობის ნებისყოფას.

ამავე დროს კი ეხლახან გამოცემული „დებულება“ ყველა იმ ძირითად საკითხებს დიბლომატიურად გვერდს უხვევს და სცილილბს როგორმე მოაფუქუნოს იგი. მაგრამ მახათი ჩანთაში არ დაიძალება. დებულება ამგვარად და გარკვეულად მიღითთებს იმაზე, რომ ამიერ-კავკასიის კომისარიატის შესვეფრნი, გეგმქაორისა¹⁰³) და კომპ. მეთაურობით, ამ „დებულებას“ შედგენის დროს ბევრით უფრო ზრუნაედენ მსხვილ მიწათმფლობელთა და შემამულეთა შესახებ, ვინამ ლარბ-ვატაჟა გლეხობის ინტერესების შესახებ, როგორც ცარიზმის დროს შემამულეთა და „ჩინოვანეების“ შთავრობა ატყუილებდა ხალხს სხვადასხვაგვარი დაპირებებით და ნესუფრალის გადაყრით, სწორედ ისევე ეხლა ამავე ხერხს მიმართავს ამიერ-კავკასიის კომისარიატიც, ეს რომ ნათელი იქნეს, ჩვენ მიღითთებთ ამ ეხლახან გამოქვეყნებულ „დებულებას“ ზოგიერთ მუნებზე.

პირველ ყოვლისა ყურადღება უნდა მიექცეოდეს იმ გარემოებას, რომ „დებულებაში“ ლაპარაკია მიწების არა ხალხის ან გლეხთა კომიტეტების ხელში გადასვლის შესახებ, არამედ საადგილ-მამულო კომიტეტების ხელში გადასვლის შესახებ. და ეს შემთხვევითი როდია. ამიერ-კავკასიის კომისარიატის „დებულება“ ხელახლებლად სტოვეებს კერძო საკუთრების უფლებას და ამ „წმინდათა-წმინდა“ ინსტიტუტის ხელის შეხებას ვერ ბედავს.

„დებულება“ არაფერს ამბობს თუ რას წარმოადგენენ თავის თავად ის საადგილ-მამულო კომიტეტები, რომელთაც ეძლევათ უფლება მიწის ფონდის განაწილებისა და განკარგულებისა. არაფერია ნათქვამი იმის შესახებ, თუ ვინ ირჩევს ამ საადგილ-მამულო კომიტეტებს, ან ვისგან უნდა შესდგებოდნენ ისინი? ყველა ამ საკითხების შეახებ „დებულება“, ალბათ, განზრახ, არაფერს პასუხს არ იძლევა.

თავისთავად ცხადია, რომ ბ. ბ. გეგეჭკორებს, ნერუჩეებს და კომბანის კარგათ ესწოდათ, რასაც სწავლიდნენ, რადესაც გვერდს უვლიდნენ ასეთ მნიშვნელოვან საკითხებს. მათ იცოდნენ, რასაც აკეთებდნენ. მათ მხოლოდ სურდათ მოეტყუებინათ ხალხი, ვინაიდან ერთია ის გარემოება, როდესაც საადგილ-მამულო კომიტეტს ირჩევს თვით ხალხი, ღარიბ-ღატაკი გლეხობა და სულ სხვაა, როდესაც ამ კომიტეტებს ზევადან ნიშნავენ. როგორც ალბათ კიდევაც განზრახული აქვთ. როგორც უნდა იქნეს განაწილებული მიწები, როგორც ნორმით, ან რა პირობებში, ყოველივე ეს თვით საადგილ-მამულო კომიტეტებმა უნდა შეიმუშაონ.

რომელი მიწები გადადის საადგილ-მამულო კომიტეტებს განკარგულებაში? ძირითადი, საუფლისწულო, საეკლესიო, სამონასტრო და კერძო მიწათმფლობელთა მიწებიც. ცხადია, მთავარი ყურადღება აქ კერძო მიწათმფლობელთა მიწებს უნდა მიექცეს. როგორ ზომებს მიმართავს ამიერ-კავკასიის კომისარიატი ამ მიწების მიმართ? კონფისკაციას უწევა თუ არა მათ ხალხის სასარგებლოთ, თუ ისევ სტოვეებს მათ წინანდელ შესაკუთრეთა მფლობელობაში? „დებულება“ ამ საკითხზე შესახებ იძლევა საკმაოდ ნათელ და გარკვეულ პასუხს. იმ რას ვკითხულობთ ჩვენ პირველ პარაგრაფში: „ყველა სახაზინო და კერძო მიწათმფლობელთა მიწები, ამ განსაზღვრულ ნორმის ზევით, რომლის რაოდენობა ცალკე იქნება განსაზღვრული. შეადგენენ საოლქო საადგილ-მამულო ფონდს“... ამრიგად კერძო მფლობელთა მიწები, ამ განსაზღვრულ ნორმის ზევით, რომლის რაოდენობა ვერ არ არის გამოტყვევებული და არც არავინ იცის როდის იქნება განსაზღვრული, შეადგენენ საადგილ-მამულო ფონდს. დიახ. სწორედ ეს ნიშნავს იმას, რომ კერძო შესაკუთრეთა მიწები, რომელნიც წარმოადგენენ სოფლად დამონების საფუძველს და ბატონყმობის ნაშთებს, ჯერჯერობით ხელახლებულნი ირჩებიან, კონტრ-რევოლუციონურ შემამულეებს შეუძლიანთ დამშვიდებულნი იყვნენ, ვინაიდან მათ მიწებს ხელს ვერაფერს ახლებს, რადგან ნაციონალურ ძალებზე დამყარებული ამიერ-კავკასიის კომისარიატი ზურგს უმაგრებს მათ. მსხვილ მიწათმფლობელებს „დებულება“ მეორე საჩუქარსაც იძლევა; თანახმად პირველი

მუხლის პირველი შენიშვნისა არ შეიძლება საადგილ-მამულო კომიტეტებს გადაეცეს ეზო და კარ-მიდამო, ხოლო ამგვარად ამ განმარტებაში შეიძლება მოყვეს კერძო მესაკუთრეთა ყველა მიწა. ან როგორ ზრუნავს ამიერ-კავკასიის კომისარიატი მსხვილ მიწათმფლობელთა ინტერესების შესახებ.

კომისარიატი არ ივიწყებს არც გლეხობას, მაგრამ ამ მხრით მისი „მზრუნველობა“, ცხადია, სრულებით სხვაგვარი ხასიათისაა.

ამ „მზრუნველობის“ ნიმუშს ჩვენ ვხვდებით „დებულების“ მეორე ნუხლში. ამ მუხლის ძალით თითქოს გაუქმებულაით არის გამოცხადებული სახიზნო დამოკიდებულება, ხოლო ხიზნების სარგებლობაში არსებული მიწები იქნება მათ კომიტეტის მიერ განსაზღვრულ ნორმის რაოდენობით და იმ პირობებში, რომელსაც თვით კომიტეტი შეიმუშავებს. აქ ყველაფერი არეულ-ღარეულია: გაურკვეველია როგორი ნორმა იქნება დაწესებული, არაფერ იცის რა პირობები იქნება შემუშავებული. მაგრამ რა უყოთ, ეს ხომ წინადაც ასე იყო. განა ამაზე თავის მტვრევა ღირდა?

მაგრამ საქმე იმაშია, რომ ამიერ-კავკასიის კომისარიატმა სიტყვა მოგვცა — იგი გამოსცემდა დეკრეტს მიწის შესახებ, იგი გვაჩვენებდა, რომ მას უკეთ ესმის მშრომელი მასის ინტერესები და გაკვირება, რომ იგი არა მარტო რევოლუციონერ ხელისუფლებას, არამედ, ამასთან ერთად, სოციალისტურ ხელისუფლებასაც წარმოადგენს. საქმით კი მან დაგვიმტკიცა, რომ იგი შესანიშნავად იცავს მხოლოდ შეძლებული კლასების ინტერესებს. „დებულება“ ამის საუკეთესო დამამტკიცებელია.

განთავსებული რედაქციის

1917 წლის 21 დეკემბერი,

№ 226.

როგორ სწავლით მანუაშვილებს და მებარჯვენა უსა- რებს მიწის საკითხის გაცხრა ამიერ-კავკასიოში

ამ დღეებში, როგორც იქნა, გამოქვეყნდა ზ. დ. გაგეჭკორის და ნერტოშვილის მიერ ხელმოწერილი დეკრეტი. ¹⁾ რომელიც მიწის საკითხს ეხება. დეკრეტს ეწოდება „ღებულება სახაზინო ყოფილ საუფლისწულო, საკლესიო, სამონასტრო იუ-რიდიტლის პართა და კერძო ნიჭადმფლობელთა მიწების საადგილ-მამულო კომიტეტისათვის გადაცემის შესახებ“. ახელწოდება, როგორც ვხედავთ მეტად ძნე-ლი და გაჭიანურებული აქვს ამ „დეკრეტს“ და დაძველებული კანცელარიის სუბი-ულის. მაგრამ ამ გარეგნობას ჯანი გავიარდეს, საქმე ის არის, თუ რას შეიცავს ადგილობრივ მენეჯერების და მემარჯვენე უსარების ეს ახალი შემოქმედება მიწის საკითხის სფეროში.

ძალიანაც არ უნდოდათ ჩვენ მენეჯერებს და ესერებს ასეთი დეკრეტების გამოცემა, მაგრამ რას იზანთ, ძალი აღმართს ანაესო, ნათქვამია. მათაც შეტი-გზა არ ჰქონდათ, ვინაიდან მას შემდეგ, რაც სახალხო კომიტეტმა პეტროგრადში მუშების და გლეხების მთავრობის სახელით გამოაქვეყნა დეკრეტი მიწის შე-სახებ ²⁾ და მყისვე მის ცხადვრებაში გატარებას შეუდგა. წინააღმდეგი ტაქტიკის გაგრძელება — ე. ი. მიწის საკითხის გადადება დამფუძნებელ კრებაშივე, შეუძლებელი შეიქნა. ნენმეჯერებს და ესერებს შეეძლოთ ესარგებლნათ ბელ-სარკელი შემთხვევით, არ ეცნათ მუშების და გლეხების მთავრობა რუსეთში და რუსეთს განდგომოდენ, მაგრამ მეორე მხრით, რა უნდა ეთქვათ იმათ გლეხებისათვის, რომელთაც ისინი სიტყვით მიწას მირდებოდენ. რუსეთისაგან გან-დგომა, სულ თუ არა დროებით მაინც, მათ იდეალათ შეეძლოთ, მაგრამ ესენი იძულებული შეიქნენ ახალხო კომისიების დეკრეტისათვის ანგარიშზე გაეწიათ. და, იი, სწორეთ აქ დადგა მათი გასაჭირის დღე.

ადგილობრივი მთავრება ეს ბლოკია ერთი მხრით ბურჟუაზიის და მუქა-ლეების და მეორეს მხრით მენეჯერების და ესერების, ე. ი. ის გაგრძელებაა კოა-ლიციონური მთავრობის, რომელსაც მეთაურობდა სიტყვით კერუნსკი და საქმიო-ტი კონტრ-რევოლიუციონური ბურჟუაზია და მემანუაშვილები. ოქტომბრის რევო-ლიუციამ ეს მთავრობა დაამხო რუსეთში; მაგრამ კოალიციამ თავი იჩინა სხვათა შორის ამიერ-კავკასიაში. რუაეთში მუშების და გლეხების მთავრობამ მიწის საკითხი გადაჭრა ისე, როგორც ამას თვით ბაღბი თხოულობს. სახალხო კომისა-რების დეკრეტით კერძო საკუთრება მიწაზე სამუდამოთ მოიხსო. ყველა მი-წები გაუყვიდავთ ხალხის ხელში გადავიდა ააგლებო კომიტეტების სახით, რომ-

ლებსაც თვით გლუხობა იჩრევეს. აი ერთად-ერთი სწორი და სამართლიანი გადაწყვეტა მიწის საკითხის. მისი სხვაწარათ გაღიჭრა დღევანდელ პირობებში შეუძლებელია. როგორც წყვეტს მიწის საკითხს ამიერ-კავკასიის კომისარიატის „დებულება“ შეენ ვიციდით, რომ ამ უკანასკნელს არ შეეძლო მიწის საკითხის გადაჭრა ისე, როგორც ეს შეეცურება დღევანდელ მომენტს, არ შეეძლო იმიტომ, რომ ის თვითონ თავის შემადგენლობით არ განიხილავს ხალხის, ამ შემთხვევაში მუშების და გლეხების ინტერესებს. ამიერ-კავკასიის კომისარიატს არ შეუძლია მოსპოს კერძო საკუთრების უფლება მიწაზე, გადასცეს ყველა მიწები ხალხს, ხალხსავე არჩეულ კომიტეტს, ამის ნებას არ მოსცემენ მას ბურჟუაზია და მემამულეები. რომელთადაც ამიერ-კავკასიის მთავრობა გვეგვიკორის ნეთაურობით შევავშირებულა.

მართლაც ბ. ბ. გეგეშკორის და ნერუჩევის „დებულება“ მიწებს აბარებს არა ხალხს, არა საგლეხო კომიტეტებს, არამედ წაღლიდან დანიშნულ საადგილმამულო კომიტეტებს. ამ დებულების ძალით ხალხი მიწის საკითხის გადაჭრაში თითქმის არავითარ მონაწილეობას არ ღებულობს, ყველაფერს აკეთებენ კომიტეტები; ამადე დროს „დებულება“ არაფერს ამბობს არც იმაზე, თუ ვისგან შესდგება ეს კომიტეტები, არც იმაზე, თუ ვინ იჩრევეს კომიტეტებს.

აქ კომიტეტების ხელში გადადის მიწები: სახაზინო, ყოფილი საუფლისწულო, სამონასტრო, სივკლესიო და კერძო შემამუღეთა. ყველამ კარგათ იცის რომ თავი და თავი მნიშვნელობა ამ შემთხვევაში უკანასკნელ კატეგორიის მიწებს, ე. ი. კერძო მიწის მფლობელებს აქვს. „დებულება“ კი სწორეთ ისეა შედგენილი, რომ როგორც ხელუხლებლათ იქნას დატოვილი კერძო მემამულეების მიწები, მხოლოდ ის ნაწილი, რომელიც განსახლებულ ნორმას აღემატება ეს ნორმა ჯერ განსაზღვრული არ არის, იმიტომ სახამ ეს ნორმა დადგენილი არ იქნება მემამულეების მფლობელობა ხელუხლებელი რჩება. სანამდის ვაგრძელებდა ეს, ჩვენ არ ვიციით. სხვა საკითხია, თუ რანაარი იქნება ეს ნორმა. უნდა ვიფიქროთ, რომ სანამ დღევანდელ კომისარიატის ხელში დარჩება ძალაუფლება, ის თავის მფარველობას არ მოაკლებს კერძო მემამულეებს და რაც შეიძლება მერ მიწებს დაუტოვებს იმათ, მიგრამ ჰვენ ვიფიქრობთ, რომ ეს არ მოხდება. ვინაიდან შეუძლებელია, რომ ასეთ მოტყუებების თავი ქჷონდეთ არამკითხე ობეკენებს, ნამინ როცა რუსეთში ყველა მიწები ხალხს გადაეცა. ბ. გეგეშკორის და ნერუჩევის „დებულება“ არაფერს ამბობს აგრეთვე იმაზე, თუ ნენამუღეთა ის ზედმეტი მიწები, რომლებიც კომიტეტებს უნდა გადაეცეს უსასყიდლოთ, უნდა გადავიღეს კომიტეტის ხელში, თუ ნემამულეები მისთვის დაჯილდოებული უნდა იქნენ ხალხის ჯიბიდან, „დებულება“ განგებ არაფერს ამბობს ამის შესახებ, სამაგიეროთ ყველა საეზოე და ესოს მახლობლად მდებარე მიწები უნაკლულად ისეც კერძო ნესაკუთრებების ხელში რჩება. ეს დადგენილება საესებით მხოლოდ მსხვილ მემამულეების ინტერესებს იცავს. ვინ არ იცის, რომ უძეტესად მხოლოდ იმათ აქვთ დიდი ეზოები. ამას თუ დაუმატებთ იმ გარემოების, რომ ხშირად ეზოს აკრავს სხვა ამგვარი მიწებიც: სავენახე, სახნავ-პათესი და სხვა ჩვენთვის* ამკარა შეიქნება ის გარემოება, თუ

როგორი გულმოდგინებით და ლოლიკური თანდათანობით იცავს ამიერ-კავკასიის მთავრობა მემამულეების ინტერესებს.

„დებულება“ ეხება სხვათა შორის ხიზნება. ის ამბობს, რომ ხიზნების ურიოერსიობა ისპობაო, მაგრამ როგორ, რა პირობით, ყველა ამას ის მომავლისათვის ტოვებს გადასაჭრელად. უნდა ითქვას რომ ბოლოს ეს თავისებური „დეკრეტი“ არაფერს არ სწყვეტს. ასე თანახმად მე-9 მუხლისა ყველა საკითხები, რომელსაც ეხება ის, საადგალ-მამულო კომიტეტებმა უნდა გადასწყვიტონ. ამისთანავე უნდა დაუმართოთ, რომ დებულებაში ნაჩვენებია არ არის, თუ როდის უნდა გამოიწვიონ ეს კომიტეტები, ან ეინ უნდა მოიწვიოს ისინი, არც ის, თუ უისგან უნდა იწინე ისინი შედგენილი, ამ ხასიათის დებულება ჯერ არავის უნახავს. ეს ამიერ-კავკასიის უნიადგო კომისარიატის თავისებური შემოქმედების ნაყოფია. ის იძულებული იყო რაიმე ეთქვა თავის არსებობის გასამართლებლად გლეხების თვალში. „დებულება“ გამოცემულია იმ მიზნით, რომ როგორმე თვალის აღზვიოს გლეხობას, დაამშუილოს იგი და დაიდარონ მემამულეები გლეხების რევოლიუციონურ ნაბიჯებისაგან.

უნაზოთ, თუ რამდენათ მიახწევს ამიერ-კავკასიის კომისარიატი თავის მიზანს.

ვაზელი „ბროლი“,
1917 წლის 22 დეკემბერი, № 62.

განუაზიკავი და მიწის საკითხი

როგორც მკითხველებმა უკვე იციან, ამას წინათ ამიერ-კავკ. მოავრობამ კომისარიატის სახელით გაბოსცა რალაცნაირი „კანონი“^{*)} მიწების შესახებ. ეს თავისებური „კანონი“ ბევრათ უფრო შეცდურება თავად-ახნაურულ ბიუროკრატიულ წყობილებას, ვიდრე რევოლუციონური ხალხის მთავრობას. სასიღწო-ლება და ფორმაც კი ათამდა „კანონს“ ისეთვე აქეს, როგორც მთავიებული შქონდა სამეფო კანონმდებლობას. რაც შეეხება შინაარსს, ამ შარბო ამიერ-კავკასიის ნაწარბოებს რევოლუციის სრულეზბით არაფერი სცხია. ბ. ბ. გეგეკოროს^{**)} და ნერუჩევის^{***)} „დებულეზბა“ შეიცავს მხოლოდ ზოგიერთ კატეგორიის მიწების ვადაცემას საადგილ-მანულო კომიტეტისადმი, ნორზა და ვათავდა, ეს არ არის არც შემამულეთა მიწების კონფისკაცია გამოუციდეველად, არც მიწისე კრბო საკუთრების მონახობა, მაშინ, როცა მხოლოდ ასეთი ზომები შეიძლება დღევანდელ პირობებში ჩაითავალოს რევოლუციონერ ზომებათ.

ჩვენ მოკლეთ შევიხეთ ხსენებულ „დებულეზბას“ და აღწინაშეთ ის, რომ ის არ იძლევა პასუხს მიწის საკითხის ვადაცრის შესახებ გლეხკაცობის სასარ-გებლოდ დღევანდელ მომენტში. ჩვენ კრიტიკას, როგორც სჩანს, მოსმინებდათ გამოუტყვანია ჭარბად მენაწეკეების (იგულისხმე სოც-დემდერალისტების^{**)} ანუ ქართულ დამსაკლელბა^{**)} ორგანო „ერთობა“^{**)} (იხ. № 224). რომელიც ამ კრი-ტიკის გამო გვანგობს ჩვენ შემადეგი შეუღარებელი ტერმინებით: „გონება-დაკარ-გული“, „უზნეო“, „მოშლილი აზროვნება“ და ახვ. ამ უშვავეს და უღიზათო ლანძღე-გინებას ჩვენ გვერდს ვუჩვევო, დეე ილიამღოს. ვინაილათ ამიო მხო-ლოდ თავითათავა აყენებენ წერუაცყოფას, რაც შეეხება იმ „საბუთებს“, რომლე-ბის მეოხებით „ერთობა“-ს სურს ჩვენი კრიტიკის გაგარწყლება, ამაზე კი ჩვენ ვილდებული ვართ პასუხი ვანცეთ ნას.

დაკწყით თავიდან, „ერთობა“ ხაზს უსკამს ამ ვარუზობას, რომ ჩვენ რუ-სულ ენაზე დაწერეთ ჩვენი კრიტიკა ბ. ბ. გეგეკოროს და ნერუჩევის „დებუ-ლების“ შესახებ და ორა ქართულ^{*)} ან სხვა ადგილობრივ ენაზეო. „ერთობა“ ვაიძახის, რა საჭიროა რუსულ ენაზე პაწის საკათხის შესახებ წერა, როცა ამიერ-კავკასიაში რუსი გლეზობა სრულეზბით არ მოიპოვებო; ავტორი მხოლოდ სალ-დათებისათვის სწერსო. ანაზე აი რა უნდა მოვანსენათ „ერთობა“ ბრძენთ: ეს

*) ფაქტიური შენიშვნა: ჭარბულ ენაზედაც დაიწერა იგივე კრიტიკა („ბრბოლა“^{**)} № 62). ეს ვარუზობა, ეჭვი არაა, დაკმაყოფილებს ვახ. „ერთობას“-ს.

„ღებულება“ დაიბეჭდა რუსულ ენაზედაც და თუ ეს საჭირო არ იყო, რათ გი-
მოქვეყნდა ეს ამ ენაზე? 1) ვთქვათ, რომ მე ალღათებისთვის დავსწერე რუსულ
ენაზე, — მერე რა არის აქ ცუდი? ან შეიძლება საღღათები არ არიან იმის
ღირსი, რომ იცოდნენ რას ჩადის ეგრედ წოდებული ამიერ-კავკასიის მთავრობა?
2) „ერთობას“ ჰგონია, რომ რუსი გლეხობა ამიერ-კავკასიაში არ არის, ეს დიდი
შეცდომაა ამ დარბაიველ გაზეთის მხრივ. მართალია, რუსი გლეხობა აქ ნა-
კლებია, უნემ თათრების, ქართველების და სომხების, მაგრამ განა ამ საბუთის
ძალით შეიძლება იმის მტკიცება, როგორც ამას „ერთობა“ ჩადის, რომ ამიერ-
კავკასიაში რუსი გლეხობა არ არსებობს და ამიტომ რუსულათ წერა მიწის სა-
კითხის შესახებ ყოველად უსარგებლოა? მაგრამ დაეანებოთ ამას თავი, ამკარია,
რომ ქართველ მენშევიეებს გზა-კვალი აზნევიათ.

რომ ეს მართლა ასეა, ამას ამტკიცებს შემდეგი ვარენოება. „ერთობა“
დიდი ყვედრებით აღნიშნავს ამ გარემოებას, რომ „ღებულებას“ მიწის გადაცე-
მის“ შესახებ მე ვაწერ ბ. ბ. გუგუქოვა, ნურუჩევა და საერთოდ ამიერ-კავკა-
სიის კომისარიატს. „ერთობა“ ძლიერ სწუხს ამის გამო და ამბობს, რომ ჩვენ
უთომც „მისამართი შეგველოდეს, ვინაიდან მიწის ღებულება შეიძლება გლეხ-
თა ცენტრმა და არა კომისარიატმა“. ამიტომ მატყუარები არიან არა კომი-
სარიატი და გუგუქოვი. არამედ გლეხთა ცენტრიო, რა უნდა უნახოთ ამხუე
„ერთობის“ ბრძენთ? — ჩვენ მივაწეროთ და ახლაც ვაწეროთ ამ „ღებულებას“ იმათ,
ვინაც მასზე ხელი უწერია და კონებთ ასე მოიტყუოდა ყველა კეთილშობილი
ადამიანი. ჩვენ არავითარი საბუთი არ გუქონებია, ეს „ღებულება“ გლეხთა ცენტ-
რისთვის მოგვეწერა, დღეს ისეთ საბუთს ვვაძლევს ჩვენ ვაზ, „ერთობა“, რომე-
ლიც გვეუბნება, რომ ეს ახირებული „ღებულება“, რომელიც გლეხთა რევოლიუ-
ციის ხანაში მსხვილ მემამულეების ინტერესებს იცავს, თუმე შეუდგენია არა
მემამულეების ორგანიზაციის, არამედ გლეხთა ცენტრს. ახლა ყველასათვის ამკა-
რა უნდა იყოს, თუ როგორი ცენტრი ჰყოლია ამიერ-კავკასიის გლეხაკობას.
ახლა ჩვენ გვეძლევა სრული და შეურყვეველი საბუთი ეუთხრათ ამიერ-კავკა-
სიის გლეხობას, რომ მან სრული უნდობლობა უნდა გამოუტყუადოს ამიერ-
კავკასიის გლეხთა ცენტრს, სადაც მეთაურობენ ქართველი მენშევიეები, ესე-
რები, დაშნაკლები და თათრის ბეგები, რომლებიც გლეხობას ღალატობენ და
მემამულეების ინტერესებს იცავენ აგრარული რევოლიუციის ხანაში.

ერთი სიტყვით, „ერთობა“ დიდი მადლობის ღირსია ჩვენი მხრივ, ვინაი-
დან მან მეტად სერიოზული საბუთი მოგვცა ეგრედ წოდებული გლეხთა ცენ-
ტრის წინააღმდეგ აგიტაციის საწარმოებლათ.

შემდეგ ჩვენ თავის კრიტიკაში აღუნიშნეთ, რომ „ღებულებაში“ ნაჩვენები
არ არის „როგორ გადადის მიწები საადგილ-მამულო კომიტეტის ხელში გამოუ-
ყიდველათ, თუ გამოყიდვით. „ერთობას“ უკვირს, თუ რათ მივატყუეთ ჩვენ ამ
გარემოებას ასეთი ყურადღება? განა საეჭვო უნდა იყოს, რომ გამოუყიდველათ
უნდა გადავიდეს მიწები საადგილ-მამულო კომიტეტების ხელში, რომ დღეს
„არც ერთს ცოტათ თუ ბევრათ ჰქვიათ ადამიანს არ შეუძლია იმის თქმა —
მიწა მემამულეებისაგან უნდა გამოყიდულ იქნასო“. დაეანებოთ თავი „კეთიან
ადამიანებს“, „ერთობას“ მოგხსენება აღბათ, რომ კადეტები“) გვარიანი „კეთ-

იანი ადამიანებია", რომლებსაც ჩვენი მენშევიკები თავგამოდებით იცავენ ხანდისხან, და აბა ჰკითხეთ „ერთობის“ ბრძენთა ამ ჰქუიან ადამიანებს, ამბობენ ისინი თუ არა, რომ მიწა მემამულეებისაგან გამოყიდვით უნდა იქნას ჩამორთმეული? დაეანებოთ თავი კადეტებს; გახა მემარჯვენე ესერები და თეით თქვენი თანამოახრენი მენშევიკები (მასლოვი **) და სხვ.) და დაშნაკელები და ის ბეგები, რომლებთანაც თქვენ ერთ ბლოკში იმყოფებით, არ ამტკიცებენ, რომ მემამულეებს სასყიდელი უნდა მიეცეს ჩამორთმეულ მიწებშით. — არა; „ერთობის“ ბრძენთა, ჰქუიან ადამიანებს თქვენ თავი დაანებეთ. სიტუკას ბანზე ნუ აგდებთ. თქვენ კარგათ იცით, თუ რისთვის არ არის ნათქვამი თქვენ „დებულებაში“ გამოუყიდველათ თუ გამოყიდვით ჩამოერთვას ზედმეტა მიწები მემამულეებს. ამის თქმა „დებულებაში“ აუცილებელი იყო, ვინაიდან უამბოთ თქვენი „დებულება“ ჰკარგავს ყოველივე მნიშვნელობას. თქვენ ორ სკამს: შუა ზიხართ; თქვენ გინდათ მემამულეების გული მოიგოთ და გლახებსაც ასვენოთ, რომ ეთომც იმათი ინტერესებიც გაწუხებთ. მაგრამ არა; ჩვენ ფარდას ვხდით თქვენს მოღალატურ ტაქტიკას; ჩვენ ვამბობთ, რომ ბ. ბ. გეგეჭკორის და ნურჯუევის და ახლა იმ განმარტების შემდეგ, რომელიც თქვენ მიეცათ, გლახთა ცენტრის „დებულება“ განზრახ გვირდს უფლის ამ მეტად აყრიოხულ და გლეგებისათვის ფრიად არსებით საკითხს, აქ უნდა აღენიშნოთ ერთი სასაცილო გარემოება. „დებულების“ მესამე მუხლში ნათქვამია, რომ 1918 წლის პირველ იანერიდან ისპობა მიწების გამოსასყიდი გადასახადი, რომელსაც ყოფილი დროებითი ელდებული გლეგები იხდიდენ“. „ერთობას“ ეს მუხლი მოჰყავს ჩვენ წინააღმდეგ იმის დასამტკიცებლად, რომ მიწები მემამულეებს გამოუყიდველად უნდა ჩამოერთვასო და დატყინეთ ამბობს, რომ ფ. მ-მ „დებულება“ ეერ გაიგოთ. ნეტა ვის იგდებთ აბუჯათ „ერთობა“... თავის თავს თუ თავის საბრალლო მკითხველებს? ეს მუხლი შეეხება მხოლოდ და მხოლოდ სანადგულო მიწებს, რომლებიც „დებულების“ ძალით ახლა უნდა ჩამოერთვას მემამულეებს. რათ ურეკს გაზეთი ამ ორ კატეგორიის მიწებს ერთნაერთ შორის? მხოლოდ იმიტომ, რომ მენშევიკებს მეთი არა დარჩენიათ რა გარდა იმისა, რომ ყოველ ფეხის ნაბიჯზე ტყუილები ილაპარაკონ.

როგორც ვიცით, ბ. ბ. გეგეჭკორის და ნურჯუევის „დებულების“ პირველ მუხლში ნათლად და გარკვევით ნათქვამია, რომ საადგილ-მამულეო კომიტეტების ხელში გადაღის კერძო პირთა მიწები ან განსაზღვრულ ნორმაზე ზედმეტი ნაწილი, რომლის რაოდენობა ცალკე იქნება მადებელი. ბოლო მეცხრე მუხლის ძალით, როგორც ამ საკითხის, ფ. ი. იმის, თუ რამდენი მიწა უნდა გადაეცეს საადგილ-მამულეო კომიტეტს და რამდენი უნდა დარჩეს მემამულეს ხელში, ისე სხვა მრავალ საკითხების განზღვევა ენიჭება საადგილ-მამულეო კომიტეტს. მაგრამ ყველა ამ კითხვებს საბოლოოდ სწყვეტს მთავრობა. გარდა ამისა პირველი მუხლის პირველი შენიშვნის თანახმად საეხოე და ეზოთ მახლობლად მდებარე მიწები (усадебная и приусадебная земли) კომიტეტების განკარგულებაში არ გადაღის.

ყველა ამ მუხლებიდან მხოლოდ იმ დასკვნის გამოყვანა შეიძლება, რომელიც ჩვენ გამოვიყვანეთ, სახელდობრ ის, რომ ბ. ბ. გეგეჭკორის და ნურჯუევის

(რომ „ერთობა“ არ გაჯავრდეს, დავუმატოთ აქ კიდევ: საგლეხო ცენტრის) „დებულება“ არსებითად თითქმის ხელუხლებლად ტოვებს კერძო მემანუფაქტურ მიწებს, ვინაიდან ჯერ ერთი ის, რომ „დებულების“ ძალით საეზო და ეზოს მახლობლად მდებარე მიწები, როგორც წინეთ, ისე მომხდელშიაც ძველ მფლობელთა ხელში უნდა დარჩეს; მეორე ის, რომ საადგილ-მამულო კომიტეტების ხელში გადადის მხოლოდ განსაზღვრულ ნორმაზე ზედმეტი ნაწილი, მაგრამ ჩვენ არ ვიცით, როგორი იქნება ეს ნორმა, არც ის ვიცით, თუ ვინ უნდა განსაზღვროს ეს ნორმა; მესამე ის, თუ როდის იქნება ეს ნორმა დადგენილი. ამიტომ ჩვენ ვამბობდით წინააღმდეგ წირულში და ახლაც ვამბობთ, რომ ამიერ-კავკასიის კომისარიატის, ე. ი. ადგილობრივ კოალიციონური მთავრობის „დებულება“ მიწის შესახებ, ძველ ურთიერთობას სოფლად თითქმის უცვლელად ტოვებს. „ერთობა“ კი ზეპირათ ვაიძახის: ჩვენ არ გვესმის საიდან მოჩმება ასეთი დასკვნა ვ. შ. „ჩვენ ვაიძახებთ: ასეთი დასკვნა პირდაპირ ლოლიკურად გამომდინარეობს კომისარიატის „დებულებიდან“ და როცა ასეთი დასკვნა გამოგვყავს, ჩვენ ვემყარებით თვით „დებულების“ ტექსტზე და არა თქვენ განმარტებაზე. შეხედეთ „დებულება“ საზოგადოთ ბერს ლაპარაკობს ეგრედ წოდებულ საადგილ-მამულო კომიტეტზე, იმათ ფუნქციებზე; თითქმის მთელი „დებულება“ აშენებულია ამ კომიტეტების მოვლედებაზე, იმავე დროს კი „დებულებაში“ კრიტიკ არ არის დაძრული, ვისგან შესდგება ეს კომიტეტები, ვინ ირჩევს მათ ან და როდის უნდა შედგენ ისინი და სხვ. ყველა ეს ვარებობა უკარგავს ნაენებულ დებულებას სოცელივე პრაქტიკულ მნიშვნელობას. „დებულება“ გადაქრით ამბობს, რომ მიწები საადგილ-მამულო კომიტეტების ხელში გადადისო. ამას შენდევ ყველა ქალაქმთაველი ადამიანი ვალდებულია იკითხოს, ვისგან შესდგება ან ვინ ირჩევს ამ კომიტეტებს? ასეთი კითხვები დაუსვით ჩვენ „დებულების“ ავტორებს პირველ წერილშივე. „ერთობა“ ამითაც უკმაყოფილოა: როგორ არ იცი, ხალხი ირჩევს, მაგრამ აქ ასეთი კომენტარიები „დებულება“-ს ვერას უშველეს. ჩვენ გვინტერესება არა ის, თუ როგორ დიქტობს ამ საყურადღებო საკითხის შესახებ „ერთობის“ რედაქცია, არამედ კომისარიატის მიერ გამოცემული „კანონი“, თუ კანონად შეიძლება ჩაითვალოს ის აბღა-უბღა, რასაც ხსენებული „დებულება“ წარმოადგენს.

ღიან ჩვენ ამ აზრია ეართ, რომ როცა ჩვენშიაც მემამულეთა მიწების კონფისკაციაზე მიდგება საქმე და ხალხი შეუდგება იმათგან მიწების ჩამორთმევას, ეს მიწები გადავა თვით გლეხების მიერვე არჩეულ საგლეხო კომიტეტების ხელში. სხვა გზა ჩვენ არ ვიცით, მხოლოდ ამ გზით შეიძლება მიწის გადასვლა ხალხის ხელში, მაგრამ ეს ის გზაა, რომელსაც თავიდანვე დაადგა მხოლოდ სახალხო კომისარიატის საბჭო, ე. ი. შუშების და გლეხების მთავრობა ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ ბოლშევიკების მეთაურობით. მაგრამ როგორც იცით, ამიერ-კავკასიის კომისარიატმა, ქართველ მენეჯერების და ეზერების მეთაურობით, დაშნაკვლებთან და თათრების ბეგებთან შეკავშირებით ომი გამოუცხადა რუსეთის მუშების და გლეხების მთავრობას საზოგადოთ და მიწის დეკრეტს კერძოთ.

ამიერ-კავკასიის კომისარიატის „დებულება“ სწორედ სახალხო კომისარების მთავრობის წინააღმდეგ არის გამოცემული. „ერთობამ“ კარგათ იცის,

რომ ამიერ-კავკასიის კომისარიატი უარყოფს იმ გზას, რომელიც აირჩია სახალხო კომისართა საბჭომ; მან კარგათ უწყის, რომ „დებულებას“ ძალით ხალხი არ ირჩევს საადგილ-მამულო კომიტეტებს; ეს რომ ასე არ ყოფილიყო თვით „დებულებაში“ იქნებოდა ნათქვამი, თუ ვინ ირჩევს კომიტეტებს, და თუ არ არის ნათქვამი, ეს არის განკუთვნილი თვალების ასახვევად, ანუ ხალხის დასატყუილებლად. „ერთობაც“ ამ შემთხვევაში ატყუილებს გლეხებს, როცა ამბობს, რომ ამიერ-კავკასიის კომისარიატის „დებულებას“ ძალით ვითომც ხალხი ირჩევდეს საადგილ-მამულო კომიტეტებს.

ერთი სიტყვით, რუსეთის დიდი რევოლუციის ბედი და გლეხკაცობის არსებითი ინტერესები დაზოგობენ, რომ მთელი მიწა გადავიდეს თვით ხალხის ხელში მის მიერ არჩეული საგლეხო კომიტეტების სახით. ეს არის მიწის საკითხის რევოლუციური გზით გადაწყვეტა. შენამუღებთან შეთანხმებით და ბურჟუაზიული რეფორმების საშუალებით ეს კითხვა დღეს არ გადაიჭრება. ამიერ-კავკასიის მთავრობას მენშევიკებმა და ესერების შეთაერთობით სწორედ ამ უკანასკნელი გზით უნდათ რევოლუციის ერთი უძირითადესი კითხვის გადაჭრა. არაუიანთუვის საიდუმლოებას არ შეადგენს ის ვარაუდობა, რომ ისინი, ე. ი. მენშევიკები და ესერები ებრძვიან გლეხების მოძრაობას. მოიგონეთ ბ. ბ. წერეთელის⁴³⁾ და ჩენკელის⁴⁴⁾ ცირკულიარები, რომლებიც მომართული იყვნენ და არიან გლეხების ყოველგვარი რევოლუციონური ნაბიჯის წინააღმდეგ, იაინი აქრობენ რევოლუციას; ისინი ცდილობენ რაიმენაირად მოარიგონ გლეხები და შემაშულები, რათა ეს უკანასკნელები, ე. ი. შემაშულები დაისინან განაადგილისაგან (ზომები: ნორმაზე ზედმეტი მიწების ჩამორთმევა, სეზონი და ესხოს მანლობად მდებარე მიწების ხელუხლებლად დატოვება და სხვა და სხვა).

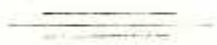
ასეთია არსებითად წართველ მენშევიკებისა და ესერების ტაქტიკა მიწის საკითხში. შესაძლებენ ისინი თუ არა ამის განხორციელებას, შესაძლებენ ისინი გლეხების დატყუილებას ისე, როგორც იმათ ატყუილებდენ წინათ სხვადასხვა რეფორმების საშუალებით, — ეს სხვა საკითხია. ეს დამოკიდებულია უწინარეს ყოვლისა თვით გლეხ-კაცობაზე; მის თვითმოქმედებაზე და რევოლუციონურ შეგნებაზე. ერთი ამკარაა: აღრე იწება თუ გვიან მიწა თვით ხალხის ხელში უნდა გადავიდეს. ეს ნიშნავს იმას, რომ ნიწაზე ცერძო საკუთრება უნდა მოიხსოს და ეს მთელი ხალხის საკუთრებათ უნდა შეიქნეს.

„ერთობა“ და მამასადამე ქართველი მენშევიკები ამას ვერ ინებებენ. მათთვის ეს უზედურება იქნებოდა. ეს შეტად დამახასიათებელი გარემოებაა ამ ეითომდა „სოციალისტების“ ვასაგებათ. ისინი დღეს არა თუ სოციალისტისაკენ დგამენ ნაბიჯებს, არამედ, პირიქით, ხალხს აწინებენ სოციალისტით, რომ ეს უკანასკნელი მას დაღუბავს. ე. ი. ქადაგებენ და მოქმედებენ ისე, როგორც მამდვილი ბურჟუები და მენამულები. საქარია, რომ ეს დროზე შეიგნონ მუშებმა და გლეხებმა. მთელი იმათი გოდება და ყვირილი იმის გამო, რომ თუ ახლავე შეუდევით სოციალისტური ზომების მიღებას, ეს ხალხს დაღუბავს, რევოლუციის ბოლოს მოუღებს და რომანოვების ბატონობას დაგვიბრუნებსო, — ეს მხოლოდ თავხარდაცემულ შემაშულებებისა და კაპიტალისტების გოდებას და ვაის ძაბოლია და შეტი არაფერი.

ის გარემოება, რომ ქართველი მენშევიკები იცავენ და თავის მთარველობის ქვეშ ღებულობენ ამიერ-კავკასიის კომისარიატის „ღებულებას“ მიწის შესახებ, ჩვენ სრულად არ გვაკვირებს. ვინაიდან ეს მათი ნაწარმოებია. ამავე დროს გველასათვის აშკარა უნდა იყოს ის გარემოება, რომ ვერც ერთი ნამდვილი რევოლუციონერი, ვერც ერთი ნამდვილი სოციალისტი ვერ დადგება იმ პოზიციასზე, რომელიც უჭირავს ამიერ-კავკასიის კომისარიატის „ღებულებას“ მიწის შესახებ.

გან. „ბრძოლა“
 1917 წ. 30 დეკემბერი, № 56, და
 1918 წ. 1 იანვარი, № 1.

ამიერ-კავკასიის კომისარიატის ერთ-ერთი ვითარება „დებუტის“ გადაწყვეტილების შესახებ

როგორც ვიცით ამიერ-კავკასიის კომისარიატმა ამას წინაღობა გამოსცა „დებუტებს“ საადგილ-მამულო კომიტეტებისათვის მიწების გადაცემის შესახებ“. ჩვენ ერთხელ მოკლედ შევეხეთ ამ „დებუტებს“ და აღვნიშნეთ, რომ ახალ დებულებებით ჯერჯერობით არსებითად არაფერი არ იცვლება, რომ ყოველივე ძველებურად რჩება, ვინაიდან ყურძნის საკუთრება მიწაზე, რომელიც წარმოადგენს ბოროტების მთავარ წყაროს საადგილ-მამულო ურთიერთობაში ხელუხლებლად რჩება, რომ მხოლოდ მსხვილ შემამუღეთა მიწების ნაწილი ჯერ ყველასათვის კიდევ უტნობი ნაწილის ზევით გადაეცემა რაღაც საადგილ-მამულო კომიტეტებს; ამასთანავე არაფერია არ იცის როგორი იქნება ამ კომიტეტების შემადგენლობა და არ იცის ვადა, როდესაც ეს გადაცემა უნდა მოხდეს. არც ყურძნის მესაკუთრეთა მიწების კონფისკაციისა და მათი გლეხებისათვის გადაცემის შესახებ. არც მიწის სოციალიზაციის, ე. ი. მიწის საზღვრების გათავისუფლების შესახებ ამ „დებუტებში“, რომელსაც ხელს აწერენ მენშევიკებია და მემარჯვენე ესერების წარმომადგენლებია, ხსენებაც არ არის. ამავე დროს კი, როგორც მენშევიკებს, ისე ესერების აგრარულ პროგრამებში არის მუხლი, სადაც ლაბარაკია ყურძნის მესაკუთრეთა მიწების კონფისკაციისა და მათი გლეხობისათვის გადაცემა შესახებ (მენშევიკები) და აგრეთვე ამ მიწების სოციალიზაციის შესახებ (ესერები).

ამრიგად, ამ პარტიების პროგრამაში სწორია ერთი, ხოლო პრაქტიკაში ისინი სულ სხვა რამეს ანხორციელებენ. და თუ მათ მიუთითებენ ასეთ წინააღმდეგობაზე, მაინც ისინი ან სდუმან, ან ილანძვებიან. ამ მუშებმა და გლეხებმა, რომელნიც ამ პარტიებს მიადევნებდნენ მეტად სეროზული ყურადღება უნდა ნიატკიონ ასეთ წინააღმდეგობას. საქმე იმაშია, რომ ამიერ-კავკასიის კომისარიატის მიერ გამოცემული „დებუტები“ მიწის შესახებ წინასწარ გამზადებულია დანიარქებისათვის, სრული უფლება გვაქვს ვიფიქროთ, რომ კომისარიატიც ასე უყურებდა ამ თავის „დებუტებს“. როდესაც ამ თავისებურ კანონს აცემდა, მისი ავტორები ფიქრობდნენ მიწის საკითხის გადაჭრა, ე. ი. ყველა მიწების ხალხისათვის გადაცემა. გადავდეთ თუგინდ რამდენიმე ხნით მაინც, ვინაიდან თუნცა ამიერ-კავკასიის კომისარიატში მოკალათებულ მენშევიკებსა და მემარჯვენე ესერებს შეიძლება ძალიანაც სურდათ გლეხების მოთხოვნების დაკმაყოფილება, მაგრამ, მეორეს მხრივ, ისიც ყველასათვის აშკარაა, რომ მათ იმავე დროს სრულიად არ სურდათ გაეწყვიტათ კავშირი მსხვილ მიწათმფლობელებთანაც. ჩვენ ეხლა ვიცით, რომ ამიერ-კავკასიის კომისარიატის მიერ გამოცემული „დებუტე-

ბის“ შედეგების ასეთი საიდუმლოება შემოხვევით გამოამჟღავნა ჩვენთან კამათის დროს ქართულ მენშევიკების გაზეთმა „ერთობამ“⁽¹⁾ რისთვისაც ჩვენ მას დიდ მადლობას მოვახსენებთ. როგორც უნდა იყოს ის საგლებო ცენტრი, რომელიც აშკარად ბევრ რამეს უბოძებს მსხვილ კერძო მენაკუთრებებს, ღარიბ-ღატაკის გლეხობის საზიანოდ? როგორი უნდა იყოს ის საგლებო ცენტრი, რომელიც დიდი ხნით აპირებს აგრარული საკითხის გადაჭრის გადადებას, იმ საკითხის გადაჭრის გადადებას, რომელიც არსებითად ეხება ღარიბ-ღატაკ გლეხობის ინტერესებს, როგორი უნდა იყოს ის საგლებო ცენტრი, რომელიც წინადადებას იძლევა გადასცენ მიწები არა გლეხობას, არა თვით ხალხს მათ მიერ არჩეულ კომიტეტების სახით, არამედ ყოველ უცნობ საადგილ-მაძღლო კომიტეტებს.

„ღებულების“ გამოქვეყნების შემდეგ ყველასათვის და მათ შორის თვით მისი ავტორებისათვისაც ცხადი შეიქმნა, რომ „ღებულება“ მხოლოდ ქალაქებში დაწერილი დარჩებოდა. და აი ავტორებისათვის საჭირო იყო რაიმე გარეშე საზნაბი. რომ ამით გაემართლებათ ამიერ-კავკასიის კომისიის აგრარული კანონმდებლობის სრული მარცხი. და ასეთს საბაბს ისინი ხედავენ ამას წინადადებაში მომხდარ ამბებში. გაიგებენ მომხდარ დარბევას ისინი თავისებურად ხსნიან. როგორც ყოველ ვს ამბები დატრიალდა „ღებულების“ გამოქვეყნების შემდეგ. ამის გამო მენშევიკებიც ამტკიცებენ, რომ იმის გამოწვეული იყვნენ ამ „ღებულებით“, ვინაიდან თურქ მექამულებმა გააბრახა ამ „ღებულებამ“ და მათაც გლეხობის მასა მიუსიეს სომხებსა და რუსებს („ბორობა“⁽²⁾ № 118).

„ჩემი წენ გათხარი, გული მოგიკალიო“ — სწორედ ასეა, წარმოვიდგინოთ, რომ თათრის ბეგები უკმაყოფილონი არიან „ღებულებით“, რომ მათი აზრით, მათ მცირე რამ დაუთმეს და ისინი კიდევ მეტს მოითხოვენ. თათრის ბეგებიც მართლანი არიან. თავის თვალსაზრისით, მაგრამ საკითხავია: თუ მართალია ის ვარემოება, რომ „ღებულებით“ უკმაყოფილო თათრის ბეგებმა გაიყოფიეს გლეხობის ბნელი მასა, — მაშინ ჰქონდა თუ არა უფლება ან საბუთი ამ კლესობის მასას უკმაყოფილო ყოფილიყო იმ „ღებულებით“, რომელიც გამოამჟღავნა ამიერ-კავკასიის კომისიის აქტში და რომელიც შეხუშავებული იყო საგლებო ცენტრის მიერ? აი სწორედ ამის მტკიცება ჩვენ არ შეგვიძლია. პირიქით თუ თათრის, და სურთოდ ყველა გლეხობა გაეცნობოდა ან ხანების „ღებულებას“ (რამიდაც ჩვენ ეჭვი შეგვდის). იგი არ შეიძლებოდა უკმაყოფილო დარჩენილი მიწის საკითხის ამგვარი გადაჭრით, როგორსაც იძლევა „ღებულება“. ვინაიდან „ღებულებაში“ არაფერი არ არის ნათქვამი იმის შესახებ, რომ ასობა მექამულებმა მიწათმფლობელობა, რომლის უღლის ქვეშ დღევანდლამდე სულს დაფაკს გლეხობა, და არც იმის შესახებ, რომ ეს მიწები გადაეცემა გლეხობას. ჩვენ შეგვიძლია სავსებით დაეამწვიდოთ მენშევიკები და შემარჯვენე დეგრები იმაში. რომ თუ მათი მიწის კანონი მარცხდება და კოტრდება, ეს ხდება არა იმიტომ, რომ ბეგები და სხვა მებამულები უკმაყოფილონი არიან ამ „ღებულებით, არამედ მხოლოდ იმიტომ, რომ ამ „ქანონით“ სრულებით არ არის და არავითარ შემთხვევაში არ არის დაკმაყოფილებული გლეხობის ინტერესები.

გაზეთი „კავკასიი რაბოჩი“,
1918 წლის 9 იანვარი, № 4.

მისი სპიითხი და რევოლუცია

რუსეთის რევოლუციის ერთ უდადეს მამოძრავებელ ძალად ითვლებოდა და ითვლება დღესაც უღარიბესი გლეხობა, რომელიც მცხოვრებოა დიდ უპირველესობას შეადგენა.

პროლეტარიატის შემდეგ რევოლუციის მოხდენაში არსებითად დაინტერესებული იყო და არის გლეხაკაცობა, ვინაიდან მხოლოდ რევოლუციას შეეძლო მიენიჭებია მისთვის მიწა.

1917 წლის რევოლუცია დაიწყო პეტროგრადის პროლეტარიატმა, მას მხარი დაუჭირა პეტროგრადია ჯარმა, ამით დამოძლილ იქნა მეფობა.

ეს იყო რევოლუციის დასაწყისი, რაც შედარებით უმსხვერპლოდ ჩატარდა. ბევრს ეგონა, რომ რევოლუცია რუსეთში დაიწყო და დამთავრდა კადეტ და გატაკეისა ეძღვოდნენ იმის გამო, რომ ეს უდიდესი რევოლუცია თითქმის სისხლის დაღვრვლად მოხდაო. ეგონათ, რომ რევოლუცია მართოდენ გარეგანი პოლიტიკური ცვლილებაა, რომ ის თითქო სრულებით არ ეხება საზოგადოებრივ ურთიერთობას. თითქო დაივიწყეს კადეტ, რომ რევოლუციამ უნდა გადაჭრას იმ კლასების სოციალური კითხვები, რომლებიც ამ რევოლუციის მატარებელია და, რომლებიც მის მამოძრავებელ ძალას შეადგენენ. დაივიწყეს ი.ა. რომ რევოლუცია კლასობრივი ბრძოლის ანუ სამოქალაქო ომის უმადლეს წერტილამდე გამწვავდება.

ერთი სიტყვით, რევოლუციის წეურეზებელი მსვლელობა წინ, ანუ მისი გაღრმავება და გაფართოება წეურეზებელი იყო უიმისოდ, რომ კლასობრივი ბრძოლა არ გამწვავებულიყო, რაც სამოქალაქო ომის განაღებას ნიშნავდა.

ჩვენ თავი უნდა დავანებოთ იმაზე ლაპარაკს, იყო სასტრუველი თუ არა კლასობრივი ბრძოლის გამწვავება ან სამოქალაქო ომის გაჩაღება. ჩვენ უნდა მივიღოთ მხოლოდ ის, რომ ყოველივე ეს აუცილებელი იყო; ასე უნდა ეფიქრა ყველა ნამდვილ რევოლუციონერს, და განსაკუთრებით იმათ, ვინც რევოლუციას სათავეში მოექცა.

ერთი სიტყვით, ჩვენ ვამბობთ, რომ რევოლუციის საშუალებით შთელი ძალა-უფლება მცოხებელ და გაბატონებულ კლასებიდან და მემამულეებიდან, პროლეტარიატის და უღარიბესი გლეხობის ხელში უნდა გადასულიყო. ამას თხოულობდა ხალხის დადი უპირველესობის არსებითი ინტერესები. ვინც გაიძახოდა და გაიძახის დღესაც, რომ რევოლუციის მოხდენაში ყველა კლასები იყვენ დაინტერესებული, ისინი ან გულუბრყვლოდ სცდებიან, ან განზრახ სოციალურ ჩადიან, ვინაიდან ყველასათვის აშკარა უნდა იყოს ის გარემოება, რომ გამორეზებული გლეხი და მემამულე, კაპიტალისტი და მეშა ერთნაირად ვერ იქნებიან დაინტერესებული რევოლუციით. კაპიტალისტები და მემამულეები კარგად გრძობდნენ, რომ რევოლუცია მათ წაართმევს არა მარტო ძალა-უფლებას,

არამედ კაპიტალს და მიწას, რომლის საშუალებით ხალხს ისინი იმონებდნენ. ამიტომ იყო, რომ კაპიტალიატებმა და მემამულეებმა ნიკოლოზის ტანტიდან ჩამოგდებას წმინდგ, როცა ძალა-უფლება საესებით იმით ჩაუვარდით ხელში, მუშებთან და გლეხებთან შერიგების და თანხმობის ქადაგება იწყეს. ასეთ ტაქტიკას თხოულობდა იმითი კლასობრივი ინტერესები.

ისინი სამართლიანად ფიქრობდნენ და იმედოვნებდნენ, რომ თუ იმათ ძალა-უფლება 'შერჩებათ ხელში, მუშებს და გლეხებს თავის სუფრიდან ნაფინჩხებს ვადაუგდებდნენ, და შესაძლებელი იყო ამ ხერხით იმათ მუშები და გლეხები ჩაეხშვებიათ და თავისი მდგომარეობის შენარჩუნება უზრუნველყო.

თუ კაპიტალისტები და მემამულეები ამ თავის საწინააღმდეგარციელებდნენ, იმ შენახვევაში ისინი შესძლებდნენ ერთსა და იმავე დროს მუშების და გლეხების დატყულებასაც და რევოლუციის ჩაქრობასაც.

მაშასადამე, კაპიტალისტებს და მემამულეებს კონტრევოლუციონური განზრახვა და სულსიგვეთება ყველაათვის ცხადი უნდა ყოფილიყო. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მენშევიკებმა და სოც.-რევოლუციონერებმა თითქმის საესებით გაიზიარეს კაპიტალისტების და მემამულეების თვალთახედვის წერტილი.

ისინი, განაკუთრებით მენშევიკები, ამტკიცებდნენ, რომ რუსეთის დღევანდელი რევოლუცია წმინდა ბურჟუაზიულია, და როგორც ასეთმა მან უნდა განამტკიცოს და გაამაგროს ბურჟუაზიული წყობილება, რომელიც დაყრდნობილია კერძო საესებზე და დაქირავებულ შრომაზე. ასეთი შეხედულების და ტაქტიკის შევნებლობა გამოიხატა ყველაზე უფრო მიწის საკითხის გადაჭრის საქმეში. კაპიტალისტები და მემამულეები, ერთი მხრივ, და მენშევიკები და სოც.-რევოლუციონერები, მეორე მხრივ, შეთანხმდნენ იმაში, რომ მიწის საკითხი უნდა გადაიჭრას დამუშავებელ კრებაზე, მანამ კი სოფლად გლეხებსა და მემამულეებს შორის უნდა დაცულ იქნას არსებული წესები. ამავ დროს დამფუძნებელი კრების მოწვევას კი შორს სდებდნენ.

ამ ტაქტიკას საესებით ვატარება ცხოვრებაში ნიშნავდა რევოლუციის ერთი უდიდესი შამოძრავებელი ძალის რევოლუციისათვის ჩამოშორებას, რაც იმავე დროს მოასწავებდა რევოლუციის შეფერხებას, მასში დაწორგანიზაციის ანუ ანარქიის შეტანას, ყოველ შემთხვევაში, ის ხელსაყრელი იყო კონტრ-რევოლუციისათვის და მავნებელი რევოლუციისათვის.

საკვირველი ის იყო, რომ, როგორც მენშევიკები, ისე სოც.-რევოლუციონერები, მუდამ იმას ამბობდნენ, რომ მიწის საკითხს რუსეთში გადაჭრის მხოლოდ რევოლუცია და, როცა ამის განხორციელებაზე მიღვა საქმე, მაშინ იმათ უღალატეა თავის რწმენას და მემამულეებს შეუთანხმდნენ. ახლა ვიკითხოთ, როგორ შეხვდა გლეხთათვის რევოლუცია.

ყველამ იცის, რომ გლეხობის დიდი უმრავლესობა გონება განუვითარებელია, ის ბნელ მასას წარმოადგენს: იმავე დროს ის დაქსაქსულია, 'შუტკაქშირებელია, ყოველ შემთხვევაში, ის შედარებით საკმარისად დიდხანს ელოდებოდა, რომ მათ რევოლუცია მიწას მისცემდა. გაციდა ერთხელ ხენა-თესვის დრო, მოახლოვდა მეორედ, მაგრამ მიწის საკითხი ისევ ძველებურად იყო. თავისთავად რეულისხმება, რომ ამ დროს თავი ისინი სტიქიურმა მოძრაობამ, რომლის წინა-

აღმდეგ ვერენსკის და კონსერვატიული მთავრობა დამსჯელ რაზმებს გზავნიდა. მხოლოდ ოქტომბრის რევოლუციამ გადააქრა საკვებით მიწის საკითხი გლეხების სასარგებლოდ. მაგრამ ეს იყო თვით რუსეთში, რაც შეეხება ამიერ-კავკასიას, მიწის საკითხი აქ ბევრად უფრო ცუდ მდგომარეობაში იყო იმ თავითვე და დღეს კიდევ უფრო უარესათაა: მიწის საკითხი აქ დღემდე მოუგვარებელი და გადაუჭრელია. და ეს ერთი წლის რევოლუციის შემდეგ, ამას ცნობენ დღეს უფიცოალურად აქ მთავრობის წარმომადგენლები და სულის ჩამდგმელები. ამას აცხადებს დღეს თვით ნ. ყორღანიძე. *) ესე იგი ის პირნი, რომლებიც სათავეში ედგენ ამიერ-კავკასიის „რევოლუციონერ“ მთავრობას და რომელიც ხელშია იყო მიწის საკითხის გადაჭრის საქმეც. მაგრამ ეს არ მოიპურვეს ამიერ-კავკასიის მენშევიკებმა და სოც.-რევოლ. ისინი მხოლოდ სიტყვით პირდებოდნენ გლეხობას მიწის მიცემას, საქმით კი ქართველ მემამულეებს, თათრის ბეგებს და ხანებს და სომხის კაპიტალისტებს უწევდნენ ანგარიშს. მათთან ახდენდნენ მორიგებას. და, როცა ბოლშევიკები იჭუნებდნენ და გამოდგნენ მენშევიკებისა და ესერების ასეთ მოლაღატურ ტაქტიკას. როცა ისინი ფარდას ხდიდნენ ამ ვაგბატონების კონტრ-რევოლუციასთან დაკავშირებას გლეხების და მუშების რევოლუციის წინააღმდეგ, ისინი ჩვენ ანარქისტებად და დენკორგანიზატორებად გვათლავდნენ. დღეს კი, როცა იმათი ტაქტიკა საკვებით ვაკოტრდა, ვინაიდან — მათ დამლუქველი ტაქტიკის წყალობით ამიერ-კავკასიის გლეხობა, ან სრულებით ვერ შეიქნა დანატრესებელი რევოლუციით, ან მას გულგრილად უცქერის, დღეს ნ. ყორღანიძე და მისი ამხანაგები აშკარად ხედავენ, რომ თათრის გლეხკაცობა ისმალეთის ორიენტაციას იზიარებს და ის სრულებით არ არის დანატრესებული ამ რევოლუციით. რა მისცა მას რევოლუციამ? თითქმის არაფერი — ჩვენ გვემის, როცა რუსეთის მღწეობა და გლეხკაცობა აღდროვანებით ებრძვიან შინაურ და გარეშე კაპიტალისტებს და მემამულეებს. მაგრამ რისთვის უნდა იბრძოლოს ამიერ-კავკასიის გლეხკაცობამ რევოლუციის დასაცავად, როცა მას ჯერ გლეხკაცობისათვის არაფერი გაუკეთებია, მენშევიკებს შესანიშნავი შემთხვევა ჰქონდათ დანატრესებელი რევოლუციით ამიერ-კავკასიის გლეხკაცობა, განსაკუთრებით თათრის გლეხკაცობა. მაგრამ იმათი მიწის პოლიტიკა თითქმის არაფრით არ განსხვავდებოდა მტარვალის მეფის პოლიტიკასგან, — არსებული მიწა-მფლობელობის და მიწის სარგებლობის წესების უმნიშვნელო დარღვევისათვის მენშევიკები გზავნიდნენ დამსჯელ რაზმებს გლეხების წინააღმდეგ რევოლუციის ხანაში.

და აი, ეს ტაქტიკა საკვებით ვაკოტრდა, და მით თვით მენშევიზმიც. მაგრამ უბედურება ეს არის, რომ ეს ტაქტიკა დღესაც აფეთ რევოლუციას: მენშევიკები ვინაიდან დღეს მიწის საკითხის გადაჭრის დაჩქარებაზე, იმათ დანატრესებს მხოლოდ თავისი ბატონობის შენარჩუნება.

ისინი ფიქრობდნენ ამ საკითხის გადაჭრას სენიში **) საშუალებით, ე. ი. კაპიტალისტებთან და მემამულეებთან შეთანხმებით, ეს ტყუილი ამბავია. გლეხობამ თითონ უნდა აიღოს თავის ხელში მიწის საკითხის გადაჭრა.

გაზეთი „ჩვენი ბრძოლა“

1918 წლის 9 და 10 მარტი, № № 2 და 3.

აგრარული საკითხი მხარეთმცოდნეობის პარტიის პრილოგზე

აგრარული საკითხი ერთი მთავარი მამოძრავებელი ფაქტორი იყო და არის დღეს რუსეთის დიდ რევოლუციურ მოძრაობაში; ამიტომ როგორც თანამოაზრე და თანამოაზრე ეს საკითხი ჩვენთვისაც. თუ რუსეთის დიდძალი გლეხობა ჩათრეულ იქნა რევოლუციურ მოძრაობაში, თუ იგი შეიქმნა არა მარტო მისი მამოძრავებელი ძალა, არამედ გახდა თვით ამ რევოლუციის ბურჟუაზია, და თუ გლეხობის მიმხრობა ბოლოს და ბოლოს ვერ შესძლო ვერც უცხოელმა და ვერც შინაურმა ბურჟუაზიამ, ყოველივე ეს აიხსნება იმით, რომ რუსეთის კომუნისტურმა პარტიამ (ბოლშევიკებისამ) შესძლო ისე გადაეჭრა აგრარული საკითხი, როგორც ამას მშრომელი მასის დიდი უმრავლესობა თხოულობდა. კიდევ მეტი: მიწის საკითხი საბჭოთა რუსეთში ამ რევოლუციის ბანაში გადაეჭრა თითქმის უშუალოდ თვით დაინტერესებულ გლეხობის მიერ. კომუნისტური პარტია აკვირდებოდა და ანგარიშს უწყევდა იმას, რასაც გლეხკაცობის დიდი უმრავლესობა თხოულობდა მიწის საკითხის გადასაჭრელად. ეს იყო ერთად-ერთი სწორი, ერთად-ერთი მისაღები გზა, და ამ გზას ლოლიკური თანდათანობით გაუვა რუსეთის მუშების და გლეხების მთავრობა. მიწის საკითხის სფეროში საბჭოთა რუსეთში ხდება კოლოსალური შენეჭვებითი მუშაობა, ამაზე მიქცეულია მთავარი ყურადღება.

სულ სხვა გზით წაყვია მიწის საკითხის გადაჭრის საქმე საქართველოში. აქ ხალხი, დაინტერესებული გლეხკაცობა ვერ იღებს მონაწილეობას ამ ფრიად დიდმნიშვნელოვან საკითხის გადაჭრაში. უმთავრესი საქმე ამ შემთხვევაში, თუ ვნებათ ის კი არ არის, თუ როგორ, რა პროგრამით ხდება მიწის საკითხის გადაჭრა, არამედ ის, თუ რამდენად ახლო ღებულობს ამ საქმეში აქტიურ მონაწილეობას თვით მშრომელი გლეხკაცობა, და ჩვენ ვამბობთ, რომ შეიძლება საქართველოს დღევანდელი მთავრობა შესანიშნავად სჭრიდეს ამ საკითხს. მაგრამ ის სჭრის მის ზეცხრადან, ხალხის დაუხმარებლად. გადაავლეთ თვალი აგრარულ რეფორმას საქართველოში ამიერ-კავკასიის კომისარიატის 1917 წლის დეკემბრის თვეში გამოცემულ დეკრეტთან *) ვიდრე დღევანდელამდე, და თქვენი დარწმუნებით იმისა, რომ მთელი ეს კანონმდებლობა მიწის შესახებ ხდება არა გლეხკაცობის საშუალებით, რომელსაც ის არსებითად ებება, არამედ მის დაუკითხავად, რა თქმა უნდა, თუ ეს აგრარული რეფორმა, რომელსაც მენშევიკური მთავრობა ატარებს, ხალხის ინტერესებს იცავს, თუ მიწის საკითხს გლეხკაცობის დიდი უმრავლესობის სასარგებლოდ სჭრის. მაშინ კიდევ უკანა გავარდეს, მაგრამ, რამდენადაც ჩვენ ვიცით, საქმე ასე როდია. მართალია, „ცნობილი“ ა ი ი ლ ლ ა **) მენშევიკების პარტიის ყრილობაზე ხმაბაღლა გაიძახოდა, რომ აგრარული რეფორმა საქმეებით შეეფერება სინამდვილეს და სრულებით

სიმაართლეს მოკლებულია ის მტკიცება, რომ ვითომც გლენჯაკობა უკმაყოფილო იყოს ამ რეფორმით.

ბ-ნ ათაბაგოვი სიტყვით, თუ ამ უკმაყოფილებას აქვს ადგილი, ეს აიხსნება მხოლოდ ზოგიერთ უპასუხისმგებლო აგენტაციით, — თორემ ის აგრარული რეფორმა, რომელიც დღეს საქართველოში ვაჟაყფაძის, კანონმდებლობის უკანასკნელი სიტყვააო. ამას ამბობს ის პირი, რომელიც ისე იცნობს საქართველოს გლენჯაკობის მდგომარეობას, როგორც მე და შენ. შკიათხველო, ჩინურ ენას. მაგრამ ბ. ათაბაგოვი, რა თქმა უნდა, ნამეტანი გადააჭარბა, რას იზნით, ამას თხოულობს და დამსახურების სურვილი. თვით შიშინდოქმედების მინისტრი ბ-ნი ზომერტიყე (1) თავში როგორღაც საზეიმო ტონს იღებს. მან ყრილობაზე განაცხადა: „რევოლიუცია მსხნელათ მოველინა გლენჯობას. მან მოუტოვა მიწა გლენჯობას; მანა შრომის ნაყოფი მის საკეთილესად შეაღებინა. რევოლიუცია ამ სრულიად გაანთავისუფლა დროებითი ვადებზე უღი გლენჯები და ხალხები. მათ ცხოვრების საშუალება მისცაო“. როგორც ხედავთ ბ-ნი ზომერტიყე სიტყვა ბანზე აუღვია: საკითხი ენება, თუ რა მისცეს მენშევიკებმა გლენჯაკობას, და არა იმას, თუ რა ნაყოფი მოუტანა რევოლიუციამ გლენჯაკობას. რევოლიუციამ მიწა მოუტოვაო. — განაცხადა ბ. ზომერტიყე. მაგრამ ან დღეებლებს იგი თითონ უარყოფს შემდეგ განცხადებაში. მიიღო თუ არა გლენჯაკობამ მიწა? ამ კითხვით შესახებ ის რა განაცხადა თვით მინისტრმა: „მართალია, ვაჩაყხდა მან — საქართველოში გლენჯებს ბევრი მიწა არ შეგვედინა. მაგრამ ბევრის მიცემა შეუძლებელია, ვინაიდან მიწის რაოდენობა მცირეაო“. „საერთო გამოანგარიშებით თვითველი გლენჯი თჯახი მიიღებს (მაშ ჯერ არ მიუღიათ) ერთ დესტრინა მეტ მიწასაო“. მან ბატონ ზომერტიყეს პირველი განცხადება, რომ რევოლიუციამ გლენჯაკობას მიწა მოუტოვაო; სიმაართლეს მოკლებული ყოფილა, ვინაიდან მან მომივიღნი მპირდებთან მხოლოდ მიწის მიცემას. და ეს სწორედ ვაყ უნდა იყოს, რაც ბ-ნი ზომერტიყის შემდეგი სიტყვებიდან სჩანს: „აგრარულ რეფორმის პირველი ნაწილი ჩამოსართმევ მიწების სახელმწიფო ფონდში გადარიცხვა დასრულებულად შეიძლება ჩიოვალისო. რაც შეეხება მეორე ნაწილს — ფონდის და მიწების დარიცხვას (უფრო მართალი რომ ვთქვათ, მოციდვას), აქ სამინისტროს ბევრი დაბრკოლება ნახვდა... მიღებულია ზომები... რომ ამის წლის სეზონში თუ საესემით არა, — დიდი ნაწილი მაინც შესრულებული იქნებო“.

ამაირად გლენჯაკობის დიდ ნაწილს ჯერ-ჯერობით მიწა არ მიუღია თუ მიიღებს, სულ მცირედს. მიწას დაეპატონენ სახელმწიფო და თვითმართველობები, რომლებიც იჯარით აძლევენ მიწას მეტად მძიმე პირობებში.

ასეთია მენშევიკების ნაქები აგრარული რეფორმა. ყრილობაზე შესაფერი რეზოლიუციაც კი არ იქნა წარმოდგენილი.

გიორგის საპიოთხი

ჩვენი რევოლუციის მსვლელობაში გიორგის საპიოთხი თავისებურად და ახლაც თავისთვის პირველადარსებულ რაოდენ საქართველოში, როგორც საერთოდ რუსეთშიც, იგი პირველ რიგში დადგა ჯერ კიდევ პირველი რევოლუციის დროს 1904 — 1905 წლებში, გიორგის დიდი სინკირე და ბატონყმობის წინაშე, რომელნიც უკანასკნელ დრომდე არსებობდნენ, მეტრსმეტად ავიწროვებდნენ საქართველოს გლეხობას. აგრარული რევოლუცია ჩვენში საქართველოში დაიწყო უკვე 1903 წლიდან. რამდენიმე შაბრების გლეხები აჯანყდნენ მემამულეების წინააღმდეგ და, ვანდენეს რა ისინი თავიანთი სამფლობელოებიდან, მათ მამულეებს თითონ დაუტოლენ. მაგრამ რევოლუციის დამარცხების შემდეგ 1905 და 1906 წლებში, გლეხები სასტიკად იქნენ დასჯილნი, დამცირებულნი და იაფე დამონებულნი მენამულეების მიერ. ამას შემდეგ მენშევიკები თავიანთ გახეობაში, რომლებიც განაგრძობდნენ გამოსვლას შავი რაქციის მოვლი ხნის განმავლობაში, დაწყებული 1907 წლიდან 1917 წლამდე, — არწმუნებდნენ ხალხს, რომ რევოლუციის პერიოდი რუსეთში უკვე დასრულდა, რევოლუციის მოლოდინი არ უნდა ვიქონიოთ, ახლა უნდა მოვიბოვოთ და მივალწიოთ სახელმწიფო სათათბიროს საწესდებოთ, რომელიც თითქო პარლამენტა წარმოადგენს, ახედასხვე სოციალურ რევოლუციის გატარებას მუშების და გლეხების მფლობელობის გასაუმჯობესებლად. (სტოლინის ¹⁾)-დურნოვი ²⁾-ტრეპოვის ³⁾ რეაქციის ხანაში, ხან, სოთათბიროს მენშევიკი წევრები ჩხვიც, ⁴⁾ ჩხენკლი, ⁵⁾ გეგატკორო, ⁶⁾ მენშევიკი პუბლიცისტები ყორდანის ⁷⁾ შეთაერთობით და მენშევიკების მოვლი პრესა საქართველოში სისტემატიურად და დაგინებით სცილობდნენ ცხოვრებაში ლეგალურა პარტიის აუცილებლობა გატარებინათ, ერთხელ და საბუდამოთ კავშირი გაეწყვეტათ არალეგალიობისთან. შეიქმნელებსთან და გარდაქცეული დოქტორიყენენ პირდაპირ თბონიკურ პარტიათ. და თუ ყველა ამის მიუხედავად მენშევიკებმა ამ ხნის განმავლობაში კიდევ ვერ შეძლეს საბოლოოთ მოვსპოთ თავიანთ რიგებში არალეგალური ორგანიზაციები. — ეს იხსენება იმით, რომ შთავრობა, ჯერ ერთი, ჩვენში მენშევიკებს არ ენდობოდა, და მეორე, იგი მოითხოვდა მათგან უფრო მეტ დათმობებს, ე. ი. მათი, როგორც პოლიტიკური პარტიის, სრულ მოსპობას, ე. ი. მათი საბოლოო განადგებას მუშების წინაშე. ყველა ამასთან ერთად უნდა აღინიშნოს ის ფაქტი რომ თებერვლის რევოლუციის წინ 1917 წელს მენშევიკების საოლქო კონიტეტი არსებობდა ნაბევრად ლეგალურად, ყველა მათი წევრები იყოდა კავკასიის უმაღლესმა სადამინისტრაციო ბულისუფლებამ და ყველა ისინი ლეგალურათ ცხოვრობდნენ, ამასთან მენშევი-

კების გაზეთები დაუბრკოლებლად გამოდიოდნენ. აღნიშვნის ღირსია აქ ისიც, რომ მენშევიკები, როგორც სიტყვიერაა, ისე პრესაში, იმპერიალისტური ომის დროს გაძლიერებულ კამპანიას აწარმოებდნენ მუშების სამხედრო სამრეწველო კომიტეტებში მონაწილეობის სასარგებლოთ ერთის მხრივ, და გაფიცვითი მოძრაობის წინააღმდეგ — მეორეს მხრივ.

ამავე დროს მენშევიკები: ჩხენკელი, ჩხეიძე, ვაგუჭკორი, როგორც სახელმწიფო ათათბიროს წევრნი, სისტემატიურად მოგზაურობდნენ საქართველოს ქალაქებსა და სოფლებში, მუხლმოდრეკით წარმოუდგებოდნენ ადგილობრივი ადმინისტრაციულ და სხვა ბელისუფლებებს; ღმრავდნენ მათ წინაშე ყოველგვარ შუამდგომლობას ადგილობრივი მუშების და გლეხების სახელით დამოუკიდებლად იმისა, იძლეოდნენ თუ არა რეალურ შედეგება ეს შუამდგომლობანი (შეგნიშნავთ ვაკერიო, რომ აქედან სრულიად არაფერი სარგებლობა არ გამოვიდოდა), მაინც მასში თვალში, უმოივრესად, ჩამორჩენილისაში, ყველა ეს მოიქმნამოთქმა და ლაპარაკი იმაზე, რომ სოციალ-დემოკრატიული დებუტატები თხოვლობენ, შუამდგომლობებ ხელისუფლებათა წინაშე გზების და ხიდების შეკეთებაზე, სკოლების გახსნაზე, მუშებისათვის სამუშაო ხელფასის მოპატებაზე და სხვა, ხდიდნენ მათ პოპულიარულ ადამიანებად ამ მასების თვალში. ამით იხსენება, თუ ერთბაშად რატომ მოექცნენ ეს ვაებატონები თითქმის ყველა ორჯანიზაციას სათავეში თებერვლის რევოლიუციის შემდეგ, რომელიც მათთვის სრულიად მოულოდნელი იყო; თუ რატომ ამ რევოლიუციის პირველივე დღეებიდან მათ მასებში დიდი გავლენა ჰქონდათ.

ჩვენ უკვე აღვნიშნეთ ზევით, რომ თებერვლის რევოლიუცია საქართველოში და მოვლს ამიერ-კავკასიაში სრულიად მოულოდნელი რამ იყო, საქართველოს მუშები. მით უმეტეს გლეხები არამც თუ არ ემზადებოდნენ ახალი რევოლიუციისათვის, მათში არ იყო უბრალო რევოლიუციონური სულიერო განწყობილებაც, ეს სამწუხარო ფაქტი მენშევიკების მთელი წინანდელი მოღვაწეობის ნაყოფი და შედეგი იყო.

ვინაიდან მენშევიკებს საქართველოს მასებში უდიდესი ავტორიტეტი ჰქონდათ, თებერვლის რევოლიუციის შემდეგ ეს მასები ღირებულებებს მათგანვე ელოდნენ, მენშევიკები კი ასეთ ღირებულებებს აძლევდნენ, რომ დამფუძნებელ კრების მოწვევამდე ყველაფერი ძველებურად უნდა დარჩენილიყო, რომ მუშების და გლეხების მიერ არ უნდა ყოფილიყო არავითარი დამოუკიდებელი, აქტიური, თვითნებური ნაბიჯი და მოქმედება გადადგმული და ჩადენილი, ე. ი. მუშებს უწინდებურათ კაპიტალისტების სასარგებლოთ უნდა ემუშავნათ, გლეხებს მემამულეებს, ხოლო ჯერჯერობით უნდა დამორჩილებოდნენ კაპიტალისტების და მემამულეთა დროებითი მთავრობას. ამიერ-კავკასიაში დროებით მთავრობის წარმომადგენლის, მენშევიკ ჩხენკელის ¹¹⁾ მიერ გაგზავნილი იყვნენ დამსჯელი რაზმები გლეხთა „დასამშვიდებლად“. მაგრამ დამსჯელ რაზმებთან ერთად გლეხებთან ოგზავნებოდნენ მენშევიკი აგიტატორები იმავე მიზნით, გლეხებს იმ აზრს აგონებდნენ, რომ დაუშვებელია მიწის თავისებებითი დაუფლება, ან თვითნება უარს თქმა მემამულეებისათვის საიჯარო საფასურის გადახდაზე მიწის სარგებლობისათვის, რომ გლეხებმა უნდა დაუცადონ მიწის საკითხის გადაჭრას.

დამუშავებული კრების მიერ, რომელიც უახლოეს დროში იქნება მოწვეული. საქართველოს გლეხობა უმრავლეს შემთხვევაში დაინდო ამ დაპირებებს და უცდიდა დამუშავებულ კრების მოწვევას, მაგრამ განულო გაზაფხულმა, გაიარა ზაფხულმა, დადგა შენოდგომა, ხოლო დამუშავებული კრების შესახებ, დაპირებების გარდა, არაფერი ისმოდა. ამ ამით მოლოდინში განვლო მანდგრის, ყანის დამუშავების დრომ. ამ დროს მიველ საქართველოს მიელო ცნობა თქტომბრის რევოლიუციასზე რუსეთში და მისი მნიშვნელობის შესახებ მშრომელ მასებისათვის, უნდაფრკად, მიწის საკითხის გადაჭრასზე მშრომელი გლეხობის მოთხოვნისებთანა და ააქიროებათა თანახმად. თავის თავად იგულისხმება, რომ ამ ანბაგმა საქართველოს გლეხობა იამოსრავა. ამას გარდა, სწორედ 1917 წლის შემოდგომის მიწურულებში დაიწვეს სოფლად დაბრუნება ფრონტელებმა, რომელნიც მეტ წილად ბოლშევიკურად იყვნენ განწყობილნი, ხოლო ამიერ-კავკასიის კომისარიატი კი აკვიანებდა მიწის საკითხის გადაჭრას. გლეხებმა ექვი შეიტანეს მებ-შევიკების დაპირებათა გულწრფელობაში. საქართველოს გლეხობისათვის, რომელნიც რუსეთს ეყურებდა როგორც მშობლიურ ქვეყანას, ხოლო რუს მეშათა კლასს, როგორც თავის ძმას. — უცნაური და გაუგებარი იყო, რომ ქართველმა მენშევიკებმა, რომელნიც უწინ მუდამ რუს პროლეტარიატსა და გლეხობასთან ერთობას ჰქადაგებდნენ, — ერთბაშად შეაქციეს ზურგი საბჭოთა, მუშურ-გლეხურ რუსეთს, და საციირველი არ არის, რომ გლეხობის, რომელიც აქამდე მოლოდინით ცაოვრობდა, 1917 წლის შემოდგომის მიწურულიათვის სერიოზული მღელვარება დაეტყო, რომ აცკლებინათ გლეხების მღელვარება აგრარულ სიადაგზე, ამიერ-კავკასიის კონისარიატმა, რომელსაც მენშევიკები შეთაურობდნენ და რომელნიც შედიოდნენ შემარჯვენე ესერები და დაშნაკლები, აგრეთვე შემამულეთა წარმომადგენელნი (ბანების, ბეგების და სხვ.), 1917 წლის დეკემბერში 16 დეკემბერს) გაამოსცა „დეკრეტი მიწის შესახებ“. ამ უკაცრადიდ სიტყვა „დეკრეტი“ მიხანი ინაში მღვთმარეობდა, რომ გლეხებს არაფერი მისცემოდა. დაეტყულებინა ისინი ბუნდოვანი, არაფრის მთქმელი ფრაზებით შემამულეთა მიწების კონფისკაციის შესახებ და ამით, არსებითად რომ ეილაბარაკოთ, დაეხსნა მეშამულეთა საკუთრება მიწისე. აკენებული დეკრეტის მთავარი შინაარსი მღვთმარეობს იმაში, რომ იგი ლაპარაკობს მიწის მფლობელების რაღაც ნორმებზე მსხვილი შემამულეთებისათვის: მიწები ამ ნორმაზე ზევით, როგორც „ზედმეტა“ უნდა ჩამოერთმიათ. უნდა ითქვას, რომ „დეკრეტი“ მიწის შესახებ ამიერ-კავკასიის კონისარიატმა მიიღო ერთბაშად. მას ხმა მისცეს მემანულეთა წარმომადგენლებმაც. ის კიდევ არ ენქარება არაკითარ ნორმებს. მენშევიკურ-დაშნაკურ-მუსავატისტურ შემოცმედების ამ ღირსეულ ნაყოფის პირველ მუხლში ნათქვამია: „ყველა მიწები სასახინო, საუფლისწულო, კერბო და სხვა განსახლერულ ნორმის ზევით, რომლის რაოდენობა ცალკე იქნება დაწმებული, გადაღიან მიწის საოლქო ფონდში“ და სხვა. ამ პარაგრაფის შემნიშვნაში ნათქვამი იყო: „ჩამორთმევას: არ ექვენდებარებიან სამოსახლკარო და ახლო მღებარე ადგილები“. შემდეგ „დეკრეტში“ ლაპარაკი იყო მიწის კამიტეტების როლზე, განსაკუთრებული სახალხო-სამეურნეო ღირებულების მქონე ნამულებზე და სხვ.

მიგრამ არაერთხელ პრაქტიკულ, კონკრეტულ დებულებებს მიწის საკითხის თუ განდ დახსლოვებით გადაჭრის აზრით ის არ შეიცავდა, და ცხადია ამიტომ, რომ ეს „დეკრეტი“ მხოლოდ ქალაქებზე დარჩა.

ამ „დეკრეტის“ გამოცემიდან სწორედ ორი თვის შემდეგ 1918 წლის თებერვალს, აზიერ-კავკასიის კომისარიატის სხდომაზე ბ. ჯორდანიას^{*)} იძულებული იყო აღეარებინა, რომ „ჩვენმა ხალხმა ჯერ კიდევ ვერ მიიღო ის მთავარი ძირითადი დაკნაყოფილება, რასაც ის მოითხოვდა იმ თავითვე და რისთვისაც ის ჩადგა რევოლიუციის რეკვებში, ჩვენ ი ხ ა ლ ხ ი კ ი დ ე ვ ვ ე რ ე ლ ი რ ს ა ა გ რ ა რ უ ლ სა კ ი თ ხ ი ს გ ა დ აჭ რ ა ს. ჩვენ მოგვცემთ ვეზა დ ე კ რ ე ტ ე ბ ი. მ ა გ რ ა მ ი ს ი ნ ი ქ ა ლ ა ლ დ ზ ე დ ა რ ჩ ნ ე ნ... და ხ ა ნ მ ჩვენში არ იქნება მოგვარებული აგრარულ საკითხი... ანარქია თანდათან გაიზრდება, და შესაძლებელია, ეს ანარქია ბოლოს და ბოლოს ჩვენ წაგვლეკავს.“*)

ჯორჯიანის სიტყვებიდან სჩანს, რომ მენშევიკებს, რომელნიც რევოლიუციის დასაწყისიდანვე ხელმძღვანელობდნენ ქვეყნის ცხოვრებას, ხალხისათვის არაფერი გაუტკობიათ, მათ მიერ გამოცემული დეკრეტები ქალაქებზე რჩებოდნენ. ჯორჯიანის სიტყვებიდან ჩვენ აგრეთვე იმავე ცხედავთ, რომ სოციალ-გამცემლებმა და კადეტებმა მიერ მოტყუილებული გლეხობა უკვე თვითონ შეუღდა რევოლიუციონურ მოქმედებას, შემამულეთა მიწების დაუფლებას და სხვა: თავისთავად აგულისხმება, რომ ბ. ჯორჯიანის, როგორც „წესიერების“ და „კანონიერების“ დამცველი, რევოლიუციონერ მოქმედებას უწოდებდა და ცხლაც უწოდებდა „ანარქიას“, კახონი, კანონ-უწინარეს ყოვლისა! კანონს ვარცავე არც ერთი ნაბიჯი დაღადებს ბ. ჯორჯიანის. აგლებებს. — სწორდა ის ჯერ კიდევ 1918 წლის დასასრულს გერმანიის 1848 წლის რევოლიუციისაზე და პრუსიელ გლეხებზე. — არ გაეგებოდით (ჩვენებური ბოლშევიკების მსგავსად), რომ მიწის კონფისკაცია და გადასვლა გლეხობაზედ უნდა იქნებოდა უზრუნველყოფილი სახელმწიფოს, დამკუთმნებელი კრების, კანონის მიერ, რომ დაპყრობა თავისთავად არაფის ავალდებულებს“. ჯორჯიანის და მენშევიკებს სავსებით უნდოდათ რევოლიუციისათვის კანონები დაეწერათ, მაგრამ გულუბრყვილო გლეხებს ამის არაფერი გაეგებოდით, ვაბრუნებულმა გლეხურ რევოლიუციის წინით, მკვიდრად დაბადებულმა და კონტრ-რევოლიუციონურმა აზიერ-კავკასიის სემიმა გამოსცა კანონი^{**)} (1918 წლის 8 მარტის თარიღით) „მ ფ ლ ო ბ ე ლ თ ა თ ვ ი ს დ ა ს ა ტ ო ე ტ ე ლ მ ი წ ი ს ს ო რ მ ა ს გ ა ნ ს ა ზ დ ე რ ა ზ ე და მ ი წ ი ს რ ე ფ ო რ მ ი ს გ ა ნ ს ა ხ ო რ ც ი ე ლ ე ბ ე ლ ზ ო მ ე ბ ზ ე“.

ყველაზე უფრო მთავარი და მნიშვნელოვანი ამ კანონში არის მეორე მუხლი მისი შინაშინით, და ამიტომ ის აქ უცვლელად მოგვყავს.

§ 2. მიწის რაოდენობა, რომელიც რჩება ჩამორთმეულ მამულის შესაკუთრეს, ისაზღვრება: ა) 7 დეკტინით, თუ ჩამოსართმევი მამული იმყოფება იმ რაიონში, სადაც მისდევინ მაღალ, ძვირფას კულტურათა მეურნეობას; ბ) 15 დე-

*) მოხსენებაი და სიტყვები, გვ. 66.

სექტინით სახორბლე მეურნეობის რაიონში; გ) 4 დესეტინით უმათერესად საქონლის მეურნეობათათვის. შენიშვნა: 1. საგუბერნიო (საოლქო მიწის კომიტეტებს) უფლება ეძლევათ, ადგილობრივი პირობების მიხედვით, გააძლიერონ ამ (2) მიზნით განსაზღვრული მესაკუთრისათვის დასატოვებელი მიწის ნორმა: პირველი კატეგორიის ნამულები კონდისკაციის დროს 10 დესეტინამდე, მეორე კატეგორიისათვის 20 დესეტინამდე და მესამე კატეგორიისათვის 50 დესეტინამდე“. *)

უნდა იყოთ გაცნობილი მეურნეობის პირობებს და მიწის საიწროვეს ამიერ-კავკასიაში, კერძოდ საქართველოში, რომ შეაფასოთ და გაიგოთ ამ ნორმების მნიშვნელობა. 7 — 10 დეს. საიენახე ან თამბაქო პლანტაციისთვის, 15 — 20 დეს. სახეივანოთუ და 40 — 50 დეს. სასოფარი — ეს ისეთი ნორმაა საქართველოსა და ამიერ-კავკასიისათვის, რომელიც სრულ შესაძლებლობას იძლევა სხვისი შრომის საექსპლუატაციოდ. ენაიდან ვერც საშუალო, და მით უმეტეს ვერც წვრილი მეურნე ამოდენა მიწას ვერ გააწვდება. მაგრამ საქმე ამაში ზრ არის. პირველ ყოვლისა მუშაობა უნდა დაიწყოს მოსახურეს, თუ აქ რაღაც საქმე და ერთბაშად მიიღეს სათანადო ზომები: მუშაობა უნდა დაიწყოს ფიქტიური გაცრა მიწის მეტი რაოდენობის შენარჩუნების მიზნით. ამას გარდა, კადისტრის უქონლობა შეუძლებელს ხდიდა და ხდის შემართული მიწების სწორ აღნუსხვას, — ეს გარემოება მუშაობაში თავის ინტერესებისათვის მოხერხებულათ გამოიყენეს. ამ მხრივ ტყილ. სავ. სამართ გამგეობის ინსტრუქციების მე-3 მუხლა, რომელშიაც ლამარაკია ამაზე, რომ „ოჯახებს უნდა დაეტოვოს ნორმა წევრთა რიცხვის დამოკიდებლად“, სწორედ მუშაობა სურვილებს და ინტერესებს აკმაყოფილებდა და ემსახურებოდა. მაგრამ მუშაობისათვის საკრთო კანონიდან კიდევ უფრო მნიშვნელოვან გამოხატვისს უწყებდნენ; აქ მაგალითად, ამიერ-კავკასიის სეიმის 1918 წლის 2 მარტის კანონის **) თანახმად, §. 4. კერძო მეკავთარისათვის ნამართლებული მამულები ან მათი ნაწილები. რომლებსაც აქვს განსაკუთრებული სახალხო საკუთრების დიკრებულება, საოლქო ან საგუბერნიო მიწის გამგეობის განკარგულებით, შეიძლება დაეტოვოს წინააღმდეგ დღობელებს დროებით, მეურნეობის კათანადო სიმაღლეზე დაყენების მიზნით“. **)

ამაირად ჩვენ ვხედავთ, რომ, როგორც ამიერ-კავკასიის კომისარიატის, ისე სეიმის მიწის კანონები იწერებოდნენ თითქმის მართო მუშაობისათვის, მათი საკუთრების დასაცავად; ამ მიზნებით ეს კანონები სახლგარეშად მათი მამულებს მიანიჭეს, უწყებდნენ დათმობას. გამოხატვისს, რათა მუშაობისათვის უზრუნველყოთ რაც შეიძლებოდა მეტი მიწა. თუ რა მზრუნველობას იტენდნენ ამ მხრივ შენიშვნები, შეიძლება შევძვეთ ფაქტიდან დაინახოთ, 7 მარტის კანონის დასამატებლად, 17 მარტს სეიმმა მიიღო კანონი **) ჩამორ-

*) მიწათ. მოკ. სამინისტროს კანონების, ინსტრუქციების და განმარტებითი კრებულის, 1918 წ. გვ. 45 — 46.
**) იქვე, გვ. 54.

თმულ მამულების სამეურნეო ინვენტარის რეკვიზიციის შესახებ. ამ კანონის პირველი ნუხლი ამბობს: „მიწის სამაზრო კომიტეტებს, ხოლო სადაც ასეთები არ არიან — მიწადმოქმედება მინისტრია რწმუნებულს, უფლება აქვთ ჩამოართვათ მამულის კონდისკაციის დროს ყურძო შესაკუთრეს ცოცხალი და მკვდარი ინვენტარი, თუ ამას ისინი საჭიროდ მიიჩნევენ, ვარდა ანაწილისა, რომელიც აქტივებშია მესაკუთრისათვის მის მფლობელობაში დატოვებულ მიწას შეტრენობის საჭიროებისათვის“. ხოლო მეორე მუხლი ამვე კანონისა ამბობს: „ჩამოართმეულ ინვენტარისათვის (წენობა, საოფლო-სამეურნეო პროდუქტები და მასალები, ცოცხალი და მკვდარი ინვენტარი და სხვა) მესაკუთრე იღებს საფასურს მიწადმოქმედების მინისტრის მიერ დაწესებულ წესის მიხედვით.“*)

ამ მუხლების წაკითხვის დროს ძალაუნებურად გავიხსენებთ წარსული საუკუნის 50 — 60 წლები, როდესაც ნემამულები აგრეთვე სწორდნენ კანონებს გლეხებისათვის, რომელნიც ბატონ-ყმურ ურთიერთობას აღწევდნენ თავს. ჩვენი შეწვევები. შემარჯუნე ნებები, დაწესებულები და შესავატელები აგრეთვე თხზვენ მიწის რეფორმის უდაღეს სოციალისტური რევოლუციის ხანაში ექსპლოატატორ კლასის — მემამულეთა უფლებები და ინტერესების დასაცავად.

საკითხავია, რაში გამოიხატა უმწიფელო და მკორეშიწიან გლეხობის ინტერესების დაცვა? ამაზე ლაპარაკობ მხოლოდ პირველი მუხლი 1917 წლის 16 დეკემბრის დეკრეტისა, რომელშიაც ჩვენ, სხვათა შორის, ვკითხულობთ შემდეგს: „მშრომელი და მიწადმოქმედი მოსახლეობის უმწიფელო და მკორე მიწიანი ნაწილსა უზრუნველყოფის მიზნით, მიელი მიწა საბაზინო და სხვა ვადიორიცხება მიწის საოლქო ფონდში. რომელიც ვადიან სამიწო კომიტეტების განგებლობაში... შემდეგ იმვე დეკრეტის“ მეოთხე მუხლი ამბობს: „მიწის კომიტეტები, ცალკე მიწადმოქმედთა საწიროების ხაზისხის გამორკვევის შემდეგ პირველ ნუხლში აღნიშნულ მიწებს ანაწილებენ ამ დებულეთის შემდეგონ მუხლებში ნარგუნებ გამონაკლისებით... მათ შორის, ვისაც ესაჭიროება. მიწის კომიტეტების მიერ გამომუშავებულ პირობების თანახმად“.

ხოლო მე-5 და მე-6 მუხლები გვიჩვენებენ, რანაირი მიწები ექვემდებარებოდნენ ამ გამოჩაკლისს. მესხავრებთა შორის არ განაწილებიან: ა) ტყეები, მიწის წილი, წყლები; ბ) სახაზინო, ყოფ, საუფლისწულო, კერძო მესაკუთრეთა და სხვა, რომლებაც ვადიან მიწის კომიტეტების გამგებლობაში, საზაფხულო და საწამითო საქთვარი, სხვადასხვა ველების, საბაზინო სახარკო (ინდიური) სტატეები, აგრედე მოსარწყავი, ამოხაშრობი და სხვა სამელიორაციო მიწები; გ) განსაკუთრებული სახალხო-სამეურნეო ღირებულების მქონე მამულები“.

წ. განსაკუთრებული სახალხო-სამეურნეო ღირებულების მქონე მამულებს ეკუთვნიან: ა) რომელნიც იძლევიან მუთავრებთა მიერ მასიურად მოსახმარ ისეთ

*) იქვე, გერ. 51-53.

პროდუქტებს, რომლებიც მიწისმომწმენდელ არ მოჰყავთ, ან მოჰყავთ არა საკმარისოდენობით (სარძეო მეურნეობა, მეცენახეობა, მეხალეობა, ჩიის მეურნეობა); ბ) რომელნიც იძლევიან მეურნეობათათვის აუცილებელ ან ნისს გასაუმჯობესებლად მნიშვნელოვან საწარმოო საშუალებებს; გ) რომელთაც აქვთ ტენიანის ან მეურნეობის ორგანიზაციის მხრივ საჩვენებელი საიათი“.

მაგრამ ეს სია კიდევ არ აღმოჩნდა საკმარისი: 1918 წლის 2 მაისის კანონით*) უფრო გამრავლებულ იქნენ მიწულების კატეგორიები, რომელნიც მცხოვრებთა შორის განაწილებას არ ექვემდებარებიან. ამ კანონის პირველი მუხლი ამბობს: „ჩამორთმევას და განაწილებას მცხოვრებთა შორის არ ექვემდებარებიან მიწები, რომელნიც ეკუთვნიან ან იმყოფებიან აგრონომიულ დაწესებულებათა, სასწავლებლების, კულტურულ-საგანმანათლებლო, საქველმოქმედო-სამკურნალო და სხვა საზოგადოებრივი მნიშვნელობის მქონე დაწესებულებების სარგებლობაში“. II. ა) მცხოვრებლები ვერ ასარგებლებენ და მათ შორის ვერ ნაწილდებიან: ა) მიწის ნაჭრები, რომელნიც მიჩნეულნი არიან ბუნების ძეგლებად და სახატე, შეწირული მიწები და ბ) ნაჭრები ისტორიული და არქეოლოგიური ნაშთებით, როგორც: ნაგაღებენი, ისტორიული ადგილები, ეზოები კულტურულ განძეულობათა და ხელოვნების ნაწილებით, მიწები გაცვრანებული ეკლესიებით, მონასტრებით, მეჩეთებით, სასაფლაოებით, კოშკებით და სხვა. დი-სასრულ, მე-3 მუხლის მიხედვით, მიწის კონსტიტუტებს უფლება უძლევათ არ განაწილან მცხოვრებთა შორის აგრედევ ეს მიწებიც, რომელნიც თუშა არ წარმოადგენენ განსაკუთრებულ სახალხო სამეურნეო ღირებულებას ამ კანონის გამოცემის დროს, მაგრამ აუცილებელნი არიან სასოფლო-სამეურნეო საცდელი საქმისათვის, სასოფლო-სამეურნეო განათლებისთვის ან სხვა საზოგადოებრივი მნიშვნელობის მიზნების განსახორციელებლათ“.

ამგვარათ მთელი ამ თითქო მიწის რეფორმის მიზანი იყო უნიწაწყლო და მკარებიწიან გლეხობის უზრუნველყოფა მიწით, რისთვისაც ყველა სახაზინო, მდებამლეოთა, საეფლისწულო, საეკლესიო და სხვა მიწა გადადიოდა საოლქო მიწის ფონდში გაჭირვებულ გლეხთა შორის გასანაწილებლად. ნამდვილად კი საკონფისკაციო მიწების უმეტესობა ჩამოურთმეველი დარჩა წინანდელ ნესაკუთრეთა ხელში, ანდა არ ექვემდებარება გლეხთა შორის განაწილებას. ამანარად ცხადია, რომ გლეხთა შორის გასანაწილებლად შეიძლებოდა დარჩენილიყო მიწის მეტად მცირე რაოდენობა, რომელსაც გლეხები მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება მცირედევ არ შეეძლო.

როგორც ხევიტ ნათქვამი იყო, ყველა ამ კანონების ერთი ნაწილი გამოცემული იყო ამიერ-კავკასიის კომისარიატის, ხოლო ნაწილობრივ კი სვიმის მიერ, რომელნიც ორივე ასე სამარცხვინოდ მოვედენ. მაგრამ ამერ-კავკასიის სახელმწიფოს მივიტრად, რომელიც ფაქტიურად არასოდეს არ არსებობდა, აღმოცენდნენ სამი ერთმანეთის მოძულე რესპუბლიკები: საქართველო, სამხეთი დიანურბეიჯანი, ამისთან თითოეულმა მითვანმა, იყო რა გართულო, გერმანულ-ოსმალელ იმპერიალისტური ჯარებია დახმარებით თავის ქვეყნის შიგნით მუწერ-გლეხური რევოლუციის წინანდმდე ბრძოლაში, სრულებით მიივიწყა კომისარიატის და სვიმის მიერ გამოცემული კანონების არსებობა, და თუ 1918 წლის

დასაწყისში ბ. კორღანიძე⁽¹⁾ აწვავდა, რომ „ჩვენი ხალხი კიდევ ცერა ვლირება აგრძელებს საკითხია გადაჭრას, რომ აღზარდული კანონმდებლობა ქალაქდზე დარჩა“, ეს მია არა ნაკლები საბუნთო შექცელო განმეორებინა არა მარტო 1919 წლის დასაწყისს, არამედ 1920 წლის დასაწყისშიაც.

1918 წელმა მენშევიკებთანათვის განელო გლეხურ აჯანყებებთან ბრძოლაში, ის საშინელებანი და სიმსჯენი, რომლებსაც ჩადიოდნენ ამ აჯანყებათა ჩაქრობად და მენშევიკურ მთავრობას ენუქრებოდნენ დედაშივის ზურგიდან აღგვით. რევოლუციის დასაწყისში გლეხები დარწმუნებული იყვნენ, რომ ისინი ბოლოს განთავისუფლებოდნენ მენშევიკების უღლისაგან, მათი ჩავერისაგან, და მენშევიკებიც თავიანთი დაპირებებით უძლიერებდნენ მათ ამ რწმენას. მაგრამ როდესაც გლეხები დარწმუნდნენ, რომ მენშევიკები მათ ატყუებენ, რომ მათ სურთ დაატორონ და ისინი ექმამულეთა აკეთსონ, მაშინ დაიწყო აჯანყებები. ეს აჯანყებები, მიუხედავად იმისა, რომ ისინი ხდებოდნენ სრულიად სტიქარად, — ატარებდნენ საკუებით რევოლუციურ ხასიათს. გლეხები გარკვეული მოთხოვნდნენ ყველა კერძო მესაკუთრეთა, ამონასტრო, საეკლესიო, საუფლისწულო და სხვა მიწების დაუყოვნებლივი ჩამორთმევას და მათი გადაცემას გლეხთა კომიტეტების ხელში და მოითხოვდნენ საბჭოთა ხელისუფლების დაპყრობას და საბჭოთა კავშირის აღდგენას. გლეხებმა აჯანყებების დროს ამ ლაშქრეგებს საყვებით ატარებდნენ ცხოურებაში. მენშევიკებმა სისხლით და რკინით მოახერხეს ამ აჯანყებათა ჩაქრობა 1918 წელს. აქ აღვილი არ არის აყწროთ ის საშინელებანი და სიმსჯენი, რომლებსაც ჩადიოდნენ ამ აჯანყებათა ჩაქრობის დროს, დანამდვილებით შეიძლება ითქვას, რომ ისინი ამ შემთხვევაში არც კა ჩამოუარდებიან ფინელ და უნგრეთელ თეთრგვარდიელებს.

ამ აჯანყებებმა ბჭონდით ის დადებითი შედეგი, რომ გლეხები უკვე სახეობით დარწმუნდნენ იმაში, რომ მენშევიკები მატყუარები და მოღალატეები, რომ ისინი ნამდვილათ მხოლოდ თავად-ახნაურობას და ბურჟუაზიის ინტერესებს იცავენ, რომ მათი წითელი გვარდია — ნამდვილი თეთრი გვარდიაა, რომელიც დგრია გლეხების სისხლს მათ ბრძოლაში ბურჟუა-მემამულეთა საკუთრების წინააღმდეგ. საქართველოს მუშების სასოცხელიოდ უნდა ითქვას, რომ მენშევიკებმა ლიდერებმა მოახერხეს პროვოკაციის, ცილისწამების და სიცრუის გზით რევოლუციური გლეხების წინააღმდეგ მუშებმა ნაწილის აშხედარება, რომლებმაც „წითელი“ გვარდიის სახით სჩადიოდნენ და ახლაც ჩადიან საქართველოს მუშებისა და გლეხების მიმართ მეტად ველურ სიმსჯენს და უმზავსოებას. მენშევიკებმა მუშების ნაწილი დაარწმუნეს იმაში, რომ გლეხები აღსდგნენ არა მემამულეების და ბურჟუაზიის, არამედ რევოლუციის და ქალაქს მუშების წინააღმდეგ და მოდიან ქალაქში, რომ აღადგინონ ძველი მეფის რეჟიმი. მათთვის საქართვეო ეს საზოგადოებრივი პროვოკაცია, რათა მემამულეები და ბურჟუაზია დაეხსნათ, და ტყუილად კი არ გაერთიანებულან მენშევიკებთან რევოლუციური გლეხობის წინააღმდეგ ბრძოლაში მთელი ბურჟუაზია-მემამულეთა ბროვა, ყველა პარაზიტი, თავად-ახნაურობა, ეკპარი, საზღვდელიობა და სხვ. მართალია, გლეხობა დიზიკურათ დამარცხდა, მაგრამ ზნეობრივი გამარჯვება, ავულისაბმება, იყო არა რევოლუციის მესაფლავეთა, მემამულეებისა და ბურჟუაზიის და

მათი დამჭამ მენშევიკების მხარეზე. თვით მენშევიკები იძულებულნი იყვნენ ეს აღეარებინათ, როდესაც ისინი, აჯანყებათა ჩაქრობის შემდეგ, თავიანთი გასწეობის ფურცლებზე ამკარად ამბობდნენ, რომ ამბოხებისათვის ნადაგი იყო, რადგან აგრარული საკითხი გადაუჭრელი დარჩაო...

საფიქრებელი იყო, რომ ასეთი მძიმე გამოცდილებები "შემდეგ, მენშევიკები ანგარიშს გაუწევდნენ მწიარე გაცვეთილებს და სეროიზულათ ნოკიდებდნენ ხელს აგრარულ საკითხშია გადაჭრას. მაგრამ არა. ისინი ბოლომდის დარჩნენ თავის თავის ერთგულნი. მთელი მათი მუშაობა იმაში გამოიხატა, რომ 1919 წლის 2 იანვარს გამოიცა „კანონი მიწის საბელწიფო ფონდიდან მცხოვრებლებსათვის მიწების კერძო საკუთრებად გადაცემის შესახებ“. ⁽⁸⁾ არაფერ საკანონდებლოს ან ახალს ეს „კანონი“ არ შეიცავს. იგი მხოლოდ ადასტურებს კომისარიატის და სემის საკანონდებლო ნარჯისობას, რომელიც მიმართულია ბურჟუაზია-მემანულებთა საკუთრებია დაცვისაკენ. ის ათალი რან, რაც მენშევიკებშია შეიტანეს მიწის საკითხის გადაჭრაში, იმაში მდგომარეობს, რომ უმიწაწელო და მცირემიწიან გლეხებს საფასურის გადახდით უნდა მისცემოდა კერძო საკუთრებად მიწა ფონდის ნაშთებდან, ვარდა იმ უუდიდეს გამოცლებათა, რომლების შესახებ ჩვენ ზევით გვქონდა ლაპარაკი. ამასთან მოელი ეს პროცედურა იმდენათ რთულია, გარემოცულია იმდენი დაბარკოლებებით, რომ უმიწო ან მცირემიწიან გლეხების მერ მიწის სახელმწიფო ფონდიდან მიწებია შესყიდვა შეიძლება ნახდეს მხოლოდ ნეტად იშვიათ შემთხვევებში.

ამაირად, ქართველში მენშევიკებშია გერადერი შესძლეს იმაზე მეტის გაცეობა, რომ ხან-მეგების სემის და ბურჟუაზია-მემანულებთა კომისარიატის აგრარული კანონები გამოაცხადეს უდიდეს აგრარულ რეფორმად, რომელიც როდისმე გატარებია რომელიმე სახელმწიფოს. ისინი აცხადებენ, რომ ასეთი რეფორმის გატარება შეეძლო მხოლოდ ქართველ მენშევიკების „სოციალისტურ“ შთავრობას. მაგრამ ამ რეფორმის საუკეთესო დასაბათება მოცუპულია თვით გლეხების მიერ, ერთის მხრივ, და იმ მოწონებით, რომლითაც ნეტებდნენ მენშევიკების აგრარულ კანონდებლობას მემანულები და საერთოდ ბურჟუაზიული კლასები. გლეხებში, როდესაც მათ მოუბდათ ამ რეფორმის დაახლოებით გასცნობოდნენ, აუ განაცხადეს: „თუ ეს რეფორმა განხორციელდება, არა ნემანულებების მიწებს ჩამოეკრებათ ზედმეტი ჩვენდა საარგებლოთ, არამედ, ჰირიქით, ცნობილია, რომ მემანულებნი საერთოდ ამ რეფორმათ სავსებით კნაყოფილნი დარჩნენ, რომ არავისთვისაა საადულო, გლეხებს რომ გეპარჯეთ და საბჭოთა ხელისუფლება დამყარებულყო, მემანულებთა საკუთრება მიწაზე სავსებით მოსპობილი იქნებოდა. მემანულებთ ეს კარგათ ესმით და მკდელობაში იღებენ: იმათ იციან, რომ მენშევიკებშია ისინი დალუპვისაგან იხსნეს. ამიტომაც ნემანულებნი, ახნაურები, ათეადები, ბურჟუები ნუდამ ხალისით ილაშქრებენ მენშევიკებთან ერთად გლეხების წინააღმდეგ. სიმართლე რომ ითქვას, მემანულებნი თანდათან აღწევენ ყველაჯერ იმას, რაც მათ უნდათ, და ყველაჯერი ეს ხდება მენშევიკებია „სოციალისტური“ კანონების თანახმად. იქ, სადაც ისინი ვერ ახერხებენ მთლიანად დატოვონ მთელი თავისი მანული, როდესაც

საიმისოდ სრულიად არავითარი საფუძველი არ მოიპოვება, ისინი მაინც ახერხებენ მოვლი თავისი მამულის შენარჩუნებას, მთავრობისაგან იჯარით აღებულის სახით.

უკანასკნელ დროს შემამულე-ბურჟუაზიის ჯგუფში გაატარა მენშევიკურ დამფუძნებელ კრებაში კანონი მიწის სახელმწიფო ფონდიდან გლეხების მიერ შექმნილ მიწების გაყიდვის შესახებ. ეს პრინციპიალური საკითხია. საქმე ის არის, რომ ჯერ კიდევ თავად ლევიას ⁶⁶⁾ ღრობით მთავრობის დროიდან აკრძალული იყო მიწის სყიდვა-გაყიდვა. მაგრამ მიწაზე კერძო საკუთრების პრინციპი, რომელიც საფუძველად დაედო მენშევიკების აგრარულ კანონმდებლობას, იგულისხმება, ამ აკრძალვას კერ შეტრიფტებოდა. და აი, მენშევიკების დამფუძნებელმა კრებამ გაატარა კანონი მიწების სყიდვა-გაყიდვაზე. ცხადია, რომ ამიერიდან ყველა ნორმა, ყველა ნინამუში და მაქამუში პარტავს თითქმის ყოველგვარ მინწინებლობას, და მხოლოდ დამაბრკოლებელია მიწით სექულაციის თავისუფალი განვითარებისათვის და მიწის საკუთრების თავმოყრისათვის მსხვილი მინწინებლობელია ხელში. რახანია მენშევიკური აგრარულ რეფორმის შედეგები? გადაჭრილია თუ არა საქართველოში მიწის საკითხი თუგინდ რამდენიმედ მაინც ვლენების სასარგებლოთ? ამ კითხვებზე მხოლოდ უარყოფითი პასუხის გაცემა შეიძლება. მენშევიკების აგრარულმა რეფორმამ სარგებლობა ნოტთანა მხოლოდ მდიდარ, საშუალო და მსხვილ მიწის შესაკუთრეთ. ვლენებს, განაკუთრებით წეროლ, უმიწაწყლო და მცირე მიწებისას მან არაფერი, ან თითქმის არაფერი არ მასცა.

ყურადღების ღირსია ის გარემოება, რომ ამ ფაქტების უარყოფას ვერ ახერხებთ თვით მსხვილი ქართველი მიწის მფლობელთა ორგანოც, ვაზ. „მიწა“. ⁶⁷⁾ 1920 წლის ნოემბრის ერთ-ერთ ნომერში ეს ვაზეთი სწერს: „ცნობილია, რომ ბ. ხომერჩიას ⁶⁸⁾ (მიწილმოქმედების ნინისტრის) აგრარულმა რეფორმამ დიდი მითქმა-მოთქმა და ამაურობა გამოიწვია თავისი გათრკვევლობით და უსამართლობით. ზოგს დაუტოვებ ერთი ნორმა, ზოგს კიდევ ორისამში (საქმე ეხება მსხვილი მიწის შესაკუთრეთა ნორმებს. **ფ. მ.**)... განაწილების საქმეში არ ხელმძღვანელობდნენ არავითარი პრინციპით და თვით მიწის კომისიამ არ იცოდა რატომ ერთ ინტელიგენტს აძლევდნენ ერთს ნორმას ხოლო მეორეს ორს. შესამის კი სრულიად უნორმოლ სტოვენდენ (აქ, ცხადია, ლაბარაკია შემამულეთა მიერ ნორმების მიღებაზე წაღბი დოკუმენტებით, ამისთან ერთი და იმავე პირი ახერხებდა ზოგვერ ორი-სამი ნორმის მიღებას. **ფ. მ.**)... ჩვენ არაფერი გვექნებოდა სათქმელი, რომ ეს მიწები უღარიბეს გლეხების ხელში გადადიოდა, მაგრამ ესეც რომ არა ხდება. მიწებს ისევე შეძლებულნი დაეუფლენ... ასე სწერენ მიწის მსხვილ მეაკუთრეთა ორგანოში. ამჟარა, რომ არა ეს ვაგაბატონები, გამოვლენ ღარიბ გლეხობის დამცველთა როლში! უნდა ვიფიქროთ, რომ თუ იარნი უკნაყოფილონი არიან მენშევიკებით, მხოლოდ იმიტომ, რომ ყველა მათ მოახერხეს ორ-ორი, სამ-სამი ნორმის მიღება. აი რაშია საქმე, და ამიტომ ვლენების დამოკიდებულება მენშევიკების აგრარულ რეფორმისადმი ღრნად უარყოფითი იყო და აყუთივე რჩება. და იგი არ შეიძლება

სხვაგვარი იყოს იმ მდგომარეობაში, როდესაც, მენშევიკების ბელადის და ერთ-
დროულად მთავრობის მეთაურის ბ. ჟორდანის^{*)} განცხადებითაც, გლეხობის 90
პროც. იძულებულია სხვის მიწაზე იმუშაოს. ამგვარად, მენშევიკების მმარ-
თველობის თითქმის სამი წლის შემდეგ გლეხობა ამ მდგომარეობამდე მივიდა:
ნუ მგონია, უარესი მდგომარეობა არ ყოფილა თვით მეფის დროსაც. ჩვენი
უღრმესი რწმენით მენშევიკების აგრარული რეფორმა უდიდესი მსოფლიო რე-
ვოლუციის ხანაში, მეოცე საუკუნის პირველ მეოთხედში, თავის შედეგებით
საქართველოს მშრომელი მასების მიმართ გაცილებით დაბლა დგას 1851 წლის
მეფის რეფორმაზედაც კი. თუ მიწების ნაწილი წინანდელ მსხვილ მესაკუთ-
რებსა ჩამოერთვა კიდევ, ეს მიწები გადავიდნენ მენშევიკების ბურჟუაზიულ სა-
ხელმწიფოს განკარგულებაში, რომელიც თუ ზოგჯერ ვასცემს მათ გლეხებზე
იჯარით, გაცილებით უარეს პირობებში, ვინამ ეს ხდებოდა წინანდელ მესა-
კუთრების დროს. ბოლოს და ბოლოს, მიწამ მხოლოდ მესაკუთრე გამოიკვალა:
ძველი მესაკუთრის ნაცვლად გაჩნდა ახალი მოიჯარადრე სხვადასხვა მენშევი-
კურ აგენტების სახით, რომლებსაც ქართული მთავრობა უხედა აჯილდოვებს
უდიდესი მამულებით, რევოლუციურ გლეხობის და მუშების წინააღმდეგ ბრძო-
ლისათვის. და როდესაც ბ. ჟორდანი ამბობს, რომ „ჩვენ ჩამოვართვით ყველა-
ფერი ჩვეა ზღბრებს და ხალხს გადავეცი“—ო, *) ეს სიცრუეა და პირმოთნეო-
ბა, ვინაიდან ეს რომ მართალი ყოფილიყო, მაშინ აღარ იჩენებოდა 90 პროც.
მშრომელი გლეხობა; რომელიც იძულებულია სხვისი მიწა დაამუშავოს, დამახა-
სიათებელია; მაგ., ასეთი მოვლენა. ერთი წლის წინედ ხონის რაიონში (ქუთ.
კუბ.) დაარსდა გლეხთა კავშირი, რომელშიაც შედიან უმიწაყლო და მცირე-
მიწიანი გლეხები. ამ კავშირის მიზანია შეაკავშიროს უმიწო და მცირემიწიანი
გლეხები და დაუპირდაპირად მათი გაერთიანებული ძალა მიწის მესაკუთრეთ,
რომელნიც მიწას იჯარით იძლევიან. კავშირმა გამოიმუშავა განსაზღვრული პი-
რობები, რომლების თანახმად მის წევრებს იჯარით უნდა აეღოთ შემამულეთი
მიწები. შემამულეები ამ პირობებზე არ დასთანხმდნენ, გამოაცხადეს ისინი კერძო
საკუთრების შელახვად. ძალდატანებად მათი ნებისყოფაზე და სხვა. მაშინ კავ-
შირმა მათ ბოიკოტი გამოუცხადა. შემამულენი ამით აღშფოთდნენ და მოო-
თაოვეს, რომ მენშევიკების მთავრობა ჩარეულიყო საქმეში და გლეხობა აემუ-
ლებინა კანონს დამორჩილებოდა. ეს კონფლიქტი დღემდე დასრულებული არ
არის, ამასთან მენშევიკების მმართველი პარტია საკმაოდ უხერხულ მდგომარეო-
ბაში იქნა ჩაყენებული. ვინაიდან აღმოჩნდა, რომ გლეხთა კავშირს სათავეში
უდგას ერთი თვალსაჩინო ადგილობრივი მენშევიკის მეუღლე.

მეორე მხრივ, შემამულენიც კავშირდებიან. ამას წინად მათ მოაწყვეს ს ა-
ს ო ფ ლ ო -ს ა მ ე უ რ ნ ე ო პ ა ლ ა ტ ა. ამის გამო ქართული აგრარიზმის ორ-
განო. გაზ. „მიწა“ 1920 წლის 7 ნოემბრის თარიღით სწერდა, პალატის უმთავ-
რესი მიზნებია: „მ ვ ღ ე ი ნ ე თ ა ყ რ ი ლ ო ბ ი ს ს ა ბ ა ტ ო ს, მ ე ე ე ნ ა ხ ე-
თ ა, მ ე თ ა მ ბ ა ტ ო ე პ ლ ა ნ ტ ა ტ ო რ ე ბ ი ს და მ ე ე ც ხ ე ა რ ე თ ა გ ა-
ერ თ ი ა ნ ე ბ ა“. ეს ჯერ საკმაოდ უწყინარი განზრახვაა, მაგრამ ისინი უორ-

*) მოსკენიანი და სიტყვები, გვ. 160.

დანია-ჩაშიშვილის⁷⁰) მთავრობის შემწეობით თავის საქმეს წარმატებათ განაგრძობენ.

რაც ნეცხება გლეხობას, განსაკუთრებით ღარიბ გლეხობას, მას მხოლოდ თავისი თავის იმედი უნდა ჰქონდეს. რაც არ უნდა „აწაველოს ტყეა“ ჩვენ გლეხებს მენშევიკების ჯალიაშია დეკრუაქემ,⁷¹) გოგუაქემ⁷²) და სხვებში ჯერ კიდევ 1918 წელს, მაგრამ გლეხებს მაინც არ დაუყრიით იარაღი. ოქტომბრის აჯანყება 1919 წელს თვით გლეხების თაოსნობით იყო მოწყობილი. ისინი აცხადებდნენ, რომ მენშევიკური რეჟიმის ატანა შეუძლებელია აღარ შეუძლიათ, რომ სულ ერთია მაინც იღუპებიან. დღე ბრძოლაში მაინც დაიღუპონ.

1919 წელს მენშევიკები უფრო საშინლად, უფრო ასატყავდ გაუსწორდნენ თავიანთ მსხვერპლს, ვიდრე 1918 წელს. ათეული და ასეული მუშები ისევ დახვრტილ ივნენ ან კატორღაში ვაგზავნილნი. ასობით და ათასობით ჩასვეს საპრობილეებში, მაგრამ ასეთი მსხვერპლის მიუხედავად, რევოლუციური სული სრულებით არ გამჭრიალა: აღფრთოვანება, მისწრაფება ბოლო მოეღო, მენშევიკების რეჟიმისათვის არამც თუ კლებულობდა, უფრო იზრდებოდა. უინაიდან მოვლო წინანდელი გამოცდილება და მენშევიკური მთავრობის მთელი მოღვაწეობა ჩვენ გვეუბნება, რომ არავითარი შედეგება მენშევიკების მთავრობასა და საქართველოს მემურ-გლეხურ მასებს მოზის არ არის და არც შეიძლება იყოს.⁷³)

ნაწილი მესამე

მიწის საკითხის გადაჭრა

მათელი ოთხი წლის განმავლობაში ამოთ ელოდებოდა საქართველოს გლეხ-კაცობა მიწის საკითხის სამართლიანად გადაჭრას. 1917 წლის რევოლუციამ მას მიწის გადაცემა დაპირდა, მაგრამ მხოლოდ იმავე წლის ოქტომბრის რევოლუციამ მოანიჭა რუსეთის გლეხ-კაცობას ეს მიწა. მაგრამ, როგორც მოგეხსენებათ, ეს მოხდა მხოლოდ სამტრია რუსეთში. რაც შეეხება საქართველოს, აზერბეიჯანს და სომხეთს, ე. ი. წინანდელ ამიერ-კავკასიას, აქ მიწის საკითხის გადაჭრამ სულ სხვა მიმართულება მიიღო.

აქ გაბატონებულმა პარტიებმა — მენშევიკებმა, დამნააკლებმა და მუსავატელებმა მოინდომეს გლეხკაცობის დატყუება, რათა შემამულეთა მიწადმოღობა დაეხსნათ განსაცდელისაგან. სიტყვიერ ეს პარტიები და ყველაზე უწინ გარაველი მენშევიკები გლეხკაცობას მიწას ჰპირდებოდნენ. თითქო აბლივდენ კიდევ, სიტყვიერ ისინი ახდენდნ მსხვილ შემამულეთაგან მიწის კონფისკაციას საქმით გაჭირვებულ გლეხკაცობას მიწა ან სრულებით არ მიუღია ან, თუ მიიღო სრულიად უმნიშვნელო რაოდენობა. დიდხალი მაწები ან ისევ წინანდელ შემამულეთა იელში დარჩა ან თვით მენშევიკების მთავრობის განკარგულებაში გადავიდა მიწის ფონდის სახით. ამ ფონდიდან ნენშევიკებმა იწყეს მიწის იჯარით გაცემა უმეტეს ნაწილით სხვალ შეიჯარადრებზე და მხოლოდ სულ უკანასკნელ ხანებში გადასწყვიტეს მცირე მიწის მებატრონებისთვის მიეყიდათ მიწის განსაზღვრული რაოდენობა. თავისთავად იგულისხმება, რომ მენშევიკების ისეთი აგრარული რედორმა, რომლითაც იაინი იყვებნიდნ თავს, საცხებით მოკლებულია სამართლიანობას. ამ რედორმამ უზრუნველყო მხოლოდ წინანდელი ისხვილი მებატონელები; გაჭირვებულ, უმიწაწყო და მცირე მიწის ნებატრონე გლეხკაცობას არა შესძენია რა, როგორც იყო იგი დამოკიდებული შემამულეთ-ამუნავებდა სხვა მიწას, ყოველივე ეს იავე უცვლელი დარჩა. მენშევიკების რეთაგან, ისევ ისეთი დარჩა, როგორ იხდადა წინეთ დილას, იჯარას, როგორც ამუნავებდა სხვა მიწას, ყოველივე ეს ისევ უცვლელი დარჩა. მენშევიკების რედორმით ჩვენი გლეხკაცობა ყოველთვის დიდათ უკმაყოფილო იყო, მან არა ერთხელ სცადა იარალით ხელში ამ უსამართლობის თავიდან აცილება, მაგრამ მტერი ნახე უფრო ძლიერი გამოდგა. და მხოლოდ აი იხლა. ოთხი წლის ამოთ ლოდინის შემდეგ სამტრია ხელისუფლების დამკვიდრებით საქართველოში, მიწის საკითხის გადაჭრა ხდება სამართლიანად მშრომელი გლეხკაცობის სასარგებლოთ.

მენშევიკებმა, რა თქმა უნდა, ბევრი კორი, ბევრი სიცრუე და ცალიაწამება გაავრცელეს ბოლშევიკების წინააღმდეგ იმედგაცრუებული გლეხკაცობის გულის მოსაგებათ. მათ სცადეს გლეხებისთვის ჩაეგონებიათ, რომ ბოლშევიკები

მოსულიათანავე არა თუ არ მიხატვნი გაჭირვებულ გლეხებს მიწას, არამედ წაართმევენ ნათ იმათაც, რაც აქეთო. ამ ცოლიაწამებასაც, ამ საზიზღარ ქორსაც დღეს ბოლო ედება. საქართველოა რ ე ე ო ლ ი უ ც ი ო ნ უ რ ი კ ო მ ი ტ ე ტ ი ს დ ე კ რ ე ტ ა მიწის შესახებ, "რომელიც ამისთანავე საყოველთაოდ ქვეყნდება. ცხადყოფს ჩვენი მტრებია და ხალხის მატყუარებია სიყალბეს და სიფლიდეს. საქართველოში ამიერიდან ყველა მიწები მთელი მშრომელი ხალხის კუთვნილებას შეადგენს. მიწა ყველა მშრომელიათვის ხელმისაწვდომი ხდება. ყველა მსხვილ მემამულეებს მიწა წუნობებით, სამეურნეო იარაღებით, პირუტყვით უნდა ჩამოერთვას უსასყიდლოდ და მშრომელ გლეხკაცობის განკარგულებაში უნდა გადაეცეს. რა თქმა უნდა, ამ გარემოებას ხაზი უნდა გაესვას. - წერიალი და საშუალო მიწის მფლობელი ხელუხლებელი რჩება. ის მიწა, რომელიც დღეს იმათ ხელშია, უაქლოდ რჩება იმათვე სარგებლობაში და მიეცნებათ კიდევ იმდენი მიწა, რამდენიც აკვირია იმათ ოჯახურ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლათ. დღოდან დეკრეტის გამოქვეყნებისა სოფლებში და სასოფლო საზოგადოებებში ანუ თამებში უნდა შეადგეს ადგილობრივ ღარიბ გლეხებიდან მიწის კომიტეტები, რომლებიც გასაზღვრავებს როგორც მიწის ხორმის, რომელიც უნდა ჩამოერთვას ყოფილ მემამულეებს, ისე ხორმის, რომელიც უნდა მიწის ფონდიდან გადაეცეს სრულიად უსასყიდლოდ გლეხ-კაცობის ცალკე ოჯახებს. ის ნორმები, რომლებიც დაწესებული იყო მენშევიკებია შიერ სხვილ მიწამფლობელებისათვის, რა თქმა უნდა, უქმდება. უქმდებათ ამისთანავე ყ და ის კანონები მიწის შესახებ, რომლებიც გამოცემული იყენ 1921 წლის 24 თებერვლიდან აქართველოში. გარდა ამისა მენშევიკების შიერ ჩადებულ უსამართლობას რომ ბოლო მოეღოს, საბჭოთა მთავრობა საქიროთ თვლის, რომ იმ წერილ და საშუალო გლეხებს, რომლებმაც მიწის ფონდიდან იყიდეს მიწა, დაღებული ფული ეკანკი დაებრუნდეს, და თვით შექმნილი მიწა კი იმათვე სარგებლობაში დარჩეს.

ასეთია მოკლედ მიწის საკითხის გადაჭრა, რომელსაც შეურყვევლად გაატარებს ცხოვრებაში საქართველოს საბჭოთა მთავრობა. ეს არის ერთად-ერთი სწორი და სანართლიანი გადაჭრა ამ უდიდესი და ფრიად სერიოზული საკითხისა. მხოლოდ საბჭოთა მთავრობას, მხოლოდ კომუნისტურ პარტიას (ბოლშევიკების) შეუძლია მიწის საკითხის გადაჭრა ხალხის დიდი უმრავლესობის, ანუ ყველა მშრომელთა სასარგებლოდ. ყველა დანაბრენი პარტიები, დაწყებული აშკარა ბურჟუაზიულ პარტიებიდან და გათავებული მენშევიკებით, მიწის საკითხს ადუხეჩებდენ და გლეხკაცობა ატყუებდენ. მხოლოდ კომუნისტების პარტიამ, ე. ი. ბოლშევიკების პარტიამ შეძლო მიწის საკითხის სიმათლეს განოტანა, მისი პირდაპირ დაყენება. მხოლოდ ამ პარტიამ შეძლო სრული სიმართლის თქმა საჯაროთა, დაუფარავად, ვინაიდან მხოლოდ ის ერთად-ერთი პარტიაა, რომელიც ბოლომდის იცავს მშრომელი ხალხის ინტერესებს.

გზ. „კომუნისტ“ შ. ანალიზი

1921 წ. № 31. დ. მხარხაძე.

საქართველოს სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკა

პროლეტარებო ყველა მკაცრად, წაერთდით!

შ. მახარაძე

ს. ს. ს. რ. მიწვევით მუშაობის სასაღვთო კომისარია.

საქართველოს საბჭოთა მთავრობის კანონები მიწის შესახებ

ყველა ადგილობრივ მიწის განყოფილებებს და
მიწის კომიტეტებს სახელმძღვანელო და მთე-
ლი გლეხკაცობის საყურადღებოთ.

სახელმწიფო გამომცემლობა

ტფილისი, 1921 წ.

საქართველოს რევკომის სტამბა

პირველი გამოცემის გარეგანი

საქართველოს საბჭოთა მთავრობის პანონები მიწის შესახებ

**უველა ადგილობრივ მიწის განყოფილებებს და მიწის კომიტეტებს სახელმძღვა
ნელოთ და მთელი გლეხკაცობის საყურადღებოდ.**

საქართველოს გლეხკაცობა მთელი ათეული და ასეული წლების განმავ-
ლობაში ანაოთ ელოდებოდა მიწის საკითხის გადაჭრას ისე, როგორც ამას მშრო-
შელი გლეხობის ინტერესები მოითხოვდა. დღეს უკველამ კარგათ იცის, რომ ჩვენი
გლეხები მენწევიკების დროსაც იყვენ შევიწროებულნი და ისევე იჩაგრებოდენ
უმიწობის გამო, როგორც მეფის დროს. სამაგიეროთ უოფელი თავადები, მემ-
შულები და სოფლის მეფეხშენი (შეძლებული, მდიდარი გლეხები) მენწევიკების
მთავრობას დროსაც ისევე ირწინად გრძნობდენ თავს, როგორც ძველ იმათთვის
სანატრელ დროს. მხოლოდ საბჭოთა ხელისუფლებას, ე. ი. მუნშების და გლეხების
მთავრობას შეეძლო სამუდამოთ ბოლო მოელო იმ დიდა უსამართლობისათვის,
რასაც წარმოადგენდა ის ურთიერთობა, რამელსაც ადგილი ქონდა მიწის მფლო-
ბელობის და კერძო საკუთრების ნიადაგზე, როგორც რომანოვების, ¹⁾ ისე მენ-
შევიკების ბატონობის დროს.

ამიტომ თავის-თავად იგულისხმება, რომ დღიდან საბჭოთა ხელისუფლების
დამკვიდრებისა საქართველოში რეკოლოტკონტური მთავრობა შეუდგა უველა
იმ ურთიერთობათა და დამოკიდებულებათა აღმოფხვრას, რასაც ადგილი ქონდა
მიწის მფლობელობის ნიადაგზე და რახედაც წინეთ დამქარებული იყო მშრო-
შელი გლეხკაცობის დამავერა და დამონება, რისათვისაც მან ჩქარა გამოიმუშა-
ვა შესაფერი კანონები.

ამა წლის 6 აპრილის რიცხვით საქართველოს რეკოლოტკონტრმა მთავ-
რობამ გამოსცა პირველი ძირითადი კანონი (დეკრეტი № 17), რომელიც საფუძ-
ვლად დაედვა მიწის საკითხის გადაჭრას ჩვენში მშრომელთა ასარგებლოთ. ამ
კანონის მთავარი დებულებები ასეთია:

1. უველა მიწები მთელი მშრომელი ხალხის საერთო კუთვნილებას შე-
ადგენს. მიწის ყიღვა-გაყიდვა, მისი იჯარით ან რაიმე სხვა საბით ვისმეზე გადა-
ცემა ისპობა (მუხლ. 1).

2. ის მიწები, რომლებიც მენშევიკების დროს ჩამოურმეველი შერჩათ ვერ-
ძო მემამულეებს, უკლესიებს და სხვებს და მიცემული ქონდათ იმათ როგორც

„ნორმა“, შენობებით, ყოველივე იარაღით და სხვ. უნდა ჩამოერთვათ მათ სრულიად უსასყიდლოდ და წინეთ ჩამორთმეულ მიწებთან ერთად უნდა ჩაირიცხოს მიწის სახელმწიფო ფონდში უმიწაწყლო და მცირე მიწიან გლეხებისათვის გადასაცემად. (მუხ. 2).

3. ყველა სოფლის საზოგადოებაში ან თემში დაუყოვნებლივ უნდა შესდგეს უმიწაწყლო, მცირე და საშუალო მიწის მშრომელთაგან, ე. ი. ღარიბი გლეხკაცობისაგან მიწის კომიტეტები, რომლებიც მიწადმოქმედების კომისარიატის და მაზრის რევოლუციონური კომიტეტის წარმომადგენლებთან ერთად ახდენენ მიწის ჩამორთმევას (კონფისკაციას) და რომლებიც ადგილობრივი პირობების მიხედვით განსაზღვრავენ მიწის ნორმას, რომელიც უნდა გადაეცეს მიწის ფონდიდან გლეხკაცობის ცალკე ოჯახებს სასარგებლოდ და აგრეთვე იმ ნორმასაც, რომელიც შეიძლება დაეტოვოს წინანდელ მემკვიდრეს. (მუხ. 6).

4. მიწის სარგებლობის უფლება ეძლევა საქართველოს საბჭოთა რესპუბლიკის ყველა მოქალაქეს განურჩევლად სქესისა, ვინც კი მოინდომებს მიწის და მუშავეებას საკუთარი შრომით, თავისი ოჯახის დახმარებით ან ამხანაგობით. და მხოლოდ იმ დრომდე, სანამ შეუძლება მიწის დაუწყევლა. მიწის მშრომელნი, რომელთაც მოხუცებულობის ან დასნეულების გამო სამუდამოთ მოესპობათ მუშაობის უნარი, კარგავენ უფლებას მიწის სარგებლობისას, ხოლო სამაგიეროდ სახელმწიფოსაგან იღებენ დახმარებას პენსიის სახით (მუხ. 10).

5. ყველა მიწის მუშაკი, უმიწაწყლოთ თუ მცირე მიწის მქონებული გლეხი მიწის ფონდიდან მიიღებს სამყოფ მიწას, რაც უზრუნველყოფს მის და მისი ოჯახის არსებობას. (მუხ. 11).

6. დეკრეტის № 17-ის ძალით ყოველგვარი გადასახადი მიწაზე (ლალა და სხვა) საქართველოს სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკის ტერიტორიაზე სამუდამოთ მოისპო და აგრეთვე გაუქმებულია ყველა ის კანონები, რომლებიც იქნენ გამოცემული აქ სხვა და სხვა მთავრობების მიერ 1921 წლის 25 თებერვლამდე (მუხ. 15 და 16).

7. იმ უმიწაწყლო ან მცირე მიწიან გლეხებს, რომლებმაც მენშევიკების მთავრობის დროს მიწა შეიძინეს მიწის ფონდიდან ფულზე, რათქმაუნდა ნაყიდი მიწა რჩებათ სარგებლობაში, ხოლო გადაეხდებიან ფული უნდა დაუბრუნდეთ ხაზინიდან. (მუხ. 17).

აი მთავარი დებულება მიწის კანონისა, რომელიც საქართველოს საბჭოთა მთავრობამ გამოსცა ამ ოთხი თვის წინეთ. ამ კანონის ძალით საქართველოში მოისპო მსხვილი მიწათმფლობელობა, გაუქმდა სამუდამოთ მიწის ღალა, მიწა შეიქნა ხელმისაწვდენი ყველა იმპათთვის, ვინც კი მოისურვებს იმის და მუშავეებას, თავისი შრომით ან ამხანაგურათ და მთელი ამ დიდი რეფორმის მოგვარება და მოწყობა ადგილობრივ მიწიდან ღარიბ გლეხკაცობას, ან უმის მიერ არჩეულ მიწის კომიტეტს.

6 აპრილის კანონს (დეკრეტი № 17) მოყვა მიწადმოქმედების სახალხო კომისარიატის მიერ გამოცემული სხვადასხვა განმარტებები და ინსტრუქციები სსენებული კანონის ცხოვრებაში ვასატარებლად, როგორც, მაგ., განმარტებები, მიწის კომიტეტების დროებითი წესები, (20 აპრილს), წესები მიწების ჩამორთმევა-განაწილების შესახებ (23 აპრილს), და სხვადასხვა. სამწუხაროდ, როგორც ღღეს ირკვევა, ჩვენმა ადგილობრივმა საბჭოთა ხელისუფლების ორგანოებმა, სამაზრო და სააოფლო რეკომობებმა და იმათ სამიწადმოქმედო განყოფილებებმა ვერ შესძლეს არა თუ სისწორით და უკლებლად გაეტარებინათ ცხოვრებაში საბჭოთა კანონპდებლობა მიწის შესახებ, არამედ, რაც კიდევ უფრო სამწუხარო და სავალალოა, იმათ ვერ შესძლეს გაეტანათ და განემარტათ გლეხკაცობისათვის მიწის შესახებ გამოცემული კანონები. ამნაირად გლეხკაცობისათვის ამ გარემოებამ ხელი შეუწყო იმას, რომ ყოფილმა მემამულეებმა ალაგ-ალაგ ისევ წამოყვეს თავი და ისე გათამამდენ, რომ ადგილობრივ რეკომობიდან დაიწყეს მოთხოვნა, რომ ამ უკანასკნელთ ადედგინათ ისინი თავის წინანდელ უფლებებში, ე. ი. დაებრუნებინათ იმათთვის ჩამორთმეული მიწები და იმავე დროს აებულეებით გლეხები მიწის დაღები, როგორც წარსული წლების, ისე წლებანდელიც გადაეხადათ ყოფილ მემამულეთა სასარგებლოთ. წარმოიდგინეთ, იმათ ასეთ სრულიად უკანონო სურვილს ზოგიერთ ადგილას ვასავალი მიეცა. ასე, მაგალითად, გორის მაზრაში ყოფილმა მემამულეებმა სიყალბით და დატყუილებით, ერთი მხრით, და საბჭოთა ხელისუფლების სისუსტით თუ შეუგნებლობით, მეორე მხრით, თავის წინანდელ ნორმების დაბრუნება მოახერხეს და დაღების აკრფდესაც შეუდგენ. შეიძლება ამავე გარემოებას სხვა მაზრებშიაც ქონდა და ან დღესაც აქვს ადგილი. ჩვენ კი ამის შესახებ შესაფერი ცნობები არა გვაქვს.

ამიტომ, მე, როგორც მიწადმოქმედების სახალხო კომისარი¹⁸⁾ და საქართველოს რევოლიუციონური მთავრობის წევრი, საყოველთაოთ, ყველას ვასავონათ და უწინარეს ყოვლისა გლეხკაცობის საყურადღებოთ ვაცხადებ: ყოველივე ეს საქართველოს სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკის კანონების უტიფარი და თავხედური დარღვევაა, რომ საქართველოს მუშების და გლეხების მთავრობა მიიღებს და უკვე ლებულობს უსასტიკეს ზომებს ამ კანონების დამრღვეველთა წინააღმდეგ, რომ ყოფილ მემამულეებს, რომელთაც სიყალბით და დატყუილებით მოახერხეს თავის წინანდელი მიწების დაბრუნება და დაღების აღება. ყოველივე ეს მათ ხელახლად ჩამოკრთმევათ და პასუხისგებაშიაც იქნებიან მიცემულნი. დეე იკოდნენ როგორც გლეხებმა. ისე ყოფილმა თავადებმა და მემამულეებმა, რომ ძველი მიწათმფლობელობის წესი და მასთან მჭიდროთ დაკავშირებული ღალა სამუდამოთ მოისპო, და ვინც ამის აღდგენას მოიწადინებს, ის როგორც ნამდვილი კონტრ-რევოლიუციონერი და მშრომელი ხალხის მტერი სასტიკათ დაისჯება რევოლიუციონური დროის კანონებით.

არ შეიძლება აქ არ აღენიშნოთ ერთი გარემოება. ხალხის მტრები და მისი მოღალატენი ძლიერ მოხერხებულათ და ეშმაკურათ იქცევიან. ასე მაგალითად, წინანდელ მიწების უკან დაბრუნებას და დაღების გადახდევინებას ეს ვაებატონები თითქო ჩვენივე კანონებით, ე. ი. თვით საბჭოთა ხელისუფლების კანონებით.

ასაბუთებენ. ამერიიდან „ცნობილი“ ხაზურის „მოსამართლე“ კიენადე და ყოფილი თავადები და მემამულეები ვეზირიშვილები ღალატის აღებას დეკრეტით № 17 ასაბუთებდნენ, ე. ი. იმ ძირითადი კანონით, რომელმაც ყოველივე ეს მოსპო. აი სადამდის მიღეს იმათი კანდიერება და გათამამება! მაგრამ ისინი უთითებენ კიდევ მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატის ორ ცირკულიარზე (№№ 3 და 4), სახელდობრ ამ ცირკულიარების მეორე მუხლზე. აი რა არის ნათქვამი იქ სიტყვა-სიტყვით: „საზიაროთ გაცემული წვრილი და საშუალო ზომის მიწების შესახებ პირობები უნდა ძალაში დარჩეს ამ წლის მოსავლის მოწვევამდე“. აშკარაა თუ ესზეა აქ ლაპარაკი, თუ ვინ იგულისხმება აქ. საქმე იმაშია, რომ არის ისეთი შემთხვევები, როცა წვრილი მფლობელი გლეხი, ე. ი. სოფლის ან ქალაქის მუშა იძულებული ხდება თავისი მიწის მცირე ნაჭერი მისცეს სხვას დასამუშავებლად და ამაზე ამყარებს ის მთელ თავის იმედს. აშკარაა, რომ ასეთი წვრილი მფლობელობის ინტერესებს მუშურ გლეხური მთავრობა ვერ დაივიწყებდა სავსებით, და ამიტომაც წვრილ და საშუალო ზომის მიწების პირობები მან ძალაში დასტოვა ამ წლის მოსავლის მოწვევამდე. ყველასათვის აშკარა უნდა იყოს, რომ აქ ჩვეულებრივი ღალატის ნასახიც არაა და არც შეიძლება ყოფილიყო, ვინაიდან იმავე ცირკულიარის პირველი მუხლი გადაჭრით უარყოფს და აუქმებს მიწის გაცემას ჭირით ან ღალით „გარდა წვრილ მიწიან ქვირე დედაკაცებისა, სამხედრო ან სამოქალაქო სამსახურში მობილიზაციით გაწვეულთა და ისეთი პირებისა, რომლებიც დასწეულების ან ძლიერ მოხუცებულობის გამო თვითონ ვერ შესძლებენ მიწის დამუშავებას“.

კიდევ უფრო ბოროტად იყენებენ ცირკულიარს № 4 მეორე მუხლს. აი რას ეკითხულობთ იქ: „ყოფილ მემამულეს, რომელიც დაბრუნდება თავის მამულში ამა წლის 15 ივნისამდე და განაცხადებს, რომ მას სურს მიწის დამუშავება საკუთარი შრომით, საერთო წესით უნდა მიეცეს ნორმა დეკრეტის ძალით თავის ყოფილ მამულში“. ეს საერთო წესი არის მიწის დეკრეტის № 17-ის მეექვსე მუხლი, სადაც ლაპარაკია მიწის კომიტეტებზე, რომლებსაც უფლება აქვთ ყოფილ მემამულეს მიუზომოს საჭიროების კვალობაზე მიწის საშუალო ნორმა, რომელიც ამ რაიონში მიღებული იქნება. თუ მართლა სურს მას დაამუშაოს ის თავისი საკუთარი შრომით, მორჩა და გათავდა, ან ახალ ნორმას არაფერი საერთო არა აქვს წინანდელ ნორმებთან, რომლების აღდგენას საბჭოთა ხელისუფლები: წინააღმდეგ თხოულობენ, მაგ., ვეზირიშვილები ხაზურის რეკომენსაგან. მაგრამ მიწის კომიტეტებს სრული უფლება აქვთ მანიჭებულნი, რომ ყოფილ მემამულეებს სრულებით არ მისცენ რაიმე ნორმა. არავითარი გაუგებრობას აქ აღვილი არ უნდა ქონებოდა, და თუ ასეთი გაუგებრობა მაინც ხდებოდა, ყველა ამის გამოსარკვევად სათანადო დაწესებულებებს თუ კერძო პირთ მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატისათვის უნდა მიემართათ, როგორც ეს ნაჩვენებია თვით დეკრეტის № 17 მეოთხე მუხლში, სადაც, სხვათა შორის, ნათქვამია: „ყველა ორგანოები მიწის საკითხის მოწესრიგების საქმეში სახელმძღვანელო დირექტივებს ღებულობენ მიწადმოქმედების სახალხო კომისარიატისაგან“. გარდა ამისა ცირკულიარის № 3-ის მეშვიდე მუხლიც პირდაპირ ამბობს: „საერთოდ ყველა კითხვები საადგილ-მამულო ურ-

თიერთობის და მიწის შესახებ უნდა გადაწყვეტილ იქნეს რევოლუციონურ სინდისის და სამართლიანობის თანამხაო, და ყველა გადაწყვეტილებები მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატს ეცნობოს". სამწუხაროთ, დღემდია ეს ასე არ ხდებოდა. როგორც ჩანს მთავრობის დეკრეტებს და განკარგულებებს ადგილობრივ ჩვენი ორგანოები არ იცნობენ, და ამას ბოლო უნდა მოეღოს.

მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატი დღეიდან მიიღებს საქარო ზომებს, რათა ყოველივე იმ გაუგებრობას, და ვიტყვი პირდაპირ: ყოველივე იმ ბოროტებას, რასაც ადგილი ქონდა აქამდის საადგილ-მამულო კითხვების გადაჭრის ნიადაგზე, ამიერიდან ადგილი აღარ ჰქონდეს.

ამისთვის კი საქაროა, რომ ყველა ადგილობრივი საბჭოთა ორგანოები მტკიცეთ ასრულებდნ და იცავდნ საქართველოს სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკის კანონებს და დადგენილებებს. მაგრამ მარტო ეს არ კმარა. საბჭოთა ხელისუფლების მიერ მიწის საკითხის მოწესრიგება აუცილებლათ თხოვლობს, რომ ამ საქმეში მახლობელი და აქტიური მონაწილეობა მიიღოს თვით მ შ რ ო - მ ე ლ მ ა გ ლ ე ხ ო ბ ა მ. ჩვენი ძირითადი კანონი მიწის შესახებ (დეკრეტი № 17) აწინებულია სწორედ მშრომელი გლეხკაცობის თვითმოქმედებაზე; მან თითონ უნდა მოკიდოს ხელი ამ საქმეს, თითონ იკისროს მისი გატარება ცხოვრებაში ისე, როგორც ამას თვით კანონი თხოვლობს. მთავრობა, ადგილობრივი რევკომი, სახალხო მილიცია ვალდებულია გლეხებისაგან არჩეული მიწის კომიტეტებს ყოველგვარი დახმარება აღმოუჩინონ, წინააღმდეგ შემთხვევაში ყველა ეს ორგანოები პასუხისგებაში უნდა იქნენ მიცემულნი.

ჩქარა გლეხკაცობა შემოდგომის ხვნა-თესვის საქმეს უნდა შეუდგეს. ბევრ ალფასს თურმე არ იციან, ვის სად, რომელ მიწის დათესვის უფლება აქვს, ეს ადვილი ასახსნელია, ვინაიდან გამოცემული კანონები გლეხებამდე ჯერ კიდევ არ მისულა. მთავრობა, განსაკუთრებით მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატი, ლებულობს ამ გარემოებას მხედველობაში და მას შეაადერ ანგარიშს გაუწივს შესაფერ. ზომების საქაროთ მიღებით.

მაგრამ საქაროა ადგილობრივ საბჭოთა ყველა ორგანოების ენერგიული მუშაობა ამ საქმეში. ვინაიდან მიწის საკითხის მოწესრიგება თანახმად საბჭოთა მთავრობის მიერ გამოცემულ კანონებისა დღეს უპირველესი საქმეა და იგი პირველ რიგში უნდა იქნეს დაყენებული. საქაროა, რომ ყველა პარტიული მუშაკი, ყველა პროპაგანდისტი და აგიტატორი, რომელიც სოფელში გაემგზავრება, კარგად იყოს გაცნობილი მიწის საკითხთან და მიწის დეკრეტებთან და თან ქონდეს ყველა საქარო მასალა.

პრაქტიკამ და გამოცდილებამ დაგვანახა, რომ საქართველოს სოციალისტურ საბჭოთა მთავრობის მიერ გამოცემული ძირითადი კანონი საესებით აკმაყოფილებს გლეხკაცობის დიდი უმრავლესობის ინტერესებს და გლეხკაცობა, როცა მას ეცნობა, საესებით იწონებს მას. საქაროა მხოლოდ, რომ შესაძლებელი გახდებოდა მისი გატარება ცხოვრებაში რაც შეიძლება დაჩქარებით. მაშინ გლეხობა შეიქმნება საბჭოთა ხელისუფლების ერთგული დამცველი. ამიტომ ჩვენ მოუფუოდებთ ყველას, ყველა პარტიულ ამხანაგებს. ყველა იმით, ვინაც გლეხკაცობისათვის მართლა წესტკივა გული, მზღრვალე მონაწილეობა მიიღონ ამ

საქმეში. მოვუწოდებთ ყველა სამაზრო და სასოფლო საბჭოთა ორგანოებს და თვით გლეხაკობის ენერგიულად და ერთგულად მოკიდონ ხელი ამ საქმეს, მოულონ ბოლო იმ გაუგებრობას, რასაც აქამდის ადგილი ქონდა, ალაგმონ ყოფილი მემამულეები და მით უზრუნველყონ საქართველოში მშრომელი ხალხის ნამდვილი გამარჯვება მის მყველეთელებზე, ე. ი. განამტკიცონ მუშების და გლეხების სრული ბატონობა (დექტატურა).

3 აგვისტო 1921 წ.

დ ა მ ა ტ ე ბ ე ბ ი

დამატება № 1.

დ ე კ რ ე ბ ი № 17

საქართველოს რევოლუციონური კომიტეტისა მიწის შესახებ

საქართველოს საბჭოთა მთავრობა მთელი ხალხია წინაშე აცხადებს, რომ მიწის საკითხის გადაჭრა უნდა მოხდეს მხოლოდ მშრომელთა სასარგებლოდ შექმდე საფუძველზე:

1. ყველა მიწები მთელი მშრომელი ხალხის საერთო კუთვნილებას შეადგენს. მიწის ყიდვა-გაყიდვა, მისი იჯარით ან რაიმე სხვა სახით ვისმეზე გადაცემა ისპობა.

2. ის მიწები და სხვები მამულები, რომლებიც ყოფილ მთავრობის დროს ჩამოურთმეველი შერჩათ კერძო მემამულეებს, ეკლესიებს, მონასტრებს და სხვა სხეულ მფლობელთ, შენობებით, ყოველივე ინვენტარით, სამეურნეო იარაღებით ერთმევათ დღევანდელ მფლობელთ სრულიად უსასყიდლოდ და წინეთ ჩამორთმეულ მიწებთან ერთად ჩაირიცხებიან მიწის სახელმწიფო ფონდში და გადადიან მშრომელთა სასარგებლოდ.

შ ე ნ ი წ ე ნ ა: ეს მუხლი არ ეხება წვირლ და საწულალო მფლობელთ. ამ კატეგორიის მფლობელები პირიწით მიიღებენ დასამუშავებლად მიწის საკმარ რაოდენობას თავის ოჯახის მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად.

3. სამოსახლო ადგილები (ეზოები) პატარა ზომისა სოფლად და ქალაქად პატარა ბაღებით და ბოსტნებით დღევანდელ მფლობელთა სარგებლობაში დარჩება, ხოლო მიწის ან ნაკვეთის სიდიდე განსაზღვრული იქნება ცალკე დამატებით კანონით თანახმად ამა დეკრეტის მექქესე მუხლისა.

4. ყველა, როგორც წინეთ, ისე ამ დეკრეტის ძალით ჩამორთმეული მიწები მთელი შენობებით, ყოველგვარი მოწყობილობით, სამეურნეო ინვენტარით გადაირიცხება მიწის სახელმწიფო ფონდში და გადადის ადგილობრივ (სათემო, სამაზრო ან საგუბერნიო) გლეხთა დეპუტატების საბჭოების პირდაპირ განკარგულებაში: სანამ კი ასეთები არ შემდგარან, ეს მიწები გადავა სათანადო რეგოლიატციონურ

კომიტეტების განკარგულებაში. ყველა ეს ორგანოები მიწის საკითხის მოწესრიგების საქმეში სახელმძღვანელო ღირებულებებს ღებულობენ მიწადმოქმედების სახალხო კომისარიატისაგან.

5. ჩამორთმეული ან ჩამოსართმევი მამულის რაიმე დაზიანება ან გაფუჭება, რომელიც ამიერადან შეადგენს სახალხო კუთვნილებას, გამოცხადებულია სასტიკ დანაშაულად, რაც დასჯილი უნდა იქნეს რევოლიუციონური კანონით.

გლებთა დეპუტატების სათემო და სამაზრო საბჭოები, ან რევოლიუციონური კომიტეტები ღებულობენ ყოველივე საჭირო ზომებს მიწების ჩამორთმევის დროს სასტიკი წესრიგის დასაცავად.

6. ყველა სოფლის საზოგადოებაში ან თემში დაუყოვნებლივ უნდა შესდგეს უმიწაწელო, წერილი და საშუალო მიწის მშრომელთაგან, ე. ი. ღარიბი გლეხკაცობისაგან, მიწის კომიტეტები, რომლებიც მიწადმოქმედების სახალხო კომისარიატის და სამაზრო გლებთა დეპუტატების საბჭოს ან რევოლიუციონური კომიტეტის წარმომადგენლებთან ერთად ახდენენ მიწის ჩამორთმევას (კონფისკაციას) და ადგილობრივ პირობების მიხედვით განააზღვრავენ როგორც მიწის იმ ნორმას, რომელიც უნდა ჩამორთმეულ იქნეს, აგრეთვე მიწის ნორმას, ანუ რაოდენობას, რომელიც უნდა გადაეცეს გლეხკაცობის ცალკე ოჯახებს სასარგებლოდ მიწის არსებული ფონდიდან, გარდა იმ მამულებისა, რომელთა მოვლა-პატრონობა და დანუშავება, თანახმად ამ დეკრეტისა, დაკისრებული აქვს თვით სახელმწიფოს ან თემს (მუხ. 7).

7. სხელი მამულები, სადაც გაშენებულია სასოფლო-სამეურნეო მნიშვნელობის და მაღალი კულტურის პლანტაციები, სანერგეები, ბაღები, ორნამენტები და სხვ. არ იქნებიან დანაწილებულნი, არამედ გადაიქცევიან კულტურულ-საჩვენებლ სახალხო მამულებად და გადაეცემათ თავისი სიდიდის და მნიშვნელობის მიხედვით სახელმწიფოს, ან ადგილობრივ საბჭოების განკარგულებაში.

შ ე ნ ი შ ე ა: აგრეთვე ჯიშიანი ოთხფეხის, ან ფრინველის მომშენებელი ყოველი კერძო წარმოება უნდა გამოცხადდეს სახალხო ქონებად და უნდა გადაეცეს თავისი სიდიდის და მნიშვნელობის მიხედვით სახელმწიფოს, ან თემს.

8. საბჭოთა მთავრობა, როგორც სასოფლო მეურნეობის წარსამატებლად და განსავითარებლად, ისე მწრომელი მასის საკეთილდღეოთ განსაკუთრებულ ყურადღებას მიაქცევს სათემო ანუ კოლექტიური მეურნეობის სხვადასხვა ფორმების (კომუნების, არტელების და სხვა) შემოღებას და ზრდა-განვითარებას. კოლექტიურ მეურნეობაში მიწვეულ უნდა იქნენ სოფლის პროლეტარები და ნახევარპროლეტარები, ანუ ის გლეხები, რომელთაც ან სრულებით არ აქვთ საკუთარი მეურნეობა, ან თუ აქვთ მცტად უმნიშვნელო, ე. ი. არ მოეპოვებთ არც სამყოფი მიწა და არც სამყოფი სამეურნეო იარაღი მის დასამუშავებლად. ასეთ კომუნებს თუ არტელებს განსაზღვრულ პირობებში გადაეცემა თავისუფალი მიწის ნაჭრები, გარდა ამისა სახელმწიფო აღმოუჩენს მათ როგორც აგრარომაიულ დახმარებას, ისე ნივთიერ საზარსაც, მიწის დამუშავების საუკეთესოდ მოსაწყობად.

9. მიწის წიაღი: მადნეულობა, ნავთი, ქვანახშირი, შავიქვა, მარილი და სხვაგვრეთვე ტყეები, მდინარეები და ტბები, რომელთაც აქვთ სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობა, გადადიან სახელმწიფოს განსაკუთრებულ სარგებლობაში. ყველა პატარა მდინარეები, ტბები და ტყეები (ბუჩქნარები) გადადიან სათემო სარგებლობაში, რომელთაც განაგებენ ადგილობრივი თვითმმართველი ორგანოები (გლეხთა დეპუტატების საბჭოები).

10. მიწით სარგებლობის უფლება ეძლევა საქართველოს საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკის ყველა მოქალაქეს განურჩევლად სქესისა, ვინც კი მონაწილეობს მიწის დამუშავებას საკუთარს შრომით თავის ოჯახის დახმარებით ან ამზანაგობით და მხოლოდ იმ დრომდე, სანამ შეეძლება მიწის მუშაობა.

მიწის მშრომელნი, რომელთაც მოხუცებულობის ან დასნეულების გამო სამუდამოთ მოესპობათ მუშაობის უნარი, კარგავენ უფლებას მიწით სარგებლობისას, ხოლო სამაგიეროდ სახელმწიფოსაგან იღებენ დახმარებას პენსიის სახით.

ამ გზით ჩამორთმეული მიწის ნაჭრები გადადიან სახელმწიფოს საადგილმამულო ფონდში. უპირატესობა ამ ნაწილების მიღებისა ეძლევა ახლობელ ნათესავებს იმ პირისა და მისივე ჩვენებით, რომელსაც ჩამორთმევა მიწა.

11. ყველა მიწის მუშაკი, უმიწაწყო თუ მცირე მიწის მქონებელი გლეხი სახალხო საფონდო მიწიდან მიიღებს სამყოფ მიწას, რაც უზრუნველყოფს მის და მისი ოჯახის არსებობას.

12. თუ ვინცოცაა რომელიმე ადგილას მიწის სივიწროვეა და არსებული ფონდი სამყოფი არ იქნება ყველა ადგილობრივ მცხოვრებთა დასაკმაყოფილებლად, შესაძლებელია მოხდეს გადასახლება ერთი ადგილიდან მეორე ადგილას. ამ შემთხვევაში გადასახლების მოწყობას და აგრეთვე ამის გამო გამოწვეულ ხარჯებს და გადასახლებულებისათვის საჭირო სამეურნეო იარაღების მიწოდებას კისრულობს თვით სახელმწიფო. თვით გადასახლება უნდა მოხდეს ნებაყოფლობით და არავითარ იძულებით მოქმედებას ადგილი არ უნდა ჰქონდეს.

13. ვინც ამ ქონებრივი გადატრიალების დროს დაზარალდება, მას აქვს უფლება მხოლოდ საზოგადოებრივ დახმარებაზე იმ დრომდე, სანამ ის ახალ პირობებს შეეწყობა.

14. ჩამორთმეული მიწების მთელი სამეურნეო ინვენტარი ანუ სამეურნეო იარაღები, მანძინა, პირუტყვი და სხვა უსასყიდლოდ გადადის თავისი სიდიდის და მნიშვნელობის მიხედვით სახელმწიფოს ან თემის სარგებლობაში.

15. ამ დეკრეტის ძალით ყოველგვარი გადასახადი მიწაზე საქართველოს სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკის ტერიტორიაზე სამუდამოდ იპაობა.

16. ამ დეკრეტის გამოქვეყნების დღიდან გაუქმებულია ყველა მიწის კანონები, რომლებიც იქნენ გამოცემული სხვადასხვა მთავრობისაგან 1921 წ. 25 თებერვლამდე, როგორც მაგალითად, 1917 წლ. 16 დეკემბრის, 1918 წ. მარტის 7-ს, 1919 წლ. 28 იანვრის და 1920 წ. 10 თებერვლის.

17. იმ უმიწაწყო ან მცირე მიწიან გლეხებს, რომლებმაც ყოფილი მთავრობის დროს მიწა შეიძინეს მიწის ფონდიდან ფულზე, ნაყიდი მიწა რჩებათ

სარგებლობაში ამ დეკრეტის-საფუძველზე, ხოლო გაღებული ფული უნდა დაუბრუნდეს ხაზინიდან.

18. საბოლოო დაწერილებით კანონი მიწის საკითხის მოსაგვარებლად და ცხოვრებაში გასატარებლად ამ დეკრეტის საფუძველზე გამომუშავებული და გამოქვეყნებული იქნება სულ ახლო მომავალში.

1921 წ., აპრილის 6.

დამატება № 2.

**მიწადმოქმედების სახალხო კომისარიატის ციკლულიაკები
სამაზრო რეკონსტრუქციის მიზნით მიწების შესახებ**

№ 1

საადგილ-მამულა ურთიერთობის და მიწით სარგებლობის მოწესრიგების დროს, ყოველივე ანარქიის და არეუ-დარევის თავიდან ასაცილებლად, წინადადება გეძლევათ, თანახმად მუხ. 6 ა. წ. 6 აპრილის დეკრეტისა № 17 მიწის შესახებ, დაუყოვნებლივ შეუდგეთ მიწის კომიტეტების შედგენას, რის შესრულების დროსაც უნდა იხელმძღვანელოთ შემდეგით:

1) სამაზრო რეკონსტრუქციის რწმუნებულნი მიდიან სოფლებში, შეჰყრიან უმიწა-წყალო, მცირე და საშუალო მიწის მქონე მშრომელთა ყრილობას და ეს უკანააქნელი თავიანთ შორის ირჩევს მიწის კომიტეტს; ყრილობას თავმჯდომარეობს რეკონსტრუქციის რწმუნებულნი.

2) როცა ორი ან მეტი სოფელი ერთმანეთთან ახლო მდებარეობენ ან მათ მიწაწყლის ურთიერთობა და საკითხი იმდენათ გადაბმული არიან, რომ გარემოება მოითხოვს მათი მიწების საქმის ერთად და თანხმობით გადაჭრას, ასეთ სოფლებს შეუძლიანთ აირჩიონ ერთი კომიტეტი.

3) როცა მიწის კომიტეტს ირჩევს ერთი სოფელი, მასში უნდა აირჩეს არა ნაკლებ სამისა და არა უმეტეს ხუთი პირისა და როცა კომიტეტს ირჩევს ორი ან მეტი სოფელი ერთად, ამ კომიტეტში თითო სოფლიდან უნდა აირჩეს არა უმეტეს სამი კაცისა.

4) მიწის კომიტეტები თავის წევრებს შორის აირჩევს თავმჯდომარის მოადგილეს, რომელიც შეასრულებს თავმჯდომარის მოვალეობას, თუ ამ თანამდებობით აღჭურვილი არ აღმოჩნდება მიწადმოქმედების კომისარიატის წარმომადგენელი.

5) თანახმად დეკრეტისა, მიწის კომიტეტები ახდენენ მიწის ჩამორთმევას (კონფისკაციას) მიწადმოქმედების სახალხო კომისარიატის და სამაზრო გლეხთა დეპუტატების საბჭოს ან რევ. კომ. წარმომადგენლებთან ერთად (მუხ. 6 დეკრ.)-ამის გამო მიწის კომიტეტებს არ შეუძლიანთ აწარმოონ მიწების ჩამორთმევა (კონფისკაცია) აღნიშნულ წარმომადგენელთა მოსვლამდე.

6) დამთავრდება რა კომიტეტების მოწყობა, სამაზრო რეკომენდი ტელეგრაფით აცნობებენ სახალხო კომისარიატს კომიტეტების რაოდენობას, რათა კომისარიატმა იცოდეს თუ რამდენი წარმომადგენელი დასჭირდება გასაგზავნათ თავის მხრით თითო მაზრაში.

7) მიწის კომიტეტებს ჯილდოს მისცემს მთელი სოფელი. ჯილდო განსაზღვრულ უნდა იქნეს კომიტეტის ამრჩევ ყრილობაზე. მიწის კომიტეტი მიიღებს ჯილდოს დღიდან მისი მოქმედების დაწყებისა.

14 აპრილი 1921 წ.

№ 2

მიუხედავად საქართველოს რევკომის ცირკულიარულ განკარგულებისა და ანავე რევკომის მიწის დეკრეტის დედა აზრისა, რესპუბლიკაში და განსაკუთრებით ჩამოდენივე მაზრაში ფართოთ აქეს ადგილი არა სასურველ მოვლენებს მიწის დარგში, ე. ი. მცხოვრებნი თავის ნებით და ძალადობით იტაცებენ მიწებს: ამის აღსაწურებს მეტად ხშირი საჩივრები, რომლებიც შემოდინ კომისარიატში.

კიდევ განმეორებით გაცნობებთ სახელმძღვანელოთ, რომ სანამ არ მოეწყობა მიწის კომიტეტები, რომლებიც მიწადმოქმედების კომისარიატის ხელმძღვანელობით განახორციელებენ მიწის რეფორმას რევკომებმა მაზრაში არ უნდა დაუშვან ანარქიის გამეფება, ე. ი. მცხოვრებნი თავის ნებით და ძალადობით ნუ შეეხებიან წვრილ და საშუალო მესაკუთრებს და საერთოდ ნუ არღვევენ ფაქტიურ მფლობელობას.

19 აპრილი 1921 წ.

№ 3

მიწადმოქმედების სახალხო კომისარიატი, იღებს რა მხედველობაში, რომ მიწის კომიტეტების მუშაობას ნორმების გამოკვლევის შესახებ და გეგმების გამოშვებებს, დამტკიცებას და აღვილზე შესრულებას დასჭირდება დიდი დრო, ცხოვრება კი თხოულობს აგრარულ კითხვების ამ წუთშივე ასე თუ ისე გადაჭრას, ავალებს სამაზრო რევოლიუციონურ კომიტეტებს მიიღონ ეხლავე შემდეგი დროებითი წესები სახელმძღვანელოთ:

1) არავენ გასცეა მიწა სამუშაოთ ქირით ან ლალით, გარდა წვრილ-შეილიანი ქვრივი დედაკაცებისა, სამხედრო, ან სამოქალაქო სამსახურში მობილიზაციით გაწვეულთა და ისეთი პირებისა, რომლებიც დასწეულების ან ღრმა ზიხუცებულობის გამო თითონ ვერ შესძლებენ მიწის დამუშავებას და არც უჯახში ეყოლებათ მიწის მუშაკნი.

2) საზიაროთ გაცემული წვრილი და საშუალო ზომის მიწების შესახებ პირობები უნდა ძალაში დარჩეს ამ წლის მოსაელის მოწევამდე.

3) უმიწაწყლო ან მცირე მიწის მქონე სოფლებით აღმოეჩინათ დახმარება, რათა ისინი შეერთდნენ ნებაყოფლობით კომუნებში ან ამხანაგობებში და ერთად დაამუშაონ მიწა. ამ შემთხვევაში მათ უნდა მიეცეს დროებით, სათანადო კანონის გამოცემამდე, ცალკე ნაჭერი სახნავე-სათესი მიწისა საადგილ-მამულო თავისუფალი ფონდიდან და თუ საჭირო და შესაძლებელია, მუშა-საქონელი, იარაღი და სათესი მასალა.

4) თუ კომუნებთან, ამხანაგობებთან ან ჯგუფებად შეერთება არ მოეწყო, მიეცეს უმიწაწყლოებს და მცირე მიწის მქონე სოფლის მუშას სახელმწიფო საადგილ-მამულო თავისუფალი ფონდიდან საკმაო მიწა დასამუშავებლად და საჭიროების და შეძლების დაგვარაობით დახმარება მუშა-საქონლით, იარაღით და სათესი მასალით.

5) არ დარჩეს დაუმუშავებელი არც ერთი სახნავე-სათესი ვარგებელი მიწის ნაჭერი, ბალი ან ეენახი მოველელო.

6) როდესაც აღიძრება რაიმე მნიშვნელოვანი საკითხი, რომელიც შეეხება რამოდენიმე სოფელს, მოხდეს ამ სოფლების მიწის კომიტეტების შეერთებული კრება სამაზრო რევ. კომ. წარმომადგენლის თანადასწრებით საქმის მოსაგვარებლად.

7) საერთოდ ყველა კითხვები საადგილ-მამულო ურთიერთობის და მიწის შესახებ უნდა გადაწყვეტილ იქნას რევოლიუციონურ სინდიკატს და სამართლიანობის თანახმად, და ყველა გადაწყვეტილებები მიწადმოქმედების სახალხო კომისარიატს ეცნობოს.

8) მეშვიდე მუხლში ნაჩვენები გადაწყვეტილება დაინტერესებულ პირთა შეუძლიანთ განააჩივრონ მიწადმოქმედების სახალხო კომისარიატში არა უგვიანეს ორი კვირისა.

9) საჩივრის შეტანა ვერ შეაჩერებს გადაწყვეტილების სისრულეში მოყვანას.

20 აპრილი 1921 წ.

№ 4

მიწის დეკრეტის (6 აპრ. № 17) ზოგიერთ მუხლების განსამარტებლად მიწადმოქმედების სახალხო კომისარიატი აცხადებს:

1) თანახმად ა. წ. 22 აპრილის დამტკიცებულ „წესების“ მე-3-მე მუხლისა მიწების ჩამორთმევა-დანაწილების შესახებ, საქართველოში მიწით: სარგებლობის უფლება აქვთ საქართველოს რესპუბლიკის ყველა მოქალაქეს, ვინც კი დაამუშავებს მას საკუთარი შრომით.

2) ყოფილ მემამულეს, რომელიც დაბრუნდება თავის მამულში ამა წლის 15 ივნისამდე და განაცხადებს, რომ მას სურს მიწის დამუშავება საკუთარი შრომით, საერთო წესით უნდა მიეცეს ნორმა დეკრეტის ძალით თავის ყოფილ მამულში.

3) დაბრუნებული მემამულე, რომელიც 1922 წ. 1 იანვრამდე არ შეუდგება მიცემული ნორმის თავისი შრომით დამუშავებას, ჰკარგავს უფლებას მინიჭებულ ნორმაზე, რომელიც ჩაითვლება მიწის ფონდში.

4) ყველა მუშა-მოსამსახურეს საჭიროველოს საბჭოთა სახელმწიფო, საზოგადოებრივ და სამრეწველო დაწესებულებებისა, რომლის მფლობელობაში არის მცირე ანუ საშუალო ზომის მიწა-ადგილი, დამუშავებელი თუ დასამუშავებელი, და რომელიც მხოლოდ დროგამოშვებით მიდის სოფლად სამუშაოდ, უფლება აქვს დაიტოვოს თავის მფლობელობაში ასეთი მიწები.

5) მეხუთე მუსლი არ ვრცელდება იმ პირებზე, რომლებიც ცხოვრობენ სხვისი შრომის ექსპლოატაციით (ვაჭრები, თაბრიკა-ქარხნებისა, მეპატრონენი და სხვა).

27 აპრილი 1921 წ.

დამატება № 3.

ი ნ ს ტ რ უ ქ ც ი ა

მიწის ნორმების გამოწესების შესახებ

(1921 წლის 6 აპრილის დეკრეტი № 17 და 28 აპრილის „წესები“)

1. თანხმად 1921 წლის 6 აპრილის დეკრეტისა მიწის საკითხის გადასაწყვეტად მიწის კომიტეტები პირველ კოვლისა შეუდგებიან მიწის ნორმის გამოკვევას.

2. ამ მიზნისათვის კომიტეტი მიწადმოქმედების სახალხო კომისარიატის წარმომადგენლის თავმჯდომარეობით იკვლევს სამოქმედო რაიონის საზღვრებში საშუალო გლეხის ოჯახის ადგილ-მამულს, როგორც სიერცის და ავკარგიანობის, ისე შეღერნობის მდგომარეობის მხრივ.

შ ე ნ ი შ ე ნ ა: საშუალო გლეხის ოჯახათ ჩაითვლება ისეთი ოჯახი, რომლის წევრთა რიცხვი არ აღემატება 3 — 5 სულს, რომელიც არ სარგებლობს საერთო დაქირავებული მუშით, თუ არა თესვის, თოხნის და ქირნახულის მოყრევის დროს, და რომელიც თავის მხრივ საჭიროებს ქირაზე გასვლას.

3. საშუალო ოჯახის მიწების რაოდენობის და ღირსების გამოკვევის შემდეგ კომიტეტი იკვლევს მიწის ნორმას ს უ ლ ზ ე, ე. ი. გამოიანგარიშებს რამდენი მიწა მოსდის საშუალო ოჯახის თითო სულს.

4. თუ მე-2-რე მუხლში მოხსენებული ადგილ-მამული შესდგება სხვადასხვა ღირსების ნაწილებისაგან, მაშინ მას კომიტეტი პყოფს კატეგორიებად და ყოველ კატეგორიისათვის ცალკე ირკვევს ნორმას.

5. იმ შემთხვევისათვის, თუ ვინმე ნორმაზე მეტი მიწების ჩამორთმევას დროს მოისურვებს ხვედრი მიწის მიღებას ერთს რომელმე კატეგორიაში კომიტეტი ირკვევს სხვადასხვა კატეგორიის შორის პროპორციას, ე. ი. რამდენ დესეტინას დაბალი კატეგორიის მიწია ეთანასწორება ერთი დესეტინა მაღალი კატეგორიისა.

6. კომიტეტი ყოველ თავის მოქმედების შესახებ ადგენს ოქმს, რომელსაც იგი აწერს ხელს.

7. თუ ნორმის გამომუშავების დროს ანა თუ იმ კითხვის შესახებ კომიტეტის წევრთა შორის უთანხმოებამ იჩინა თავი, დაეა გადაწყდება უბრალო ხმის უმეტესობით.

8. ნორმის გამორკვევასთან ერთად კომიტეტი არკვევს თავის სამოქმედო რაიონის სახეობებში მთელ საადგილ-მამულო ფონდს და ახდენს მცხოვრებთა აღრიცხვას. საადგილ-მამულო ფონდის ანგარიში უნდა შეიცავდეს საერთო ჯამს ყველა მიწებისას, რომლებიც ეარგან მცხოვრებთა შორის დასაწინააღმდეგებლად. მცხოვრებთა აღრიცხვა უნდა შეიცავდეს კომლთა რიცხვს და სულთა რაოდენობას სქესის, წლოვანობის, მუშაობის უნარის, ბედობისა, მუდმივ საცხოვრებელ ადგილს და ცოცხალ თუ უსულარ ინვენტარის აღნიშვნით (მუხ. 15 „წესებისა“).

9. ნორმების გამოკვლევის და საადგილ-მამულო ფონდისა და მცხოვრებთა აღრიცხვის შემდეგ მიწის კომიტეტის თავმჯდომარე წარუდგენს საინაზრო საადგილ-მამულო განყოფილებას თავის მოსაზრებას შესრულებულ მუშაობის შესახებ და მთელ მასალას ნორმების ფონდის და მცხოვრებთა აღრიცხვის შესახებ.

10. საინაზრო საადგილ-მამულო განყოფილება, განიხილავს რა კომიტეტების მიერ შეკრებულ მასალას მთელს მაზრაში, წარუდგენს მას კომისარიატს თავის მოსაზრებით და შენიშვნებით, რომელსაც თუ საჭიროთ დაინახავს, დაუროთავს თავის პროექტს ნორმების შესახებ.

11. მიწადმოქმედების კომისარიატის საადგილ-მამულო პოლიტიკის განყოფილება, განიხილავს რა საინაზრო საადგილ-მამულო განყოფილებათაგან წარმოდგენილ პროექტებს, ამტკიცებს მათ უცვლელათ ან შესწორებით, ან უკან აბრუნებს თავის შენიშვნებით პროექტის ახლად შესადგენად.

12. მიწადმოქმედების კომისარიატის საადგილ-მამულო პოლიტიკის განყოფილებას შეუძლიან, თუ მან საჭიროთ და შესაძლებლად დაინახა, შეიმუშავოს ერთი რომელიმე ნორმა ან ნორმების რაიმე ცხრილი რესპუბლიკის რამოდენიმე მაზრებისათვის და მთელ რესპუბლიკისათვისაც, ხალხი ამ შემთხვევაში იგი სათანადო პროექტს წარუდგენს კომისარიატის თავმჯდომარეს დასამტკიცებლად.

13. მეორე და მერვე მუხლებში გამოხატულ მიზნების უკეთესად მისაღწევად კომიტეტი ჰკრებს საჭირო ცნობებს სპეციალურ საინსტრუქტორების შემწეობით.

14. მიწის კომიტეტის თავმჯდომარე აწარმოებს დღიურს, სადაც აღნიშნავს დღის განმავლობაში შესრულებულ მუშაობის, შინაარსს და მუშაობის დამატკიცებულ მიზეზებს. დღიურს ხელს აწერს ყოველდღე კომიტეტის ერთი ადგილობრივი წევრი. დღიური წარედგინება სარევიზიოთ მთელ რევიზორს, რომელიც აღნიშნავს მისში რევიზიის დღეს შემჩნეულ დეფექტებს მუშაობისა და თავის დირექტივებს.

დედასზე მიწ. შოქ. სახ. კომისარის მიერ

წარწერილია: „დამატება“

ფ. შახარაძე

ბ/VIII — 1921 წ.

ი ნ ს ტ რ უ ჯ ც ი ა

მიწადმოქმედების სახალხო კომისარიატთან განსაკუთრებულ კომისიის მოწოდების შესახებ თანახმად დეკრეტისა № 62 1921 წლ. ივლისის 27 თარიღით

1. საერთო დებულება

1. მიწის მფლობელობით და მისი ურთიერთობით გამოწვეული დავის გარჩევა და გადაწყვეტა ევალება მიწადმოქმედების სახალხო კომისარიატთან არსებულ განსაკუთრებულ საადგილ-მამულო კომისიას და მის განყოფილებებს მაზრებში (სამაზრო კომისიები).

2. საქმე ირჩევა საჯაროთ და დაინტერესებულ პირთ შეუძლიათ გამოგზავნონ რწმუნებულება.

3. საქმე სწუდება თანახმად მიწის დეკრეტის № 17 და სოციალისტურ სინდიკატის მიხედვით.

2. ო რ გ ა ნ ი ზ ა ც ი ა

4. მიწადმოქმედების სახალხო კომისარიატთან არსებულ განსაკუთრებულ საადგილ-მამულო კომისიაში შედიან: თავმჯდომარე, მისი მოადგილე და წევრი.

5. თავმჯდომარეს ნიშნავს მიწადმოქმედების კომისარიატი, ხოლო მის მოადგილეთ ითვლება საადგილ-მამულო პოლიტიკის განყოფილების გამგე; შეიდი წევრიდან თოხს იძლევა საადგილ-მამულო პოლიტიკის განყოფილება (თანახმად ქვეგანყოფილებათა რიცხვისა), და თითოს: მუშათა და გლეხთა ინსპექცია, კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტი და პროფესიონალური კავშირთა საბჭო.

6. კომისიათან არსებობს კანცელარია, რომელიც შესდგება. მდიენისა, საქმის წარმოებლისა და მანქანაზე გადამწერისაგან.

7. კომისიის სსდომა ჩაითვლება კანონიერათ, თუ მას დაესწრო თავმჯდომარე ანუ მისი მოადგილე და არა ნაკლებ ორი წევრისა.

3. კომისიის სამაზრო განყოფილება

8. კომისიის სამაზრო განყოფილებაში შედიან თავმჯდომარე და ხუთი წევრი.

9. თავმჯდომარეს ნიშნავს სახალხო კომისარი, ხოლო წევრებათ ითვლება სამაზრო საადგილ-მამულო განყოფილების კოლეგიის წევრები და თითო

წარმომადგენელი სამაზრო მუშათა და გლეხთა ინსპექციისა, პარტკომისა და პროფკავშირის.

10. სხდომა ჩაითვლება კანონიერათ თანახმად შეწყვილუ მუხლისა.

4. საქმის გარჩევა სამაზრო კომისიაში

11. ყოველი საქმე, დავა თუ პრეტენზია, წყდება სამაზრო კომისიაში.

12. საქმის გარჩევის დღისთვის კომისია იწვევს მხარეებს და მოწმეებს უწყებით.

13. კომისია შეუდგება საქმის გარჩევას, თუ მხარეებს ჩაბარებული აქვთ უწყებები.

14. თუ საქმე მორიგებით არ გათავდა, კომისია შეუდგება მხარეების და მოწმეების დაკითხვას და საბუთების შემოწმებას, თუ უკანასკნელი საქირო აღმოჩნდა.

15. როდესაც კომისია დაინახავს, რომ კითხვა საკნაოთ არის გამორკვეული, იდგენს თავის განაჩენს, რომელსაც უცხადებს მხარეებს.

16. უკმაყოფილო მხარეს შეუძლიან განასაჩივროს კომისიის დადგენილება სამი დღის განმავლობაში დღიდან დადგენილებისა კომისარიატთან არსებულ განსაკუთრებულ კომისიაში.

შენ ი შენ ა: კომისია საჩქაროთ აცხადებს განსაჩივრების ვადას.

17. ძალაში შესული დადგენილება უნდა იქნეს სისრულეში მოყვანილი სამაზრო რევილიტციონური კომიტეტის საშუალებით.

5. საქმის გარჩევა კომისარიატთან არსებულ

განსაკუთრებულ კომისიაში

18. განსაკუთრებული კომისია, მიიღებს რა განსაჩივრებულ საქმეს, ნიშნავს გარჩევის დღეს სამი დღის განმავლობაში დღიდან საქმის მიღებისა და იწვევს მხარეებს უწყებებით.

19. კომისიის მიერ გამოტანილი დადგენილება არა უგვიანეს ორი დღისა წარედგინება მიწადმოქმედბია სახალხო კომისარიატის კოლეგიას დასამტკიცებლად.

მიწის რეფორმის პრაქტიკული მხარე ანუ მიწის გატარება სსრკ-ში

(ამხ. სვანიძის წერილის გამო. იხ. „კომუნისტი“ № 158)

საბჭოთა მთავრობის მიერ დაწყებული რეფორმა მიწის საკითხის გადასაჭრელად ჩვენში ერთადერთი სწორი გამოსავალია იმ უსამართლოებიდან, რომელიც საუკუნოების განმავლობაში ხდებოდა მიწის მფლობელობის და სარგებლობის დარღვევით, არ არის სხვა არაეითარი გზა, სხვა არაეითარი საშუალება ამ უსამართლოების მოსასპობად. მაგრამ თუ შედარებით ადვილი იყო მიწის კანონის გამოქვეყნება და შედგენა, რომელიც უნდა აკმაყოფილებდეს მშრომელი გლეხკაცობის ინტერესებს, როგორც არის საქართველოს საბჭოთა მთავრობის მიწის დეკრეტი № 17, ასე ადვილი როდია ამ კანონის ცხოვრებაში გატარება. უნდა წარმოიდგინოთ ის სხვადასხვაობა მიწისმფლობელობისა და სარგებლობისა, ის უთვალავი უფროსი ურთიერთობანი წინააღმდეგ შემამულეთა შორის, — ურთიერთობანი, რომლებიც მიწის მშრომელთა აყენებდნენ პირდაპირ მონეტარულ მდგომარეობაში. რა თქმა უნდა ასეთ ურთიერთობათა გაბათილება შედარებით საძნელო საქმე არაა, ჩვენ იმათ ვაბათილებთ სწრაფად და დაუზოგველად.

მაგრამ მეორე მხრით არის ურთიერთობანი თვითმშრომელთა ხალხისა, არის სხვადასხვა კატეგორიები მშრომელ გლეხკაცობისა მეტი თუ ნაკლები შეძლებულობის კვალობაზე, არის ძველთაგან დარჩენილი და გლეხკაცობის ძვალსა და რბილში გამჯდარი ტრადიციები, — და ყოველივე ეს რეფორმის ცხოვრებაში გატარების დროს წინ გველობება და ჩვენ მუშაობას აბრკოლებს. ამკარაა ყველა ამ ურთიერთობათა გათვალისწინება თითქმის შეუძლებელია, და ისინი გაცხედებიან ჩვენ ცხოვრებაში, თითქმის ყოველ ფეხის ნაბიჯზე. მხოლოდ იმას, ვინც სისწორით შეთვისებულა აქვს საბჭოთა ხელისუფლების დედა-აზრი და მნიშვნელობა, ვინც საჭეობს იცნობს საბჭოთა კანონებს მიწის შესახებ, მხოლოდ მას შეუძლია სანართლიანად გადასჭრას ყველა ის კითხვები, რომლებიც გამომდინარეობენ მიწისმფლობელობის და სარგებლობის ძველ ურთიერთობათაგან, მაგ. ღალის ანუ მიწის იჯარის გადახდის საკითხი და სხვა. საშუალოდ ასეთი პირები ჩვენ ცოტა გვყავს. და ამით აიხსნება ის გარემოება, რომ მიწის საკითხის ნიადაგზე ადგილი აქვს ბევრ გაუგებრობას და შეიძლება პირდაპირ ბოროტმოქმედებასაც.

მაგრამ მიწის რეფორმის ცხოვრებაში გატარებას ხელემა კიდევ სხვაგვარი, უფრო ტექნიკური ხასიათის დაბრკოლებაც. ჩვენ ვამბობთ იმაზე, რომ მიწის რეფორმის გატარება ცხოვრებაში მთელ საბჭოთა საქართველოს ფარგლებში, თანახმად მიწის დეკრეტისა, № 17, თხოულობს წინასწარ მუშაობის შესრულებას, ესე იგი ამისათვის აუცილებლად საჭიროა, სანამ რეფორმის განხორციელებას მოგვიდებთ ხელს გამოკვეთულ იქნას ყველა თავისუფალ ანუ დასაწესდებელ მიწების რაოდენობა, როგორც საერთოდ მთელ რესპუბლიკაში, ისე ცალკე რაიონებში, მაზრებში და სოფლებში; აგრეთვე საჭიროა გამოკვეთვა უმიწაწყლოთა და მცირე მიწის პატრონთა რაოდენობისა როგორც ცალკე სოფლებსა და მაზრებში, ისე მთელ რესპუბლიკებში; და ამავე დროს მიწის საშუალო ნორმის გამოუმუშავება საშუალო ოჯახისათვის. აშკარაა, თუ ასეთი ცნობები არ გვექნება ხელში, მთავრობა ისე ვერ შეუდგება მიწის დანაწილებას მშრომელთა შორის მთელ რესპუბლიკის ფარგლებში, ისიც აშკარაა, რომ ასეთი ცნობების შეგროვება და შემდეგ იმათი გაცხრილვა და შესწორება თხოულობს დროს და ამ ხნის განმავლობაში რეფორმის გატარება ცხოვრებაში უნდა შეჩერებულ იქნას. ეს, რა თქმა უნდა, ვნებს იმათ ინტერესებს, ვინც მიწას საჭიროებს დღესვე და ამ გარემოებამ შეიძლება რამდენიმე სახელიც გაუტეხოს გლეხკაცობის თვალში საბჭოთა ხელისუფლებას, მაგრამ ამ შემთხვევაში ჩვენ დასაშვებიათ ვთვლით დროებით ზომების მიღებას გაჭირვებულ გლეხების დასაკმაყოფილებლად მიწით. აქ, ამ ნიადაგზე მიწადმოქმედების კომისარიატის საშაზრო განყოფილებებს და მიწის კომიტეტებს შეეძლოთ ფართო თვითმოქმედების გამოჩენა. სამწუხაროდ, სინამდვილეში ჩვენ ვერ ამას ვერ ვხედავთ, ან თუ ვხედავთ, ძლიერ იშვიათად.

და ასეთ იშვიათ მოვლენას წარმოადგენს ხონის რაიონი, როგორც ამას მოწმობს ამხ. სანაძის წერილი („კომუნისტი“ № 158). როგორც სჩანს ამ წერილიდან ხონის ამხანაგებს და კერძოთ თვით ხსენებულ წერილის ავტორს მიწის რეფორმა ვაუგიათ სწორედ ისე, როგორც ეს წარმოდგენილი ჰქონდა თვით მთავრობას. და ამავე დროს მის პრაქტიკულ განხორციელებასაც შესდგომიან. მასთან მეტათ საგულისხმევროა ის გარემოებაც, რომ ხსენებულ ამხანაგების მიერ ვადადგმული ნაბიჯები, რამდენათაც ეს სჩანს ამხ. სანაძის წერილიდან, თითქმის ყველა სწორი და მისაღებია, მით უფრო, რომ ყოველივე ეს პირდაპირ გამოდინარეობს ჩვენი მთავრობის მიერ გამოცემულ მიწის კანონებიდან.

რა თქმა უნდა, როგორც ვი მიწადმოქმედების კომისარიატი დაამთავრებს იმ წინასწარ მუშაობას, რომელზედაც ჩვენ ზევით ვამბობდით, ხონის რაიონში დროებით მიღებული მიწის საშუალო ნორმა და სხვა ზომები შეიცვლება თანახმად იმ ნორმებისა, რომლებიც რესპუბლიკანურ ფარგლებში იქნება მიღებული.

მიუხედავად ამისა ეს ვადადგმული ნაბიჯი მოსაწონია, ვინაიდან ის მშრომელი გლეხკაცობის მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლათ არის გაკეთებული; მისაღები და მოსაწონია აგრეთვე ყველა ის შენიშვნები და მოსაზრებები, რომლებსაც ამხ. სანაძე იძლევა თავის საყურადღებო წერილში. თავისთავად იგუ-

ლისხმება, რომ ყველა ასეთ მოსახრებებს და პრაქტიკულ დაკვირვებებს მეტად დიდი მნიშვნელობა აქვს მიწის რეფორმის ცხოვრებაში გახატარებლად. ჩვენ სიამოვნებით და დიდი ყურადღებით გადავიკითხეთ ამხ. სანაძის წერილი, რომელიც საეკა პრაქტიკული შენიშვნებით და დაკვრებით და ვურჩევთ ყველა ჩვენ ამხანაგებს, რომლებიც ანლო უღვანან მიწის რეფორმის საქმეს, შესაფერი ყურადღებით გადაიკითხონ ის და გამოიყვანონ იქიდან სათანადო დასკვნები.

თავდაპირველი რეფორმის გატარებისათვის მოსამზადებელი მუშაობა უკვე დაწყებულია და საკმარისათ ჩქარი ნაბიჯით მიდის წინ, ასე რომ მომავალი გაზაფხულიდან ჩვენ იმედი გვაქვს განხორციელებას შევედგებით რესპუბლიკანურ ფარგლებში; მეტად საინტერესო და სასარგებლოც იქნებოდა, რომ იმგვარი მუშაობა, რომელიც ნოუბდებათ ხონის რაიონში მიწის რეფორმის ირგლივ, მომხდარიყო სხვა რაიონებშიაც. მაგ., ნორმების გამოამუშავება, მიწის მსურველების დაყოფა კატეგორიებით, საეხოე ნორმები და სხვა და სხვა. მაშინ რეფორმის დაწყება, მისი გატარება ცხოვრებაში ერთი ათად გადავიღდებოდა. ჩვენ ვურჩევთ მხოლოდ სხვა რაიონების და მზრების ამხანაგებს ყურადღება მიაქციონ ხონის ამხანაგების ნაბიჯებს და რამდენათაც შესაძლებელი იქნება, წაბადონ მათ მიწის რეფორმის საქმეში.

ჩვენ დავერჩა აქ მხოლოდ ერთი შენიშვნის გაკეთება ამხ. სანაძის წერილის გამო. საქმე აი რაწია: თავის წერილში ამხ. სანაძე ეხება აგრეთვე მენშევიკების აგრარულ რეფორმას და საერთოდ სისწოროთ და მართლად ახასიათებს მას. მხოლოდ ის ეღება როცა ამბობს, რომ მენშევიკების რეფორმამ „მოსპო მსხვილი მიწადმფლობელობა“. ეს დებულება სიმართლეს მოკლებულია. ფაქტიურათ და არსებითათ რეფორმა არ სპობდა მსხვილ მიწადმფლობელობას. მართალია ერთ დროს ფიქრობდენ მაქსიმალურ, უდიდეს ნორმის დაწესებას მიწადმფლობელთათვის, რომლის ზევით არავის არ შეეძლო მიწის შექენა, მაგრამ ეს მხოლოდ ოცნებათ დარჩა და სინამდვილეში მსხვილი მიწადმფლობელობა არსებითათ ისევ ძალაში დარჩა. ჯერ თქვენ ყურადღება მიაქციეთ მენშევიკების ნორმებს: 1) ეენახები, ბალები და საერთოდ კულტურულად დამუშავებული მიწები 7-დან 10 დესეტინამდე, 2) სახნავ-სათესი მიწები 15 — 20 დესეტინ., 3) საძოვრები და სხვა 40 — 50 დესეტინამდე. დამეთანხმეთ, რომ ეს ნორმები საშუალოზე მეტია. მაგრამ ეს არაფერი. ყველამ კარგად იცის, რომ ძველი მემამულეები ახერხებდენ, რომ მათ შერჩენოდათ ყველა ის მიწები, რომლებიც წინეთ ვკუთვნოდათ გაიძვერაობით და ათასგვარი ეშმაკობით, რაც არავისთვის დაფარული და საიდუმლო არ იყო. ისინი ყოფდენ თავის მამულებს ოჯახის წევრებს შორის და თითოეული წევრი ღებულობდა თავის ნორმას. გარდა ამისა, ზოგ შემთხვევაში მენშევიკების მთავრობა ყოფილ მემამულეებს საესებით უტოვებდა მთელ მამულს ოჯახით მეტად შეღავათიან პირობებში. მაგრამ ამით კიდევ არ გათავებულა საქმე. მენშევიკებმა დააკანონეს მიწის ყიდვა-გაყიდვა, მართალია ნორმის ფარგლებში, მაგრამ ეს მხოლოდ პირველი ნაბიჯი იყო, რასაც ლოლიკურათ მიწის შეუზღუდველი ყიდვა გაყიდვა და სპეკულიაცია უნდა მოყოლოდა. აშკარაა, რომ ყოველივე ეს სრულებით არ ნიშნავს იმას, რომ მენშევიკების აგრარულმა რეფორმამ მოსპო კერძო მსხვილი მიწადმფლობელობა. პირ-

იქით უოველივე ამტკიცებს იმას, რომ შენშევიცები ხელს უწყობდენ და შევლიდენ ასეთი მიწადმფლობელობის განვითარებას, ისინი პირდაპირ აკანონებდენ მას, და ჩვენ გვიკვირს, რომ ასეთმა დაკვირვებულმა ამხანაგმა, როგორიც არის ამხ. სანაძე, ვერ შენიშნა ეს გარემოება.

აა ის დებულება, რომელშიაც ჩვენ არ ტეთანხმებით ამხ. სანაძეს და რისთვისაც რედაქციამ მის წერილს შენიშვნა გაუკეთა. მაგრამ ამ გარემოებას არსებითათ დღეს ჩვენთვის პრაქტიკული მნიშვნელობა არა აქვს და წერილის ეს ნაკლი საუხუბით იფარება იმ დიდი ღირსებით, რომელიც ამხ. სანაძის წერილს აქვს.

გაზ. „კომუნისტო“ № 164, 1921 წ. 18 სექტემბერი.

მიწის საკითხის გნიუვნელობა

მიწის ანუ გლეხთა საკითხს, როგორც რუსეთში, ისე ჩვენშიაც უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა ყველა რევოლუციების დროს. 1905-6 წლებში რევოლუციის დამარცხების ერთი უმთავრესი მიზეზთაგანი იყო ის გარემოება, რომ გლეხკაცობამ საკმარისად ვერ დაუჭირა მას მხარი. მაგრამ რევოლუციის დამარცხება მოასწავებდა შემომლევების სრულ გამარჯვებას, რაც გამოიხატა უღარიბესი გლეხკაცობის კიდევ უფრო მეტ შევიწროებაში. სტოლინის II) რეფორმა ნებისმიერ შემთხვევაში გლეხკაცობის შეძლებულ ღონიერ ნაწილს („კულაკებს“), უღარიბესი გლეხობა კიდევ უფრო უარეს მდგომარეობაში ჩაგარდა. ამჟამად შეიქმნა ის, რომ გლეხობას გამოიყვანდა ამ მდგომარეობიდან მხოლოდ რევოლუციის ახალი აფეთქება. სხვა გამოსავალი არ იყო.

1917 წლის თებერვლის რევოლუცია მოხდა რუსეთში გლეხკაცობის დაუხმარებლად, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ იმას, რომ ქალაქის რევოლუციონური მუშების მხარეზე თებერვალ-მარტის დღეებში აქა-იქ გადავიდნენ ჯარის ზოგიერთი რევოლუციონური ნაწილებიც. მაგრამ ვინც რუსეთის ცხოვრებას აკვირდებოდა, ვინც ამ ცხოვრებას აფასებდა, მისთვის აშკარა იყო, რომ რევოლუცია რუსეთში ზურგს ვერ შეაქცევდა გლეხობას. კიდევ მეტი: ჩვენთვის, ე. ი. კომუნისტ-ბოლშევიკებისთვის ცხადზე უცხადესი იყო, რომ რევოლუცია გაიმარჯვებს ჩვენში, როგორც რევოლუცია მუშების და გლეხების და მართლაც გლეხკაცობის საარსებო და ძირითად საკითხს მიწის შესახებ გადასჭრიდა მხოლოდ მუშურ-გლეხური რევოლუცია. მაშასადამე აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენდა მუშის და გლეხის მჭიდრო დაკავშირება, თებერვლის შემდეგ დაწყებულ რევოლუციაში. გლეხების დანებრება რევოლუციით, იმათი მიზნობა რევოლუციისადმი უზრუნველყოფდა თვით რევოლუციის გამარჯვებით დაგვირგინებას. უამისოდ კი მას წინანდელი ბედი მოელოდა.

რევოლუციის ყველა აშკარა და ფარული მტრები, როგორც ბურჟუა-შემომლევები, ისე მათი დამქაშები მენშევიკები და სოციალისტ-რევოლუციონერები ყოველგვარ ზომებს ხმარობდნენ იმისთვის, რომ გლეხკაცობა არასგზით რევოლუციაში არ ჩამოულიყო, რომ ის რევოლუციონური ბრძოლის გარეთ დარჩენილიყო. მათ უნდოდათ გაემარტოებინათ ქალაქის მუშები, რომ ამ გზით რევოლუცია უფრო ადვილათ დაემარცხებიათ.

მაგრამ იმათ საუბედუროთ რუსეთში არსებობდა და მოქმედობდა ნამდვილი რევოლუციონური პარტია მუშათა კლასის, ე. ი. პროლეტარიატის და უღარი-

ბესი გლეხკაცობის, პარტია ბოლშევიკ-კომუნისტების. უკვე 1905 წლის რევოლუციის დაწყებიდან ამ პარტიამ გლეხების მოთხოვნილებას ანგარიში გაუწია და ისეთი ქადაგებით გაეიდა სოფლად, რომ გლეხობა მიემზრო რევოლიუციის. თებერვლის რევოლიუციის შემდეგ კი ბოლშევიკების მიერ კიდევ უფრო მკაფიოდ, კიდევ უფრო გადაჭრით იქნენ წამოყენებული გლეხთა სასარგებლო რეფორმები. ყველა მიწის ჩამორთმევა მუქთა-ბორებისაგან და მათი გადაცემა მშრომელ გლეხკაცობაზე — ასეთი იყო ბოლშევიკების მთავარი მოთხოვნა, რომელიც პირდაპირ გლეხკაცობას ეხებოდა და რომელიც პირდაპირ აყენებდა გლეხკაცობისათვის საარსებო საკითხს.

ბოლშევიკები ამ საკითხს პირდაპირ საქმიანობის და ბრძოლის საგნათ აცხადებდენ და გლეხებს უჩვენებდენ დაუყოვნებლივ შესდგომოდენ მიწების ჩამორთმევას მემამულეებისაგან და ერთმანეთ შორის განაწილებას დეპუტატების და საბჭოების საშუალებით, რა თქმა უნდა წინდაწინვე შემუშავებული გეგმით და დიდი საფრთხილით.

საგულისხშიეროა, რომ სოციალისტ-რევოლიუციონერებსაც პქონდათ თავის პროგრამაში მიწის ჩამორთმევა მემამულეებისაგან და გლეხკაცობისათვის გადაცემა, მაგრამ, როცა ეს საქმით უნდა განხორციელდებოდა, მაშინ ესე-რებმა უღალატეს თავის პროგრამის და ნენშევიკებთან ერთად მემამულეებს ამოუდგენ გვერდში. ამ გარემოებამ ერთბაშად დასცა ორივე მოღალატე პარტიების პარტიისცემა გლეხკაცობაში და სამაგიეროთ ბოლშევიკების პარტია გახდა მის თვალში ყველაზე უფრო მიმზიდველი და მისი ერთგული.

ბოლშევიკებმა საქმით გაამართლეს გლეხკაცობის ყველა იმედები. როგორც კი 1917 წლის ოქტომბრის 25-ს სახელმწიფო ძალაუფლება საბჭოების ხელში გადავიდა და ბოლშევიკები სახელმწიფო მართვა-გამგეობის სათავეში მოექცენ, საბჭოთა მთავრობამ მაშინვე გამოსცა თავის ცნობილი დეკრეტი მიწის შესახებ,*) რომლის ძალით ყველა მიწები მშრომელი ხალხის საკუთრებათ იქნა გამოცხადებული. გლეხთა დეპუტატების საბჭოებს და გლეხების კომიტეტებს დევალათ ამ დეკრეტის ცხოვრებაში გატარება და იმავე დღიდან რუსეთში დაიწყო გლეხთა რევოლუცია.

როგორც ვიცით, იმ დღიდან მთელი ამიერ-კავკასია და მასთან ერთად საქართველო ქართველ მენშევიკების წყალობით კაშოეყო საბჭოთა რუსეთს. ამ გამოყოფის ერთი უმთავრესი საბუთი ის იყო, რომ აქ გადაერჩინათ ჩამორთმევისაგან მემამულეთა მიწები. რა თქმა უნდა, მენშევიკებმა საესებით ვერ განახორციელეს ეს მიზანი, ვინაიდან, ოქტომბრის რევოლიუციის შემდეგ ჩვენშიაც დაიწყო გლეხობის რევოლიუციონერი მოძრაობა მიწის ნიადაგზე, მაგრამ მიწის საკითხს გადაჭრა მშრომელი ლაიბ-ლატაკი გლეხის სასარგებლოთ მენშევიკებმა მაინც ვერ შესძლეს. და ეს სრულებით გასაკვირი არაა, ვინაიდან მიწის საკითხის გადაჭრა ამ აზრით შეუძლია მხოლოდ კომუნისტურ პარტიას და საბჭოთა ხელისუფლებას.

მთელი სამი წლის განმავლობაში, როცა მთელი სახელმწიფო ძალაუფლება საესებით იმათ ხელში იყო, მათ თითქმის არაფერი გაუკეთებიათ, ვინაიდან გლეხკაცობა ისევ უმიწოთ დარჩა, იგი სხვისი შემყურე იყო, როგორც წინეთ მეფობის

დროს. კერძო საკუთრება მიწაზე, მიწის ყიდვა-გაყიდვა, შეზღუდული ჯერ კიდევ თებერვლის რევოლუციის ხანაში დროებითი მთავრობის მიერ, მენშევიკებმა ისევ დააკანონეს, რითაც კარი გაუღეს მიწით სპეკულიაციას. გარდა ამისა მენშევიკებმა, მართალია, თითო-ოროლა მემამულეებს ჩამოართვეს ზედმეტი მიწა, კარგა მოზრდილი ნორმის ზეით, მაგრამ ეს ჩამორთმეული მიწები მათ გლეხებისათვის არ გადაეციათ.

თუმცა მენშევიკებმა უკანასკნელ ხანებში გადასწყვიტეს მიწების ერთი ნაწილის გლეხებისათვის გადაცემა, მაგრამ მხოლოდ საფასურით. მენშევიკები მემამულეებს ზედმეტ მიწას თითქო იმიტომ ართმევდნენ, რომ ის გლეხებისათვის გადაეცათ, მაგრამ ეს მხოლოდ სიტყვაზე იყო ასე, საქმით კი გლეხები არაფერს იღებდნენ. მენშევიკებმა თავის რეფორმით იხსნეს მხოლოდ მემამულეები, რომლებმაც უმეტეს ნაწილად თითქმის შეინარჩუნეს უკლებლად ის, რაც ჰქონდათ.

ამიტომ სრულებით გასაკვირალი არაა ის გარემოება, რომ საქართველოს გლეხაკობა მოუთმენლად მოელოდა საქართველოში საბჭოთა ზელისუფლების დამყარებას, რისთვისაც მან რამდენჯერმე მოახდინა შეიარაღებული აჯანყება და ღვრიდა სისხლს.

გამართლა ეს იმედები საბჭოთა ზელისუფლებამ?

ღიბს გამართლა; ამის თქმა შეგვიძლია ჩვენ თამამად. ამა წლის 6 აპრილის დეკრეტით¹⁾ საქართველოს რევოლუციონურმა მთავრობამ ყველა მიწები მშრომელი ხალხის საკუთრებათ გამოაცხადა და მით გააჩუმა კერძო საკუთრების უფლება მიწებზე. ე. ი. მიწის ყიდვა-გაყიდვა ანუ ფულათ ან რაიმე საფასურით შეძენა, ან სხვაზე გადაცემა.

ამიტომ ყველა კერძო მემამულეებს მიწები უნდა ჩამოერთვას და გადაეცეს ადგილობრივ გლეხაკობას, ამ ჩამორთმევას და საშუალო ნორმის გამოკვლევას, თუ რომელ ოჯახს რამდენი მიწა უნდა გადაეცეს საპარგებლოთ, აწარმოებენ ულარბისი გლეხების მიერ არჩეული მიწის კომიტეტები მიწადმოქმედების კომისარიატის წარმომადგენლებთან ერთად.

მიწის საერთო წესიერი ჩამორთმევა ჯერ არაა დაწყებული, ამისათვის წინასწარი მუშაობა იყო საჭირო, ე. ი. ჩამორთმევის დაწვრილებითი გეგმის და მიწის საშუალო ნორმის გამოთქმევა თითოეული რაიონის და თითოეული მაზრისთვის ცალ-ცალკე, მაგრამ მიწების ნაწილობრივი ჩამორთმევა და გაჭირვებულ გლეხებს შორის დროებით განაწილება დაიწყო თითქმის საბჭოთა ზელისუფლების დამყარების დღიდანვე.

მიწების ჩამორთმევა და განაწილება დაიწყება მონავალი ვახაფხულიდან. მართალია საბჭოთა ზელისუფლების მიწის რეფორმის გატარება ცხოვრებაში ბევრ ადგილას ბრკოლდება იმას გამო, რომ ადგილობრივი ზელისუფლების წარმომადგენლები შესაფერ დახმარებას ვერ უწყევენ მიწათმოქმედების კომისარიატს, ზოგან კი თვით კომისარიატის წარმომადგენლებიც ვერ არიან თავის სიმაღლეზე. ნებით თუ უნებლად საქმეს ახდენენ და ბოროტმოქმედებასაც ჩადიან, მაგრამ კომისარიატი იღებდა და იღებს სასტიკ ზომებს ყველა ამის წინააღმდეგ.

უნდა აღვნიშნოთ და ხაზი გაუსვათ აქ ერთ სამუშაო გარემოებას: წელს გლეხებს აქა-იქ, უმეტეს ნაწილად გორის მაზრაში, დაუწყეს ღალის გადახდე-

ცინება ყოფილი მიწის მფლობელის სასარგებლოთ. სამწუხაროთ, ამ ღალის აკრეფის საქმეში ყოფილ შემამულეებს შევლიდნენ თვით საბჭოთა ხელისუფლების წარმომადგენლები. კომისარიატმა, როგორც კი გაიგო ეს გარემოება, დაუყოვნებლივ მიიღო სასწრაფო და სასტიკი ზომები, რათა ღალის აკრეფა შეეჩერებია. გარდა განსაკუთრებული შემთხვევებისა, როგორც ეს ნაჩვენებია მის ცირკულარიებში.

ამგვართ მიწის საკითხი საბოლოოთ იჭრება მშრომელი გლეხების სასარგებლოთ, მიწის მუშა საფასვით ხდება თავისი შრომის ნაყოფის სრული პატრონი: მას აღარ ყავს სხვა რომელიმე პატონი. მიწის საკითხის ასე ძირიანათ გადაჭრა შეეძლო მხოლოდ მუშურ-გლეხურ მთავრობას.

მაგრამ საბჭოთა ხელისუფლება ამით არ დაკმაყოფილდება. ის აწყობს აგრეთვე აგრონომიულ დახმარებას გლეხებისათვის, აარსებს სააგრონომო პირველ დაწყებით კურსებს. უდიდეს ყურადღებას აქცევს საბჭოთა ხელისუფლება ამავდროს უმიწა-წყლო ღარიბ-ღატაკთ.

საბჭოთა ხელისუფლება ყოველ შხრივ ხელს უწყობს სამეურნეო ამხანაგობებისა და კომუნების შედგენას და შემდეგ იმათ ნივთიერ და ზნეობრივ დახმარებას უწყევს.

ამნაირათ უკვე ამ ცხრა თვის განმავლობაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ ახალმა მთავრობამ ზევრი რამის გაკეთება შესძლო, რომ მიწის საკითხის გადაჭრა სწორ საფუძველზე დაეყენებია და ამავდროს პრაქტიკულადაც შეაღწომოდა მის გადაჭრას. აქ სიტყვების ლაპარაკი მეტია. დღე თვით გლეხკაცობამ დააფასოს ის, თუ რა გააკეთა მისთვის საბჭოთა ხელისუფლებამ. შეადაროს ამასთან მენშევიკების საქმენი და ჩვენ დარწმუნებული ვართ იმაში, რომ გლეხობა თითონ შესაფერისად დააფასებს ერთსაც და მეორესაც.

საადგილ-მამულო პოლიტიკა საქართველოში

საადგილ-მამულო საკითხის გადაჭრის დროს, რომელიც მუდმივ ადლებებს გლახობას, საბჭოთა ხელისუფლებამ გამოიწვია ყველაზე უფრო სწორი და ერთად-ერთი შესაძლებელი გამოსავალი: ერთ-ერთი პირველი თავისი საკანონმდებლო აქტით⁸⁰) საქართველოს საბჭოთა ხელისუფლებამ გააუქმა კერძო საკუთრება მიწაზე. მისი სცილდა-გაყიდვა, და მიწა მისაწვდომი გახდა იმათთვის, ვისაც თავის შრომით სურს მისი დამუშავება. ამ ნაბიჯით ბოლო მოეღო წარსულის ყველა ნაშთებს, ბატონყმური მონაბის, ჩაგვრის და ძალადობის ყველა ნაშთებს. ზომა, რომლისთვისაც ვერ მიუმაართავს ვერც ერთ წინანდელ მთავრობას, მათ შორის ქართველ მენშევიკებსა მთავრობასაც, პირველ რიგში იქნა განხორციელებული საქართველოს საბჭოთა მთავრობის მიერ.

7-8 თვის განმავლობაში, რომელმაც განვლო მიწის შესახებ პირველი ძირითადი დეკრეტის (№ 17) გამოცემიდან, მიწათმოქმედების კომისარიატმა, მიუხედავად კოლოსალურ სიძნელისა, შეასრულა უწვევებელი წინასწარი სამუშაო უდიდესი საადგილ-მამულო რეფორმის ვასატარებლად ცხოვრებაში, რომელიც ბოლოს უღებს გლეხის შრომის ექსპლოატაციის და რადიკალურად ცვლის ადამიანთა შორის ერთიერთობას, ერთი მხრივ, და ადამიანთა და ბუნებას შორის, მეორე მხრივ. რა თქმა უნდა, რომ საუკუნოებით გამოიმუშავებული, დღევანდლამდე არსებული საადგილ-მამულო ურთიერთობანი ფრიად რთულია და უკიდურესად დახლართული და რაც უფრო მნიშვნელოვანია, ეს დამოკიდებულებანი უკვე ჩანერგილია მოსახლეობის ზნეწვეულებებში და ამიტომ გასაგებია, რომ შეუძლებელია ამ ურთიერთობის ერთბაშად შეცვლა, მისთვის ერთის დაკერით ბოლოს მოღება. საბჭოთა ხელისუფლებას არ შეუძლია ანგარიში არ გაუწიოს ხალხის ყოფა-ცხოვრების ყველა პირობებს და ზნე-ჩვეულებებს და, ახდენს რა ძირითად გარდატენას საადგილ-მამულო დამოკიდებულებაში, იგაამ დამოკიდებულებას უაღრესად ფრთხილად უნდა მიუდგეს.

მაგრამ საქმე უკვე დაწყებულია, ყველაზე მთავარი მიწის საკითხის გადაჭრა შესრულებულია ჩვენში, ახლა დაგვრჩენია მეთოდურად, ნაბიჯი ნაბიჯზე, შეუპოვრად წინსვლა. საბედნიეროდ, ამ მხრივ ჩვენ გვაქვს საბჭოთა რუსეთის მდიდარი გამოცდილება; ჩვენ საკვებით უნდა გავითვალისწინოთ ეს გამოცდილება. ეს იმას ნიშნავს, რომ უნდა ავიცილოთ იმ შეცდომების განმეორება, რომელნიც აუცილებელი იყვნენ პირველად მიწის სოციალიზაციის გატარების დროს რუსეთში. ერთი მხრივ, სასოფლო მეურნეობის საშინელი ჩამორჩენილობის დროს.

რუსეთში, გლეხობის სხვადასხვა წრეების ეკონომიურ უთანასწორობის დროს, მეორე მხრივ და, მესამე მხრივ, მუშურ-გლეხური სახელმწიფოს უკიდურესი სიღარიბის დროს, — გამათანასწორებელი მიწით სარგებლობას არ შეიძლებოდა რგებოდა წარმატება; და ეს გარემოება ეხლა ყველასათვის ცხადი შეიქნა. ამასთან ერთად სხვადასხვა კოლექტიური ფორმები მიწათმოქმედებაში აგრეთვე კოტათ თუ ბევრათ ფართოდ ვერ განვითარდნენ ამ 3-4 წლის განმავლობაში მიუხედავად იმ ღონისძიებებისა, რომლებსაც ამ მიზნით მიმართავდა მუშურ-გლეხური სახელმწიფო. მაგრამ ჩვენ ვიცით, რომ უდიდესი აგრარული რევოლიუციის შედეგები, რომელიც მოხდა რუსეთში ოქტომბრის გადატრიალების დროიდან, გამოიხატა არა მარტო მიწაზე კერძო საკუთრების გაუქმებაში და არა მარტო მსხვილი კერძო, შემამულეთა მიწით სარგებლობის მოსპობაში, არამედ პირველ ყოვლისა და უმთავრესად გლეხურ მოსახლეობის გათანაბრებაში, ე. ი. შუათანების ჩაოდენობის სწრაფ ზრდაში, ერთი მხრივ, უმიწაწყო და მცირე-მიწიან გლეხობისა და, მეორე მხრივ, ბევრი მიწის მქონე ან „კულაკ“ გლეხობის ხარჯზე. მაგრამ გლეხობის ამ გათანაბრებას არ გამოუწვევია არც სასოფლო-სამეურნეო წარმატება საერთოდ, არც წვრილ და საშუალო გლეხობის მდგომარეობის გაუმჯობესება. ოქტომბრის რევოლიუციის შემდეგ დიწყებულმა გლეხებს შორის მიწების ხშირმა გადაყოფამ, ერთი მხრივ, და სასოფლო მეურნეობის ნაწარმოებზე სახელმწიფო გაწერამ და მონოპოლიამ, მეორე მხრივ, გამოიწვიეს, პირველი: გლეხები არ იყვნენ დარწმუნებულნი, რომ თავიანთი ნაჭრებით ისარგებლებდნენ, და მეორე, სათესი სივრცის ძლიერი შემცირება, ხოლო ყველაფერ ამას ერთად აღებულს მოყვა სასოფლო მეურნეობის საგრძნობი დაქვეითება. ამავე დროს ისეთ ქვეყანაში, როგორცაა რუსეთი, საქართველო და სხვა, სადაც მოსახლეობის დიდ უმრავლესობას გლეხობა შეადგენს და სადაც სასოფლო მეურნეობა ასრულებს ფრიად მნიშვნელოვან როლს ქვეყნის ეკონომიკაში, მთელი მოსახლეობის ეკონომიური კეთილდღეობა დამოკიდებულია პირველ ყოვლისა და უმთავრესად სასოფლო მეურნეობის წარმატებასა და განვითარებაზე. გამსაკუთრებით ეს უნდა ითქვას ეხლა, როცა საბჭოთა რესპუბლიკები ასეთ მწვავე სასურსათო კრიზისს განიცდიან. ცხადი ხდება, რომ თუ მიწათმოქმედი კლასი არ დაამუშავებს სასოფლო მეურნეობის პროდუქტების ისეთ ჩაოდენობას, რომელიც საკმარისი იქნება არა მარტო ამ პროდუქტების თვით მწარმოებელთა გამოსაკვებად, არამედ აგრეთვე სამრეწველო მუშების, არმიის და საბჭოთა მოსამსახურეებისათვისაც და საერთოდ ქვეყნის მთელი მოსახლეობისათვის, — მუშათა სახელმწიფო აღმოჩნდება საშინელ კრიტიკულ მდგომარეობაში, რომლიდან გამოსავალის პოვნა შეუძლებელი იქნება.

ამიტომ საქირა იყო რაც არ უნდა დამუდარიყო, გამოგვეჩახა საშუალებანი სასოფლო მეურნეობის ასაღორძინებლად, გამოგვეწვია გლეხებში ხალისი პურეულის სათეს სივრცის გასაფართოებლად, ძვირფას ტექნიკურ მცენარეების მოსაყვანად, რაც რევოლიუციის განმავლობაში თითქმის საკსებით შეწყდა. აქედან იყო დამოკიდებული მომავალი არა მარტო მთელი ნაციონალიზაცია ახ სოციალიზაცია მოხდენილ მრეწველობისა ქალაქებში, არამედ მუშა-გლეხთა რევოლიუციის და საერთოდ საბჭოთა ხელისუფლების ბედიც. აქაა მიზეზი და სა-

ფუძველი ახალ ეკონომიურ პოლიტიკისა, რომელც არსებითად წარმოადგენს დაბრუნებას იმისაკენ, რაც იყო 1918 წლის დასაწყისში.

როგორც ცნობილია ახალი ეკონომიური პოლიტიკა, რომელიც გამოიხატა დასაწყისში სასოფლო მეურნეობის პროდუქტებზე სახელმწიფოებრივი გაფერის და პურეულის მონოპოლიის გაუქმებაში და ყველა ამის შეცვლაში სასურსათო გადასახადით, ერთი მხრივ, და ადგილობრივი ტრიალის თავისუფლების დაშვებაში, მეორე მხრივ, მოასწავებდა პირველ ყოვლისა დათმობებს ზუთთანა გლეხობის მიწათ.

ამგვარათ ამ პოლიტიკამ თავი იჩინა პირველ ყოვლისა და უმთავრესად სასოფლო მეურნეობის დარგში, მისი ალორძინების და დაუყოვნებლივი გაუმჯობესების მიზნით, და მხოლოდ შემდეგ ის ლოლიკურად ვანერცელდი მრეწველობაზედაც. სამწუხაროდ, როდესაც ლაპარაკობენ ახალი ეკონომიური პოლიტიკის გატარებაზე ცხოვრებაში, ყველაზე ნაკლებ ყურადღებას აქცევენ სასოფლო მეურნეობას განსაკუთრებით ჩვენში, საქართველოში. ასე იყო დღევანდლამდე მიხედვ.

თუმც არ მოგვეპოვება სწორი სტატისტიკური ცნობები სასოფლო-სამეურნეო მრეწველობის როლსა და მნიშვნელობაზე ჩვენში, საქართველოში, ქვეყნის ეკონომიკაში, მაგრამ მიხედვ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ეს როლი ფრიად მნიშვნელოვანია, სასოფლო მეურნეობა შეადგენს მთელი სახალხო წარმოების თუ ცხრა-მეათედს არა, ყოველ შემთხვევაში შეადმურედს. აქედან ცხადია თუ რა დიდი მნიშვნელობა აქვს საქართველოსათვის სასოფლო მეურნეობას და როგორი უკრადღება უნდა მიაქციოს მას საბჭოთაო ხელისუფლებამ.

მაგრამ სასოფლო მეურნეობის გაუმჯობესება, მისი მაღალ დონემდე აყვანა დღევანდელ მძიმე პირობებში დამოკიდებულია ჩვენი აგრარულ რეფორმის წარმატებით გატარებაზე ცხოვრებაში, ე. ი. მიწადმოწყობის სასწრაფოდ დამთავრებაზე. მიწათმოწყობის და მიწათსარგებლობის საკითხები ფრიად რთულია და საპასუხიამგებლო. აქ ჩვენ საქმე გვაქვს მიწათსარგებლობის ფორმებსა და ხასიათთან, საშუალო საშრომო ნორმების გამოიმუშავებასთან რესპუბლიკის ცალკე რაიონებისათვის და სხვა. შემდეგ მოგვიხდება დავაწესოთ მემკვიდრეობის ფორმები ახალ პირობებში, ახალ გადაყოფათა ვადები, პირველ ხანებში დაუშვათ შესაძლებლობა თავისუფალ მიწების იჯარით ვაცემისა წითელარმიელთა ოჯახების ან საერთოდ შეუძლო გლეხების მიერ საზოგადოებრივი ორგანიზების კონტროლ ქვეშ, დაუშვათ დაქირავებული შრომის გამოყენება განსაზღვრულ პირობებში და სხვა. ყველა ამ საკითხების სწორი გადაჭრას და მოწყობას აქვს უდიდესი მნიშვნელობა სასოფლო მეურნეობის კულტურის წარმატებისათვის, სასოფლო მეურნეობის გასაუმჯობესებლად იმ მხრივ, რათა ყველამ, ვინც ეწევა სამიწათმოქმედო შრომას, იცოდეს თავისი უფლებანი და მოვალეობანი, ვინაიდან ცხადია, რომ შეუძლებელია სასოფლო-სამეურნეო წარმოების გაუმჯობესება და მაღალ დონეზე აყვანა, თუ მიწათმოქმედს არ მიეცემა კრტად თუ ბევრად მტკიცე უფლებები და ნორმები. რა თქმა უნდა, რომ მუშა-გლეხთა სახელმწიფო ყოველმხრივ უნდა აქვებდეს და ხელს უწყობდეს მიწათსარგებლობის კოლექტიურ ფორმებს. მაგრამ უნდა ვიცოდეთ, რომ გადასვლა მიწათ-

სარგებლობის კოლექტიურ ფორმებზე შეიძლება ხდებოდეს გლეხების მხოლოდ ნებაყოფლობითი გაერთიანებით. უნდა კარგად შევითვისოთ ის აზრი, რომ საბჭოთა ხელისუფლება გადაჭრით უარყოფს გლეხურ მეურნეობაზე ზეგავლენის ყოველგვარ იძულებითი ზომებს. ჩვენ უნდა გამოვინახოთ ისეთი საშუალებები, რომ გლეხები პირადად დაინტერესდნენ სასოფლო მეურნეობის აღორძინებასა და ზრდაში. პირადი დაინტერესების გარეშე, მარტო ერთი იძულების ზომებით ჩვენ გლეხურ მეურნეობას მკვიდრ წერტილიდან ვერ დავსძრავთ. ამაში აშკარად დავკარწუნეთ საჭოთა რუსეთის გამოცდილებამ. ვაძლევთ რა გლეხობას ბტკიცე გარანტიებს მისთვის მიზომილ მიწის ნაჭრებზე, ჩვენ ამევე დროს ზეგავლენა უნდა მოვახდინოთ გლეხებზე დამარწმუნებელი მეთოდებით და თვალსაზრისით მაგალითებით (სხვადასხვა საცდელი საჩვენებელი, აკრონომიული სადგურები და სხვა).

ინტერესს არ იქნება მოკლებული მოვიყვანოთ აქ რუსეთის „მიწა-ტყის“ კავშირის ახლახან დასრულებული მეორე კონფერენციის რეზოლიუცია ახალ ეკონომიურ პოლიტიკის საფუძვლებზე განხორციელების შესახებ სასოფლო მეურნეობაში. ამ პოლიტიკის საფუძვლად დავდო შენდევნი დებულებანი: 1) წერილ მეურნეთა თაოსნობის ფართე თავისუფლება; 2) ამ თაოსნობის წაბლისება ტენნიკურა დაბმარებით სახელმწიფოს მხრიდან; 3) სამეურნეო განვითარების მოწყობა ეკონომიური და არა იძულებითი ხასიათის ზომებით; 4) ყველა სამეურნეო მიზნების ჩამოყალიბება წარმოებითი გეგმაში; 5) სამეურნეო თაოსნობის გამაგრება ზოგიერთ შემთხვევაში სავალდებულო მოთხოვნებით. შემდეგ თესვის გეგმის შესახებ რეზოლიუცია მხარს უჭერს მის, როგორც საერთო წარმოებითი გეგმის ჩანასახის, შენარჩუნებას მომავალი წლისათვისაც. მაგრამ თესვის გეგმა არ უნდა ზღუდავდეს გლეხობის სამეურნეო თაოსნობას („ბედნოტა“, № 1058).

ამასთან სრული შეფარდებით ჩვენი უახლოესი მიზნები საადგილ-მამულო პოლიტიკის სფეროში შემდეგ ძირითად დებულებებში გამოიხატება:

1. მიწის ბტკიცე ნორმების გამოზუსტება და დაწესება;
2. მიწათმოწყობის დამთავრების დაჩქარება, რათა მოისპოს არეფ-დარევა საადგილ-მამულო ურთიერთობაში. წინააღმდეგ შემთხვევაში წარმოუდგენელია სასოფლო მეურნეობის გაუმჯობესება და განვითარება;
3. მიწის იჯარით ვაცემას საბჭოთა წყობილების დროს არ შეიძლება ადგილი ჰქონდეს, ვინაიდან ეს იქნებოდა ნაბიჯი უკან, მიწაზე კერძო საკუთრების აღდგენისაკენ, მაგრამ დროებით დასაშვებია იჯარით ვაცემა შეუძლო გლეხების მიერ თავიანთ თავისუფალ ადგილებისა, როდესაც ამა თუ იმ საბატო მიწებზე მისი წყალობით ვერ შესძლებენ სავსებით დაამუშავონ თავისი მიზომილი მიწა; ასეთ მდგომარეობაში შეიძლება ჩავარდეს ყოველი გლეხის ოჯახი, სტიქიურ და სხვა უბედურებათა გამო და ამათგან თავის მეურნეობის აღსადგენად ასეთ შემთხვევაში შეიძლება იჯარით დროებით დაშვებულ იქნას, მაგრამ უტყველად სითანადო საადგილ-მამულო ორგანოს კონტროლ ქვეშ;
4. დაჭირავებული შრომა სასოფლო მეურნეობაში ჯერჯერობით უნდა იქნეს დაშვებული, ვინაიდან სანამ კოლექტივიზაცია არ არის გატარებული მიწათმო-

ქმედებაში, ის გლუხურ მეურნეობაში აუცილებელი იქნება, მაგრამ ის სასტიკად უნდა იქნას მოწესრიგებული სახელმწიფოს მიერ;

5. სასოფლო მეურნეობის კულტურის ასაღორძინებლად გლუხურ მეურნეობის გასაუმჯობესებლად ღონისძიებათა გატარების დროს ყოველნაირად უნდა გაურბოდეთ იძულებით მეთოდებს, საჭიროა ენიშვნით მხოლოდ და მხოლოდ დამარწმუნებელი ზომებით, პრაქტიკული საჩვენებელი გამოცდილებით და სხვა;

6. საცდელ-საჩვენებელი სადგურების ქსელის ორგანიზაცია, რომლებიც პირველ რიგში უნდა შეუდგნენ სასოფლო მეურნეობის მომწიფებულ საკითხების გადაჭრას;

7. ფრიად სერიოზული ყურადღება უნდა მიექცეს სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციას.

ეჭვი არ არის, რომ მიმდინარე ხანაში, კაბიტალიზმიდან სოციალიზმში გადასვლის ეპოქაში, სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაცია წარმოადგენს ერთ მნიშვნელოვან პირობათაგანს სასოფლო-სამეურნეო მრეწველობის განსავითარებლად. კოოპერაცია უნდა გაერცელდეს სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების წარმოების და გასაღების დარგშიაც, მეღიორაციის და განსაკუთრებით ელექტროფიკაციის სფეროშიაც. გლეხების ორგანიზაციის გზით სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციებში სულ მოკლე დროში შესაძლებელია მიეახვიოთ გლუხურ მეურნეობის საგრძნობ ამაღლებას, ერთი მხრივ, და ავიცილოთ საშიშროება, რათა ლარბლატაკი გლეხობა არ მოექცეს სოფლის ბურჟუაზიის გავლენის ქვეშ; მეორე მხრივ, ახალ ეკონომიურ პოლიტიკის პირობებში წვრილ გლეხობას შეუძლია გააუმჯობესოს თავისი მდგომარეობა უმთავრესად კოოპერაციაში შეკავშირების გზით;

8. უდიდესი მნიშვნელობა აქვთ ჩვენში საბჭოთა მეურნეობებს, ხოლო მომავალში, კარგი ორგანიზაციის წყალობით, საქმის საზრიანი წარმართვის მეოხებით, ისინი უფრო მეტ როლს შეასრულებენ. საბჭოთა მეურნეობებმა ორგვარი როლი უნდა ითამაშონ: პირველი, მათ სახელმწიფოს უნდა მისცენ შემოსავალი სხვადასხვა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების სახით, რომელთაც აქვთ სავალიუტო ხასიათი; და მეორე, ისინი აგრეთვე უნდა წარმოადგენდნენ საჩვენებელ დაწესებულებებს გლუხურ მეურნეობისათვის. ამ უკანასკნელ მიზნისათვის ჩვენს სამეურნეო საბჭოებს ბერი არაფერი გაუკეთებიათ და ამას უნდა მიექცეს სერიოზული ყურადღება.

ზედმეტია იმაზე ლაპარაკი, რომ საბჭოთა მეურნეობები უნდა მოეწყოს ახალი ეკონომიურ პოლიტიკის მოთხოვნებთან შეფარდებით, ამასთან მიზანშეწონილი იქნებოდა წვრილი ნაკლებ შემოსავლიანი მეურნეობები გაგვეცა სხვადასხვა კოლექტიურ ან პროფესიონალურ ორგანიზაციებისათვის მათი სარგებლობაში, მაგრამ არავითარ შემთხვევაში კერძო პირებისათვის.

9. სახელმწიფოებრივი ბელისუფლება უნდა მიისწრაფოდეს გეგმიანი ოქსვის გატარებისაკენ, ერთი მხრივ, და ებრძოდეს დაუთესველობას, მეორე მხრივ, ამასთან სრულიად არ უნდა მიმართედეს იძულებით ზომებს.

10. ყველა ამ საკითხების განსაკუთრებით მიწათმოწყობის და მიწათსარგებლობის საკითხების განსახილველად უნდა მოვიზიდოთ თვით გლეხობის წარ-

საადგილ-მაგულო პოლიტიკა და სასოფლო მეურ- ნეობა საბჭოთა საპარტიველოში

(თეზისები) ²¹

1. სასოფლო მეურნეობის აღორძინების საკითხი საბჭოთა ხელისუფლებისათვის წარმოადგენს ამჟამად ყველაზე უფრო მთავარ, ან ერთ პირველ ხარისხობიან და დამკერულ საკითხთაგანს. სახელმწიფოებრივ ან სახალხო მეურნეობის რა დარგსაც არ უნდა შევხებით, ჩვენ ყველგან ვხედავთ ამ თუ იმ სახით ერთ და იმავე ბაზას — საფუძველს, სახელდობრ **ს ა ს ო ფ ლ ო მ ე უ რ ნ ე ო ბ ა ს**.

ეკონომიური პოლიტიკის ახალ კურსს ამ თავითვე ჰქონდა მხედველობა ში-
თითქმის მხოლოდ სასოფლო მეურნეობის გაუმჯობესება და აღორძინება, მალე
მოვლი ყურადღება მიექცა მართო ინდუსტრიულ მრეწველობას და ფინანსებს,
ხოლო სასოფლო მეურნეობის ინტეგრაცია თუ არ დაივიწყეს საფუძვლით, ყოველ-
შემთხვევაში უკანა რიგში დასწიეს, მაშინ როცა ჩვენ ქვეყანაში სასოფლო მე-
ურნეობა წარმოადგენს ერთადერთ საძირკველს, რომელზედაც მხოლოდ შეი-
ძლება ავაშენოთ როგორც ინდუსტრია, ისე ფინანსები.

ახლა უკვე შედგება იმის მტკიცება, რომ ახალი ეკონომიური პოლიტიკის
გატარების დროს ცხოვრებაში, როგორც პარტიან, სე საბჭოთა ხელისუფლებამ
უდიდესი ყურადღება უნდა მიაქციოს საადგილ-მამულო საკითხს და სასოფლო-
მეურნეობის ყველა ეს საკითხები, ე. ი. საკითხები, დაკავშირებულნი ერთი მხრივ
ჩვენი საადგილ-მამულო პოლიტიკასთან — მწათმოწყობასა და მიწათსარგებლო-
ბასთან, მეორე მხრივ — სამიწათმოქმედო კულტურის აღორძინებასთან, გლე-
ხურ მეურნეობის გაუმჯობესებასთან და სხვა, — ბუნებრივად განიყოფებიან ორ
ნაწილად: 1) საბჭოთა ხელისუფლების პოლიტიკა ამ გარდამავალ ხანაში და
2) სასოფლო მეურნეობის მდგომარეობის, მისი სწრაფი გაუმჯობესების და
აღორძინების საკითხები.

საადგილ-მაგულო პოლიტიკა

2. სასოფლო მეურნეობის გაუმჯობესება, მისი უფრო მაღალ დონეზე აყვანი-
დღევანდელს მძიმე პირობებში დამოკიდებულთა პირველ ყოვლისა და უმთავ-
რესად მოთელი ჩვენი **ა გ რ ა რ უ ლ რ ე ფ ო რ შ ი ს** წარმატებით გატარებაზე
ცხოვრებაში, ე. ი. **მ ი წ ა თ მ ო წ ყ ო ბ ი ს** სასწრაფო წესით დამთავრებაზე.

9-10 თვის განმავლობაში, რომელმაც განვლო მიწის შეაჯებ ჩვენი პირველი ძირითადი დეკრეტი (№ 17) გამოცემიდან, მიწათმოქმედების კომისარიატმა, მიუხედავად უდიდესი დაბრკოლებიანა, შეასრულა უშეცდომელი წინასწარი სამუშაო, ურომლისოდ წარმოუდგენელი იყო ცხოვრებაში გატარება ამ ქვეშაბრტულ უდიდესი საადგილ-მამულო რეფორმისა, რომელიც ბოლოს უღებს გლეხობის ექსპლოატაციას და, მამასაღამე, რადიკალურად ცვლის ურთიერთობათ როგორც კაცთა შორის ერთი მხრივ, ისე ადამიანთა და ბუნების შორის მეორე მხრივ.

ეს მუშაობა შენდევში მდგომარეობს, ჰვენ გამოვარკვეით მთელი რესპუბლიკის მასშტაბით: ა) მიწათმოქმედ სასოფლო მოსახლეობის რაოდენობა თითოეულ სოფელში, შრომის უხარაიანა და შრომის უუნაროზე დაყოფით; ბ) მეკომურთა რაოდენობა სოფლებადვე, მიწების რაოდენობა სოფლებადვე, მიწების რაოდენობის სწორი აღრიცხვით, რომელნიც იწყოფებიან მათ სარგებლობაში გატეგორიებათ დანაწილებით: მიწები სამოსახლო, სახნავი, ძვირფასი კულტურის, ტყიანი ადგილი და სხვა; და გ) გამოანგარიშებულია მიწია საშუალო ნორმა სულზე ცალკე თითოეულ სოფლისათვის.

ამგეარად, ამ ნამუშევარი ცხოვბები ჩვენ გვაძლევენ ძვირფას მასალას ჩვენი სახელმწიფოებრივი საადგილმამულრ ფონდის რაოდენობაზე; მის განაწილებაზე რაიონებსა, მაზრებსა და სოფლებში, აგრეთვე საქართველოს სოფლის მოსახლეობის მიწის საჭიროებაზე მაზრებსა და რაიონებში. ამ წინასწარი და ძირითადი მუშაობის გარეშე ჩვენ არ გვექნებოდა სინამდვილესთან ცოტათ თუ ბევრად დაახლოებული წარმოდგენა მიწას მშრომელთა შორის გასანაწილებელ ჩვენი საადგილ-მამულრ ფონდზე, არც მიწის საჭიროებაზე მსელი რესპუბლიკის მასშტაბით. აქედან ცხადია, რომ აქვს რა ასეთი ძვირფასი მასალა, მიწათმოქმედების კომისარიატს შეუძლია უკვე შეუდგეს ჩვენ მიერ დაწყებულ საადგილ-მამულრ რეფორმის უფრო სწორ, უფრო გეგმაშეწონილათ გატარებას ცხოვრებაში.

თავის თავად იგულისხმება, რომ ამ მუშაობასთან ერთად, მიწათმოქმედების კომისარიატი აწარმოებდა სხვა მუშაობასაც საადგილ-მამულრო რეფორმის განხორციელების მიზნით, თავის ორგანოების საშუალებით სწყვეტდა ადგილობრივად საკითხს, ჩამოართმევდა ზედმეტ ნაჭრებს, ვისაც ასეთი გააჩნდა, და აძლევდა იმას, ვისაც ესაჭიროებოდა. ამგეარად შესაძლებლობისდაგეარად დაკმაყოფილებულ იქნა მიწის შინძილი. უმიწაწყლო და მცირე მიწიან გლეხებმა უმრავლეს შემთხვევაში მიიღეს მიწა გაფრთხილებით, რომ ეს მიზომვა არ არის საბოლოო, არამედ მას აქვს დროებითი ხასიათი, სანამ რესპუბლიკის მასშტაბით არ გამოირკვევა საკითხი ჩვენი საადგილ-მამულრო რესურსების შესახებ, აგრეთვე მიწის საჭიროების საკითხიც. მართალია, მრავალი მიზეზის გამო, როგორც მაგ., ნიეთიერ საშუალებათა უქონლობა, მომზადებულ მუშაკების უკიდურესი ნაკლებობა და სხვა, მუშაობა რეფორმის ვასატარებლად ცხოვრებაში, მთელი მიწა ან ზედმეტების ჩამოართმევა მსხვილი მფლობელობისაგან და მიწის დროებით გადაცემა უმიწაწყლო და მცირე მიწიან გლეხურ მოსახლეობისათვის, — ბრკოლდებოდა ერთგვარი ინტენსივობით და წარმატებით, რომ ზოგ ადგილას, ჩვენ და სამწუხაროთ, არა მარტო ჩვენი საადგილ-მამულრო განყოფილებანი, არამედ რე-

კომპეტიც ამ მხრივ ვერ იღვანენ თავიანთ დანიშნულების სიმაღლეზე, რომ იყო შემთხვევები, როცა ეს ორგანოები, არ იყვნენ რა გაცნობილნი დეკრეტებს და საბჭოთა ხელისუფლების სხვა დაკანონებით მიწის საკითხში, გულგრილად ეკიდებოდნენ კომისარიატის განკარგულებებს და ღონისძიებათ, ხოლო ალაგ-ალაგ წინააღმდეგობასაც კი უწევდნენ მათ. განსაკუთრებით 1921 წლის გაზაფხულზე ფრიალ მწვანეთ დადგა და მრავალი გაუგებრობა გამოიწვია მეტადრე გორის მაზრაში. დალის ან საიჯარო გადასახადის საკითხში თავი იჩინა ტენდენტად განემართათ ზოგიერთი ზენი ცირკულიარი და ინსტრუქცია უოფილ მიწის მფლობელთა სასარგებლოთ, მაგრამ კომისარიატის ენერგიული ჩარევით მოხერხდა ყველა ამ გაუგებრობათ სწრაფი ლიკვიდაცია.

3. ექვს გარეშეა, დღევანდლამდე არსებული საეკონომიკით და ათისი წლობით გამოიმუშავებული საადგილ-მამულო წესები და დამოკიდებულებანი ფრიალ რთულია და უკიდურესად დახლართული, ამიტომ შეუძლებელია ერთბაშად, ერთის დაკერით ბოლო მოვლა ყველა ამ დამოკიდებულებას, ყველა ამ საადგილ-მამულო ტრადიციებს, პირველ ხანად რუსეთშიაც და ჩვენშიაც ზენის ეგონა, რომ საკმარისია მხოლოდ გამოიციკს დეკრეტი მიწის სოციალზაციის გამათანასწორებელ მიწათსარგებლობის, ან და სასოფლო-სამეურნეო კომუნების და ამხანაგობების შესახებ და გლეხები ერთბაშად გაიმსჯელებიან კოლექტივიზაციის სულით და დაიწყებენ კომუნების, შრომის ამხანაგობების, არტელების და სხვა ასეთების დაარსებას. მაგრამ სინამდვილემ სულ სხვა გვიჩვენა.

მართალია, რომ განცხადებები ასეთი ამხანაგობების და კომუნების შექმნაზე ყოველმხრივად შემოდიოდა ჩვენშიაც, საბჭოთა ხელისუფლების პირველ დღიდანვე, და დაიხსოვით ეს კიდევ, მიწის შესახებ დეკრეტის გამოცემამდე, მაგრამ ყველა ამ განცხადებათ თითქმის 99% მიზნით ჰქონდა ყოფილ მსხვილ მიწათმფლობელთათვის თავიანთ მიწებზე უფლებების შენარჩუნება. ერთი სიტყვით, საქმე ეხებოდა ფაქტიურ ამხანაგობების, კომუნების და არტელების დაარსებას. წერილობტრუქუაზაული გლეხური მასა კი, როგორც ეს მოსალოდნელი იყო, აღმოჩნდა კოლექტიური მეურნეობის ნაკლებათ შემთვისებელი. რა თქმა უნდა, კომუნისტურ პარტიას და საბჭოთა ხელისუფლებას არ შეუძლია ანგარიში არ გაუწიოს მშრომელ მასების ნებისყოფას.

ყველაზე მთავარი, ყველაზე უფრო არსებითი საადგილ-მამულო საკითხის გადაჭრაში ჩვენ უკვე გავაკეთეთ. ესაა მიწაზე კერძო საკუთრების გაუქმება, ყიღვა-გაყიდვის მოსპობა და მიწაზე სახელმწიფოებრივი საკუთრების გამოცხადება, რომელიც უზრუნველყოფს თავისუფალ სარგებლობას მიწით ყველა იმათთვის, ვინც თავისი შრომით დაამუშავებს მას. მაგრამ ამასთან საბჭოთა ხელისუფლება სრულებით არ აძლევს გლეხობას ზენიდან მიწის კოლექტიურ სარგებლობის ამა თუ იმ ფორმას, პირიქით, უწევს რა ანგარიშს გლეხურ ფსიქოლოგიას, იგი სცნობს ერთპიროვნულ სარგებლობის ფარგალს, ეინაიდან გლეხობის დიდი უმრავლესობა ჯერჯერობით კიდევ მიწათსარგებლობის სწორედ ამ ფორმის მომხრეა; მეორე მხრივ სასოფლო მეურნეობის სწრაფი აღდგენის ინტერესებისათვის, საბჭოთა ხელისუფლებამ დღევანდელ მომენტში ყოველ მხრივ უნდა შეუწყოს ხელი ერთპი-

ოვენულ გლეხურ მეურნეობას. მაგრამ ეს სრულებით არ ნიშნავს იმას, რომ ჩვენ ამჟამად ვარს ვაზობით ვაწარმოვით ფრიად ენერჯული პროპაგანდა სიტყვით და საქმიანად სოციალისტურ მიწათმოქმედების, მიწათსარგებლობის კოლექტიურ ფორმების თანდათან გაფართოების და გაღრმავების სასარგებლოდ. ჩვენ ყოველი ზომით დავამტკიცებთ და ნათელვკვაფთ მიწით კოლექტიური სარგებლობის უპირატესობებს ერთპიროვნულ, განცალკევებულ მეურნეობებთან შედარებით. ჩვენ უნდა ვიაროთ წინ, მეთოდურად ნაბიჯი-ნაბიჯზე კოლექტივიზმშიაკენ, კომუნისტური საფუძვლების სრული განხორციელებისაკენ მიწათმოქმედებაში. საბედნიეროდ, ჩვენ მივდივართ ამ ახალი გზით არა მარტონი, არამედ მთელი საბჭოთა ფედერაციის გლეხებთან და მუშებთან ერთად, ამასთან სრულიად არ გადმოგვაქვს შებლონიურად სხვა საბჭოთა რესპუბლიკების გამოცდილება, არამედ ვარკვევთ წესდებისდაგვარად და ვაუმჯობესებთ მას საქართველოში გამაყენების დროს.

4. ფრიად რთული და სერიოზულია მიწათმოქცობას და მიწათსარგებლობის საკითხები. აქ ჩვენ საქმე გვაქვს მიწათსარგებლობის არსებულ ფორმებსა და ხასიათთან, შრომის საშუალო ნორმებისგამომუშავებასთან საქართველოს ცალკე რაიონებისათვის, ადგილების ნიადაგსა, ჰავასა და სხვა პირობებთან შეფარდებით.

როგორც უკვე ზევით იყო ნათქვამი, საბჭოთა ხელისუფლება არავითარ შემთხვევაში არ მოახვევს გლეხურ მოსახლეობას მიწათსარგებლობის ამა თუ იმ ფორმას, თვით გლეხებს ანიჭებს მიწათსარგებლობის მათთვის უფრო სასურველ ფორმის არჩევის უფლებას. შემდეგ, როგორც საბჭოთა რუსეთის, ისე საბჭოთა საქართველოს გამოცდილება და პრაქტიკა გვეუბნება: პირველი, საჭიროა ვარკვევულად განვახდლოთ მექანიკური ნორმები ახალ პირობებში, აგრეთვე მიწების ხელახალი გადანაწილების ვადები; მეორე, უნდა დაუშვათ განსახდურულ პირობებით წითელარმიელთა ოჯახების, აგრეთვე შეუძლო ან ტრადიკულ უბედურებით დაზარალებულ გლეხების მიწის იჯარა საზოგადოებრივი ორგანოების სასტიკ კონტროლ ქვეშ და, შემდეგ, შეუძლო ან ტრადიკულ უბედურებით დაზარალებულ გლეხების მიწის რობებში დაქირავებულა შრომა სასოფლო მეურნეობის სფეროში და სხვა. რა თქმა უნდა, რომ ყველა ამ საკითხების მართებულად გადაჭრას და ცოტად თუ ბევრად სწორად მოწესრიგებას აქვს უდიდესი მნიშვნელობა სასოფლო-სამეურნეო კულტურის გაუმჯობესებისათვის იმ მხრივ, რომ ყველამ, ვინც ეწევა სამიწათმოქმედო შრომას, სისწორით იკოდნენ თავისი უფლება-ვალდებულებანი, ვინაიდან ცხადია, რომ შეუძლებელია მივალწით სასოფლო-სამეურნეო წარმოების გაუმჯობესებას და სათანადო დონეზე აყვანას, თუ არ მივცნით მიწათმოქმედს ცოტად თუ ბევრად მკვიდრ უფლებებს და ნორმებს მიწათსარგებლობის მხრივ.

ყოველმხრივ აქვზებს და ხელს უწყობს რა მიწათსარგებლობის კოლექტიურ ფორმებს, როგორც მაგ. კომუნებს, ამხანაგობებს, არტელებს და სხვა. და განსაკუთრებით აყენებს რა დღევანდელ მომენტში ყველაზე უფრო ცხოველ და გლეხურ მასისათვის არსებულ პირობებში ამ გაერთიანებათა უფრო მისაწვდომ

ფორმას — ს ა ს . ს ა მ ე უ რ ნ ე თ კ ო ო პ ე რ ა ც ი ა ს, საბჭოთა ხელისუფლებამ ამასთან ერთად უნდა აღნიშნოს ის ფაქტი, რომ მიწათსარგებლობის კოლექტიური ფორმებზე გადასვლა შეიძლება ხდებოდეს მხოლოდ გლეხობის ნებაცოფლობითი გაერთიანების გზით. კარგათ უნდა შევითვისოთ ის აზრი, რომ საბჭოთა ხელისუფლება გადაჭრით უარყოფს გლეხურ მეურნეობაზე ზეგავლენის იძულებითი საშუალებებს.

დღევანდელ მომენტში როცა ჩვენი ქვეყანა საჭიროებს სასოფლო მეურნეობის ფრიად სწრაფ აღორძინებას, რათა გამრავლდეს პურის და სხვა სასოფლო-აამეურნეო პროდუქტების რაოდენობა, ჩვენ უნდა გამოვძებნათ ისეთი საშუალებები, რომ გლეხებმა ცხადად დაინახონ თავისი პირადი და ინტერესება სასოფლო მეურნეობის აღორძინებასა და ზრდაში, ახლა გლეხობის პირადი და ინტერესების გარეშე, მარტო ერთი იძულების ზომებით ჩვენ გლეხურ მეურნეობას შევძარწერტილიდან ვერ დავსძრავთ.

5. ყველა ზემოთ ნათქვამი რომ კონკრეტულად გამოვხატოთ, საადგილ-სამეუღო პოლიტიკის სფეროში შემდეგ ძირითად დებულებებს ვაყენებთ.

ა) მიწა შეურყეველად ეკუთვნის მუშურ-გლეხურ საბელმწიფოს, ე. ი. მთელ მშრომელ ხალხს.

ბ) ვინაიდან საბჭოთა ხელისუფლების უმთავრეს ძირითად მიზანს ამგომად შეადგენს გლეხურ მეურნეობის ააწარმოო ძალეპის განვითარებისათვის ყოველგვარ დაბრკოლებათა მოსპობა და აგრეთვე ყოველგვარ გაურკვეველობის ასაცილებლად მიწათსარგებლობის ფორმების საკითხებში, საბჭოთა ხელისუფლებამ უნდა დაამყაროს სასოფლო და საადგილ-სამეუღო საზოგადოების მიერ მიწათსარგებლობის ფორმების არჩევის თავისუფლება: გამოყოფილ-განოცალკეეებუღი, საამხანაგო კოოპერატიუღი და სხვა.

გ) იმავე მიზნებისა და აგრეთვე იმისათვის, რათა მიწათსარგებლობას მიეცეს ერთგვარი სიმტკიცე და ურყეველობა, საჭიროა: პირვეღი, ცნობიღ იქნას ის გრძელ-ვადიანათ; მეორე, ცნობიღ იქნას დაუშეებლად მიწის ჩამორთნევა სხვაგვარათ, თუ არა თეით მიწათსარგებლობის უარის თქმით ან კანონში ცალკე აღნიშნულ შემთხვეეებში; მესამე, მიწათსარგებლობის რაოდენობის, შემადგენლობის და საზღერების ცვლილება დაშეებულ იქნას მხოლოდ მიწათმოქმედების საერთო მოწესრიგების შემთხვეეებში სასოფლო საზოგადოებაში საერთო გადამიჯენების წესით, აგრეთვე სხვადასხვა სამეღიორაციო ღონისძიებათა გატარების შემთხვეეებში; მეოთხე, მიწათსარგებლობის სამეურნეო მხრივ უკიდურესად შვენებელ დაქუცმაციების ასაცილებლად ოჯახურ გაყრის დროს საჭიროა დაწესდეს მისი დანაწილების ფარგლები, რისთვისაც შეენდოს მიწათმოქმედების საბ. კომისარიატს სასწრაფოდ დააწესოს ეს ნორმები ცალკე რაიონებისათვის.

დ) საბჭოთა ხელისუფლების საადგილ-სამეუღო პოლიტიკას ახალ ეკონომიურ პოლიტიკის პირობებში უახლოეს დროში მტკიცეთ და გარკვეეით უნდა ექიროს გეზი შუათანაზე, ცდილობდეს ყოველმხრივ შეუწყოს ხელი გაჭირებულ, დარბ გლეხობამ, მიიღოს ყოვეღი ზომა, რათა დარბი სუსტი გლე-

სება იქცეს უფრო ძლიერი, ე. ი. ამაღლოს იგი შუათანას დონემდე. რაც ნებება მსხვილ მეურნეობებს მიწათმოქმედების და სასოფლო-სამეურნეო მრეწველობის სფეროში, საბჭოთა ხელისუფლება უშვებს მათ მხოლოდ მსხვილ საბჭოთა მეურნეობების ფორმით ან სხვადასხვა კოლექტიურ გაერთიანებათა სასოფლო-სამეურნეო კომუნების, ამხანაგობების, კოოპერაციების და სხვა ასეთების ფორმით.

ე) მიწის იჯარა გლეხების შრომით დაუშვებელია, რადგან ის ეწინააღმდეგება პრინციპს: მიწა ეკუთვნის მეშურ-გლეხურ სახელმწიფოს, მაგრამ განსაკუთრებულ შემთხვევაში, სტიქიურ უბედურებათა (მოუთავლობა, პირუტყვის გაწყვეტა და სხვა ან მუშა ხელის სიკვდილი, მობილიზაციით გაწვევა და სხვა) გამო დროებით შერყეულ მეურნეობებს უფლება ეძლევათ მიწა გასცენ იჯარით საადგილ-მამულო ორგანოების კონტროლ ქვეშ მიწის იჯარის გამცემისათვის იჯარის ფასის მიცემით და შემდეგი პირობების დაცვით: პირველი, მოიჯარადრეს ნება ეძლევა იქონიოს მიწა თავისი ნაჭრის ჩათვლით არა უმეტეს იმ რაოდენობისა, რომლის დამუშავება მის შეუძლია თავის ოჯახის ძალების გამოყენების გზით; მეორე, იჯარის საერთო ხანგრძლივობა არ შეიძლება აღემატებოდეს 1 — 2 წელს, რის შემდეგ თუ მიწის იჯარით გამცემა ვერ შესძლებს თავისი უშუალო შრომით მიწის გამოყენებას, უკანასკნელი გადადის სამარავო მიწის ფონდში; მესამე, მოიჯარადრის მიერ მიწის გადაცემა მესამე პირისათვის არაკითარ შემთხვევაში არ დაიშვება; და მეოთხე, იჯარა შეუძლებელია დაშვებულ იქნას იმ შემთხვევაშიც, როცა სოფლის მეურნე, გლეხი, ან ვინც უნდა იყოს ის, თავს ანებებს სასოფლო მეურნეობის წარმოებას მიზომილ ნაქერზე, სხვა ადგილას გადასახლების ან სხვა ხელობაზე გადასვლია გამო შემდეგი გამოწვევისათვის: დროებით დაშვებულ იქნეს მიწის იჯარით გაცემა იმ მუშების შრომით, რომლებიც მუშაობენ მეშურ-გლეხურ სახელმწიფოს ყველაზე უფრო საჭირო დაწესებულებებში და რომელთაც უკვე აქვთ სოფლად თავისი ნაქერი მიწები.

ვ) აგრეთვე უნდა დაუშვათ დაქირავებულ შრომის გამოყენება სასოფლო მეურნეობაში ისეც დროებით დაუშვებულ მეოჯახეთათვის, აგრეთვე ინტენსიურ კულტურაზე გადასულ მეურნეობებისათვის, განსაკუთრებით სასეზონო და ვადიან მუშაობის დროს.

ზ) ცნობილ იქნას დასახული გეგმიანი მიწათმოწყობის უსწრაფესი გატარება დამკრეფლ ამოცანათ და მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატს წინადადება მიეცეს ამას მოახმაროს მთელი ძალდონე, რადგან სხვაანაირათ შეუძლებელია სასოფლო მეურნეობის რაიმე გაუმჯობესებას მივალწიოთ. ამასთან შრომის საშუალო ნორმების გამომუშავების და მათი გადაცემის დროს გლეხურ მეურნეობებზე საჭირო არ არის სავსებით დივიცკაით მემამულეთაგან ჩამორთმეულ მიწების გამთავისუფლება და ყოფა, განსაკუთრებით იმ შემთხვევებში, როცა ეს საჭიროა მაღალ კულტურულ მამულების, ვენახების, ჩაის, თამბაქოს, მანდარინის, დაფნის პლანტაციების, ხილის ბაღების და სხვათა მთლიანობის შენარჩუნების ინტერესებისათვის. ყველა ამ შემთხვევაში უნდა ვიმო-

ქმედით განსაკუთრებული სიფრთხილით, რათა ზიანი არ მიეყენოთ სასოფლო-სამეურნეო კულტურას და არ გამოვიწვიოთ სასოფლო-სამეურნეო წარმოების დაქვეითება.

თ) მიწათმოწყობის მუშაობის უფრო წარმატებით და სწრაფ გატარების მიზნით საჭიროა თვით გლეხობის უშუალოდ ჩაბმა მიწათმოწყობის საქმეში, ან მუშაობაში მისი აქტიურ მონაწილეობის საფუძველზე, ამასთან სამიწათმოქმედო და მიწათმომწყობ მუშაკების ნაკლებობის გამო სასურველია უახლოეს დროში მოეწყოს მოკლე ვადიანი კურსები ასეთ მუშაკების მოსამზადებლად თვით გლეხობის წრიდან.

ი) საბჭოთა მეურნეობის (მამულების) ორგანიზაცია უნდა იყოს აშენებული შემდეგ ზოგად საფუძველებზე: 1) ყველა იმეამად არსებული საბჭოთა მეურნეობები დამოუკიდებლად იმაზე, თუ ვის სარგებლობაში იმყოფებიან ისინი, ჩაითვალოს მიწათმოქმედების სახ. კომისარიატის და მის ორგანოების გამგებლობაში არსებულად; 2) ამიერიდან ახალი საბჭოთა მეურნეობების შემდგომი ორგანიზაციის ნება მიეცეს მხოლოდ და მარტო მიწათმოქმედების სახ. კომისარიატს და მის ადგილობრივ ორგანოებს კომისარიატის ნებართვით; 3) საბჭოთა მეურნეობების ექსპლოატაციას აწარმოებს უშუალოდ მიწათმოქმედების კომისარიატი ან მისი ადგილობრივი ორგანოები; 4) საბჭოთა მეურნეობები შეიძლება გადაეცეს საიჯარო სარგებლობაში (ფასით ან უფასოთ) სახელმწიფოებრივ დაწესებულებებს ან წარმოებებს, პროფსიონალურ ან სხვა საზოგადოებრივ ორგანიზაციებს; რაც შეეხება საბჭოთა მეურნეობების კერძო პარებზე გადაცემას, ასეთი მიუღებლად იქნას ცნობილი.

კ) ყველა საბჭოთა მეურნეობები იყოფიან შემდეგ ჯგუფებად:

1) საცდელი მეურნეობები სამეცნიერო გამოკვლევ აშოცანებით და დანიშნულებით, საინვენტელი და ავრიკულტურულ ღონისძიებათა მწარმოებელი მეურნეობანი, როგორც სიტესლე ჯიშისანი საქონლის მოსაშენებელი, ხილის ნამყენები და სხ.

2) მეურნეობანი, რომელნიც კმნიან უმთავრესად სასურსათო ხასიათის სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტებს და ნედლეულს.

მ) მიენდოს მიწათმოქმედების სახ. კომისარიატს სასწრაფო წესით ლამაშ-შაკოს ახალ ეკონომიურ პოლიტიკასთან შეფარდებით დებულება საძოვრებზე (ბალახზე), მეცხვარეობაზე.

ნ) მწვავე უმიწაწყლობა ან მცირე მიწიანობა, რომელიც საკრძოხა განსაკუთრებით ქუთაისის გუბერნიაში (ჩაჭის, შორაპნის, ოხურგეთის და სხვა მაზრებში) ე .ი. მიწის ფონდის ნაკლებობა ადგილობრივად გლეხობის ნაწილს იძულებულს ხდის გადასახლდეს სხვა მცირედ დასახლებულ რაიონებსა და მაზრებში. მრავალი მიზეზის გამო, უმოაერესად საშუალებათა უქონლობის წყალობით, გადასახლების საქმე ზევნი დღევანდლამდე არადაამაკმაყოფილებლად იყო დაყენებული; მიწათმოქმედების კომისარიატი გასული წლის განმავლობაში აკეთებდა ყველაფერს, რაც შესაძლებელი იყო: არკვედა თავისუფალ გადასახლებულ ფონდის მდგომარეობას (ახალქალაქის, ბორჩალოს და სხვ. მაზრებში, აგრეთვე აწარმოებდა პრაქტიკულ მუშაობას გადასახლებულთა საქიროების ნა-

წილობრივი დასაკმაყოფილებლად. მაგრამ ამ საქმის ფართე განვითარების ხელს უშლიდა ფულის უქონლობა. უხდა ვალიაოთ, რომ გადასახლებულთათვის ნივთიერ და სხვა დახმარების გარეშე სახელმწიფოს მხრივ, შეუძლებელია გადასახლების საქმის წინ წაწევა. ამიტომ საჭიროა, რომ საბჭოთა ხელისუფლებამ გადასდოს აუცილებელი თანხა გადასახლების საქმის მოსაწყობად.

სასოფლო მეურნეობა

გლეხური სასოფლო მეურნეობა საქართველოში ეხლაც ფრიად დაბალ დონეზე სდგას. მიწის დამუშავების გაუმჯობესებულ მეთოდებს, თანამედროვე სასოფლო-სამეურნეო იარაღებს და მანქანებს საქართველოს გლეხური მოსახლეობა თითქმის არ იცნობს. უკანასკნელ 7-8 წლის განმავლობაში ჩვენში არამც თუ გაუმჯობესდა სასოფლო მეურნეობის მდგომარეობა, არამედ ის უფრო და უფრო დაქვეითდა. აქ მენშევიკურ ბურჟუაზიულ ხელისუფლების არსებობის დროს გლეხურ სასოფლო მეურნეობის გასაუმჯობესებლად სრულებით არაფერი არ ყოფილა გაკეთებული. ამიტომ სრულებით გასაკვირველი არაა, რომ სასოფლო მეურნეობა ჩვენში მისულია კატასტროფიულ მდგომარეობამდე. აგრძობილი დახმარება გლეხურ მოსახლეობისადმი საქართველოში მხოლოდ სიტყვიერ არსებობდა, სრულიად მივიწყებული იყო სამელიორაციო მუშაობის წარმოება სასოფლო მეურნეობის დარგში.

აქედან ცხადია, რომ საქართველოს სოფლის მიწათმოქმედი მოსახლეობა იყო და რჩება სრულიად უმწეო სტიქიურ უბედურებასთან, გვალვასა მოუსაველობასა, მიწის ნაკლებობასა და სხვათა ბრძოლაში. და გასაგებია, რომ ერთი მხრივ გვალვას წარსულ წლის გაზაფხულზე და ზაფხულში, მეორე მხრივ განუწყვეტელ წვიმებს, რომელსაც ადგილი ჰქონდა გაზაფხულზე, უმთავრესად იმერეთსა, გურიასა და სამეგრელოში, მოჰყვა ჭირნახულის დაღუპვა. მიწათმოქმედების კომისარიატის მიერ შეკრებილ ცნობებით გამოირკვეულია შემდეგი:

ა) გორის მაზრაში, რომელიც არის ერთად-ერთი პურის ფრიად მოსავლიანი მაზრათაგანი მთელს საქართველოში, პურეულის შარშანდელი მოსავალი არ აღემატება ჩვეულებრივ მოსავლის ერთ მეოთხედს (50—60 ფუთის მაგიერად 12—16 ფუთი დესტინიდან).

ბ) ბორჩალოს მაზრას მოუყვია საშუალო მოსავლის 30%-ტი.

გ) დუშეთის მაზრაში მოუსაველობა იმდენათ საგრძნობი იყო, რომ ბევრი იდგილის გლეხებმა სათესლედ ვერ აკრიფეს.

დ) მთელს ქუთაისის გუბერნიაში და უმთავრესად მაზრებში: ოზურგეთის, სენაკის, რაჭის და შორაპნის სიმიდმა ვერ მოასწრო მომწიფება, ხოლო ბევრი ალაგას ის სავსებით დაიღუპა განუწყვეტელ წვიმებისაგან.

შექმნილ მდგომარეობის გამო პარტიასა და საქართველოს საბჭოთა ხელისუფლების წინაშე დგანან უაღრესად სერიოზული და მძიმე ამოცანები. რა თქმა უნდა, პირველ ყოვლისა საკითხი ეხება ყანების დათესვას, ჩვენ ვდგევარ მომავალ გაზაფხულზე სათესი კამპანიის გატარების უძნელეს ამოცანის წინაშე. წარსულ სასოფლო-სამეურნეო კამპანიაში, 1921 წელში, 1920 წელთან შე-

დარებით, დაუთესველობას თითქმის არ ჰქონია ადგილი, ხოლო თუ ჰქონდა ფრიად უმნიშვნელო პროცენტს, სამი-ხუთი პროც. და თუ არ მოუსვენლობა, რესპუბლიკის სასურსათო მდგომარეობა გაცილებით უკეთესი იქნებოდა. თუ ესედაც არ მივიღეთ ფრიად ენერგული ზომები, ყანების მნიშვნელოვანი ნაწილი დაუთესავი დარჩება და 1922 წელს სასურსათო მხრივ ჩვენ აღმოვჩნდებით უფრო ცუდ მდგომარეობაში, ვინემ 1921 წელს. საქმე ის არის, რომ თესვის კამპანია 1921 წ. შემოდგომაზე ჩვენში ჩაიშალა სათესლე მასალის ნაკლებობის გამო. მიწათმოქმედების კომისარიატთან არსებულ თესვის ცენტრალურ კომისიას განზრახვა ჰქონდა დაეროგებინა მოსახლეობისათვის 1921 წ. შემოდგომის სათესი კამპანიის განმავლობაში 130 — 150 ათასი ფუთი სხვადასხვა თესლულობა ყანების დასათესათ. მაგრამ იმის გამო, რომ ეს მოითხოვდა ჩვენთვის შეუძლებელ ხარჯებს თვით კომისიამ შეამცირა გლენებისათვის დასარიგებელ სათესი მასალის რაოდენობა 50.000 ფუთამდე და ამისათვისაც საქმით იყო 8-9 მილიარდი ჩვენი ბონებით, მაგრამ ფულის ამ რაოდენობის მაგიერ დათესვის კომიტეტმა მიიღო მხოლოდ ერთ მილიარდ მანეთამდე და ისიც დაკვიანებით. რა თქმა უნდა ამ საშუალებით კამპანიის ჩატარება ყოველად შეუძლებელი იყო.

შემოდგომის კამპანიის დამარცხების გამო მთელი ძალადონე უნდა მოეკრიბოთ, რათა ცოტათ თუ ბევრათ წარმატებით ჩაეატარათ მომავალი გაზაფხულის თესვის კამპანია. თესვის კომიტეტი უკვე შეუდგა ამ კამპანიის ორგანიზაციას. შედგენილია გეგმა და ხარჯთაღრიცხვა. გეგმა დამყარებულია 300 ათას ფუთამდე სხვადასხვა სათესი მასალის, განსაკუთრებით სიმინდის შედგენაზე, უმთავრესად საზღვარგარეთ. თესვი ურიგდება გლეხობის უღარიბეს ნაწილს უპროცენტო სესხის სახით, რომელიც კირნახულის მოკრეფის შემდეგ უნდა იქნას დაბრუნებული ნატურით.

ამას გარდა მომავალი სასოფლო-სამეურნეო კამპანიის ჩასატარებლათ ჩვენ გვესაქიროება: 80.000 ფუთი შაბიამანი, 60.000 ფუთი გოგირდი დაბლოცებით 6-7 მილიარდ მან. ღირებულებითა და სხვა სამკურნალო მასალები სასოფლო მეურნეობის მანებლობასთან საბრძოლველად 700 მილ. მანეთისა. რა თქმა უნდა, მთელი ეს თანხა ანაზღაურებული იქნება ყველა ამ საგნების რეალიზაციის შემდეგ, მაგრამ მათი შეტენა მხოლოდ სახელმწიფოს შეუძლია.

8. ძ ი რ ი თ ა დ ღ ო ნ ი ს ძ ი ე ბ ა თ ა ქ ვ ა კ უ თ ხ ე და დ სასოფლო მეურნეობის აღორძინების და გაუმჯობესების აფეროში უნდა დავაყენოთ: პირველი, სამედიკალური მუშაობა ქაოხების ამოსაშრობად, ტყეების გასაცავად დაბლობ ადგილებში და პირველ ყოვლისა მინდვრების მოსარწყავად და მეორე, ჩვენი სოფლის, მთელი სასოფლო მეურნეობის ელექტროფიკაცია. რაორც ცნობილია, ჩვენ მოგვეპოვება უფართოესი, უწყლობის გამო მოცდენილი და უდაბური ადგილები, რომელნიც სარწყავ არხების მოწყობით გარდაიქცევიან აყვავებულ, უნოყიერეს ველებად. მაგრამ ამჟამად ჩვენ ვერ დავისახავთ ფრიად ფართე პერსპექტივებს ამ დარგში, როგორც ელექტროფიკაციის სფეროშიაც. ამ დარგში უნდა შევზღუდოთ ჩვენი მიზნები, ვეცისროთ ისეთი საქმეები, რომელთა შესრულება:ს მოგანერხებთ. კონკრეტულად რომ მოვილაპარაკოთ, სრულებით არ ვიღებთ

რა ბელს დიდი სამელიორაციო სამუშაოების ასრულებაზე, აგრეთვე დიდი ელექტრონის სადგურების აშენებაზე და ედგაბთ რა ამ მიმართულებით სათანადო ნაბიჯებს, ჩვენ ამჟამად უნდა შევეუდგეთ მუშაობას პატარა სარწყავ არხების და მცირე ელექტრონულ სადგურების მოსაწყობად, რომლებისათვის ჩვენ ძალია შეგვწევს, და ამ მიზნით გამოიყენოთ ადგილობრივი ძალები და საშუალებანი და ჩაებათ ამ მუშაობაში თვით გლეხები. საქიროა აღედრათ გლეხების თაოსნობა და თვითმოქმედება, და ამ მხრივ ჩვენ უკვე გვაქვს რამდენიმე მაგალითი. მნიშვნელოვან წედევების მიღწევა შეიძლება ყველა ამ დარგში კოოპერატიულ ამბანაგობების გზით.

პირველ რიგში ამჟამად მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატმა უნდა იზრუნოს და მიიღოს სასწრაფო ზომები ყარაიასა და გიატარახში (ბორჩლონ მაზრაში) არსებულ ორი სარწყავი სისტემის შესაკეთებლად და წესოვგში მოაყვანად; მათი საშუალებით შეიძლება მოირწყოს ათეული ათასი დესეტინა უმოკერესი მიწებისა.

უნდა ვალიაროთ, რომ ამ დარგში მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატის მოღვაწეობა აწყდება ზოგიერთ სიძნელეს. საქმე ის არის, რომ მიწათმოქმედების კომისარიატი ამა თუ იმ სამელიორაციო სამუშაოს წარმოების მხრივ სავსებით დამოკიდებულია სახელმწიფო შენებათა კომიტეტისაგან, რომელიც დამოუკიდებლად მოქმედებს და რომელსაც აქვს თავისი გეგმა. გამოცდილებამ დაგვანახა, რომ მიწათმოქმედების კომისარიატის ასეთი დამოკიდებულება ამ მხრივ საგრძნობლად ართულებს და აბრკოლებს მის მოქმედებას სხვადასხვა სამელიორაციო სამუშაოების გასატარებლად. ნომქმედი დებულებების თანახმად, სახ. შენებათა კომიტეტი აწარმოებს ყველა კაპიტალურ სამუშაოს მიწების შორწყვიასა და ამოშრობის სფეროში, ხოლო მიწათმოქმედების კომისარიატს მინიჭებული აქვს მათი ექსპლოატაციის და წერილი რემონტის წარმოების უფლება.

ასეთი დანაწილება ვნება საქმეს, ორღვევა გეგმის მთლიანობა და დამღუპველია სასოფლო მეურნეობისათვის. საქიროა ამ მთლიანობის შექმნა, მთელი ამ საქმის თავმოყრა ერთ უწყებაში, ერთ კომისარიატში; ხოლო ასეთ უწყებას ბუნებრივად წარმოადგენს მიწათმოქმედების კომისარიატი.

9. მოსახლეობისათვის უწეილო აგრონომიულ და ხეხარების ორგანიზაცია და ფრიად ფართოდ დაყენება აგრონომიულ პუნქტების ქსელის შექმნის და გაფართოების გზით: გამაქირავებელ („საპროკატორ“), შემკეთებელ სახელოსნოების, მარცვლეულია გამწმენდი, საქონლის საგრილებელის, აგრეთვე სასოფლო-სამეურნეო მანქანების და იარაღების, სამკურნალო და სხვა სასოფლო-სამეურნეო მასალების საწყობების გახსნით, ხეხილის საწარგეების და ნაწყენ ამერიკულ ვაზების, ჯიშის ცხოველების გამკერცლებელ პუნქტების და სხვათა მოწყობის გზით. შემდეგ საცდელ-საჩვენებელ დაწესებულებების განვიორება, აგრეთვე ფართე პროპაგანდა გლეხებ შორის სიტყვიით და საქმით სათვის მასალის გაწმენდისა და შერჩევისა, აღმოსავლეთ საქართველოს ერთგვარ მარცვლეულის მეურნეობაში მცენარეების — სიმინდის და კარტოფილის — შემოღების ოეცილებლობისა, ნიადაგის დამუშავების გაღწეობესებიაა და მათი განოყიერებისა,

ბოლო დასავლეთ საქართველოში სიმინდის მწკრივად თესვის და ფართე კულტურის შემოღებისა.

10. ბოლო დროს განსაკუთრებით საბჭოთა ხელისუფლების ახალ ეკონომიურ პოლიტიკასთან დაკავშირებით საგანგებო ყურადღება სასოფლო მეურნეობის აღორძინების და გაუმჯობესების საქმეში ექცევა სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციის განვითარებას. კოოპერაცია უნდა გავრცელდეს სასოფლო მეურნეობის წარმოება ყველა სახეზე როგორც სასოფლო სამეურნეო პროდუქტების წარმოების და მათი გასაღების სფეროში, ისე მელიორაციის და განსაკუთრებით ელექტროფიკაციის დარგში. გლეხების ორგანიზაციის გზით სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივებში შესაძლებელია უმოკლეს დროში მივაღწიოთ გლეხურ მეურნეობის მნიშვნელოვან აღორძინებას ერთი მხრივ, და მეორე მხრივ ჩვენ დავეხმარებით წვრილ და მცირე შეძლებულ გლეხებს გაამაგრონ და გამოასწორონ თავისი მდგომარეობა. საბჭოთა ხელისუფლება ყოველნაირად უნდა უწყობდეს ხელს გლეხობის უღარიბეს ნაწილის განვითარებას სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივებში.

აქედან გამომდინარეობს სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციის აღიარების საჭიროება დიდი სახელმწიფოებრივ მნიშვნელობის საქმედ, ამასთან ეს საქმე საეკონომიკურ თანხმობით უნდა იყოს მოქმედი მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატთან.

გარდა ამისა, სავაჭრო სასოფლო-სამეურნეო საკრედიტო ამხანაგობების მოწესრიგება და სასურველ ნიადაგზე დაყენება.

11. ჩვენი ქვეყანა ყოველთვის იტანჯებოდა აგრონომიულ ძალებების ნაკლებობით და სასოფლო-სამეურნეო განათლების ფრიად სუსტი განვითარებით. საბჭოთა ხელისუფლებამ უნდა მიიღოს მეტად ენერგიული ზომები ამ ნაკლებეანებათა დასაძლევად. ყველა საფეხურის სასოფლო-სამეურნეო სკოლების განათლების სახალხო კომისარიატთან თავმოყრის ცდა, რომელსაც ახლახან აღვილი ჰქონდა ჩვენში, აღმოჩნდა სრულიად უეარგადი და მან ხელი შეუწყო სასოფლო-სამეურნეო განათლების დაყენების უფრო არეულ-დარეულ და დეზორგანიზაციას, ვინემ მის გაუმჯობესებას. ამიტომ საჭიროა რომ სასოფლო-სამეურნეო განათლება კვლავ იქნეს გადაცემული განათლების კომისარიატის გამგებლობიდან მიწათმოქმედების კომისარიატის გამგებლობაში. ამასთან მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატს ბევნდოს სასწრაფო წესით გამოიმუშავოს სასოფლო-სამეურნეო განათლების მოწყობის უფრო რაციონალური გეგმა, რომლის ბაზედვით უნდა მოხდეს ამ საქმის არსებული დაყენების რეორგანიზაცია; ამასთან უნდა შეუდგეთ სკოლის გარეშე სასოფლო-სამეურნეო კურსების, ლექციების და საუბრების მთელი ქსელის შექმნას სხვადასხვა ჰასაკის მოზრდილ მოსახლეობისათვის. ამაშივე უნდა შევიდეს მდებრივ აგრონომიულ ლიტერატურის და სასოფლო-სამეურნეო გაზეთთა შექმნა.

12. სასურსათო ვადისახადით სოფლის მეურნეობის დაბეგვრას და ვადახდეინების გამოცდილება ვეიჩვენებს, რომ ამ საქმეში აღვილი ჰქონდა ზოგიერთ შეცდომებს, რომელიც დაუყოვნებლივ უნდა იქნება გამოსწორებული, დასურთოდ საჭიროა ედიაროთ, რომ საბჭოთა ხელისუფლება სოფლის მოსახლეობის

ბის სხვადასხვა გადასახადით დაბეგვის დროს უაღრეს სიფრთხილეს უნდა იჩინდეს.

13. საქართველოს სატყეო მეურნეობა ტყეებით დაფარულ ტერიტორიის სიერის გამო, შეადგენს საბალსო მეურნეობის ერთი უმნიშვნელოვანეს დარგს, ხოლო მომავალში მან უფრო დიდი როლი უნდა ითამაშოს.

უნდა ვალიაროთ, რომ რევოლუციის დროს ტყეები ძალიან დაზარალდნენ, უდიდესი ტყეები დასჩეხეს და დაიტაცეს, კიდევ უფრო უნდა გავაძლიეროთ ტყის სიმდიდრის დასაცავი ზომები და უნდა ჩაუნერგოთ ბალსს ის აზრი, რომ ტყეები შეადგენს სახელმწიფოს საკუთრებას.

სატყეო მეურნეობის განვითარების ინტერეებისათვის უნდა ესწრაფოდეთ, რომ ამ საქმის არსებული დაყენება — დაწესებულებების დანაწილება, რომელნიც ერთი მხრივ ემსახურებიან ტყეების დაცვას და გაზენებას, მეორე მხრივ დაწესებულებების, რომლებიც ამზადებენ სატყეო მასალას ან ეწევიან ტყის ექსპლუატაციას, — სრულიად მიზანშეუწონელია და თვით მეურნეობის ინტერესებს არ აკმაყოფილებს; ამიტომ საჭიროა მათი გაერთიანება ერთ ორგანოში მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატთან.

სატყეო მეურნეობა საკვებით უნდა გადავიყვანოთ, ნაწილობრივ უკვე გადაყვანილია, სამეურნეო ანგარიშზე. ამასთან გამოეყოთ ზოგად სახელმწიფოებრივი ხასიათის ტყეები ადგილობრივი მნიშვნელობის ტყეებიდან და გავაძლიეროთ მუშაობა ტყეების გამოსაკვლევად და ტყეების მოსაწყობად.

14. სასოფლო მეურნეობის აღორძინების და გაუმჯობესების საქმეში პროექტებისა და სხვა სახის და „მიწა-ტყის“ მუშაობა კავშირშია, რომელიც უფრო ახლო სდგას მიწათმოქმედების კომისარიატთან, უნდა მიიღონ ფრთხილ ფართო მონაწილეობა სხვადასხვა სასოფლო-სამეურნეო კამპანიების, პროლეტარულ მიწათმოქმედების ორგანიზაციის გზით, ამასთან „მიწა-ტყის“ კავშირის მთელი მუშაობა უნდა მიმდინარეობდეს მიწათმოქმედების კომისარიატთან სრული შეთანხმებით.

15. სასოფლო მეურნეობის და საადგილ-მამულო პოლიტიკის ყველა მთავარი საკითხების განსახილველად უნდა იქნან მიზიდულნი თვით გლეხების წარმომადგენელნი სხვადასხვა რაიონებსა და მაზრებიდან. ყველა საკითხები, რომელნიც ეხებიან მიწათმოწყობას და მიწათსარგებლობას, აგრეთვე სასოფლო მეურნეობის გაუმჯობესების და აღორძინების საკითხები წინასწარ განსახილველად უნდა გადაეცეს მასებს ან პრესის საშუალებით ან ამ მიზნით საგანგებო მოწვეულ თათბირებზე. საჭიროა, რომ გლეხები უნაღლო მონაწილეობას იღებდნენ ყველა ამ საკითხების განხილვაში, გამოსთქვამდნენ თავიანთ აზრს, კრიტიკის თვალთა დასახელებს მთავრობის ან თუ იმ მოსაზრებებსა და პროექტებს სასოფლო მეურნეობის სფეროში, და მხოლოდ ამის შემდეგ უნდა იქნენ საბოლოოდ მიღებულნი ეს დებულებები და პროექტები.

16. მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატის მოქმედების სფერო შეიცავს ფრთხილ მრავალგვარ მოღვაწეობას: კულტურულ სფეროსაც, წარმოების დარგსაც. მიწათმოქმედების კომისარიატს დაკისრებული აქვს არა მარტო სასოფლო მეურნეობის აღორძინების და გაუმჯობესების მიზნები,

არა მარტო ზრუნვა გლეხურ მეურნეობაზე, არამედ საბჭოთა ხელისუფლების თვით აგრარული რეფორმის გატარება, მიწათმოქმედების და მიწათსარგებლობის ურთულესი საკითხები და სხვა. მიწათმოქმედების კომისარიატის ნაყოფიერ და წარმატებით მოღვაწეობაზეა დამოკიდებული არა მარტო სასოფლო მეურნეობის აღორძინება და აყვავება, არამედ მრეწველობის ზრდაც (ნედლეულის, პურის და სხვათა დამზადება) და სასურსათო საქმის გაუმჯობესებაც. ამიტომ მუშურ-გლეხურ ხელისუფლებამ მიწათმოქმედების კომისარიატს უნდა მიაქციოს ყურადღება როგორც მის განკარგულებაში პატიოსან და ენერგიულ მუშაობის შესაფერ კადრის გადაცენით, ისე ფინანსებით მომარაგებით მხრივ.

ხვეით უკვე იყო მოხსენებული, თუ როგორ ბრკალდებოდა მიწათმოქმედების კომისარიატის მუშაობა გასულ 1921 წელს 1 მარტიდან 1922 წლის 1 იანვრამდე. მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატზე სახელმწიფო ხაზინის მიერ გამოშვებულა 12 ნახ. მილიარდ მანეთამდე ჰენი ბონებით, მაშინ როცა მარტო სათესი კამპანიისათვის წარსულ წლის შემოდგომაზე კომისარიატი ითხოვდა დაახლოებით 9 მილიარდ მანეთს. რა თქმა უნდა, ეს მცირე თანხა სრულებით არ იყო საკმარისი და თუ მაინც კომისარიატის მუშაობა არ შეჩერებულა, ეს იმით აიხსნება, რომ მიწათმოქმედების კომისარიატის ზოგიერთმა დაწესებულებამ და წარმოებამ ნაწილობრივ იწყო გადასვლა სამეურნეო ანგარიშზე. ეს საკითხი 1922 წლის დაწყებიდან დადგება უფრო სწორ ლიანდაგზე, ამ მხრივ უკვე მიღებულია ზომები: ყველა სამეურნეო წარმოება გადაყვანილ იქნება სრულ სამეურნეო ანგარიშზე, მაგრამ მიუხედავად ამისა აგრარულ რეფორმის გასატარებლად, სასოფლო მეურნეობის აღორძინებისათვის ზოგადი ზომების მისაღებათ, მცირე შეძლებულ გლეხებს დასახმარებლათ, უმიწაწყლო და მცირე მიწაზე გლეხების გადასახლების მოსაწყობათ ერთი რაიონიდან მეორეში და სხვა. საჭიროა გაცილებით მეტი საშუალება, ვინც ეძლევა მიწათმოქმედებს კომისარიატს; ეს მდგომარეობა უნდა შეიცვალოს არსებითად და 6 პროც. მაგიერათ, რომელიც ეხლა ეძლევა მიწათმოქმედების სახ. კომისარიატს, ეს რაოდენობა გადიდებულ უნდა იქნას ყოველ შემთხვევაში 12 — 15 პროცენტამდე.

მხოლოდ ასეთ შემთხვევაში შესძლება მიწათმოქმედების კომისარიატი თავისი მოღვაწეობის სასურველ ფარგლებში გაშლას.

გაზეთი „კომუნისტი“
1922 წლის 31 იანვარი,
№ 23.

საადგილ-მაგულო პოლიტიკა და სასოფლო მეურნეობა საქართველოში

ჩემი მოხსენება⁸²⁾ შეეხება საადგილ-მამულო პოლიტიკას და სასოფლო მეურნეობის მდგომარეობას საქართველოში. საადგილ-მამულო პოლიტიკას მე შევეხები იმდენად, რამდენადაც ის ხელს უწყობს დაცემული მეურნეობის აღდგენას და დაქსაქსული წერილი, სასოფლო მეურნეობის სოციალისტურ მეურნეობათ გარდაქმნას. საქართველოს გლეხობა მოუთმენლად მოვლოდა მიწის საკითხის გადაჭრას. ჩვენ შევიმუშავეთ ახალი აგრარული რეფორმა. საბჭოთა მთავრობის დამყარების პირველ ხანებში მეტად გამოურყვეველი მდგომარეობა სუფევდა სოფლადამცერ პროლეტარიატის ჰქონდა ადგილი. გლეხობამ არ იცოდა, შერჩებოდა თუ არა მას მიწა ან რა სახით და რაოდენობით; იყო შემთხვევები, რომ პროლეტარიატის და გაღებობის ნიადაგზე გლეხებმა გაჩუქეს ვენახები და ჩაიდინეს ზოგიერთი სხვა უწყსრიგობა. პირველ ხანებში ჩვენც არ გვქონდა ნათლად წარმოდგენილი, თუ როგორ გაგვეტარებდა აგრარული რეფორმა. როცა ჩვენ ვებრძოდით მედის და კერენსკის⁸³⁾ მთავრობას, ჩვენი პოლიტიკა და შეთავაზებები რევოლუციონურ ლოზუნგებით იყო მოჭარბული. ჩვენ ვეუბნებოდით გლეხობას: დაეუფლეთ მემამულეების მიწას, ნუ გაქვთ იმედი, რომ მიწის საკითხი წესიერად გადასწყდეს ზევდან. ცხადია, ასეთი ლოზუნგებით ვერ გამოვიდოდით ჩვენ მას შემდეგ, რაც ძალაუფლება მუშათა კლასმა და უღარიბესმა გლეხობამ დაიბყრო. ასეთი ლოზუნგებით გამოსვლა ნიშნავდა სამოქალაქო ომის ხელოვნურად გამოწვევას, რაც მუშურ-გლეხური მთავრობისათვის სრულებით არ არი ხელსაყრელი და რაც აშკარათ მტკიცდება რუსეთის მაგალითით. რა ოქმა უნდა, რუსეთის სამოქალაქო ომი შედეგი იყო ბურჟუა მემამულეების შეგრიგებლობის და არა მშრომელი ხალხის და მისი მთავრობის სურვილის, მაგრამ საქართველოში მემამულეთა მცირე სუსტი ჯგუფი ვერ გამოიჩინდა ასეთ შეტრიგებლობას, ამიტომ უნდა მოერიდებოდით მდგომარეობის გამწვავებას და დავადექით კანონმდებლობით ვხსა. სამოქალაქო ომის მაგიერ პირდაპირ გადავდეთ აღმშენებლობით მუშაობაზე. ჩვენ თავიდანვე მივმართეთ აგიტაციის იმის შესახებ, რომ მთელი მიწა გლეხობას გადაეცემა. მხოლოდ არ უნდა მოხდეს მიწის თვითნებობით დატაცება და შითვისება. მთელი იმედები გლეხობას უნდა დამყარებია მუშათა და გლეხთა მთავრობაზე, რომელიც იძლეოდა და იძლევა მიწის რეფორმის სისწორით გატარების გარანტიას. გლეხობამ გონიერობა გამოიჩინა და მხოლოდ იმუიათ

შემთხვევაში ჰქონდა ადგილი თვითნებობას. უმთავრეს დეკრეტს მიწის შესახებ, რომელიც გამოიცა 6 აპრილს, თან მოჰყვა მთელი რიგი მოწოდებები, ინსტრუქციები და სხვა, რომლებმაც გაურკვევეს ხალხს დეკრეტის მნიშვნელობა და ხასიათი. პრაქტიკულად ამ დეკრეტის განხორციელება მიენდო ადგილობრივ უღირბეს გლეხობის მიერ ამორჩეულ კომიტეტებს. ამასთან ჩვენ თავიდანვე გავითვალისწინეთ ის გარემოება, რომ იქ იქნებოდა მიზანშეწონილი და ნორმალური, რომ თითოეულ სოფელს ან მაზრას დამოუკიდებლად მოეხდინათ მიწის ჩამორთმევა და განაწილება. საჭიროთ ვცანიო, ანუარიში გასწვრივ და გაგვეთვალისწინებია მთელი რესპუბლიკის მასშტაბით მიწათმფლობელობის სურათი: რომელ ადგილში რამდენი მიწა იყო მეტი, სად როგორი ხარისხის მიწა არის, სად რამდენი მიწა აკლია გლეხობას და სხვა. როდესაც მიწის ზედმეტობას ან დანაკლის ვარკვევთ, რა თქმა უნდა, ჩვენ ვხელმძღვანელობთ შუათანა გლეხის მიწის ნორმით. ეს მუშაობა კომისარიატში დაიწყო მაისში, რითაც ისიც დაგზავნილი იქნენ სოფლიად სპეციალისტები და ინსტრუქციები და დღეს ეს მუშაობა უკვე დამთავრებულია. არ დარჩენილა თათქმის ერთი სოფელი, რომ გამორკვეული და შესწავლილი არ იყოს მისი თითოეული კომლის მიწათმფლობელობა, ოჯახის შემადგენლობა შინ და გარედ. მიწის კატეგორია, რომლითაც ოჯახი მიწით სარგებლობს და სხვა. გამოამუშავებულია მიწის ნორმა თითოეულ სოფელში, რაიონში და შემდეგ მაზრაში. ეს ნასალები დაგროვილია და გამზადებულია დასამუშავებლად. — უამისოდ ჩვენ არ შეგვიძლია მიწის რეფორმის ჩატარება. ეხლა ჩვენ შევიმუშავებთ დაწვრილებითი გეგმას რეფორმის საბოლოოდ ჩასატარებლად, რომელსაც წარუდგენთ განსახილველად ახლო მომავალში ჩვენ მიერ მოწვეულ მიწის კომიტეტების ყრილობას, სადაც თითოეულ მაზრიდან იქნებიან სამ-სამი გლეხების წარმომადგენლებიც. ამ რითად მუშაობასთან ერთად კომისარიატი ხელმძღვანელობდა აგრეთვე მიწების ნაწილობრივ ჩამორთმევას და ღარიბ გლეხებზე დარიცხვას. ამ ნიადაგზე შესაძლებელი იყო ბევრი გაუგებრობა, ექსცესები, რომ ჩვენ ვეცადა საერთოდ მიწის რეფორმის ჩატარებისათვის. ამავე დროს ჩვენ მოესპეთ იჯარით გაცემის უფლება, რომელსაც მეტათ ჰქონდა ადგილი გორის მაზრაში, ჭავჭავაძის, სახალხო მსაჯული კიკნაძე სუთი წლის იჯარის გადახდას უსჯიდა გლეხებს. ეს სასტიკათ აკრძალეთ ჩვენ. მაგრამ გამოწვევები აქაც არის, ჩვენ არ შეგვეძლო იჯარის სრულებით მოსპობა, რადგანაც არიან ქვრივ-ობლები. არიან ცოცხალი ინვენტარის არ მქონე ოჯახები, რომელთა შენახვა ჯერჯერობით სახელმწიფოს არ შეუძლია. აი ასეთებს დროებითი წესით ვაძლევთ იჯარის უფლებას. რომ მიწის საკითხი სისწორით ვადიქტავს ყველგან, ამისათვის პირველ ყოვლისა საჭიროა მაგარი მთავრობის კოლა ადგილობრივ. გლეხობა ფსიხოლოგიურად დაბეჩავეებულია და თუ მას არ ყავს კარგი და მტკიცე მთავრობა, რეკომენდის და აღმასრულებელი კომიტეტების სახით ძალიან ძნელი ხდება ასეთი უზარმაზარი რეფორმის ნორმალურად ჩატარება.

რაც შეეხება მიწით სარგებლობის ფორმებს აქ ჩვენ ვსარგებლობთ რუსეთის 4 წლის და ჩვენი პატარა გამოცდილებით. რუსეთში ფიქრობდნენ პირველ ხანებში, რომ კერძო ინდივიდუალურმა შეურწმუნებამ მოსჭამა თავისი დრო, რომ ის წარსული ფორმა არის და ამიტომ საბჭოთა მთავრობა უნდა დაყრდნობოდა

მიწათმფლობელობის ახალ ფორმებს — კომუნებს, არტელებს და საზოგადოთ კოლექტივებს. 4 წლის ისტორიამ დაგვარწმუნა რომ ასეთი წარმოდგენა ნაადრევი ყოფილა, კომუნები და არტელები რუსეთის სასოფლო მეურნეობაში იყვნენ და არან წვეთი ზღვაში. მათი ზრდა-განვითარება არამც თუ მატულობს, არამედ თანდათანობით კლებულობს. ამას აშკარად ამტკიცებს სტატისტიკა. საქართველოშიც თითქმის რუსეთის ისტორია გაეორდა. პირველ ხანებშივე ჩვენ მოგვაყარეს აუარებელი განცხადებები, სადაც თხოულობდნენ კომუნების და არტელების დაარსების უფლების მიცემას, მაგრამ ეს გამოპდინარეობდა არა გლეხებიდან, არამედ ყოფილ მემამულეებიდან, რომელნიც ამით ლამობდნენ მიწების შენარჩუნებას. მეურნეობის განვითარებისათვის შეუძლებელია კომუნებზე დაყრდნობა, ჩვენ ძალაში უნდა დავსტოვოთ მიწით სარგებლობის ძველი ფორმა და მივცეთ უფლება თვითიუღ კერძო მწარმოებელს სრული თავისუფლება და იმუშაოს მიწა და მოიხმაროს თავისი შრომის ნაყოფი, როგორც მას უნდა, გარდა იმ მცირე ნაწილისა, რომელსაც აძლევს სახელმწიფოს სასურსათო გადასახადის სახით. ამნაირათ მიწით სარგებლობის ფორმა თავისუფალია, — მაგრამ მიწა არ წარმოადგენს კერძო საკუთრებას, რომლის გაყიდვა ან გადაცემა შეიძლებოდეს. ამაზე ლაბარაკიც მეტია. რაც შეეხება დაქირავებულ შრომას რომელსაც ჩვენ უწვებთ ქალაქის წარმოებაში, უნდა ვსთქვათ, რომ სოფლად მისი შეუზღუდველათ დაშვება აგრარული რეფორმის შეფერხება იქნებოდა. მაგრამ მეურნეობის აღდგენის ინტერესით, დაქირავებული შრომის ნაწილობრივი და კანონით განსაზღვრული დაშვება აუცილებელია, ისე როგორც იჯარის, სულ ერთია ამას არა ლეგალურად ექნება ადგილი. ამიტომ სჯობია მისი კანონის ძალით დაშვება გამონაკლისის შემთხვევაში ქვრივ-ობლებისათვის, უხარო ოჯახებისათვის და სხვა, რაც აუცილებლად უნდა იქნეს კანონით შემოფარგლული.

ერთი მწვავე საკითხი სდგას ჩვენ წინ, რომელსაც სწორი და ფართო გაშუქება უნდა მიიღოს მიწის კომიტეტების ყრილობაზე, რომელსაც ჩვენ ეიწვევთ თებერვალში. ეს არის კულტურული მეურნეობის და მათი სარგებლობის ნორმის საკითხი, როგორიც არის ვენახი, ჩაის და მანდარინის პლანტაციები. მათი დაქუცმაცება, დაჭრა და დაყოფა უთუოდ გამოიწვევს ამ მეურნეობის დაცემას და განადგურებას. რომ ავცდეთ ასეთ მანვე შედეგებს, უნდა ვცადოთ რომ ეს კულტურული მეურნეობა ან სრულიათ დარჩეს ძველი მფლობელების ხელში ნორმაზე მეტი და ნაწილი გადაეცეს მას იჯარით. ან გადაეცეს ამხანაგობებს, ღარიბ გლეხკაცობისაგან შემდგარს. მაგრამ სამაგიეროთ უნდა შემცირდეს კულტურული მეურნეობის მფლობელთა სახანავ-სათესი ადგილები, რომელთა ჩამორთმევა აუცილებელი იქნება. ამნაირად, საკითხის გადაჭრას უნდა მოუდგეთ არსებული მეურნეობის დაცვის და განვითარების თვალსაზრისით. არა ნაკლებ მწვავედ სდგას ჩვენს წინაშე გადასახლების საკითხი, რომლის წარმოშობას დიდი ხნის ისტორია აქვს და რომლის მოსაგვარებლად მენშევიკებს არაფერი არ გაუყვებიათ. გადასახლების საკითხი მეტად მწვავედ სდგას დასავლეთ საქართველოში, სადაც მიწის სიმცირე პტრიოდითულ შიმშილობას იწვევს. გადასახლების მოსაწყობთ საჭიროა სახელმწიფოს მხრივ დიდი დახმარება: ფულით, სამეურნეო ინვენტარით და გადამზიდავი საშუალებებით. აქამდე მიწათმოქმე-

დების კომისიარიატის მოღვაწეობა ამ დარგში ვერ იყო ნაყოფიერი ოდნავა-
დაც-კი, რადგან არც ფული და არც სამეურნეო იარაღები მისიმაღური რაო-
დუნობათ მაინც არ იყო ჩვენს განკარგულებაში.

ესლა მე შეეჩირდები სახალხო მამულებზე. აქ ჩვენ გვაქვს სხვადასხვა კატე-
გორიის წარმოება: ღვინის, პუროს, ხილის ბაღების და სხვა, არის აგრეთვე სა-
ცდელი მინდორები და ჯიწის საჭონლის გამაქრცელებელი პუნქტები. მათი
მდგომარეობა ძლიერ უნუგეშოა უმეტეს ნაწილად. მეურნეობის ეს დარგი მი-
ფანტულ-მოფანტულია. მიუხედავად ამისა ეს მამულები უნდა დარჩეს სახელ-
წიფოს ხელში და უკანასკნელმა უნდა იკისროს მათი მოვლა-პატრონობა და
და განვითარება. უკანასკნელ დროს ეს მამულები უკვე სასურველ დონეზეა
და გამოშუქავებულია გეგმა მათი სამეურნეო ანგარიშზე გადასაყენად.

მე გამოძრჩა ერთი: სახელდობრ ის, რომ ჩვენ ვეკუდნობით საშუალო გლე-
ხობას, რაც შეეხება ღარიბ გლეხკაცობას, უკანასკნელის ცხოვრების დონე უნდა
აეწიოს და აფიყვანოს საშუალო გლეხის მდგომარეობამდე. ხოლო მსხვილ კერ-
ძო წარმოების სასოფლო მეურნეობაში მსხვილი წარმოება უნდა ეკუთვნოდეს
სახელწიფოს, გარდა კომუნების და კოოპერატიული წარმოებისა.

ესლა მე გადავალ საქართველოს სასოფლო მეურნეობის მდგომარეობაზე.
რას წარმოადგენს ეს მეურნეობა? მე მომიხდა უცხოელებთან საუბარი ამის შე-
სახებ და ძინი გაკვირებული იყვნენ, რომ ჩვენი მეურნეობა ვერ გასცილებია
პირველყოფილ ტენიკას. მართლაც ამ უკანასკნელი წლების განმავლობაში
ჩვენს სამეურნეო ტენიკაში არაერთი ცვლილება არ მომხდარა, არაერთი
პროგრესი არ დისტყობია. სამეურნეო კულტურა ოდნავად არ გაუმჯობესებულა.
ამასთანავე სათესი მიწების რაოდენობამ გაზრდის შავიერ საკმაოდ იკლო ეს
არა იმიტომ, რომ მიწის შეგმირება მომხდარიყოს კულტურული მეურნეობის
ზრდის გამო, სრულებითაც არა, ვინაიდან თვით უკანასკნელაც ძლიერ შენკორდა
და ასეთ პირობებში ჩვენი სასოფლო მეურნეობის საკითხი არ არის ერთი და-
კვრის საქმე. საქორა ბისტემბატიური და ინტენსიური მუშაობა მეურნეობის თან-
დათანობითი გაუმჯობესებისათვის. ესლა კი შეიძლება ზოგერთის ზომების გა-
ტარება, რომელიც ოდნავად მაინც ასწევს ჩვენი მეურნეობის ნაყოფიერებას.
აქ პირველ ყოვლისა საკითხი ეხება სათეს კამბანიების ჩატარებას. შარშანწინ-
დელი წელიწადი ამ მხრით ძლიერ ცუდი იყო. შარშანწინ ადრე დაზამთრებამ
გამოიწვია ბევრი ადგილების დაფოყავათ დატოვება, ხოლო გაზაფხულზე, როცა
საქართველოში დამყარდა საბჭოთა მთავრობა, ჩვენ არ დაგვრჩენია იმდენი დრო,
რომ შესაძლებელი ყოფილიყოს სათესი კამბანიის ფართოდ ჩატარება. ცხადი
იყო, რომ შემოდგომის დანაკლისი უნდა შეგვემსო რამდენადაც კი შეიძლებოდა.
ჩემს ხელთ არის სტატისტიკური ცნობები ამ კამბანიის ჩატარების შესახებ. ჩვენ
შევიძინეთ 70 ათას ფუთამდე სათესლე მასალა, დაიფესა სათეს კომისიის სა-
შუალებით 80 ათასი დესეტინა მიწა მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენ არც გამო-
ცდილება და არც ტრადიცია გვქონდა ამ დარგში და არც ორგანიზაციები
გვყავდა ადგილობრივ, ჩვენ შევძელით მთელი ამ სათესლე მასალის დარიგება
მაზრებზედ. შევეძლით იქ საკორო აპარატების მოწყობა და იმავე დროს ჩავ-
ტარეთ აგიტაცია, რომ თესლის დანაკლისი შეეფსო იმ გლეხებს, რომლებსაც

ზედმეტი სათვისლე მასალა ჰქონდათ. სამწუხაროა ჩვენი მუშაობა გააბათილა საწინებლმა მოუსაგებობამ, რამაც დიდით დააბრკოლა შემდეგი შემოდგომის კამპანია, რადგანაც ევლარ მოკრიბეთ ია მცირეოდენი სათვისლე ხორბალი, რომელაც სესხათ მიგვცით გლეხობას. რუჟეთის მკავსათ ჩვენ არ შეგვიქნია სათვისლე ფონდი, მოკლე ხნის არსებობის გამო. მთელი ჩვენი იმედები დამყარებული იყო და არის ფულზე, ვაზ. „პრავდა გრუზიაში“ *1) იყო მოთავსებული წერილები, რომელთა ავტორები ჩაშლილათ სოელიდენ შარწანდელი წლის შემოდგომის კამპანიას და ამის მიზეზათ ასახელესდენ მიწათმოქმედების კომისარიატის უმოქმედობას. ეს დაუმსახურებელი საყვედურია. დასაბუთებით შემიძლია დავამტკიცო, რომ ამ საქმეში ბრალი არ მიუძღვის მიწათმოქმედების კომისარიატს, რაც მას ჰქონდა და მოეპოვებოდა; კომისარიატმა მოუარა და დაანაწილა მიწანწყონილად. ზაფხულის მიწურულში ჩვენ შეგვკრიბეთ ცნობები და გამოირკვა, რომ ცუდი მოსავალი იყო. 17 სექტემბერს წარედგინა საქართ. რევკომს სათესი კამპანიის გეგმა და ხარჯთაღრიცხვა. 11 ოქტომბერს მებუთედ ვაცნობეთ საქ. რევკომს, რომ კომისარიატი ყოველივე პასუხისმგებლობას იხსნის თავიდან, რადგანაც ჩვენი ხარჯთაღრიცხვა დაკმაყოფილებული არ იქნა. საქირო იყო სულ მცირე 150.000 ფუთი სათვისლე ხორბალი. ბოლოს იძულებული ვიყავით შეგვემცირებია ეს რაოდენობა 50 ათას ფუთანდე. ამის შეახებ მე ცეკაშიაც შევიტანე განცხადება და დიდი ვაივაჯალახის შემდეგ მოგვცეს ერთი მილიარდი მანეთი. ამ ერთი მილიარდით ჩვენ შევიძინეთ ამს. ერქომაიშვილის საშუალებით 7-8 ვაგონი ხორბალი. წითელმა ჯარმა მოგვცა 18 ვაგონი სათვისლე ხორბალი „ობნენშტორგიდან“ შეძენილ ფერულში გადაცვლით.

ამნარად, სულ შემოდგომის კამპანიისათვის შევიძინეთ 26 ვაგონი სათვისლე მასალა, რომელიც დიფარტიგეთ უღარიბეს გლეხებს.

მე არ ვამტყუნებ არც სასურსათო კომისარიატს, არც რევკომს, რომლებმაც ვერ შესძლეს ხორბალის და ფულის მოცემა, მაგრამ შეუძლებელია კამპანიის სუსტი ჩატარების დამნაშავეთ ჩავსთვალოთ მიწათმოქმედების კომისარიატი. ეხლა ჩვენ ვდგევართ 22 წლის გაზაფხულის თესვის კამპანიის წინაშე, რომლისთვისაც საქიროა სულ ცოტა 300 ათასი ფუთი სათვისლე ხორბალი, უმეტესად სიმინდი. ამის შექენა შეიძლება მხოლოდ საზღვარგარედ. ჩვენ გვაქვს საკმარაგარანტია, რომ შევიძინეთ დაახლოვებით 250 ათას ფ. საზღვარგარეთ, დანარჩენის შექენა კი უნდა მოხდეს ადგილობრივ. უკვე არის გამოარკვეული, რომ ამ რაოდენობით შექენას მოვასერებთ.

თესვის კამპანიის ჩატარებას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ორი მხრით, პოლიტიკური და ეკონომიური: ამით ჩვენ ევხმარებით რეალური საშუალებებით დარობ გლეხებს და ვამარებთ მათ შორის საბჭოთა მთავრობის ავტორიტეტს. იმავე დროს ხელს უწყობთ მეურნეობის აღდგენას და გაფართოვებას. როგორც ვთქვი, სათესი კამპანია არის ერთდროული ზომა, რომლია საშუალებით ჩვენ ოდნავად მაინც მივალწევთ მეურნეობის გაფართოვების და ნაყოფიერებას. მხოლოდ თავი და თავი ზომები, რომლებიც ჩვენ უნდა ვავატაროთ მეურნეობის გასაუნჯობესებლათ არის მელიორაცია და ელექტროფიკაცია. ჰაობების ამოშრობა და სარწყავი არხების გაყენა — არის უახლოესი

ჩვენი მიზნები, უამისოა შეუძლებელია ბრძოლა გვალვასთან, ამ სტიქიურ უბედურებასთან. ასეთი არხების გაყვანა გვაქვს დაახლოებული ტერიტორიის ველზე. საერთოდ ჩვენ იბრუნებინებოდა შექმნილებული იქნებოდა დიდი გეგმები ელექტროფიკაციის განსახორციელებლად, მაგრამ ამას უნდა ათეული წლები, ჩვენ-კი ესლავე უხდა დავიწყოთ მუშაობა პატარა მასშტაბით მაინც. მუშაობის დაწყება საქიროა კოორდინაციის და ერთ ადგილას, ეს მალე მოგვეცემს სასურველ ნაყოფს. გლახობამ კარგათ შეიგნო მოუსახელობის მიზეზები, შეიგნო აგრეთვე ამ მიზეზების წინააღმდეგ ბრძოლის საჭიროება. საჭიროა მხოლოდ მაგალითის ჩვენება, სპეციალისტებით დახმარება, რომ გლახობამ თვითონ მოჰკიდოს ხელი ამ დიდ საქმეს. ასევე სდგას ელექტროფიკაციის საკითხი. ჩვენ არ შეგვიძლია ესლავე, ამ საერთოდ დაღარებების ხანაში, ხელი მოვიკიდოთ დიდი ელექტრონის სადგურების აგებას, მაგრამ შესაძლებელია და აუცილებელი სოფლად ელექტრონის მოწყობა, როგორც მაგალითის გლახობის დასაინტერესებლად და ამ საქმეში ჩასაბმელად.

ამის შემდეგ მე გადავად აგრონომიული დახმარების საქმის გაშუქებაზე, რომელზედაც საშუალებით დიდხანს ვერ შევქერდები. შეიძლება ამ საქმის უფრო თვალსაჩინოდ მოწყობა, მაგრამ ამისთვის არ გვექონდა არავითარი საშუალება. პირველ ყოვლისა არ გვეყავა საკანაო კადრი სპეციალისტების, რომ ისინი დაგვზავნოთ სოფლად აგრონომიული დახმარებისათვის მათი ცოდნით და გამოცდილებით. ამასთან ერთად არ იყო სამეურნეო იარაღებიც, რომ ადგილობრივ მოგვეწყო სამეურნეო და აგრონომიული დახმარების აპარატები, სახელოსნოები და სხვა პუნქტები. მომავალში, თუ ცოტა დახმარება მაინც გვექნა მთავრობის მხრივ, ჩვენ შევძლებთ ეს საქმე გამოვაცოცლოთ და სასურველ ნიადაგზე დავაყენოთ, საამისო პირობები არის საქართველოში, ჯერჯერობით კი კომისარიატის მუშაობის ეს დარგი ვერ სდგას სათანადო სიმაღლეზე.

სოფლის ცხოვრებაში ჩვენ დიდ მნიშვნელობას ვაძლევთ სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციას, ეს არის ერთი უმთავრესი საშუალება წერილი მწარმოებლების გაერთიანებისა და პირველი ნაბიჯი კოლექტიური შრომის განხორციელებისათვის. ამ საქმეში არსებითი დახმარება უნდა გაუწიოს გლახობას სახელმწიფომ. მაშინ საწარმოო კოოპერაციის მიეცემა გლახების თვალში პატივი და უპირატესობა, რომ სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაცია გავრცელდეს და განვითარდეს, მიწათმოქმედების კომისარიატთან არსდება სათანადო სახელმძღვანელო ორგანო, რომელსაც ადგილობრივ ეყოლება თავისი წარმომადგენლები. რა თქმა უნდა კოოპერაციის იძულებითი გატარება შეუძლებელი და დაუშვებელია. მისი გავრცელება და განვითარება უნდა მოხდეს მხოლოდ დარწმუნებით, ჩაგონებით, — ავტაციის საშუალებით. სასოფლო-საწარმოო კოოპერაცია უთუოდ დიდი ნაბიჯი იქნება სასოფლო მეურნეობის აღდგენის პროცესში. იქვე უნდა მიუთითოდ ერთ გარემოებაზე, რომელსაც დიდი მნიშვნელობა აქვს მეურნეობის გაუმჯობესება-განვითარებისათვის: ეს არის სასოფლო-სამეურნეო სწავლა-განათლება. ამ საქმეში მოხდა დიდი არე-დარევა იმით, რომ მისი ხელმძღვანელობა გადაეცა სახალხო განათლების კომისარიატს. სამეურნეო სწავლა-განათლება სპეციალური დარგია, რომელსაც აუცილებლად უნდა გაუძღვეს სასოფლო მეურ-

ნეობის აღდგენაში დაინტერესებული უწყება. ამას ადრევე ეწინააღმდეგებულა, მაგრამ საუბედუროთ პირველ ხანებში, ისე როგორც რუსეთში, აქ გაიმარჯვა სწავლის ცენტრალიზაციის პრინციპმა. რუსეთში ისევ მივიდნენ იმ დასკვნამდე, რომ სამეურნეო სწავლა-განათლების საქმე უნდა დაუბრუნდეს ისევ მიწათმოქმედების კომისარიატს. უბედურობა ის არის, რომ სანამ ამ დასკვნამდო მივიდოდით ბევრი რამ გაფუჭდა. სასოფლო-სამეურნეო სწავლა-განათლების საქმეში გამეფდა ანარქია და არეუ-ღარევა. ასეთ პირობებში შეუძლებელი იყო ამ მნიშვნელოვან დარგის მოწყობა და ნოგვარება. ხოლო თუ მისი გაჯანალება ამ ახლო მომავალში ვერ შეესძლებოდა შეუძლებელი გახდება ჩვენი მეურნეობის წინსვლადობა, ამ საქმეს რაც შეიძლება დაჩქარებით უნდა მოკიდოს ხელი მიწათმოქმედების კომისარიატმა, რომელმაც უკეთ იცის სად რა ტიპის და სახის სამეურნეო სასწავლებელი არის საქირო. რაც შეეხება სასურსათო გადასახადს, უნდა ითქვას, რომ ამ ნიადაგზე ადგილი აქვს უკმაყოფილებას. რომ ეს თავიდან მოეწიწოროთ, საქიროს საბჭოთა მთაწარების პრინციპები შეუცვლად ვადატაროთ ცხოვრებაში. სტატისტიკური ცნობების მიხედვით საქართველოს დააკლდა შოუსაელობის გამო 10.000.000 ფუთი მეტე მოსავალი. ამის და მიხედვით ჩვენ უნდა შევამციროთ სასურსათო გადასახადი იმ რაიონებში, სადაც მოსავალი მეტად ცუდი იყო. ასეთი რაიონები რუსეთში სრულად განთავისუფლებულნი არიან გადასახადისაგან.

რაც შეეხება ტყის მოვლა-პატრონობის საქმეს აქ დიდ უწყესრიგობას აქვს და ჰქონდა ადგილი. პირველ ყოვლისა თვით გლეხობას არა აქვს შეგნებული ტყეების დიდი სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობა და ამ შეუგანებლობის ნაყოფი იყო, რომ ბევრგან ადგილი ჰქონდა ტყეების გაჩეხას. ამავე დროს ადგილობრივი ამაზნაგები ვერ აღმოჩნდნენ ბევრგან თავის სიმადლეზე. ისინი პირიქით მოუწოდებდნენ გლეხებს: გაჩეხეთ და ისარგებლეთ ტყეებითო. ეს სიმადირე თქვენ გაუკუთვნიითო.

მეორე მხრით ტყის უწყესრიგო ექსპლოატაციას ხელს უწყობს ორი აპარატის არსებობა, რამაც ორით გაპუო ტყის ექსპლოატაციის მოწყობის საქმე. ერთი ამ აპარატისაგან ხელს უწყობს და განაგებს (მიწათმოქმედების კომისარიატი) ტყეების დაცვას და მოვლას, ხოლო მეორე („ლესკომი“) დაინტერესებულია რაც შეიძლება მეტად გაჩეხოს ჩვენი ტყეები. ამის გამო ტყის რაციონალური ექსპლოატაციისა და მოვლა-პატრონობის საქმე ძნელდება. ამას უნდა მოელოს ბოლო.

რუსეთში უკვე დაადგენ იმ აზრს, რომ საქიროს ამ საქმის ერთ ხელში მოქცევა და ხელმძღვანელობა, ამავე გზას უნდა დავადგეთ ჩვენც და ტყეების საქმე სახსლებით უნდა გადავიდნენ მიწათმოქმედების კომისარიატის სრულ გამგებლობაში.

აქვე უნდა აღინიშნოს ერთი თვალსაჩინო ვარემოება: რუსეთის მსგავსათ ერთ მშენებელ დღეს აქ დაარსდა მიწა-ტყის პროფესიონალური კავშირი. რუსეთში ეს კავშირი მუშაობს კომისარიატთან ერთად და აკეთებს ერთ სასარგებლო საქმეს. აქ კი საქართველოში მან დაისახა მიზნად კომისარიატის მუშაობის შეფერხება და გაბათილება. ამ კავშირში თავი მოიყარეს ზომერიკის⁸⁵⁾ ჩანთენი-

კებმა, რომელნიც აშკარად კონტრ-რევოლუციონურ მუშაობას აწარმოებენ. საჭიროა, რომ საქართველოს პროფესიონალური კავშირების საბჭომ სათანადო ყურადღება მიაქციოს მიწის და ტყის მუშაკების პროფესიონალურ კავშირს და მისი მუშაობა სათანადოთ მიმართოს.

დასასრულ უნდა ვსთქვა, რომ სასოფლო მეურნეობა არის საფუძველი მათელი ჩვენი წარმოების და ის თანხა, რომელსაც კომისარიატი ღებულობდა და მიიღო ან 11 თვის განმავლობაში ერთი თვის საქიროებასაც არ ამოსწორავდა. მართო შემოდგომის სათესი კამპანიის ჩასატარებლად საჭირო იყო სულ 9 მილიარდი მანეთი, მაშინ, როცა მთელი შარშანდელი წლის განმავლობაში კომისარიატმა მიიღო მხოლოდ 12 ნახ. მილიარდი მან. ზედმეტია იმის თქმა თუ რა ძნელ პირობებში გვიხდებოდა მუშაობა სოფლად აგრარული რეფორმისათვის საჭირო ცნობების შესაკრებად, უმეტეს შემთხვევაში ჩვენი ინსტრუქტორები ფეხშიშველი და ნახევრად მშიერი ეწეოდნენ ამ ტვირთს. მიუხედავად ამისა ჩვენ პირნათლად შევასრულეთ აგრარული რეფორმისათვის საჭირო წინასწარი და არსებითი ნაწილი. მომავალში რომ კომისარიატი მუშაობა ნაყოფიერი იქნეს, რომ კომისარიატმა შესძლოს ყველა იმ დიდი საქმის პირნათლად შესრულება, რომელიც მის წინაშე სდგას, საჭიროა აუცილებლად კომისარიატისათვის კრედიტის გადიდება.

გაზეთი „კომუნისტი“
 1922 წლის 4 თებერვალი,
 № 27.

ჩვენი საადგილ-მაგულო პოლიტიკა და სასოფლო გეოგრაფია

ამხანაგებო, მე მოგახსენებთ¹) საადგილ-მაგულო პოლიტიკის და ჩვენი სოფლის მეურნეობის შესახებ. თქვენ უკვე ხელთ გაქვთ კომისარიატის ანგარიში, აგრეთვე გაქვთ იმ ყრილობის ანგარიში, რომელიც ჩვენ ამ რამდენიმე კვირის წინად გვექონდა მოწვეული საადგილ-მაგულო პოლიტიკის და ჩვენი მეურნეობის გამო. აგრეთვე გაქვთ ხელში ის თეზისები, რომლებიც ამას წინად მიიღო ჩვენმა პარტიულმა ყრილობამ და რომლებიც ამავე დროს ერთხმად მოწონებული იყო მიწათმოქმედების კომისარიატის მიერ მოწვეულ ყრილობაზე.

ამხანაგებო, მე ბევრს არ შეეჩერებები ამ საგანზე. მე დარწმუნებული ვარ, რომ თვითველ თქვენთაგანა აინტერესებს ის დარგი ჩვენი მოქმედებისა, რომელზედაც მე დღეს აქ მოხსენებას ვაკეთებ.

ჩვენი საადგილ-მაგულო პოლიტიკა, ე. ი. მიწის საკითხის გადაჭრა — ეს თავი და თავი საგანია დღეს, დიდი თავსამტკრვეთ საგანი და ამას დიდი მცადინეობა უნდა. სანი წლის გამოცდილებამ დიდი მასალა მოგვცა იმისთვის, რომ ბევრი შეცდომები აგვეცილებია თავიდან. თქვენ იცით, რომ მიწის საკითხი მენშევიკების დროს გადაუჭრელი დარჩა. როცა საბჭოთა ხელისუფლება დამყარდა, აუცილებლად ამ საგანს მთავარი ყურადღება უნდა მიქცეოდა. როგორ და რა გზით წავიდეთ? აქ რამოდენიმედ მოგვიხდა დამოუკიდებლად გვეწარმოებინა ეს პოლიტიკა. ჩვენ ვხედავთ, რომ ჩვენში წერალ გლეხკაცურ მეურნეობას დიდი ადგილი უჭირავს. გადატრიალება რომ მოხდა, ეს იყო ის ხანა, როდესაც ხენათესვა კარზე გვექონდა მომდგარი. თქვენ იცით რა აურზაური, რანაირი ატმოსფერო იყო შექმნილი. არავინ არ იყო დარწმუნებული, რა იქნებოდა, შერჩებოდა ვისმეს ის მიწა, რომელზედაც ის მუშაობდა, თუ მას წავართმევდით. ამისათვის მაშინვე გამოვაცხადეთ, რომ ისინი, ვინც თავის შრომით სცხოვრობენ, ყველანი თავის მფლობელობაში დარჩებიან. ჩვენ ამნაირად იმისთვის მიუდევით ამ საკითხს, რომ მაშინ არევ-დარგვის გამოწვევა შეაფერხებდა დათვისის საქმეს. ის რეფორმა, რომელიც ჩვენ მოვახდინეთ 6 აპრილს, სწორედ ზედგამოჭრილი შეიქნა გლეხკაცობის უმრავლესობისათვის, მშრომელ ნაწილისათვის ეს ნისაღები შეიქნა, და ჩვენც სწორედ ისე მიუდევით საკითხს, როგორც ამას თხოულობდა ახალი ეკონომიური პოლიტიკა.

ზავიამ აქ არ იყო მეორე მხარე — ეს არის რეფორმის ცხოვრებაში გატარება. თქვენ იცით, რომ რეფორმის გატარება მეტად მძიმე საქმეა. ახლად უნდა მოეწყოს მიწის საკითხი, მიწის აარგებლობის წესი, რომელიც არა თუ ძველთაგან არსებობდა, არამედ რომელიც გამჯდარია გლენჯაკობის და, საზოგადოდ, ხალხის ძვალსა და რბილში, და უნდა შეიცვალოს ახალი წესით. რა თქმა უნდა, ამის ცხოვრებაში გატარება ერთი დაკერით, ერთი ბელის მოქნევით, კოვლად შეუძლებელია. ამას უნდა მომხადება, გამოვკლება იმისა, თუ სად რა სჭირია, სად არის ზედმეტი მიწა, ეს რა აკლია, საიდან უნდა გამოვასახლოთ, სად ჩავასახლოთ. ყველა ეს წინდაწინ უნდა იყოს გამოკვლეული, რომ რეფორმა გატარდეს. მაგრამ ჩვენ ვერც ამით დავკმაყოფილდით. საქირო იყო, რომ დღესვე გლენჯაკობის იმ ნაწილისთვის, რომელიც ამდენ ხნის განმავლობაში სხვის მიწას ამუშავებდა, სხვის მიწაზე ღვრიდა ოფლს, რომ იმისთვის მიგვეცა საშუალება, გვეთქვა გამოგვეცხადებია არა სიტყვით, საქითაც, რომ ის ამ მიწას სთელიდეს როგორც თავის საკუთრებას, რომ მას არაფერ მოდავე არა ჰყავს, ის მიწა, რომელზედაც ის იხდის ღალას, იმისია. ამ სავანზე არ შეგახერებთ, ვიტყვი, მხოლოდ, რომ აქ ბევრ გაუგებრობას და უსიამოვნებას ჰქონდა ადგილი. უნდა განვაცხადო, რომ საუბედუროთ, ჩვენი დეკრეტები, ცირკულიარები, ინსტრუქციები გლენჯაკობას არ მოსდიოდა, ეს პირველი. მეორე სამწუხარო მდგომარეობა იყო ის, რომ ადგილობრივ ხელისუფლების ხელმძღვანელებს ჩვენი დეკრეტები მიწის შესახებ ან არ ესმოდათ, ან წაკითხვაც არ უნდოდათ, რომ ცხოვრებაში გაეტარებოთ. იყო შენთხვევები ამისთანა ბოროტმოქმედობა, ზოგი მოდიოდა კომისარიატამდე ზოგი ვი, შეიძლება, არ მოდიოდა და შესაძლებელია, რომ დღეაღებუნი არ ვიცით.

ის, რაც ჩვენ დროებით მოვაწყვეთ რეფორმისათვის მკვიდრ ნიადაგს მხოლოდ მომხადება იყო. მაგრამ ამით ვერ დავკმაყოფილდებით ჩვენ. ჩვენ უნდა ჰქვებინოთ საერთო ვადსინჯვა, გადაყოფა. თქვენ ხედავთ, ამხანაგებო, რომ ეს უდიდესი ცვლილებაა, ეს დიდი ცვლილებაა, რომელიც რამდენიმე საუკუნის განმავლობაში არ მოხდებოდა, ამას დიდი მომხადება უნდა. ეს პირველ დაწყებითი მუშაობა უკვე დამთავრებული არის. დღეს ჩვენ ხელთ გვაქვს მართლაც ძვირფასი მასალა თვითიველ სოფლისა. ამას წინად ჩვენ მოვიწყვეთ მიწის სამართო განყოფილებების და ადგილობრივ გლენჯობის ყრილობა, რომელზედაც სწორედ ასე იყო დაყენებული საკითხი, თუ როგორ უნდა მოხდეს მიწის ვადანაწილება. იმ საქმე რაშია, ჩვენ გვაქვს დღეს სტატისტიკური ცნობები, როგორც მცხოვრებლების, ისე თვით მიწის რაოდენობის შესახებ მართებია, რაიონების და სოფლების. ამავ დროს ჩვენ გვაქვს შემუშავებული თვითიველ სოფლისათვის საშუალო ნორმა: რამდენი უნდა ჰქონდეს გლენჯ მიწა, რომ მას შეეძლოს გაუკარგებლად ცხოვრება, რომ შეეძლოს დაიკმაყოფილოს თავისი მოთხოვნალება, რომ არ მიდიოდეს ნულამ საქიროზე და არც ჰყავდეს დაჭირებული მუსა.

უნდა მოგახსენოთ, ამხანაგებო, რომ ეს მეტად საძნელო საქმეა. ყრილობამ აირჩია კომისია მკოდნე პირებისაგან. მას გადაეცა მთელი ეს მასალა. დღეს ეს ნორმა გამომუშავებულია. მე გავქვს აქ პროექტი ამ ნორმებისა. თქვენ არ იფიქროთ, რომ ჩვენ ესლავე შეუდგებით ამის განხილვას ეს მეტად რთული საქმეა.

მთელი საქართველო დაყოფილია რაიონებათ, ამ რაიონათ. მიწები არის დაყოფილი კატეგორიებათ ნიადაგის, თვისების, ჰაერის და მდებარეობის კვალობაზე. ეს ნორმები ამ დღეებში ვაჭრებში იქნება გამოქვეყნებული, საქიროა, რომ განსაზღვრულ ვადაში თვითნებულ მახრაში ეს ნორმები ხელახლა იქნეს გადასაწვლი თვით გლეხკაცობის წარმომადგენელთა კრებებზე, რომ შემდგომ ამისა ისინი დამტკიცებული იქნენ საბოლოოდ.

ამავე დროს გამოშუშავებული არის დებულება, თუ როგორ უნდა მოხდეს მიწის მოწყობის საქმე. სამწუხაროთ ვერ მოვაწყაროთ ამის დაბეჭდვა და დარიგება. მაგრამ მოკლე ხანში უნდა იქნეს საბოლოოდ დამტკიცებული და მიღებული. ახალი დებულება შემდგომში მდგომარეობს: (კუთხულობა) „მიწათმოწყობის მიზანია საერთოდ მოეაწესრიგოს მიწით სარგებლობა ისეთ საფუძველზე, რომ სოფლის მუშის გაუადვილოს შრომის საუკეთესო შედეგის მიღწევა.

ამ მიზნით ნიწათმოქმედების სამოქმედო საგანა შეადგენს: კოლექტიურად, საამხანაგოთ, არტელით ან საზოგადოებრივად მიწის დამუშავების იდეის გავრცელება და კოლექტიურ მეურნეობათა ორგანიზაცია, მიწის მუშისათვის საკმაო მიწის მიწება, მკიდროთ დასახლებულ სოფლების განტვირთვა და ახალმენების მოწყობა, სახამთრო და სახაფხულო საძოვრების მოწყობა და მიწის დაქუცმაცების, მიწის ნაკვეთების უბერხული ფორმის და მათი მუშისაგან ამშორის თავიდან აცილება“.

თი საერთო მიზანი, საერთო დებულებები. ამ ახლო მომავალში, მისასადამე, თანახმად ამ დებულებისა, რომელიც წინდაწინვე გამოქვეყნებული იქნება და ეცნობება მთელ ხალხს, კომისარიატი შეუდგება ამ გეგმით მიწის საქმის მოწყობას მთელს რესპუბლიკაში. ჩვენ ნავარაუდები გვაქვს, რომ ეს მუშაობა მოესწრება ერთი წლის განმავლობაში. ეს მუშაობა დასრულებული ჯერაც არ არის რუსეთში.

ამხანაგებო, მე არ შეგვხებია თვით კომისარიატის მოქმედებას. აქ მე მოვიხსენიებ შროლოდ რამოდენიმე დარგს მისი მოღვაწეობისა, მაგალითად საახალშენო საქმე, ადგილობრივი დახმარების საქმე, კოლექტიური მეურნეობა, სახელმწიფო ნაძულები, საცდელი მინდვრები და სხვა დაწესებულებები, კულტურული დაწესებულებები, რომელთა მიზანი იმაში მდგომარეობს, რომ დაუახლოვოს, გააცნოს ხალხს მეცნიერული შეთოდები აგრონომიული დახმარებისა და სამეურნეო საქმიანობისა. საქმე იმაში არის, რომ ამ ნიადაგზე ჩვენ ბევრი დაბრკოლება გვახდება. უნდა მოვახსენოთ, რომ სამეურნეო იარაღები ჩვენ ძლიერ ნაკლებად გვაქვს. თვითონ აგრონომიული ძალებიც ნაკლებათ არის. მაგრამ რაც უფლაზე უფრო დამაბრკოლებელი არის ჩვენთვის, ეს ის, რომ მუდამ მოკლებული ვიყავით საშუალებას, სახსარა. ამ სახსრის უქონლობამ შეაფერხბის დახმარებაც კი, რაც ჩვენ შეგვეძლო აღმოგვეჩინა. ყოველ შემთხვევაში გასული წლის განმავლობაში აგრონომიული დახმარების მხრით ნაზრებს გადაეცათ ორჯერ სხვადასხვანაირი გუთინები. ჩვენ დაეპრიგეთ შარშან მთელ რესპუბლიკაში სამასზე მეტი გუთიანი. ეს დანაწილებულია თვით მაზრების სიდიდის მიხედვით. ჩვენ გვაქვს საწყობები, საიდანაც გლეხკაცობას შეუძლია იარაგებლოს. ამისათვის არის ერთნაირი წესი შემოღებული.

მე მოგახსენეთ, ამხანაგებო, რომ აღარ შეეჩერდებით სხვა დარგების მო-
ღვაწობაზე, ვინაიდან თქვენ დაწვრილებით გაეცნობით იმ ანგარიშებს, რომ-
ლებიც გაქვთ. მე არ შეეჩერდები, როგორ უნდა მოეწყოს ჩვენში ეს მიწათმო-
ქმედების საქმე, რა პრინციპზე უნდა იყოს აგებული. ეს გაეცნობილი გაქვთ, რად-
გან რამოდენსიმეჯერ გამოქვეყნებული იყო გახეთქებში და დარიგებული ის თუ-
ხისები, რომელშიაც აღნიშნული არის მიწათმოქმედების მოწყობის საქმე ჩვენი
დღევანდელ პირობებთან შეფარდებით ჩვენ ვამბობთ, რომ მიწის კერძო სა-
კუთრება აღარ არსებობს, ეს იმას ნიშნავს, რომ ყიდვა-გაყიდვა საშუალოდ მოს-
პობილია, მაგრამ იმავე დროს ჩვენ ვამბობთ, რომ უნდა იყოს ერთნაირი სიმტკიცე
მიწის სარგებლობისა, ერთნაირი ურყევლობა იმითომ, რომ მიწის მუშა თუ არ
გრძნობს, რომ ის ნაჭერი მიწისა, რომელზედაც ის მუშაობს, მას ეკუთვნის, და
რამდენიმე წლის შემდეგ მას ხელიდან არ გამოეცლება, არ ჩამოართმევენ, იგი
მას არ გააუშვებენ. ყოვლიდ შეუძლებელია, რომ ამის ჩამორთმევას შეუ-
რიგდეს გლეხსაც. მიწის მოყლა და პატრონობა თხოულობს, რომ მან გამოუდ-
მებით იმუშაოს იმ ნაჭერ მიწაზე, რომელიც მის სარგებლობაში და განკარგუ-
ლებაშია, გლეხსაც მუშაობს მხოლოდ მაშინ, თუ დარწმუნებულია, რომ ეკუთ-
ვნის არამც თუ დღეს, არამედ შემდეგშიაც. ამიტომ ჩვენ ვამბობთ, რომ ერთ-
გვარი ურყევი წესები უნდა დავაწესოთ. ჩვენ უნდა ეთქვათ: რომ გლეხსაც,
რომელიც სარგებლობს მიწით, მას საშუალება აქვს იმით სარგებლობს მანამ,
სანამ თვითონ არ იტყვის უარს და არ დაარღვევს საერთო წესებს. ამავე დროს
ჩვენ ვამბობთ, ამხანაგებო, რომ საერთოდ დღეს მიწის მუშაობის, სოფლის მე-
ურნეობის დარგში გამოცდილება გვეუბნება, ამას რუსეთის მაგალითიც ამტკი-
ცებს, რომ უნდა ავიღოთ გეზი შეთანაა გლეხსაცზე, რაც შეიძლება შეუწყობთ
ხელი მას, განვივითაროთ მისი მეურნეობა, რაც შეეხება გლეხსაცობის დარბი
ნაწილს, რომელიც დაბლა სდგას, სახელმწიფომ მიზნად უნდა დაიბაზოს,
რომ ეს დღემდე დაზარალები ნაწილი გლეხსაცობისა ამოვიყვანოთ გაჭირვები-
დან და მივცეთ საშუალება, რომ ის შეიქნეს საშუალო დონეზე მყოფ მეურნეთ.
სოფლის მეურნეობაში მახვილი წარმოება, კერძო მსხვილი წარმოება, ეს და-
უშვებელი არის. ვინაიდან ეს იქნება ჩვენი რეფორმის საბოლოო გაუქმება. ჩვენ
შეგვიძლიან წარმოვიდგინოთ ეს მსხვილი წარმოება იმ სახით, თუ ის იქნება თვით
სახელმწიფოს ხელში და ანდა თუ იქნება კოლექტიური მეურნეობა, საამხანაგო,
კომუნისტური, ე. ი. შემდგარი გლეხსაცობისაგან. აი ასეთი მსხვილი მეურ-
ნეობა სოფლად ამნაირად გვაქვს წარმოდგენილი.

არის კიდევ ერთი მწვავე საკითხი, რომელიც ასე თუ ისე უნდა იქმნას გან-
საზღვრული.

ახალი ეკონომიური პოლიტიკაო ჩვენ რომ ვამბობთ, ეს იმას ნიშნავს, რომ
სასოფლო-სამეურნეო წარმოება რამოდენიმე თვეში უნდა დავაინტერესოთ
აქ კერძო მწარმოებელი გლეხები. სწორედ ეს საშუალო თუ დარბი წერილი
გლეხსაცობა უნდა დავაინტერესოთ პირადათ, ვინაიდან თუ დავაინტერესებთ,
მაშინ იგი გააუშვებენ თავის წარმოებას. ჩვენ ვამბობთ, რომ ეს აუცილები-
ლად საჭირო არის. გამოცდილება, გვიჩვენებს, რომ კოლექტიური მეურნეობა,
სასოფლო კომუნები ჯერჯერობით ვერ პოულობენ ამ გლეხსაცებში ნიადაგს.

რომ ჩვენ არ შეგვიძლია სივსებით დავემყაროთ ამ კომუნაზე და ვთქვათ ამის საწუღლებით შექცლებთ მეურნეობის აყვავებას, ამისათვის ჩვენ ვაშობთ, რასაკვირველია იგულისხნება, რომ ჩვენ ყოველ ღონისძიებას ვხმარობთ ხალხში გაავრცელოთ, დაეანახოთ მაგალითი, რომ შეერთება ძალის, შეერთება წერილ-წერილ ნაქრების, რათა სასოფლო მეურნეობამ მეტი ნაყოფიერება გამოიღოს, სასარგებლოა. მაგრამ ვერ კიდევ ეს მომავლის საქმეა. დღეს რომ გავიმრავლოთ სამეურნეო საგნების რაოდენობა, შევქმნათ დიდი მოსავალი, პური და სხვა. აუცილებლად საქირთა, რომ დავაინტერესოთ კერძო მეურნე, პირადათ დავაინტერესოთ ის.

თი უმთავრესი გეზი დღევანდელი ახალი ეკონომიური პოლიტიკისა.

ჩვენი გაჭირება დღეს აიხსნება იმით, რომ ნაკლები პური გვაქვს, ნაკლები ხორცი გვაქვს და სხვა. გადიდება კი ამის შეიძლება მით, რომ დავაინტერესებთ კერძო პირს და საშუალო გლნხეაცს და ის რომ მეტ ქონებას შეიძენს, რადგანაც ის პირადათ დაინტერესებული იქნება, ეს რასაკვირველია სახელმწიფოსთვის სასარგებლოა. არის სხვა მწუვავე კითხვა, იჯარის კითხვა, არის აგრეთვე დაქირავებული შრომის გამოყენების საკითხი; ის რომ ესთქვათ, რომ დაქირავებული შრომის გამოყენება არ შეიძლება, იჯარით ადგილის გაცემა არ შეიძლება, ეს მართალია, და სისწორით გამოხატავს ჩვენი რეფორმის დედა-აზრს, მაგრამ აქ აუცილებლათ საქირთა გამოჩაღისის დაშვება. ავიღოთ, მაგ., უმწუფო დარჩენილი ოჯახები, რომელთაც არ შეუძლიათ აწარმოონ და დაიმუშონ მისი ნაქერი მიწა, მის არ ყავს მარჩენალი, ან ანუ ვახდა ან ხარი არა ყავს, მაგრამ მის მეზობელს კი შეუძლია თავისი ადგილიც დაიმუშაოს და იმიტაც, ერთი სიტყვით შეუძლია მეტი იმუშაოს, და ამიტომ ჩვენ უნდა მივცეთ მათ ნება, რომ დაიმუშაოს მეზობლის მიწა იჯარით, ხოლუ ამას ეწნება ერთგვარი კონტროლი, ერთგვარი ზედამხედველობა ადგილობრივ ორგანოების მხრით, რომ არ მოხდეს ბოროტობაქმედება. ასევე ითქმის დაქირავებული შრომის გამოყენებაზე, რომ ესთქვათ, რომ დაქირავებულ შრომას ვაუქმებთო, როგორც წინათ ვამბობდით. ეს შეუძლებელი არის, რადგანაც შესაძლებელი არია ისეთი შემთხვევა, რომ თუ ეს საქმე დღეს არ შესრულდა, მაშინ ის მთელი წლიო დაიკარგება და რადგანაც ეს საზარალო იქნება თვით სახელმწიფოსათვის, ამიტომ ამ შემთხვევაში საქირთ არის ნებადართული იქნეს დაქირავებული შრომის გამოყენება, რომ ერთი ციდა მიწაც არ დარჩეს დაუმუშავებელი, რადგანაც წინააღმდეგ შემთხვევაში ჩვენ ვერ შევსძლებთ სახელმწიფოებრივ მოთხოვნის დაკმაყოფილებას, ვერ შევსძლებთ ჩვენი მრეწველობის ე. ი. სოციალისტური მრეწველობის, რკინის გზის, წითელი ჯარის და სხვის შენახვას. რა თქმა უნდა აქ ამ საქმენი უნდა იყოს დაწესებული ერთგვარი კანონიერება, უნდა იქნეს დაცული ერთგვარი წესიერება, რომელიც შეფერება საბჭოთა ხელისუფლებას.

ამხანაგებო, მე დაწერილებით არ შევებები ამ საგანს, ვინაიდან მე მგონია თქვენთვის ეს ახალი არ არის. ახლა მე შევჩერდება რამოდენიმეთ ჩვენი სასოფლო მეურნეობის მდგომარეობაზე. ჩვენი ქვეყანა, როგორც იცით ცნობილია როგორც პურისა და ღვინის ქვეყანა, როგორც სასოფლო მეურნეობის ქვეყანა. საუბედუროთ, ეს ჯერჯერობით არ მართლდება. თქვენ იცით, რომ უკა-

ნასკნელ დროს 20-25 წლის განმავლობაში საქართველო ნაწილობრივ იკვებებოდა უცხოეთიდან შემოატანილი პურიით. უნდა ჩაითვალოს უბედურებათ ის, რომ ჩვენი ხალხი ვერ იკვებება თავის საკუთარ მიწაზე მოწეულ პურიით, ეს არის ჩვენი სივალხე, ჩვენი დაბეჩავება, ჩვენი მეურნეობის ჩამორჩენა. ჩვენში ისეთი პირობებია პურის, სიმინდის და სხვა ხორბლეულის მოყვანისა, რომ დაუშვებელია ასეთ ქვეყანაში არა თუ საკმარისი პური მოდიოდეს, არამედ, რომ აქედან სხვა ქვეყანაში არ გადიოდეს. რამოდენიმე წლების განმავლობაში სასოფლო მეურნეობისათვის არაფერი არ გაკეთებულა. ჩვენ მივიღექით დღეს ისეთ ხანას, რომ ჩვენი საკუთარი პურიც ვერ ცხოვრობთ და ამავე დროს შემოტანაც ადვილი საქმე არ არის. თქვენ ხედავთ, რა გვიჯდება ის მცირეოდენი პური, რომელიც აქ შემოდის და ურომლისოდ ჩვენ რასაკვირველია ვერ ვაუხდლებთ. უნდა აღვნიშნოთ აქ ერთი განსაკვირვებელი ფაქტი, ის, რომ უკანასკნელ ომის დროს ჩვენში შემცირდა დათესილ მიწების რაოდენობა. თითქოს ყველას ეგონა, რომ რადგან ჩვენ მოწყვეტილი დავრჩით რუსეთისაგან, როცა აღარ შემოდის სხვა მხრიდან პური, რომ აქ გადიდდა თითქო დათესილ მიწის რაოდენობა, ვინაიდან თითქმის სრულებით მოისპო თამბაქოს, ბამბის და სხვა ამგვარის და მეორე — უცხოეთიდან — ამერიკიდან ნოტანილი სიმინდი შეიძლება აქ არ გამოდგეს, როგორც სათესლე მასალა. ყოველ შემთხვევაში შემოტანა, რასაკვირველია, მაინც აუცილებელია. თუ სათესლეთ არ გამოდგა, საკვებათ მაინც გამოდგება. ჩვენ მიღებული გვაქვს ავსტრალიიდან პური — ხორბალი. მაგრამ საუბედუროთ ესეც სათესლეთ არ გამოდგება და ისიც სათესლე სიმინდზე ან ხორბალზე უნდა გადავიცვილოთ. წარმოიდგინეთ, რომ ჩვენი სტატისტიკა, თუ რამდენათ მართალია ამას ვერ გეტყვი, ყოველ შემთხვევაში ოფიციალური სტატისტიკა მოწმობს იმას, რომ 1913 წელთან შედარებით 1920 წელს, როდესაც აქ მენშევიკები იყვნენ, 56.000 დესეტინით შემცირდა დათესილ ყანების რაოდენობა. რასაკვირველია ეს 56.000 დეს. დიდი რაოდენობა არ არის. მაგრამ საქართველოსთვის, სადაც 600.000 დესეტინას არ გადასცილებია დათესილ ყანების რაოდენობა, საშუალოთ რასაკვირველია ეს ციფრი საკმარისად საგრძნობი არის. მოიფარი საგანი დღეს ჩვენში არის ამ დათესვის კამპანიის გატარება. უნდა ვთქვათ, რომ ამ მხრივ ჩვენ უფრო უმწეო მდგომარეობაში ვართ, ვიდრე დამშტეული რუსეთი, ვინაიდან იქ, ასეა თუ ისე, მაინც არის მარაგი, საიდანაც შეუძლია სახელმწიფოს მიაწოდოს ხალხს სათესლე მასალა. ჩვენში კი არავითარი მარაგი სათესლე მასალისა არ არსებობს. ჩვენ შევეცადეთ შარშან ამ მარაგს დამზადებას, მაგრამ საუბედუროთ მოუსაგლობამ ეს იმედი გაგვიცრუა. დღეს ჩვენ ვდგევართ შეტად მძიმე პრობლემის წინაშე. შარშანდღმა მოუსაგლობამ შეტად მძიმე პირობებში ჩააყენა მთელი ჩვენი ქვეყანა. როგორც ვიცით განსაკუთრებით იმერეთში სათესლე სიმინდიც კი ნაკლებად მოიპოვება. ჩვენ გვაქვს მიღებული ზომები, მაგრამ რა თქმა უნდა სახელმწიფო ვერ შეძლებს თავისებით დააკმაყოფილოს გლეხკაცობის საჭიროება ამ მხრივ. სათესლე მასალა ჩვენ უნდა შენეოვიტანით სახლუარგარეთიდან, სხვა გზა არ არის. ამას წინ ეღობება ათასგვარი დაბრკოლება. ჯერ ერთი, რომ ამას დიდი საშუალება უნდა. ჩვენ გამოწერილი გვაქვს ორასი ათასი ფუთი სიმინდი.

მაგრამ ეს არ ემარა. აქ საჭიროა დათესვის გარშემო უდიდესი ყურადღება. უნდა მოვახსენოთ, რომ გასულ წელს ჩვენი ორგანოები ჯერ კიდევ ნამეტანი სუსტი იყო. საზოგადოდ, საბჭოთა ხელისუფლების ორგანოები, როგორც იყვნენ რევკომები, მეტად სუსტი და მოუშხადებელი გამოდგენ და დიდი დაბრკოლება ჰქონდათ დათესვის ორგანოებს, ისინი უმეტეს ნაწილად ვერ პოულობდნენ თანაგრძობას. მიუხედავად ამისა ერთი საფულისხმწიგრო ამბავი მოხდა, ის, რომ მთავრობის საშუალებით შეძენილ სათესლეით დაითესა, დაახლოვებით, ოცი ათასი დესეტი. საზოგადოებრივ გლეხებს ჰქონდათ ხელმეტი სათესლე მასალა, მაგრამ ისინი ამას თავის მცხოვრებისათვის არ იმეტებდნენ და ჩვენმა ორგანიზაციებმა შეაძლეს დაეჯერებინა გლეხები, რომ იმათ მიკვთ სესხათ დარიბებისათვის, ვისაც თესლი არ ჰქონდათ. ამ საშუალებით ჩვენ ამ შემთხვევაში უფრო უკეთეს მდგომარეობაში ვიყვავებით, არა თუ გვაქვს ცოტადენი გამოცდილება, არამედ ამავე დროს გვყვანან უფრო მკვიდრი ორგანოები. მე ვამბობ, ჩვენ ლოხუნვით დღეს უნდა ვახდეთ: ერთი ნაჭერი მიწა დაუთესავი არ დარჩეს. ყველა სოფელში თუ არა, საზოგადოებაში, თემში აღუცილებლად უნდა შესდგეს განსაკუთრებული ორგანოები, დამთესავი კომისიები გლეხკაცობის მიერ არჩეული, რომლებმაც უნდა გასწიონ თავის საკუთარი ძალით აგრიტაცია იმის თაობაზე, რომ არსად დაუთესავი მიწა არ დარჩეს. მე ვამბობ, რომ ამ შემთხვევაში მთავრობა დიდ დახმარებას აღმოუჩინს. რა თქმა უნდა, თუ ადგილობრივი ორგანოები არ იქნებიან შექმნილი, მთავრობა თავის ძალით ამას ვერ შესძლებს და თუ, საზოგადოდ, თვით ბაღში ჩაუდგება ამ საქმეს სათავეში, თითონ გაიხდის ამას თავის საქმეთ — ამ შემთხვევაში მთავრობაც შესძლებს დახმარება გაუწიოს და მართლაც ყურადღებაც მიაქციოს იმას, რომ დათესად მიწების რაოდენობა რაც შეიძლება გაეადილოთ, რომ უზრუნველყვით მომავალ წელში ბურის და სიმინდის მოსავალი. ამ შემთხვევაში, ამხანაგებო, თქვენ გექნებათ დათესვის ადგილობრივ ორგანოებთან საქმე. და რამდენათაც ეს შესაძლებელი იქნება. მთავრობაც თავის მხრივ ზომებს მიიღებს, მაგრამ ბევრ იმედებს მთავრობაზე ნუ დაამყარებთ. ვინაიდან ჩვენ სასურსათო კომისარიატს არავითარი მარაგი არ მოეპოვება, რომ მიწათმოქმედების კომისარიატს გადასცეს. მაშასადამე, მთელი ჩვენი იმედი დამყარებულია საზღვარგარეთიდან შემოტანილ ხორბალზე და მის გადაცემაზე ადგილობრივ სათესლე მასალაზე. ამას დიდი ყურადღება უნდა და მე თქვენ მოგიწოდებთ, რომ ამის გარშემო მოხდეს დიდი მუშაობა. შემდეგ მე დავასახელებ აქ იმ გარემოებას, რომ დღეს ჩვენ გლეხკაცობას შეგნებულნი აქვს მიზეზები, თუ რისთვის ჩვენში სხვადასხვა სტიქიურ მოვლენების გამო გვალვისა და შარშანდელი მოუსავლობით არ იფარვლება; ამბობენ, რომ მოუსავლობა, ე. ი. გვალვა მოსალოდნელია წელსაც.

არის სხვადასხვა ზომები, რომლითაც შესაძლებელია აცდენა იმ მანე შედეგებისა, ან ყოველ შემთხვევაში მათი შესუსტება: ეს გვალვა ყველგან არის, მაგრამ მოუსავლობა მხოლოდ იქ არის, სადაც მღურნეობა ჩამორჩენილია და მიწის კულტურულ დამუშავების საქმე დაბლა სდვას. ის, რაც ჩვენში არის, დრომოქმულია და არ შეეფერება დღევანდელ პირობებს. დამუშავება მიწის ნიადაგისა ჩვენში არავითარ ახალ რამეს არ წარმოადგენს. თუ ნიადაგი დამუ-

შედეგა იყ, როგორც ამას თხოულობს დღევანდელი გამოცდილება, რა თქმა უნდა, ეს მოუსაველობა ბევრად შემცირდება. მე გეტყვით თქვენ, რომ გამოცდილი აგრონომები ამბობენ, რომ ჩვენ შეგვიძლიან გააიყროთ საშუალებით მიწის მოსავალი აქაწიოთ. მაგ., დღეს დესეტინა მიწა იძლევა არა უმეტეს 45 ფუთისა, ჩვენ კი შეგვიძლია ეს ავიყვანოთ 50 ფუთზე და ეს მოგვცემს იმდენს, რაც ანაზღაურებს პურის დანაკლისს საქართველოში. ამას ჩვენ უბრალო გამოაგარიშება გვეუბნება განა ბევრი რამ არის საჭირო, რომ 40-დან 50 ფუთამდე ავიყვანოთ მოსავალი. რა თქმა უნდა, რომ ცოტაოდენი სწავლა-გამოცდილება, შესაძლებელია დღესვე მიღწოდოთ გლეხობას. მე არ ვამბობ სხვადასხვა საშუალებებზე, როგორც არის — მორწყვა, ამას დღეს დიდი ქადაგება აღარ სჭირია. ყველა მეურნე დღეს დარწმუნებულია, რომ მორწყვა დიდი საშუალებაა გავლენის წინააღმდეგ. მაგრამ ფართოდ მოწყობილი მორწყვა ძნელი საქმეა. ბოლო პატარა არხის გაყვანა ჩვენში, სადაც მდინარეები უხვად არის, რა თქმა უნდა, იდვილი საქმეა. და ამ ბოლო დროს უნდა ეთქვათ, რომ ჩვენ ქვეყანას ამ მხრივ ემჩნევა წარმატება. მაგალითად, შარშანდელი წელიწადი მოწმობს, რომ სხვადასხვა ადგილებში გლეხკაცობა თითონ თხოულობს ასეთ არხების გაყვანას. წინაა, ძველ დროში, დიდი არხები ყოფილა გაყვანილი საქართველოში, სადაც არ უნდა გახვიდეთ ტფილისის მახლობლად კახეთში თუ შირაქში შეხვედებით კვალს, ნიშნებს წინანდელი არხებისას. მაგრამ, დღეს ეს, რასაკვირველია დაეწეებოდა, თუმიცა პროექტები ბევრი ყოფილა ამისათვის შედგენილი, ძველადაც და ახლო წარსულშიაც. ასეთი გეგმები იყო, მაგ. იორის მახლობელ მიდამოებზე, რომელიც რამოდენიმე ათას დესეტინას შეადგენს და დღეს სრულიად გავერანებულია და მოსავალს სრულიად არ იძლევა და იქ გამოყვანილი არხები თითქმის ნახევარ კახეთსა და ტფილისს დაეკმაყოფილებს. მე ვამბობ, რომ ამ დიდი არხების გაყვანა მოძველის საქმეა.

მაგრამ პატარა არხების გაყვანა კი ყოველ სოფელს შეუძლიან. ამ მხრივ — ნაბიჯი გადადგმულია. თვითონ ხალხი დაინტერესებულია ამით. და ჩვენ აქ უნდა შევექმნათ ნებაყოფლობითი ბეგარა. გარდა ამისა, შესაძლებელია ამ ნიადაგზე სხვადასხვა კოოპერაციების შექმნა. მე ვამბობ, რომ წინანდელი კოოპერაციები, სასოფლო კოოპერაციები იყო მხოლოდ საკრედიტო კოოპერაციები. ნიადაგის წარმოებას აქ იშვიათად ჰქონდა ადგილი, დღეს ჩვენ სამეურნეო კოოპერაციას დიდ ყურადღებას ვაქცევთ. ამ დარგში უნდა შევეაერთოთ გლეხკაცობა, განსაკუთრებით, ულარბისი ნაწილი. წარმოების ნიადაგზე ყველაზე წინ უნდა დავაყენოთ მორწყვის საქმის მოწყობა და საერთო ყოველგვარ წარმოების ნიადაგზე კოოპერაციების შექმნა. რასაკვირველია, მთავრობამ უნდა გაუწიოს დახმარება. უნდა იყოს ერთნაირი კრედიტი იმისთვის, მაგრამ თვითონ ხალხს დაინტერესება ერთ უმთავრეს საქმეთ უნდა გავხადოთ.

იყო რამდენიმე გარემოება, რომელიც ხელს უშლიდა ერთნაირად ამ მორწყვის და საზოგადოდ მელოორაციის საქმეს, ჩვენ ვგრძნობდით, რომ მორწყვის საქმე ფერხდებოდა იმიტ, რომ ეს საქმე იყო დაყოფილი ორ უწყებათა შორის: მიწათმოქმედების კომისარიატი და უმაღლესი სამეურნეო საბჭოს შორის. ერთი და ორივე საქმეს აკეთებდა ორი სხვადასხვა უწყება, რა თქმა უნდა, რომ აქ დიდი

შეფერხება იყო. დღესაც ასეთი მდგომარეობა არის: იქ სადაც არხები უნდა გაიყვანოთ, ეს საქმე არის არა ჩვენ ხელში, არამედ მეორე უწყების, რომელიც განაგებს მას. რა თქმა უნდა, რომ ეს ჩვენი შექმნილი არ არის. ეს ჩვენ მზამზარეულათ მივიღეთ. მაგრამ ახლა იქაც ამ დასკვნამდე მივიდნენ, რომ სამელო-რაციო საქმე ე. ი., რაც დაკავშირებული არის სასოფლო მეურნეობასთან, უნდა დარჩეს ამ უწყების გამგებლობაში, როგორც ერთი მთლიანი საქმე. ამის დანაწილება ყოველად შეუძლებელია.

მიწათმოქმედების კომისარიატი განაგებს აგრეთვე ტყის საქმეს. ტყის მეურნეობა საქართველოში უდიდეს როლს თამაშობს. დიდი ნაწილი ჩვენი ტერიტორიისა დაფარულია ძვირფასი ტყით. ამ რევოლუციის დროს ტყეს დიდი განსაცდელი დაადგა, ისარგებლეს არეუ-დარევით და ტყეს დიდი ზარალი მიაყენეს. რამდენათაც შეიძლება, რასაკვირველია, ამას ბოლოს ვუღებთ. თუმცა დიდი შეფერხება არის განსაკუთრებით იმ მხრით, რომ ტყის წარმოება, ტყის ექსპლოატაცია, ხე-ტყის მოჭრა და მისი მოხმარება გამოყოფილია ცალკე და იმავე დროს ტყის მოვლა-პატრონობა დატოვებულია მიწათმოქმედების კომისარიატში. წარმოიდგინეთ, რომ გამოცდილება გვეუბნება, ყოველად შეუძლებელია ასეთი მდგომარეობის შენარჩუნება. რუსეთის გამოცდილებამ მიგიყვანა იმ დასკვნამდე, რომ ეს ორად გაყოფილი ერთი საქმე უნდა შეერთდეს. თქვენ იცით, რომ ტყის კომიტეტი (ლეაკომი), რომელიც დაინტერესებულია მხოლოდ ტყის ექსპლოატაციით, არის ცალკე და ის ემორჩილება უმაღლეს სამეურნეო საბჭოს. მეორე მხრით ტყის შენახვა ცალკეა. ეს უნდა იყოს ერთ და იმავე დაწესებულებაში. ეს უნდა შეადგენდეს ერთ დაწესებულებას, ეს გააუმჯობესებს საქმეს. ამ ნიადაგზე ბევრი უსიამოვნობა არის. ჩვენ გვაქვს სხვადასხვაგვარი ტყე: ერთი საბელმწიფოებრივი მნიშვნელობის მთელი რესპუბლიკისათვის, მეორე მხრით ტყეები ადგილობრივ მნიშვნელობისა, რომლებიც ადგილობრივი ორგანოების ხელში უნდა იყოს და იმავე დროს არის ტყეები ბატარა უმნიშვნელო საჩხები, ბუჩქნარები, სულ მცირე მნიშვნელობის, რომელიც შეიძლება კერძო კაცის ხელში დარჩეს. მეორე თითონ ტყის სარგებლობა. რა თქმა უნდა, რომ ეს საქმე ჯერჯერობით საქართველოში ვერ შევძელით მოგვეწყო კარგად-გამრცემულია რამოდენიმე ცირკულიარი, მაგრამ თქვენ იცით, რომ ყველაფერი დამოკიდებულია ადგილობრივ ხელისუფლებაზე, ადგილობრივ ჩვენ აგენტებზე.

მდგომარეობა ასეთია, რომ ადგილობრივი ორგანოები ვერ არიან თავის სიმალეზე, რასაკვირველია, ცენტრალური მთავრობა მარტო საქმეს ვერ მოაგვარებს. ჩვენ ვიცით, მაგალითად, რომ ტყის მცველებს, ტყის გამგებებს, ხშირად დიდი საყვედური და საფრთხე ხვდებათ. შესაძლებელია ეს დამსახურებულად ზოგიერთ შემთხვევაში, მაგრამ ყოველ შემთხვევაში მეტად აუტანელი პირობებია. ამ ნიადაგზე ათასგვარი უსიამოვნებაა, ამას უნდა მოედოს ბოლო.

მიწათმოქმედების კომისარიატი, როგორც ვამბობდი ზევით, თავის ფარგლებში შეიცავს მრავალ სხვადასხვა დარგს. მე შევიჩივრებ თქვენ ყურადღებას კიდევ ერთ გარემოებაზე, ერთ დივრზე. ეს არის საბეითლო განყოფილება. თქვენ იცით, მეურნეობა მჭიდროთ შეკავშირებულია საქონელთან, თუ პირუტყვი არ არის, უხარო, უტენო კაცი, რასაკვირველია, ვერაფერს ვერ

გააკეთებს. მეურნეობა იბიათვის მიუწოდნელია. ამისათვის არსებობს საბე-
 ილოო განყოფილება. სამწუხაროა ბევრი არ შემოდისა გითხრათ, რაც აწევს
 თავზე ამ განყოფილებას, რადგანაც დრო არ მაქვს, მე მივაქცევ თქვენ ყურად-
 ლებას იმას, რომ ეხლა ჩვენში გავრცელებულია საქონლის ქირი. ამ უკანასკნელ-
 დროს ჩვენ გვესმის ყოველ მხრიდან: მოგვეშველით, მოგვეცით რაიმე საწოლ-
 ლეზაო. თქვენ იცით, რომ არის დღეს ერთი საშუალება ამის წინააღმდეგ და
 ეს არის შრატის დაშვება. მაგრამ ამას უნდა დიდი თანხა. მე არ ვიცი თქვე-
 რამდენათ გაცნობილი ხართ ამ საქმესთან, მაგრამ ეს თხოულობს დიდ კაპიტალს,
 ეს თხოულობს ჯანაღ საქონელს იმავე დროს თხოულობს დიდ მეურნეობას.
 სჭირია დიდი საკვები მასალა, თევზ, მწვინობა და მრავალი მუშა ხელი. გა-
 სული წლის განმავლობაში კომისარიატი ეხმარებოდა ამ საქმეს თავისი საკუ-
 თარი სახსრით. მაგრამ ეს არ არის მკვიდრი ნიადაგი. თუ ჩვენ მოვაწყვეთ საქმე
 ისე, რომ მთელ საქართველოათვის დაევაშადეთ შრატი, ამას დასჭირდება დიდი
 თანხა. პირველ ჩვენ ყრილობაზე, შიშის სამაზრო განყოფილებებს და გლეხ-
 კაცობის ყრილობაზე, რომელიც რამოდენიმე კვირის წინ მოხდა, იყო ამის შე-
 სახებ მსჯელობა და შემუშავებულ იქნა პროექტი, რომლის თანახმად თითონ
 ხალხი ნატურით ეხმარება ამ შრატის სადგურს. ხალხის დახმარება გამოიხატება
 ნატურით დახმარებაში: მიაწოდოს საჭირო რაოდენობა საქონლისა. ამ მიზნით
 ჩვენ გამოვიმუშავეთ კანონპროექტი, რომ უზრუნველყოთ შრატის სადგური.
 საჭირო არის რვაასი სული საქონელი. ეს რვაასი სული საქონელი უნდა განა-
 წილდეს მთელ საქართველოში, ყველა მარტებზე იმისდამხედვით, თუ რომელ
 მარტანში რამდენი საქონელი ითვლება დაახლოვებით. მე ვაპბობ ამხანაგებო,
 რომ ეს არის ხმა თითონ ხალხისა. ამას თხოულობს თითონ ხალხი, თითონ მარ-
 ტას შეხედება ოცი-ორმოცი საქონელი. მე მგონია, ყრილობა შეიღებს ამ დე-
 ბულებას და დაეაღებს მთავრობას ვამოსცეს ისეთი კანონი, რომ ბრძოლა სა-
 ქონლის ქირის წინააღმდეგ, რომელიც მუსრს ავლებს მას, სწარმოებდეს რაც
 შეიძლება მიხანაშეწონილად. ამით დიდი ნაბიჯი იქნება გადადგმული წინ. საქმე
 იმაშია, რომ საკითხი სადგურის მოწყობის შესახებ შეიძლება ისე მოგვარდეს,
 რომ ჩვენ იმდენი შრატი დაევაშადოთ, რომლითაც არა თუ უზრუნველყოთ
 საქართველო, არამედ სხვა მეზობელ რესპუბლიკებსაც მივაწოდოთ. რა თქმა
 უნდა ეს მიწოდება უფასო არ იქნება, მაგრამ ხომ იცით, რომ ჩვენ ვერ მოვ-
 სობთ საქონლია ქირს საქართველოში, თუ არ მოვსებთ ეს ქირი მეზობელ
 სახელმწიფოებში. მეზობელს სახელმწიფოებში კი ასეთი სადგური თითქმის არ
 არსებობს და შრატი აქედან უნდა მიიღონ. შესაძლებელია, ზოგს ეს ეგონა ბა-
 ტარა საქმეთ, მაგრამ ეს კი უდიდესი საქმეა.

ერთი სიტყვით, მე ვაპბობ, რომ მეტი ყურადღება უნდა მიექცეს მიწათ-
 შოქმედბის კომისარიატს. ჩვენში ეს ერთად-ერთი კომისარიატია, რომელიც დღეს
 ხელმძღვანელობს არა მარტო ამ რეფორმის საქმეს, არა მარტო კულტურის საქ-
 მეს, არამედ იმავე დროს ხელმძღვანელობს ისეთ საქმეს, რომლითაც შეიძლება
 ჩვენი მეურნეობის აწევა. რა თქმა უნდა, ეს არ შეიძლება დღესვე იქნეს გან-
 ხორციელებული საესებით, ეს სხვადასხვა აგრონომიული დაწესებულებების,
 სხვადასხვა კულტურულ-განმანათლებელ და საცულ დაწესებულებების საქმეა.

იმავე დროს ჩვენ გვაქვს პირდაპირ საწარმოო საქმე, როგორც არის სახელმწიფო მამულები, რომელნიც უდიდეს შემოსავალს მისცემს სახელმწიფოს; რა თქმა უნდა ყველა ამას დიდი დახმარება ესაქიროება. გუშინ ამხ. სუანიძემ⁸⁷⁾ მოგახსენათ, რომ შენშევიკების დროს სახალხო მამულები აძლედენ სახელმწიფოს მგონი შემოსავლის 50 პროცენტამდეო. მაგრამ, რასაკვირველია, მას დაავიწყდა ორი თუ სამი გარემოება: პირველი ის, რომ ეს სახალხო მამულები, ეს საცდელი მიწებები და სხვა დაწესებულებები; რომელნიც ჩვენ მივიღეთ, მეტად გავერანბნულ მდგომარეობაში იმყოფებოდნენ. თქვენ უნდა იცოდეთ, რომ დიდად დახარალებული იყო განსაკუთრებით ინვენტარი, ცოცხალი ინვენტარი, საქონელი, ცხენები და სხვა, ყოველივე ეს სრულებით გატაცებული იყო და შეიძლება ითქვას, რომ გადატრიალების დროს მეტად დაზიანდნენ ჩვენი მამულები, გარდა ჩაქვის მამულისა. ეს გარემოება დაავიწყდა ამხ. სუანიძეს, მაგრამ მას დაავიწყდა კიდევ ორი უდიდესი გარემოებაც. უნდა მოგახსენოთ, რომ სახალხო მამულები იმდენ შემოსავალს როდი იძლევიან როგორც მაგ., ტყეები, ეს ტყეები კი მიწათმოქმედების კომისარიატს ჩამოერთვა და ვადავიდა უმაღლესი საბურთალოს საბჭოს ხელში. რასაკვირველია შემოსავალიც იქ გადავიდა და ჩვენ კი დაგვჩა მხოლდ ხარჯები. ვარდა ამისა ბორჯომის მამული, — ეს უდიდესი განძია, ეს ბორჯომის მამული მიწათმოქმედების კომისარიატს ჩამოაყალეს. მაშასადამე, ჩვენს მიწათმოქმედების კომისარიატს დღეს არ შეუძლია იმდენი შემოსავლის მიცემა, რამდენსაც წინათ იძლეოდა. მაგრამ მიწათმოქმედების კომისარიატი მაინც ემსახურება ისეთ დიდ საქმეს, რომელიც შეადგენს საფუძველს ჩვენი ეკონომიური ცხოვრებისას. თქვენ გუშინ მოისმინეთ, რომ მიწათმოქმედების კომისარიატმა გასული 1921 წლის განმავლობაში მიიღო ხაზინიდან სულ 11 თუ 12 მილიარდი მანეთი ქალაქის ფული, ყველა იმ აუარება საქმეების და ათასგვარი დაწესებულებების დასაკმაყოფილებლად; რომელთა ჩამოთვლაც აქ არც კი შეიძლება, — მე ვამბობ, რომ მიწათმოქმედების კომისარიატი შეადგენს საფუძველს მთელი ჩვენი ეკონომიური ცხოვრებისას და ამ კომისარიატს უნდა მივცე უდიდესი მნიშვნელობა. მე ვამბობ, რომ ეს ყრილობა მიიჭყვეს განსაკუთრებულ გურადლებას იმ თეზისებს, რომელიც უნდა დაედვას საფუძველათ ჩვენ მიწის მოწყობას, ერთის მხრით და სასოფლო მეურნეობის აღდგენას, მეორე მხრით, მე დარწმუნებული ვარ, — ყრილობა მოიწონებს ამ დებულებებს და მით საშუალებას მისცემს მთავრობას, რომ მახალ მომავალში განახორციელოს და ცხოვრებაში გაატაროს ყველა ის დებულებები, რომელნიც პრაქტიკამ და გამოცდილებამ წარმოშობა და წინ დაგვიყენა. მე დარწმუნებული ვარ, რომ დღევანდელი ყრილობა ამ მიწის საქმეს და იმავე დროს ამ მეურნეობის საქმეს ჩაუყრის მკვიდრ საფუძველს და დააყენებს მკვიდრ ნიადაგზე.

(კანსუნი შაკითხვაზე)

ამხ. მახარაძე კითხულობს ბარათებს: „გაამართლეს თუ არა იმედები სახალხო მამულებმა, რომლებიც გადავიდნენ ნარკომზემის განკარგულებაში? ჯერჯერობით კი ვგონებ „ჩიტი ბღენად არ ღირდა, დევნა მეტი იყო““.

მე არ მესმის რაზე ამყარებს თავის აზრს ამხანაგი. სასურველია წამოგვიყენოს კონკრეტული ფაქტები, იქნება მას სურს დაუროგოს ეს მამულები რო-
ძელიმე მოაჯარადრეს ან გაანაწილოს ადგილობრივ მოსახლეთა შორის, რაც
შეეხება იმას, იძლევიან რასმე ეს მამულები თუ არა, მე ვაცხადებ, რომ იძლე-
ვიან. და თუ წარსულ წელს მათ იმდენი არ მოგვცეს, რამდენიც უნდა მოეცათ,
ეს იხსნება მრავალ საყურადღებო მიზეზით. ეინა სდვას ამ მამულების სათა-
ვეში? აი ეს უნდა ჰკითხოს თავის თავს ამხანაგმა. ამ მამულების სათავეში
სდგანან იგივე გამგეები, რომლებიც იყვნენ წინეთ. ჩვენ წევრულით მათ, მაგ-
რამ ჯერჯერობით მათზე უყუთესები ვერ გვიმოვია. ჩვენ მაინც ვეძებთ მათ.
ყველამ იცის, რომ რისამე, გაკეთება ძველია, თუ ამითვის არა გვეყვს სათა-
ნადო მომზადებული ხალხი.

„კეთილ ინებეთ და გავგიმარტეთ, როგორ ხდება, რომ საადგილ-მამულო
ორგანოები მიწას ურიგებენ არტელებს მიუხედავთ იმისა, თუ ესგან შესდგე-
ბა ეს არტელები. ხშირად არის შემთხვევა, როდესაც ზანებულ არტელში შე-
დიან მეწაღეები, ვაჭრები და სხვ.; მუშა-მოსამსახურეები კი ველარ ღებულობენ
მიწას კართოფილის დასათესად. თქმა არ უნდა, რომ მუშა-მოსამსახურეებს
ეს მიწები დიდ დაზარებას გაუწყვენ“. მე მაინც არ მესმის რაზეა აქ ლაპა-
რაკი — საჭიროა კონკრეტული ფაქტები. ჩვენ არ ვაძლევთ არავის უპირატე-
სობას, მით უმეტეს ვაჭრებს. თუ ასეთ შემთხვევებს ადგილი ჰქონდათ, იყო-
დეთ, რომ ამის გამორკვევა არც ისე ადვილია, თუ თქვენ გყავთ მოსამსახურენი,
რომლებიც უცოდინარობით ან ეისმეს ბოროტგანზრახვით ვერ ღებულობენ მი-
წას, თქვენ ამაზე გარკვევით უნდა მიგვიითხოთ. თქვენ ეს უნდა გადასცეთ
იმ ორგანოებს, რომლებიც პრაქტიკულად სწყვეტენ ამ საკითხს.

მე ვილაპარაკე მიწის საერთო პოლიტიკაზე. მე ესთხოვ დამსწრე ამხანა-
გებს კონკრეტულად აღნიშნონ ყველა ნაკლულევანებანი და სათანადო განცხა-
დებით მიმართონ ხოლმე იმას, ვისაც ადგილობრივ თუ ცენტრში შეუძლია მათი
გამოსწორება. თუ თქვენ აცხადებთ, რომ აქ ამითაც არაფერი გამოდისო, მა-
შინ თქვენ გარკვევით უნდა დაგვისახელოთ, რომელმა მოსამსახურებმა არ
მიიღეს მიწა და რომელი ვაჭრები სარგებლობენ საარტელო უფლებით. აქ არის
შეკითხვები, რომლებზედაც მე სრულებით არ ვაგსცემ პასუხს. „ჰქონდა თუ
არა უფლება მამულის გამგეს ემუშაებინა თავის სასარგებლოდ ამ მამულის
მუშეები“.

ნუ თუ თქვენ არ გესმით, რომ არავითარ მამულის გამგეს არა აქვს უფლება
ამუშაოს მუშეები თავის სასარგებლოდ. ნუ თუ ეს წესადლოა ამისთანა კითხვე-
ბის აღძრა? თუ კი ამისთანა შემთხვევას ჰქონდა სადმე ადგილი, დაგვისახელეთ
კონკრეტულად და დამნაშავენი მიცემული იქნებიან სასამართლოში.

„გზანდია თუ არა მიწათმოქმედების კომისარიატი ინსტრუქტორებს, რომ-
ლებსაც უნდა გაეწიათ ხელმძღვანელობა ადგილობრივ მიწის განყოფილე-
ბათათვის“?

ამხანაგებმა უნდა გვიჩვენონ კონკრეტულად თუ სად არ სწარმოებდა ასე-
თი ხელმძღვანელობა. ამაზე პასუხს ვასცემენ ის ამხანაგები, რომლებიც ადგი-

ლობრივ არიან დანიშნული, მხოლოდ შემკითხველებმა დაგვისახელონ, სად მოხდა ეს.

ამხანაგებო, გარდა წაკითხულისა, აღარებლი შეკითხვები არის. ეს ასეც უნდა ყოფილიყო. მე ჩემის მხრივ უკმაყოფილებას ვაცხადებ იმის გამო, რომ მიწის პოლიტიკის გარშემო კამათი არ იქნა გამართული, მაგრამ მიღებული შეკითხვებიდან მე ვგონია, შესაძლებელია გამოვიტანოთ ისეთი საერთო დასკვნა, რომ საადგილ-მამულო პოლიტიკა, რომელსაც დღეს აწარმოებს საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლება, საერთოდ უკმაყოფილებას არ იწვევს. ეს პოლიტიკა საერთოდ მიხანშეწონილი არის და შეეფერება ჩვენს დღევანდელ პირობებს. რა თქმა უნდა, მიწის საკითხის გადაჭრის ირგვლივ აღარებელი გაუგებრობა არის. მართლაც, მეტად ძნელი და გაუთვალისწინებელია მიწის საკითხის მოგვარება ახლანდელ პირობებში. მე ჩამოვთვლი ამ შეკითხვებს და აქედან დინახავთ, რომ ჩვენ ყველას გვაწუხებს ეს საკითხები. ეს საკითხები მე მესმის შარშანდელი წლიდან. ყველგან ახლაც მე მიხდება გამოსვლა: გლახთა ყრილობაზე ან პარტიულ ყრილობაზე, ყველგან ეს საკითხები არის დაყენებული; იმათი გადაჭრა ერთი დაკვრით ყოველად შეუძლებელია, იმიტომ რომ მიწათან ყველა ჩვეთავანი არის დაკავშირებული, არამც თუ მიწის მუშები, არამედ ის მუშებიც, რომლებიც რკინის გზაში და ფაბრიკებში მუშაობენ, ერთი სიტყვით პროლეტარიატი, რომელიც ქალაქში იმყოფება, ისიც დაკავშირებულია ამ მიწის საკითხთან. ამას არ შეიძლება ანგარიში არ გავუწიოთ და ჩვენ ვუწევთ ანგარიშს.

მე მივაქცევ თქვენ ყურადღებას უმთავრეს შეკითხვებზე, რომლებიც აქ მომცეს.

ერთი უმთავრესი შეკითხვა ეხება იმას, თუ როგორ გატარდება ეს რეფორმა მიწის მოწყობის შესახებ. ეს დაკავშირებულია ყანების დათესვასთან. შარშანაც ვიღებთ და დღესაც ვდგევართ ამ საკითხის წინაშე. ამხანაგები მიშობენ, რომ დათესვა კარზეა მომდგარო, ეს ახალი მიწის მოწყობის საქმე ჯერაც არ დაწყებულა, იმიტომ ჩვენ დაუავციანებთ დათესვასო. ჩვენ ამას, რასაკვირველია, ანგარიშს ვუწევთ, მაგრამ როგორ გნებავთ შევსდლოთ ეს? განა მთელ საქართველოში, ყველა სოფლებში შესაძლებელია ერთის ხელის მოხმით მოვაწყუთ ეს საქმე? ეს ყოველად შეუძლებელი არის. შარშან იმისთანა პირობებში შევძელით ყანების დათესვა, როდესაც გაუგებრობა იყო, ყველგან ეჭვში იყო, რაღაცა მოხდებო. ჩვენ დაეთესეთ თითქმის იმდენი, რამდენიც მენშევიკების დროს იყო დათესილი, დააკლდა მხოლოდ 3-5 პროცენტი, და ესეც იმიტომ, რომ 1920 წლის შემოდგომაზე ყანები ნაკლებათ იყო დათესილი. გაზაფხულზე კი მეტი დათესვა ვიდრე წინეთ. წელს, ამხანაგებო, მართალია მიწის მოწყობა არ დამთავრებულა, მაგრამ ყველა ისინი, ვინც სარგებლობენ მიწით, უსათუოდ დათესენ მიწებს და ხელუხლებელნი იქნებიან. თქვენ გაქვთ მიწის კომიტეტები და მათ აქვთ უფლება, ისინი ვერ სარგებლობენ სამწუხაროდ ამ თავის უფლებებით. დღეს, სწორეთ აი ამ შემთხვევაში უკეთეს პირობებში ვიმყოფებით, ვიდრე შარშან. დღეს ვიცით გარკვეულად, რომ ვინც სარგებლობს მიწით, იგი ხელუხლებელი არის, მას არაეინ ახლებს ხელს. არ შეი-

ძლება ვთქვათ, რომ ამას მიწის საბოლოო მოუწყობლობა დაუწლია ხელს. რაგონოც ცენტრალურმა მთავრობამ, ისე ადგილობრივმა ორგანოებმა უნდა მიიღონ ზომები, რომ ყანები არ დაჩრეს დაუთვისელი. ზოგიერთი საკითხები ეხება იმას, რომ თუ კომისარიატი არ დაეხმარა დი ხელი არ შეუწყო გლეხებს, დათვისის საქმე დაეარდებოთ. მე მოგახსენებთ, რომ ამის მოსაგვარებლათ მიღებულია ზომები, მაგრამ მთავრობის ხელში არ არის იმდენი მარაგი, რომ შესძლოს ყველას დაეხმარებოდეს. ზომები არის მიღებული და რას მოგვცემს ეს ჩვენგანაც არის დამოკიდებული. ამხანაგებო, ყველა შეკითხვებზე რომ პასუხი მივცე, რამდენიმე საათი მომინდება. მაგალითად, ერთი ამხანაგი კითხულობს: დაკლული საქონლის სისხლით ვინ სარგებლობსო. ამხანაგს წარმოუდგენა არა აქვს შრატის დამზადებაზე, თორემ ისეთ კითხვას არ მომცემდა. რამდენიმე ამხანაგი იძლევა ერთ და იმავე კითხვას, რომ მიწის ყიდვა-გაყიდვა აკრძალულია და მიუხედავად ამისა მიწის ყიდვა-გაყიდვა ხდება სოფლად. რა ექნათ ამხანაგებო, კაცის მოკვლა აკრძალულია, მაგრამ ხდება. ეს არის დანაშაული და დამნაშავე მიცემულ უნდა იქნეს პასუხისგებაში. მართალია, კანონი არ არის, თუ რა სასჯელი მოეღოს, მაგრამ მიწის ყიდვას არავითარი გამართლება არა აქვს. თუ ის შეგნებულა, რად უნდა ჰყიდდეს და, ვით უფრო, რათ უნდა ყიდულობდეს. როდესაც არის ორგანოები, რომელიც მიწის ყიდვის მაგივრად უფასოდ გადასცემს. რასაკვირველია, ან ჩვენი ორგანოები ადგილობრივ ვერ არიან სიმაღლეზე ან გლეხი, რომელიც ამას სწავლის შეუგნებელი არის, უმჯობესია ამ შეკითხვის მომცემა ამხანაგებმა ეს კითხვა დააყენონ ადგილობრივ და იქ მიიღონ ზომები, აუხსნან გლეხკაცობას, რომ თუ სასყიდელი აქვს მიწა, ნუ იყიდის, მიწას მას უფასოდ გადასცემენ.

მე შეკითხვიან განსაკუთრებულ კომისიის შესახებ, რომ განსაკუთრებული კონისა გაუქმებულა არის. ეს გაუგებრობაა, ასეთი ზომები არ არის მიღებული. განსაკუთრებული კომისია მიწის დავის შესახებ განაგრძობს ჯერჯერობით მოქმედებას. ზოგიერთი ამხანაგები შეკითხვიან: როგორი იქნება ნორმა, სულზე თუ კომლზე? ჩვენ დავადექით ისეთ დებულებას, რომ ნორმა მიეცემა ოჯახს, როგორც სამეურნეო ერთეულს. ოჯახს მიეცემა საშუალო ნორმა და თუ ასეთი ნორმა ვერ აკმაყოფილებს ოჯახს, თუ ის მრავალრიცხოვანი იქნება, მაშინ ისეთ ოჯახს მიეცემა ნორმაზე მეტი. მაგრამ ჩვენ გვინდა უზრუნველყოთ საშუალო გლეხის ოჯახი, მიუხედავად იმისა, სამი თუ ხუთი სულიაგან შესდგება ის. მე უკვე ვთქვი და ვიმეორებ, თუ მრავალრიცხოვანი იქნება ოჯახი, რა თქმა უნდა. მიეცემა საშუალო ნორმაზე მეტი. ამხანაგები აქცევენ ყურადღებას. თუ რა ნდგომარეობაშია გადასახადების საქმე. ზოგიერთ ადგილებში მიწის სივიწროვება, ეს ცნობილია და საჭიროა მიწის მოწყობა ახალ ნიადაგზე. ამისთვის არსებობს კომისია, რომელიც იღებს ზომას, რომ ამ ადგილებიდან უმიწაწყლო გლეხკაცობა იქნეს გადასახლებული იმ მაზრებში, სადაც მოიპოვება ზედმეტი მიწა. უპირველესად ყოვლისა ყურადღება არის მიქცეული, რომ მიწის საქმე კარგათ მოუწყოს ისეთ მაზრებში, რათა იქ ვიქონიოთ თავისუფალი ადგილი, სადაც ჩავსახლებთ უმიწაწყლო გლეხკაცობას.

რაიონის დელეგატი კითხულობს: ბორჯომის რაიონში სახნავე-სათესი მიწა საკმაოდ არ არის, ძალიან სიციფროვება; იქ დასახლებულ გლეხკაცობას რომ მიეცეს საშუალება სახნავე-სათესი მიწის ქონების, — ეს გამოიწვევს ტყეების გაჩენას; დასაშვებია ეს თუ არა? ამხანაგებო, ეს ყოველად დაუშვებელია. ბორჯომის ხეობის ტყის გაჩენა სიმდიდრეს მოსპობს. ამის შესახებ გვექონდა ზომები მიღებული და ახლაც ვიღებთ. გაჩენა არ შეიძლება და იქაურ ზედმეტ მცხოვრებლებს მიწა მიეცემათ სხვა რაიონში.

ამხანაგი მეკითხება: გთხოვთ გვიპასუხოთ ექნება თუ არა ეპქრებს უფლება მოიხმარონ დაჭირავებული მუშები?

ამხანაგებო, ეს საკითხი ისეთი არის, რომ არ ღირს ლაპარაკი. რასაკვირველია მათ არ უნდა ექნეს ამის უფლება და გარკვეული არის ვის მიეცემა ამის უფლება და ვის არა.

იქ მეკითხებიან ცალკე რაიონების შესახებ, რათ არის მუშაობა შეჩერებული; რათ ხდება ხე-ტყის გაჩენა და სხვაო. ეს საკითხი შეიძლება გადაეცეს კომისარიატს და ის მოგცემთ პასუხს. შეუძლებელია მთელს ყრილობას ანტირესტრუქციულად ამა თუ იმ სოფელში რა ხდება. თუ რაიმე უწყისობაა ეს კომისარიატს უნდა ეცნობოს.

ამხანაგი მეკითხება: აჭარისტანის სოციალისტური რესპუბლიკის მიწათ-შოჭმედების კომისარიატი ექვემდებარება თუ არა საქართველოს მიწათმოქმედების კომისარიატს? რა თქმა უნდა, აჭარისტანი წარმოადგენს ავტონომიურ რესპუბლიკას, რომელზედაც ვრცელდება ჩენი დეკრეტები, ხოლო იქ ვაძყავთ ეს დეკრეტები იქაური პირობების მიხედვით. ამხანაგი მეკითხება: რა ზომები არის მიღებული გლეხების ოჯახების გაყოფით გამოწვეულ შედეგების წინააღმდეგ? მე მოგახსენებთ, რომ უნდა იქნეს გამოიმუშავებული კანონი, რომ მიწა არ დაჭტუცმაცდეს, შეიძლება რამოდენიმე წლის შემდეგ ოჯახი გაიყოს, მაგრამ უნდა იყოს კანონი და არის კანონი, რომ ასეთ შემთხვევაში მათი კუთვნილი მიწა არ დაჭტუცმაცდეს.

ამხანაგი მეკითხება: სდგას თუ არა პირველ რიგში ტირიფონის ველის მორწყვა? — როგორც მოგახსენებთ, ამხანაგებო, ეს საქმე არის განაწილებული ორ უწყებათა შორის. რა თქმა უნდა ეს საკითხი წამოყენებულია, მაგრამ ვერ გატყვევით, რამდენათ სდგას ის პირველ რიგში.

ამხანაგი მეკითხება, რომელ მიწის მებატრონესაც ნორმაზე მეტი მიწა აქვს, მივიღოთ ზომები და ჩამოვართვათ, თუ არა? — რა თქმა უნდა, უნდა მივიღოთ ზომები და ჩამოვართვათ.

იქ მეკითხებიან: რამდენი ეკუთვნის პირველი ხარისხის მიწა გლეხს? — ეს ნორმები ამ დღეებში იქნება გამოცხადებული; საქართველო დაყოფილია 10 რაიონათ, მიწები დაყოფილია რაიონში 5 ხარისხათ და ეს პროექტი იქნება ხვალ დღე ზეგ გამოცხადებული, აქამდის ვერ მოვასწარი. იქნება აგრეთვე გამოქვეყნებული დებულება მიწის მოწყობის შესახებ. დანიშნავთ ვადას და იმ ვადაში უნდა იქნეს ყოველივე ცვილილებები და შენიშვნები წარმოდგენილი, თუ ვადაში ვერ იქნა წარმოდგენილი, იმ შემთხვევაში ეს დებულება იქნება აუცილებლად მიღებული და სახელდებულო ყველასათვის.

აქ ანხანაგი მეკითხება: შესაძლებელია თუ არა, რომ უღარიბეს გლეხობას უსასყიდლოთ დაემოს ხე-ტყის მისალა. ამის შესახებ გვაქვს ცირკულიარი, განკარგულება, თითქმის კანონი, რომ საჭირო ხე-ტყე მიეცეს უსასყიდლოთ მართლაც და ღარიბ გლეხკაცობას, რისთვისაც საეიდღებულოა სათანადო მოწოდების წარმოდგენა. რაც შეეხება შეძლებულ გლეხებს, მას რისაკვირცელია გადაბღდენებენ სასყიდელს.

ამხანაგი მეკითხება: გლეხს ქონდა აღებული მეზობლის ადგილი და იბღდა ღალას, იხლა ღალა მოსპობილია, ეს რზება ადგილიო. ამხანაგებო, ასეთი კითხე ნიშნავს იმას, ზომ ამხანაგი არ არის კარგათ გაცნობილი საკითხთან. თქვენ ამბობთ, რომ ჩვენ უნდა აღმოუჩინოთ დასმარება დაზარალებულ გლეხებს, ე. ი. იმათ, ვინც შრომის უნარ მოკლებულია. ეს ჩვენ არ გვითქვამს, ამხანაგებო, ჩვენ ვამბობდით იმას, რომ იმ ოჯახს, რომელსაც გამოაკლდება მუშა-ხელი — უფლება აქვს თავისი მიწა გადასცეს ღალით თავის მეზობელს.

შემდეგ მეკითხება, ქონდა თუ არა უფლება სახალხო მამულს განგეს ემუშავებინა თავის სასარგებლოთ მამულის მუშები.

შემდეგი კითხვაა, მიეცემა თუ არა სათესლე ღარიბ გლეხობას, ამხანაგებო, რა თქმა უნდა მიეცემათ თუ კი გვექნება, მაგრამ უნდა იცოდეთ რომ ამ სათესლეს უფასოთ არ მიეცემათ, მიეცემათ მათ, როგორც სუახს, რომელიც შემდეგში უნდა დაგვიბრუნონ. ჩვენ ამისათვის შეგქმნით სათანადო ფონდს საიდანაც საშუალება გვექნება დაურიგოთ გლეხკაცობას სათესლე.

მაშასადამე, ამხანაგებო, საერთო ჩემი აზრი ასეთია: რომ ბევრ ამხანაგს ჯერ კიდევ არა აქვს საფსებით გათვალისწინებული ჩვენი რეფორმა და ისინი განაკუთრებით გაცნობილი არ არიან იმ დეკრეტებს, რომლებიც ჩვენ გვაქვს გამოცემული. მეორე მხრივ, ვიმეორებ, მიწის საკითხის მოგვარება უმსხვერპლით ისე, რომ აქ ვინმემ არ იზარალოს ყოვლად შეუძლებელია. ამ საკითხის მოგვარება იწვევს დიდ უსიამოვნებას, რადგან მიწის ყველგან ერთნაირად განაწილება ყოვლად შეუძლებელია. მიწის ნორმის დაწესების დროს მხედველობაში მიღებული უნდა იყოს ღირსება მიწისა, ადგილ-მამულის მღებარეობა, მისი ჰავე და სხვა. ამგვარათ ჩვენ მეტის მეტ რთულ საკითხთან გვაქვს საქმე და უნდა ვთქვათ, რომ მის მოგვარებას სჭირდება დიდი ყურადღება და აგრეთვე დროც. ყოვლად შეუძლებელია ყველაფრის ერთბაშად მოწყობა, მაგრამ მე დარწმუნებული ვარ, რომ ერთი წლის განმავლობაში ჩვენ ამ საქმეს საფსებით მოვაწყობთ.

კიდევ ვიმეორებ, თუ ვისმეს აქვს საბუთები იმისა, რომ საღმე ზღება ბოროტება, ზღება დაანაშაული იმ მიწის ნიადაგზე, მან უნდა განაცხადოს, რომ მთავრობას შეეძლოს ბოლო მოუღოს ასეთ მოვლენებს. გაჩუმება ამ შემთხვევაში, ყოვლად შეუძლებელია.

ამხანაგებო, მოგიწოდებთ: ადგილობრივ დიდი ყურადღება მიექციოთ ამ მიწის საკითხის გადაკრას. განსაკუთრებით თქვენს ყურადღებას მივაქცევთ ბმას, რომ ჩვენ ეხლა ვღვევართ საგანაუხულო თესვის საკითხის წინაშე, ამიტომ თქვენ უნდა ეცადოთ, რომ ეს დათესვის საქმე არ შეფერხდეს ჩვენი რეფორმის დაუსრულებლობის მიზეზით, არამც და არამც თქვენ ყურადღება არ უნდა

ბიუჯეტით ამას — ვინც მოახერხებს დათვისკას უნდა უსათუოდ დათვსოს. იმიტომ, რომ ჩვენი მთავარი ღოზუნიკია: რამდენადაც შესაძლებელია არსად არ დარჩეს დაუთუთავი მიწა: აი ეს უნდა განაზოტციელოთ. რაც შეეხება იმას, დამრჩება თუ არ დამრჩება სამუდამოთ მიწა, ამას უურადლება არ უნდა მიეკტიოთ. ვინც დღეს შესძლებს ისარგებლოს ამ მიწით, უნდა ისარგებლოს. ვისაც ჰყავს საქონელი, ხარი — ის ისარგებლებს, მე იმას კი არ ვამბობ, რომ შემძლებელმა გლენობამ, ან ძველმა მემამულემ უნდა განაგრძოს თავისი მოქმედება, როგორც წინად — ამას მე არ ვამბობ. ის დრო მორჩენილია და იმის დაბრუნება ყოველად შეუძლებელია. გუშინაც ვამბობდი, რომ უნდა იქნეს ყოველ სოფელში დაარსებული თესვის რაიზე ორგანოები. ეს იქნება უპარტიო გლენების კომისია, უნდა შეყაროთ სოფლის ყრილობები და გამოიტანოთ დიდგენილებები, რომ დაუთუთავი ყანები არ დარჩეს. რა საშუალებით? მთავრობა თითონ შეისრულებს ამას, თუ ადგილობრივ ღონისძიებით ვაკეთდება ეს საქმე. ეს უნდა გადაწყდეს, თუ მთავრობის ექნება საშუალება, ის დაგეხმარებათ, და თუ არ დაგეხმარებათ, იქ ურთიფოტწოროს უნდა მოაწყოთ ეს საქმე. უამისოდ ჩვენ ფრიად უხერხულ მდგომარეობაში ჩავცევივით იმიტომ, რომ საზღვარგარეთიდან შემოტანილი პური და ღვინი ვერ გვინდის, ვერ დააკმაყოფილებს ჩვენს მოთხოვნილებას. ამით ვერ წავალთ წინ, თუ აქვე არ შევქნით ეს მარაგი.

დასასრულ, — თქვენ გაქვთ წარმოდგენილი თეზისები და მე მგონია, რომ ამ თეზისების წინააღმდეგ შეკითხვებში არაფერი იყო. მაშასადამე, დარწმუნებული ვარ, რომ ეს თეზისები, როგორც მოწონებული პარტიული ყრილობის მიერ, მერე მიწათმოქმედების კომისარიატის სამაზრო განყოფილებების და გლენების ყრილობის მიერ, ამ ყრილობის მიერაც იქნება მიღებული და დადასტურებული, რომ მის სახელით იქნეს გამოცხადებული. (ტაში).

გაუგებრობაა თუ რა?

ტფილისში დაბრუნების შემდეგ მე მომიხდა ადგილობრივ გაზეთების გადათვალიერება. აქ, სხვათაშორის, ჩემი ყურადღება მიიპყრო გაზ. „კომუნისტში“ მოთავსებულმა მოწინავე წერილმა სათაურით: „მოსპობილია თუ არა ფეოდალური მიწათმფლობელობის ნაშთები საბჭოთა საქართველოში“*). მით უფრო მიიპყრო ამ წერილმა ჩემი ყურადღება, რომ ის ხელმოწერილი იყო აშხ. მ. თრაბელაშვილის მიერ.

მკითხველებს, ალბათ მოეხსენებათ, რომ საერთოთ შიშის საკითხთან მე პირადათ იმ თავითვე ვიყავი დაკავშირებული, დიდი ხნიდან, ჯერ კიდევ მაშინ, როცა საბჭოთა ხელისუფლებაზე ჯერ ხსენებაც არსად იყო. რაც შეეხება საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ საქართველოში მე ყველაზე უფრო ახლო ვუდექი**) ამ საკითხის პრაქტიკული გადაჭრასთან და მის ცხოვრებაში გატარებასთან.

ამხანაგ მკითხველებს ალბათ ახსოვთ, სხვათა შორის, ჩემი წერილებიც საბჭოთა ხელისუფლების მოწინააღმდეგეების გატარებაზე ცხოვრებაში. მკითხველებს ეხსოვებათ აგრეთვე ისიც, რომ პირადათ მე სხვადასხვა კრებებზე, კონფერენციებზე თუ ყრილობებზე, მუდამ და ყველგან ხაზს უსვამდი იმ გარემოებას, რომ საბჭოთა ხელისუფლების ადგილობრივ ჩეუნი ხელისუფლების წარმოშადგენლები შესაფერხებლად მძვინვარეობას ვერ უწევდენ მიწის რეფორმის გატარებას. ვერ აცნობდენ ვლახკაცობას, განსაკუთრებით მის ღარიბ ნაწილს, საბჭოთა ხელისუფლების მიწის რეფორმას.

მეორე მხრით, ჩვენ კარგათ ვიცით, რომ აქაც, — საქართველო თავისი მიწაწყლის სიფრცით დიდი არაა, — ამ პატარა სიფრცეზედაც მიწათმფლობელობის და მიწათსარგებლობის ფორმების მხრით მრავალფეროვნებას და სხვადასხვაობას ატვს ადგილი. არის მიწარდნილი და მიყრუებული რაიონები და კუთხეები, როგორც მაგ., ხევსურეთი, სვანეთი და სხვ., რომელთაც ჯერ კიდევ ვერ დაუხწყევიათ თავი მამაპაპულ და შეიძლება პირველყოფილი მდგომარეობისათვისაც კი. ამჟამად, რომ ისეთ კუთხეებში ჩვენ ჯერ შეიძლება სამუშაოთ, ვერც კი შევხვდით, როგორც ხელისუფ-

*) იხ. „კომუნისტი“, № 300, 1922 წ. 29 დეკემბერი.

ლ ე ბ ა, არამც თუ მიწის დეკრეტი გაგვეხორციელებია იქ. გარდა ამისა, არის რაიონები, სადაც ჩვენ სულ არა გვყავს შესაფერი ძალები; ან თუ გვყავს, მეტად სუსტი. ამ უკანასკნელ დრომდის ეს მაინც ასე იყო. ჩვენ არასოდეს არ დაგვიმაღავს ის გარემოება, რომ ასეთ რაიონებში ან ფერხდება ან სუსტად ტარდება ჩვენი კანონები მიწის რეფორმის შესახებ. ამიტომაც იყო, რომ მე ადგილობრივ მომუშავე ამხანაგებს ვთხოვდი ყოველთვის ან პირადათ ან გაზეთის საშუალებით ეცნობებია, თუ რა მდგომარეობაშია მიწის რეფორმის გატარება, რა აფერხებს ან რა უწყობს ხელს ამ საქმეს, რათა ანის მიხედვით ცენტრალურ მთავრობას მიეღო ესა თუ ის ზომები. მით უფრო, რომ კიარის დამალვა არ შეიძლება, ის ადრე იქნება თუ გვიან, თავს მაინც გამოიჩენს. მასთან, რა დასაძალავია, რომ ჩვენ ბევრ შეცდომებს ვაკეთებთ, რომელთაც გასწორება ესაჭიროება თავის დროზე. და განა ვისმეს შეუძლია იმის თქმა, რომ იგი შეცდომას არასოდეს არ ჩაიდენს?!

ამიტომ თავის თავად იგულღობება, რომ მე დიდათ დამინტერესა ზევით დასახელებულმა წერილმა, უფრო კი მისმა სათაურმა.

აღბათ, ავტორს, ვაგიფიქრე მე, აღმოუჩენია სადმე საქართველოში ისეთი კუთხე, ან კუთხეები, სადაც კიდევ დღემდინაც დარჩენილია ბატონყმური (ფეოდალური) მიწათმფლობელობის ნაშთები, და აი დაუყოვნებლივ უნდა იქნეს შესაფერი ზომები მიღებული, როგორც ცენტრალური, ისე ადგილობრივი მთავრობის მიერ, რათა ბოლო მოეღოს ამ მართლაც არა თუ შეუსაბამო, არამედ პირდაპირ „საჯაყ“ მდგომარეობას საბჭოთა რესპუბლიკებშითჟო. წარმოიდგინეთ, თუ მივიღებთ მხედველობაში ყოველივე იმას, რაც ჩვენ ზევით ვთქვით, აქ გასაკვირალი მაინცდამაინც არაფერი იქნებოდა. ჩემ ასეთ ფიქრში კიდევ უფრო დამარწმუნა დასახელებული წერილის შემდეგმა ადგილმა:

„ამის წინათ, — ამბობს ავტორი — ჩვენი პარტიის ცენტრალურმა კომიტეტმა მოიწვია ადგილობრივი მუშაკთა თათბირი იმის გამოსარკვევად, თუ როგორ ტარდება სოფლად მიწის რეფორმა, რომელ საფეხურზეა შემდგარი და რა ღონისძიებანი დააჩქარებენ მის საბოლოოდ დამთავრებას“.

აღბათ სწორეთ ამ თათბირზე გამოირკვა, რომ ამა და ამ ადგილას კიდევ შენახულან ბატონყმური, ფეოდალური მიწათმფლობელობის ნაშთები-თჟო — ვაფიქრე მე, მაგრამ წყრილის გულდასმით ვადაკითხეამ დამარწმუნა იმაში, რომ ასეთი კუთხეები, საბუნდოვროთ, ჯერ არსად აღმოჩენილა საბჭოთა საქართველოში. პირიქით, თათბირზე გამოირკვეულა, აი, რა:

„საბჭოთა ხელისუფლების კანონმდებლობა მიწის შესახებ სავსებით მისაღებია მშრომელ გლეხობისათვის, იმავე დროს ხელ შეეწყობი მამასადამე, ცენტრ. კომიტეტის მიერ მოწვეულმა თათბირმა ერთხელ კიდევ დაადასტურა ის, რაც არა ერთხელ იყო დადასტურებული ამ მოკლე ხნის სოფლის მეურნეობის აღდგენა-განვითარებისათვის.“*)

*) ზახს ჩვენ ვესვათ ლ. მ.

განწავლობაში, როგორც პარტიულ, ისე უპარტიო კონფერენციებზე თუ ყრილობებზე.

ასეთი დასტური რა თქმა უნდა, მეტი არასოდეს არ არის, და ამან არ შეიძლება არ გამოიწვიოს ერთნაირი სიამოვნება საბჭოთა ხელისუფლების ყველა ნამდვილ მეგობრებში. და თუმცა ასეთია საბჭოთა ხელისუფლების მიწის რეფორმა, მისი ცხოვრებაში გატარება თურმე შეფერხებულია.

ამხ. ორახელაშვილი სწერს:

„მაგრამ კანონების გატარების სიჩქარე, ტემპი ვერ გამოდგა რევოლუციონური ამოცანის შესაფერისი. ევოლუციური, თანდათანობითი გზა თუმცა მიზანშეწონილი იყო ჩვენ პირობებში, მარა ამ გზაზე ბლომათ აღმოჩნდა ისეთი დაბრკოლებები, რომლების ზეგავლენით რეფორმა შეფერხდა რამდენიმეთო“.

ექვი არაა, აქ ბევრ გაუგებრობას უნდა ქონდეს ადგილი.

ჯერ ერთი, ჩემთვის უცნობია ის ვარაუზება, იყო თუ არა ზევით დასახელებულ თათბირზე ცნობების მისაცემით მიწვეული მიწათმოქმედების სახ. კომისარიატის მიწათმოქმედები განყოფილების წარმომადგენელი, რომელიც ამ შემთხვევაში მიაწვდიდა ხანებულ თათბირს საჭირო და დამაკმაყოფილებელ ფაქტიურ მასალას და ცნობებს საქმის ნამდვილ მდგომარეობის შესახებ. მე დარწმუნებული ვარ იმაში, რომ ეს მასალა და ცნობები რომ ქონებოდა თათბირს, იმ შემთხვევაში ბევრი გაუგებრობა იქნებოდა თავიდან აცილებული. მაგრამ, საკვირველია, აი რა:

ა) როგორ აქვს წარმოდგენილი ამხ. ორახელაშვილს ხსენებული რეფორმის ცხოვრებაში გატარება?
ბ) ან რომელი რეფორმა აქვს მას მხედველობაში. ვინაიდან მისი სიტყვები რაღაც „ევოლუციური“ და თანდათანობითი გზაზე“, კიდევ მეტ გაუგებრობას იწვევს.

ყოველ შემთხვევაში მე ვფიქრობ, რომ აქ ლაპარაკია იმ „დებულებაზე მიწათმოქმედების“ შესახებ, რომლის გამომუშავებას ჩვენი პარტია და მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატი მოუნდა ერთ წელიწადს და რომელიც გამოქვეყნდა, როგორც კანონი, შხოლოდ გასული 1922 წლის 26 მაისს.²⁹⁾ ამ კანონის პრაქტიკულად გატარებაში, ე. ი. მუშაობა სოფლებში მიწების ჩამორთმევის და განაწილების შესახებ დაიწყო გასული წლის 20 ივნისიდან, ვინაიდან მანამდე შეუძლებელი იყო უფულობის გამო საქმის დაწყება. აქ გაუგებრობის თავიდან აცილებლათ, უნდა ხაზი გავუსვათ იმ გარემოებას, რომ ფაქტიური ჩამორთმევა მიწებისა იმ პირობებიდან. ეს საცხედმეტი ქონდა და აქირად ვეებდა მიწებს სხვებზე უკვე დაიწყო დღიდან საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისა და განსაკუთრებით 1921 წლის 6 აპრილის დეკრეტის (№ 17) გამოცემის შემდეგ. ახალი დებულებით კი ხდება უმოთხრესად გამოსწორება და მოწესრიგება. თუ შეიძლება ასე ითქვას, იურიდიული საბის მიცემა იმისთვის, რაც რევოლუციამ უკვე მოახდინა.

რა თქმა უნდა, ალაგ-ალაგ არის შემთხვევები, როცა ადგილობრივ მიწის კომიტეტებს და ხელისუფლების წარმომადგენლებს სხვადასხვა მიზეზის გამო, ვერ მოუხერხებიათ, თუ ვერ მოუხსწვრიათ რომელიმე პირისთვის ზედმეტი მიწის ჩამორთმევა, მაგრამ მე ვამტკიცებ, რომ ასეთი შემთხვევების რიცხვი ძალიან მცირეა და ისინი ალბათ გამონაკლისს შეადგენენ.

რათა რამდენიმეთ წაინც ვიცოდეთ თუ რას წარმოადგენს მიწათმოწყობის მუშაობა სინამდვილეში, მე მოკლეთ დავახაზოებ ამ მუშაობის მსუქელობას, თუ რაში მდგომარეობს ის.

აქაა ორი გარემოება:

პირველი, მიწათსარგებლობის მოწყობის გეგმა, როდესაც კანონით განაზღვრულ ნორმაზე მეტი პატრონს ერთმევა, გადადის ფონდში და ეძლევა უმინიმუმოს ამ მცირე მიწის მქონეს.

მეორე, საადგილ-მამულო დავების ვათავეება მორიგებით, სადაც ეს შესაძლებელია კომიტეტების საშუალებით.

გარდა ამისა, მიწათმოწყობის მუშაობის უძნელეს ნაწილს შეადგენს მიწების განაჩისხება ანუ დაყოფა ხარისხებით, მოსავლიანობის და ნაყოფიერების მიხედვით. საერთოდ, მთელი ეს მუშაობა თხოულობს, გარდა საერთო ხელმძღვანელობისა, ტექნიკურ ძალებს, ე.ი. მიწისმშომელებს. უამისოდ მუშაობის წარმოება ყოელად შეუძლებელია. ასეთი მიწისმშომელები რესპუბლიკაში არის დაახლოვებით 70-დე, რომლებიც მიწათმოქმედების კომისარიატის განკარგულებაში იყოფებიან და დაგზავნილები არიან ყველა მაჩრებში. ამ მიწათმოწყობი კომისიების საშუალებით გლუბკაცობა მეტათ კნაყოფილია. მე პირადათ მომისდა იმათი მუშაობის დათვალეობა ზოგიერთ მაზრებში. ამევე დროს ხშირად მოუზართავთ ზემთვის გლუბებს თხოვნით, რომ მთავრობას დაეჭკარებია იმათ რაიონშიაც მიწისმშომელების გაგზავნა.

რა თქმა უნდა, ერთბაშათ, ყოველგან, ყველა რაიონში და ყველა სოფელში ხომ ვერ მოხერხდებოდა მიწათმოწყობი კომისიების დაგზავნა. ამისათვის არც ტექნიკური ძალები იყო და არც სახსარი. ჩვენ ვაზნებში არა იშვიათათ შევხვდებით მოწყრილი ანბებს ამ მიწათმოწყობი კომისიების ნაყოფიერ მუშაობის შესახებ. მართალია, ალბათ აქაც არის შემთხვევები, როცა ისინი ვერ დგანან თავის სიმაღლეზე, მაგრამ ეს ხომ საკუთარი ჩვენი ნაკლი და დანაშაულიცაა, რომ ჩვენ დაუდევრები ვართ ზოგიერთ შემთხვევაში მანც.

ყოველ შემთხვევაში მიწათმოწყობის მუშაობა მთელ რესპუბლიკაში ნავარაუდევია ისე, რომ ის აუცილებლათ უნდა დამთავრდეს ამ მიმდინარე 1922 წელს. ამ დიდი და რთული საქმის დამთავრება, რათქმა უნდა, ჩვენი დიდი გამამარჯვებაა. თვით გლუბკაცობა დიდი იმედით და ხალისით მოელის ამ მუშაობის დამთავრებას.

რა თქმა უნდა, ყოველგვარი ზომები უნდა იქნეს მიღებული, რომ ეს მუშაობა ჩქარა დამთავრდეს. სხვათა შორის, მიწათმოწყობის საშუალებით უნდა გამოირკვეს, თუ სად და რანდენი საახალშენო მიწები

მოგვებოვება საქართველოში უმიწაწყლოთა დასახლებლათ. ვინ არ იცის, თუ რა დიდი გაჭირვება უმიწობის გამო ზოგიერთ რაიონებში და მაზრებში, მაგ. რაჭაში, შორაპანში და სხვ. ეს გამოირკვევა მხოლოდ მაშინ, როცა მიწათმოწყობის ნუშაობა დამთავრდებოდა. სწორედ ამ მიზნით უმთავრესი ტექნიკური ძალა გაგზავნილია ბორჩალოს, ახალქალაქის, გორის და ტფილისის მაზრებში. სადაც მოსალოდნელია მიწის სათადარიგო ფონდის შექმნა სახალ შენობაში. ესეც ერთი სასწრაფო ამოცანათაგანია საბჭოთა ხელისუფლებისათვის დღეს ჩვენში.

ამნიართ, ჩვენ დავინახეთ, რომ მიწის რეფორმა ჩვენში, რომელიც თვით შორაპელაშვილის და თათბირის სიტყვით „საქსებით მისაღება მშრომელი გლეხობისათვის და იმავე დროს ხელშეწყობი მეურნეობის აღდგენა-განვითარებისათვის“, ცხოვრებაში დღეს უკვე გატარდა და სულ ახლო მომავალში, სახელდობრ მიმდინარე 1923 წლის განმავლობაში, საქსებით მოსრულდება.

რა თქმა უნდა, როგორც ვამბობდი, რეფორმის გატარების დაჩქარება შეიძლება, რომ საბჭოთა ხელისუფლების განკარგულებაში უფრო მეტი სახსარი და უფრო მეტი ტექნიკური ძალები ყოფილიყო; და განა ახლა არ შეიძლება ამისთვის შესაფერი ზომების მიღება? არამც თუ შეიძლება, არამედ ეს ზომები აუცილებლათ უნდა იქნას მიღებული, რადგანაც ამას მოითხოვს როგორც უღარიბესი გლეხობის, ისე თვით სასოფლო მეურნეობის აღდგენა-განვითარების ინტერესები.

ესაა ერთადერთი დასკვნა, რომელზედაც მტკიცეთ უნდა გაჩერდეს საბჭოთა ხელისუფლება და რომელიც გამომდინარეობს თვით ამ. ორახელაშვილის მთავარი დებულებებიდან. მაგრამ, სამწუხაროთ, რაღაც გაუგებრობის ძალით, შ. ორახელაშვილი იძლევა სრულიად წინააღმდეგ წინადადებებს.

იგი სწერს:

„მიწის რეფორმის პირველი ნაწილი, ე. ი. მიწის ფაქტიური გადაცემა მშრომელ გლეხობაზე ახლაც უნდა დასრულდეს.

რაც შეეხება რეფორმის მეორე ნაწილს, ე. ი. მიწათსარგებლობის იურიდიულად ჩამოყალიბებას, ამას არსებითი მიუცილებელი მნიშვნელობა არა აქვს და შემდეგისათვის გადაადგება მისი დამთავრება“. *)

რას ნიშნავს ეს?

საკმარისია სულ მცირეოდენი დაკვირვება და ცოტაოდენი საქმის გაცნობა, რათა ასეთ წინადადების მიუღებლობაში მყისვე დარწმუნდეთ.

როგორ? რეფორმა მიღებული და დადასტურებული ყველა ყრილობებზე, ყველა კონფერენციებზე და თათბირზე, რეფორმა გამართლებული მთელი ჩვენი სინამდვილით, რეფორმა, რომელიც „საქსებით მისაღება მშრომელი გლეხობა“

*) ხაზი ყველგან ჩვენია ფ. მ.

ბისტეის და ამავე დროს ხელშეწყობი მეურნეობის აღდგენა-განვითარებისათვის" და რომლის ცხოვრებაში გატარებას გლეხობა მოუთმენლად მოეღოს, — ეს რეფორმა უნდა გადადგმულ იქნასო!

შე არ ვიცო, ანა რა უნდა ეწოდოს.

დღე, ეს სხეებმა თქვან.

ამხ. თ რ ა ხ ე ლ ა შ ე ი ლ ი იძლევა ახალ გეგმის მიწის რეფორმის განატარებლათ. იგი ამბობს: „მიწის ფაქტიური გადაცემა მშრომელ გლეხობაზე ახლავე უნდა დასრულდესო“. ეტყობა, მან სრულებით არ იცის ამ საქმის მდგომარეობა არც ჩვენში და არც საბჭოთა რუსეთში. მას ალბათ გონია, რომ ფაქტიურათ თითქო მიწა არ არის გადასული მშრომელი გლეხობის ხელში. ვარწმუნებთ ამხ. თ რ ა ხ ე ლ ა შ ე ი ლ ს, რომ ფაქტიურად ყველა მიწები გადავიდა მშრომელი გლეხობის ხელში, დღიდან ჩვენში საბჭოთა ხელისუფლების გამოცხადებისა, 1921 წლის 6 აპრილის აქტით, რომლის ძალით ყველგან იქნა დაარსებული სოფლის მიწის კომიტეტები უღარიბესი გლეხობისაგან.

მაგრამ ეს იყო უფრო არე-დარევის და ერთიანი ანარქიის ხანა, ჩვენში საბედნიეროთ უფრო ხანმოკლე და არა ისე მწვავე, როგორც რუსეთში, სადაც ის ცხარე სამოქალაქო ომის დროს რამდენიმე წელს გაგაძლდა. ოსაკვირველია გაშმაგებული სამოქალაქო ომის დროს შეუძლებელი იყო ლაპარაკი მიწის რაიმე ნორმების შემოღებაზე და იმათ იურიდიულ განმტკიცებაზე. მაგრამ როგორც კი ეს ომი მინელდა, მაშინვე აღმოჩნდა, რომ ასე ცხოვრება შეუძლებელი იყო, რომ გამეფებულ ანარქიას მიწის ირგლივ ბოლო უნდა მოღებოდა.

და ახლა, ხანგრძლივი გამოცდილების შემდეგ, საბჭოთა რუსეთი „მიწის სოციალისტურად მოწყობიდან“ გადავიდა, „შრომის ნიხედვით მიწათსარგებლობაზე“. („трудовое землепользование“), რომლის კანონ-პროექტი საბოლოოთ მიღებულ და დამტკიცებულ იქნა გასულ წელს⁹¹) სრულიად რუსეთის ცენტრ. აღმასრ. კომიტეტის მესამე სესიაზე შაისში.

გარდა იმ განსხვავებათა, რომლებიც გამომდინარეობს ეგრედ წოდებულ „ობშჩინის“ არსებობიდან რუსეთში, დანარჩენში იმ ღებულებას, რომელიც მიღებულია სრულიად რუსეთის ცენტრ. აღმ. კომიტეტის მესამე სესიაზე, და იმ ღებულებას შორის, რომელიც საქართველოს ცენტრ. აღმ. კომიტეტის სესიამ მიიღო შარშან გაზაფხულზე, თითქმის არ ავითარე განსხვავება არაა.

ყველა ღებულებები, როგორც საბჭოთა რუსეთში, ისე საბჭოთა საქართველოს მიწის კანონებისა შეფარდებულია ცხოვრებასთან, გლეხკაცობის უდიდესი ნაწილის საქართველო-მოთხოვნილებებთან და აგრეთვე სასოფლო მეურნეობის განვითარება-წარმატებისათვის აუცილებელ პირობებთან. ეს ღებულებანი განმომდინარეობენ სინამდვილის ღრმა დაკვირვებიდან და შესწავლიდან, ისანი ემყარებან რევოლუციის გამოცდილებასა და იმ გაკვეთილებზე, რომლებსაც ეს მდიდარი გამოცდილება იძლევა.

როგორც ვიცით, ჯერ კიდევ 1918 წელს პარტიის მეტწილად ყოფილი ობახე, როგორც რეზოლიუციაში, ისე პროგრამაში აგრარულის საკითხის შესახებ, პირდაპირ იყო ნათქვამი, რომ წევრილი გლეხკაცობის მეტწილად კიდევ დიდხანს იარსებებდა, და ამიტომ დაახლებულ იქნა სხვადასხვა ღონისძიებათა მთელი რიგი, რომლებიც მიმართული უნდა ყოფილიყო გლეხკაცის მეტწილადის საწარმოო ძალის განსაზღვრებად.

გამოკვლევებამ ყველა დაარწმუნა იმაში, რომ მთავარი ბირობა ამისთვის არის ის, რომ იმ ნაქერ მიწაზე, რომლითაც წევრილი გლეხი სარგებლობს, იგი მტკიცეთ და ურყევლათ გრძნობდეს თავის თავს. მტკიცე კანონის საფუძველზე, რომ მხოლოდ კანონის ძალით შეიძლებოდადეს მისგან მიწის ჩაპორთმევა ანდა მიწით სარგებლობის უფლების სრულებით წართმევა.

ამნაირათ უწყობა და ტარდება დღეს ცხოვრებაში მიწის რეფორმა.

მ. ორახელაშვილს შეეცდომით გონია ალბათ, რომ მიწის რეფორმა შესდგება ორი ნაწილისაგან, რომლებიც ერთი მეორისაგან დაზოგებულია დროთა მანძილით. ერთია მიწის უაქტიური გადაცემა მშრომელ გლეხკაცობაზე, მეორე მიწათსარგებლობის იურიდიული ჩამოყალიბება. თავისთავად იგულისხმება, რომ რეფორმა ასე არ იყოფა, ის ერთსა და იმავე დროს გადაცემაც, არის დიურიდიული ჩამოყალიბებაც.

სხვათააირად მისი ცხოვრებაში გატარება ყოველად წარმოუდგენელი და გეუგებარი იქნებოდა.

მაგრამ საქმე იმაშია, რომ მ. ორახელაშვილი იმაში, რასაც იგი რეფორმის პირველ ნაწილს უწოდებს, აულ სხვა რამეს გულისხმობს. იგი ამბობს რაღაც „რევოლუციონურ გარდატეხაზე“, რომელიც მისი სიტყვით „პირდაპირი და მოკლე, თუმცა ხშირად ძვირად ჯდება“.

ამკარაა, ვინაიდან ამ მ. ორახელაშვილი წინადადებას იძლევა იმ რეფორმის შეჩერების და გადადების შესახებ, რომელიც დღეს ცხოვრებაში ტარდება, იგი ვკერძოებს ისევ დაუბრუნდეთ პირვანდელ არე-დარევის დროს. ჩვენ არ ვიცით, თუ რისთვის უნდა აუხვიოთ გვერდი იმ კანონების ცხოვრებაში გატარებას, რომლებიც, მისივე სიტყვით, „სავსებით მისაღებია მშრომელი გლეხობისათვის“ და იმავე დროს ხელშემწყობია სასოფლო მეურნეობისათვის“.

თქმა არ უნდა, შეუძლებელია, რომ მ. ორახელაშვილს ისე, უმიზნოთ მოსვლოდეს თავში ასეთი ასარებელი აზრი, მით უფრო, რომ იგი თითონაც ამბობს: „რევნი ობიექტიური პირობები არ მოითხოვდა ასეთი (ე. ი. რევოლუციონური) გზის არჩევას და ამიტომაც ევოლიუციის თანდათანობით გზა ავირჩიეთ“. ცუდი და დაუშვებელი არაფერია იყო ასეთ არჩევაში, მაგრამ ცოტაოდენი ბრუნდათ მოგვივლია იმ გზაზე შემდგართო.

მაშ რაშია საქმე?

მ. ო რ ა ბ ე ლ ა შ ვ ი ლ ი ს წ ე რ ს :

„კანონიერების გზა ყოველთვის გატკეპნილი გამოდგა ძველი ურთიერთობათა მომხრეთათვის. აფუსფუსდა ძველ ადვოკატთა ოჯახი, დაიძრნ სოფლებისაკენ წინეთ ქალაქებში შეხიზნული მევანშე-სპეკულიანტები, იმედის სიწითლემ შეღება გაფითრებული ლოყები ბოლშევიკების ბატონობის მომსწრე ფეოდალებისა.

ერთი სიტყვით, ფეოდალური და ვაჭრულ-ბურჟუაზიული სტიქიის ბურანში გაეხვია ჩვენი მიწის რეფორმა, და განა გასაკვირალია ამის შემდეგ, რომ დღეს როგორც გამოირკვა თათბირზე, ანა-იქ ადგილი ქონებია სოფლად მიწა-მამულების ყიდვა-გაყიდვას, მიწების სალალოდ გადაცემას, დიდი მამულების ძველ მემპატრონეთ ხელში დარჩენას“ და სხვ.

და აი სწორედ ამიტომ მ. ორახელაშვილი გვირჩევს კანონიერების გზას ავტოდო, რეფორმა გადავდეთ და რევოლუციონურ გზას დავადგეთ.

ყველაფერი ეს კარგი.

მართლაც, რაღას რევოლუციონერები ვართ, თუ მართლა ჩვენ რევოლუციონურ გზას უარყოფთ? მაგრამ ასე მსჯელობა არ შეიძლება.

ჩვენ ვიბრძოდით, აჯანჯებას და რევოლუციას ვახდენდით ჯერ თვითნებრობელობის და შემდეგ კერენსკის და მენშევიკების წინააღმდეგ, ვინაიდან ისინი აცავდენ ბურჟუაზიულ-კომუნიკურ წესს და იღებდნ, ვინაიდან ისინი სცემდნ კანონებს ხალხის ექსპლოატატორების სასარგებლოთ და მუშების და გლეხების საწინააღმდეგოთ ანა ერთი გვიტხრან, ანა ერთი დაგვიანხელონ, ვის წინააღმდეგ უნდა მოხდეს ახლა ჩვენში კანონიერების გზის მიტოვება? თქვენ დალოცვილებო! ძალა-უფლება ხომ თქვით მუშების და გლეხების ხელშია ორნი ერთი: ან ჩვენი კანონები მიწის რეფორმების შესახებ არ ვარგა, და ისინი უნდა გაუქმდეს, ან და თვით ჩვენ არ ვარგავართ. მაგრამ ამ კანონების უვარგისობა, შეუფერებლობა ან უსარგებლობა მშრომელი გლეხობისთვის, ჯერ არავის უთქვამს.

რა თქმა უნდა, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ისინი ყოველდ უნაკლონი იყვენ და არ საჭიროებდნ შესწორებას და დამატებას, ე. ი. გაუმჯობესებას. მაგრამ, მეორე მხრით, ეს კანონები, ანათ თუ კარგათ, ხომ ჩვენე შევიმუშავეთ, ე. ი. მუშების და გლეხების წარმომადგენლებმა, მოთავებებმა. შეიძლება ჩვენ ყველანი თქვენთან ერთად ცუდი გამტარებლები ვიყვენო, მაგრამ ეს სულ სხვა საკითხია. ხოლო თქმა იმის, რომ საბჭოთა ხელისუფლების მიწის რეფორმა საქართველოში იღუპება რომის გაეხვია ფეოდალური და ვაჭრულ-ბურჟუაზიული სტიქიის ბურანში“, რაღაც ნამეტანი დიდი გაუგებრობაა, რომ შეტი არა ეთქვათ.

რასაკვირველია, ბრუნდი და მართალი, ვაჭარ-სპეკულიანტი თუ ყოფილი მემამულე ცდილობს რეფორმის თავის სასარგებლოთ გამოყენებას, მაგრამ კა-

ნონი ხომ იმათ სასარგებლოთ არაა შედგენილი, ის ხომ მშრომელი გლეხობისთვის საყვარელი მისაღებია.

მაშ, საკითხი დგას მის შესრულებაზე, მის ცხოვრებაში ურყევლად გატარებაზე. სახელმწიფო ძალა-უფლება ხომ სავსებით მუშების და გლეხების ხელშია, და რა უშლის ხელს საბჭოთა ხელისუფლებას შეუღრეკელად სისწორით და პირდაპირობით გაატაროს ის ცხოვრებაში! თუ ეს ვერ ხდება მთელი ათვისის სისწორით და ძლიერებით, ეს მხოლოდ და მხოლოდ ჩვენი სახელმწიფოებრივი აპარატის სისუსტის ბრალია. მაგ., შარშანწინ, ე. ი. 1921 წ. ზაფხულში, გორის მაზრაში ასეთი შემთხვევა იყო: ვიღაც ყოფილი მემამულე გლეხებს დალას ედ აცებოდა. სახალხო მოსამართლემ (თუ არ ცვდები, მისი გვარი კიკნაძე იყო) გლეხებს მიუხაჯა ყოფილი მემამულის სასარგებლოდ გასული ოთხი წლის ღალა, და ისეთი განაჩენი გამოიტანა მან სოციალისტური სინდიკატის და 1921 წლის რაპრის თარიღით გამოცემულ მიწის დეკრეტის ნიღაბ ქვეშ!

გორელი სახალხო მოსამართლე ამ შემთხვევაში გლეხობის სასარგებლოდ გამოცემულ დეკრეტს იყენებდა სწორედ გლეხების საწინააღმდეგოთ და მათი მტრების სასარგებლოდ.

შესაძლებელია, რაიმე ამის მხავსა ეხლა ცხდებოდეს, მაგრამ ამის წინააღმდეგ ბრძოლის იარაღი ვანა თვით მოშების და გლეხების ხელში არაა? და სწორედ ამის წინააღმდეგაა გაორცემული ცალკე კანონი, რომლის ძალით სასტიკათ ისჯებოდა დამნაშავე, როგორც მყიდველი, ისე გამყიდველი. გაატარეთ ეს კანონი ცხოვრებაში და იმავე დროს აუხსენით მშრომელ გლეხობას მიწის ყიდვა გამყიდვის სრული უაზრობა საბჭოთა წესწყობილებაში.

მაგრამ ყველაზე უწინ მოსაბოზა ამ მოვლენას მიწის რეფორმის დაჭარბებით გატარება ცხოვრებაში, როცა მშრომელ გლეხობას მიენიჭება საწრომო მიწის ნორმა.

შემდეგ მ. ორაბელაშვილი აღნიშნავს „მიწების საღალოთ ვაცემას“. ზოგიერთ სისწორით განსაზღვრულ შემთხვევაში, როცა მშრომელი გლეხის ოჯახი დასუსტებულია ან დაბრკოლებულ-დაზიანებული, ან კიდევ ოჯახში ქვრივ-ობლებია, ან ერთად-ერთი მარჩენალი ოჯახისა სამხედრო მობილიზაციითაა გაწვეული, ასეთ შემთხვევებში დებულ ებანებას რთავს კუთვნილი ნორმის იჯარით ვაცემაზე საბჭოთა ხელისუფლების ორგანოების ზედამხედველობის ქვეშ.

მე შესძის, რომ ამ კანონის ნიადაგზედაც იქნება ცხოვრებაში ბოროტოქმედება, რომ ამითაც შეიძლება ისარგებლონ ვაჭარ-სპეკულიანტებმა, შეძლებულმა ან ღონიერმა გლეხებმა. მე თითონ ჰქონდა შემთხვევა ჩემი თვლით მინახა ამ კანონის დარღვევა, მაგ., სიღნაღის მაზრაში, მაგრამ ეს აიხსნება ჩვენი სახელმწიფოებრივი აპარატის სისუსტით და ჩვენი ხელისუფალთა გამოუცდლობით. ამიტომაც საჭიროა მტკიცე და მავარი ხელი კანონის დასაცავად მხოლოდ და მხოლოდ

მშრომელი გლეხობის ინტერესებისათვის. ამისათვის სრულებით საქირო არაა რევოლიუციონური კანონიერების გზიდან გადახვევა და ამ კანონიერების გვერდზე მივდეთ. პირველად, ჩვენი ლოზუნგია საბჭოთა ხელისუფლების რევოლიუციონური კანონიერების სასტიკათ ცხოვრებაში გატარება და კანონიერების საფუძველზე მტკიცეთ დგომა.

კიდევ უფრო ნაკლებათა საქირო ამ კანონების განზე მიტოვება იმ მოსაზრებით, რომ შეიძლება აქა-იქ, თუმცა ეს მე არ მჯერა, ზოგიერთ შემთხვევაში ადგილი აქვს ისეთ მოვლენას საბჭოთა საქართველოში, როგორცაა „დიდი მამულეების ძველ შეპატრონეთა მფლობელობაში დარჩენა“.

თუ სადმე მართლა აქვს ადგილი ასეთ ფაქტს, განა ჩვენ ხელშივე არაა ყოველივე საშუალება მას ბოლო მოუღოთ არსებულ რევოლიუციონურ კანონების ძალით? ან ამ კანონებს შეიძლება რაიმე აკლია, ამ შემთხვევაში, შეიძლება აქ რაიმე ცვლილების შეტანა საქირო, მაგრამ ლაბარაკი დღეს იმაზე, რომ ჩვენში ბატონყმობის მიწათმფლობელობის ნაშთები დაცულია, რომ „პატრონ-ყმურ და ვაჭრულ-ბურჟუაზიულ სტიქიას ბურჟანში გაუხვევია ჩვენი რეფორმა“, და ამიტომ ეს კონტრ-რევოლიუციონური რეფორმა უკუგადგოთ და ახალ რევოლიუციონურ რეფორმას მივმართოთ, შე ვერ ვამიგია, რა არის ეს?

აქამდის ყველა ჩვენგანს ეგონა, რომ ჩვენ ვატარებდით სწორედ რევოლიუციონურ რეფორმას. ახლა გამოდის, რომ რევოლიუციისა მას თურმე არაფერი სცდება.

მაშ, თუ ასეა, რაღა საქიროა მისი სანერმისოთ გადადება. და თუ ეს ასეა, ახლავ, დაუყოვნებლივ საქიროა მისი გაუქმება და ახალი რევოლიუციონური რეფორმის გამოქვეყნება და ცხოვრებაში გაყვანა.

მოდით ასე დავსვათ საკითხი. მაშინ ყველაფერი ადვილათ ვასაგები იქნება. ისე აქ ვერაფერ ვერაფერს ვაიგებს.

დახასრულ, არ შეიძლება აქ არ მოვიხსენიოთ კიდევ მ. ორახელი-შვილის ერთი ბრალდება საბჭოთა საქართველოს მიწის კონტრ-რევოლიუციონური რეფორმის საწინააღმდეგოთ მიმართული. კითხვა ედება ცენტრალურ საადგილ-მამულო კომისიის ერთს მართლაც კონტრ-რევოლიუციონურ დადგენილებას, რომლითაც ძალაში რჩებოდნენ ძველი სასამართლოების (შენშევიკების დროის) განაჩენი. ეს მართლაც დიდი შეცდომა და დანაშაულის იყო.

მაგრამ ის იყო, როგორც ვთქვი, ცენტრ. საადგილ-მამულო კომისიის დადგენილება და როგორც კი ეს დადგენილება სათანადო უმაღლეს ორგანოს ემცნო, ის მაშინვე იქნა გაუქმებული. ეს უკვე რამდენიმე თვის ამბავია. შეიძლება, რა თქმა უნდა, მაზე ვითითება, როგორც ყოველად შეუსაბამო და დაუწვევებელ დადგენილებაზე საბჭოთა რეპუბლიკაში, მაგრამ ავტორის ისიც უნდა მოეხსენებინა ამასთანავე, რომ ის უმსგავსო დადგენილება თავის დროზევე იქნა

გაუქმებული სათანადო ორგანოს მიერ, მაგრამ ეს არ ქნა მან. ეს, რა თქმა უნდა, მისი საქმეა, და მით უმეტეს, არაფერ შუაშია მიწის რეფორმა, როგორც ასეთი.

ჩვენ ვათავებთ.

დისკვნა ასეთია.

1) შეტი ანგარიშის გაწევა იმისთვის, რაც დღემდის გაკეთებულა ან კეთდება საბჭოთა აღმშენებლობის ნიჟარაგზე. ცალკე შეცდომების და ნაკლებლოგანების თავიდან აცილება.

2) არას შემთხვევაში არ უნდა მოხდეს ახალ გაუგებრობათა შეტანა სოფლის ცხოვრებაში, რაც არეულობასა და ანარქიას შეიტანს იქ.

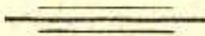
3) კერძოთ მიწის რეფორმის სასტიკათ გატარება ცხოვრებაში. რევოლუციონური კანონიერების ნდობაგზე.

4) ასეთი შრომით და ენერჯით დაწეებული მიწის რეფორმის გატარება ცხოვრებაში, რომელიც უკვე ტარდება, არამც თუ არ უნდა გადაიდვას, არამედ რაც შეიძლება უნდა დაჩქარდეს, რადგანაც ამას თხოვლობენ, არა თუ შრომელი გლეხების, არამედ სასოფლო მეურნეობის აღდგენის და განვითარების ინტერესებიც.

სხვაწილით საკითხის დაყენება იქნება პირდაპირ დიდმნიშვნელოვანი საქმის არა თუ დაბრკოლება, არამედ გაფუჭება და წახდენა.

ვიმეორებ, ამხ. შ. ორახელაშვილის წერილი, რადაც დიდი გაუგებრობითაა გამოწვეული და ამიტომ, როცა სინამდვილე გამომჟღავნდება, იგი თითონაც დარწმუნდება ამაში.

გაზეთი: „მუშა“,
 1923 წლის 18 იანვარი,
 № 49.

რამდენიმე სიტყვა მიწის რეფორმის შესახებ საბჭოთა საქართველოში

ევგენ გარეშეა, რომ საკითხი მიწის რეფორმის შესახებ საბჭოთა საქართველოში ინტერესს არ არის მოკლებული „პრაქტა“-ს მკითხველების ფართო წრისათვის, მაგრამ ეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა შეცდომაში არ შეიყვანოთ ცრუად ან საკვებით უცოდინარ მკითხველს. და ეს მოთხოვნილება განსაკუთრებით იმ ავტორებს უნდა წაფუყენოთ, რომელთაც ნეტად პასუხსაგები თანამდებობა უკავიათ და ამავე დროს ადგილობრივი მკვიდრნიც არიან, რადგან რაც შეიძლება ეპატიოს შემთხვევით კორესპონდენტს, ის არ ეპატიება იმას, ვინც ერთსა და იმავე დროს პასუხისმგებელი ნომუშავეც არის და ადგილობრივი მკვიდრიც.

ამ ანბანური შემართების თქმა, აი, რისთვის დამჭირდა: ამ რამდენიმე ხნის წინათ გაზეთ „პრაქტა“-ში *) (15/IV — 23 წ. № 82) მოთავსებული იყო წერილი შემდეგი სათაურით: „Гул октябрьского колокола в грузинской деревне“, რომელსაც ხელს აწერდა ანხ. მ. ორახელაშვილი. ეს წერილი მოკლებულია ყოველგვარ ობიექტივობას და სინამდვილეს და დაწერილია მხოლოდ იმ ანგარიშით, რომ რუსი ამხანაგები ავტორის მშრალ სიტყვებსაც დაუჯერებენ.

ანხ. ორახელაშვილი ავტორული რეფორმის მდგომარეობას საბჭოთა საქართველოში ასე გვიხატავს:

გასული წლის (1922) 25-26 ნოემბრამდე მდგომარეობა იანთივე იყო, როგორც მენშევიკების დროს, და შეიძლება კიდევ უარესიც, რადგან მენშევიკებმა ასე იყო თუ ისე — მაინც შეანჯღრიეს მემანულები და თავად-ანხანაურობა, ეხლა-კი — საბჭოთა ხელისუფლების დროს — თი რას ვხედავთ: „თავად-ანხანაურობამ, — სწერს ანხ. ორახელაშვილი, — წინანდებურად დაიწყო ცხოვრება და ასახლეებში, საიდანაც ცენტრიდან ბრძანების თანახმად ჰკრიდენ საბჭოთა დაწესებულებებსა და ახკომკავშირელთა კომიტეტებს; მემამულეები ცენტრში ნახულობდნენ მთარელობას და სხვადასხვა საშუალებებით ახერხებდნენ თავისი ბაღებისა და ვენახების ჩამოუტკლებლად შენარჩუნებას; თითონ არ მუშაობენ

*) შემდეგ ეს წერილი მოთავსებული იყო შემოკლებულად გაზეთ „რაბოჩია პრაქტა“-შიც № 82.

და ყოველნაირად ექსპლოატაციას უკეთებენ გლეხების შრომას" და სხვ. „განსაკუთრებით აღელდენ, — მოგვითხრობს ებიური ტრანია: ჩვენი ავტორი, — მაზრაში მომუშავე ამხანაგები, რომელთაც საბჭოთა საქართველოში შესამე გაზაფხულზედაც კი არ უნახავთ „წილის მოძრაობა“ მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატის აგარარული შემოქმედების ყინულთვან ლოდებს შორის. (რა მხატვრული გამოთქმებია! ფ. მ.), ადგილებზე ნათლად ხედავდენ გლეხების მასის აპათიის თანდათანობით ზრდას, რომელნიც მხად იყვნენ გული გატყდომოდით (ოლონდაც!) „მუშურ-გლეხურ ხელისუფლებაზე“ (ბრწყალები თვით ამბ. ორახელაშვილს ეკუთვნის! ფ. მ.), რომლის დროსაც მემამულე აზნაურები არა მარტო სცხოვრობდნენ თავიანთ სასახლეებში, არამედ განცხრომიდაც ნებიჯობდნენ და გლეხობას ხელახლა ხლართავდენ წინაინდელ ფეოდალური დამოკიდებულების ქსელში“. (კურსივი ყველგან ჩემია, ფ. მ.).

ღიაბ, აქ არის საბჭოთა, რამაც შეიძლება განკვიფრებაში მოიყვანოს ყველა ჩვენი ამხანაგი — „პრავდა“-ს მკითხველი. თურმე საბჭოთა ხელისუფლებამ საქართველოში, მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატისა და მის ორგანოების სახით დააბრუნა მემამულეები და თავად-აზნაურობა თავის ადგილ-ნამულში და სასახლეებში. ამაზე უკრო მეტი შერცხვენა არ შეიძლება. მასუხისგებაში მისაცემია არა მარტო მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატი და მისი ორგანოები, არამედ საქართველოს კომპარტიის ცეკას მთელი ძველი შემადგენლობა, რომელმაც ჩაიდინა უმძიმესი დანაშაული. აქ სხვა აზრი არ შეიძლება იყოს.

მართალია, ამბ. ორახელაშვილი აღნიშნავს, რომ საქართველოს გასაბჭოების პირველსავე დღეებში გამოცემული იყო დეკრეტი მიწის შესახებ (1921 წ. აპრილის 6), რომელიც, მისივე სატყვებით, „ეყრდნობა სწორ პრინციპიალურ საფუძველს, რომელიც ნიშიართება უღარიბესი მშრომელი გლეხობის საუკუნოებრივი სურვილების ხაზით და ამავე დროს ანგარიშს უწევს იმ პირობებს, რომელნიც აუცილებელია საქართველოს ჩამორჩენილ, წარღვნის წინაღობინდელ სოფლის მეურნეობის პროგრესისათვის“, ნაკრამ რას იზამთ, როცა ეს კანონი საქართველოს მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატის შემდეგი განმარტებებითა და ცირკულიარებით მიწასთან იყო გასწორებულა, ან და, როგორც თვით ავტორი ამბობს მხატვრულად: „ცენტრალური ორგანოების გამყინავი, მომაკვდინებელი სუნთქვა ხელფებს უბორკავდა ადგილების ინიციატივასა და მიწწრაფებას“, „საგლებო კომიტეტების რევოლიუციონური ინიციატივა ბათილდებოდა“, „მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატის მიწის პოლიტიკოსების ცირკულიარული შემოქმედება საბედისწეროდ აადვილებდა მემამულე თავადების თავიანთ მამულებსა და სახლ-კარში დაბრუნებას“ და სხვ. და სხვ.

ამნაირად, ამბ. ორახელაშვილის სატყვებით, საბჭოთა საქართველოში მიწის საკითხის მხრივ — ყველაფერი ძველებურად დარჩა (ან, ყოველ შემთხვევაში, გწწ ნოემბრის დანღევამდე რჩებოდა), ე. ი., როგორც ფეოდალური მიწათმფლობელობა, ისე თვით მემამულენი და თავად-აზნაურობა საცევაბით ხელუხლებელნი დაჩჩენ. ყველა ამაში ბრალი ედება საცეებით და მთლიანად, თავის თავად ცხადია, საქართველოს ცეკას ძველ შემადგენლობას. და აი, როგორც

და ყოველნაირად ექსპლოატაციას უკეთებენ გლეხების შრომას“ და სხვ. „განსაკუთრებით აღელდენ, — მოგვითხრობს ებიური ტონით ჩვენი ავტორი, — მახარაში მომუშავე ამხანაგები, რომელთაც საბჭოთა საქართველოში მრავალგზაა გაზაფხულზედაც კი არ უნახავთ „წყლის შობრაობა“ მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატის აგარარული შემოქმედების ყინულთაგან ლოდებს შორის (რა მხატვრული გამოთქმებიცაა ფ. მ.). ადგილებზე ნათლად ხედავდენ გლეხების მისას აპატიის თანდათანობით ზრდას, რომელნიც მზად იყვნენ გული ვატყდომოდათ (ოლონდაც!) „მუშურ-გლეხურ ზელისუფლებზე“ (ბრკყალეზი თვით ამხ. ორახელაშვილს ეკუთვნის! ფ. მ.), რომლის დროსაც მექამულე ახნაურები არა მარტო სტოგორბდნენ თაეიანთ სასახლეებში, არამედ განცხრომიდაც ნებივრობდნენ და გლეხობის ხელახლა ხლართავდენ წინანდელ ფეოდალური დამოკიდებულებების ქსელში“. (კურსივი ყველგან ჩეიია, ფ. მ.).

დაიხ, აქ არის საბუთი, რამაც შეიძლება განცვიფრებაში მოიყვანოს ყველა ჩვენი ამხანაგი — „პრავდა“-ს მკითხველი. თურმე საბჭოთა ხელისუფლებამ საქართველოში, მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატისა და მის ორგანოების სახით დააბრუნა მემამულეები და თავად-აზნაურობა თავის ადგილ-მამულში და სასახლეებში. ამაზე უფრო მეტი შერცხვენა არ შეიძლება. პასუხისგებაში მისაცემია არა მარტო მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატი და მისი ორგანოები, არამედ საქართველოს კომპარტიის ცეკას მთელი ძველი შემადგენლობა, რომელმაც ჩაიღისა უმძიმესი დანაშაული. აქ სხვა აზრი არ შეიძლება იყოს.

მართალია, ამხ. ორახელაშვილი აღნიშნავს, რომ საქართველოს გასაბჭოების პირველსავე დღეებში გამოცემული იყო დეკრეტი მიწის შესახებ (1921 წ. აპრილის 6), რომელიც, მისივე სატყუებით, „ეყრდნობა სწორ პრინციპილურ საფუძველს, რომელიც მიიშართება უღარიბესი მშრომელი გლეხობის საუკუნოებრივი სურვილების ხაზით და ამავე დროს ანგარიშს უწყევს იმ პირობებს, რომელნიც აუცილებელია საქართველოს ჩამორჩენილ, წარღვენას წინააღროინდელ სოფლის მეურნეობის პროგრესისათვის“, მაგრამ რას იზამთ, როცა ეს კანონი საქართველოს მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატის შემდეგ: განმარტებებითა და ცირკულიარებით მიწისთან იყო გასწორებული, ან და, როგორც თვით ავტორი ამბობს მხატვრულად: „ცენტრალური ორგანოების გამყინავი, მომაკვდინებელი სურთქვა ხელჯუჭს უზორკავდა ადგილების ინიციატივასა და მიწისწრაფებას“, „საგლეხო კომიტეტების რევოლიუციონური ინიციატივა ბათილდებოდა“, „მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატის მიწის პოლიტიკოსების ცირკულიარული შემოქმედება საბედისწეროდ აადვილებდა მემამულე თავადების თავიანთ მამულებსა და სახლ-კარში დაბრუნებას“ და სხვ. და სხვ.

ამნაირად, ამხ. ორახელაშვილის სატყუებით, საბჭოთა საქართველოში მიწის საკითხის მხრივ — ყველაფერი ძველებურად დარჩა (ან, ყოველ შემთხვევაში, გ.წ. ნოემბრის დამლევამდე რჩებოდა), ე. ი., როგორც ფეოდალური მიწათმფლობელობა, ისე თვით მემამულენი და თავად-აზნაურობა სავაგებით ხელუხლებელნი დარჩენ. ყველა ამასი ბრალი ედება საესებით და მთლიანად, თავის თავად ცხადია, საქართველოს ცეკას ძველ შემადგენლობას, და აი, როგორც

კი შეიცვალა ეს შემადგენლობა იმავე წუთიდან ყველაფერი გამოიცვალა, როგორც ჯადოსნური კვერთხის მოქნევით. ან როგორც თვით ამხ. ორახელაშვილი ამბობს: „გამაკოცხლებელი ქუხილივით გაიქროლა გლეხურ საქართველოში ამბავმა ფეოდალური ნაშთის ლიკვიდაციის მტკიცე კურსის აღების შესახებ“.

და აი, ეხლა ამხ. ორახელაშვილს უკვე შეუძლია ჯამი გაუკეთოს „მემზულეებზე გლეხების მასის პირველი იერიშის შედეგებს, რომელიც გამოიხატა ერთის მხრივ, საკრძობ მატერიალურ გაუმჯობესებაში, ხოლო მეორეს მხრივ ფეოდალიზმისა და რეაქციონური დემოკრატიის პარტიის პოლიტიკურ დამარცხებაში“. მაგრამ — აქ საჭიროა წინდაწინ აღვნიშნოთ შემდეგი: საქმე იმაშია, რომ საქართველოს ახალმა ცვლამ მთელი მიწის რეფორმის სრული და საბოლოო დასაგვირგვინებლად თენახეერის ვადა დანიშნა, რომელიც უკვე გავიდა ამ წლის მარტის 15-ს. ნაბრძნები იყო ამ ვადის განმავლობაში დაენთავრებიათ შემამულეთა მიწების კონფისკაცია ინვენტარიითა, სახლ-კარიითა და სასახლეებით, და ყველაფერი ეს გაენაწილებიათ გლეხებს შორის. რამდენად შესრულდა ეს ამოცანა, და ამასთანავე, რამდენად სწორი იყო საზოგადოდ საკითხის ასე დაყენება, ამის შესახებ ლაპარაკი ქვემოთ გვექნება. ჯერ კი — დაგვიყვარდეთ იმ ჯამობრივი ციფრების აღნიშვნით, რომელიც თავის წერილში მოჰყავს ამხ. ორახელაშვილს; სახელდობრ — ჩამორთმეულა: შორაპნის მაზრაში — 4.000 დესეტინა, 50 სასახლე და 30 წისკილი; სენაკის მაზრაში — 5.000 დესეტინა, 6 სასახლე და 4 წისკილი; გორის მაზრაში — 26.000 დესეტინაზე მეტი, მოსალოდნელია ამდენსავე ჩამორთმევა და ამნაირად ყველა მაზრაში — „საზოგადოდ, — ამბობს ავტორი, — საქართველოს მიწის ფონდი გაიზრდება არა ნაკლებ 100-120 ათას დესეტინით, საგლეხო საბჭოების განკარგულებაში გადავა არა ნაკლებ 150 სასახლისა, — სკოლების, საავადმყოფოებისა და კლუბებისათვის და სხვ.

ამნაირად, ამხ. ორახელაშვილის სიტყვებით, ყველა ეს მიწები, სასახლეები, წისკილები და სხვ. ჩამოერთვა მემამულეებს, ე. ი. თავადებსა და აზნაურებს, რომელთაც ყველაფერი ეს დაუბრუნდათ ძველი ცუკას დროს. დეე. ეს ამბავი კარგად დაიხსოვონ მკითხველებმა!

და ყველაფერი ეს „ექსტრის“ ერთი შემთხვევის გარეშე, მოეწყო უბრალოდ, მაგრამ მკვიდრად“... და მთელი ამ სურათის დასაგვირგვინებლად ამხ. ორახელაშვილი, სურდა რა მიემატებია კიდევ ერთი შტრიხი მის მიერვე დაბატული საბჭოთა ხელისუფლების დროს საქართველოში არსებული ფეოდალური დამოკიდებულების სურათისათვის, ათავეს თავისი წერილს შემდეგი მგვრგვინანი სიტყვებით: „ოქტომბრის ზარმა მხოლოდ ეხლა დაიგუგუნა საქართველოს სოფელში, რომელიც უზნობს მღუფრ-გლეხურ მასებს ფეოდალიზმისათვის სოფლისა დასათრეოდ, განწირული წოდება სამუდამოდ ჩადის საფლავში. დღეიდან საბჭოთა ხელისუფლება იქნება ისევე უფრო ძლიერი; მას შეუძლია უთხრას ქართველ გლეხობას: საბჭოთა ხელისუფლება დაგიფარავს შენი სოფლისა შემიწროებელთა დაბრუნებისა და შურისძიებისაგან. ის დაგიცავს ბურჟუაზიული ტურებისა და მგლებისაგან“...

ამნირაღ, აშხ. ორახელაშვილი საბჭოთა საქართველოს ისტორიას ორ ნაწილად ჰყოფს: პირველი პერიოდი შეიცავს იმ დროს, როცა საბჭოთა პარტიული საქმეების ხელმძღვანელობა ცეკას ძველი შემადგენლობის ხელთ იყო (დაწყებული 1921 წლ. მარტიდან დაახლოებით 1922 წლ. ნოემბრის დამლევამდე) და მეორე პერიოდი — გასული წლის ნოემბრიდან დღევანდლამდე, როცა ხელმძღვანელობა ახალი ცეკას ხელთ არის.

აშხ. ორახელაშვილის სიტყვებით, მიწის შესახებ დამოკიდებულების სფეროში პირველი პერიოდი ხასიათდება მემამულეების თავიანთ სამფლობელოებსა და სასახლეებში დაბრუნებით, თითქოს ფეოდალური დამოკიდებულების აღდგენით, როცა მიწათმოქმედების სახ. კომისარიატი და მისი ორგანოები თანდათანობით და სისტემატიურად სობს მიწის დეკრეტსა, რომლითაც მიწა გლეხებს გადაეცა, და თავის მფარველობაში აპყავთ მემამულეები და თავად-აზნაურობა, რითაც აშკარად მფარველობენ ამ უკანასკნელებს გლეხობის ინტერესების საზიანოთ.

და პირიქით, მეორე პერიოდის განმავლობაში ხდება ფეოდალიზმის ჩქარი ლიკვიდაცია, დაუზოგავად ერთმევა მიწები მემამულეებს და ეძლევა გლეხებს, რომლებმაც მხოლოდ ეხლა პრველად იგრძენეს ოქტომბრის რევოლიუცია.

ასე გვიხატავს აშხ. ორახელაშვილი საქმის ვითარებას. მაგრამ მაშინ რად დაიწყო ეხლა მან ყვირილი და ნაღარას ცემა? განა თითონ ის არ იყო 1921 წლის განმავლობაში 1922 წლის მარტის დამლევამდე საქართველოს კომპარტიის ცეკას პასუხისმგებელი მდივანი, რომელსაც არ შეეძლო არ დაენახა და არ სცოდნოდა, თუ ასე უცერემონიოდ სწარმოებდა მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატის ორგანოების მუშაობა საბჭოთა ხელისუფლების მიერ გამოცემული მიწის ძირითადი კანონის სალიკვიდაციოდ, ერთის მხრით, და, მეორეს მხრით, ითვლებოდა გლეხობის ინტერესები? შემდეგ, 1922 წლის განმავლობაში, როცა ის საქართველოს ცეკას წევრი იყო, ითვლებოდა პარტიული უმაღლესი ხელმძღვანელი ორგანოს — ა/კ საოლქო კომიტეტის პასუხისმგებელ მდივანად, რომელიც თავის მარწუხებს უწევდა ყველგან და ყოველ მხრივ. განა ის არ იყო, რომ გასული წლის ივლისში, თავის ცნობილ მოხსენებაში, სადაც ის ეხებოდა საქართველოში საბჭოთა მუშაობის დაყენებას, აწალიხს უკეთებდა ამ მუშაობას, არჩევდა მას დეტალურად, — უწოდებდა მას სამაგალითოს? იქვე დადასტურებული იყო უაღრესი თანაგრძნობა და მხურვალე დამოკიდებულება როგორც საბჭოთა ხელისუფლებისადმი, ისე კომპარტიისადმი მუშებისა და გლეხების მხრივ. იქ გაკვრითაც არაფერია ნათქვამი იმის შესახებ, რომ საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დროს ხდებოდა ფეოდალიზმის აღდგენა ან რაიმე ამის მაგვარი. მაგრამ იზადება კითხვა: თუ ამას მართლა ქონდა ადგილი, შეეძლო თუ არა აშხ. ორახელაშვილს მის შესახებ არაფერი ეთქვა? აშკარაა, რომ იქ რაღაც ასე არ არის. საკითხავია, რომ აშხ. ორახელაშვილმა 1922 წლის ნოემბრამდე რატომ არსად არ დასვა ეს საკითხი? მართალია, 1922 წლის იანვარში საქართველოს კომპარტიის პირველ ყრილობაზე, რომელზედაც ირჩეოდა საკითხი მიწის შესახებ — იყო დიდი კამათი, მაგრამ მიწათმოქმედების სახალხო კომისარის მოხსენება სავსებით და მთლიანად თითქმის ერთმად იქნა მოწონებული.

ერთი თვის შემდეგ შესდგა საქართველოს საბჭოთა პირველი ყრილობა, რომელმაც დეტალური გარჩევის შემდეგ მოიწონა და მიიღო როგორც მიწათმოქმედების სახ. კომისარიატის განვლილი მუშაობა საადგილ-მამულო პოლიტიკის სფეროში, ისე მომავალი მუშაობის გეგმა.

ზოლოს, 1922 წლის ზაფხულში, შესდგა სრულიად საქართველოს პარტკონფერენცია, რომელზედაც მოხსენებები გააკეთეს მაზრების წარმომადგენლებმა ადგილებზე მდგომარეობის შესახებ, პარტიულ და საბჭოთა მუშაობის შესახებ, გლეხების დამოკიდებულების შესახებ საბჭოთა ხელისუფლებისადმი და სხვ. და არც ერთ მომხსენებელს არაფერი არ უთქვამს იმის შესახებ, რაც იმის დაპატივცემული იქნებოდა, რომ საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლება ასცდა სწორ გზას მიწის საკითხის სფეროში; პირიქით, მაზრის ყველა პასუხისმგებელი მომუშავე ერთსულოვნად აღნიშნავდა გლეხობაში მომხდარ საგრძნობ გარდატენას საბჭოთა ხელისუფლების სისარგებლოდ, აგრარული რეფორმის ცხოვრებაში გატარებისა, დამშუღლთა დახმარებისა და თესვის კამპანიის ორგანიზაციასთან დაკავშირებით, და აგრეთვე სამელიორაციო სამუშაოების წარმოების წყალობით, ე. ი. სარწყავი არხების გაყვანილ, ქაობების ამოწრობით და სხვ.

საკითხავია: ნუ თუ ყველა ამ კონფერენციასა და ყრილობას მუდმივწევლი დაურჩა ის, რის შესახებაც ასე თამამად ლაპარაკობს ამხ. ორახელაშვილი, თუ ამას მართლა ჰქონდა ადგილი? მაგრამ პირდაპირ ვაუგებარი იქნებოდა ის გარეუბობა, რომ ყველა ამ ყრილობამ და კონფერენციამ, ერთის მხრით, და, მეორეს მხრით, ამხ. ორახელაშვილმა ვერ შეამჩნიეს ისეთი დიდმნიშვნელოვანი ფაქტი, როგორიცაა ყოფილ მემამულეებისა და თავადაზნაურებისათვის მათი წინანდელი მიწებისა და სასაზღეების დაბრუნება.

თავისთავად ცხადია, რომ მე იმის დამტკიცება კი არ მინდა აქ, რომ საქართველოში 1921-22 წლებში მიწის რეფორმის გატარებამ დროს არ იყო დეფექტები და შეცდომები, რომ ამ დარგში ყველაფერი კარგად მიდიოდა და არ იყო უსწორმასწორობა. არა, დეფექტები და შეცდომები გვექონდა და ამის შესახებ არა ერთხელ იწერებოდა, მაგრამ ეს იყო წმინდა საქმიანი თვითკრიტიკა აღნიშნული იყო ჩვენი აპარატების და კერძოთ მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატის ორგანოების სისუსტე, მომზადებული და გამოსადეგო მუშაკების ნაკლებობა და ზოგიერთ შემთხვევაში, მათი სრული უყოლობა და სხვ. ამიტომაც 1921 წლის აპრილის 6-ს მიწის დეკრეტი არ ტარდებოდა ყველგან სისწორით და დაუყოვნებლივ, ალაგ-ალაგ მისი მთლიანი გატარება ფერხდებოდა. სამაგიეროდ, საბჭოთა საქართველოში მიწის ანუ საგლეხო საკითხის საერთო კურსი — საესტებით სისწორით იყო აღებული.

ამ საკითხს მაინც სჭირდება რამდენიმეთ გაშუქება. საკითხავია, — მაშ როგორ სწყდებოდა მიწის საკითხი საბჭოთა საქართველოში მისი გასაბჭოების დღიდან?

ამისათვის საჭიროა უპირველესად ყოვლისა ვიცოდეთ საქართველოში მიწის საკითხის ზოგიერთი თავისებურება. ვარგისი და უვარგისი მიწების სივრცის სწორი სტატისტიკა, ერთის მხრივ, და, სხვადასხვა სოციალურ კლასებსა და ჯგუფებს შორის მისი დანაწილება საზოგადოდ საქართველოში არას დროს არ

ყოფილა. მიუხედავად ამისა, საყოველთაოდ მიღებული ფაქტია ის გარემოება, რომ საქართველოში არსებობდა უმინაწყო და მცირე მიწის მქონე გლეხების შედარებით სავრძობა კიდრი. საქართველოში ყოფნის დროს ამხ. ლიადოვის მიერ შეკრებილი და სისტემატიზაციაქმნილი ცნობების მიხედვით 1919 წელში ვარგისი და უვარგისი მიწების საერთო სივრცე — 5.537.207 დესეტ. განისაზღვრებოდა, რომელიც მეპატრონეთა კატეგორიების მიხედვით შემდეგნაირად ნაწილდებოდა: კერძო მფლობელობის მიწ. მათ რიცხვში გლეხი

მესაკუთრენი	2.208.045 დეს.
სახაზინო	2.020.012 „
გლეხებზე იჯარით ხაზ. გაცემ. და სხვ.	1.309.150 „

ციფრების და სტატისტიკური აღრიცხვის მიხედვით — ამხ. ლიადოვს შემდეგი დასკვნა გამოჰყავს: მიწელი კულტურული მიწების 61% და ყველა საძოვარის 57,5% გლეხებს ეკუთვნოდა, მაგრამ მიუხედავად ამისა საქართველოში კერძოდ — იმერეთში, მიწის მწვედვე კრიზისი იყო.

საკითხავია, ვააკეთეს თუ არა რამე მენშევიკებმა ამ საქმის მოსაგვარებლად და, საზოგადოდ, მიწის საკითხის გადასაწყვეტლად დაწვრილებით ამაზე შეჩერება ადვილის უქონლობის გამო არ შეგვიძლია. რამდენიმე სიტყვით მოვახსენებთ იმის შესახებ, თუ როგორ გადასჭრეს ეს საკითხი მენშევიკებმა. უპირველესად ყოელთა მენშევიკური კანონი ძალაში სტოვებდა მიწაზე კერძო საკუთრებას, მაგრამ, მეორეს მხრით, კერძო საკუთრებით არსებული ყველა მიწა, რაც მეტი იქნებოდა თითო კომლისათვის 7 დესეტინაზე პირველი კატეგორიისა (კულტურული მამულები, ბაღები, ვენახები და სხვ.), 15 დეს-ზე მეორე კატეგ. (ხორბლეულის მეურნ.) და 40 დეს-ზე მესამე კატეგ. (მესაქონლეობა), კონფისკაციაქმნილი უნდა ყოფილიყო და გადაეცემოდა მიწის ფონდს უმინაწყო და მცირე მიწის მქონე მიწათმომქმენდათთვის დასარიცხლად, მაგრამ საადგილ-მანულო კომიტეტებს უფლება ჰქონდათ ზოგიერთ შემთხვევაში გაედიდებინათ ეს ნორმა და 7 დესეტინის ნაცვლად 10 დესეტ. მიეცათ, 15 დესეტ-ნაცვლად — 20, და 40-ის ნაცვლად — 50 დესეტ. მიწის ფონდში გადადის აგრეთვე: საეკლესიო, სამონასტრო, იურიდიული პირების და სახაზინო მიწები, — ტყეებისა, საძოვრებისა, ამის მავარი საუფლისწულო მამულებსა და იმ მიწების გამოკლებით, რომელნიც აუცილებელნი არიან კულტურულ-განმანათლებელ მიზნებისათვის. საქართველოს გასაბჭოების მომენტისათვის მენშევიკურმა მთავრობამ მიიღო მოასწრო დაესრულებია კერძო მიწათმფლობელობაში არსებული ზემოაღნიშნულ ნორმაზე მეტი მიწების კონფისკაცია და აგრეთვე ნაწილობრივ დაეკმაყოფილებია უმინაწყო და მცირე მიწის მქონე გლეხები. აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ მენშევიკები მიწის ფონდიდან ნაკვეთებს გლეხებს აძლევდნენ არა უსასყიდლოდ, არამედ ფასით.

ამ რეფორმის შედეგად კონფისკაცია ეყო:

ტფილისის გუბერნიაში	487.592 დეს.
ქუთაისის „	122,961 „

სულ . . . 610.553 დეს.

კონფისკაციის შემდეგ კერძო შესაკუთრეთ დარჩათ: *)

ტფილისის გუბერნიაში	27.572	დღს.
ქუთაისის " "	7.115	"
<hr/>		
სულ	34.115	დღს.

ჩემის აზრით, ზემოთხსენილი ცნობები არ არის სწორი; განსაკუთრებით უკანასკნელი ციფრი, რომელიც ეხება კონფისკაციის შემდეგ კერძო შესაკუთრეთა ხელში დარჩენილ მიწების რაოდენობას, ძალიან დამცირებელია. საბჭოთა გვაქვს ვიფიქროთ, რომ კერძო შესაკუთრეთ — ყოფილ მემამულეებს — კონფისკაციის შემდეგ, სულ ცოტა რომ ვსთქვათ, ორჯერ უფრო მეტი მიწები დარჩათ, ვიდრე ეს ზემოთ არის ნაჩვენები, ე. ი. დაახლოებით 70.000 დღსეტ. მთელ საქართველოში. თუ გინდ ისიც რომ დავუშვათ, რომ მათ ხელში 100.000 დღსეტიანდღეც კი დარჩა, მაინც არ შეიძლება არ ვაღიაროთ, რომ საქართველოში მემამულეთა მიწათმფლობელობას, რომელიც, საზოგადოდ, რევოლუციამდეც საგრძნობლად იყო დაქვემდებარებული, შეწვევების დროსაც კი საკმაოდ ბასრი მახვილი დაეცა. მართალია, ეს კრილობა ჯერ კიდევ სასიკვდილო არ ყოფილა. პირიქით, მემამულეთა კლასს დროთა განმავლობაში მიწაზე კერძო საკუთრების არსებობის პირობებში შეეძლო ფეხზე წამომდგარიყო, მაგრამ ამის თქმა საქართველოს გასაბჭოების მომენტიანთვის ჯერ კიდევ არ შეიძლება.

რა გააკეთა და როგორ მიუღვა მიწის საკითხის გადაწყვეტას საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლება გადატრიალების პირველ დღიდანვე? თავისთავად ცხადია, რომ მიწის საკითხის გადაწყვეტა აქ სულ სხვა პირობებში ხდებოდა, ვიდრე ამას რუსეთში ჰქონდა ადგილი. მეორეს მხრივ, საქართველოში მიწის შესახებ დამოკიდებულება სულ სხვაგვარი იყო, ვიდრე რუსეთში. მაგრამ უმთავრესი ის არის, რომ რუსეთში მიწის საკითხი, ე. ი. ის, რასაც ჩვენ მემამულეთა და სხვა მსხვილ მესაკუთრეთა მიწების კონფისკაციას ეუწოდებთ, სწუდებოდა გაცხარებულ სამოქალაქო ომის დროს მემამულეთა და ბურჟუაზიული კლასის მხრივ გააფთრებულ წინააღმდეგობის პირობებში. საქართველოში არაფერი ამის მსგავსი არ ყოფილა და ამიტომ ჩვენში ყოფილ მემამულეთა და სხვა ცოტად თუ ბევრად მსხვილ კერძო მესაკუთრეთა მიწების კონფისკაცია სავსებით მშვიდობიან პირობებში ხდებოდა და ვსაგებია, რომ მას სავსებით გვემინი და ორგანიზაციული ხასიათი უნდა მიეღო; საჭირო იყო და მისთან შესაძლებელიც აგვეცდინა ყოველგვარი ექსცესები, რაც დამღუპველად იმოქმედებდა სასოფლო მეურნეობის განვითარებაზე.

მაგრამ საჭირო იყო, რომ გლახობას ვაეგო ეს, და ამიტომ, ჯერ კიდევ მიწის ძირითადი კანონის გამოცემამდე საქართველოს საბჭოთა მთავრობამ გამოუწვა მოწოდება მთელ გლახობასადმი, რომელშიაც ნათქვამი იყო, რომ დღეიდან მემამულეთა და სხვაგვარი საკუთრება მიწაზე სამუდამოთ გაუქმებულია,

*) იხ. ვახტანი — ა/კ ეკონომიური გეოგრაფიის მოკლე ნიმუხი. ტფილისი, 1923 წელი გვ. 108.

რომ ყველა მიწა მთელი მუშურ-გლეხური მთავრობის კუთვნილებას წარმოადგენს და რომ ის მშრომელთა სარგებლობაში გადადის. ამიტომ გლეხობა მოწოდებულ იყო არ წაეხდინათ და არ მოესპოთ ძვირფასი კულტურით დანერგული მიწები, პირიქით, მსხვილ კერძო მესაკუთრეთათვის მიწების ჩამორთმევა და მათი მშრომელ გლეხებს შორის განაწილება ორგანიზაციულად მოეხდინათ. ამ მოწოდებამ გლეხებზე უდიდესი გავლენა იქონია. აქა-იქ დაწყებული ექსცესები, როგორც, მაგალითად, ძვირფას კულტურათა მოსპობა, ტყეების გაჩეხვა და სხვ. შეჩერებულ იქნა. ახლო მომავალში გამოიცა ძირითადი დეკრეტი მიწის შეახებ (№ 17, 1921 წ. აპრილის 5).

ამ კანონის მთავარი დებულებანი ასეთია:

1) ყველა მიწა გადადის მშრომელ მოსახლეობის საზოგადო კუთვნილებაში ყიდველ-გაყიდველ და რაიმე სხვა საშუალებით მიწის სხვისთვის გადაცემა ისპობა.

2) ყველა მიწის ნაკვეთსა და მსხვილ მამულს, რომლებიც ყოფილ მენშევიკურ მთავრობის მიერ ჩამოუროთმეველი დარჩა მემამულეებს, ეკლესიებს, მონასტრებს და სხვა მსხვილ მესაკუთრებს, ყოველგვარი ნაგებობით, ინვენტარითა და სასოფლო-აამეურნეო იარაღებით, — კონფისკაცია უნდა ექოს და წინაღ ჩამორთმეულ მიწებთან ერთად აახელმწიფო მიწის ფონდში უნდა ჩაირიცხოს მშრომელთა შორის გასანაწილებლად და სარგებლობისათვის.

3) ყველა სასოფლო საზოგადოებაში უმიწაწყლო და მცირე მიწის მქონე, და აგრეთვე საშუალო შეძლების გლეხებისაგან, ე. ი. მარტო დარბ გლეხობისაგან, დაუყოვნებლივ უნდა მოეწყოს საგლეხო კომიტეტები, რომლებიც მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატისა და სამაზრო რევოლიუციონური კომიტეტის წარმომადგენლებთან ერთად, ჩამოართმევენ მიწებს და, ადგილობრივი პარობების მიხედვით, განსაზღვრავენ როგორც იმ ნორმას, რომელიც შეიძლება დაეტოვოს წინანდელ მესაკუთრეს, აგრეთვე იმ ნორმასაც, რომლის მიხედვითაც უნდა მოხდეს მიწების დარიგება გლეხების ოჯახებისათვის (პ. 6).

4) მიწათსარგებლობის უფლება აქვს ყველა მოქალაქეს, განურჩევლად სქესისა, რომელსაც სურვილი აქვს დაამუშაოს მიწა საკუთარი შრომით ან თავისი ოჯახის წევრების დახმარებით, ან და ამხანაგობის საფუძველზე; ამავე დროს, შრომის უნარის დაკარგვისთანავე, — იგი ჰკარგავს მიწით სარგებლობის უფლებას, ხოლო სამაგიეროდ სახელმწიფოსაგან იღებს დახმარებას პენსიის სახით (პუნქტი 10).

5) უმიწაწყლო და მცირე მიწის მქონე მშრომელი მიიღებს საერთო-სახელმწიფოებრივ მიწის ფონდიდან იმ ზომის მიწას, რაც საჭირო იქნება იმისი და მისი ოჯახის უზრუნველსაყოფად (პუნქტი 11).

6) უმიწაწყლო და მცირე მიწის მქონე გლეხები, რომლებმაც მიწა შეიძინეს მიწის ფონდიდან ყოფილ მთავრობის დროს მისი გამოყიდვით, № 17 დეკრეტის ძალით — განაგრძობენ ამ მიწებით სარგებლობას და ამავე დროს გამოსაყიდი ფასი მათ უნდა დაუბრუნდეთ ხაზინიდან (პუნქტი 17).

ამ კანონის ძალით მიწის რეფორმის ადგილობრივ ცხოვრებაში გატარება გადაეცა უღარიბეს გლეხობას საგლეხო კომიტეტების სახით.

6 აპრილის კანონის (№ 17 დეკრეტის) ცხოვრებაში გასატარებლად — გამოცემული იყო განმარტებები და ინსტრუქციები, როგორც, მაგ., ინსტრუქცია საკლესიო კომიტეტების მოწყობის შესახებ (აპრილის 14), დროებითი წესები მიწის ნორმებისა და გეგმების შესამუშავებლად (აპრილის 20), წესები მიწების კონფისკაციისა და განაწილების შესახებ (აპრილის 17).

ამწუხაროდ, ბევრმა ადგილობრივმა სამაზრო და სასოფლო ორგანომ და მიწათმოწყობის განყოფილებამ ვერ შესძლო საცნებით გაეტარებია ცხოვრებაში საბჭოთა კანონი მიწის შესახებ და თავის დროზე განემარტა იგი გლენობისათვის. ამის გამო — მიწის კანონის დარღვევას ან მისგან გადახვევას ადგილი ჰქონდა კანონის გამოცემის პირველსავე დღეებში. ამას ყურადღება მიაქცია ხელისუფლებამ. ჯერ კიდევ 1921 წლის ივლისში, მიწის კანონების დარღვევით რამდენიმე კონკრეტულ შემთხვევის გამო, მიწათმოქმედების სახალხო კომისარმა მიმართა სამაზრო ორგანოებს და მიწათმოწყობის განყოფილებებს განსაკუთრებული ცირკულიარით, სადაც, სხვათა შორის, ნათქვამია: „მუშურ-გლეხური ხელისუფლება მიიღებს და დღესაც იღებს უკანონო ზომებს მიწის კანონითა დამრღვეველთა წინააღმდეგ და, სახელდობრ, ყოფილ მენამუღელთა წინააღმდეგ, რომელთაც სურთ დაიბრუნონ მათი წინანდელი ქონების ნაწილი და შეკრიბონ საიჯარო ქირა; დეე, მათ იცოდენ, რომ ყველაფერი უკანვე ჩამოერთმევათ და თითონ ისინი პასუხისგებაში იქნებიან მიცემული, დეე, იცოდეს ყველამ, როგორც გლენობამ, ისე მენამუღელებმა და თავიდაზნაურობამ, რომ მიწათსარგებლობის ძველი წესი და მასთან მჭიდროდ დაკავშირებული საიჯარო ქირა (დალა), საშუდამოდ მოსაპობილია და ის, ვინც მოინდომებს მის აღდგენას, როგორც ნამდვილი კონტრ-რევოლიუციონერი და შრომელი ხალხის მტერი, დაისჯება რევოლიუციონური დროის კანონებით“.

შემდეგ იქ ნათქვამია:

„ამისათვის აუცილებელია, რომ ყველა საბჭოთა ადგილობრივი ორგანო ასრულებდეს და მტკიცედ იცავდეს მუშურ-გლეხური მთავრობის კანონებსა და დადგენილებებს. მაგრამ ეს არ არის საკმარისი. საბჭოთა წესწყობილებაში მიწათმოწყობა მოითხოვს, რომ ამ საქმეში უახლოესი და აქტიური მონაწილეობა მიიღოს თვით მშრომელმა გლენობამ. ჩვენი ძირითადი კანონი მიწის შესახებ (№ 17 დეკრეტი) ექრძნობა სწორედ მშრომელი გლენობის ავითმოქმედებას. გლენობამ თვითონ უნდა აიღოს ხელში ეს საქმე, თვითონ უნდა იკისროს მისი ცხოვრებაში გატარება — როგორც ამას მოითხოვს თვით ეს კანონი. მთავრობა, ადგილობრივი რევკომები და მუშურ-გლეხური მილიცია ეალდებული არიან ყოველგვარი დაზარება აღმოუჩინონ გლენების მიერ ამორჩეულ საადგილ-მამულო კომიტეტებს, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ყველა დამნაშავე და ამ კანონის დამრღვევი — სამართალში უნდა მიეცეს“.

დაბოლოს, დასკვნაში ნათქვამი იყო:

„აუცილებელია ყველა ადგილობრივი საბჭოთა დაწესებულების ენერგიული მუშაობა, რადგან მიწის საკითხის მოწესრიგება, საბჭოთა მთავრობის მიერ გამოცემული კანონის თანახმად, არის პირველხარისხოვანი მნიშვნელობის საქმე და იგი პირველ რიგში უნდა დაისვას. აუცილებელია, რომ ყოველი პარტიული

ნუშაყი, ყოველი პროპაგანდისტი და აგიტატორი, რომელიც სოფლად მიდის, კარგად იცნობდეს მიწის საკითხსა და დეკრეტს, და თან ჰქონდეს მთელი საჭირო მასალა. ამიტომ ჩვენ მოუწოდებთ ყველა პარტიულ ამხანაგს, მსურველს მონაწილეობა მიიღოს ამ საქმეში. მოუწოდებთ ყველა საბჭოთა სამაზრო და სასოფლო ორგანიზაციას და თვით გლეხობას — ენკურვიულად, ერთსულოვნად მოჰკიდონ ხელი ამ საქმეს, გაფანტონ ის გაუგებრობა, რომელსაც ჰქონდა ადგილი, ლაგამი ამოსდონ ყოფილ მემამულეებს და ამით უზრუნველჰყონ მშრომელი მოსახლეობის ნამდვილი გამარჯვება მათ ექსპლოატატორებზე, ე. ი. განამტკიცონ მუშებისა და გლეხების სრული ბატონობა (დიქტატურა)“.

მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ ის ვარემოება, რომ ეს იწერებოდა იმ ცირკულიარულ განკარგულებების შემდეგ, რომლებიც, ამხ. ორახელაშვილის სიტყვებით, ბორკაყდა და ხელს უშლიდა ადგილობრივი ორგანიზებისა და საგლეხო კომიტეტების რევოლუციონურ ინიციატივას. რასაკვირველია, ჩვენ ყველამ (და მათ რიცხვენი ამხ. ორახელაშვილმაც) კარგათ ვიცით, რომ ყოველგვარი კანონის თავისებურად განმარტებასა და ამ კანონით ბოროტმოქმედებას წინადაც ჰქონდა ადგილი და ჩვენს პირობებში ამისაგან არც ჩვენ ვართ თავისუფალი, მაგრამ მხოლოდ სავსებით გამბოროტებულ კაცს შეუძლია სთქვას, რომ 1922 წლის ნოემბრამდე საქართველოში აგრარული რეფორმის სფეროში არაფერი არ გაკეთებულა, არავითარი დადებითი შედეგია არ სწარმოებდა, — პირიქით, თითქოს ყველაფერი ყოფილ მემამულეთა სასარგებლოდ კეთდებოდა, რომ თითქოს დაუბრუნდა ძველი, რევოლუციამდე არსებული დრო, რომ საბჭოთა ხელისუფლების დროს, — მუშურ-გლეხური ხელისუფლების დროს, — თავად-აზნაურობამ ხელახლა დაიწყო უზრუნველი და უღარდელი ცხოვრება გლეხების ხარჯზე.

იქნება ისეთი მკითხველი, რომელიც დაიჯერებს ამ ლაყობას. ცოტათი კეთილსინდისიერ კრიტიკოსს შეეძლო აღენიშნა ის შეცდომები და დეფექტები, რომელნიც გარდაუვალი იყვნენ ისეთი რთული და ახალი საქმის გაკეთების დროს, როგორც არის მიწის რეფორმის ცხოვრებაში გატარება; მაგრამ იმის თქმა, რომ მიწათმოქმედების სახ. კომისარიატის ორგანოებმა ილიდგინეს საბჭოთა საქართველოში ნახევრად-ფეოდალური, ნახევრად-ბატონყმური დამოკიდებულება, რომ ისინი თავიანთი ცირკულიარებით თავის მამულეებში აბრუნებდნენ ყოფ. თავად-აზნაურებს, რომლებიც მენშევიკურ მთავრობასთან ერთად გაიქცენ საზღვარგარედ, და რომ ეს ორგანოები შეგნებულად უარს ამბობდნენ ღარიბ გლეხობის ინტერესების დაცვაზე მემამულეთა ინტერესების წინააღმდეგ, — ეს აღნაშფოთებელი ცილისწამებაა.

ამხ. ორახელაშვილმა მშვენივრად იცის, რასაც ამბობს. მან ისიც ზომ კარგად იცის, — რა ხდებოდა სინამდვილეში ჩვენში? ვერ კიდევ 1921 წლის შემოდგომაზე თვითონ მან მიმართა ერთი რაიონული რეკვიზის (ხაშურის, გორის მაზრა) თავმჯდომარეს თხოვნით, რათა ის დახმარებოდა იმაში, რომ სოფელ ოსიაურის გლეხებს გადაეხადათ „კანონიერი“ საიჯარო ქირა ყოფ. მემამულე ჭალ ჯაფარიძისათვის და ამავე დროს სწერდა, რომ გლეხებს არ სურთ ამ ქირის გადახდა და ის, რომ ვერ მოახერხებს, — მოახდინოს ზევაელენა მათზე, —

მის მდარეგლობაში მყოფ მემამულე ქალის საპარგებლოდ. მე არ ვიცი წინასრულა თუ არა აღნიშნულმა რეეკომის თავმჯდომარემ ამხ. ორახელაშვილის თხოვნა, რაშიდაც მე ექვი შებარება, რადგან მჯერა, რომ გლეხები ამას არ იზამდენ, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ფაქტი ფაქტად რჩება და ორახელაშვილს, როგორც საქართველოს ცეკას მდივანს. დისკორდა გამოეყენებია თავისი ავტორიტეტი, რომ დაეცვა ყოფილი მემამულე ქალის, — ამხ. ორახელაშვილის მეგობრის, — ინტერესები, გლეხების ინტერესების საზიანოდ. ესეა კი — ორახელაშვილი მოსკოვის პრესაში თავსა სდებს გლეხების ინტერესებისათვის! რაშია საქმე? ის მკითხველი, რომელიც არ იცნობს საქართველოს საქმის ვითარებას, ამის გაგებას ვერაფრით ვერ შესძლებს.

მაგრამ, საკითხავია: როგორ-ღა სდგას ან იდგა საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების არსებობის დროს მემამულეთა მიწების კონფისკაციის საქმე? აქ ჩნება გააქვს ორი პერიოდი: პირველი პერიოდი იწყება ელარბესი გლეხებისაგან საგლეხო კომიტეტების მოწყობით (1921 წლ. აპრილი) და თავდება შრომითი მიწათმოწყობის კანონის გამოცემით და მიწათმოქმედობის სამუშაოების დაწყებით (1922 წ. მაისი-ივნისი); ხოლო მყოფ პერიოდი იწყება მიწათმოქმედობის სამუშაოების დაწყებით, რომლის დროსაც საგლეხო კომიტეტები არ იყვნენ გაუქმებულნი და მათი მუშაობა არსებითად არაფრით არ იყო შეზღუდული.

პირველ პერიოდში საგლეხო კომიტეტებს უნდა დაესრულებიათ მემამულეთა მიწათმფლობელობის ნაწილის ლიკვიდაცია და ეს მიწები გაენაწილებიათ უმიწაწყლო და ნიკარე მიწის მქონე გლეხებს შორის კომიტეტების მიერვე გამომომუშავებული ნორმების მიხედვით. ამ კომიტეტებს მტკაცედ უნდა ეხელმძღვანელათ № 17 დეკრეტით, რომელსაც ასე კარგად იხანნიებს თვით ამხ. ორახელაშვილი და აგრეთვე ამ დეკრეტის შემდეგ გამოცემული ინსტრუქციები და წესები ყოფილ მემამულეთა მიწების კონფისკაციის შესახებ. ამ წესებში არის მუხლი, რომლის ძალითაც საგლეხო კომიტეტებს თავისი შეხედულებით შეეძლოთ დაეტოვებიათ ყოფილ მემამულისათვის წინანდელი მისი მიწებიდან რაიმე ნაწილი, მაგრამ არა უმეტეს ამ სოფლისა და რაიონისათვის მიღებული საშუალო შრომითი ნორმისა, ხოლო იმ პირობით, თუ ეს ყოფილი მემამულე თვითონ დაიმუშაებდა მიწას თავისი შრომითა ყოველ შემთხვევაში ეს საესებით საგლეხო კომიტეტების კომპეტენციაში შედიოდა და აქ მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატის ორგანოებს არავითარი საქმე არ ჰქონდათ. ეს არის სწორედ ის მუხლი, რომელზედაც განსაკუთრებით იერიში მიაქვს ამხ. ორახელაშვილს. მაგრამ — ნუთუ საბჭოთა ხელისუფლებას შეეძლო კანონით მიწის ნორმა არ მიეცა, თუ ვინდ ყოფილ მემამულესათვისაც, რომელიც თავის შრომით ანუშავებს მიწას და სხვა რამის გაკეთება კი არ შეუძლია, და რომელსაც არსებობის სხვა არც ერთი სახსარი არ მოეპოვება? არ შეიძლებოდა ეს გვექნა განსაკუთრებით საქართველოში, სადაც ესოდენ ბევრი იყო თავადაზნაურობის რიცხვი და, სადაც თავადაზნაურობის უმრავლესობა უკვე დიდი ხანია მიწის მუშად გადაიქცა, რომელიც მხოლოდ აზნაურის გარს-ღა ატარებს. რასაკვირველია, საგლეხო კომიტეტებს სრული უფლება ჰქონდათ არ მიეცათ ისეთი პირობისა-

თვის არავითარი მიწის ნორმა, მაგრამ აშკარაა, ადგილობრივი პირობების მიხედვით ეს შეუძლებელი იყო, და მიწის კომიტეტები უმრავლეს შემთხვევაში სამართლიანობის გრძნობის გამო, ასეთ პირებს ნორმას უტოვებდა. შესაძლებელია, რომ ამ ნიადაგზე ზოგიერთგან იყო კინონისაგან გადახვევა, ადგილი ჰქონდა ბოროტმოქმედებას, აქ არაფერი არ არის გასაკვირი, განსაკუთრებით მას შემდეგ, თუ მხედველობაში მივიღებთ იმ გარემოებას, რომ პასუხისმგებელი ამხანაგებიც კი, ზოგიერთ შემთხვევაში შუამდგომლობდნენ ყოფ. მემამულეთა სასარგებლოდ. მაგრამ შესაძლებელია თუ არა ამ შემთხვევაში მემამულეებზე ლაპარაკი, ან იმის შესახებ, რომ საჯაროველოში საბჭოთა ხელისუფლების დროს ხელახლა აღორძინდა ფეოდალური დამოკიდებულება? ამას სხვას ვერაფერს უწოდებთ, თუ არა შევხებულ სიცრუეს.

და დღეს, როცა ამხ. ორახელაშვილი ლაპარაკობს „მემამულეთათვის“ მიწების ჩამორთმევაზე, აქ უმთავრესად ლაპარაკია სწორედ იმ „მემამულეებზე“, რომელთაც საგლეხო კომიტეტებმა შრომითი ნორმები დაუტოვა.

მაგრამ, ორახელაშვილს მიზანში ამოულთა საქართველოს მიწათმოქმედების სახალხო კონისარიატის კიდევ ერთი ცირკულიარი (№ 6), სადაც ლაპარაკია ძვირფას საწარმოთა დაცვის შესახებ. რაზეა იქ ლაპარაკი? იქ ლაპარაკია იმის შესახებ, რომ ძვირფასი კულტურით დანერგული მიწები, თუ ისინი გადაიქარბებენ დამყარებულ ნორმას, არ დაქუცმაცდება. და, ნუთუ ეს სწორი არ არის? მაგრამ, ამხ. ორახელაშვილი, ჩვეულებისამებრ, აქაც სკელის და ამხანაგებს სინანდილივთა. ის ამბობს: „ამ ცირკულიარის ძალით მემამულეთათვის*) უფლება ჰქონდა დაეტოვებინა თავისთვის არა მარტო ნორმა, არამედ ძვირფასი კულტურით დანერგული მთელი მიწები, ე. ი. მთელი თავისი ქონება“. ასე ამხანაგებს ამხ. ორახელაშვილი ცირკულიარის ნათელსა და სწორ აზრს. უბრველესად ყოველისა ეს ცირკულიარი სრულებით არავითარ უფლებას არ აძლევს მემამულეთათვის და არც შეეძლო მათთვის რაიმე უფლება მიეცა; წინააღმდეგ შემთხვევაში ის მართლაც ძირს გამოუთხრიდა მიწის რეფორმის. საკითხი შეეხებოდა ასეთ კულტურულ ნაკვეთებს (ბაღებს, ვენახებს, პლანტაციებს), რომლებიც არც ისე დიდი იყვნენ, რომ მათი ნაციონალიზაცია და სახელმწიფო მამულად გადაქცევა ღირებულყოფიყო, მაგრამ რომლებიც თავისი სიდიდით მაინც სჭარბობდნენ დამყარებულ საშუალო-შრომით ნორმას. მაშ, როგორ უნდა მოგქცეულიყო ამ შემთხვევაში? ცდება და პრაქტიკამ ცხადზე უფრო ცხადად გვაჩვენა, რომ ასეთი ნაკვეთი დაქუცმაცება მის დაღუპვას ნიშნავს. და თუ ასეთმა დაქუცმაცებამ საყოველთაო ხასიათი შიილო, მაშინ ეს გარემოება თვით სოფლის მეურნეობას დაღუპავს.“*)

*) აშკარაა, ორახელაშვილს ნაშნად დასახავს ელიცას უქმობის, ელიცას გვერდო გაქრის, ელიცას ნდობა დაუქარგოს ხელში, და ამ თავის სურვილით ის ისე გატაცებული, რომ საბჭოთა საქართველოს ხატავს როგორც რომელიმე საშუალო სატყუნოების ქვეყანას, სადაც სტოვობდნენ ფეოდალური მემამულეები, თავადები და აზნაურები თავიანთ მამულებში, სასახლეებში, ციხე-კოშკებში და მორჩილებებში ჰყავთ გემები, გლეხები.

შეტე ხომ არ არის, ამხ. ორახელაშვილი?

ლენინი და გლახკასობა

შეუძლებელია პატარა სავაჭეთო წერილში ამოიწუროს ის თემა, რომელსაც შეიცავს ამ წერილის სათაური. ყოველ შემთხვევაში მე შევეცდები სულ მოკლედ დავანახოთ ის, თუ თავიდავე რაწაირად მიუღდა ლენინი საგლახკასობის საკითხის გადაჭრას რუსეთში.

ბატონყმობის გაუქმების შენდევ საგლახკასობის საკითხი რუსეთში უკიდურესად გამწვავდა. მის გადაჭრას მრავალი ჯგუფი და პარტიები ისახავდნენ თავიანთ მიზნად. მაგრამ ყველანი ფიქრობდნენ ამ გადაჭრის მოხდენას განცალკევებულად ანუ დაუკავშირებლად მაშინდელ რუსეთის გარდაქმნისათვის, ყველაზე უწინ ქალაქის მუშებთან ანუ პროლეტარიატთან დამოუკიდებლად. ამაში ცდებოდნენ იმ დროის არა მარტო ნაროდნიკული პარტიები, არამედ ახლად ჩასახულნი სოც.-დემოკრატიაც. საქმე მარტო იმაში კი არ იყო, რომ ნაროდნიკული პარტიები ფიქრობდნენ მხოლოდ გლეხების დახმარებას გაჭირვებულნი და მოწიბვლებანი, არამედ იმაშიაც, რომ ამ ამოცანის გადაჭრას ისინი სრულებით არ უყვებოდნენ მუშათა საკითხის გადაჭრას. მეორე მხრით ნაროდნიკულ პარტიების იდეების გაცრუების შემდეგ ერთი მხრით და სოც.-დემ. მუშათა პარტიის წარმოშობის შემდეგ, რომელიც მთელ თავის იმედებს ამყარებდა განსაკუთრებით ქალაქის მუშებზე ანუ პროლეტარიატზე, მეორე მხრით, შესაძლებელი იყო მეორე უკიდურესობისაკენ გადახრა, სახელდობრ გლეხკაცობის რევოლუციის მიზნობაზე ან სრულად ხელისაღება. ან ამ საკითხისადმი უყურადღებობა. თუმცა ასეთ მიდგომას სოციალ-დემოკრატია მხრით პქონდა რამდენიმედ გასამართლებელი მიზეზი კიდევ დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოებში, როგორც, მაგ., გერმანიაში, საფრანგეთში, ინგლისში და სხვ., სადაც ქალაქის მუშები შედარებით დანარჩენ მოსახლეობასთან დიდ პროცენტს შეადგენდნენ, რუსეთში ასეთი მიდგომა ყოველად დაუშვებელი იყო რევოლუციის ზრდისა და მისი განვითარებისათვის.

შეიძლება ითქვას, რომ ამ მხრით რუსეთის სოც.-დემოკრატია იმ თავითვე არ იცავდა შაბლონურ, ერთხელ და სამუდამოდ ჩამოყალიბებულ მეთოდებს და მან გაუწია სწორი ანგარიში ისეთ ტიპურ საგლახკასობაზე, როგორც იყო რუსეთის მაშინდელი სახელმწიფო. მეტია იმაზე ლაპარაკი, რომ ამას ჩვენ აატყებთ: უნდა ვვინაღობდეთ ლენინს, ჩვენ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ არ ყოფილა არც ერთი სოც.-დემოკრატი ან საერთოდ არც ერთი სოციალისტი არა

თუ რუსეთში, არამედ მიველ მსოფლიოში, რომელსაც იგი ღრმად ქონებოდა გაგებულნი და შეთვისებულნი ის მჭიდროდ კავშირი, რომელიც არსებობს რევოლიუციონურ ბრძოლაში სოციალიზმისათვის პროლეტარატსა და გლეხკაცობას შორის; გახსაკუთრებით რუსეთში, როგორც ლენინს. ლენინს თავიდანვე კარგად ჰქონდა წარმოდგენილი ის, რომ რუსეთის რევოლიუციის ბედი დამოკიდებულია იმაზე, შესაძლებელია გახდეს თუ არა ამ რევოლიუციაში პროლეტარატის და გლეხკაცობის, მისი უდიდესი ნაწილის — გალატაკებული და დამონებული ნაწილის ერთმანეთთან დაკავშირება. ნან იცოდა, რომ გლეხკაცობის და უხმარებლად ან მიუხერხებლად შინც, პროლეტარიატი მართო თავისი საკუთარი ძალით ვერ შესძლებდა ვერც თავიანძვრობელობის და ვერც თავიანძვრობის ბურჟუაზიულ (მემამულეების და კაპიტალიტების) წესწყობილების დამხობას. ამიტომ ლენინის ერთ უმთავრეს ამოცანას წინაგდებდა, როგორმე დაეკავშირებია, გადაეხა ერთი-ერთმანეთთან ქალაქის მუშები და სოფლის ლატაკი ხალხი, გლეხკაცობა, — ეს ორი მთავარი კლასი, რომლებიც ერთმანეთს იყელივებოდნენ და ინაგრებოდნენ მემამულეებისა და კაპიტალიტების უღლის ქვეშ. საერთო სასიცოცხლო ინტერესები ამ ორ კლასს აერთებდა, მაგრამ გარეგანი პირობები იმათ თიშავდნენ. რამდენადაც ქალაქის მუშები გარშემორტყმულ პირობების ზეგავლენით ძალაუვნებურად კლასობრივ ბრძოლაში ებმოდნენ და ამის მიხედვით ერთმანეთ შორის სხვადასხვაგვარ კავშირს აწყობდნენ, იმდენად გლეხკაცობა ერთდროულად გაყინულ წვრილზე მდგომი და სრულიად დაქსაქსულ მასის წარმოდგენადა. რას შეეძლო გამოიყენებინა ეს გაყინული მასა ამ გაქვევებულ, გაყინულ მდგომარეობიდან? სად იყო ასეთი ძალა? გასული საუკუნის რუსეთის რევოლიუციონურმა ინტელიგენციამ ეს ვერ შესძლო, მიუხედავად მისი თავგანწირული და მართლაც გმირული ბრძოლისა; მან ვერ შეძლო ამ გალატაკებული და დაბნელებული გლეხკაცობის გამოღვივება და თავის მზავრელებს წინააღმდეგ დარაზნება. ნაროდნიკული ინტელიგენცია დანარცხდა, და გლეხკაცობა ისევ წინანდელიად დაქსაქსულ და გონებადარღულ მასას წარმოადგენდა.

ლენინმა შესამჩნევად გამოიყენა ნაროდნიკების გმირული ცდა. იგი იმ თავითვე დარწმუნდა, რომ გლეხკაცობის გამოყვანა იმ თავდავიწყებიდან, რომელშიაც იგი იმყოფებოდა საშინელი ექსპლოატაციის მეოხებით მიღლი საუკუნეების განმავლობაში, მართო ინტელიგენცია საშუალებით შექმნილი იყო. ამისთვის საჭირო იყო გლეხკაცობასთან დაახლოება სხვა საშუალებით, სხვა ძალების გამოყენება. საით იყო ასეთი ძალა? ასეთი ძალა იყო და საჭირო იყო ამ ძალაზე უდიდესი ყურადღების ნიქცევა. მე ვლადიმერ კალაქის მუშებზე.

ქალაქის მუშები — ეს სოფლიდან მოსული გლეხები იყვენ. აი ეის შეეძლო რომ დაახლოებოდა გლეხკაცობას, აი ეის დაუდგებდა ყურს გლეხკაცობა, ვის გაყვებოდა იგი ბრძოლაშიაც. ლენინმა ყველაზე ღწინ გაიგო ეს საუნებით. ანხ. კრუპსკაია¹¹¹) ერთ თავის მოგონებაში ლენინის შესაბამის წერს, რომ, როცა ლენინმა პირველად დაიწყო რევოლიუციონური პროპაგანდა პეტერბურგის მუშებში, იგი განსაკუთრებული ყურადღებით ეკითხებოდა მათ გლეხკაცობის

ცხოვრების შესახებ, თი საიდან დაიწყო მან ძივის გაბმე ქალაქის მეშუბსა და გლეხობას შორის.

მაგრამ ამასთანავე უნდა ვიცოდეთ, რომ ლენინი არავითარ ილიუზიას არ ეძლეოდა გლეხობის რევოლიუციონერ ბრძოლაში ჩაბმის შესახებ, მან მშვენიერად იცოდა, რომ გლეხკაცობის გამძრვეა, მისი გამოთხზლება — ეს მეტად ძნელ სეჰმე იყო, რომ ეს დაკვრით არ მოხდებოდა, რომ ამისთვის ააჰირო იყო ხანგრძლივი და თანდათან მუშაობა, წამოყენება ისეთი ეკონომიური მოთხოვნების, რომლებიც გლეხობისთვის ადვილი გასაგები იქნებოდა და რომლებსაც ისინი აქტიურად დაუჭერდენ მხარს. მაგრამ ლენინი ღრმად იყო დარწმუნებული იმაში, რომ პაროლეტარიატის ერთადერთი სერტიფიკატი ბუნებრივად მოკავშირე რევოლუციონერ ბრძოლაში იყო აწიორედ გლეხკაცობა. ლენინი უბირველეს ყოვლისა საცდველიახად სწიელობა და იველეს გლეხკაცობის მდგამარეობას, იმ ღრმა პრაქტესებს, რომლებიც მასში ხლებოდენ, რუსეთში კაპიტალიზმის განვითარების ზეგავლენით („კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში“, დაწერილი ვასილი საუენის ბოლოს). ლენინი გლეხების საგმეში არ იჩენდა არავითარ ვაჰეცებას, იგი აწარმოებდა მეტად ფრასილ ტაქტიკეს. ეს სიფრთხილე მის თანდაყოლილი ჰქონდა. მან არ იცოდა პირველ ხანებში, თუ როგორი ტემპით წაიედოდა წინ რევოლიუციონერი მოძრაობა გლეხკაცობაში; მან იცოდა მხოლოდ ის, რომ რევოლიუციონერი მოძრაობის ცეცხლის გაჩაღება გლეხკაცობაში აუცილებელი იყო, რომ ეს მოხდებოდა მხოლოდ პაროლეტარიატის რევოლიუციონერ მოძრაობის ზეგავლენით, და ლენინის მეცადინეობა, მისი მთავარი ამოცანა მდგომარეობდა იმაში, რომ სოც.-დემოკრატიას გამოეგლიჯა სხვა პარტიების ხელიდან, როგორც აყენ ბურჟუაზიული და წერილობურჟუაზიული პარტიები სოციალისტ-რევოლიუციონერების; ტრუდოვიკების და კადეტების პარტიები; ხელმძღვანელობა გლეხებში რევოლიუციონერი მოძრაობის ვაღვიძებისა და განვითარებისა.

საჭიროა აღვნიშნათ აქ ერთხელ და სამუდამოდ, რომ ამ ძირითად საკითხშიაც, როგორც აგრეთვე სხვა მთავარ საკითხებში თავიდანვე აღმოჩნდა ღრმა განსხვავება მამინდელ სოც.-დემოკრატიის ორ ფრთას შორის, ე. ი. ბოლშევიკებსა და მენშევიკებს შორის, მაშინ როცა ბოლშევიკები ყოველ ფეხის ხაბიჯზე საჭიროდ თვლიდენ გლეხობასთან და მის პარტიებთან დაკავშირებას და ერთად მოქმედებას არსებული წესწყობილების წინააღმდეგ. მენშევიკებმა ამას ყოველთვის გაურბოდენ და იმავე დროს უფრო მიხანშეწონილად თვლიდენ დაკავშირებოდენ და შეეკრათ ბლოკი ისეთ ბურჟუაზიულ პარტიებთან, როგორც იყო, მაგ., კადეტების პარტია, ე. ი. ლაბერალური ბურჟუაზიის და მემამულეების პარტიასთან.

როგორც ვთქვით ზევით, ლენინი მეტად დიდ სიფრთხილეს იჩენდა საგლეხო საკითხში. ისე მაგ., 1903 წელს, ე. ი. ჩენი პარტიის მეორე ყრილობის დროს, როცა ჯერ კიდევ გამორკვეული არ იყო თუ რამდენად მომწიფებული იყო პირობები გლეხთა რევოლიუციონერი მოძრაობისათვის, სოც.-დემ. პროგრამის პროექტში ლენინი აყენებს მხოლოდ ორ წინადადებას: 1) ეგრედ წოდებულ

„ჩამონაკრები“ შესახებ და 2) გამოსაყიდ „გადასახადების“ დაბრუნების შესახებ. მაგრამ წლიანბეგრის შემდეგ იგი რწმუნდება იმაში, რომ დადგა დრო, როცა უკვე შესაძლებელია და აუცილებელიცაა მემამულეების, ეკლესია-მონასტრების, მეფის გეარულობის და საერთოდ ყველა კერძო მსხვილ მესაკუთრეთა ყველა მიწების ჩამორთმევა და იმათი გადაცემა საგლეხო კომიტეტებისთვის, რომლებიც თვით გლეხების მიერ იქნებიან არჩეულიო. ამნაირად ის, რაც პრიგრესიული და მიზანშეწონილი იყო წლიანბეგრის წინედ, ახლა 1905 წლის დასაწყისში უკვე დამკვლევებელი იყო და აღარ შეეფერებოდა მდგომარეობას. ლენინი უყოყმანოდ აყენებს შესადგურ ლოზუნგება გლეხკაცობის რევოლიუციონური მოძრაობის გაფართოვების და გაღრმავების მიზნით და იგი ჯერ კიდევ 1905 წლის დასაწყისში იძლევა იმ დიქტატურის სახეს, რომლის განხორციელება მხოლოდ 12 წლის ბრძოლის და ტანჯვის შემდეგ შეიქნა შესაძლებელი.

შეუძლებელია არ მოვიყვანოთ აქ მისი წინასწარმეტყველური სიტყვები, რომლებსაც იგი სწერდა რუსეთის პირველი რევოლიუციის დაწყების დროს, პარტის თვეში. სტატიანი „პროლეტარიატის და გლეხკაცობის რევოლიუციონური დიქტატურა“-ში იგი სწერდა, სხვათაშორის, აი რას: „მართლაც, განა აშკარა არაა, რომ ბრძოლა რეპუბლიკის დასაპყრობად პროლეტარიატისთვის წარმოუდგენელია ხალხის წვრილბურჟუაზიულ მასსთან დაუკავშირებლად? განა აშკარა არაა, რომ პროლეტარიატის და გლეხკაცობის რევოლიუციონური დიქტატურის გარეშე არავითარი იმედი არაა ამ ბრძოლის გამარჯვებისათვის? ან კიდევ იმავე წეროლში: დროებითი მთავრობა შეუძლებელია იყოს რაიმე სხვა, თუ არა პროლეტარიატის და გლეხკაცობის რევოლიუციონური დიქტატურა“. მაშასადამე, ლენინმა დიდი ხნიდან აღრგ იწინასწარმეტყველა დღევანდელი საბჭოთა ხელისუფლება მთუშების და გლეხების რევოლიუციონური დიქტატურის სახით.

რა თქმა უნდა, მარტო წინასწარმეტყველება ამ შემთხვევაში არ კმარობდა. საჭირო იყო ამის შესაფერი პრაქტიკული მოქმედება და ტაქტიკა. რამდენადაც შესაძლებელი იყო პირველი რევოლიუციის ჩაქრობის შემდეგ დამდგარ რეპუციონურ ხანაში ბოლშევიკური პარტია, რომელიც ამ ხანებში უკვე საცხებით გამოეთიშა მენშევიკურ პარტიას, ლენინის მეთაურობით ეწევა შესაფერ მუშაობას გლეხობაში, ამ დროს ისევ ჩამჭრალი რევოლიუციონური ცეცხლის გასაღევიებლად. მაგრამ ლენინის მოქმედებამ გლეხთა საკითხის ორგვლივ ფრთები გაშალა საცხებით მხოლოდ ჯერ 1917 წლის თებერვლის რევოლიუციის ხანაში და კიდევ უფრო ოქტომბრის რევოლიუციის შემდეგ, როგორც ეიკით, თებერვლის რევოლიუციის შემდეგ მთაურობის სათავეში მოექცენ ერთი მხრით მენშევიკები და ესერბი და მორეს მხრით წმინდა ბურჟუაზიული პარტიები (კადეტები და „ოქტომბრისტები“). ყველა ამათი მიზანი იყო რევოლიუციის ჩახრობა და უკეთეს შემთხვევაში ბურჟუაზიული რესპუბლიკის დაარსება, თორემ კონსტიტუციონური მონარქი-

ითაც მწვენიერად დაკმაყოფილებოდნენ, ე. ი. ფაბრიკები, ქარხნები, რკინის გზები, მალაროვები ისევე კაპიტალისტების ხელში, მიწები კი მემამულეების ხელში. როგორც მენშევიკები და ესერები ერთი მხრით, ისე კადეტები¹⁰⁴) და სხვა ბურჟუაზიული პარტიები მეორე მხრით ყოველი ღონისძიებით ცდილობდნენ, რომ რაიმე ნაირად რევოლუცია არ გადასულიყო სოფლად, ვინაიდან იმათ კარგად იცოდნენ, რომ თუ ეს მოხდებოდა, მაშინ რევოლუციის ჩაქრობა შეუძლებელი გახდებოდა. ბოლშევიკურმა პარტიამ ლენინის მეთაურობით ჩაშალა ამ კონტრ-რევოლუციონურ პარტიების ყველა გეგმა და მათ იხსნა რუსეთის დიდი დევოლიუცია დამარცხებისაგან. თავის ცნობილ თეზისებში, რომლებიც წამოაყენა ლენინმა პეტერბურგში მისეგლისთანავე 1917 წ. აპრილის 4 რიცხვიდან. იგი სწერდა: „აგრარულ პროგრამაში მთავარი ყურადღების გადატანა მოჯამაგირეთა დეპუტატების საბჭოებში. ყველა მემამულეთა მიწების ჩამორთმევა (კონფისკაცია); ყველა მიწების სახელმწიფოს ხელში გადასვლა; ამ მიწების გადაცემა მოჯამაგირეების და კლესკაცობის დეპუტატების საბჭოების განკარგულებაში“.

ყველა ეს დებულებები დადასტურებულ და განვიარებულ იქნა ცოტახნის შემდეგ პარტიულ კონფერენციაზე, აპრილის დასასრულს და ისინი დაედვა საფუძვლად ბოლშევიკური პარტიის სამოქმედო პროგრამას კერენსკის მთაურობის ხანაში. ლენინის მთავარ მიზანს ამ შემთხვევაში შეადგენდა გლეხკაცობის გადმოყენა რევოლუციის მხარეზე მისი დინსტერესება პროლეტარიატის რევოლუციის გამარჯვებაში. მას უნდოდა ეჩვენებია გლეხებისთვის, რომ მენშევიკები და ესერები, რომლებიც მათ დაპირებებს აძლევენ და საქმით მათთვის არაფერს აკეთებენ, მათ უსინდისოთ ატყუილბენ. 1917 წლის სექტემბრის თვეში ერთ თავის წერილში („რევოლუციის ამოცანები“) ლენინი სწერდა, სხვათა შორის, აი რას: „საბჭოთა მთავრობამ დაუყოვნებლივ უნდა გამოაცხადოს კერძო საკუთრება მემამულეთა მიწებზე გაუქმებულად, გამოუსყიდველად და უნდა გადასცეს ეს მიწები საგლეხო კომიტეტებს, ამავე კომიტეტებს უნდა გადაეცეს აგრეთვე მემამულეების ინვენტარიც (სანეურნეო იარაღები, საქონელი და სხვ.), რომლითაც სარგებლობის უფლება უწინარეს ყოვლისა უნდა მიენიჭოს უღარიბეს გლეხებს. ასეთი ზომები, რომლებსაც უკვე დიდი ხანია რაც თხოულობს გლეხკაცობის დიდი უმრავლესობა თავის ყრილობების დადგენილებებში და უთვალავ „ნაკაზებში“ ადგილებიდან (ცნობილი 242 „ნაკაზი“) ყოველივე პირობის გარეშე აუცილებელია და აუცილებლად გატარებულ უნდა იქნას ცხოვრებაში. ყოველგვარი გაჭიანურება და გადადება ამ შემთხვევაში, რასაც ადგილი ჰქონდა დროებითი მთავრობის დროს და რის გამო იტანჯებოდა გლეხკაცობა, შემდეგში დაუშვებელია. ყოველივე მთავრობა, რომელიც დააყოვნებდა ამ ზომების მიღებას, უნდა გამოცხადებულყო ხალხის საწინააღმდეგო მთავრობად, რომელიც ღირსი იქნებოდა იმის, რომ ის ჩამოეგდო ხალხის აჯანყებას“.

და მართლაც, ოქტომბრის რევოლუციის მოხდენის მეორე დღესვე საბჭოთა მთავრობამ გამოაქვეყნა მიწის დეკრეტი,¹⁰⁵) რომელიც სამუდამ-

ზოდ აუტყმებდა კერძო საკუთრებას უკვე შემამულეების მიწებზე და რომელიც ამ მიწებს ანიჭებდა საგლეხო კომიტეტებს იმათ განკარგულებაში თანახმად 242 საგლეხო „ნაკაზებისა“. ე. ი. რასაც ესერებინს პარტია რამდენიმე თვის განმავლობაში სიტყვით პირდებოდა გლეხებს, რღონდ კი ისინი გაჩერებული-ყოფილიყვენ და დამწყვდილებულიყვენ, საბჭოთა ხელისუფლებამ ბოლშევიკების მეთაურობით, მეორე დღესვე მოაწიჭა გლეხებს. ესერები გაბრაზებით ეცხადებდენ, რომ ბოლშევიკებმა და ლენინმა ჩვენ პროგრამა მოგვპარათ. მით უარესი ამ ვაჟბატონებასათვისა. იმათ დიდი ხნით ადრე შეგძლოათ იმის განხორციელება, რაც ბოლშევიკებმა აკეთა გაბედულებით განახორციელეს, როგორც კი მთავრობას სათავეში მოექცენ.

რა თქმა უნდა, ეს კიდევ არ ნიშნავდა ამას, რომ რევოლიუცია ამით უნდა დამთავრებულიყო. აქ ჯერ გლეხკაცობისათვის ხდებოდა მხოლოდ ბურჟუაზიული რევოლიუცია ბატონ-ყმობის კოველივე ნაშთების და შემამულეების მიწათმფლობელობის წინააღმდეგ. სოფელსა ჯერ არ განეცადა კლასობრივი ბრძოლა, მაგრამ რამდენადაც სოფელადე უნდა გახლებულიყო ის ბრძოლა, რომელიც ხდებოდა ქალაქში, იმდენად გლეხკაცობის შესახებ ჩვენი ტაქტიკა და ურთიერთობა უნდა გართულებულიყო. ასეც მოხდა. 1918 — 1919 წლებში იქ ხდებოდა ნამდვილი ხელჩართული სამოქალაქო ომი სოფლის ბურჟუაზიისა და სოფლის დატაკ გლეხკაცობის შორის. ეს მდგომარეობა საუკეთესოდ დაახსიათა უკვე თვით ლენინმა თავის მოხსენებაში პარტიის მერვე ყრილობაზე 1919 წლის მარტის თვეში. ამ მოხსენებაში (მოხსენება სოფლად მუშაობის შესახებ) ლენინი ამბობდა: „1917 წელს, ოქტომბერში, ჩვენ ვიღებდით ხელში სახელმწიფო ძალა-უფლებასა. მთელ გლეხობასთან ერთად. ეს იყო ბურჟუაზიული რევოლიუცია, რამდენადაც კლასობრივ ბრძოლას სოფლად ჯერ კიდევ ფრთები გაშლილი არ ქონებია... მხოლოდ 1918 წელს ზაფხულში დაიწყო ნამდვილი პროლეტარული რევოლიუცია სოფლად. ამ რევოლიუციის მოხდენა რომ არ შეგძლებოდა ჩვენ, ჩვენი მუშაობა არ იფარგებდა. პირველი ეტაპი ამ რევოლიუციაში იყო გამოყოფა სოფლად პროლეტარულ და ნახევრად პროლეტარულ ელემენტების და დაკავშირება იმათი ქალაქის პროლეტარიატთან სოფლია ბურჟუაზიის წინააღმდეგ საბრძოლველად.

ეს ეტაპი უკვე განელილია. ის ორგანიზაციები, რომლებიც ჩვენ ამ საქმისთვის შევიქმენით, — დატაკთა კომიტეტები, იმდენად გაბავრდენ, რომ ჩვენ შეგვიძლია ახლს იმათი გამოცემა წესიერად არჩეულ საბჭოებთ, ე. ი. სოფლის საბჭოების ისე მოწყობა, რომ ისინი შეიქმნენ პროლეტარული ხელისუფლების ორგანიზებად სოფლად. ეს საქმე ჩვენ დავამთავრეთ და ახლს რიგში დიდგა მეორე უფრო რთული საკითხი: ურეთიერთობა და დამოკიდებულება საშუალო გლეხთაან“.

ქ. საშუალო გლეხობა, როგორც ვიცით, მთელი გლეხკაცობის ერთ უდიდეს ნაწილს შეადგენდა და შეადგენს დღესაც. დამოკიდებულებას გლეხკაცობის ამ ნაწილის რევოლიუციასთან, ე. ი. უკანასკნელ ანგარიშში საბჭოთა ხელისუფლებასთან და კომუნისტურ პარტიასთან, უაღრესად დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა და აქვს. საქმე იმაში იყო, რომ ამ სამოქალაქო ომის დროს, რომელიც

სოფლად გაჩაღდა 1918 წელს და რომელიც აუცილებლად უნდა გაჩაღებულიყო, სოფლის ბურჟუაზიასთან (კულაკები) ერთად საშუალო გლეხკაცობაც იქნა შევიწროებული, მასაც ბევრი უსიამოვნება მიაყენეს მისი ქონების კონფისკაციის თუ სხვა რეპრესიული ზომების საშუალებით. ამით საშუალო გლეხკაცობა შესაძლებელი იყო სრულიად ჩამოგვეშორებია რევოლუციისაგან და მის მტრად გვექცია. და იმ სწორედ აქ იყო დროზე საჭირო ზომების მიღება ამის წინააღმდეგ, რომ როგორც პარტიას, ისე ხელიუფლებას დროზე შეეგნო ნამდვილი შეხედულება საშუალო გლეხობაზე.

პარტიის ნერვე ყრილობამ ამ შხრით დასაწყისი მისცა შემობრუნებას ჩვენ დამოკიდებულებაში საშუალო გლეხკაცობასთან. ეს შემობრუნება, ეს ახალი ტაქტიკა გლეხკაცობის წინაშე სახესებით განმარტა და განსაზღვრა მაშინაც ლენინმა. ლენინმა თავის მოხსენებაში ამ ყრილობაზე სახესებით ამოსწურა ეს საკითხი. მან მოიყვანა მარქსიზმის ყველა წინანდელი თეორეტიკოსების აზრი ამის შესახებ და განსაკუთრებით ენ გელსის სიტყვები. როგორც თვით მარქსი და ენგელსი. ისე კაუცკიც, როცა იგი კიდევ მარქსისტი იყო, ამტკიცებდეს, რომ სოციალისტური რევოლუციის ხანაში, როცა ერთიერთმანეთს ებრძვიან ბურჟუაზია და პროლეტარიატი, გლეხკაცობა ნეიტრალური უნდა გაეხადოთ, ე. ი. რომ იგი ბურჟუაზიის მხარეზე არ უნდა გადავიდესო. ლენინი უთითებდა იმაზე, რომ ჯერ კიდევ ენგელსმა სამ ნაწილად დაჰყო გლეხკაცობა: წვერილი, საშუალო და მსხვილი. ენგელსი ამბობდა: „შეიძლება მსხვილი გლეხკაცობის ძალდატანებით შევიწროებაც (подавление насилем) არ იქნეს ყოველგან საჭიროვო“. და საშუალო გლეხკაცობას რომ ძალდატანებით მივაყენოთ რაიმე შევიწროება, ეს არ უფიქრია არასოდეს ირც ერთ გონიერ სოციალისტს. ეს თვალთახედვის წერტილი ჩვენ გვითითებს იმ ჭეშმარიტებაზე, რომელსაც ხშირად ივიწყებენ, მაგრამ რომლის შესახებ თეორიულად ყველანი თანახმანი არიან. მემამულეების და კაპიტალისტების მიმართ — სრული ექსპროპრიაცია, მაგრამ „არავითარი ძალდატანება საშუალო გლეხობის მიმართ“. იმ რას ამბობდ ლენინი 1919 წლის დასაწყისში, როცა სამოქალაქო ომს სოფლად ჯერ კიდევ გამწვავებული ხასიათი ჰქონდა. იგი გადაჭრით მოითხოვდა, რომ იმ გადახრას და უწესოებას საშუალო გლეხობის მიმართ, რასაც ადგილი ჰქონდა ცხოვრებაში, დაუყოვნებლივ მოღებოდა ბოლო. ამას თხოულობდა მისი აზრით არა მარტო გლეხკაცობის ინტერესი, არამედ თვით რევოლუციის ინტერესიც. ახლა ყველან კარგად იცის, თუ რა გამოიწვია გლეხკაცობაში უხეშმა ტაქტიკამ. გლეხები ხშირად გაიძაბოდნენ: გაუმარჯოს საბჭოთა მთავრობას, მაგრამ ძირს კომუნიაო, ე. ი. კომუნისტებო. ლენინი რამდენიმეჯერ უსობდა ხაზს იმ ვარემოებას, რომ ძალდატანებით ჩვენ აქ ვერაფერს ვერ მივახწევთო. „ძალდატანება საშუალო გლეხკაცობის მიმართ წამოადგენს უდიდეს ბოროტებას“—ო, ამბობდა თავის მოხსენებაში. „საშუალო გლეხის ექსპროპრიაციაში კი არაა დღეს ჩვენი ამოცანა — ამბობდა იგი — არამედ იმაში, რომ გლეხებისგან ვისწავლოთ როგორ უნდა გადავიდეთ უკეთეს წესებზე და არ უნდა გავებედოთ ბრძანებლობა, — წესი, რომელიც ჩვენ მიზნად დავისახეთო“.

მართალია, ლენინის დასახელებულმა მოხსენებამ მერვე ყრილობაზე და იქ მიღებულმა დადგენილებამ საშუალო გლეხობის და სოფლად მეშაობის შესახებ საქმე გამოაუქმებეს, მაგრამ ეს კიდევ არ კმაროდა, საბჭო წლის განმავლობაში განუწყვეტელმა სამოქალაქო ომმა სასოფლო მეურნეობა სულ მთლად გაინადგურა; გლეხკაცობა იბრძოდა მემამულეების და კაპიტალისტების წინააღმდეგ ქალაქის მუშებთან ერთად, მაგრამ მას აღარაფერა შერჩა, არც პური, არც ტანთსაცმელი, იგი დაიშრა და გატიტვდა. საბჭოთა ხელისუფლება თხოულობდა მისგან პურს წითელი ჯარის და ქალაქის მუშების გამოსაკვებათ. მაგრამ გლეხკაცობა სამაგიეროს ვერაფერს იღებდა. მან ბევრი ითმინა, მაგრამ პური თმინა მას აღარ შეეძლო. 1920 წლის ბოლოს და განსაკუთრებით 1921 წლის დასაწყისში გლეხებში გაისმის უკვე დიდი დარტყინვა და უკმაყოფილება. სურსათის გაწერის პრაქტიკა აუტანელი შექნა. ამან პოვა თავს გამოძახილი 1921 წელს მარტის თვეში კრონშტადტის აჯანყებაშიც. საჭირო იყო ამ უკმაყოფილების დასახვა, მისი განსწვრება ისეთი შორსმხედველი თვლით, რომელიც მარტო ლენინს ჰქონდა. მან თავის შორსმჭვრეტელი თვლით დაინახა, რომ სურსათის გაწერის პოლიტიკა და პურის ყიდვის მონაპოვია უნდა შეიცვალოს, თორემ პროლეტარიატის და გლეხკაცობის კავშირს საფრთხე შეიქცევა. თავის მოხსენებაში მეათე ყრილობაზე¹⁹⁹ მან განაცხადა: „ჩვენ ვიცით, რომ მხოლოდ შეთანხმებას გლეხკაცობასთან შეუძლია დაიხსნას სოციალისტური რევოლიუცია რუსეთში. სანამ ეს რევოლიუცია არ მომხდარა სხვა ქვეყნებში“. ეს შეთანხმება მაშინ თხოულობდა დათმობას გლეხების მიმართ, სურსათის გაწერის მაგიერ სასურსათო გადასახადის შემოღებას და პურის კაჭრობის თავისუფლებას. პროლეტარიატის გენიოსმა ბელადმა იხსნა რევოლიუცია იმ განსაცდელისაგან, რომელაც მას აუცილებლად უნდა დასტებოდა თავზე. მაგრამ ცხოვრება ხომ არა დგას ერთ და იმავე წერტილზე. ის მუდამ მოძრაობაშია. ახალი ეკონომიური პოლიტიკა, რომელიც დაიწყო 1921 წელს სასურსათო გადასახადის და პურის თავისუფალი ვაჭრობის შემოღებით, თხოულობდა სახელმწიფო მსხვილ წარმოებასა და საგლეხო წარმოებას შორის კავშირის ჩამოგდებას, ე. ი. ქალაქის მუშების და გლეხების დაკავშირებას (смычка). და ერთი წლის შემდეგ პარტიის მეთერთმეტე ყრილობაზე²⁰⁰ ლენინი არკვევს ამ დაკავშირების პირობებს. იგი ამბობდა თავის მოხსენებაში: „ამ კავშირზე უნდა მიუთითოთ, რომ ის ნათლად დაინახონ, რომ მთელი ხალხი ხედავდეს მას... ჩვენი მიზანია, განვაახლოთ ეს დაკავშირება, და უმეტესი ყოველი გლეხობას, რომ ჩვენ ვიწყებთ იქიდან, რაც მისთვის გასაგებია, რაც მან იცის და რაც მათთვის მისაწდომია ეხლავე მისი დატაკი ცხოვრებისათვის, და არა რაღაც შორიდან ფანტასტიურიდან გლეხის თვალსაზრისით და დაუმტკიცოთ იმას, რომ ჩვენ შეგვიძლია მას დავეხმაროთ, რომ კომუნისტები მას ეხმარებიან იმ დროს, როცა იგი განიცდის საშინელ აუტანელ მდგომარეობას“.

ეს იყო უკანასკნელი პარტიული ყრილობა, რომელსაც ლენინი დაესწრო. მას ჩქარა მოუხსრო საშინელმა ავადმყოფობამ. მაგრამ იგი მაინც ენჯიდებოდა მეთორმეტე ყრილობისათვის, ამხადებდა ახალ მასალებს გლეხკაცობის მდგომ-

მარეობია გასაუმჯობესებლად და მასთან მტკიცე კავშირის შესაქმნელად და გასამაგრებლად. და თუმც მას აღარ შეეძლო თვით ყრილობაზე პირადათ დასწრება და ხელმძღვანელობა, მაგრამ იქ წარდგენილი იყო მისი წინადადებები მისივე განმარტებებით.

ახლა იგი უწინაარეს ყოვლისა ზრუნავდა მუშებისა და გლეხების დაახლოების, მათში მჭიდრო ურთიერთობის კონკრეტულ ფორმების გამოჩინებისთვის. იგი გვითითებდა სახალხო მასწავლებლის როლზე და კიდევ ამ ურთიერთობის ერთ ახალ ფორმაზე — მუშების შეფობაზე სოფელზე. „უნდა დადგინდეს იქიდან, რომ დავამყაროთ ურთიერთობა ქალაქსა და სოფელს შორის, მაგრამ არას შემთხვევაში იმ მიზნით, რომ შევიტანოთ სოფელში კომუნისმი. ასეთი მიზნის მიწვევა დღეს-დღეობით შეუძლებელია. ასეთი მიზანი უდროოა. აკეთი მიზნის დასახვა სარგებლობის მავიერ ენებას მოუტანს საქმესო“.

„მაგრამ — განაგრძობდა ლენინი — დამყარება ურთიერთობის და ერთსულოვნობის ქალაქის მუშებსა და სოფელს მშრომელებთან შორის, და მყარება მათ შორის ამხანაგობის იმ ფორმისა, რომელიც მათ შორის ადვილად შეიძლება რომ შეიქნას, ეს ჩვენი მოვალეობაა, ეს მუშათა კლასის ერთი უმთავრესი ამოცანათაგანია, იმ მუშათა კლასის, რომელიც ხელისუფლების სათავეში დგასო“.

ახვა თავის უკანასკნელ წერილებში, რომლებსაც ლენინი მძიმე ავადმყოფი უკარნახებდა ვადიმწერს, იგი ეხებოდა სოფლის საბჭოთა აპარატს; მას აწუხებდა ის გარემოება, რომ ეს აპარატი არ ვარგოდა, რომ ის ჩვენ არ გვეკუთნოდა, რომ ეს აპარატი, ე. ი. მისი შეზღვეულობა, ანუ ადამიანური მასალა, რომლისგანაც ის შესდგებოდა, ძველი ბიუროკრატიული წესწყობილებიდან ვადმოცემული იყო, იგი გვითითებდა ამ აპარატს გაუმჯობესების ერთ საშუალებაზე. საკონტრალო კომისიის და მუშათა და გლეხთა ინსპექციის გაერთიანებაზე. შეთორმეტე ყრილობამ¹⁰⁵ მიიღო გველა ეს წინადადებები, როგორც ლენინის უკანასკნელი ანდერძი.

ერთი წელიწადი გავიდა; რაც ლენინი ფიზიკურად სამუდამოთ მოკვშორდა. პარტია და ხელისუფლება საზრდოობს მისი იდეებათ, მისი მაგალითით, მისი სიტყვით და საქმით. მის დიდ ანდერძებში, რომლებიც მან ჩვენ ვადმოგვცა და დაგვიტოვა, რათა მოვუაროთ და განვახორციელოთ, პირველი ადგილი უთუოდ უჭირავს პროლეტარიატსა და გლეხკაცობის შორის მტკიცე და შეუზღვეველი კავშირის შენარჩუნებას. ჩვენ ეს ანდერძი უნდა შევასრულოთ რათაც არ უნდა დაგვიჯდეს ესა თავადები რევოლიუციის გამარჯვებისა ჩვენში იმ რთულზე ურთულეს პირობებში, რომლებშიაც ჩვენ გვიხდება სოციალისტურ წესწყობილებაზე ვადმავლა, ერთი მხრით მეტად ჩამორჩენილ ქვეყანაში და მეორე მხრით ირგვლივ მტრებით ვარემოცულ ქვეყანაში.

გაზეთი „რეშა“
1925 წლის 21 იანვარი
№ 17 (652).

მ ი წ ი ს ს ა კ ი თ ხ ე ბ ი

მიწის საკითხი საერთოდ ყოველთვის ითვლებოდა არა თუ ყველაზე უფრო მწვავე, არამედ ყველაზე უფრო რთულ საკითხად. ასეთსავე მდგომარეობაში დარჩა ეს საკითხი საბჭოთა ხელისუფლების დროსაც. მეგრ გულუბრყვილოთ მართლაც ეგონათ, რომ მიწის საკითხის გადაჭრა ერთი დაკვრით ან ერთი კალმის მოსმით შეიძლებოდა.

მართალია, საბჭოთა ხელისუფლებამ გადაჭრა ან საკითხის ერთი მხარე, თუმც ყველაზე უფრო საყურადღებო, ყველაზე უფრო არსებითი მხარე. ჩვენ ვამბობთ მიწის ნაციონალიზაციაზე, ე. ი. მიწაზე კერძო საკუთრების მოსპობაზე. ამნაირად საბჭოთა ტერიტორიაზე მიწა გამოცხადდა მუშების და გლეხების სახელმწიფოს კუთვნილებად.

ამ აქტით ისობა მიწის ყიდვა-გაყიდვა, მიწით ვაჭრობა-აღებშიცემობა, ანუ სბეკულიაცია. მშრომელს ენიჭება მიწის სარგებლობის უფლება. ეს დებულება საბჭოთა წესწყობილებისთვის ყოველად უდავო და ურყვეელია, ასე რომ მასში რაიმე ცვლილების, შესწორების ან კორექტივის შეტანა ყოველად შეუძლებელია და დაუშვებელი. და თუ ჩვენ აქ კვლავ დაგვიჩრდა ამ დებულებაზე შიოთიება, ეს აიხსნება იმ გარემოებით, რომ ამ უკანასკნელ დროს მიწის შესახებ ადგილი აქვს ზოგიერთ შემთხვევაში ისეთ გადაბრას და იეთ ახსნა-განმარტებას, რომლებიც საფრთხეში აყენებენ მიწის ნაციონალიზაციის პრინციპს და რომლებც შესაძლებლად გახდიან ფაქტიურად მიწის ყიდვა-გაყიდვის დაკანონებას, რაც თანახმად ჩვენი მიწის კოდექსის 25 მუხლისა²²) კატეგორიულად აკრძალულია.

რათ ხდება ეს? რაში მდგომარეობს ამის მთავარი მიზეზი? რომ ეს მიზეზი ანუ მიზეზები უფრო ადვილად გავიგოთ, მე ნოიყევან აქ შემდეგ შემთხვევას, დაახლოვებით ამ ერთი თვის წინად გაზ. „კომუნისტში“ (№ 123), იურიდიულ რჩევა-დაროგების განყოფილებაში მოთავსებული იყო ახსნა-განმარტება მიწის შესახებ ერთი შეკითხვის გამო. მე საჭიროდ მიმანია საქმის გამოსარკვევად, როგორც ეს შეკითხვა, ისე ამ შეკითხვაზე პასუხი მოვიყვანოთ აქ სიტყვა-სიტყვით.

„მაქვს თუ არა უფლება ლიკვიდაცია უყო ქონებას და გადმოვსახლდე ქალაქში.

კ ი თ ხ ე ა :

მე ვცხოვრობ სოფ. სურხეში (სენაკის მაზრა) ვარ ქვრივი. მე გარდამეცვალა შეილიც და ოჯახში დავრჩი უმუშევრად 60 წლის მოხუ-

ცებულა, რის გამო იძულებული ვარ გადავსახლდე ქალაქ ტფილისში ჩემს უფროს შვილთან (რკინის გზის მუშა); მას ყაცს ხუთი სული შესანახი, ჯამაგირს იღბეს მეხუთე ხარისხით 22 მანეთს; მაქვს საკუთრება: ეზო შემოვლებული ღობით, სადაც სდგას ერთი ოდა თავის ბელელით და სამეურნეო მოწყობილობით; მოშენებულია ეენახი და ნამყენი ხეხილა და საკუთარ შრომით გაშენებულია თხმელის ტყე.

ამ სახლკარის მიღამობის (თავის ნაშენით) სივრცე შეადგენს 3 ქვევას; ამას ვარდა კიდევ მაქვს გაცალკეებულად სახნავ-სათესი მიწა, დამუშავებული საკუთარი შრომით.

მევაჭრება ამავე სოფლის გლეხი, რომელიც ცხოვრობს ამავე სოფელში უეარგის ხრიოკ ალაგას; ვინაიდან მე ვარ გაქირვებული და მამულის მოვლა არ შემიძლია, მინდა მივყიდო მამული შემოადინიშნულ გლეხს და ლიკვიდაცია უყო ჩემს ქონებას და ვადმოვსახლდე ქალაქში შვილთან.

ადგილობრივი აღმასკომის თავმჯდომარე არ მაძლევს გაყიდვის უფლებას და ყოველმხრით ხელს მიშლის.

გთხოვთ მიმასუხოთ, მაქვს თუ არა უფლება ლიკვიდაცია უყო ჩემს ქონებას (გაყვილო სურვილისამებრ) და ვადმოვსახლდე ქალაქში.

მიწის მუშის ქვრივი ქრისტინე, სალარისიშვილი“.

როგორც ხედავთ, ეს ნამდვილი ტიპური შემთხვევაა. ასეთი მაგალითები ჩვენ ცხოვრებაში მრავალია. კითხვა ნათლად და აშკარად არის დაყენებული. შემკითხველი თხოულობს მიწის გაყიდვის უფლების მინიჭებას; არც მეტი არც ნაკლები. ეს კი დაუშვებელია ჩვენი მიწის კოდექსის ძალით. როგორ პასუხს აძლევს მას „კომუნისტი“ — იურისტი? მოგვყავს აქ ეს პასუხიე სიტყვა-სიტყვით.

პ ა ს უ ხ ი :

„მიწა-წყალი და ტყე შეადგენს რესპუბლიკის საკუთრებას. ამიტომ მათზე მოსაბილია კერძოსაკუთრებრივი უფლებები. მათი (მიწა-წყლის და ტყის) გაყიდვა აკრძალულია — და ამაში დამნაშავენი დაისჯებიან სისხლის სამართლის კოდექსის ძალით (ჩამოერთმევათ აგრეთვე გაყიდული მიწა-წყალი); სხვა ქონების (სახლის და სხვა ნაშენის, შენობების, ეენახის, ბოსტნის, მცენარის, ბალის და ნათესის) გაყიდვის უფლება თქვენ გაქვთ, ვინაიდან ყველა ეს გეკუთვნით თქვენ) იხ. მიწის კოდექსის მუხ. 23).

გაქვთ უფლება გადასახლდეთ ქალაქში, მხოლოდ დღიდან თქვენი ქალაქში გადასახლებისა სამი წლის განმავლობაში თქვენ უნდა მოახდინოთ ძველ ბინადრობაზე თქვენი ქონების (შენობების, ნაშენის ბალ-ბოსტნის და მიწაში შეტანილ გაუმჯობესებისა) სრული ლიკვიდაცია. (იხ. მიწ. კოდექსი მუხ. 170)“.

ამ პასუხში ყველაფერი არეულია. სახლი, შენობა, ბაღი, ეენახი, მცენარე — ყველა ერთ კალათშია მოთავსებული. ამავე დროს, თუმც ერთი მხრით პასუხის ავტორი აცხადებს, რომ მიწის და ტყის გაყიდვა აკრძალულია, შაგრამ მეორე

მხრით მისი პასუხი ფაქტიურად აკანონებს სწორედ მიწის გაყიდვას. აბა ერთი დიდიქრდით იმაზე, თუ როგორ შეიძლება ვენახის და ბაღის გაყიდვა სინამდვილეში? განა ეს არ ნიშნავს არსებითად მიწის გაყიდვას? რომ ავიღოთ მარტო საქართველო, შეგვიხილია ვსთქვათ, რომ ერთი მესამედი ნაწილი მიწაც ყველა დამუშავებული მიწებისა შეიცავს აქ ვენახებს, ან ბაღებს. თუ დავეთანხმეთ ზევით დასახელებულ პასუხის ავტორს, გამოდის, რომ ჩვენ უნდა დავუშვათ ყველა ამ მიწების ყიდვა-გაყიდვა, ისე კულტურულ სასოფლო მეურნეობას ჩვენ ვერ წავსწვვთ წინ, ვერ ავაყვავებთ, მაგრამ თუ ჩვენ დავეთანხმებით ზემოთ მოყვანილ „პასუხის“ ავტორს და გავყვებით მის ლოლიკას, ჩვენ ეს ლოლიკა აუცილებლად მიგვიყვანს იმ დასკვნამდე, რომ საერთოდ უნდა დაუშვათ მიწის ყიდვა-გაყიდვა, ე. ი. გადაუქმონ მიწის ნაციონალიზაცია, რაც ნიშნავს ოქტომბრის დიდი რევოლუციის ერთი უდიდესი მონაპოვარის გაუქმებას. ამჟამად, რომ ამას ჩვენ ვერ დაუშვებთ. მაგრამ აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს კი მიწის ყიდვა-გაყიდვის დაკანონება სასოფლო მეურნეობის განვითარებისათვის?

ზემოთ მოყვანილ ახსნა-განმარტება მე თავის დროზე მიეაქციე სათანადო ყურადღება და მოვიხილოვე ვისგანაც გვერ იყო, თუ რაზე ეყრდნობოდა ხსენებული ახსნა-განმარტების ავტორი, როცა იგი ასეთ პასუხს იძლეოდა. გამოირკვა, რომ ავტორი ემყარებოდა ერთი მხრით თვით ჩვენი მიწის კოდექსის 23 მუხლზე და მეორე მხრით მიწათმოქმედების ზოგიერთ სპეციალისტების განმარტებაზე, რომლებც მათი აზრით თითქო ლოლიკურად გამომდინარეობენ მიწის კოდექსის დასახელებული მუხლიდან. რას ამბობს ეს მუხლი? იქ ჩვენ ვკითხულობთ: „ყველა ნაგებობა, შენობა, ნათესი, მცენარე და, საერთოდ, ყველაფერი, რაც დაკავშირებულია მიწის ნაკვეთთან და რაც მიწის მუშის სარგებლობაშია, ეკუთვნის მას“. უნდა აღვნიშნოთ აქ, რომ ეს მუხლი სიტყვა-სიტყვით ნათარგმნი რუსეთის მიწის კოდექსიდან.

უნდა ითქვას, რომ ეს მუხლი როგორც ქართული, ისე რუსულ კოდექსში მეტად ბუნდოვანია და მას შეუძლია გამოიწვიოს მრავალგვარი გაუგებრობა. მაგრამ ჩემის აზრით, რამდენადაც ეს მუხლი არ უნდა იყოს ბუნდოვანი, ყოველ შემთხვევაში იქიდან ყოველად შეუძლებელია იმ დასკვნის გამოყვანა, რომ ჩვენი მიწის კოდექსის ძალით ვითომც შეიძლებოდეს ვენახის ან ბაღის გაყიდვა ან ყიდვა. როცა ხსენებულ ახსნაგებს მე ასე დაუყენე საკითხი, იმათ თავის მხრით სცადეს დაეცვათ თავისი დასკვნები შემდეგი მოსაზრებით: 1. ამ საკითხს აყენებს დღეს თვით ცხოვრება და ჩვენ იძულებული ვართ ანგარიში გაუწიოთ; 2. თუ მიწის მოსარგებლეთ ჩვენ არ მივეციტ ვენახის, ბაღის და საზოგადოთ ძვირფას მცენარეების პლანტაციების ყიდვა-გაყიდვის უფლება, ისე შეუძლებელი შეიქნება ჩვენში სასოფლო მეურნეობის განვითარება; და 3. ასეთი დათნობა უკვე დაშვებულია რუსეთის საზღვრებში მაგ., გერმანელების რესპუბლიკაში.

ყველა ეს მოსაზრებები რამდენიმედ განმეორებული იქნა შემდეგ მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატის წარმომადგენლების მხრით სოფლის საკითხების გასარჩევად მოწვეულ თათბირზე, როცა მიწის იჯარით გაცემის ვა-

დაზე იყო მსჯელობა. ამიტომ ჩვენ სავალდებულოთ მიგვაჩნია მოკლეთ უბასუ-
ბით ამ მოსაზრებებზე.

უპირველეს ყოვლისა უნდა ითქვას, რომ მიწის ყიდვა-გაყიდვა სოფლად
ხდება, რა თქმა უნდა, საიდუმლოდ. ამ მოვლენის აღმოფხვრა ერთბაშად არ
შეიძლება. მაგრამ ამ საბუთის ძალით შეგვიძლია თუ არა ჩვენ დავაკანონოთ
მიწის ყიდვა-გაყიდვა? არა. ჩვენ ეს არ შეგვიძლია და არც გვაქვს ამის უფლება.
ამის დაშვება იქნებოდა კვლავ დიდძალი მიწების მოგროვება ზოგიერთების
ხელში და უმიწაწყლო გლეხების ახალი კადრების გაჩენა. მართალია, ჩვენ ანგა-
როში უნდა გაუწიოთ ცხოვრების მოთხოვნილებებს, მაგრამ ეს სრულებით იმას
არ ნიშნავს, რომ ჩვენ წვრილბურჟუაზიულ სტიქიას საცხებით დავემორჩილოთ
და მისი ნაბიჯი შევიქნეთ. რომ ამ სფეროში ჩვენ დღეს მძლავრად გვაწევება
წვრილბურჟუაზიული სტიქია — ეს უშეგოა, მაგრამ განა ჩვენ გულზე ხელები
უნდა დავიკრიფოთ და დავიხოჭოთ მის წინაშე? არავითარ შემთხვევაში, პირ-
იქით ჩვენ უნდა ვაწარმოოთ სტიქიის წინააღმდეგ შეუპოვარი ბრძოლა მის და-
საძლევით, რა თქმა უნდა გონივრული ეკონომიური ზომების საშუალებით. ასეთი
ზომები უკვე არსებობენ და ჩვენ ისინი უნდა გამოვიყენოთ. რაც შეეხება მეორე
მოსაზრებას, უნდა განვაცხადოთ, რომ სასოფლო მეურნეობაში ინტენსიური მე-
ურნეობის განვითარებას ხელს უშლის არა მიწის ყიდვა-გაყიდვის აკრძალვა,
არამედ სულ სხვა გარემოებები, რომელთა შორის მე დავასახელებ აქ უმთავ-
რეს სამს.

1. მიწების უთავბოლო, უსისტემოდ დაუსრულებელი ჩამორთმევა და შემ-
დეგ ამ მიწების უკანონოდ მითვისება. ეს მოვლენა დღემდისაც გრძელდება.
ამ ვაქანალიას ერთხელ და სამუდამოთ ბოლო უნდა მოეღოს; 2. მიწის მოუ-
წყობლობა თანახმად ახალი კოდექსისა, მიწის მონარგებლებმა არც კი იციან,
დარჩებათ იმათ სარგებლობაში ის ნორმა, რომელიც მათ ამჟამად დატოვე-
ბული აქვთ, თუ არა. ამიტომ ჩვენი ამოცანაა არა მიწის ყიდვა-გაყიდვის და-
შვება, არამედ მიწის მოწყობის საქმის დაჩქარება, ეს უთუოდ მისცემს დიდ
იმპულსს სასოფლო მეურნეობის განვითარებას, და 3. სასოფლო მეურნეობის
ნაწარმოების საქონლიანობის განვითარება ამ ნაწარმოებისათვის ბაზრის მოპო-
ებით. უნდა არ იცის, რომ ეს საქონლიანობა დღეს დაცემულია, როცა ჩვენი მე-
ურნეობის ნაწარმოებს (თამბაქოს, ჩაის, ღვინოს, ხეხილის და სხვ.), ბაზარი არა
აქვს და ამიტომ ყოველივე ეს ან ჩაღის ფასად იყიდება ან სრულიად ფუჭდება
და იკარგება. ყველა ამ ნაწარმოებთა მოყვანა, კულტურა, ჩვენში ერთი ათად
გაიზრდებოდა, თუ რომ იმათთვის უზრუნველყოფილი იქნებოდა ხელსაყრელ
პირობებში ვასალება. აი რისთვის უნდა ვიზრუნოთ ჩვენ დღეს. მიწის ყიდვა-
გაყიდვის აკრძალვა აქ სრულებით არაფერ შუაშია.

ბოლოს მესამე საბუთით, რომ თითქოს მიწის კოდექსში იყოს ტენდენცია
მიწის ყიდვა-გაყიდვის დასაშვებლად, ეს მოსაზრება ყოველად უსაფუძვლოა, ვი-
ნაიდან აქ ასეთ ტენდენციას ადგილი არა აქვს.

ასეთია მიწის საკითხის ვითარება ყიდვა-გაყიდვის მხრივ. აშკარაა, რომ
წვრილბურჟუაზიული სტიქია ამ სფეროში განსაკუთრებით გვაწევება და ლამობს
შუშათა კლასის ერთი უდიდესი გამარჯვების გაქარწყლებას. მაგრამ მეორე

მხრივ ისიც აშკარაა, რომ ამ მოწოდებას ჩვენ მთელი ენერჯით, გადაწყვეტილი უნდა შევებრძოლოთ და არ მივცეთ საშუალება, რომ მან ჩვენ გვძლიოს.

დღე, იცოდეს ყველამ, რომ მიწაზე კერძო საკუთრების მოსაპოვებელი დაკანონებულია საბოლოოდ და ურყევლად და ეს კანონი უცვლელად უნდა გატარდეს ცხოვრებაში. ეს იმას როდი ნიშნავს, რომ მიწის საკითხის ირგვლივ ჩვენ არ გვიღვას წინ გადასაჭრელად კიდევ სხვა მრავალი არსებობდა უფრო წერილობრივი საკითხები. მრავალი ამ საკითხებიდან მეტად ძნელი გადასაჭრელია. მაგრამ ჩვენ იმათ ვწყვეტთ.

ამ საკითხებს მე ვეცდები დაუბრუნდე შემდეგ წერილში.²³⁾

გაზეთი: „კომუნისტი“,
1925 წლის 10 ივლისი,
№ 156 (1311).

ნაწილი მეოთხე

ფ. შანაბაძე.

სოფლის
მეურნეობის
კოლექტი-
ვიზაცია

ტფილისი
1928

პირველი გამოცემის გარეგანი

სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაცია

I

როგორც ვიცით, სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაცია არის პირდაპირი გზა სოციალისტური მიწათმოქმედებისაკენ.

სხვა გზა ამ მზნის განსახორციელებლად არ არსებობს. ჯერ კოოპერაცია: საბოძმშარებლო და სასოფლო-სამეურნეო, ე. ი. ერთი — ქალაქის ნაწარმოების შექმნა და მეორე მხრით — სოფლის მეურნეობის ნაწარმოების გასაღება გლეხკაცობის კოოპერაციაში გაერთიანების საფუძველზე, და შემდეგ უკვე თვით სასოფლო-სამეურნეო წარმოების მოწყობა — ორგანიზაცია ცალკე დაქსაქსულ გლეხ-მეურნეობათა შეკავშირების საფუძველზე.

ასეთია სოციალისტური მრეწველობის გვერდით სოციალისტური მიწათმოქმედების ორგანიზაციის პირდაპირი გზა.

ჩვენ ვიცით, რომ ეს გზა ადვილი არაა, პირაქით, სოფლია მეურნეობაში სოციალიზმის განხორციელება წარმოადგენს მეტად რთულს და მეტად ძნელ ამოცანას. და ამ უსუდიდესი ამოცანა დგას დღეს ჩვენს წინაშე არა თეორიულად, არა განყენებულად, არამედ პრაქტიკულად, სინამდვილეში. საქმე მარტო იმაში კი არ არის, რომ ჩვენ გვაქვს დირექტივები — დავალებები როგორც პარტიის, ისე საბჭოთა ხაზით. კოლექტიურ მეურნეობათა ორგანიზაციის შესახებ, საქმე იმაშია, რომ სოციალისტური მრეწველობის გვერდით ქალაქად შეუქმნებელია დიდი ხნით იარსებოს წვრილმა დაქსაქსულმა საგლეხო მეურნეობამ სოფლად. ერთი მხრით მსხვილი სოციალისტური მეურნეობა პროლეტარიატის ხელში, მეორე მხრით წვრილი დაქსაქსებული საგლეხო მეურნეობა. ესაა ორი სრულიად სხვადასხვა გვარი სისტემა, რომლებიც ერთმანეთს ეწინააღმდეგებიან. იმავე დროს ამ ორი სისტემას შორის მუდმივი და მჭიდრო კავშირია განმუღლი ნაწარმოებთა ურთიერთშორის გაცვლის საფუძველზე. ამ ნიადაგზე ურთიერთი გავლენა და ზედმოქმედება აუცილებელია. მაგრამ ეს ორი სისტემა ერთნაირად ძლიერი როდია. პროლეტარულ სახელმწიფოს ხელშია მთელი ნაციონალიზაცია ქმნილი მსხვილი მრეწველობა, მთელი ტრანსპორტი (რკინისგზები, ზღვის და მდინარეების მთელი ფლოტი), მიწა, საგარეო ვაჭრობა, მთელი საკრედიტო სისტემა, თითქმის მთელი საბითუმო ვაჭრობა შინაურ ბაზარზე (სახელმწიფო ვაჭრობა და კოოპერაცია) და წვრილი საცალო ვაჭრობის დიდი ნაწილი, თავის-

თავად იგულისხმება, რომ ასეთ პირობებში ყოველივე უპირატესობა სოციალისტური მრეწველობის მხარეზეა.

აქედან სრულიად ბუნებრივია, რომ სოციალისტური მრეწველობა თანდათან უნდა გახდეს ხელმძღვანელი სასოფლო მეურნეობის განვითარების საქმეში, და გაიყოლიოს თან სოციალიზმის გზით წერილი დაქუცმაცებული საგლეხო მეურნეობა. მაგრამ შესაძლებელია განვითარების მეორე გზაც. შესაძლებელია ის, რომ ჩვენი სახალხო მეურნეობის და, მაშასადამე, აოფლის მეურნეობისაც, განვითარება წავიდეს არა სოციალისტური, არამედ ბურჟუაზიული გზით, მაგრამ ეს დასაშვებია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ჩვენ ქვეყანაში პროლეტარიატის დიქტატურა დაეცემა ან გადაგვარდება, ე. ი. იმ შემთხვევაში, თუ კომუნისტური პარტიას ხელიდან გამოეცლება ხელმძღვანელობა ან და ის გადაგვარდება. მაგრამ არც პროლეტარიატის დიქტატურის და არც კომუნისტური პარტიის გადაგვარება-გარდაქმნაზე ფიქრიც არ შეიძლება. ჩვენ გამოვიდვიართ საბჭოთა ხელისუფლებია არსებობიდან ერთი მხრით და კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობიდან მეორე მხრით. ყოველივე ეს კი უკვე უზრუნველყოფს როგორც ნაციონალიზაციამწილი მრეწველობის, ისე საერთოდ ყველა იმ ფაქტორების თანდათან და შეუჩერებელ ზრდას, რომლებიც იმყოფებიან პროლეტარულ სახელმწიფოს ხელში და რომლებიც აცლიერებენ და აქარებენ სოციალიზმის შენებას. ასეთ პირობებში საბჭოთა სოფლის განვითარება აუცილებლად სოციალისტური გზით უნდა მოხდეს. და ამ გზაზე უკვე დადგა ჩვენი სოფელი, სამომხმარებლო და სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციის ზრდა-განვითარება ერთი მხრით და სხვადასხვა კოლექტიურ მეურნეობათა გამრავლება სოფლად მეორე მხრით მოწმობენ იმას, რომ სოციალიზმისათვის სოფლად საფუძველი ჩაყრილია ან იყრება ყოველ შემთხვევაში ახლა. ამრიგად სოციალისტურა წარმოება სასოფლო მეურნეობაში უკვე დაწყებულია ახლა საქიროა მისი გაძლიერება და დაჩქარება.

უწინარეს ყოელისა საქიროა დაეასახელოთ სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციის გზები და ფორმები. უნდა განვაცადლო, რომ ჩვენ არ გვიხდება ამ გზების და ფორმების გამოგონება, შეთხზვა. ყოველივე ეს ჩვენ მოცემული გვაქვს თვით ცხოვრების მიერ. პრაქტიკამ შექმნა და გამოამუშავა ეს ფორმები. ჩვენ მხოლოდ ვაუმჯობესებთ და განვითარებთ კოლექტივიზაციის იმ ფორმებს, რომლებიც შექმნა თვით ცხოვრებამ.

ჩვენ არ შევჩერდებით აქ კოოპერაციის არც ერთ ფორმაზე. კოოპერაციის საშუალებით ჩვენ ვაერთიანებთ მხოლოდ კერძო მფარმოებლებს; ან მომხმარებლებს ან გამსაღებლებს.

კოოპერაციაში არც მომხმარებლები და არც გამსაღებლები თავის მუშაობას არ აერთიანებენ. რა თქმა უნდა, საბჭოთა კოოპერაცია არსებითად განირჩევა იმ კოოპერაციიდან, რომელიც ბურჟუაზიულ ქვეყნებში არსებობს. საბჭოთა კოოპერაცია წარმოადგენს უკვე ნაბიჯს სოციალიზმისაკენ. მოიგონეთ, თუ რა როლს და მნიშვნელობას აძლევდა ამს. ლენინი კოოპერაციის საბჭოთა პირობებში. მისი დრმა რწმენით, ის არის გზა სოციალიზმისაკენ. მაგრამ კოოპერაციიდან საქიროა გადადგმულ იქნას შემდეგი ნაბიჯი: კოოპერატიული შეკავ-

შირება და გაერთიანება თვით წარმოების საფუძველზე. ადამიანთა პირველი-საზოგადოებრივი წარმოიშვენ სწორედ ამ ნიადაგზე, ნივთიერი წარმოების საზოგადოებრივი ორგანიზაციის საფუძველზე. ასეთები იყვნენ-კაცობრიობის განვითარების პირველ საფეხურზე წარმოშობილი კომუნები მონადირეთა, მეჯოგეთა და სხვ. და სხვ. პირველყოფილი ადამიანთა ტენიკის და საერთოდ საწარმოო ძალის უმდაბლეს დონეს და სრულ განუვითარებლობას რამოდენიმედ ანაზღაურებდნენ პირველყოფილი კომუნები. მაგრამ როგორც ვიცით, დროთა განმავლობაში ეს კომუნები დაიშალენ და თანდათან გაჰქრენ ცხოვრებიდან. მისთან ერთად გაქრა ადამიანთა თანასწორობაც. ყველა ამის ადვილას წარმოიშვა და თანდათან განვითარდა კერძო თაოსნობა, კერძო ინიციატივა და მისთან ერთად ჩაეყარა საფუძველი უთანასწორობას. ადამიანთა შორის. წარმოიშვენ და განვითარდნენ ადამიანთა ადამიანების მიერ ყველფის და დამორჩილების სხვადასხვა ფორმები: მონობა, ფეოდალიზმი და კაპიტალიზმი. კაცობრიობამ საერთოდ, თუ არ მივიღებთ მხედველობაში ზოგიერთ გამონაკლისს, განვლო ყველა ეს საფეხურები გარდა უკანასკნელი საფეხურისა, ე. ი. კაპიტალიზმის. კაცობრიობამ უკვე მიიღწია საზოგადოებრივი განვითარების იმ საფეხურს, როცა აუცილებელი ხდება ადამიანთა სრული თანასწორობის დამყარება, ე. ი. სამუდამოდ მოსპობა ადამიანის ადამიანის მიერ ჩაგვრისა და ყველფისა. ამ მდგომარეობას ეწოდება სოციალიზმი.

სოციალიზმის დამყარება მოხდება შრომის განსაზოგადოებრივებით, ე. ი. ნივთიერი წარმოების მოწყობით საზოგადოებრივ საფუძველზე. კაცობრიობა ღებრუნდება ისევე ძველ ფორმებს, სხვადასხვა კომუნებს, ე. ი. სამუშაოთა შესრულებას საერთო ძალით, მხოლოდ იმ არსებითი განსხვავებით, რომ ეს კომუნები აღარ არიან ახლა შედეგი საწარმოო ძალთა უმდაბლესი დონისა ან სრული განუვითარებლობისა. პირიქით, ახალი კომუნები უნდა მოეწყონ უაღრესად განვითარებული ტენიკის საფუძველზე და ამასთანავე ისინი საპირკველად უნდა დაედენ სოციალიზმს.

როგორც ვიცით, ოქტომბრის რევოლიუციის შედეგით საბჭოთაი ქვეყნებში დაძლეული იქნა კაპიტალიზმიც და დაიწყო სოციალისტური მშენებლობის ხანა. ჩვენ ვებებით აქ ამ მშენებლობას მხოლოდ სასოფლო მეურნეობის დარგში.

როგორც ვთქვიან ზეითა, ჩვენ არ გვიხდება აქ რაიმეს გამოგონება. ცხოვრება თითონ იძლევა, რაც საჭიროა. სხვადასხვა გვარი ამხანაგობები, არტელები და კომუნები დიდი ხანია არსებობენ სოფლად, მაგრამ ბურჟუაზიულ ხანაში ისინი ვერ ხეირობდნენ, ნაშინ იასინი მუდამ სულს დაფავდენ; და საერთოდ იმ დროს ისინი მეტად იშვიათ მოვლენას წარმოადგენდნენ. მდგომარეობა ძირითადად გამოიცვალა ოქტომბრის რევოლიუციის შემდეგ, რომელიც სოციალისტური რევოლიუციის დაწყება იყო. მუშების და გლეხების ერთმა ნაწილმა ეს როგორღაც ინსტიტუტურად იგრძნო და თავისთავად, ყოველივე ხელმძღვანელობის გარეშე ჩნდებთან სასოფლო-სამეურნეო არტელები და კომუნები, რომელთა რიცხვი პირველ ხანებში სოკოსავით იზრდებოდა. სასოფლო-სამეურნეო არტელები და კომუნები წარმოადგენდნენ კოლმეურნეობათა უმაღლეს ფორმას, რომელიც მოითხოვს საერთოდ დიდ მომზადებას ერთი მხრივ და აკეთა იმათი წევრების.

საკმარისად მაღალ კულტურულ დონეს და სათანადო შეცნობას, მეორე მხრით, თავისთავად იგულისხმება, რომ ამ მოთხოვნების დაკმაყოფილება იმ დროს უმეტეს ნაწილად შეუძლებელი იყო არტელების და კომუნების მხრით, და ეს მით უფრო, რომ არც პარტია და არც ხელისუფლება მაშინ იმათ თითქმის სრულეზით არ აქცევენდნ ყურადღებას, და, მაშასადამე, ვერც სათანადო ხელშეწყობას უწყევდნ. ყველა ამის გამო მრავალი არტელი და კომუნა ჩქარა დაიშალა, დანარჩენი კი უმეტესად განაგრძობდნ არსებობას, მაგრამ იმათი მდგომარეობა ვერ იყო სასურველი, მოსლიოდით ზარალი ზარალზე, თითქმის განუწყვეტილი დაეა და უკმაყოფილება შეგნით შრომის ორგანიზაციის სრულეზით მოუწყვრიგობის ნიადაგზე და სხვ. და სხვ.

ამავე დროს პრაქტიკამ წარმოშვა სასოფლო მეურნეობაში შრომის განსაზოგადოების უფრო მარტივი ფორმები სხვადასხვაგვარი ამხანაგობების სახით, რომლებს საშუალებით გლეხები აერთებენ თავის მუშაობას, ე. ი. საერთო ძალით ამუშავებენ მიწას, ან თავიანთ მეურნეობათა ნაწარმოებთ, როგორც მაგ. რძიდან აკეთებენ ყველს, ერობ-კარაქს, იძენენ სასოფლო-სამეურნეო იარაღებს (ტრაქტორებს, სალენწავ და სანიავებელ მანქანებს და სხვ. და სხვ.), ქმნიან ამხანაგობებს გაუმჯობესებული საქონლის გასაშენებლად, გაუმჯობესებული საოთესლე მასალის მისაღებლად და სხვ. და სხვ. ყველა ამ შემთხვევებში გლეხური მეურნეობები განაგრძობდნ არსებობას როგორც კერძო მეურნეობანი, მაგრამ ასეთი ამხანაგობების წევრი-გლეხები უკვე ეწვევიან მუშაობას საერთო ძალით, როგორც მიწის დასამუშავებლად, ისე მეურნეობის სხვადასხვა ნაწარმოების გადასამუშავებლად, და მიღებულ ნაწარმოებს კი ინაწილებენ თანაბრად თითოეული იმათგანის მიერ გაწეული შრომისა. მაგრამ ესა მხოლოდ დასაწყისი, ესა მხოლოდ პირველი ნაბიჯი. თუ ამ ამხანაგობებში საქმე კარგად მოეწყო, და გლეხები ღირწმუნდნ საქმით იმათ სარგებლობაში, აუცილებლად პირველ ნაბიჯებს მოყვებიან შემდეგი ნაბიჯები, ე. ი. კოლექტიურ მეურნეობათა მარტივი ფორმებიდან ჩვენ გადავალთ უფრო რთულ ფორმებზე, როგორც არიან არტელები და კომუნები. რა თქმა უნდა, ეს სრულეზით არ მოასწავებს იმას, რომ უთუოდ ყველგან და ყოველ შემთხვევაში ჩვენ უნდა დაეიწყოთ მარტივი ფორმებიდან და მხოლოდ შემდეგში გადავიდეთ უფრო რთულ ფორმებზე. ჩვენ განზობთ მხოლოდ იმას, რომ პრაქტიკამ და გამოცდილებამ დაამტკიცა, რომ ეს დებულება უფრო სწორია, რომ ერთი მხრით გლეხურ მეურნეობათა გაერთების ასეთი ფორმები ბევრად უფრო გასაგები და მისაღებია გლეხებისათვის და მეორე მხრით საქმის მოწყობაც და წაყვანა ამ შემთხვევაში ბევრად უფრო ადვილია, ვინემ კომუნებსა და არტელებში. ამ გამოცდილებისთვის აუცილებლად უნდა გაეწია სათანადო ანგარიში კომუნისტურ პარტიის და საბჭოთა მოაგრობას და გაუწიეს კიდევ: ამ უკანასკნელ დროს გამოცემულ იქნენ ისეთი დადგენილებები და მიღებული გეპქს ისეთი დირექტივები, სადაც საცხებით ანგარიში აქვს გაწეული წარსულ გამოცდილებას კოლექტიურ მეურნეობათა საქმეში. ეს ერთი გარემოება. მეორე ის, რომ თუ წინედ პირველ ხანებში კოლექტივიზაციის საქმეს სასოფლო მეურნეობაში თითქმის სრულეზით არავითარი ყურადღება არ ეტყეოდა, ამ უკანასკნელ წლებში ამ დარგში ძირითადი ცვლი-

ლება მოხდა. — სამაგიეროდ ამჟამად კოლექტივიზაციის განვითარებას სასოფლო მეურნეობაში ექცევა უდიდესი ყურადღება, როგორც პარტიის ისე მთავრობის მხრივ. წინეთ კოლექტივიზაცია არ შედიოდა ჩვენი მოქმედების გეგმაში, ის არ იყო დაკავშირებული კოოპერაციის სისტემასთან; დახმარებას, თუ ეს ხდებოდა, ქონდა სრულიად შემთხვევითი ხასიათი. როგორც ვიცით, ამ საქმეში მოხდა პირდაპირ ძირითადი გარდატეხა. სასოფლო-სამეურნეო კოლექტივები დაკავშირებულია სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციასთან, სადაც შექმნილია განსაკუთრებული სექციები კოლექტიურ მეურნეობათა ხელმძღვანელობის მიზნით, გამოყოფილია განსაკუთრებული კადრი მომუშავეებისა ამ დარგში; გარდა ამისა, რაც ყველაზე უფრო არსებითია, ეს ის, რომ მთავრობა ყოველწლივ იძლევა კოლექტიურ მეურნეობათა გასაძლიერებლად და გასაფართოებლად საკმარისად დიდ თანხებს. თანისთავად იგულისხმება, რომ ყველა ამ ზომებს არ შეეძლო არ გამოეწვია საერთოდ კოლექტიურ მეურნეობათა საქმის გამოცოცხლება, გაუმჯობესება და გამოკეთება. უპირველეს ყოვლისა ჩვენ აქ ვხედავთ კოლექტიურ მეურნეობათა რაოდენობის შესამჩნევ ზრდას, და ეს ზრდა თითქმის სავსებით ეკუთვნის კოლმეურნეობათა უმარტივეს ფორმებს — სხვადასხვაგვარ ამხანაგობებს: კომუნების რიცხვი ან სრულებით არ მატულობს, ან ნატულობს სულ მცირე პროცენტით.

ამავე დროს კოლექტიური მეურნეობები უზრუნველყოფილი ხდებიან როგორც კრედიტის მიღებით, ისე აგრონომიული დახმარებით, სამეურნეო მანქანების მიწოდებით, საერთო ხელმძღვანელობის მხრივ და სხვ. და სხვ.

მაგრამ მიუხედავად ყველა ამ მიღწევებისა, კოლექტიურ მეურნეობებს ჯერ კიდევ ბევრი ნაკლი და დეფექტები აქვს, რაც ხელს უშლის და აფერხებს იმათ ზრდა-განვითარებას. ერთ უპირველეს ამოცანას შეადგენს რაც შეიძლება ჩქარა ამ ნაკლთა და დეფექტების თავიდან აცილება. ხანაჲ გადავიდოდეთ ცოტა უფრო დაწვრილებით ამ ნაკლთა და დეფექტების დასახელებაზე, მიზანშეწონილად მიმაჩნია შევჩერდე მოკლედ კოლექტიურ მეურნეობათა მდგომარეობაზე საქართველოში იმ ცნობების მიხედვით, რომლებიც შეგროვილია „სოფლის კავშირთან“ არსებულ სასოფლო-სამეურნეო კოლექტიურ მეურნეობათა სექციის მიერ მიმდინარე წლის (1928) დასაწყისში.

III

როგორც ვიცით, საქართველო და საერთოდ ამიერ-კავკასია კოლექტიურ მეურნეობათა განვითარების მხრივ რუსეთთან და უკრაინასთან შედარებით უკანასკნელ დრომდე ჩამორჩენილი იყო. დაწყებული 1927 წლიდან კოლექტიურ მეურნეობათა რიცხვი ჩვენში შესამჩნევად იზრდება, და საერთოდ ამ საქმეს ემჩნევა საგრძნობი გამოკეთება. თუ წინა წლებში კოლმეურნეობათა რიცხვი შეიძლებოდა თითებზე ჩამოგეთვალათ, დღეს იმათი რიცხვი აღწევს უკვე რამოდენიმე ასეულს. ასე, მაგ., იმ ცნობების მიხედვით, რომლებიც შეკრიბა კოლმეურნეობათა სექციამ ამა 1928 წლის პირველ იანვრისათვის საქართველოში კოლმეურნეობათა საერთო რიცხვი უდრის 212-ს, გარდა სამანქანო ამხანაგო-

ბათა, რომელთა რაოდენობა შეადგენდა 90, მაშასადამე საერთოდ კოლმეურ-
ნობათა რიცხვი უდრიდა ამ ნახევარი წლის უკან დაახლოებით 302. უნდა-
ვსტყვათ, რომ ეს ცნობები ეხლა უკვე დაძველებულია, ასე რომ ფაქტიურად
დღეს კოლმეურნობათა რიცხვი მთელ საქართველოში გაცილებით მეტი უნდა
იყოს, რადგანაც ეს რიცხვი შეუსრულებლად იზრდება.

კოლექტიურ მეურნეობად ითვლებიან მხოლოდ შემდეგი სახის გაერთიან-
ებები: ა) კომუნები, ბ) არტელები და გ) საზოგადო შრომით დამამუშავებელი
ამხანაგობები. თუ რა როლს თამაშობენ კოლმეურნობათა ზევით დასახელებ-
ული ფორმები ჩვენში, ეს სჩანს შემდეგი ცხრილიდან:

კოლმეურნობათა ფორმები	მათი რიცხვი		წევრთა რაოდენობა	
	აბსოლ.	%	აბსოლ.	%
1. კომუნები	7	3,3	1,27	4,0
2. არტელები	74	31,9	1,466	46,0
3. ამხანაგობები მეწის საზ. შრომით დამამუშა- ვებელი	121	61,3	1,590	50,0
ს უ ლ	202	100,0	3,158	100,0

ეს ცხრილი საკმარისად საინტერესო სურათს იძლევა, იქიდან შეიძლება
საგულისხმეო დასკვნების გამოტანა. უპირველეს ყოვლისა კომუნების შესა-
ხებ. კომუნა კოლმეურნობათა უმალესი ფორმაა. როგორც მოყვანილი ცხრი-
ლიდან სჩანს, იმათი როლი ჯერჯერობით უმნიშვნელოა (3,3% კოლმეურნო-
ბათა საერთო რიცხვიდან შედარებით და 4,0% კოლმეურნობებში გაერთიანე-
ბულ წევრთა საერთო რაოდენობისა). და ეს გარემოება მით უფრო საგულის-
ხმეოა, რომ კომუნების რიცხვი ჩვენში არ მატულობს. რამდენიმე წლის გან-
მავლობაში ეს რიცხვი ერთ და იმავე დონეზეა გაჩერებული. ზევით უფრო
დიდ როლს თამაშობენ არტელები როგორც კოლმეურნობათა რიცხვით; 34,9%
ყველა კოლმეურნობათა საერთო რიცხვისა, ისე კიდევ უფრო წევრთა რაოდე-
ნობით: 46% იმათი საერთო რაოდენობისა. წარსულ წელიდან შედარებით აქ
ჩვენ ვამჩნევთ ზრდას, როგორც აბსოლუტურად, ისე შედარებითაც. კიდევ უფრო
მეტი მნიშვნელობა აქვს კოლმეურნობაში მეწის საზოგადო შრომით დამ-
ამუშავებელ ამხანაგობებს, რომელთა საერთო რიცხვი უდრის 131-ს, რაც შეა-
დგენს კოლმეურნობათა საერთო რიცხვის 61,3%; ამ ამხანაგობებში გაერთიან-
ებულია 1,590 წევრი, ე. ი. ყველა წევრთა საერთო რაოდენობის 50%. საინ-
ტერესოა მოძრაობის მხრით (დინამიკა) რა სურათს წარმოადგენენ კოლექტიური
მეურნეობები გასულ წელს. ამის დასახასიათებლად მოჰყავს აქ შემდეგი ცხრილი.

კოლმეურნეობები 1927 წელს

კოლმეურნეობათა ფორმები	კოლმეურნეობათა რიცხვი	
	აბსოლ.	%/%
1. კომუნები	7	8,2
2. არტელები	19	22,4
3. მიწის საზოგ. შრომ. დამ. ამხანაგობები	59	69,4
ს უ ლ	85	100,0

ამაიარად, თუ შევადარებთ კოლმეურნეობათა საერთო რიცხვს 1927 და 1928 წლებში, ჩვენ დავინახავთ, რომ ეს ზრდა რაოდენობის მხრით გამოიხატება 127-თ ანუ 149,4%. ამავე დროს კოლმეურნეობათა ცალკეულ ფორმებში მომხდარა შემდეგი ცვლილებები: კომუნების რიცხვი უცვლელი დარჩა, მაგრამ იმათი როლი 8,2%-დან 1927 წელს დავიდა 3,3%-ზე 1928 წელს. არტელების რიცხვი იყო გასულ წელს 19, რაც შეადგენს კოლმეურნეობათა რიცხვის 22,4%-ს. ხოლო 1928 წელს იმათი რიცხვი ავიდა 74-მდე, ე. ი. მოიმატა 55, რაც შეადგენს უკვე ამ მეურნეობათა საერთო რიცხვის 34,8%. მაშასადამე, აქ ჩვენ გვაქვს როგორც აბსოლუტური, ისე შედარებითი ზრდა, რამდენიმედ სხვა სურათს იძლევა მიწის საზოგადო წესით დამამუშავებელი ამხანაგობები, რომელთა რიცხვი 59-დან ავიდა 131-დღ, ე. ი. მოიმატა 72, რაც შეადგენს კოლმეურნეობათა საერთო რიცხვის 61,8%, 1927 წელს კი ამ ამხანაგობების როლი გამოიხატებოდა 69,4%-ით.

მაშასადამე, ამ ორი წლის შედარება იმას გვეუბნება, რომ ყველაზე უფრო ინტენსიური ზრდა კოლექტიურ მეურნეობებში ემჩნევა არტელებს, ნაკლები მიწის საზოგადო შრომით დამამუშავებელ ამხანაგობებს, რაც შეეხება კომუნებს იმათი ზრდა, როგორც ზევით იყო ნათქვამი, გაჩერებულია.

გადავიდეთ ახლა კოლმეურნეობათა განაწილებას სექტორებში სხვადასხვა ნაწილებში, ე. ი. აგრონომიურ ერთეულებში და მაზრებში. აქ პირველყოვლისა უნდა აღვნიშნოთ, რომ კომუნები ბოიბოვებიან მხოლოდ ხუთ მაზრაში, და ყველა ეს მაზრები აღნოსავლეთ საქართველოშია. ამაიარად დანაკვეთი სექტორებში არც ერთ მაზრაში და არც ერთ აგრონომიურ ერთეულში კომუნა არ არსებობს.

შემდეგი ცხრილი გვიჩვენებს კოლმეურნეობათა სხვადასხვა ფორმების გავრცელებას საქართველოში მიმდინარე წლის დასაწყისში.

შევხედოთ მოყვანილი ცხრილი იძლევა დაახლოებით ნამდვილ სურათს კოლმეურნეობათა განაწილების შესახებ მთელ საქართველოში მაზრებრივ. უპირველეს ყოვლისა უნდა აღინიშნოს, რომ ჩვენ გვაქვს ისეთი მაზრები, სადაც დღემ-

აქტ. ერთეულები და მაზრები	კოლმეურნეობები			
	კომუნები	არტელები	მიწის სახ. შრომით დამამუშავებელი ამხანაგობები	სულ
სიღნაღის	2	6	21	29
თელავის	—	13	10	23
ტფილისის	1	3	5	9
გორის	2	1	4	7
ბორჩალოს	1	—	—	1
დუშეთის	—	1	—	1
ახალციხის	—	—	—	—
ახალქალაქის	1	—	—	1
სულაღმოს, სატ.	7	24	40	71
ქუთაისის	—	6	2	8
სენაკის	—	—	35	35
ზუგდიდის	—	31	15	49

დის არც ერთი კოლექტიური მეურნეობა არ არსებობს; ასეთებია აღმოსავ. საქართველოში ახალციხის მაზრა; ხოლო დასავლეთ საქართველოში: რაჭა, ლენხუმი და ზემო-სვანეთი, შემდეგ თითო კოლმეურნეობა გვაქვს სამ მაზრაში: ბორჩალოს, დუშეთის და ახალციხის. პირველი ადგილი კოლმეურნეობათა განვითარების მხრით უჭირავს ზუგდიდის მაზრას (49 კოლმეურნეობა), მას მისდევს ოზურგეთის მაზრა (41), შემდეგ სენაკის მაზრა (35), სიღნაღის (29), თელავის (23). თუ შევადარებთ ერთმანეთს აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოს, ჩვენ მივიღებთ შემდეგს:

აღმოსავლეთ საქართველოში ჩვენ გვაქვს: 1) კომუნები 7, ე. ი. სრული ასი პროცენტით, 2) არტელები 24 ანუ არტელების საერთო რიცხვის 32,4%, 3) მიწის საზოგადო შრომით დამამუშავებელი ამხანაგობები 40, ანუ იმათი საერთო რიცხვის 30,6%, საერთოდ აღმოსავლეთ საქართველოში ჩვენ გვაქვს 71 კოლმეურნეობა, ანუ კოლმეურნეობათა საერთო რიცხვის 33,5%, თუ ავიღებთ ახლა დასავლეთ საქართველოს აჭარისტანი და აფხაზეთით იქ ჩვენ გვაქვს:

1) არტელები 50, ანუ საერთო რიცხვის 67,6%, 2) ამხანაგობები 88, ანუ საერთო რიცხვის 67,1%.

საერთოდ დასავლეთ საქართველოში ჩვენ გვაქვს აჭარისტანის ჩათვლელად, 138 კოლმეურნეობა ანუ საერთო რაოდენობის 65,1%, ხოლო აჭარის-

ავტ. ერთეულები და მახრები	კოლმეურნეობები			
	კომუნები	არტელები	მიწის სახ. შრომით დამ. ამზანაგობები	სულ
ოზურგეთის	—	5	36	41
შორაპნის	—	5	—	5
რაჭის	—	—	—	—
ლყჩხუმის	—	—	—	—
სვანეთის	—	—	—	—
სულ. დასავ. საქ.	—	50	88	138
აჭარისტანი	—	—	3	3
აფხაზეთი	—	—	—	—
სამხრეთ-დასეთი	—	—	—	—
მთელ საქართვ.	7	74	131	212

ტანით (1,4%) დასავლეთ საქართველოში იყო აქ მოყვანილი ცნობების შეკრების დროს სულ 141 კოლმეურნეობა, რაც შეადგენს ყველა კოლმეურნეობათა რიცხვის 56,5%.

ამგვარად, იმ ცნობების მიხედვით, რომლებიც ჩვენ განკარგულებაშია, გამოდის, რომ საერთოდ კოლმეურნეობათა მეტი წილი დასავლეთ საქართველოშია. აქ საქირია განმეორებით აღინიშნოს ის გარემოება, რომ ახლა, როცა ამ სტრუქტურებს ვსწერთ, კოლმეურნეობებში რაოდენობის მხრით უთუოდ ცვლილება მომხდარი, ასე რომ ზევით მოყვანილი ცნობები სინამდვილეს სისწორით აღარ გამოხატავენ. მაგალ., ამას წინეთ გახეთში მოთავსებულა იყო ცნობა ბათომიდან, სადაც ნათქვამი იყო: აჭარისტანში მიმდინარე წელს მოწყობილ იქნა 16 ახალი სასოფლო-სამეურნეო კოლექტივი, იმათგან 7 თამბაქოს მოსაყვანი და 9 მეფეტვკრეობის; გარდა ამისა მოეწყო ერთი სამახქანო ამზანაგობა და ერთი მეხალეთა არტელიო. ამ მოვლენას ადგილი აქვს ალბად სხვაგანაც, მაგრამ ზევით მოყვანილი ცხრილები ახასიათებენ კოლმეურნეობათა მდგომარეობას ჩვენში გასული 1927 წლის განმავლობაში და მიმდინარე წლის დასაწყისში.

IV

გადავიდეთ ახლა იმ ცნობებზე, რომლებიც შეეხებიან კოლმეურნეობათა შემადგენლობას. აქ ჩვენ ყურადღება უნდა მივაქციოთ შემდეგ მომენტებს: ა) წევრთა რაოდენობას, ბ) გაერთიანებულ მოსახლეობას, გ) სქესს, და დ) პარ-

ტიულობას. ყველა ამ მომენტების დასახასიათებლად ჩვენ მოვიყვანთ საერთო ჯამს წიელი საქართველოსთვის. შემდეგი ცხრილი იძლევა სურათს კოლმეურ-ნეობათა წევრთა და იმათში გაერთიანებულ მოსახლეობის რაოდენობის შესახებ სკესების აღნიშვნით.

კოლმეურნეობათა ფორმები	წევრთა რიცხვი			გაერთიანებული მოსახლეობა	
	საერთო რიცხვი	ამათში ქალები	ითი კოლმეურნეობაში საშუალოდ	მათგან საქონელს	საშუალოდ 1 კომუნაში
1. კომუნები	102*)	**)	19	351	50
2. არტელები	1,166	87	20	7,688	104
3. მიწის სახ. შრომითი დამუშ. ამა-ბი	1,500	104	12	4,777	36
ს უ ლ	8,158	191	15	12,816	61

ამგვარად ყველა ფორმების კოლმეურნეობებში ირიცხება დაახლოებით 3.158 წევრი, ამათგან ქალია, თუ კომუნებს არ მივიღებთ მხედველობაში, მხოლოდ 191, ე. ი. 6,1%. საშუალოდ თითოეულ კოლმეურნეობაზე მოდის 15 წევრი, მასთან: თითოეულ კომუნაზე და მიწ. სახ. შრომით დამმუშავებელ ამაზაზგობაზე ხუთმეტი, ხოლო თითოეულ არტელზე 20 წევრი.

შემდეგ ყველა ფორმის კოლმეურნეობებში გაერთიანებულია დაახლოებით 12.816 მცხოვრები, საშუალოდ თითოეულ კოლმეურნეობაზე მოდის 61 მცხოვრები. თუ ავიღებთ ცალცალკე კოლმეურნეობათა სხვადასხვა ფორმებს, დავინახავთ შემდეგს: ყველაზე მეტი მცხოვრები თითოეულ კოლმეურნეობაზე მოდის არტელებზე, საივდობარ 104 მცხოვრები, ყველაზე ნაკლები კი მიწის სახ. შრომითი დამმუშავებელ ამა-ზე, ე. ი. 35 მცხოვრები, რაც შეეხება კომუნებს, იმათ უჭირავთ საშუალო ადგილი: თითოეულ კომუნაზე მოდის საშუალოდ 50 მცხოვრები. განვიხილოთ ახლა ეს კოლმეურნეობები პარტიულობის მიხედვით. საკითხის გასამარტივებლად ჩვენ ვაერთიანებთ ერთად კომპარტიის წევრებს და კანდიდატებს კომკავშირელებთან ერთად. მაშინ ჩვენ მივიღებთ შემდეგ სურათს:

როგორც სჩანს ზევით მოყვანილ ცხრილიდან კოლმეურნეობათა წევრების დიდი უმრავლესობას შეადგენს უპარტიო მასა, — 2.588 ანუ წევრთა საერთო რიცხვის 78,8%, რაც შეეხება პარტიულებს და კომკავშირელებს, იმათი რიცხვი უდრის დაახლოებით 694-ს ანუ 21,2%, მამასადავ, კოლმეურნეობებში ჩაბმულია უმეტეს ნაწილად უპარტიო მასა, და მხოლოდ კომუნებშია უფრო

*) ცნობები გასულ 1927 წელს ეკონომის ი. აშ. ელ. ცაგარელის წიგნს „სსს-სამ. კომუნები საქართველოში“.

კოლმეურნეობები	პარტიის წევრები, კანდიდატები და კომკავშორს.	უპარტიოები	%/ %	
			პარტ წევრები და კან. და კომკავშ.	უპარტიო
1. კომუნები	86	127	40,4	59,6
2. არტელები	278	1.188	19,0	81,0
3. მიწის საზ. შრ. დამ. ამბ-ბი	320	1.270	20,1	79,8
ს უ ლ	684	2.585	21,2	78,8

მეტი იმითი რაოდენობა; იქ ისინი შეადგენენ დაახლოებით 40% კომუნებში გაერთიანებულ წევრთა სერთო რიცხვისა.

ებლა ვიკითხოთ რას წარმოადგენენ, ამ გლეხების რომელ კატეგორიას ეკუთვნიან ის საგლეხო მეურნეობანი, რომლებიც კოლექტიურ მეურნეობებში არიან გაერთიანებულნი; იმათ დიდ უმეტესობას 78½-ზე მეტი შეადგენს ღარიბი გლეხობა და დანარჩენი ნაწილი 22% თითქმის საშუალო გლეხობაა.

V.

როგორც ვიცით, გარდა კოლმეურნეობათა ზევით აღნიშნულ ფორმებისა (კომუნები, არტელები და ამბ — ბი მიწის საზ. შრომით დამუშავებისა) არსებობენ კიდევ სამანქანო ამხანაგობები, რომლებიც მხოლოდ ნაწილობრივ თუ შეიძლება კოლექტიურ მეურნეობათ მივაკუთვნოთ, რა თქმა უნდა, ეს ამხანაგობები არ წარმოადგენენ თავისთავად წარმოების კოლექტივიზაციას, რადგანაც შრომა აქ ჯერ კიდევ არაა განსაზოგადოებული. მაგრამ ჩვენ აქ გვაქვს ნაბიჯი წარმოების კოლექტივიზაციისაკენ, და თუ საქმე სასტრუქტურულად იქნა დაყენებული სამანქანო ამხანაგობებში, სამეურნეო იარაღების მანქანების შექმნას ამხანაგობების სფეროებზე აუცილებლად უნდა მოყვეს შემდგომი ნაბიჯიც, — ე. ი. კოლექტიურ ნიადაგზე შრომის მოწყობა — ორგანიზაცია. მეორე მხრით აქ ჩვენ გვაქვს ერთნაირი საფრთხე, და ეს არ უნდა იქნას მიჩქმალული, სახელობრ, ის, რომ სამანქანო ამხანაგობების მოწყობას ეტანებიან ნეტ ნაწილად გლეხკაცობის უფრო შეძლებული და კულაგური ელემენტები სასოფლო-სამეურნეო იარაღებია შეძენის მიზნით, და ჩვენ ვიცით, რომ ამ უკანასკნელ დრომდის ეს ასე იყო, ეს აიხსნება მით, რომ ტრაქტორების თუ სხვა სასოფლო-სამეურნეო იარაღ-მანქანების შეძენისათვის საჭიროა ნივთიერი სახსარი, ფინანსური საშუალებები, რის გაღება რა თქმა უნდა, მხოლოდ ღონიერ და შეძლებულ გლეხებს შეუძლიათ. მაგრამ, სამწუხაროდ, კრედიტის მიღებას ჩვენი სასოფლო-სამეურნეო ბანკებიდან ამ მიზნით უმეტეს ნაწილად სწორედ ესევე ელემენტები ახერხებენ ჩვენი ორგანოების, როგორც პარტიული, ისე საბჭოთა ხაზით, დაუდევრობით და უწყურადღებობით. მაგრამ უკანასკნელ ხანებში ამ გარემოებას უკვე მიექცა

სათანადო ყურადღება, ვისგანაც ჯერ იყო, და მდგომარეობა საგრძნობლად გამოკეთდა იმ მხრით, რომ სამანქანო ამხანაგობები თანდათან იწმინდებიან ქულაკური ელემენტებისაგან.

სამანქანო ამხანაგობების გაგრეცელების დასახასიათებლად ჩვენ მოგვყავს აქ შემდეგი ცნობები. მიმდინარე 1928 წლის დასაწყისში საქართველოში იყო დაახლოებით 90 სამანქანო ამხანაგობა, რომლებშიაც გაერთიანებული იყო სულ 2.625 წევრი-ოჯახი. შემდეგი ცხრილი გვიჩვენებს, თუ მაზრებში როგორ იყო ეს რაოდენობა განაწილებული.

მ ა ზ რ ე ბ ი	ამხანაგობათა რიცხვი	წევრთა რაოდენ.	იმათში ქალები	საშუალოდ თითო ამხ.
1. სიღნაღის	46	867	15	19
2. თელავის	11	379	1	34
3. ტფილისის	11	297	6	27
4. ბორჩალოს	7	288	2	41
5. გორის	8	471	4	60
6. დუშეთის	1	78	1	78
7. ახალციხის	1	13	—	13
8. ქუთაისის	5	231	2	46
ს უ ლ	90	2.625	31	29

აქედან ჩანს, რომ სამანქანო ამხანაგობების გაგრეცელების მხრით პირველი ადგილი მთელ საქართველოში უჭირავს სიღნაღის მაზრას, სადაც ჩვენ გვაქვს ამ ამხანაგობათა ნახევარზე მეტი (46 ამხანაგობა 90-დან) 867 წევრით, რაც შეადგენს წევრთა საერთო რიცხვის 33%. ეს ისეც უნდა ყოფილიყო, რადგანაც სწორედ სიღნაღის მაზრაში ჩვენ გვყავს შედარებით სხვა მაზრებთან ყველაზე უფრო შეძლებული გლეხკაცობა. სიღნაღის მაზრას მოადევს გორის მაზრა (სადაც სამანქანო ამხანაგობების წევრთა რიცხვი ახწევს 471-ს). შემდეგ თელავის, ტფილის-ბორჩალოს და ქუთაისის. დუშეთის და ახალციხის მაზრაში არის თითო სამანქანო ამხანაგობა. საინტერესოა ის გარემოება, რომ მთელ დასავლეთ საქართველოში, გარდა ქუთაისის მაზრისა, და არც ერთ ავტონომიურ ერთეულში მიმდინარე წლის პირველი იანვრისათვის არ იყო არც ერთი სამანქანო ამხანაგობა. შემდეგ თითოეულ სამანქანო ამხანაგობაზე მოდის საშუალოდ 29 წევრი. მაზრობრივ ჩვენ გვაქვს ასეთი სურათი: ყველაზე მეტი წევრი ყავს დუშეთის

ამხანაგობას (78 წევრი), შემდეგ გორის, ბორჩალოს და თელავის, ყველაზე ნაკლები ახალციხის (13) და სიღნაღის (19).

სამანქანო ამხანაგობათა დასახასიათებლად საჭიროდ მიგვაჩნია შევჩერდეთ აქ კიდევ ამხანაგობათა წევრების შემადგენლობაზე პარტიული და სოციალური მდგომარეობის მიხედვით. ავიღოთ ჯერ პარტიული შემადგენლობა, სამ. ამხანაგობათა წევრთა საერთო რიცხვიდან იყვენ:

პარტიის წევრები	158	ანუ	6,4 %
კომკავშირის წევრები	91	"	3,5 "
უპარტიონი "	2.376	"	90,1 "
	<u>2.625</u>		<u>100,0 "</u>

მაშასადამე, უპარტიოთა რიცხვი სამანქანო ამხანაგობებში კიდევ უფრო მეტია, ვინემ კოლმეურნეობებში. რაც შეეხება წევრების სოციალურ მდგომარეობას, საერთოდ ჩვენ გვაქვს შემდეგი სურათი. სამანქანო ამხანაგობებში შეადგენენ:

1. ღარიბი გლეხები	1.427	ანუ	54,6 %
2. საშუალო "	1.088	"	41,2 "
3. შეძლებული	110	"	4,2 "
	<u>2.965</u>		<u>100,0</u>

როგორც ხედავთ ამ მხრითაც სამანქანო ამხანაგობებში ჩვენ რამდენიმედ სხვა სურათი გვაქვს, ვინემ კოლმეურნეობებში.

გარდა ამისა ჩვენ გვაქვს კიდევ ცნობები იმის შესახებ, თუ რამდენი ტრაქტორი ჰქონდათ დაახლოებით ამ ნახევარი წლის უკან სამანქანო ამხანაგობებს. სულ მაშინ ამ ამხანაგობებს ჰქონდათ 85 ტრაქტორი (იმათში 75 ფორდზონი), რომლებიც მაზრებში ასე იყვენ განაწილებული:

სიღნაღის მაზრაში	45	ტრაქტორი
თელავის "	14	"
ტფილისის "	7	"
ბორჩალოს "	6	"
გორის "	7	"
დუშეთის "	1	"
ქუთაისის "	5	"

ტრაქტორების რიცხვი ახლა აღბად სხვა უნდა იყოს, რადგანაც ამ ხნის განმავლობაში უთუოდ ახალი ტრაქტორები იქნენ შექმნილი. გარდა ამისა ტრაქტორები აქვთ აგრეთვე სას.-სამეურნეო კომუნებს, არტელებს და მიწის საზ. შრომით დამუშავებულ ამხანაგობებსაც, რაც აქ არ შედის.

ამაიჩრად, თუ კულტურულ მეურნეობათა წევრების რიცხვს ჩვენ მივემატებთ სამანქანო ამხანაგობათა წევრებს ჩვენ მივიღებთ 5.783 წევრ-ოჯახს, რომლებიც ასე თუ ისე ჩაბმული არიან სასოფლო მეურნეობის კოლექტივიზაციაში. თუ შემდეგ მივიღებთ თითოეულ ოჯახში საშუალოდ 5 წევრს, მაშინ გამოვა, რომ დაახლოებით კოლექტიურ წარმოებაში ჩაბმულია საქართველოში 29.000—30.000 სოფლის მეურნეობი, ე. ი. დაახლოებით 1% ან 1½% სოფლის მეურნეობი.

რებთა, რა თქმა უნდა, რიცხვი სრულიად პირობითია. ამ მხრით არაერთად გაზიარდებან ადგილი არ უნდა დაურჩეს, საერთოდ სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციის საქმე ჩვენში ჯერ მხოლოდ ცდის ხანაშია. აქ ჩვენ ჯერ გვეჩვენება დიდი მუშაობის და ენერჯის დახარჯვა, რომ სასურველ შედეგებს მივახწვით.

უნდა ვსთქვათ, რომ ბევრი წვრილმანი ჩვენ აქ გამოკერძა ან ვანგებ გამოვტოვეთ.

ასეთია საერთოდ კოლმეურნეობათა და სამანქანო ამხანაგობათა მდგომარეობა ჩვენში. რა თქმა უნდა, ის, რაც ჩვენ ვთქვით, ვერ იძლევა კიდევ ამ მეურნეობათა სრულ სურათს. ესაა უფრო მათი ვარგანი დახასიათება. ეს არ შეიცავს იმათ შინაგან მხარეებს, შინაგან მუშაობას, შრომის ორგანიზაციას; ეს არ იძლევა ცნობებს იმის შესახებ, თუ სასოფლო მეურნეობის რა და რა დარგში ვითარდება ჩვენში კოლექტიური წარმოება, როგორია დაყენებული აგრონომიული დახმარება, თუ რა მიხწევა აქვს ჩვენ კოლმეურნეობებს. ზარალია თუ იგებენ, რა გავლენას ახდენენ იმ გლეხობაზე, რომელიც მათ გარს არტყია, შემდეგ ჩვენ უნდა ვიცოდეთ, თუ როგორ და რამდენად აკმაყოფილებენ კოლმეურნეობები თავის წევრების მოთხოვნილებებს. აქვს იქ ადგილი სოციალისტურ დაგროვებას თუ არა და ატვა და სხვა. სამწუხაროდ, უნდა აღვნიშნოთ, რომ ამ კითხვებზე პასუხის მოსაძებნად ჩვენ ჯერჯერობით არც კი მოგვეპოვება შესაფერი მასალა. საქირთა ამ კითხვების განმარტვა-გაშუქება ყველა იმ ნაკლთა და დეფექტების აღნიშვნით, რასაც სინამდვილეში აქვს ადგილი.

VI

გადავდივართ ახლა ჩვენ კოლმეურნეობათა მიღწევებზე, იმათ წარმატებაზე, როგორც ვამბობდით, საქმე რაოდენობაში როდია. ჩვენ ვიცით, რომ ჩვენში ჯერ-ჯერობით კოლმეურნეობათა რიცხვი ძლიერ მცირეა, მაგრამ ჩვენ გვაინტერესებს ვიცოდეთ, თუ როგორია ის, რაც გვაქვს. აქაც კიდევ და კიდევ უნდა ვავიხსენოთ ლენინის უკანასკნელი ანდერძი: „лучше меньше, да лучше“ („უკეთესია ცოტა, მაგრამ უკეთესად“). რა თქმა უნდა, საქართველოს კოლმეურნეობათა პრაქტიკა და გამოცდილება ამ მხრით ჯერ კიდევ თითქმის არაფერს იძლევა. ეს აიხსნება უმთავრესად იმით, რომ არტელში და მიწის საზოგადოებრივი შრომით დამუშავებელი ამხანაგობები და აგრეთვე სხვადასხვა სამანქანო ამხანაგობებიც სულ ცოტა ხანია, რაც არსებობენ, დაახლოებით წელიწადი თუ წელიწად-ნახევარი; ამიტომ იმათ კონკრეტულ მიხწევებზე ჯერ-ჯერობით მსჯელობა ნაადრევი იქნება. შეიძლება და საქირთვია მსჯელობა კომუნების მიღწევების შესახებ, თუ ასეთები მათ აქვთ, მაგრამ საამისო ანგარიში ჯერ ჩვენ არა გვაქვს. რა უნდა გვაინტერესებდეს ჩვენ ამ შემთხვევაში? ჩვენ გვაინტერესებს შედარებითი ცნობები იმის შესახებ, თუ როგორია იყო შრომის ნაყოფიერება კომუნებში წინედ და ახლა; ან თუ როგორია შრომის ნაყოფიერება ერთი მხრით კომუნებში, და მეორე მხრით, იმ გლეხების მეურნეობებში, რომლებიც კომუნების გვერდით ინდივიდუალურად ეწევიან სასოფლო მეურნეობას.

ასევე უნდა ითქვას მოსავლიანობის შესახებ, ასევე უნდა ითქვას ტრაქტორების და საზოგადოდ მანქანების გამოყენების შესახებაც. უდადესი მნიშვნელობა აქვს გარდა ამისა კოლმეურნეობებში წვეკრებს შორის არსებულ ურთიერთობით, რის გამო წვეკრები იქიდან კი არ გარბიან, არანედ კოლმეურნეობები, პირაქით, ახალ წვეკრებს იზიდავს. ამნაირად კოლექტიურმა მეურნეობამ თავის უპირატესობა წარმოების მოწყობით, შრომის და მანქანების უკეთესად გამოყენებით უნდა დააღწკიკოს გლეხებს საქმით, პრაქტიკით, როგორც აღვნიშნეთ ზევით, ჩვენში ამის ანგარიში არაა ჯერ კიდევ ვაკეთებული.

უნდა ვთქვათ, რომ ამ მხრით ბევრად უფრო კარგი მდგომარეობაა რუსეთში და უკრაინაში, რაც აიხსნება მით, რომ იქ შედარებით კოლექტიური მეურნეობები უფრო დიდი ხანია რაც არსებობენ. თუ ავიღებთ, მაგ., მოსავლიანობას რუსეთში, უკრაინაში და ბელოროსიაში კოლმეურნეობებში ის მაღლა სდგას შედარებით ინდივიდუალურ, ე. ი. კერძო გლეხის მეურნეობასთან, 30,40% ¹⁾. ასეთი ზრდა პირდაპირი შედეგია, ერთი მხრით, თესვის სწორი ბრუნვის შემოღებისა (Правильный севооборот) და მეორე მხრით სათესლე მასალის წმინდა ჯიშის ხმარებისა კოლმეურნეობებში. ამხ. ნიკულახინის ცნობით, „მოსავლიანობის და შრომის ნაყოფიერების მხრით კოლმეურნეობებმა გაასწრეს არა თუ საშუალო (ინდივიდუალურ) მეურნეობებს, არამედ კულაკურ მეურნეობებსაც კი, ისე, მაგ., უკრაინაში ერთი დესეტინა მიწის ქერისთვის დასამუშავებლად და დასათესად საქირა იყო: ღარიბ გლეხისთვის — 16,7 დღე, საშუალოსთვის — 12,2, კულაკისთვის — 11,3, ხოლო კოლმეურნეობებისთვის კი მხოლოდ — 7,8 დღე. ამნაირად, შრომის ნაყოფიერება კოლმეურნეობებში ორჯერ მაღლა სდგას ღარიბ გლეხის მეურნეობასთან შედარებით და თითქმის 1½-ჯერ მაღლა, ვინემ კულაკის მეურნეობაში.“ ²⁾

მოსავლიანობის გადიდება კოლმეურნეობებში იწვევს საერთო პროდუქციის გადიდებას მჭამელზე და ამასთანავე საქონლის პროდუქციის გადიდებასაც. ამხ. ნიკულახინი აღბრებს, სხვათაშორის, ერთ საუკეთესო კომუნის (სახელწოდებით „ურო“ — „Молод“, ნოვოსიბირსკის ოლქში) საერთო შემოსავალს ერთ მჭამელზე და საქონლის პროდუქციას კერძო გლეხური მეურნეობის ასეთსავე პროდუქციას ორ სხვადასხვა სოფელში იმავე ოლქში და ვლებულობთ ასეთ სურათს:

	ნაული შემოსავალი ერთ მჭამელზე	საქონლის პროდუქცია
კომუნაში	288	165
სოფ. მისახში	97	89
მეორე სოფელში	56	17

„განსხვავება გასაოცარია! — ამბობს ამხ. ნიკულახინი. ვთქვათ, რომ ეს კომუნა სანიმუშოა, ვთქვათ, რომ სხვა კოლექტიურ მეურნეობებში მიღწევები გა-

¹⁾ ეს ცნობები ამოღებულია ამხ. ნიკულახინის წერილიდან: „Од единственном секторе в с. хозяйстве“. იხ. ჟურნ. „ბოლშევიკი“ 1928 წ. № 11.
²⁾ იხ. ამხ. ნიკულახინის წერილი ჟურნ. „ბოლშევიკი“ ში. ეს ცნობები გასულ წელს ეკუთვნის დღეს ამ მხრივ კოლმეურნეობებში კიდევ მეტი წარმატება.

ცილებით უფრო ნაკლებია, მაგრამ ყველა ამათში შემოსავალი უფრო მეტია, და მეურნეობაც უფრო რაციონალურად არის დაყენებული“.

ფრიად საინტერესო ცნობები მოყავს კოლმეურნეობათა მიღწევების შესახებ აგრეთვე ამხ. კუზმინს თავის წერილში „კოლმეურნეობათა ყრილობების შედეგები“ (იხ. გაზ. „პრავედა“ № 136). ავტორის სიტყვით, კოლმეურნეობათა ყრილობებზე აღნიშნულ იქნა ამ მეურნეობათა მთელი რიგი უპირატესობანი ცალკე გლეხურ მეურნეობებთან შედარებით, როგორც მაგ., წევრთა შორის ნაყოფიერების ზრდა, მეურნეობის საქონლიანობის მატება, ნაკვეთების ნივთიერი მდგომარეობის გაუმჯობესება და სხვ. ნაყოფიერება და პირობითი წმინდა შემოსავალი (УСЛОВНО-ЧИСТЫЙ ДОХОД) სიანს შემდეგი ცნობებიდან, რომლებიც შეიცავენ 198 კოლმეურნეობებს 1925-26 წელს და რომლებიც გეიჩვენებენ, თუ რას უდრიდა მთელი პროდუქცია და პირობითი წმინდა შემოსავალი ერთ მეშაგზე (იხ. ცხრილი 23 გვ.).

ამ ცხრილიდან აშკარად სიანს ის, რომ როგორც მთელი პროდუქცია, ისე პირობითი წმინდა შემოსავალი ერთ მეშაგზე კომუნაში საგრძნობლად მაღლა დგას შედარებით არა თუ ინდივიდუალურ, ცალკე საგლეხო მეურნეობასთან, არამედ კოლექტიურ მეურნეობათა სხვა ფორმებთანაც. რაც წებება იმ ვარჯშობას, რომ აქ ჩვენ ვხედავთ საერთო პროდუქციის ხიშირეს ანხანაგობებში (ტულის და სმოლენსკის გუბერნიების გარდა) და აგრეთვე პირობითი წმინდა შემოსავლის სიშირესაც არტელებში (ლენინგრადის გუბერნიის გარდა) გლეხურ მეურნეობასთან შედარებით, ეს აიხსნება მით, რომ გლეხურ მეურნეობებში ნაანგარიშგვია საერთო პროდუქცია და შემოსავალი მთელი მეურნობიდან, მაშინ როცა ანხანაგობებში და არტელებში ნაანგარიშგვია როგორც პროდუქცია, ისე შემოსავალი მხოლოდ მეურნეობის იმ ნაწილის, რომელიც განსაზოგადოებრივებულია.

კოლმეურნეობათა ფორმები	ლენინგრადის გუბ.		ნოსოვიას გუბ.		ურალი და ვიატკის გუბერნიის		ტულის და სმოლენ. გუბ.	
	მთელი პრო- დუქცია	პირობითი წმინდა შე- მოსავალი	მთელი პრო- დუქცია	პირობითი წმინდა შე- მოსავალი	მთელი პრო- დუქცია	პირობითი წმინდა შე- მოსავალი	მთელი პრო- დუქცია	პირობითი წმინდა შე- მოსავალი
კომუნები	732	304	905	399	430	155	545	201
არტელები	478	153	477	177	102	79	351	147
ამხან, მიწის სახ. დამ.	233	111	240	122	—	—	272	141
გლეხური მეურნეობანი	245	142	349	894	184	109	231	187

საერთოდ ცნობები კოლექტიურ მეურნეობათა მიღწევების შესახებ გვეუბნებიან იმას, რომ კოლექტიური წარმოების შემოღება სასოფლო მეურნეობა-

ში, სოფლის დღევანდელ პირობებში ყველაზე უფრო სასარგებლო და ხელსაყრელი ცალკე ინდივიდუალური მეურნეობასთან შედარებით.

მეორე საფურადღებო დასკვნა, რომელიც გამოწინანარეობს ზევით მოყვანილ ცნობებიდან ნდგომარეობს იმაში, რომ როგორც საერთო პროდუქტია, ისე პირობითი წმინდა შემოსავალი ააზოგადოდ კომუნებში ბევრად უფრო მაღლა დგას, ვინემ კოლმეურნეობათა დანარჩენ ფორმებში (არტელებში და ამხანაგობებში). ეს გარეყოება უმთავრესად აიხსნება მით, რომ კომუნებში წარმოების ყველა იარაღები თითქმის მთელი ასი პროცენტით უკვე განსაზოგადოებულია. მაშასადამე, კომუნის უპირატესობა კოლმეურნეობათა ყველა დანარჩენ ფორმებთან შედარებით აშკარაა. რა თქმა უნდა, ეს სრულებით იმას არ ნიშნავს, რომ ჩვენ პირდაპირ და უშუალოდ ყოველგან კომუნების ორგანიზაციას შეუდგეთ. კომუნა ჯერ-ჯერობით უშალღესი საფეხურია სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციის საქმეში, მაგრამ ის იმავე დროს პირველ ხანებში ყველაზე ნაკლებ გასაგები და მისაღებია ინდივიდუალურ, ცალკე მწარმოებლებსათვის, ამიტომაც, როცა ჩვენ სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციის გზაზე ჯერ კიდევ პირველ ნაბიჯს ვსდგამთ, ჩვენი გლენობისთვის ბევრად უფრო ადვილი მისაწვდომი და შესაოვისებელია სწორედ სხეადასხეავგარი ამხანაგობები და არტელები, რომლებაც გაუადვილებენ გლენებს გზას ნამდვილი და სრული კოლექტიური წარმოების შემოსაღებლად. ამით აიხსნება ის, რომ გლენები როგორც ჩვენში, ისე რუსეთშიაც და უკრაინაშიაც პირველ ხანებში უმეტეს ნაწილად ეტანებიან ამხანაგობებს და არტელებს, რომლებაც ახვევენ გლენებს კოლექტიურ შრომას და აგებიან მათ კოლექტიური წარმოების უპირატესობის.

ერთი უბლიერეს ფაქტორთაგანი, რომელიც ხელს უწყობს და აჩქარებს გლენებში კოლექტიური შრომის და კოლექტიური წარმოების უპირატესობის შეგნებას, არის უეჭველად მაშინა. „ნიეიტერ-ტენიკურ საფუძველს, რომელზედაც ვითარდება კოლექტიურ მეურნეობათა მშენებლობა, წარმოადგენს დღეს „ნაშინა“, ანბობს აშს. ნაუმოვი *) „თეორეტიულად ეს — განაგრძობს ავტორი — სრულიად ნათელია: დიდი ნაშინა. რომელიც შემოაწვთ სსოფლო მეურნეობაში. რა თქმა უნდა, ვერ ეწყობა წერელ გლენურ საკუთრების ორგანიზაციულ ჩარჩოში. გამოდის რა ამ ვიწრო ორგანიზაციული ჩარჩოდან, ის იკრება თავის გარეშე მო დიქსაქსულ სამუშაო ძალას ან კერძო კაპიტალისტური საკუთრების საფუძველზე ან კიდევ მისი (მაშინის) კოლექტიურ-საზოგადოებრივ გამოყენების საფუძველზე. ჩვენს პირობებში, ე. ი. სბქოთა ხელისუფლების პირობებში, ხდება უმეტეს ნაწილად უკანასკნელი. ეს თეორეტიული დებულება მართლდება სინამდვილეში სტატისტიკური ცნობებით: არაბულ კოლექტიურ მეურნეობებში ყველაზე უფრო განსაზოგადოებულია არა ხელოსნურ ორგანიზაციის წარმოების იარაღები და აგრეთვე არა ისეთი იარაღები, როგორიც არის ჩვეულებრივი გუთანი, ფარცქი და სხვ., არამედ ყველაზე უფრო რთული მანქანები, განსაკუთრებით საღეწავი მანქანა და ტრაქტორი. დიდი მანქანის ქონება საამხანაგო

*) იხილეთ მისი წერილი ვერს. „На аграрном фронте“. 1928 წ. № 5, სათაურით: „Вопросы колхозного строительства“.

მფლობელობაში ბუნებრივად იწვევს მისი სავსებით და უფრო ნაყოფიერად გამოყენებისთვის გადასვლას შეერთებულ მუშაობაზე მიწის საერთო ნაჭრის დასაბუშავებლად, ე. ი. იწვევს მიწის კოლექტიურად განოყენებას, აოციალისტურ მიწათმოქმედებას.

VII

რა უწყობს ან რა შეადგენს კოლმეურნეობათა უმთავრეს საჭიროებას, იმათ ტკივილებს, იმათ დღეგეტებს და ნაკლულოვანებათ? შევეცდებით მოკლედ ვუპასუხოთ ამ კითხვებზე, პირველ რიგში აქ უნდა დავისახელოთ ხელმძღვანელობის სისუსტე კოლმეურნეობათა მშენებლობაში. ახლა უკვე ყველამ იცის, რომ ეს ხელმძღვანელობა ან სრულებით არ იყო, ან თუ იყო ის საწინააღმდეგო მოიკოტლებდა. ეს ასე იყო არა მარტო ჩვენში, საქართველოში, არამედ სხვა საბჭოთა რესპუბლიკებშიაც, სადაც კოლექტიურ მეურნეობებს შედარებით უფრო დიდ-ხნის ისტორია აქვს. ჩვენ კიდევ ვასულ წელს გამოვამკლავნეთ ის ფაქტი, რომ არავითარი ხელმძღვანელობა კოლმეურნეობებს ჩვენში არ ქონებიათ არც ერთ ორგანიზაციის მხრით: არც პარტიული, არც კოოპერატიული და არც საბჭოთა ხაზით. კოლმეურნეობები დარჩნენ სრულიად გარიყული, მხოლოდ სრულიად შემოტხვევით, თუ იქ რომელიმე პასუხისმგებელ მუშაკთაგანი მოხვდებოდა, და ესეც არა იმ მიზნით, რომ ხელმძღვანელობა გაეწიათ კოლმეურნეობებისთვის, აოამედ მხოლოდ ენახათ ეს ახალი საქმე, როგორც რაიმე „საკვირველება“, რომელიც იმათ თვალში უფრო უბრალო ცნობისმოყვარეობას თუ იწვევდა. ესლა მდგომარეობა ამ მხრით სრულიად გამოიყვალა. პარტიამ და ხელისუფლებამ უდიდესი ყურადღება მიაქციეს კოლექტიურ მეურნეობათა საქმეს, იმათ გაძლიერებას და სათანადო დონეზე დაყენებას. კოლმეურნეობათა ხელმძღვანელობის მიზნით შექმნილა განსაკუთრებული ორგანიზები, როგორც საკავშირო, ისე რესპუბლიკანური მასშტაბით; ამასთანავე კოლმეურნეობათა საქმე მჭიდროდ დაუკავშირდა კოოპერაციას, ლენინის „კოოპერატიულ გეგმას“, კოოპერატიულ ცენტრებში მოწყობილია განსაკუთრებული სექციები, რომელთაც ევალებათ უშუალო ხელმძღვანელობა გაეწიონ კოლმეურნეობათა მოძრაობას, იმათ მოწყობას და გეგმიან მუშაობას. ამავე დროს როგორც პარტიულ, ისე საბჭოთა ორგანოებს მიცემული აქვთ დირექტივები, რათა კოლმეურნეობებს გაეწიონ საჭირო ხელმძღვანელობა და აღმოეჩინათ კოველგარი დამხმარება, მიიღონ სათანადო ზომები, რათა კრედიტის გახაწილება კოლმეურნეობათა შორის და მისი მიწოდება ხდებოდეს დროზე და სწორედ; ააევე სხვადასხვა მანქანების და ტრაქტორების შესახებაც. ამ მიზნით ყველა დაინტერესებულ ორგანოებში და პირველ ყოვლისა კოოპერატიულმა ცენტრმა უნდა იგეგმიონ განსაკუთრებული ინსტრუქტორები, რომლებიც დროგამოშვებით ინახულებენ ცალკე კოლმეურნეობებს, გაეცნობიან იმათ მდგომარეობას და შემჩნეულ მიღწევების და დეტექტების შესახებ წარუდგენენ თავიანთ ცენტრს მოხსენებებს, აქედან სჩანს, თუ რა სერიოზული ზომებია მიღებული, რათა კოლმეურნეობებს გაეწიონ მუდმივი და სწორი ხელმძღვანელობა და იმავე დროს, იჭონიონ იმათზე

ბევრით მეთვალყურეობა და კონტროლი იმ მიზნით, რომ პარტიის და ხელისუფლების დირექტივები ურყევლად ტარდებოდნენ ცხოვრებაში.

ყველაფერი ეს კარგია და მიზანწეწონილი. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, შეგვიძლია თუ არა ჩვენ ყოველივე ეს დამაკმაყოფილებლად მივიჩნიოთ, დავმწიფდეთ და მოვიანდეთ? რა თქმა უნდა, რომ არა. საქმე ისაა, თუ ვინ არიან ეს ინსტრუქტორები? არიან ისინი საკმარისად მომზადებული იმ საქმისათვის, რომლისთვისაც ისინი მოწოდებული არიან? აქ მართო თეორია ვერ გვიშველის, საჭიროა რომ ინსტრუქტორებს, გარდა თეორიისა, რამდენიმედ მანც გაგვიღიო ქონდეთ პრაქტიკული სკოლა, საჭიროა, რომ ინსტრუქტორები საქმით, გამოცდილებით იცნობდნენ კოლმეურნეობათა მშენებლობას; იმათ მოწყობა-ორგანიზაციის და ხელმძღვანელობის საქმეს. ახლა ვკითხოთ: რამდენი გვეყოლება ასეთი ინსტრუქტორი? მე მგონია, რომ ან სრულებით არც ერთი, ან ძლიერ ცოტა. მაშასადამე, ჩვენ არ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ინსტრუქტორები შეძლებენ ხელმძღვანელობის უნაკლულოდ დი სწორედ გაწევას. იმათ ჩვენ ვერ მოვსთხოვთ იმაზე მეტს, რაც იციან. ნამდვილ ხელმძღვანელობას გაუწევს კოლმეურნეობას ის, ვინც თითონ უშუალოდ ხელმძღვანელობს მას, ვინც უფრო ახლო იცნობს კოლმეურნეობის მუშაობას, იცის მისი ნაკლი და ღირსება. სამშედლებენ ხელმძღვანელობის უნაკლულად და სწორად გაწევას. იმათ ჩვენ თითქო გამოუსვლელ ჩიხს მივადექით: გამოდის, რომ კოლმეურნეობისთვის ჩვენ არა გვეყავს არც გამოცდილი ინსტრუქტორი და არც რიგიანად მომზადებული უშუალო ხელმძღვანელი. მაგრამ ჩვენთვის არ არსებობს საზოგადოდ გამოუსვლელი ჩიხი. ასეა საქმე ამ შემთხვევაშიც. ჩვენ უნდა მოვაშაზდოთ ამ საქმისთვის ახალი კადრი ნამდვილ გამოცდილ ხელმძღვანელებსა. ამ მიზნით უნდა დაარსებულ იქნეს განსაკუთრებული მოსამზადებელი კურსები. ასეთი კურსები უკვე არსებობს მოსკოვში. როგორც ვიცით, ანის მსგავსი კურსები ჩვენშიაც იყო დაარსებული. მაგრამ საქმე იმაშია, რომ ამ კურსების მსმენლად მოწვეული უნდა იქნეს თვით კოლმეურნეობათა უშუალო ხელმძღვანელები. მხოლოდ ამ შემთხვევაში მივიღებთ ჩვენ კოლმეურნეობათათვის ნამდვილად მომზადებულ და გამოცდილ ხელმძღვანელებს. ასე დგას საკითხი ხელმძღვანელობის შესახებ.

VIII

კოლექტიურ მეურნეობათა მშენებლობაში ყველაზე ურთულეს და უძნელეს ამოცანას შეადგენს საკითხები კოლმეურნეობათა შინაგან სტრუქტურის შესახებ. ასეთებია საკითხები შრომის განაწილების და შრომის ხელფასის ირველიც, კოლმეურნეობაში შინაგანი სოციალისტური დაგროვების, განუყოფელი კაპიტალია შექმნის, ზავების და დაერდომილია უზრუნველყოფის სწავლა-განათლების და სავსე კულტურული მუშაობის და სხვ. და სხვ. შრომის ორგანიზაცია კოლექტიურ მეურნეობაში სიერაოდ გვეღამე უფრო ურთულესი საკითხია. შეუძლებელია იმის თქმა, რომ ეს საქმე უკვე მოგვარებულია. ეს კიდევ თავსატეხი სავსია. ამ ნიადავზე ხდება უმეტეს ნაწილად კოლმეურნეობათა დაშლა-რღვევა, ყოველშემთხვევაში წევრების ერთი ნაწილის იტიდან გასვლა.

ჩვენ ვიცით, რომ კოლმეურნეობის წევრები ხშირად ვერ ვგუებთან იმ წესებს, რომლებიც შემოღებულია წევრთა მოთხოვნილების დაკმაყოფილების საქმეში. იმათ არ აკმაყოფილებს ამ შემთხვევაში ის გარემოება, რომ ზოგიერთ კოლმეურნეობებში აქამდის არსებობს ხელფასის საქმეში ეგრედ წოდებული გათანასწორებითი-სამომხმარებლო სისტემა (уравнительно-потребительская система оплаты труда) უკვე ცნობილი ფაქტია ის, რომ დღევანდელ პირობებში ეს სისტემა აფერხებს კოლექტიურ მეურნეობათა საწარმოო ძალების ზრდა-განვითარებას, რადგანაც ის უკარგავს ხალისს უფრო ბეჯით და შრომის მოყვარე ხალხს იმუშავონ უფრო ენერგიულად და უფრო ნაყოფიერად საზოგადო საქმისთვის და იმავე დროს ასეთი სისტემა ათამამებს ნაკლებად ბეჯით და ზარბაქ წევრებს. გარდა იმისა, რომ ასეთი სისტემა აფერხებდა და აფერხებს კოლექტიურ მეურნეობათა ზრდას, ის ხშირად იწვევდა იქიდან სალი ელემენტების გასვლას, და ნაშასადამე, თვით კოლმეურნეობათა დასუსტებას და დაღუპვასაც. ეს საკითხი ეხლახან გაიჩნა კოლმეურნეობათა საკავშირო პირველ ყრილობაზე, და იქ გადაჭრით აღიარებულ იქნა აუცილებლობა ყველა ფორმის კოლმეურნეობებში ხელფასის სისტემის შემოღება, თანამედ დახარჯული შრომის რაოდენობის, ე. ი. წევრების სიეთიერი დანიტერესება კოლმეურნეობის ზრდაში. ამ საკითხის გადაჭრის დროს ყრილობამ ანგარიში გაუწია კოლმეურნეობის პრაქტიკას და გამოცდილებას. რა თქმა უნდა, ეს სისტემა უნდა იქნას შემოღებული ყველა კოლექტიურ მეურნეობაში.

ამასთან დაკავშირებულია განუყოფელი თანხის შექმნა კოლექტიურ მეურნეობებში. როგორც ვიცით, კოლმეურნეობათა წევრების ქონების საკრძნობი ნაწილი, — კომუნებში კი მთელი ქონება განსაზოგადოებულია, მაშასადამე, კერძო საკუთრება საწარმოო იარაღებზე იქ მოსაპობილია ან სრულიად ან ნაწილობრივ; ყოველშემთხვევაში ჩვენ გვხი გვიჭირავს იქითკენ, რომ ახლო მომავალში წარმოების ყველა იარაღი კოლექტიურ მეურნეობებში აუცილებლად განსაზოგადოებული უნდა იქნას. ამიტომ კოლექტიურ მეურნეობათა ზრდა-განვითარება ახლო მომავალში აუცილებლად თხოულობს კოლმეურნეობათა მთელი შემოსავლის იმ ნაწილის თანდათან ზრდას და მატებას, რომელიც არ იხარჯება წევრების მოსოვნობათა დასაკმაყოფილებლად, და რომელიც ყოველწლივ გადაირიცხება განუყოფელ თანხაში. ამ თანხის დანიშნულებაა — შექმნა ახალი ინვენტარის (იარაღების, მანქანების და სხვ.), აგრეთვე ახალი წამოწყებანი, მაშასადამე, სწორედ აი ამ განუყოფელი თანხის შიღებაზეა დამოკიდებული კოლექტიური მეურნეობის ზრდა-განვითარება. ესაა კოლმეურნეობათა სოციალისტური დაგროვება, რაც ხდება იმათი წმინდა შემოსავლის ყოველწლივ გადაირიცხვით. აქედან, ე. ი. წმინდა მოგებიდან უნდა ხდებოდეს კოლექტიურ მეურნეობის წევრების კულტურულად დაკმაყოფილება და აგრეთვე ბავშვების, მოხუცებულების და დავრდომილების სრული უზრუნველყოფა. ისეთი კოლმეურნეობა, რომელსაც არ რჩება წმინდა შემოსავალი თავისი ყოველგვარ ხარჯების დაფარვის შემდეგ, დღევანდელ პირობებში ვერ იხეირებს, მას მომავალი არა აქვს. ამიტომ წმინდა მოგება, თუნდაც სულ მცირე, სავალდებულოა ყველა კოლმეურნეობისათვის.

წმინდა მოვების რაოდენობა კოლმეურნეობაში დამოკიდებულია სხვადასხვა პირობებზე: წვერთა რაოდენობაზე, ძირითად თანხის და კრედიტის რაოდენობაზე, მანქანიზაციის გატარებაზე, აგრონომიული დახმარება კარგ ორგანიზაციაზე, დაბოლოს, საერთოდ კარგ ბელმძღვანელობაზე. თითქმის არც ერთი ამ პირობათაგანი ახსნას და განმარტებას არ თხოულობს; თითოეული იმათგანის მნიშვნელობა ისედაც ნათელია. რამდენიმე სიტყვა უნდა ითქვას მხოლოდ კოლმეურნეობის წვერთა რაოდენობის შესახებ. ჩვენი უახლოესი მიზანია ის, რომ კოლექტიური მეურნეობა რაც შეიძლება დიდი იყოს, ე. ი. ის, რომ კოლმეურნეობათა წვერების მხრით მრავალრიცხოვანი იყოს, და იმავე დროს მისში შემაჯავალ წვერების საწარმოო იარაღები სრული ასი პროცენტით განსახოვალეობული იყენ. მაგრამ ასეთი კოლექტივის მიღება ერთბაშად ძველი საქმეა, თუ სრულებით შეუძლებელი არა. უფრო ხშირად თავდაპირველად ჩვენ გვეჩვენა საქმე შედარებით მცირერიცხოვან კოლექტივებთან. და ჩვენი ამოცანაც ამ შემთხვევაში მღვამარეობს სწორედ იმასი, რომ მცირერიცხოვანი კოლექტივები თანდათან გავზარდოთ და გავადილოთ წვერების რიცხვით. აყთ ზრდაზეა დამოკიდებული კოლექტიურ მეურნეობათა გამძლეობა (устойчивость). დღემდის კი როგორც ჩვენში, ისე სხვა საბჭოთა რესპუბლიკებშიაც, კოლმეურნეობათა შემადგენლობა განიცდის მუდმივ ცვლებადობას: წვერთა ერთი ნაწილი თავს ანიებებს კოლმეურნეობა; და იქიდან გამოდის, იმათ ადგილს იჭერენ ახალი წვერები. ეს გარემოება, რა თქმა უნდა, დიდად აფერხებს კოლმეურნეობათა წარმატების საქმეს, აუცილებლად საქროა ამ გარემოების თავიდან აცილება. ე. ი. საჭიროა, რომ კოლმეურნეობაში დენა იყოს არა შიგნიდან გარედ, არამედ გარედან შიგნით, როგორ შეიძლება ამის მიეაღწიოთ? რა თქმა უნდა არი ადმინისტრაციული ზომებით, ე. ი. არა ძალდატახებით, არა რეპრესიების საშუალებით. რასაც სამწუხაროდ, ხშირად შიმართავდენ, სავათა შორის, ჩვენშიაც, არამედ დაჯერებით, საქმით, მგალიათით. კოლმეურნეობაში უნდა შეექმნათ ისეთი პირობები, როგორც შრომის ორგანიზაციის მხრით, ისე ურთიერთობის მხრით წვერებს შორის, რომ წვერებმა უნდა ამჯობინონ იქ ცხოვრება, და არა იქიდან გაქცევა. მაგრამ კოლმეურნეობა საპრობილე ხომ არაა, რომ აქ ძალით დავინარჩუნოთ ხალხი. თუ ესმის არ სურს იქ დარჩენა, ორში ერთი. ან კოლმეურნეობა არ ვარგა და საქროა მისი გაჯანსაღება. ან კიდევ ის, ვინც იქიდან მიდის, უკარგისი ელემენტია. ზევით ნათქვამიდან ის დასკვნა უნდა გამოვიტანოთ, რომ ზევიდან კარნახით ან ბრძანებით კოლმეურნეობა არ აწენდება. იყვე, ისეთი ბრძენი ადამიანები, რომლებიც ექრობდენ კოლექტიურ მეურნეობათა მოწყობას გაწერის (развертка) საშუალებით. ამა თუ იმ რაიონში განსაზღვრულ ვადაში უნდა მოწყობილიყო კოლმეურნეობათა წინდაწინ გამოინგარიშებული და მიღებული რაოდენობა, მეორე რაიონში ამდენი და ამდენი და ასე. თავისთავად იგულისხმება, რომ თუ ჩვენ კოლმეურნეობათა მოძრაობაში ვებრძვით სტიქიას და უფეკობას, არა ნაკლებ უნდა შევებრძოლოთ იქ გაწერის მეთოდებს, მარტო ზევიდან კარნახს და ბრძანებებს. კოლმეურნეობათა მოძრაობა ჩვენს პირობებში სრულებით არ საქროებს ხელოვნურ მეთოდებსაათვის შიმართვას. სინამდვილე გეომტკიცებს, რომ კოლმეურნეობათა მოძრაობამ საქმიოდ მაგრა ვაიდვა ფეს-

ვები გლახებში, რომ ეს მოძრაობა გაიზარდოს და სასურველი ნაყოფი გამოიღოს. საჭიროა დახმარება და ხელისშეწყობა, უმთავრესად კი საჭიროა ხელმძღვანელობა, რაზედაც ზენ ზევით ვლაპარაკობდით.

ერთი ვარემოება, რაც თავიდანვე არ უნდა იქნეს დავიწყებული კოლმეურნეობის ხელმძღვანელობის მხრით, მდგომარეობს იმაში, რომ კოლმეურნეობა არ უნდა მოწყდეს გლახობას: ნათ შორის უნდა იყოს ვაბმული მუდმივი კავშირი, როგორც ხნობრივად, ისე წიუთიერად. განსაკუთრებით კოლმეურნეობა უნდა ეცადოს ამ კაცობის განმტკიცებასოვის ამ მიზნით, რომ გლახობა მოკატყეს კოლექტიურ მეურნეობის გავლენის ქვეშ, არის შემთავუვები, — და ასეთი შემთავუვები, სამწუხაროდ საკმარისად ხშირია. — როცა კოლექტიური მეურნეობა როგორღაც იმიჯნება გლახობისაგან, და ამ მოკლენას ხელს უწყობს ის ვარემოება, რომ გლახები საერთოდ პირველ ხანებში მაინც ექვის თვლით უყურებენ კოლექტიურ მეურნეობებს, არ სწამთ, რომ იქიდან რამე სახირო გამოვიდეს, პირიქით, კოლექტიურ მეურნეობათა ხელმძღვანელებმა უნდა ვააქარწყლონ გლახების ასეთი ურწმუნოება კოლექტიურ მეურნეობათა მიმართ მუდმივი კაცობის დაქვრით მათთან. ყველაფერი, რაც კი კოლმეურნეობაში ხდება, გლახობისთვის საიდუმლო არ დარჩენს. გლახებმა უნდა იცოდეს, თუ როგორ ამუშავებენ კოლექტივის წევრები მიწას, თუ რა ვაუშავობენება შეიქვით მათ მეურნეობაში, თუ როგორ იყენებენ მანქანებს, თუ როგორა დაყენებული კოლექტიურ მეურნეობაში აგრონომიული დახმარება, ზავშების და დავრდომილების მოვლა-ვატრონობა და სხვ. და სხვ. მაგრამ ეს არ კმარა. კოლექტიურ მეურნეობა ვალდებულია რჩევა-დარიგების ვარდა წესადლებელი დახმარებაც აღმოუჩინოს გლახებს, მაგ., თავისი მაშინებით ან ტრაქტორებით სრულიად მუკითად თუ არა, მეტად შეღავათიან პირობებში მაინც. ასეთივე დახმარება უნდა აღმოუჩინოს კოლექტიურმა მეურნეობამ სხვადასხვაგვარ ახალ ღონისძიებათა ვავრცელებია საქმეში სასოფლო მეურნეობაში. კოლექტიური მეურნეობა უნდა შეიქნეს ნამდვილ ბაზად, საიდანაც უნდა ვრცელდებოდეს გლახებში აგრონომიული კოდნა და ახალი ღონისძიებანი, სოფლის მეურნეობის ვანაკულტურებულად, სხვადასხვა მალალ ტეხნიკურ კულტურათა შემოღებოსათვის.

თი მოკლედ ის, რა უნდა შეასრულოს კოლმეურნეობამ სოფლად, რა თქმა უნდა, ეს არ ნიშნავს იმას, რომ ყველა ამის შესრულება შეუძლია მას ამ შემთავებაში, თუ მას თავის მხრით უწყევნ დახმარებას ყველა ის ორგანოები, რომლებიც ამისთვის მოწოდებულინი არიან. მაგრამ კოლმეურნეობის წევრებმაც უნდა ვაიამროონ ხელი, არაფერი არ გამოვა, თუ ისინი არ აიიან დაინტერესებული კოლექტიურ მეურნეობის წარმატებით. *)

ამასთან ერთად დიდი კურადლება უნდა მიექცეს კოლმეურნეობაში კოლექტიურ მხარეს, სრულებით შეუფერებელი და შეუსაბამოა, როცა კოლექ-

*) ახათა შორის, მე ვადმოიკვს შემდეგი ვორიაში ამ უკანასკნელ დროს ძლიერ ვავრცელებულია ჩათი არტლები, მაგრამ არტლების წევრებს თავის საკუთარ მიწებზე საღამე უფრო ვარად აქვთ დამუშავებული ჩათი პლანტაციკა. ვინემ საარტლო მიწაზე, მე პირადად ეს არ მინახავს. მაგრამ თუ ეს დავტი მართალია, ის ვადპირად დავგობილი უნდა იქნეს.

ტიურ მეურნეობათა შემადგენლობა კულტურულად ჩამორჩენილია იმ გლეხებზე, რომლებიც მათ გარს არტყიან. და ეს თითქმის სავსებით მოვლენაა დღემდის. ამიტომ კულტურულ მუშაობას კოლექტიურ მეურნეობებში უნდა მიექცეს თავიდანვე განსაკუთრებული ყურადღება. კოლექტიური მეურნეობის წევრები უნდა შეაქნენ საკვებით შეგნებული ადამიანები პოლიტიკურად. აქ შართლა იწყება სოციალიზმის მშენებლობა. თითოეული წევრი სრულიად შეგნებულად უნდა იღებდეს უშუალო მონაწილეობას ამ მშენებლობაში. ისე კი არა, როგორც ეს აქამდის ზოგიერთ ჩვენ სასოფლო-სამეურნეო კომუნებში იყო, როცა კომუნის წევრების უმრავლესობამ არც კი იცოდა, თუ რა კეთებოდა იქ, არ იცოდენ. კომუნა წინ მიდიოდა, თუ უკან. და მთელი ეს „საიდუმლოება“ მხოლოდ კომუნის „მეთაურმა“ იცოდა და სხვამ არაფერი. აშკარაა, ეს დაუშვებელია, ასეთი პდგომარეობა თუ გაგრძელდა, კოლექტიური მეურნეობა უთუოდ დაიღუპება. კოლექტიურ მეურნეობათა მშენებლობა — ესაა ნამდვილი შემოქმედება. — მისთან შემოქმედება სრულიად ახალ სფეროში. სოციალისტურ მშენებლობის დარგში.

აქ ეძლევა გასაქანი გლეხების შემოქმედებით ნიჭს. აქამდის ეს ნიჭი სრულიად შებოკვლილი იყო, ის შოტკვული იყო ვიწრო კალაპოტში: მამაპაპურ სახნისს და სახრეს ის ვერ სცილდებოდა; გლეხის ტვინი და გონება უნდა განთავიფლდეს ათასწლოვან ტრადიციების და ზნე-ჩვეულებების ტყვეობიდან. იმათაც უნდა შეიტანონ თავიანთი წვლილი სოციალიზმის საქმეში. თუ კი ჭარხნის და ღაბრიკის მუშები თავისი შემოქმედებითი მუშაობით, დაკვირვებით და გამოკონებით წინ სწევდნ სოციალისტური შრეწველობის საქმეს, განა გლეხები ვერ შესძლებენ თავისი მცეადინებობით და გლეხური გამოგონებით ხელი შეუწყონ სოფლის მეურნეობაში სოციალიზმის დამყარებას. ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ ეს სწორედ ასე მოხდება უახლოეს ეადაში. მაგრამ ამისთვის საჭიროა მუშაობა და მთელი წარსული გამოცდილების გამოყენება. უნდა ეიცოდეთ, რომ ყოველივე წარსული კი არ უნდა უკუ ვაგდოთ, იმიტომ, რომ ის წარსული ცხოვრების შემკვიდრეობაა; არა, ზოგი რამ, რაც კარგია, უნდა გამოვიღოთ და განვიავითაროთ. შემოქმედება შაბლონურად, ერთდამიანვე ყაიდაზე, ერთი დარჯიკის მიხედვით შეუძლებელია. წაბაძულობა ყოველგან და ყველაფერში არ ვარგა. ის, რაც ერთ ადგილას კარგია და გამოსადეგი, მეორე ადგილას არ გამოდგება. განსაკუთრებით ეს უნდა ითქვას სახალხო მეურნეობის ისეთი დარგის შესახებ, როგორცაა სასოფლო მეურნეობა. შრეწველობაში დაახლოვებით თითქმის ყოველგან ერთგვარი პირობებია როგორც შრომის ორგანიზაციის მხრით, ისე თვით წარმოების მხრითაც. სასოფლო მეურნეობის სფეროში კი თითქმის ყოველ ფუნის ნაბიჯზე სხვადასხვა პირობებია: თუ ადგილმდებარეობის, თუ ნიადაგის, თუ ჰაერის მხრით. განსაკუთრებით ეს უნდა ითქვას საქართველოზე. ამიტომ შეუძლებელია, რომ კოლმეურნეობათა სამოსალიბება და განვითარება ყველა რაიონებში ერთგვარად. ერთი სახით და ფორმით ხდებოდეს. ამ მხრით აქ აუცილებლად იქნება განსხვავება და თავისებურება. მაგრამ ეს ოდნავად საშოში არაა, რადგანაც მიზანი, მიმართულება და გზა ყოველგან ერთია — სოციალიზმი. მაგ-

რამ ამისთვის საჭიროა კოლმეურნეობაში წევრების სათანადო მომზადება. სათანადო პოლიტიკური შეგნება, ანტირელიგიური პროპაგანდა, დამყარებული უმთავრესად გამოცდილებაზე და საბუნებისმეტყველო ცოდნაზე.

IX

კოლექტიურ მეურნეობათა ერთ მთავარ საკითხთაგანს, — თუ ყველაზე უმთავრესს არა, — წარმოადგენს მიწის მოწყობის საკმე. ამაზე ლაპარაკობს და ამაზე უთითებს ყველა. მაგრამ მიწის მოწყობა საერთოდ მეტად მწვავედ დგას. უკვე დიდი ხანია, თითქმის საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების დღიდან.

ეს საკითხი წარმოადგენს უდიდეს ამოცანას საბჭოთა ხელისუფლებისათვის. ის არაა მარტო ტექნიკური და ფინანსური საკითხი, როგორც ეს ბევრს პირველი შეხედულებით ეჩვენება. დღეს, როცა სასოფლო მეურნეობის კოლექტივიზაციის საკითხი წამოიჭრა, როგორც ერთი მთავარი ამოცანა, მიწის მოწყობის საკითხი ებჯინება პირდაპირ სოციალიზმის გახზარცილების საკითხს ნიწათმოქმედებაში. ის მიწის მოწყობა, რომელიც აქამდის ხდებოდა ჩვენში, სრულებით არ ითვალისწინებდა ამ ამოცანას. იმ დროს, როცა ჩვენ პრაქტიკულად შევედექით მიწის მოწყობის საკმეს, მაშინ კითხვა ასე არ იყო დაყენებული. იმ დროს ჩვენს წინაშე სრულიად სხვა ამოცანა იყო. მაშინ ჩვენ ვხარუნავდით მხოლოდ იმისთვის, რომ როგორმე აღგვედგინა განადგურებისაგან მიმავალი სასოფლო მეურნეობა, და ეს შეიძლებოდა მხოლოდ წვრილ ცალკე ინდივიდუალურ-გლეხურ მეურნეობათა სახით. კოლექტიური მეურნეობის გზით სოფლის მეურნეობის აღდგენაზე ფიქრი მაშინ შეუძლებელი იყო. თორიდე კოლექტიური მეურნეობა კომუნის სახით საქმეს ვერ უშველიდა პირიქით, მაშინდელი კომუნები გლეხებს კიდევ უფრო აუტოვებდნენ გულს კოლექტიურ მეურნეობაზე, იმდენად უიმედო და საეაღალო იყო მაშინ ამ კომუნების მდგომარეობა. იმ დროს სოფლის მეურნეობის გამობრუნება და აღდგენის გზაზე დაყენება მხოლოდ კერძო ინდივიდუალურ მეურნეობის სახით შეიძლებოდა. ამიტომაც კომუნისტურმა პარტიამ და საბჭოთა ხელისუფლებამ სწორედ აუღო ალღო მაშინდელ მდგომარეობას და მიიღო სათანადო ზომები გლეხობისათვის მიეცათ სტიმული სოფლის მეურნეობის აღსადგენად. ამ მიზნით საჭირო იყო, რომ თითოეულ მოსახლეს სკადნოდა დანამდვილებით მიწის რომელი ნაკვეთი იქნებოდა მის განკარგულებაში. რომ ამ მიწაზე მას დამშვიდებით შესძლებოდა ამა თუ იმ კულტურის გაშენება, ან ამა თუ იმ მცენარის დათესვა, რომ ამ მიწას მას არავინ ჩამოართმევდა. რომ ის ხელში ექნებოდა უღაოდ. ერთი სიტყვით: გლეხური მეურნეობის აღდგენა თხოველობდა მიწის განსაზღვრული ნაკვეთების გადაცემას ცალკე მოსახლეებზე მართალია, საბჭოთა ხელისუფლებამ გააუქმა მიწაზე კერძო საკუთრება და მთელი მიწა მუწურ-გლეხური სახელმწიფოს საკუთრებად გამოაცხადა, მაგრამ მიწის ნაკვეთების შრომითი სარგებლობაში გადაცემის ეს არ ეწინააღმდეგებოდა. ამისათვის საჭირო იყო მიწის მოწყობა. თავდაპირველად საჭირო იყო შრომითი ნორმის დადგენა, რომ თითოეულ მოსახლისთვის მიწის განსაზღვრული რაოდენობა მიეზომათ. ამ პრინციპზე დაიწყო მიწის მოწყობა.

აქ ახალი სრულებით არაფერი იყო. ახე მიმდინარეობდა მიწის მოწყობის საქმე დღემდე. მაგრამ ასეთი წესით მიწის მოწყობა არა თუ არ ეგუება მიწის კოლექტიურად დამუშავების წესს, არამედ პირდაპირ ეწინააღმდეგება მათ, მართალია, ამ წესით დღემდე ჩატარებული მიწის მოწყობა უმნიშვნელო პროცენტს შეადგენს, მაგრამ საერთოდ ჩვენში თითქმის გამოსადეგი ან ვარგისი მიწის მთელი ფონდი დანაწილებული გამოდგა გლეხებს შორის ნეტ-ნაცლებობით. ასე რომ გამოსადეგი მიწის თავისუფალი ფონდი დღეს ჩვენში (საქართველოში) ან სრულებით არ მოიპოვება, ან მეტად მცირე. ამ შემთხვევაში საქართველო განსაკუთრებით ცუდ პირობებში იმყოფება, ამიტომ, რომ მიწის თავისუფალი ფონდი კოლექტიურად დამუშავების მიზნით აქ თითქმის არაა. შედარებით უკეთესი პირობებია ამ მხრით საბჭოთა რუსეთში და საბჭოთა უკრაინაში, სადაც ჯერ კიდევ მოიპოვება კოლექტიურ მეურნეობათა მოსაწყობად საკმარისი თავისუფალი მიწის ფონდი.

თავისთავად იგულისხმება, რომ კოლექტიური მეურნეობა თავდაპირველად შედარებით ბევრად უფრო იდეალია იმ, სადაც მიწა პატარ-პატარა ნაჭრების შეკოწიწება არ იქნება საჭირო და მერე ისეთ ნაჭრების, რომლებიც ერთ ფარვალში არ მდგომარეობენ, არამედ გაფანტული არიან სხვადასხვა იდეალას, როგორც ვაჭვით, საქართველოში ამ მხრით უფროა საქმე კარგად, საქართველოში ჩვენ გვაქვს ერთის მხრით მიწის დიდი სივიწროე და მეორე მხრით მეტად წვრილი ინდივიდუალური გლეხური მეურნეობა, ვიშნავს ეს იმას, რომ ჩვენში შეუძლებელია კოლექტიურ მეურნეობათა განვითარება? სრულებითაც არა. ჩვენ ვამბობთ მხოლოდ იმას, რომ კოლექტიურ მეურნეობათა განვითარება ჩვენში უფრო მეტ დაბრკოლებას ხედება თავის გზაზე, ეივმ, მაგ., საბჭოთა რუსეთში ან საბჭოთა უკრაინაში, მაგრამ კოლექტიურ მეურნეობათა განვითარება, მიუხედავად მრავალგვარ სიმძნელეთა და დაბრკოლებათა შესაძლებელია და აუცილებელიც.

რა გზები ან რა შესაძლებლობანი გვაქვს ჩვენ ამ მხრით? რა იმედები შეგვიძლია დავანყაროთ ამ მხრით მიწის მოწყობაზე? და როგორი უნდა იყოს თვით მიწის მოწყობა: დარჩება ის ისეთი, როგორიც დღეს არის, თუ ის კარდინალურად უნდა შეიცვალოს?

ნე სრულებით არ ვღიქობ, რომ ყველა ამ ფრიად საყურადღებო კითხვებზე, ამომწურავი პასუხი ვაძეგ. მაგრამ მიუხედავად ამისა, საჭიროდ მიმაჩნია ზოგიერთი შენიშვნები გაუზიარო ამს შესახებ მკითხველებს, უწინარეს კოლექტიური მხარე.

საბჭოთა რუსეთში და უკრაინაში 1928 წლის 1 იანვრისათვის მიწის მოწყობა კოლექტიურ მეურნეობებში დამთავრებული იყო მხოლოდ სანახევროდ. რაც შეეხება საბჭოთა კოლმეურნეობის მიწის მოწყობას, ამის შესახებ ჩვენ ცნობები არ გვაქვს, გარდა იმისა, რომ, როგორც ვიცით, მიწათმოქმედების კომისარიატს განზრახვა აქვს 1928 წლიდან შეუდგეს მიწის მოწყობას კოლმეურნეობებში. ჯერ კიდევ გამორკვეული არაა, როგორ მოხდება მიწის მოწყობა კოლექტივებში, ე. ი. გამოყოფილი იქნებიან ეს უკანასკნელები საერთო მიწის მოწყობიდან, თუ არა, და, გარდა ამისა, მიღებული იქნებიან შედეგობაში

მხოლოდ ის კოლმეურნეობები, რომლებიც არსებობენ, თუ აგრეთვე მომავალი კოლექტივებიც. ამჟამად, რომ მიწის მოწყობის დროს, გარდა არსებული კოლექტივებისა, გათვალისწინებული უნდა იქნენ უთუოდ მომავალი კოლექტივებიც.

საკითხი იბადება იმის შესახებ, თუ სინამდვილეში როგორ უნდა გატარდეს ასეთი მიწის მოწყობა.

უპირველეს ყოვლისა მოვიყვანოთ აქ რამოდენიმე ცნობა იმის შესახებ, თუ როგორია დღეს ფაქტიური მიწათსარგებლობა არსებულ კოლექტივებში. მართალია ამის შესახებ, სრული და ამომწურველი ცნობები ჩვენ არ გვაქვს. მაგრამ ჩვენ მიანც მოგვყავს აქ ზოგიერთი დამახასიათებელი ცნობები. ასე, მაგ., რუსეთში, კოლექტიურ მეურნეობათა ცენტრის ცნობებით 1927 წლის პირველ ოქტომბრისათვის თითოეულ კოლექტიურ მეურნეობაზე საშუალოდ მოდიოდა ყოველგვარი მიწა ჰექტარებით: *)

	კოლ. მიწად სარგებ.	ინდივიდ. მიწად. სარგ.	ს უ ლ	% კოლ. მიწად. სარგ.
კომუნებზე	329	—	329	100.0
არტელზე	180	143	323	55.6
მიწ. დამ. ამ-ბი	98	199	197	33.1

აქედან ჩვენ ვხედავთ, რომ საბჭოთა რუსეთში საშუალოდ თითოეულ კოლექტივზე ყოველგვარი სამეურნეო დანიშნულების მიწა მოდის:

კომუნებზე — 329 ჰექტარი, არტელზე — 323 და მიწის დამ. ამხანაგობაზე — 199. მაშასადამე, შედარებით ხველაზე უფრო უზრუნველყოფილია მიწით კომუნა. ნებდევ არტელი, ყველაზე უფრო ნაკლებად მიწის დამ. ამხანაგობა. შემდეგ ზევით მოყვანილი ცნობებიდან ჩანს, რომ მაშინ, როცა კომუნებში მოყვანილი მიწით სარგებლობა კოლექტიურია, არტელში და მიწის საზოგადო შრომით დამშუშეებელი ამხანაგობებში სულ სხვა სურათს ვხედავთ: არტელში საერთოდ კოლექტიურ სარგებლობაშია მხოლოდ 55,6% და ამხანაგობებში კი კიდევ ამაზე ნაკლები, ე. ი. 33,1%. დანარჩენი ნაწილი ჯერ კიდევ არტელის და ამხანაგობების წევრების ინდივიდუალურ სარგებლობაში იმყოფება.

რა მდგომარეობაა ამ მხრივ საქართველოს კოლმეურნეობებში? აქ ჩვენ უფრო ნაკლები ცნობები გვაქვს. ასე მაგ., 212 ყველა ფორმის კოლმეურნეობებიდან ცნობები ეხება მხოლოდ 118. ე. ი. საერთო რიცხვის 56%; გარდა ამისა, ეს ცნობები ეხებიან მხოლოდ იმ სამეურნეო მნიშვნელობის მიწებს, რომლებიც მხოლოდ კოლექტიურ სარგებლობაში იმყოფებიან. ეს, რა თქმა უნდა, დიდი ნაკლია მიუხედავად ამისა, ქვევით მოყვანილი ცნობები. **) რომლებიც ახასიათებენ ჩვენ კოლმეურნეობებს მიწის სარგებლობის მხრივ გასული წლიდან დასაბრუნს. მიანც არ არიან ინტერეს მოკლებულნი.

*) ცნობები ამოღებულია ანხ. ნაუმოვის ხელით დასამუშავებულ წერილიდან ექვრნად „Низ аграрном фронте“, 1928 г. № 5.

**) ეს ცნობები შეგრობილია სოფლის მეურნეობის მხრივ არსებულ კოლმეურნეობათა სექციის მიერ.

ეს ცნობები იძლევიან შემდეგ სურათს:

მიწის კოლექტიური სარგებლობა კოლექტივებში დესტინებად:

კოლექტიური მეურნეობათა ფორმები	კულ. წყურბ. საერთო რაოდენობა	ინთენსი გავრცელება წყურბო რაოდენობა	გავრცელებული მიწის რაოდენობა	საშუალოდ მოდის	
				თითოეული კოლექტი.	თითოეული წყურბ.
1. კომუნები	7	127	761	109	6,0
2. არტელები	59	1115	949	16	0,8
3. მიწის სახ. მო. დამ. ანხ-ბი	52	987	767	15	0,8
ს ჯ ლ	118	2209	2477	21	1,1

ამ ცნობებიდან უწინარეს ყოვლისა ის დასკვნა უნდა გამოვიტანოთ, რომ საშუალო და დაბალი კოლმეურნეობებზე ჩვენი ყოველგვარი ეარგისი მიწა მოდის რუსეთთან შედარებით ბევრად უფრო ნაკლები.

უნდა გაეაფრთხილოთ მკითხველები, რომ ეს შედარება საერთოდ საცესებით სწორი არაა, რადგანაც საქართველოს კოლმეურნეობათა შესახებ ჩვენ არ გვაქვს ცნობები იმ მიწების შესახებ, რომლებიც ჯერ კიდევ კერძო სარგებლობაში იმყოფებიან. მხოლოდ კომუნების შესახებ შეიძლება ეს ცნობები დაახლოებით სწორი იყენ. და აი აქ შედარება გვეუბნება, რომ საშუალოდ თითოეულ კომუნაზე ჩვენში მოდის მიწა სამჯერ უფრო ნაკლები, ვინემ რუსეთში, რაც შეეხება არტელებს და ამხანაგობებს აქ შედარებისთვის ცნობები არ მოგვებოვება, შემდეგ მიწის უზრუნველყოფის მხრით მხოლოდ კომუნების შესახებ შეგვიძლია ვილაპარაკოთ. საქართველოში საშუალოდ კომუნის თითოეულ წევრზე მოდის ყოველგვარი გამოსადეგი მიწა დაახლოებით 6 დესეტინა. ეს კომუნის წევრებზე, და არა სულზე. თითოეულ სულზე აღბად არა უმეტეს ერთი დესეტინაა. თუ მივიღებთ მიწის სივიწროვს საქართველოში, სადაც მიწის ნორმა სოფლის თითოეულ მოსახლეზე მიწის კოლექსით არსად არ აღემატება 4 ან 5 დესეტინას. კომუნების მდგომარეობა მიწის მხრით დამაკმაყოფილებლად უნდა ესცნოთ, თუმცა, რა თქმა უნდა, არა საკმარისად, რაც შეეხება მიწის უზრუნველყოფის საკითხს არტელებსა და ამხანაგობებში, ამის შესახებ ჩვენ ცნობები არ გვაქვს.

ამ შენიშვნების შემდეგ ჩვენ უნდა დავუბრუნდეთ იავე ზევით დაყენებულ საკითხების გაშუქებას. მთავარი საკითხი შემდეგია: საიდან უნდა მივიღოთ საქართველოში მიწის თავისუფალი ფონდი კოლექტიურ მეურნეობათა მოსაწყო-

ბად? რა ოქმა უნდა, ჩვენ შედეგობაში გვყავს უმთავრესად სოფლის უმიწო-
ან მცირე მიწის მოსარგებლე მოსახლეობა, ე. ი. მოჯამაგირეები, უღარიბესი
მიწის მუშა-გლეხები და შემდეგ საშუალო ქონების გლეხები. კოლექტიურ მე-
ურნეობებში უნდა ჩავბათ უმეტეს ნაწილად მოჯამაგირეები და უღარიბესი
გლეხები. იმათ მიწა ან არ აქვთ სრულებით ან, თუ აქვთ, სულ მცირე რაოდე-
ნობით. კოლექტიურ მეურნეობათა შესაქმნელად ეს არ იკმარებს. შეიძლება
თუ არა გამოვძებნოთ საჭირო მიწა კოლმეურნეობათთვის, ჩვენი აზრით შეი-
ძლება. ჩვენ დავასახელებთ რამოდენიმე წყაროს.

1) ზოგიერთ მაზრებში ჩვენ დღესაც მოგვეპოვება მიწის თავისუფალი სა-
ხელმწიფო ფონდი, მაგრამ უმეტეს ნაწილად ეს მიწები გამოუსადეგარია, ისინი
ან ქაობიანია, ან თხოულობენ შორწყევს, ან საზოგადოდ მწირი, უნაყოფო მი-
წებია. მაგრამ მელიორაციის საშუალებით შეიძლება ამ მიწების განაყოფიე-
რება და გამოყენება ხშირად მაღალი კულტურებისათვისაც. ყოველ შემთხვე-
ვაში კოლექტიურ მეურნეობებისათვის ეს მიწები უნდა იქნას გამოყენებული
პირველ რიგში. რა ოქმა უნდა სახელმწიფოს დაუხმარებლად ამ მიწების გამო-
ყენება კოლექტივებისათვის შეუძლებელია. მეორე მხრით, ესაი ყველაზე უფრო
საიმედო წყარო კოლმეურნეობათა მოსაწყობად.

2) მეორე წყარო, საიდანაც შეგვიძლია მივიღოთ მიწის თავისუფალი ფონდი,
ეს არის მიწის მოწყობის დაჩქარებითი გატარება ცხოვრებაში. საქმე იმაშია,
რომ მიწის მოწყობის ჩატარებამ ბევრ ადგილას აღმოაჩინა მიწის ნორმაზე ზედ-
მეტი სარგებლობა მოსახლეობის შეძლებულ ნაწილში. ჩვენი ფარულდით, მი-
წის მოწყობის დაჩქარება 2-3 წლის განმავლობაში ჩვენ მოგვცემს რამდენიმე
ათეულ ათასამდე დესეტინა მიწას, მაგრამ აქ ორნაირი დაბრკოლება გველო-
ბება წინ ამ მიწების კოლექტიურ მეურნეობისათვის გამოსაყენებლად. პირველი
დაბრკოლება მდგომარეობს იმაში, რომ მიწის მოწყობა ერთობ მეტად ნელი-
ტემპით მიმდინარეობს, მაშინ როცა კოლექტიურ მეურნეობებს დღესვე ესა-
ჭიროებათ მიწები. მეორე არა ნაკლებ სერიოზული დაბრკოლება მდგომარეობს
იმაში, რომ მიწის მოწყობის შედეგებით ჩვენ ვღებულობთ მიწის მცირე ნაჭრებს,
და იმავე დროს ისინი ერთი მეორისაგან დაქსაქსული არიან, და ამიტომ იმათი
გამოყენება კოლექტიურ მეურნეობისთვის დიდ სიძნელეს წარმოადგენს. მაგრამ
მიწათმოწყობის დროს ჩვენ აუცილებლად უნდა დავისახოთ მიზნად ამ მიწების
გამოყენება კოლექტიურ მეურნეობათათვის.

3) მესამე წყარო — სოქის ოლქში საქართველოზე გადმოცემული მიწის ფონ-
დი 40.000 დესეტინამდე გადასახლების მიზნით უნდა ამ თავითვე იქნეს მიღუ-
ბული ზომები, რომ იქ ჩასახლებულებსაგან შესდგეს კოლექტიური მეურნეო-
ბები. ამის მიხედვით უნდა იქნას მოწყობილი კრედიტის მიცემა, მიწის მოწყობა,
მელიორატიული ღონისძიებები (ქაობების ამოშრობა, შორწყევა, წყალსადენები
და სხვ. და სხვ.).

ამნაირად ჩვენ ვხედავთ, რომ კოლმეურნეობათა შესაქმნელად ჩვენში სა-
კმარისი შესაძლებლობანია მიწის თავისუფალი ფონდის შექმნის მხრით, მაგ-
რამ იქნება ასეთი მიწები თუ არა სულ ერთია, კოლექტიურ მეურნეობებში.

მიიღო უნდა ჩაებას ღარიბი და საშუალო გლეხობა, რადგანაც უამისოდ წყრილი დატუცმაკებული გლეხური მეურნეობას გაუქორღება თავი დააღწიოს გაჭირვებასა გაჭირვება მეურნეობის სოფლიად პრიმიტიული ტენიკის გარდაქმნა თანამედროვე უმაღლეს ტენიკაზე. ამ მიზნით მოწყობის ხასიათი ამის შემდგომ ჩვენ უნდა შეესკვალოთ ისე, რომ მიწა მოწყობა შეიქნეს სასოფლო მეურნეობის კოლექტივიზაციის ერთ უძლიერეს ფაქტორად, აქამდის კი მიწის მოწყობა არსებითად კოლექტივიზაციის წინააღმდეგ იყო მიმართული, მაგრამ ეს წინედ აღუკლებელი იყო სასოფლო მეურნეობის გამოსაბრუნებლად. დღეს კი ეს ხანა უკვე გადააბულია.

აქ ჩვენ უნდა შევხედოთ კიდევ შემდეგ გარემოებაზე, მართალია, კოლექტიური მეურნეობისათვის მიწა წარმოადგენს ყველაზე უძლიერეს იარაღს თავის მოქმედებისათვის, მაგრამ კოლექტიურ მეურნეობისათვის მიწა არ წარმოადგენს თავის მოქმედებისათვის ერთადერთ საშუალებას. სასოფლო მეურნეობას აქვს მრავალი სხვადასხვაფერი დარგი და ყველა ამ დარგში მიწა ერთნაირ როლს არ თამაშობს: ზოგან მეტია მისი როლი, ზოგან ნაკლები, და შეიძლება ძლიერ მცირეც. განსაკუთრებით ეს ითქმის სავაროველოს პირობებში, სადაც სასოფლო მეურნეობაში არსებობს მრავალი სხვადასხვა დარგი, რომლებიც ერთნაირად არ საქობებს მიწას; ამიტომ მეურნეობის ზოგიერთ დარგში ბევრი მიწა სრულებით არაა საქობო, ამიტომ სავაროველი მიწის შედარებით მცირე ნაკვეთი: მაგ., სოფლის მეურნეობის სხვადასხვა ნაწარმოების დამუშავება, მე-საქონლეობა, განსაკუთრებით მელიტობა, მეფრინველეობა, მეფუტკრეობა და სხვ. და სხვ. ყოველშემთხვევაში მეურნეობის ზევით ჩამოთვლილ დარგთ ესაჭიროებათ გაცილებით ნაკლები მიწა, ვინემ ისეთი დარგი, როგორცაა, მაგ., ბობლეულობა, მებამბეობა, მეთამბაჯობა, ჩაი და სხვ. ამიტომ დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს კოლექტივების მოწყობას მეურნეობის ისეთ დარგებში, სადაც მცირე მიწაც საქობისა, რომ კოლექტივი იქნას მოწყობილი. განსაკუთრებით ამა უნდა მიექცეს უდიდესი ყურადღება დასავლეთ საქართველოში, სადაც ერთი მხრით მიწის დიდი აკვირობა, და მეორე მხრით მეტად ხელსაყრელია მეურნეობის იმ დარგთა განვითარება და კოლექტიურად მოწყობა, სადაც ამისათვის არც ისე ბევრი მიწაა აკვირო. ჩვენ უკვე დავასახელებთ რამდენიმე ასეთი დარგს. მაგრამ იმათი რიცხვი შეიძლება ყოველთვის გადიდებულ იქნას ადვილობრივი სოფლის მეურნეობის ნაწარმოებთა მიხედვით.

X

დასასრულ. რამდენიმე სიტყვა სოფლის კომუნისტების ახლო მონაწილეობაზე კოლმეურნეობათა მშენებლობაში და იმათ როლზე ამ საქმეში. როცა ჩვენ ვაბობთ სოფლის კომუნისტზე, ჩვენ მხედველობაში გვაქვს განსაკუთრებით, რა თქმა უნდა გლეხ-კომუნისტი. თავისთავად იგულისხმება, რომ კოლმეურნეობათა მოძრაობა — ეს უაღრესად მასიური მოძრაობაა, რომელშიაც უნდა ჩაებას უღარიბეს და საშუალო გლეხ-კაცობის მასა. თუ რა მნიშვნელობა აქვს ამ მო-

ძრობას, თუ რა როლი უნდა ითამაშოს კოლექტიურ მეურნეობათა მშენებლობაში სოფლის პირობებში საერთოდ სოციალიზმის დამყარების საქმეში, ამაზე აქ მეტია ლაპარაკი. რა თქმა უნდა, აქედან აშკარაა, რომ სოფლის კომუნისტები, ე. ი. გლეხი-კომუნისტები არა თუ უნდა ჩაებან კოლმეურნეობათა მშენებლობაში, არამედ ისინი უნდა გახდნენ მათი ნამდვილ ორგანიზატორებათ და ხელმძღვანელებათ.

ახლა თუ გადავხედავთ სინამდვილეს ჩვენ დავინახავთ, რომ მდგომარეობა ამ მხრით არის ანუ უკეთა. ჩვენ უკვე ვიცით, რომ კომუნისტური პარტიის წევრების, კანდიდატების და კომკავშირელების მონაწილეობა კოლმეურნეობაში (კომუნები, არტელები და ამხანაგობები) ჩვენი გამოჩატება საერთოდ 21,1 პროც.: მასთან კომუნებში ეს გამოჩატება 40,0 პროც.; არტელებში 209,0 პროც. და მიწის სახ. შრომით დამუშავებულ ამხანაგობებში 20,1 პროც. თავისთავად ეს ცოტა პროცენტი არაა, განსაკუთრებით კომუნებისათვის. საგრძობლად ნაკლებია კომუნისტური პარტიის და კომკავშირის წევრების მონაწილეობა სამანქანო ამხანაგობებში — 9,9 პროც. საერთოდ, როგორც ვთქვათ, ჩვენ კოლმეურნეობებში პარტიის წევრების და კომკავშირელების მონაწილეობა რაოდენობის მხრით შეიძლება დაამკაყოფილებლად ჩათვალოს. საქირია, რა თქმა უნდა, ამ მონაწილეობის გაძლიერება არტელებსა და ამხანაგობებში, მაგრამ საქმე იმაში როდია, საშუა ამ ხელმძღვანელობაშია, რომელსაც უწყვეტ ენ უნდა გაუწიონ კოლმეურნეობებს სოფლის კომუნისტებმა. დღემდის კი ეს ხელმძღვანელობა დამკაყოფილებელი არაა და მას აქვს თავის გასამართლებელი მიზეზები. არსებობდა ერთნაირი გულგრილობა და უყურადღებობა სოფლის პარტიული ორგანიზაციების მხრით კოლმეურნეობის მიმართ, რაც ახსენებოდა იმით, რომ არ არის კიდევ სხვა მიზეზებიც. დავასახელოთ ზოგიერთი იმათგანი.

ჯერ. „ბოლშევიკი“-ს ამა წლის მეცხრე ნომერში (15 მაისის) მოთავსებულია ამხ. რიბაშვილის წერილი სათაურით: „სოფლის კომუნისტი, როგორც კოლექტიური მეურნეობის ორგანიზატორი“ („Деревенский коммунист, как организатор коллективного хозяйства“). საქირია, ჩვენი სოფლის კომუნისტები ყარვად ვაეცნონ ამ წერილს, ისინი ვაეცნობიან ბევრ სიმახინჯეს, გადახრას და პარტიული ხაზის გაღუნვას სოფლის კომუნისტების მხრით საერთოდ და კოლექტიურ მეურნეობის მიმართ კერძოდ. მართალია, გლეხი-კომუნისტის პირობები არაა სახარბიელო, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ამ ნაკლულევაებათა წინააღმდეგ უნდა იქნას ზომები მიღებული.

უპირველეს ყოვლია, არ უნდა დაევიწყოთ, რომ სოფლის კომუნისტი კერძო მწარმოებელი და კერძო მესაკუთრეა, რომ იგი უმეტეს შემთხვევაში ან ღარიბ გლეხობის ჯგუფს ეკუთვნის. ან მოჯანაფირეა, სოფლის კომუნისტები არიან აგრეთვე საშუალო შეძლების და შეიძლება, როგორც დაუშვებელი შემთხვევა, შეძლებული, ანუ მდიდარი გლეხებიც. ამ უკანასკნელ ელემენტებზე ჩვენ არ ვლაპარაკობთ, რადგანაც ისინი, კომუნისტური პარტიისთვის როგორც უცხო და მიუღებელი ელემენტები; უნდა განიდევნონ პარტიის რიგებიდან, ავილოთ მხოლოდ ღარიბი და საშუალო შეძლების გლეხები.

ჩვენ ვიცით, რომ რომ გლეხ-კომუნისტისთვის მეტად ძნელია თავის მეურნეობას გაუძღვეს, ე. ი. თავი იზრინოს და ოჯახიც არჩინოს თავისი მეურნეობის საშუალებით, და იმავე დროს პარტიის დავალებებიც შეასრულოს. ამ ნიადაგზე ჩნდება ბევრი უნებრეულობა და სიძნელე, რაც ქალაქის კომუნისტისთვის ურთი ნაწილი, რომელიც რაიმე ადვილს ანუ სამსახურს შოულობს, სოფლის მეურნეობაზე ხელს იღებს და ამხიარად თანდათან სწყვეტს კავშირს სოფლის მეურნეობასთან. ის გლეხი-კომუნისტი კი (და ასეთები კი დიდ უმრავლესობას წარმოადგენენ), რომლებიც ვერ ახერხებენ „ადვილის“ შოვნას, იძულებული არიან მხოლოდ სოფლის მეურნეობას დაეყრდნონ: ესე იგი აწარმოონ თავისი კერძო ინდივიდუალური მეურნეობა, როგორც ეიცით, არც აწიყო და არც მომავალი მათ არ ელიმებათ, გლეხი-კომუნისტის, როგორც ღარიბი გლეხის ან მოჯამაგირის მდგომარეობის ამოღება შეიძლება საშუალო გლეხის მდგომარეობამდე, მაგრამ ეს არ სწყვეტს ძირითად საკითხს, ეს არ ნიშნავს იმას, რომ გლეხმა, პირტივლია იგი თუ უპარტიო, გაჭირვებას ამით უკვე თავი დააღწია. საშუალო გლეხს თავის ინდივიდუალური მეურნეობის ვიწრო ფარგლებში არ შეუძლია გააუმჯობესოს წარმოების ტენიკა, გამოიყენოს მაშინა, ტრაქტორი, ამის პირობებს არ იძლევა წვრილი გლეხური მეურნეობის ფარგლები. უამისოდ კი სოფლის მეურნეობის წინწაწევს და განვითარება დღევანდელ პირობებში შეუძლებელია. მხოლოდ მსხვილ სასოფლო-სამეურნეო წარმოებაში შეიძლება მაღალი ტენიკის შემოღება და დიდი მანქანის და ტრაქტორის სახსებით გამოყენება.

ასეთი მსხვილი მეურნეობა შეიძლება იყოს ორნაირი: კოლექტიური და კაპიტალისტური. ჩვენთვის მოცემულია პირველი გზა — კოლექტიური მეურნეობის გზა, — რომელიც აქამდის უმეტეს შემთხვევაში ათეაღწუნებული იყო სოფლის კომუნისტების მიერ. ყოველ შემთხვევაში მის მეტად ნაკლები ყურადღება ექცეოდა, ეს აიხსნება უმთავრესად იმით, რომ არ სწამდათ კოლექტიურად მეურნეობის წარმოება, არ იყვენ ამას შეჩვეული, არ ეგონათ, თუ იქიდან რაიმე ხეობა გამოვიდოდა. ამიტომ გლეხი-კომუნისტები ამჯობინებენ კოლექტიურ მეურნეობას ისევ კერძოს, ინდივიდუალურს, აქედან ჩვენ მივიღეთ ორნაირი შედეგი: 1) სოფლის კომუნისტების დიდი უმრავლესობის მეურნეობა გაჩერებულია ერთდამივე დონეზე, ის არ მიდის და ამირად უფრო დაბლა ეშვება, რადგანაც გლეხ-კომუნისტებს არ აქვთ საწვალეობა მეურნეობაში რაიმე საგრძნობი გაუმჯობესება შეიტანონ და იმავე დროს პარტიის დავალებებიც ასრულონ. 2) მეორე მხრით ზოგიერთ გლეხ-კომუნისტებმა, თუმც ძლიერ უმცირესობამ, შესძლეს თავის მეურნეობის წინ წაყვანა, ასე რომ იმათ მეურნეობამ რამდენიმედ „კულაკური“ ხასიათი მიიღო. რა თქმა უნდა, ასეთი გლეხი-კომუნისტები პირდაპირ გაფრბიან სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციას, და ხშირად აკლდებით იხსენიებენ მას, აშკარაა, ესენი უკვე ანტი-კოლექტივისტური და ანტი-კომუნისტური ელემენტებია, რომელოც კომუნისტურ პარტიაში ადგილი აღარ უნდა ქონდეთ. ისინი ჩვენ არ გვაინტერესებს, ჩვენ ვლაპარაკობთ გლეხ-კომუნისტების დიდ უმრავლესობაზე, დღეს პარტიის მთავარი ამოცანა მდგომარეობს

ინაში, რომ გლეხი-კომუნისტების დიდი უმრავლესობა, რომელიც აქამდე იწოდებოდა ვიდუღალურ მეურნეობას მიადევს, აქტიურად იქნას ჩაბმული კოლექტიურ მეურნეობაში. გლეხი-კომუნისტებისთვის სხვა გამოსავალი არაა. ამ მხრით მეტად საგულბისხმეოა ერთი გლეხი-კომუნისტი, ეკონომიურად მაგარი გლეხის სიტყვები, რომლებიც მოყავს ამხ. რიბოკინს თავის ზევიან დასახლებულ წყაროში. აი რას ამბობს ის გლეხი-კომუნისტი (ამხ. ტიშკოვი): საკუთარი მეურნეობის წარმოება ხრწნის კომუნისტებს. საუკეთესო გამოსავალია კოლექტიურ მეურნეობაზე გადასვლა. წინააღმდეგ შემთხვევაში მოგვიხდება მოჯავიერების დიქორაფება და პარტიიდან გამოხვლა. ეკონომიური უთანასწორობა უფროდის წევრებში იწვევს შეხლა-შემოხლას იმათ შორასო. ეს სრული ჭეშმარიტებაა. ოდნავდაც აქ გადაჭარბება არაა. ამასთან დაკავშირებით ჩვენ უნდა გვახსოვდეს, რომ, ჯერ კიდევ მეთურსმეტე პარტიურობამ (1922 წ.) თავის დადგენილებით სავალდებულო გახადა სოფლის კომუნისტებისთვის მონაწილეობა კოლექტიურ მეურნეობებში. აი სიტყვა-სიტყვით ეს დადგენილება: „კომუნისტების მონაწილეობა თავის რაიონის სასოფლო-სამეურნეო კომპერატივებში და კოლექტივებში უთუოდ აკვალდებულოა. მასთან ერთად სავალდებულოა იმათთვის ასეთ ორგანიზაციების შექმნის თაოსნობა, თუ ასეთები იქ არ არსებობენ“, როგორც ხედავთ, ეს დადგენილება აქამდის თითქო არ ტარდებოდა ცხოვრებაში, მაგრამ მებუთმეტე ყრილობამ ამ მხრით გადაჭრით აღიარა. რომ სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაცია წარმოადგენს ამიერიდან პარტიის უდიდეს ამოცანას. ამნაირად პარტია უნდა შეუდგეს სოფლის კომუნისტების მომხადებას, როგორც კოლმეურნეობათა ორგანიზაციების და ხელმძღვანელების, ამიერიდან ჩვენი პარტიის ერთი მთავარი ღოზუნგთაგანი სოფლად უნდა იყოს; არც ერთი კომუნისტი კოლექტიურ მეურნეობის გარედ, ეს ერთი, მეორე ის, რომ არ უნდა იყოს არც ერთი კოლექტიური მეურნეობა, რომელიც არ იძლეოდეს ნაღდ მოგებას. რომელიც არ ახდენდეს, სოციალისტურ დაგროვებას, სულ მცირეს მაინც. მე სამე — ეს ის, რომ კოლექტიურ მეურნეობაში გაწეული შრომა სისწოროით და სავსებით უნდა იქნას შესწავლილი და დაფასებული, და ყველა მიღწეულ შედეგებს უნდა გაუკეთდეს სერიოზო ჯამი და გაფიოს არული ანგარიში. მეოხსი, კოლმეურნეობა გამსაკუთრებით უნდა ყრდნობოდეს თავის საკუთარ ძალეზზე, და არ იყოს მოიმედე ვარედან მიწვდილ დაზმარებისა, რა თქმა უნდა ეს დაზმარება სხვადასხვა სახით კოლმეურნეობისათვის წარმოადგენს აუცილებელ საჭიროებას. მაგრამ ეს არაა მთავარი ძალე. მებუთე. — კოლმეურნეობა თანდათან უნდა შეიქმნეს პარტიის და მთავრობის ყველა ახალ აგრონომიული ხასიათის ღონისძიებათა ცენტრად სოფელში, ასე რომ ყველა ეს ღონისძიებანი კოლმეურნეობის მეშვეობით უნდა ვრცელდებოდეს გლეხებში.

მეექვსე. — კოლექტიური მეურნეობები უნდა დაუხსლოვდენ აგროთვე საბჭოთა მეურნეობებს, უნდა გაიზას მათ შორის მჭიდრო კავშირი, რათა ამ ორ სოციალისტური ხასიათის წამოწყებათა შორის იყოს საკლებით სოლიდარული შეთანხმებული მუშაობა.

ამ გზით და ამ საშუალებათ სოფლის მეურნეობა და სოფელი უფრო მჭიდროდ და უფრო მეტი სიმტკიცით დაუხალავდება და დაუკავშირდება ქალაქის

სოციალისტურ მრეწველობას და ქალაქის ნუშას, პროლეტარიატს, და მოისპობა სრულიად წინააღმდეგობა სოფელსა და ქალაქს შორის.

კოლმეურნეობა და საბჭოთა მეურნეობა — ესაა გზა და საშუალება, რომლის მეშვეობით და სოციალისტური პროლეტარიატის, ე. ი. ქალაქის მუშათა კლასის და სოციალისტური მრეწველობის უშუალო ხელმძღვანელობით და ზემოქმედებით, სოციალისტური მრეწველობა წარმატებით განვითარება, თითოეული მის მიერ წინ გადადგმული ნაბიჯი იქნება იმავე დროს წარმატება და წინსვლა სოციალისტური მიზანშედეგებისა.

სოფელს ორგანიზაციები და თითოეული სოფლის კომუნისტი მოწოდებული არიან ხელი შეუწყონ და დააჩქარონ ეს დიდი პროცესი.

უდიდესი გარდასახვის ხანა სოფლის მეურნეობაში

ჩვენს საბჭოთა რესპუბლიკაში სოციალური წინაშეობა დაგვიძინებელია ორი კლასის: მუშების და გლეხების თანამშრომლობისთვის.

ლენინი.

ჩვენ ჩამორჩენილ და დაქუცმაცებულ სოფლის მეურნეობაში დაიწყო უდიდესი გარდასახვა, რომელიც მეტად სწრაფი ტემპით ვითარდება. ესაა სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაცია. წვრილ ჩამორჩენილ გლეხურ მეურნეობათა გააერთიანება, განსაზოგადოებრივობა მსხვილ კოლექტიურ მეურნეობებში. ესაა სწორედ ის, რაზედაც ფიქრობდა და იცნებობდა ამხ. ლენინი ამ 10-12 წლის წინედ და რაც მას მიანიჭდა ერთ რეალურ საშუალებად მოჯამაგირების, ღარიბი და საშუალო გლეხების მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად. მაგრამ სოფლის წვრილ გლეხურ მეურნეობათა გაერთიანებისათვის მაშინ ჯერ კიდევ არ იყო საამისო პირობები. იმისათვის საჭირო იყო ორი უმთავრესი პირობა: 1) მოჯამაგირების და ღარიბი და საშუალო გლეხების შეგნების შედარებით უფრო მაღალი დონე და 2) სოფლის მეურნეობაში გაუმჯობესება უდიდესი შედეგების რეალური შესაძლებლობანი, არც ერთი და არც მეორე ჩვენ ამ ხანებში არ გაგვაჩნდა. გლეხების დიდი ღმრავლესობის კლასობრივი შეგნება მაშინ საჭირო იყო მხოლოდ იმისათვის, რომ მსხვილ მიწათმფლობელთა მიწა ძალით ჩამოართმოდათ, განაწილებულიყო ეს მიწა გლეხებს შორის. მაგრამ რომ ეს მიწები და საერთოდ წვრილი დაქუცმაცებული გლეხური მეურნეობები გააერთიანებისათვის მსხვილ კოლექტიურ მეურნეობებში, ამის შეგნება გლეხთა უმთავრესი მასებში მაშინ ჯერ კიდევ არ იყო.

ეს კოლმეურნეობრივი მოძრაობა კი, რომელსაც ადგილი აქვს დღეს ჩვენი სოფლის მეურნეობაში, წარმოიშვა თითქმის სრულიად დამოუკიდებლად საბჭოთა ხელისუფლების პირველ წლებში არსებულ კოლმეურნეობებიდან, სულ სხვა ნიადაგზე და სულ სხვა გზით. ამ მოძრაობას მკვიდრი საფუძველი ჩაუყარა უმთავრესად ლენინის კოოპერაციული გეგმის განვითარებამ. დღევანდელ კოლმეურნეობრივ მოძრაობას წინ უძღოდა სამომხმარებლო და სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციის ფართე ზრდა როგორც ქალაქად, ისე სოფლად. უკანაკენელ წლებში ამას დაერთო კიდევ ქალაქის მრეწველობა და გლეხურ მეურნეობათა შორის ხელ შეკრულესათა და დგება (კონტრაქტაცია) სოფლის მეურნეობის ნაწარმოების დასამზადებლად და მრეწველობისათვის თავის დროზე ჩასაბარებლად, ყოველივე ამან დააჩნა გლეხთა უმთავრესი მასებისათვის კოლექტიურ ამხანაგობებში.

მაგრამ კოოპერაციის დანიშნულება არ სკოლება დამზადებული საგნის მიწოდებას, გასაღებას და მომარაგებას, არც სამომხმარებლო და არც სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაცია არ ეხება თვით საგნის, ნივთის გაკეთებას. ე. ი. უშუალოდ ის არ ეხება წარმოების დაბრუნებას, რა თქმა უნდა, საგნის მიწოდებას და გასაღებას გლეხისათვის ხელსაყრელ პირობებში, ამ საქმია გამოვლევას ვაჭრებისა და ჩაბრუნებისა ხელიდან, მეტიად დიდი მნიშვნელობა აქვს, მაგრამ გაცილებით უფრო მეტი მნიშვნელობა აქვს თვით საგნის, ნივთის გაკეთებას, თავისთავად იკვლიანსაყრელ, რომ სამომხმარებლო და სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციიდან აუცილებლად უნდა გადადგმულიყო შემდეგი ნაბიჯი. შრომის და შრომის იარაღების გაერთიანებისაგან, ე. ი. წარმოებითი კოოპერაციის შექმნისაგან. ასეთი კოოპერაცია უკვე არსებობს მრეწველობაში ფაბრიკების, ქარხნების, პლანტაციების, სახელოსნოების და სხვ. სახით, შრომითი, სოფლის მეურნეობაში წარმოებითი კოოპერაციის შექმნა გაცილებით ინტენსიური, მაგრამ ეს სიძნელე აღარ იქნება თუ გვიან სულ ერთია მინც დაძლეულ უნდა იქნას, რადგანაც სხვა გზა არ არის, თუ ჩვენ სოციალისტურ მიწათმოქმედებას განხორციელებსაზე ხელს არ ავიღებთ.

ჩვენი სოფლის მეურნეობის განვითარება უკვე მოადგა შრომის და შრომის იარაღების გაერთიანების საქმეს, უმთხვად ჩვენ ვერ ვადავებთ ვერც ერთ დიდ ამოცანას სოფლის მეურნეობაში, სახელად: ვერც სოფლის მეურნეობის პროდუქციის გადიდებას, ვერც მაღალი ტექნიკის გავრცელებას სოფლის მეურნეობაში და, რაც უმთავრესია, ვერც სოციალიზმის განხორციელების დაჩქარებას მიწათმოქმედებაში. უმთხვად ჩვენ სოფლის მეურნეობაში შედარებით კიდევ დიდხანს უნდა შეუიფრდეთ ერთი მხრით კულაკებისა და ბუქთახორების და მეორე მხრით ღარიბ-ღატაკი გლეხობის და მოჯანაგარეობის არსებობას. მაგრამ სახალხო მეურნეობა უკვე აღდგენილია და ჩვენ შეუძლებელი კიდევ მის სოციალისტურად გარდაქმნას, მის რეკონსტრუქციას უმადლეს ტექნიკურ საფუძველზე. ამკარაი ასეთ პირობებში სოფლის მეურნეობის წინანდელ მდგომარეობაში დატოვება შეუძლებელი გახდა. მეორე მხრით მიწათმარებლობის ინდივიდუალური ფორმა, რაც გამოიხატება წვრილ და დაქუცმაცებულ გლეხურ მეურნეობებში, სრულებით აღარ იძლევა შესაძლებლობას მისი გარდაქმნისათვის უმადლეს ტექნიკურ საფუძველზე.

ამნივით მომზადდა ჩვენში ნივთი სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციისათვის, მაგრამ ეს სრულებით არ ნიშნავს იმას, თითქო ეს კოლექტივიზაცია მოხდება თავისთავად, პარტიის ხელისუფლებას სათავეად, ზეგავლენის გარეშე. სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაცია იმითმია საქმით, რომ ის ხელდასწრედ და გაადიდებს შრომის ნაყოფიერებას, ხელს შეუწყობს უმადლესი ტექნიკის შეტანას სოფლის მეურნეობაში და მით გააუმჯობესებს მშრომელთა გლეხკაცობის მდგომარეობას.

ყველა ეს ამოცანები წარმოადგენს სწორედ სამშობა ხელისუფლების მოადგარ და გადაუდებელ ამოცანებს. ამიტომ პარტია და ხელისუფლება მოწოდებ-

ბული არიან მიიღონ სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციის დასაჩქარებლად ყოველგვარი ღონისძიება, კოოპერატიული მშენებლობა, საკრედიტო სისტემა, კონტრაქტაცია და სხვ., რაც ჩვენ აქამდის გვექონდა, წარმოადგენენ სწორედ ასეთ ღონისძიებებს. კოლექტივიზაციის საქმეშიაც ხელისუფლება უნდა უზღვევდეს გარდა ამისა კიდევ სხვა ღონისძიებასაც, ყველა ამ ღონისძიებათა დანიშნულება იმაში მდგომარეობს, რომ ერთი მხრით მოუაზნადოთ ნიადაგი კოლექტივიზაციისათვის და მეორე მხრით დაეარწმუნოთ ღარიბი და საშუალო გლეხკაცობა და მოჯამაგირეები კოლექტივიზაციის უპირატესობაში ყველა წყრილ მეურნეობებთან შედარებით. ამ მხრით ჩვენ უნდა მოვახდინოთ სათანადო გავლენა ვისზედაც ჯერ არს სასოფლო-სამეურნეო კოლექტივების შექმნის სასარგებლოდ.

თავისთავად იტყულისხმება, რომ ეს სრულებით არ ნიშნავს იმას, რომ საბჭოთა ხელისუფლება ძალით მიიჩნევს ხალხს კოლექტივში. ეიტყვი აქ, რომ ასეთი კოლექტივი გროხათაც არ უღირებოდა, აი სწორედ ეს გარემოება აქვს მხედველობაში ამხ. სტალინს, როცა იგი თავის წერილში¹⁰⁰ გადაჭრით ეცხადება: „არ შეიძლება ძალით კოლექტივიზების შექმნა, ეს იქნებოდა აი ახლაც და რეაქციონერობა. კოლმეურნეობრივი მოძრაობა უნდა ყურდნობოდეს გლეხკაცობის ძირითად მასების მხრით აქტიურ მხარის დაწერაზე“.

თუ როგორ, რა გზით უნდა შეიქმნას კოლმეურნეობა, მაგრამ განა ეს ღარიბი პარტიის და ხელისუფლების გაგლეხნა კოლექტივიზაციის საქმეში? თავისთავად იტყულისხმება, რომ სრულებითაც არა. მაგრამ ეს გაგლეხნა თავის მხრით არ უარყოფს აგრეთვე არც იმას, რომ კოლმეურნეობაში შესვლა ნებაყოფლობით უნდა ხდებოდეს. ზევით ნათქვამიდან ნათელი უნდა იყოს, თუ როგორ უნდა გვემოძღვრება ამ შემთხვევაში ნებაყოფლობით შესვლა კოლექტივში.

როგორც კიციტ, ამ უკანასკნელ დროს სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაცია ახალ ეტაპზე გადავიდა. ესაა ზოგიერთ რაიონებში მთლიან კოლექტივიზაცია და სხვა ახალ ეტაპზე გადავიდა. აქამდის ჩვენ გვექონდა კოლექტივები აქა-იქ, სოფლებში, ან სოფლების უბნებში. ახლა ჩვენი გადავდივართ და გადავდით კიდევაც არა მარტო მთელი სოფლების, თემების და რაიონების, არამედ მთელი მაზრების და ოლქების მთლიან კოლექტივიზაციაზე.

ამიტომ ჩვენ ავირჩიეთ მთლიანი კოლექტივიზაციის გატარების დროს მთლიანად რამდენამე რაიონი ან ოლქი, რომლებიც შედარებით უფრო მომზადებული არიან კოლექტივიზაციისათვის. ამ სადაც უფრო ხელსაყრელი პირობებია ეთნოგრაფიულ, ტოპოგრაფიულ ან სხვა პირობების მხრით. იმ საკითხის გადაჭრა, თუ სად უნდა გატარდეს პირველ რიგში მთლიანი კოლექტივიზაცია, მეტად რთული საკითხია და იმავე დროს მეტად საპასუხისმგებლო საქმე, არავითარ გატაცებას ან შეჯიბრებას, აქ ადგილი არ უნდა დაუჩრეს და ეს სახესებით ცენტრალურ ორგანოების დასტურით უნდა გადაწყდეს.

მთლიანი კოლექტივიზაციის გატარებასთან დაკავშირებულია მეორე არა ნაკლები მნიშვნელობის საკითხი.

ესაა საკითხი იმის შესახებ, თუ დღევანდელ ჩვენ პირობებში კოლექტიური მეურნეობის რომელი სახე ანუ ფორმა (სას.-სამეურნეო კომუნა, სას.-სამ. არტელი, ოუ მიწის საერთო დამუშავების ამხანაგობა) არის დღეს ყველაზე უფრო მისაღები და მიზანშეწონილი. მეტად საგულესნაა, რომ ამ საკითხის არსებითად გადაჭრა თავით სინამდვილეში, ანუ კოლმეურნეობრივი მომზადების პრაქტიკამ, ე. ი. თავით ცხოვრებამ, კოლმეურნეობრივი მშენებლობის დღევანდელ საფეხურზე უპირატესობა მიანიჭა შუათანა რგოლს — ე. ი. სას.-სამ. არტელს.

კომუნა უმაღლესი საფეხურია. ის თხოულობს უფრო მეტ შეგნებას, ადამიანის მსიხოლოგიის უფრო მეტ გარდაქმნას, უფრო მაღალი და განვითარებულ კულტურულ დონეს და ტექნიკურ პირობებს, ვინც ჩვენ ვეაქვს დღეს. რა თქმა უნდა, ეს არ ნიშნავს კომუნების სრულიად ფარკოდან დღევანდელ საფეხურზედ. ჩვენ ვიცით, რომ კომუნები წინადაც არსებობდნენ და ახლაც არსებობენ. მაგრამ ისინი აჭამდის ვერ განვითარდნენ ცოტად თუ ბევრად ფართედ, და ეს მიუხედავად იმისა, რომ საბჭოთა ხელისუფლება ყოველმხრივ უწყობდა ხელს იმათ განვითარებას.

რაც შეეხება მიწის საერთო დამუშავებას ამხანაგობებს, ისინი წარმოადგენენ კოლმეურნეობათა ყველაზე უფრო დაბალ საფეხურს, და ეს საფეხური უმეტეს შემთხვევაში უკვე განვლილია. ერთი სიტყვით, ყველაზე უფრო მისაღები და მიზანშეწონილ ფორმად უნდა ჩაითვალოს სას.-სამ. არტელი. „კოლმეურნეობრივი მოძრაობის ძირითად რგოლს, მის ყველაზე უფრო გაფრცხლებულ ფორმას დღევანდელ მომენტში, რომელსაც უნდა ჩავსვიდეთ ხელი — ამბობს აბ. სტალინი, — წარმოადგენს სას.-სამ. არტელი. იქ ვაერთიანებულია წარმოების ძირითადი საშუალებები“. არტელი წარმოადგენს სოციალიზმის საუკეთესო სკოლას, ამიტომ დღევანდელ მომენტში პირველ ყოვლისა ჩვენ უნდა ვეცადოთ კოლმეურნეობათა არტელური ფორმის გამაგრებას და არ უნდა აეჭაროდეთ უმაღლეს საფეხურზე ასტომას. უნდა ვიცოდეთ, რომ როცა ჩვენ არტელში კარგად მოვიმარებთ ცეხს, უმაღლეს საფეხურზე უფრო ადვილად ავალთ. მაგრამ ზოგიერთები ნამეტანს ჩქარობენ და ახლაც ლამობენ უმაღლეს საფეხურზე ასტომას. რითაც ისინი ვაკეთებენ: მაგიერ სჯიმენ აფუჭებენ.

შემდეგ მთლიანი კოლექტივიზაციის გატარება დაიწყოთ აყენებს საკითხს კულაკობის, როგორც კლასის, მოსპობის შესახებ. ორივე ეს საკითხი მჭიდროდ არის დაკავშირებული ერთმანეთთან. წარმოუდგენელია მთლიანი კოლექტივიზაციის განხორციელება და იმავე დროს იქვე კულაკების შენახვა. ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, კულაკი ხომ დაფინანსებული მტერი იყო და არის კოლმეურნეობრივი მოძრაობის, მაგრამ კულაკობის, როგორც კლასის, ლიკვიდაცია უნდა მოხდეს მთლიანი კოლექტივიზაციის ნიადაგზე. ეს ძირითადი დებულებები კულაკობის, როგორც კლასის მოსპობის შესახებ, საფუძვლით სიმართლეს შეიცავენ და დავას არ იწვევენ. სამწუხაროდ, სინამდვილეში მისა სწორი გატარება ფერხდება. ამ ნიადაგზე ბევრ შეცდომას აქვს ადგილი, ზოგიერთ შემთხვევაში კი პირდაპირ დაუშვებელი რამ ხდება.

ჩვენ კარგად ვაცით, რომ ისეთი დიდი საზოგადოებრივი მოძრაობა, როგორც არის ახლანდელი კოლმეურნეობრივი მოძრაობა, რომელიც ნამდვილ რევოლუციას ქმნის სოფლის მეურნეობაში. შეუძლებელია ჩატარდეს ისე, რომ შეცდომებს ადგილი არ ჰქონდეს. მთელი ეს მოძრაობა უნდა ჩატარდეს "შეგნებულად" პარტიის და ხელისუფლების ხელმძღვანელობით ისე, რომ სტიქიამ არ მოგვიყოლოს ტვეშ. სამწუხაროდ, არის შემთხვევები, როცა სტიქიურ ტალღას აედევნებიან და მისდევენ უკან. ეს არ ვარგა, ეს საქმეს დააბრკოლებს. არის საშიშროება, რომ ალაგ-ალაგ ასეთი რამ აახელს ვაუტებსა იმ უდიდეს მოძრაობას, რომელმაც სოფლია მეურნეობა უმალღეს სანფხტრზე უნდა აიყვინოა.

როგორც ამხ. სტალინი საპარტიოინად აღნიშნავა, ბევრს ეს მოძრაობა ადვილი და იოლი საქმე გონია. ამიტომ იმათი საქმიანობით, ეს დიდი მოძრაობა აქა-იქ როგორც იტყვიან "გაბუსტიაკებული" იქნა, სასა-სამეურნეო არტელებში უნდა გააერთიანებიათ მხოლოდ და მხოლოდ წარმოების ძირითადი საშუალებები: მიწა, მტეშა საქონელი, სასოფლო-სამეურნეო იარაღები, კულაკებისაგან ჩამორთმეული შენობები. ამის შესახებ თავიდანვე იყო მითითებები და არაუბითად არტელიც ამას თხოულობდა. მაგრამ ალაგ-ალაგ აღმოჩნდენ ისეთი „ბრძენი“ ადამიანები, რომლებმაც შონიღოშეს ერთბაშად ყველაფრის გაერთიანება (ქათმის, ღორის, ძროხის, საჯდომი ცხენის და სხვადასხვა), რითაც ბოროტ ელემენტებს მისცეს საბაზი გაფერცლებიათ კოლექტივის ირგვლივ სხვადასხვა ჭორი და უნამუსო პროვოკაცია (150 მეტრიანი საბანი, ზაგშეუბის ჩამორთმევა, მოხუცებულების მოწამულა და სხვადასხვა).

შემდეგ, განკულაკების და კულაკების შთლიანი კოლექტივიზაციის რაიონებიდან გადასახლების ნიღაღზე უნდა ითქვას, რომ სკამარიასად ბევრ ადგილას ჰქონდა ადგილი დიდ შეცდომებს და ალაგ-ალაგ კი პირდაპირ დანაშაულსაც, იყო შემთხვევები, როცა კულაკის ნიღაბის ტვეშ განკულაკებას უშვრებოდენ და ასახლებდენ საშუალო გლეხებს, როცა ღრმა მოხუცებულებს ყრიდენ სალიდან ქუჩაზე და ტოვებდენ ამ მღგომბრეობაში; იყო დაპატიმრებია შემთხვევები. სრულიად უსაფუძვლოდ განკულაკებას უშვრებოდენ და ასახლებდენ ყველინათ, ვისაც სხვადასხვა მიზეზით ჩამორთმეული აქვთ ხმა და საშოქალაქო უფლებებში არ იყენ აღღვენიღნი. და ჩნორად ასეთი რამეები ხდებოდა პირადი ინტერესებით.

გარდა ამისა, სავრთოდ უბეშობა და ყერძოდ სარწმუნოების მიშართ უბეშო შობეშობა; შეუქარა, ვინიცობაა, თუ ვინმე კოლექტივიში შესვლაზე უარს განაცხადებდა, ეკლესიების ძალით დახტრევა და დაწგრევა, რაც არაუიორ მიწწეეას არ წარნოდგენა, და სხვა ასეთი მოქმედები, რასაც შეუძლია მხოლოდ სახელის გატება საბჭოთა ხელისუფლებითაოკია, რა თქმა უნდა ყველა ეს ბოროტებანი და უმსგავსოებანი აღკვეთილ იქნენ, როგორც კი ამის შესახებ ემცნო პარტიის და შთაერობის უმაღლეს ორგანოებს, ხოლო დამნაშავენი შოხსანიღნი თანამდებობიდან და შაკეშული არიან ან იქნებიან შიკეშული შასუხისგებაში.

უნდა განეაცხადოთ, რომ თანამედროვე კოლმეურნეობრივი მოძრაობა ისეთი დიდი იატორიული მნიშენელობის მოუღენია, რომელსაც ასეთი რამეების ყერას დააკლებენ. შე დარწმუნებული ვარ იმაში, რომ ის ბურჟუა, მთელი ის

მიტქმა-მოთქმა და გაუგებრობა, რაც კოლმეურნეობრივი მოძრაობის ირგვლივ წარმოიწია და გაერცვლდა საბჭოთა ხელისუფლების და სოციალიზმის მტრების მიერ. თანდათან და სულ ახლო მომავალში მიმოიფანტება და გაქრება. რომ კაცმა თქვას, გაუგებარიც იქნებოდა, რომ სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციის ნიადაგზე ახვადასხვა მიტქმა-მოთქმას არ ქონებოდა ადგილი; და ეს მით უფრო, რომ ეს სრულიად ახალი მოვლენაა: ამ მხრით გამოცდილება აქამდის არაყის ქონია. დღეს ერთგვარი გამოცდილება უკვე გვაქვს. წინანდელი შეცდომები აღარ უნდა იქნას განმეორებული, გვაქვს ჩამოყალიბებული სანიმუშო წესდება. დირექტივები და ინსტრუქციები, რომლების დარღვევა არაყის ებატება. ახლა უკვე მოჩანს ის გზა, რომლითაც უნდა იაროს კოლექტივიზაციის განვითარებამ, ადგილობრივ მომუშავეების პირდაპირი მოვალეობაა არ გადაუხვიონ იმ გზას, რომელიც ნაჩვენებია, არ დაარღვიონ ის წესები, რომლებიც ყველასათვის აველდებოდა, იმათ ყვალებათ რომ შექმნან კოლექტივების ირგვლივ ისეთი ატმოსფერო, რომ იქ შესულს და მუშაობა ყველას ეხალისებოდეს და უბაროდეს. იმათ უნდა მიიზიდონ კოლექტივებში ყველანი, ვისაც კი შრომა სწადია, ვინც ერთგულია საბჭოთა ხელისუფლების, ვინც სწიროა კოლექტივისათვის, როგორც არაყს, ხელოანები (დურგლები, მჭედლები და სხვ.) და აგრეთვე ყველა სალი კულტურული ძალები (სოფლია მათწელეზლები, აგრონომები და სხვ.).

ამნაირად, ჩვენი ადგილობრივი მომუშავეები დღეს დგანან უდიდესი გამოცდის წინაშე. უკვი არ უნდა ვიჭონიათ იმაში, რომ იაინი ამ გამოცდას ღირსეულად ჩააბარებენ. მაშინ ჩვენში ვაიზრდება და აღორძინდება უდიდესი მსოფლიო ისტორიული მოძრაობა სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციის სახით, რომელიც ოქტომბრის რევოლიუციის და ყველა ქვეყნის უდიდესი მასწავლებლის — ლენინის ანდერძს დაგვირგვინება იწნება.

ვახუთი „კომუნისტი“
1930 წლის 11 მარტი
№ 57 (2705).

კოლექტივიზაცია რუსკვეთის მაზრაში (შობებკდილებანი)

ამ ხანებში მე მომიხდა ოზურგეთის მაზრაში ყოფნა ორჯერ: პირველად დავყავი იქ სამი დღე (თებერვლის 17—20 რიცხვებში), ხოლო მეორედ რვა დღე (მარტის 8—16 რიცხვებში). იქ ყოფნის დროს მე ვინახულე როგორც მთლიანი კოლექტივიზაციის რაიონები, ისე ამ რაიონებიც. სადაც მთლიანი კოლექტივიზაცია არ ტარდება, არამედ მიმდინარეობს ჩვეულებრივი კოლმეურნეობრივი მშენებლობა. ყველგან, სადაც კი მოვხვდი, გაიმართა ფართო საუბარო გულჩეკაცობასთან. საუბარო ენებოდა განსაკუთრებით მთლიანი კოლექტივიზაციის საკითხებს.

მე მიხდა ამ წერილში ვაეცნო მკითხველებს ის შობებკდილება, რომელიც მე მივიღე გურიაში კოლექტივიზაციის საქმესთან საკმარისად ახლო გაცნობის შემდეგ. ლაბარაკია კოლექტივიზაციის პირველ ნაბიჯებზე, პირველ ცდებზე. ამ პირველმა ნაბიჯებმა უნდა განსაზღვრონ შემდეგში კოლექტივიზაციის შედეგობა, მისი შეფერხება თუ წარმატება, ე. ი. მისი განვითარების ნელი თუ სწრაფი ტემპი.

ოზურგეთის მაზრაში ამჟამად არსებობს დაახლოვებით 40—41 თემი. აქედან 18 თემში ტარდება მთლიანი კოლექტივიზაცია. ეს თემები შემდეგია: ნიგოითი, დანჩხუთი, შუხუთი, ჩიბათი, ლესაჭინათი, ჯურუჯუეთი, ნიგუზიანი, ნინოშვილი, ჯუმათი, ჩოჩხათი, სუფსა, ნატანები, გურიანთა, სილაური, ძიმიეთი, მაშათი, აკანა და ნაგონარი. ვარდა ამისა, მთლიანი კოლექტივიზაცია ტარდება კიდევ ორ სოფელში: ბუკისციხეში და ზემო ფარცხაში (ჩობატურის რაიონი). უნდა ითქვას, რომ მთლიანი კოლექტივიზაციის თემები გურიაში საერთოდ წარამოადგენენ როგორც ეკონომიურად, ისე მოსახლეობის მხრივაც შედარებით უფრო მძლავრ რაიონებს. ისინი შედარებით უფრო მდიდარია როგორც საყანე (სახნავ-სათესი) მიწებით, ისე ჩაის, მანდარინის, ლიმონის, რამის და სხვა მალალი კულტურებისათვის გამოსადეგი მიწებითაც. ყველა ეს პირობები, რა თქმა უნდა, საკმარისად ხელსაყრელ ნიადაგს ქმნიან სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციისათვის; ამიტომ ამ რაიონების გადასვლა პირველ რიგში მთლიან კოლექტივიზაციაზე მიზანშეწონილად უნდა ჩაითვალოს.

მთლიანი კოლექტივიზაციის თემებიდან მე ვერ ვინახულე მხოლოდ სამი: ნიკეჯხიანი, ნინოშვილი, და ჯუმათი. სამაგიეროდ მე ვინახულე უმდეგი თემები არა მთლიანი კოლექტივიზაციისა: ჩოხატაური, ხიდისთავი, ბახვი, ასკანა, დვაბზე, შემოქმედი და ლიხაური. უნდა თქვას, რომ ამ უკანასკნელმა თემებმაც კოლექტივიზაციის მხრივ აერთოდ აკმაოისად კარგი შთაბეჭდილება მოახდინეს ჩემზე. ზოგიერთი ამათვანი (ლიხაური, შემოქმედი, დვაბზე) თითქმის მზად არაა მთლიან კოლექტივიზაციაზე გადასასვლელად. ასე რომ მთლიან კოლექტივიზაციის გატარებას თითქმის არც ერთ ამათვანში რაიმე საგრძნობი დაბრკოლება არ შეხედება. აღბად ბერს ასეთი ჩემი შთაბეჭდილება ეჩვენება გადამტეხულად და შეფერაცებულად, ზეც ბევრი ვიფიქრე ამაზე, სიამ ამეც დასკვებას განოუტახდი. შაგრამ მხოლოს მაინც ამ დასკვნაზე ვაჭერდი.

იყო თუ არა ძალდატანება, ან ჰქონდა თუ არა გაუგებრობას და შეცდომებს მთლიან კოლექტივიზაციაზე გადასვლის დროს ილუსტრაციის მხარეში, — უთუოდ შემეკითხებიან მკითხველები. ამჟამად იყო ერთიც და მეორეც, და განსაკვირვებულად იჩნებოდა, რომ არ ჰქონებოდა ნათ აღვილი. ასე, მაგ, ალაგ-ალაგ ადგილი ჰქონდა მუქარასაც და დაწიხებისაც. იყო შემთხვევები, როცა მომასვენებელი უბნებოდა კრებას, რომ ვინც კოლექტივში არ შევა და სახანე-სათეს მიწასთან ერთად არ გააერთიანებს ეზოსაც და არ შეიყვანა კოლექტივში ხარს, ძროხას და სხვა წერილფეხა საქონელსაც, იგი ვადიარცხება შეესივლითა რიცხვში და როგორც ასეთი კომპრატივიდან აღარაფერს მიიღებსო. ერთ მომსხენებელს (მიმავრებულს) კრებაზე ვანუტებადებია, რომ სულერთია გსურთ თუ არა თქვენ კოლექტივში შევსლა, საბჭოთა ხელახლფლება მაინც შეგიყვანთ თქვენ იმაშიო. იმავე დოს მომსხენებლები მეტისმეტად ჩქარობდნენ, არ აძლევდნენ გლუბებს დროს, რომ დაფიქრებულყვენ; მთლიან კოლექტივიზაციაზე გადასვლის შესახებ მოხსენების მოსმენის შემდეგ მაშინვე ხდებოდა ხელების აწევით ასეთი დიდი საკითხის გადაჭრა. იყო დიდი გაურკვევლობა ძროხების და ეზოებსის გაერთიანების საკითხში, და უკანასკნელ დროს ამას დაერთო კიდევ ლაპარაკი აბრეშუმის კოლექტიურად მოყვანაზე.

ამ საკითხებში სულ უკანასკნელ დრომდე ზოგიერთ ადგილას არ ყოფილა სწორი ბაზი: ადგილობრივი ხელმძღვანელები და მიმავრებულები ხშირად განაჯიბოდნენ ურობას და არ ასრულებდნენ ცენტრის და მხარის ორგანოების დირექტრებს. ეზოებშია საკითხს განსაკუთრებით ართულებდა ის გარემოება, რომ ალაგ-ალაგ ეზოების ფარგლებში განენებულია იაეთი ძვირფასი კულტურა, როგორც არის, მაგ, ჩაი, მანდარინა, ბამბუკი, თხილი და სხვ, რაც ხშირად მკორე ფართობზედაც შედარებით გვირიან დიდ შემოსავალს იძლევა; ეს ადგილობრევა ამხანაგებში დაუშვებლად მიიჩნევა და ასეთი ეზოების, თუმც ნორმაზე ნაკლებიც, კოლექტივში გადარიცხვა მოინდომეს. ამ ნიადაგზედაც წარმოიშვა გაუგებრობა, ვარდა ამისა, როგორც ხეით ვთქვი, უკანასკნელ დროს გააჯიკვლეს კიდევ ხმა აბრეშუმის მოყვანაც უთუოდ კოლექტიურად უნდა მოეწყოსო, ამ გარემოებამაც, რა თქმა უნდა, გამოიწვია გლუბებში, განსაკუთრებით ქალებში უკანყოფილება. აბრეშუმის კოლექტიურად მოყვანა სავსებით

ადგილობრივ ხელმძღვანელობის „შემოქმედება“ იყო, რადგანაც ასეთი წინადადება მათთვის არაღივს ნიუტია, იყო აგრეთვე სწორი ნაზის, სხვა მრავალი გასრულება და გადამახინჯებები, მაგრამ ყველაზე აქ აღარ შეეფერებოდა.

სიმართლე მოითხოვს ვთქვა, რომ „შემარცხენობას“, ანუ ყველაფრის დაუყოვნებლივ გაერთიანების სურვილს ოხურობის ნაზობის სინამდვილეში დიდგზსავალი არ დაუტოვია. არა თუ წერილდება საქონელი და ძროხები არ იქნენ გაერთიანებულნი, არამედ ფაქტიურად ხარკამეხებიც, რომლებიც უნდა გაერთიანებულიყვნენ, ზოგჯერ ყოფილ პატრონების ხელში დარჩა. რაც შეეხება აბრეშუმის ქვის მოყვანის გაერთიანებას, ამაზე ჯერჯერობით მხოლოდ ლაპარაკი იყო, რადგანაც სეზონი აბრეშუმის ქვის გამოყვანისა ჯერ არ დაწყებულა. განკუთვლების ნიადაგზედაც რაინე შეაპყნევე გადახრებს ადგილი თითქმის არ პქონია. რადგანაც ასეთი შემთხვევები შედარებით ილიერ მცირე იყო. საერთოდ ჩვენ ვხედავთ, რომ გურიაში კოლექტივიზაციის საბჭო ნორმალურად მიმდინარეობს. არ ყოფილა შემთხვევა, რომ კოლექტივიზაციის წინააღმდეგ სადმე გამოსულიყვნენ. შეკითხვები და სიტყვიერი გამოსვლები, რააც ადგილი პქონდა გლეხთა კრებებზე გამართულ საუბრების დროს, უხეზოდა უმეტეს ნაწილად პრაქტიკულ საკითხებს: შრომის ორგანიზაციის კოლექტივებში, ხელფასის საკითხს, საექიმო დახმარებას, მიწის მოწყობას, ყანების დათვისვის თავის დროზე უზრუნველყოფას, ვაზების გაყვანას, დავროდომილთა და ქერივ-ობლების უზრუნველყოფას და სხვადსხვა. კოლექტივიზაციის მოწინააღმდეგენი და ნტრები არიან, რა თქმა უნდა, გურიაშიც. მაგრამ ასეთები შეადგენენ შედარებით უმნიშვნელო ჯგუფებს. კოლექტივიზაციის ტალღა დღეს გურიაში იმდენად დიდია, რომ უკმაყოფილო ელემენტები ვერ ბედავენ ამის წინააღმდეგ ამის ამოღებას.

როგორ მოხდა ეს? რით აიხსნება კოლექტივიზაციის ასეთი წარმატება გურიაში, გურიის გლეხთა ცობაში? უპიზუნოდ არაფერი ხდება, ამასაც აქვს თავისი მიხეზებნი. სასწაული არ ხდება. ჩვენ ვიცით, რომ გურიის გლეხთა ცობაში განვლო დიდი რევოლიუციონური სკოლა. 1905 წლის რევოლიუციაში იგი თამაზობდა მოწინავე როლს გურიის გლეხთა ცობაში უკვე 1905 წ. რევოლიუციის დროს აუგო წესი თვითმპყრობელობას, სამღვდელობას და თავადაზნაურობას. მას აღფრთოვანებდა თავისუფლების, ძმობის და თანასწორობისა ლოზუნგები. მიაი რალი ამ რევოლიუციაში იმდენად დიდი და ცნობილი შეიქნა, რომ როცა საქართველოს სხვა მაზრის ან რაიონის გლეხებს ეკითხებოდნენ: „რას თხოულობთ თქვენო“, — უკანასკნულები ერთხმად აცხადებდნენ: „ჩვენ ვთხოულობთ იმას, რასაც გურული გლეხები მოითხოვენ“—ო, 1905 წლის რევოლიუცია დანარცხდა, მაგრამ რევოლიუციონური ტრადიციები გურულ გლეხებში დღემდე დარჩა, თუმცა შენშევიცები მუდამაჟამ ცდილობდნენ ამ ტრადიციების ჩახშობას. და აი 1905 წლის რევოლიუციის ტრადიციებს ჩვენ ვხედავთ გურულ გლეხებში ახლა. კოლექტივიზაციის ხანაში, ჩემ შეკითხვაზე, როგორ უყურებთ კოლექტივიზაციას, რომ არ შევანათ ამ ამბავმა-შეთქი, ხშირად ეღბულობდი ასეთ პასუხს: „კოლექტივიზაციამ პამც თუ არ დაგვანინა, არამედ ჩვენ სწორედ ახლა ვხედავთ 1905 წლის რევოლიუციის

გ ა ნ ა ო რ ც ი ე ლ ე ბ ა ს ო". ამას ამბობდნენ მოხუცი 60 — 70 წლის გლეხები, კოლექტიურ სამუშაოებზე გამოსულნი ბარებით და ნიჩბებით, რაც უდიდეს აღფრთოვანებას იწვევდა ყველაში. ეს უკვე გულისხმობს დიდ შეგნებას, რაც ერთი უპარტიული პირობაა სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციის განსაზოვრებლად. ასეთ პირობებში კოლექტივიზაციის თითო-ოროლა მოწინააღმდეგეც რომ აღმოუჩნდეს, ეს ამ საქმეს ვერას დააკლებს.

როგორც ვთქვი ზევით, კურიაშიაც არიან კოლექტივიზაციის მოწინააღმდეგენი, რომლებიც უთუოდ ფარულ აგიტაციას ეწევიან, რომ სახელი გაუტეხონ ამ დიდ საქმეს. მაგრამ ამჟამად გამოსულას ისინი ვერ ბედავენ, რადგანაც გრძობენ, რომ გურული გლეხების დიდ უმეტეობაში ისინი ნიადაგს ვერ ჰპოვებენ: ამიტომ კრებებზე აქა-იქ ისინი ნიადაგითფარებულნი გამოდიოდნენ. თი მათი გამოსვლის ნიშნებში: 1) კოლექტივიზაცია ნამეტან აჭარბნათ ხდება; 2) ჯერ ნიადაგი უნდა მომხადებულყო; 3) კოლექტივის შექმნა შეიძლება მხოლოდ ჩაის დასამუშაველად; ყანების გაერთიანება კი შეუძლებელიაო, ასეთ საბუთებში დარღვევისათვის დიდი თავის ტეხა არ იყო აკვირო. და ეს მით უფრო, რომ უფრო გლეხები თავიანთ სიტყვებში ცხადყოფდნენ მათ უნიადაგობას. ასე, მაგ. თვით გლეხები უმტკიცებდნენ ამ ეკებატონებს, რომ სინამდევალეში ყანების გაერთიანება უკვე ხდება თვით გლეხების ინიციატივით და არა ძალდატანებით, რომ კოლექტივებში ეწუბიან და ვითარდებიან და. მამსადაამე, აქ არაკითარ ხელოვნურ აჭარბებაზე ლაპარაკი არ შეიძლება, პიროკით, რამდენიმე თემში განზრახ შეგნებულა მთლიან კოლექტივიზაციაზე გადასვლა იმ მოსაზრებით, რომ ამხანად ვერ გაწევდებიან ყველა თემებს ზელმძღვანელობის უზრუნველყოფის მხრივ.

აქ არ შეიძლება რამდენიმე სიტყვით არ შეგნერდე სოფელ გულთანის (ჩოჩხათის თემი) მაგალითზე, როცა ჩოჩხათის თემში მთლიანი კოლექტივიზაცია ტარდებოდა, სოფ. გულიანის გლეხებს განუცხადებიათ, რომ ისინი აარსებენ სასსსსსს. კოპუნას, რომ ისინი ერთიანდებიან კომუნაში. მიულონებულ ამხანაგს ამაში დაუნახავს კოლექტივიზაციის მტრების მხრით ერთნაირი ოინი კოლექტივიზაციის ჩაშლის მიზნით და ამიტომ მას აეკრძალა კიდევ კომუნის შექმნა. გლეხები დამოზრჩილებოდნენ, თუმცა კომუნის შექმნისთვის მზადება დიდი ხანია ჰქონებოდათ. მე ვანგებ ეინახულე ეს სოფელი, გლეხები, ქალი და კაცი, დიდი და პატარა სამუშაოზე იყენენ ერთად გასული. ჩვენ ყველანი წაპოვეჯექით იქვე მიწაზე. გაიმართა საუბარი, რომლის დროს საესებით გამოირკვა, რომ გულიანის გლეხები უკვე რამდენიმე წელიწადია გაერთიანებულნი არიან კოლექტივში, რომ იმათ კოლექტივს ჯილდოც კი მიუღია ორი ტრაქტორი მეურნეობის სანიმუშოდ დაყენებისათვის, რომ კომუნაზე გადასასვლელად მათ უკვე მოუწადებიათ ყველა წინასწარი პირობები, რომ აქ არაკითარი „ოინი“ არაა, არამედ სრულიად შეგნებული ნებისყოფა, ასე ფიქრობა და მსჯელობს სოფ. გულიანის მთელი გლეხობა, პარტიულები და უპარტიოები. განა შეიძლება ასეთ პირობებში კომუნის წინააღმდეგ წასვლა? რა თქმა უნდა, არა. ეს იყო, რასაკვირველია, გადაჭარბებული სიფრთხილის შედეგი. შემდეგ მე ვადმომცეს, რომ ჩოჩხათის თემში სხვა სოფლებიც ასევე მომხადებულნი არიან კომუნის შე-

საქმნელად, მაგრამ ჯერჯერობით თავს იკავებენ და მხოლოდ სასოფლო-სამეურნეო არტელში არიან გაერთიანებული.

ასეთია საერთოდ მდგომარეობა გურიაში კოლექტივიზაციის დრონტზე, როგორც ვიცით, გურიის გლეხობა საერთოდ დიდი ხანია ეწეოდა საზოგადოებრივი ხასიათის მუშაობას სხვა დარგში. ჯერ კიდევ შეფხია დროს გაერთიანებული შრომით, თავისი ნებით იგი გამოდიოდა საზოგადო საწესწავლავებში, ამგვარივე შრომით იგი აკებდა შენობებს სკოლებსათვის, სამკათხელო-წიგნოსაცავეებსთვის და სახალხო სახლებსთვის. ამიტომ ყანების დამუშავება გაერთიანებული შრომით, სახნავ-სათვისი მიწების და სასოფლო-სამეურნეო იარაღების გაერთიანება მისთვის შედარებით ადვილი გასაკებაა. ამიტომ სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციას იქ მტკიცე ნიადაგი აქვს.

არ ვიტყვი, რომ შეცდომებს და ღელვებებს ადვილი აქვს არ ჰქონდეს, რომ ყველაფერი უკვე გამოაწორებულა და ყველაფერი რიგზეა მოწყობილი. მაგრამ საქმე თანდათან ეწეობა და უმჯობესდება, გაურკვევლობა ჰქრება, პროვოკაციას ნიადაგი ეცლება. შეერთებული მუშაობა გაჩაღებულია. მე ბევრჯერ მქონდა შემთხვევა ასეთი მუშაობა მენახა. ეს მომენტები დაუვიწყარი დარჩება ჩემს მენახებებაში. ეს იყო დიდებული სანაპირო. იჭრება და იტყუნება საუკუნოების განმავლობაში უხმარი და უეარგისი ადგილები, რაც რამ ეკლნარი და ჯიგნარი არის, აქ უნდა გაწუნდეს უმეტეს ნაწილად ჩაის პლანტაციები. ერთი მხრით გაურთიხებელი და შეკავშირებული გლეხობის კოლექტივები და მეორე მხრით უხარმხარი საბჭოთა მეურნეობები. თქვენ ხედავთ, რომ ადამიანი იმარჯვებს ბუნებაზე, სძლევა სტიქიას, სძლევს საუკუნოების განმავლობაში განმტკიცებულ ზნე-ჩვეულებებს, ძველ ყოფა-ცხოვრებას. ჭალი და კაკი, დიდი და პატარა — ყველანი ჩაბმული არიან ამ დიად მუშაობაში. ჩვენ თვალწინ ხდება მართლაც უდიდესი გარდატეხა, უდიდესი რევოლუცია, ეს ძალუძს ეს არ შეაჩნაოს, ეს არ დაინახოს — მხოლოდ გატყავებულ ადამიანებს ან ჯიუტობით დაბრმავებულთ, იცვლება დრო, იცვლება ძალის ზნე-ჩვეულება, ყოფა-ცხოვრება, ფსიხოლოგია, ასეთია ცხოვრების გარდაუვალი კანონი. ის, რაც მე ვნახე გურიაში, მძლევს საბჭოს ვთქვა, რომ გურიის გლეხობა კოლექტივიზაციის საქმეში წინ მიდის და წე დარწმუნებული ვარ, რომ ამ მოძრაობაში რგი ითამაშება ისეთსავე როლს, როგორც მან ითამაშა 1905 წლის რევოლუციონურ მოძრაობაში. მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ იგი უფროდ გაიმარჯვებს.

გიგუთი „კომუნისტი“
 1930 წლის 22 მარტი,
 № 65 (2713).

ბრძოლა კოლგეურანოგებვისათვის სოფლად

ჩვენი სოფელი განიცდის დღეს უდიდესს, ჯერ არ ნახულს და არ ვაგონალი ერთ და იმავე დროს რღვევის და შეწყების პროცესს. ირღვევა და ისპობა ძველი საეკონომიკისაგან და ათასეული წლებისაგან წინანდობიერი წესები, წეს-ჩვეულებები და ტრადიციები და შენდება ახალი, ევროპა მკვიდრი ნაძლიერი ადრეული ადამიანთა საზოგადოების ახალ წყობილებას, რომელსაც სოციალიზმი ეწოდება. ასეთი ღრმა პროცესი შეუძლებელია ტარდებოდეს უდიდესი შეხლა-შემოხლის და გამწვანებელი კლასობრივი ბრძოლის გარეშე. შეუძლებელია ტარდებოდეს უდიდეს მსხვერპლთა გაუღებლად, დაღუბითი და უარყოფითი ერთმანეთს სეკებათ და იწვევენ ყოველ ფეხის ნაბიჯზე შეტაკებებს და ბრძოლებს. ასეთ პირობებში ეიარდება "კოლმეურნეობის ე. ი. მოძრაობა, ე. ი. სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაცია, ანუ წვირილ კერძო გლეხურ მეურნეობათა გაერთიანება-შეკავშირება. იმათი შრომის იარაღების გახასოგადოებრივობა საზოგადოებრივი წარმოების ორგანიზაციის ძიხნით.

ბევრს ეს მოიბრძობა: პროცესი ეჩვენება უტოზიად, განუხორციელებელ ოცნებად: სად წვირილი შესაუთრე გლეხი თავისი წვირილი — ბერძენაზიული ფსიქოლოგიით და სულსკვეთებით და სად შრომის იარაღების გახასოგადებრივობა და საზოგადოებრივი წარმოების მოწყობა! სად ნამაჩნებილი და უკულტურო სოფელი და სად სოციალიზმი თავისი უმაღლესი ტენიკით და კულტურით — შეიძლება დაგვეკითხონ ჩვენ, და ბევრს მართლაც ვინაია, რომ სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციის ტემპის დაჩქარებით და ამასთან დაკავშირებით შრავილ შეცდომების და პარტიული ხაზის ვადამახიჯებებს წყალობით ჩვენ უკან დავიხიეთ: არა თუ წინ წავედით, ასე ფიქრი იქნებოდა უკიდურესი შეშარჯენეობა: პარტიის პოლიტიკის უარყოფა სოფლის მეურნეობაში. ამ მომდინარეობის მომხრეებს ვინაიათ, რომ სოფლის მეურნეობაში სოციალიზმის განხორციელება შეიძლება მოხდეს მხოლოდ თანდათან, ხელი განვითარების, ანუ მწვიდობიანი ევოლიუციის გზით, იმათი აზრით, ამასთან ერთად მოზდება კულაკობის, როგორც კლასის, ლიკვიდაციაც, რომლებიც მწვიდობიანად შეგზრდებიან სოციალიზმს, მაგრამ ეს ხალხი არა თუ ცდება, არამედ ისინი სცილებითან ნაჩქის და ლენინის თეორიას, ისინი ნებით თუ უნებლიედ უარყოვენ პოლიტიკის მძლავრ გავლენას ეკონომიკაზე, რაზედაც გარკვევით ამბობდენ თავის დროზე როგორც ფრ. ენგელსი, ასე ლენინი, ისინი იგოწყებენ ამ კეწმარიტებასაც, რომ კლასობრივი ბრძოლის მოსპობა შეუძლებელია მხოლოდ მწვიდობიანი გზით, ე. ი. მარტო ეკონომიური თუ კანონმდებლობითი ღონისძიებების საშუალებით, ყოველ შემთავევაში ამისათვის აკვიროა არა ერთი

ან ორი წელიწადი, არამედ მთელი ათეული წლები. და, მაშასადამე, საქმარი-სად ხანგრძლივი ვადის განმავლობაში პროლეტარიატის დიქტატურის დროს ჩვენ უნდა შეგვეწარმოებინა სოფლად როგორც კულაკობა, ისე მოჯამაგირეობა და ღარიბი გლეხ-კაცობა. მაგრამ რადგანაც მთელი სახალხო მეურნეობის სოციალისტური რეკონსტრუქცია უმაღლეს საფეხველზე აუცილებლად უნდა დაჩქარდეს, რათაც არ უნდა დაგვიჯდეს, აქედან გამომდინარეობდა პარტიის პოლიტიკა სოფლის მეურნეობაში სოციალისტური სექტორის ზრდის დასაჩქარებლად. ამ მხრით განსაკუთრებით უნდა აღენიშნათ გასული წლის ნოემბრის თვეში მომხდარი საკავშირო კომპარტიის ცენტრ, კომიტეტის პლენუმის დადგენილება სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციის შესახებ. ეს დადგენილება თხოულობდა კოლექტივიზაციის ტემპის დაჩქარებას და ამასთანავე ზოგიერთ რაიონების 1930 წლის გაზაფხულის თვისის კამპანიასთან დაკავშირებით მთლიან კოლექტივიზაციაზე გადასვლას.

ეს სწორი გეზი იყო. მაგრამ, როგორც გამოაშკარავდა შემდეგში, ეს საკვებით სწორი გეზი ბევრ ალაგას და ბევრ ორგანიზაციების მიერ არა სწორად იქნა გაგებული, და, მაშასადამე, ცხოვრებაშიაც არა სწორად გატარებული. ჯერ ერთი ის, რომ ისეთმა რაიონებმა (მაზრებმა, ოლქებმა) მოინდომეს მთლიან კოლექტივიზაციაზე გადასვლა (ტფილისის, კახეთის ოლქები, ზუგდიდის და სენაკის მაზრების ზოგიერთი რაიონები და სხვ.), სადაც ამისათვის პირობები თითქმის სრულებით არ იყო მომზადებული. მეორეც ის, რომ გვემათ ვათვალისწინებულ 20-30 პროც. მაგიერ მოინდომეს მთლიანი კოლექტივიზაციის გატარება არა თუ 50, 60 და 70 პროც., არამედ 80-90 პროც. და კიდევ ბეტით, როგორც იცით, ეს „თავბრუნდნევა“ ჩქარა გათავდა, გლეხობამ იწყო გამოსვლა კოლექტივებიდან და ნაცელად 80-90 პროცენტისა ჩვენ მივიღეთ დაახლოებით 15-20 პროც., ალაგ-ალაგ კიდევ ამაზე ნაკლებიც. და სწორედ ამ გარემოებამ აფიქრებინა ზოგიერთებს, რომ სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციის იდეაც კი სამუდამოთ თუ არა, დროებით მაინც დამარცხდაო. მაგრამ ეს ამხანაგები თავის დასვენის გამოყვანაში ნეტისმეტად აჩქარდენ. მე შევეცდები აქ ამის დაბეჭდვას.

როცა გლეხობის უმრავლესობა კოლექტივებიდან გავიდა და იმ შედარებით უმცირესობა დარჩა, კულაკებმა და სხვა ანტისაბჭოთა ელემენტებმა, რომლებიც კოლექტივიზაციის შეუროგებელი მტრები იყვნენ და არიან, ისარგებლეს რა ამ შემთხვევით, განიზრახეს დარჩენილი კოლექტივების დაშლაც და იმათი სრულიად მოსობა. ამასობადა ამ უკანასკნელ დროს ჩვენ შევეუბნეთ მოწინააღმდეგე და გააფთვრებული ბრძოლისა, რომელიც მიმართულია სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციის წინააღმდეგ. ჩვენ ვიცით, რომ ეს ბრძოლა ახლაც არ დაწყებულა, ახლა მან მიიღო მხოლოდ უფრო მწვავე ხასიათი. შეიძლება ითქვას, რომ ბრძოლამ სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციის წინააღმდეგ განვლო დაახლოებით სამი ხანა, ანუ სამი ეტაპი. პირველ ხანებში კულაკები აშკარად არ ებრძოდნენ კოლმეურნეობებს და ეს ამხანაგები იმით, რომ იმ დროს კოლმეურნეობრივი მოძრაობა არა თუ ჩვენში, არამედ საბჭოთა რუსეთში და უკრაინაშიაც შედარებით ჯერ კიდევ ბეტად სუსტი იყო. კულაკები

და სხვა ანტისაბჭოთა ელემენტები ამ ხანებში ხმარობდნენ სხვადასხვა ოინებს კოლექტივების წინააღმდეგ, ხშირად თითონ ისინი ადგებდნენ ცრუ-კოლექტივებს და ამ გზით სცილილობდნენ ღარიბი გლეხობის თვალში კოლექტივებისათვის სახელი გაუტეხათ; მაგრამ კულაკების ყველა ასეთ ოინებს უარდა ეხდებოდა, და კოლმეურნეობრივი მოძრაობა სულ უფრო იკიდებდა ფეხს. ნაშინ კულიაკებმა ტაქტიკა შეცვალეს და იწყეს სხვადასხვა ტერორისტული აქტების მოწყობა კოლექტივების წევრების წინააღმდეგ და აგრეთვე კოლექტივების ქონების განადგურება-მოსპობა, საბჭოთა ხელისუფლებამ უბაჟუხა ამაზე სოციალური თავდაცვის უმადლეხი ზომით — დახერხეთ. მაგრამ ამით კულაკების ბრძოლა კოლექტივების წინააღმდეგ არ შენელებულა, ხოლო მთლიანი კოლექტივიზაციაზე გადასვლის ხანაში (მესამე ეტაპი) ეს ბრძოლა, როგორც ზევით იქონათქვამი, უკიდურესად გამწვავდა და ალაგ-ალაგ მან აშკარა ბანდიტური თავდასხმების ხასიათი მიიღო.

როგორც ვიცით, მთლიანი კოლექტივიზაციის დროს, კულაკობა ყოველგვარ საშუალებას მიმართავდა, რათა კოლექტივებში შემსვრალიყვნენ, მაგრამ როცა მთლიანი კოლექტივიზაციის განხორციელება ნაადრევი დარჩა, კულაკებმა გადასწყვიტეს იმ კოლექტივების დაშლაც კი, რომლებიც მთლიან კოლექტივიზაციაზე გადასვლამდე არსებობდნენ და მუშაობდნენ. და როცა კოლექტივების წევრები მათ ამაზე ვერ დაითანხმეს, კულაკებმა გადასწყვიტეს თავის განზრახვის სისრულეში მოყვანა ძალით. ამ მიზნით კულაკობა დაიჩაზმა, მან მოახერხა პროვოკაციის და სიცრუის საშუალებით თავის ბრძოლაში კოლექტივის წინააღმდეგ ჩეთორია აგრეთვე საშუალო გლეხობის და წარმოიდგინეთ ალაგ-ალაგ ღარიბი გლეხობის ყველაზე უფრო შეუგნებელი ნაწილიც კი, რა თქმა უნდა, კულაკებს თავიდანვე გვერდში ამოუდგენ ყველა ისინი, ვინც საბჭოთა წესწყობილების, ე. ი. მუშათა და გლეხთა ხელისუფლების, შეუპოვებელი მტერია; თავისთავად იგულისხმება, რომ პირველ რიგში კულაკების საქმე თავს იღებს შენშევიკებში, რომლებიც აქა-იქ კიდევ არიან დარჩენილი ჩვენში, როგორც საერთაშორისო იმპერიალიზმის აგენტები, სხვითოდ კულაკების აქტიუობამ, როგორც ვთქვით, ერთ დროს პირდაპირ ბანდიტური თავდასხმითი ხასიათი მიიღო კოლექტივების გამგებებზე და იმათ წევრებზე (ბორჩალოს რაიონი, კახეთის ოლქი) და ხმათა ხასიათი მიიღო კოლექტივების წევრების მოკვლამაც, იმათ ქონების გადაწვით და სხვ. კულაკები შეეცადნენ ჰანიკა შეეჭნათ კოლექტივების წევრებში, განსაკუთრებით იმათ ოჯახებში, კოლებში, დებში და დედებში, ყველა ამით ემუქრებოდნენ დახოცვით, თუ არ დაანებებდნენ თავს კოლექტივებს. უგზავნიდნენ უსახელო წერილებს მუქარით და აშკარა მუქარასაც არ ერიდებოდნენ. კულაკების აგენტები დადიოდნენ ღამ-ღამობით და აშინებდნენ კოლექტივების წევრებს, იყო შემთხვევები (ქუთაისის ოლქი, სოფ. დიდი ჯიხანიში, ვაგუთი და სხვ.), როცა თავისი მუქარა იმათ სისრულეში მოიყვანეს (დაწვეს კოლექტივების წევრების შენობები, სახლები, საძაღები და სხვ.), თი რა ძალდატანებას ახდენდნენ კულაკები და სხვა ანტისაბჭოთა ელემენტები კოლექტივებზე და იმათ წევრებზე, ეს უკანასკნლები დაყნებულნი იყვნენ. ალაგ-ალაგ

მაინც, პირდაპირ ტერორის ქვეშ, იმათ ეწინააღმდეგე, რომლებსაც დამატებით სიარული და ასე წარმოადგინეთ სახლში დაძინებაც კი.

მიუხედავად ასეთი აუტანელი მდგომარეობისა, მიუხედავად იმ ტერორისა, რომელსაც ქმნიდნენ სოფლად კულაკები და იმათი აგენტები — მენშევიკები კოლექტივების წინააღმდეგ, ამ უკანასკნელებმა მაინც გაუძლვეს ყოველივე ამას. კოლექტივებმა მოიგერიეს კულაკების იერიშები, კოლექტივებმა გასცეს შენაფერი პასუხი კულაკების თავდასხმებს. ერთი სიტყვით ისინი არ მოერიდნენ არაფერსაც. და ეს მოიმოქმედეს მათ თავისი საკუთარი შედარებით მეტად სუსტი ძალებით. ასე დაიციეს კოლექტივებმა თავისი ფიზიკური არსებობა კულაკების ბანდიტური შემოტევის დროს. შემდეგ, როცა კულაკები და მათი აგენტები — მენშევიკები დარწმუნდნენ იმაში, რომ ძალით კოლექტივების წინააღმდეგ ვერას გახდებოდნენ, მათ სხვა ხერხს მოიპოვეს. ახლა იმათ განიზრახეს კოლექტივების დაშლა შიგნიდან. როცა ძველ პროვოკაციულ ჯგუფს (100 მეტრიანი საბჭები, ბავშვების ვალებში გაყიდვა სასულერგარეთ, მოხუცებულების დაბოკვა სპინის გასაკეთებლად და სხვ. და სხვ.), ფარდა მოეხადა, სხვა პროვოკაციები შეთხზეს: 1) კოლექტივები იმიტომ უნდა საბჭოთა ხელისუფლებას, რომ მიუღი იმათი ნაწილობრივ თითონ მიითვისოს. 2) კოლექტივების წევრები იძულებული იქნებიან რიგებში ჩადგენ და თავიანთი წილი მოსავლიდან გირვანქაობით მიიღონ. 3) კოლექტივების წევრებს ხარივით ამუშავებენ, რისთვისაც მათ უნაზღაურებლად უმნიშვნელო ხელფასს და სხვა და სხვა. ასეთი საზიზღარი პროვოკაციის საშუალებით ჩვენი მეტრები ფიქრობენ კოლექტივების წევრებზე ვაჟლენის შორდენას, იმათში უნდობლობის გამოწვევას უწინარეს ყოვლისა საბჭოთა ხელისუფლებისადმი, კოლექტივიზაციას რომ თავი დაეანებოთ, და, მიუხედავად იმისა, რომ კოლექტივები ამჟამად დიდ გაჭირვებაში იმყოფებიან ნიუთიერად და მიუხედავად იმისა, რომ იმათი წევრები ხშირად სიმშვილესაც კი განიცდიან, რადგანაც ჯერ იმათ შემოსავალი არსიდან აქვთ და იმავე დროს დიდ მუშაობას ეწევიან, — ერთი სიტყვით მიუხედავად ყველა ამ გაჭირვებათა და დაბრკოლებათა, კოლექტივის წევრებმა, შეიძლება ითქვას, სულ მცირე გამოინაკლიათ გარდა, გამოიჩინეს უდიდესი სიმტკიცე და რწმენა კოლექტივების მიმართ. ამ მხრით უახანაიყო უდიდესი გამოცდა ჩვენი კოლექტივებისათვის და შეიძლება ითქვას, რომ ისინი გამარჯვებული გამოვიდნენ ამ გამოცდიდან. თუ იათ შეინარჩუნეს თავისი არსებობა ასეთ კრიტიკულ მომენტში, ეს იმას ნიშნავს, რომ სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაცია ჩვენში თავისთავად სრულიად ჯანსაღი და სასიცოცხლო ნოვლემაა. რომ თუ მან ასეთ მძიმე პირობებს გაუძლია და იწინა დროს გაუმკლავდა თავის მოსიხლელ მეტრებს, ახლო მომავალში მისი განუითარება სავსებით უზრუნველყოფილია.

დღეს ჩვენ სოფელში მეტად საინტერესო ამბები ხდებოა. არააოდეს სოფელი და სოფლის ცხოვრება არ შენდებულა ისე დრამად, როგორც ამ უკანასკნელ დროს. დღევანდელი სოფელი სოციალისტური პროლეტარიატის უწყველი და ძლიერი შეჭარბების

მეოხებით ისწრაფვის სოციალიზმისაკენ. კოლექტივიზაცია შეიქმნა იმ მამოძრავებელ ძალად, რომელსაც თანამედროვე სოფელი მოყავს მოძრაობაში, რომელიც აღფრთოვანებს მშრომელ გლეხაკობას და რომელიც იმავე დროს წარმოადგენს უძლიერეს ფაქტორს ჩვენ ჩამორჩენილ სოფელში უმაღლესი ტექნიკის და კულტურის შეტანისათვის.

ყოველივე კარგი, ყოველივე პროგრესიული და კულტურული, რაც კი ერცელდება დღეს სოფელში, ერცელდება კოლექტივების საშუალებით, იმათი ენერგიული მუშაობით და მეცადინეობით. კოლექტივები დგანან წინა რიგებში, თესვა, ახალი კულტურების შემოღება, ახალი იარაღ-მანქანები, — ეს ყოველივე უპირველეს ყოვლისა კოლექტივების საქმეა, ყოველივე ამის ჩსინი უძლევიან და მიუთითებენ. ეს ასეც უნდა იყოს. ეს მათ ბევრს რამეს აცალიებს. სრულიად დარწმუნებული უნდა ვიყოთ იმაში, რომ კოლექტივები ყველა იმ დავალებებს, რომლებიც მათ დაეხსრებული აქვთ, პირნათლად შეასრულებენ. და მაშინ ის წებოვარი და სატიკო პრაილა, რომელიც დღეს სწარმოებს კოლმეფრინეობებსა და კულაკებს შორის, სოფლის მეურნეობის სრული კოლექტივიზაციის, სისარგებლოდ დამთავრდება სულ უახლოვეს მომავალში.

გაზეთი „კომუნისტი“,
 1930 წლის 11 მაისი,
 № 108.

საკოლგეურნაო მოკრაოგის დღევანდელი ედგოგა- რეოგბ და პერსპექტივები სსაპრთოვლოში

(მოხსენება სსკ. კომპ. (ბ) მე-VII ყოილობაზე. 1930 წ. 3 ივნისს).

პარტიის გენერალური ხაზი სოფლად

ამხანაგებო! თქვენ კარგად იცით, რომ დღეს ჩვენი პარტიის მთელი ყუ-
რადლება მიქცეულია სოფლისაკენ, კონკრეტულად რომ ეთქვათ, სოფლის კო-
ლექტივიზაციაზე. ეს მეტად სერიოზული საკითხი არის. მე მინდა აქ შევნიშნო,
რომ სანამ მორიგ ამოცანებზე გადავილოდეთ, ჩვენ მოგვიხდება იმ დეფექტების-
იმ უბენი შეცდომების აღნუსხვა, რომლებიც დაშეებულ იქნენ უკანასკნელ დროს
სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციის საქმეში. არავის არ უნდა ეწყინოს,
როცა ჩვენ აქ მოგვიხდება ლაპარაკი ასეთ შეცდომებზე, რადგანაც პირადად
ამ შეცდომებში ყველა ჩვენგანს მიუძღვის ბრალი.

მეორე გარემოება, რომელზედაც მე მინდა თქვენი ყურადღება მივაქციო,
არის შემდეგი: ბევრს ეგონა და შეიძლება დღესაც ეგონა, რომ ეს უკანდახევა,
რომელიც ჩვენ მოგვიხდება კოლექტივიზაციის საქმეში, ანუ მარცხი, რომელიც
ჩვენ განვიცადეთ ამ მხრივ, — ეს არის თითქო ჩვენი პარტიის გენერალური ხა-
ზის დამარცხება. პარტიის გენერალური ხაზიდან უკან დახევა; ეს ნიშნავს თითო-
ქო, რომ არ იყო დაკული აქ პარტიის სწორი ხაზი, რომელიც ამ უკანასკნელი
წლების განმავლობაში ტარდებოდა სოფლად. ასეთი მსჯელობა პირდაპირ და-
უშვებელია, მართლაც, ანუ დამარცხდა პარტიის გენერალური ხაზი. ეს იმას
ნიშნავს, რომ სწორი ყოფილა მემარჯვენეების პოლიტიკა, რომ საქმეში ყო-
ფილა კულაკებისათვის ხელისშეწყობა. მათი მეურნეობის გამაგოება, რაც თი-
ვისთავად ნიშნავს ბურჟუაზიული ხაზის გამართლებას სოფლის მეურნეობის
განვითარების დარგში, რასაკვირველია, ამის მსგავსი არაფერი არ ყოფილა და
არც არის. თუ ჩვენ უკან დავიბრუნდეთ, დავიხიეთ მხოლოდ იმისათვის, რომ რაც
შეიძლება ჩქარა გამოგვესწორებინა შეცდომები და გადახრები, პარტიის გე-
ნერალური ხაზი, რა თქმა უნდა, მთლიანად ჩრება იცეთი, როგორიც დღემდე
იყო. აქ ლაპარაკია მხოლოდ იმ გადამახინჯებებისა და შეცდომების გამოსწო-
რებაზე, რომელნიც სწორედ პარტიის გენერალურ ხაზიდან გადახრას წარ-
მოადგენს.

ამხანაგებო, მე შევეცდები არ გავიმეორო ეს, რაც აქ იყო ნათქვამი იმის
შესახებ, თუ რა აზრის იყო ამხ. ლენინი სოფლის დაქუცმაცებული მეურნეო-

ბას შესახებ, თუ რა მნიშვნელობას აძლევდა იგი თავის კოპერატიულ გეგ-
ნაში სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციას, ე. ი. დაქუცმაცებულ წვრილ
გლეხურ მეურნეობიდან მსხვილ კოლმეურნეობათა შექმნას. მე ბგონია ამის შე-
სახებ ლაპარაკი აქ არ არის საჭირო. ამაზე აქ ბევრი იყო ნათქვამი და განმეო-
რება საქირო აღარაა.

პარტიის გადაწყვეტილებანი კოლმეურნეობის შესახებ

მე შევახერებ თქვენს ყურადღებას უპირველეს ყოვლისა იმაზე, თუ როგორ
აყენებდნენ ჩვენი პარტიული ყრილობები და კონფერენციები ამ საკითხს. სულ
მოკლედ აღნიშნავ მე-15 ყრილობის რეზოლუციიდან ერთ ადგილს, სადაც ნა-
თქვამია: „აღდევანდელ ხანაში პარტია ძირითად ამოცანად სოფლად უნდა და-
სახულ იქნას წვრილ ინდივიდუალურ გლეხთა მეურნეობების გაერთიანება და
გარდაქმნა მსხვილ კოლექტიურ მეურნეობებად. ამასთანავე ყრილობა
კატეგორიულად მიუთითებს, რომ ეს გადასვლა შეი-
ძლება მოხდეს მხოლოდ მშრომელი გლეხთა თა-
ხმობით“.

შემდეგ მე მოვაგონებთ იმ რეზოლუციის მოკლე შინაარსს, რომელიც მი-
ღებული იქნა მე-16 პარტიკონფერენციაზე, დაახლოებით ერთი წლის წინათ.
აქაც ხანია აქვს გასმული იმას, რომ სოფლის მეურნეობა, გლეხური დაქუცმაცე-
ბული მეურნეობა, უნდა გადაყვანილ იქნას კოლმეურნეობაზე, რა თქმა უნდა,
რეზოლუციაში ყურადღება ექცევა საბჭოთა მეურნეობების განვითარებასაც,
რადგანაც საბჭოთა მეურნეობები მჭიდროდ არიან დაკავშირებული სოფლის
მეურნეობის კოლექტივიზაციასთან. ამ კონფერენციაზე აღნიშნული იყო, რომ
საშუალო გლეხი უკვე მიიღებს კოლექტივიზაციას. ეს ფაქტი იყო. მე-16 პარტი-
კონფერენცია მოხდა იმ დროს, როცა ჩვენ პარტიას დიდი შეტაკება ჰქონდა მე-
მარჯვენებთან. შემარჯვენეები, როგორც იცით, სოფლის მეურნეობის კოლექ-
ტივიზაციის ტემპის დაჩქარების წინააღმდეგნი იყვნენ. ისინი ამტკიცებდნენ: ეს
შეუძლებელია და მომხრენი ყვნენ, რომ ყულაყებსაათვის რაც შეიძლება მეტი
თაყისუფლება მოგვეცა. აი, ამ პირობებში ჩატარდა მე-16 პარტიული კონფე-
რენცია. მე-16 პარტიკონფერენციამ აღნიშნა, რომ ყოველმხრივ უნდა შეუწყოთ
ხელი მთელი სოფლების და რაიონების გადასვლას მთლიან კოლექტივიზაციაზე,
ამასთან ერთად გლეხების გაერთიანების ყველაზე უფრო მისაღებ ფორმად მი-
ჩნეულ იქნა უმთავრესად არტიკული ფორმა და რამოდენიმეთ კომუნა.

მე-16 პარტიკონფერენციის შემდეგ კოლექტივიზაციის საქმეში განსაკუთ-
რებით ყურადღებას იქცევს საკავშირო კომუნისტური პარტიის ცეკას 1929 წ-
ნოვმბრის პლენუმის გადაწყვეტილებანი. საკითხმა სოფლის მეურნეობის კო-
ლექტივიზაცია შეახებ ამ პლენუმზე უკვე ცენტრალური ადგილი დაიჭირა.
პლენუმმა შეაჯამა კოლექტივიზაციის მდგომარეობა იმ დროს მთელს საბჭოთა
კავშირში. 1929 წლის ოქტომბრის 1-ლისათვის მთელს კავშირში კოლექტივი-
ზაცია პროცენტი უდრიდა 7,5 პროცენტს, თუ ავიღებთ სხვადასხვა რაიონებს,
მათ შორის დიდ განსხვავებას ჰქონდა ადგილი. მაგალითად, ჩრდილოეთ კავ-

კასიანში კოლექტივიზაციის პროცენტი ვასტლი წლის ნოემბრისათვის უდრიდა 25-ს, ყირიმში — 25-ს, ქვედა ვოლგის მხარეში 12-ს. იყვენ ისეთი ოლქები და რაიონები, სადაც პროცენტი კიდევ უფრო მაღალი იყო. მაგალითად, მინერალურ წყლებზე კოლექტივიზაციის პროცენტი უფრო მაღალი იყო, რაც გამოწვეული იყო იმით, რომ იქ სატრაქტორო-სამანქანო ადგიური არსებობდა. კრასნოპოლიანის რაიონში კოლექტივიზაციის პროცენტი 62-ს უდრიდა, არამავირის რაიონში — 71-ს. ბევრ ადგილს სოფლების მთელი რაიონი ფაქტურად გადასული იყვენ მთლიან კოლექტივიზაციაზე.

უკრაინის სხვადასხვა რაიონებში კოლექტივიზაციის საკმარისი დიდი პროცენტი იყო. ზოგ რაიონში კოლმეურნეობებში გაერთიანებული მოსახლეობა 25 პროც. უდრიდა, 15 რაიონში კოლმეურნეობათა წევრები მოსახლეობის 70-80 პროც. აღიარდა, 9-10 რაიონში კერძოთ ნიკოლაევსკში და ბერსონში, კოლექტივიზაცია 30-31 წ. პირველ ნახევარში უნდა დასრულებულიყო.

ამხანაგებო, სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაცია ყველა ამ რაიონებში ტარდებოდა პარტიული ხაზის დაუშახინჯებლად, ე. ი. ნებაყოფლობით, არავითარ ძალდატანებას ადგილი არ ჰქონია. ნოემბრის პლენუმზე აღიარებულ იქნა, რომ ზოგიერთი რაიონები მზად არიან გადავიდნენ მთლიან კოლექტივიზაციაზე, ზოგიერთები კი ფაქტურად უკვე გადასული არიან. პლენუმზე გამოწვევებულ იქნა ის ზომები, რომლებსაც ხელი უნდა შეეწყობოთ კოლექტივიზაციაზე გადასვლისათვის.

სათვის მდგომარეობა იყო საბჭოთა რუსეთში და საბჭოთა უკრაინაში. საინტერესოა ვიკითხოთ რა მდგომარეობა იყო იმ ხანებში საქართველოში. მე მოვიყვან ცნობებს, ამ ახლო ხანებში გამოსულ წაგნიდან „საქართველოს კოლმეურნეობანი“, რომელიც იძლევა 1928 და 1929 წ. ჩატარებულ გამოკვლევების შედეგებს: რა სურათი იყო იმ დროს ზევნი კოლექტივიზაციის ურონტზე? კოლექტივების წევრები მთელ საქართველოში 28-29 წელში მოსახლეობის 3.1 პროცენტს უდრიდა, ეს იყო დაახლოვებით შარშან მაისის თვეში, ენდა ავიღოთ ცალკე რაიონები. აფხაზეთში 28 წ. სრულებით ვერ ვხედავთ კოლექტივებს, 1929 წ. მაისში კი იქ კოლექტივებში გაერთიანებული იყო მოსახლეობის 1.5 პროც. აჭარისტანში — 5 პროც. ეს აიხსნება იმით, რომ აჭარისტანში ეწყობოდა ჩაის კოლექტივები. ხოლო სამხრეთ-ოსეთში — 0.2 პროც. თუ შევადარებთ დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოს, დაინახავთ: აღმოსავლეთ საქართველოში კოლექტივებში გაერთიანებული ყოფილა იმ დროს მეურნეობათა საერთო რიცხვის 2.8 პროც., დასავლეთ საქართველოში 3.7 პროც. დასავლეთ საქართველოში პირველი ადგილი ეჭირა ოზურგეთის მაზრას. ე. ი. იმათ აიხსნება, რომ იქ იყო გავრცელებული ჩაის კულტურა. ჩაის კოლმეურნეობებში გაერთიანებული იყო მოსახლეობის 14.8 პროც., შემდეგ მიდიოდა სენაყის მაზრა — 5.7 პროც., ზუგდიდის — 3.6 პროც., ქუთაისის ოლქი — 1 პროც.

აღმოსავლეთ საქართველოში, კახეთის ოლქში გაერთიანებული იყო 3.2 პროც., ტფილისის ოლქში — 2.9 პროც. ჩამორჩენილი იყო ახალციხის და ახალქალაქის მაზრები.

ეს ცნობები ეკუთვნის გასული წლის პირველ ნახევარს. მეორე ნახევრის განმავლობაში კოლმეურნეობათა რიცხვი უფრო სწრაფი ტემპით იზრდება და 1929 წ. 1 დეკემბრისთვის განსახოგადოებულ მეურნეობათა პროცენტი საერთოდ საქართველოში — 6,3 პროც-მდე აღის. ამრიგად, რამოდენიმე თვის განმავლობაში კოლმეურნეობათა რიცხვი გაორგეცდა. მე-VI კრილობაზე, როდესაც ჩვენ ვარჩევდით ხუთწლიან გეგმას, მივიღეთ, რომ ხუთწლედის ბოლოს, კოლექტივებში გაერთიანებული მეურნეობათა რაოდენობა უნდა ასულიყო 20 პროც-დე, ასევე იყო მოეღ კავშირში. აი, ამ ვარაუდით და ასეთი ფაქტიური მდგომარეობით ჩვენ გადავდივართ 1929-30 წლის მეორე კვარტალში.

დემარტმბის წინააღმდეგ საკოლმეურნეო მშენებლობაში

ამხანაგებო, ამ თქვენს ყურადღებას მივაქცევ საქ. კომპარტიის ერთ მეტად დადმნიშვნელოვან დოკუმენტს. ეს არის ცენტრალური კომიტეტის დადგენილება, გამოქვეყნებული 6 იანვარს. მე მოკიყვან იქიდან რამდენიმე მუხლს, რადგანაც, ვიმეორებ, დოკუმენტი მეტად მნიშვნელოვანია. აი, ერთ-ერთი ადგილი ამ დადგენილებიდან:

„უკანასკნელ თვეებში საკოლმეურნეო მოძრაობამ ახალი ნაბიჯი გადადგა. იგი მოედო არა მარტო ინდივიდუალურ მეურნეობათა ცალკე გვუფებს, არამედ მოედო რაიონებს, ოლქებსა და მხარეებსაც კი. ამ მოძრაობას საფუძვლად უდევს ღარიბ და საშუალო გლეხურ მეურნეობათა საშუალებების კოლექტივიზაცია.

საკოლმეურნეო მოძრაობის გეგმით გათვალისწინებული ტემპები, გადაჭარბებით სრულდება. განსახოგადოების საფუძველზე დამუშავებული ფართობი, 1930 წლის გაზაფხულზევე შესამჩნევად გადააჭარბებს 30 მილ. ჰექტარს, ე. ი. კოლექტივიზაციის ხუთწლიან გეგმას, რომლის მიხედვით ხუთი წლის დამდეგს კოლექტიური ნათესის ფართობს 22-24 მილიონ ჰექტარამდე უნდა მიედწია.

ამგვარად, ჩვენ გვაქვს მატერიალური ბაზა იმიათვის, რომ მსხვილი კულაკური წარმოება შეეცვალოთ მსხვილი კოლმეურნეობრივი წარმოებით და ძლიერად წავიწიოთ წინ სოციალისტური მიწათმოქმედების შექმნის საქმეში. აღარაღერს ვამბობთ საბჭოთა მეურნეობებზე, რომელთა ზრდაც საგრძნობლად სჭარბობს გეგმით გათვალისწინებულ ციფრებს.

ამ გარემოებაში, რომელსაც გადაწყვეტი მნიშვნელობა აქვს საბჭოთა კავშირის წიელი სხალბო მეურნეობისათვის, საშუალება მისცა პარტიას თავის პრაქტიკულ მუშაობაში კულაკების ექსპლოატატორული ტენდენციების შეზღუდვის პოლიტიკიდან გადასულიყო კულაკობის, როგორც კლასის, მოსპობის პოლიტიკაზე“.

ეს არის სრულიად ახალი ხანა, რომელიც იწყება კოლექტივიზაციის საქმეში. ამავ დოკუმენტის მეორე ადგილას ნათქვამია:

„ყოველივე ამის საფუძველზე შეიძლება გადაჭრით ითქვას, რომ ხუთი წლის ფარგლებში ნათესი ფართობის 20 პროც-ის კოლექტივიზაციის ნაცვლად, რაც გათვალისწინებულია ხუთწლიანი გეგმით, შეესძლებოთ გლეხურ მეურნეობათა დიდი ემრავლესობის კოლექტივიზაციის ამოცანის გადაჭრას. ამასთან, ისეთი

უმნიშვნელოვანესი ხორბლეული რაიონების კოლექტივიზაცია, როგორც არის ვოლგის ქვემო მხარე, ვოლგის შუა მხარე და ჩრდილოეთ-კავკასია, შეიძლება დამთავრდეს დაახლოებით 1930 წლის შემოდგომაზე ან, ყოველ შემთხვევაში, 1931 წლის გაზაფხულზე. სხვა ხორბლეულის რაიონების კოლექტივიზაცია კი შეიძლება დამთავრდეს 1931 წლის შემოდგომაზე ან, ყოველ შემთხვევაში, 1932 წლის გაზაფხულზე”.

მაშასადამე, მთავარი აქ არის ორი რამ: ერთი — კულაკობის ექსპლოატატორული ტენდენციის შეზღუდვის პოლიტიკიდან ჩვენ გადავდივართ კულაკობის, როგორც კლასის, მოსპობის პოლიტიკაზე. აი, ერთი მთავარი დებულება. მეორე ასეთივე მთავარი დებულებაა ის, რომ პირველ რიგში უნდა დამთავრდეს ხორბლეული რაიონების კოლექტივიზაცია. აქ არის ხორბლეულის რაიონების ორი წყება: ერთი წყება არის ვოლგის ქვემო მხარე, შუა მხარე და ჩრდილოეთი კავკასია, სადაც ფაქტურად მთლიანი კოლექტივიზაცია თითქმის უკვე ტარდებოდა ცხვრებაში, დანარჩენი ხორბლეული რაიონები დაყენებული არიან მეორე რიგში. პირველი რიგის რაიონებში კოლექტივიზაცია უნდა დამთავრდეს უკვე 1931 წ. გაზაფხულზე, დანარჩენ რაიონებში კი 1932 წ. გაზაფხულზე.

გარდა ამისა, დადგენილებაში ნაჩვენებია აგრეთვე, თუ კოლმეურნეობის რომელი სახე წარმოადგენს დღეს ყველაზე უფრო მისაღებ ფორმას. აი, რა სწორია იქ ამის შესახებ:

„მთლიანი კოლექტივიზაციის გამოცდილებამ საკოლმეურნეო მოძრაობის დღევანდელ საფეხურზე კოლმეურნეობების ყველაზე უფრო გაგრცელებულ ფორმად, ნაცვლად მიწის, საერთოდ დამშუშავებელი ამზანაგობებისა, რომელთაც შრომის განსაზოგადობასთან ერთად შეინარჩუნეს კერძო საკუთრება წარმოების საშუალებებზე, წამოაყენა სასოფლო-სამეურნეო არტელი, რომელშიც კოლექტიურად გაერთიანებული არიან წარმოების ძირითადი საშუალებანი (ცოცხალი და მკვდარი ინვენტარი, სამეურნეო ნაგებობანი და პროდუქტიული საქონელი)“.

აქ ნათლად არის ნათქვამი, რომ საკოლმეურნეო მოძრაობის დღევანდელ საფეხურზე ყველაზე მისაღებ ფორმად უნდა ჩაითვალოს სას.-სამ. არტელი.

რაც შეეხება პროდუქტიული საქონლის გაერთიანებას არტელში — ეს, როგორც შემდეგ გამოირკვა, შეიძლებოდა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც ამ საქონელს სამრეწველო ხასიათი ექნება.

ამ დადგენილების უკანასკნელ მუხლში ნათქვამია:

„საკავშირო კომპარტიის (ბ) ც. კ. ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ საქიროა გი-დამჭრელი ბრძოლა ყოველგვარ ცდასთან, რომელიც მიმართულია, ტრაქტორებისა და რთული მანქანების სიმცირის საბაზით, საკოლმეურნეო მოძრაობის შენელებისაკენ. ამასთან ერთად ცეკა აფრთხილებს პარტორგანიზაციებს საკოლმეურნეო მოძრაობის საქმეში არ მიმართონ დეკრეტებს ზევიდან, რაც იქნება არა ნამდვილი სოციალისტური შეჯიბრება კოლექტიურ მეურნეობათა მოწყობის საქმეში, არამედ არასერიოზული მოპყრობა კოლექტივიზაციისადმი“.

მაშასადამე, აქ გადაჭრით არის ნათქვამი, რომ შეუძლებელია კოლექტივიზაციის საქმეში დეკრეტების პოლიტიკით ვიპოქმედოთ, ე. ი. მაღლიდან ბრძო-

ნებით გადავიყვანოთ ესა თუ ის რაიონი მთლან კოლექტივსაცაზე. ეს დადგენილება ამუშავებულია საბჭოთა სოფლის სინამდვილეზე, იგი შედგენილია იმ გამოცდილების და ვაკუუთილის მიხედვით, რომელიც განვილილ პეროდში მივიღეთ.

ჩვენი შეცდომები და მათი მიზეზები

ინანგის კლენში.

მაგრამ რა ხდება ამის შემდეგ? ცუკას აღნიშნული დოკუმენტი გამოქვეყნებულ იქნა 6 იანვარს. 11-14 იანვარს მოხდა საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის პლენუმი. ის განწყობილება და სულსკვეთება, რომელიც ამ პლენუმზე იყო, დამახასიათებელია. პლენუმზე გამოვიდნენ სხვადასხვა ოლქებისა და მაზრების ხელმძღვანელი მუშაკები, რომლებიც ებებოდნენ საკოლმეურნეო მოძრაობის მდგომარეობას ამა თუ იმ ოლქში და მაზრაში.

გარის ოლქის ერთ-ერთ ხელმძღვანელ ამხანაგმა განაცხადა, რომ საოლქო კომიტეტმა დაადგინა: 29-30 წლის ბოლოს ოლქში კოლექტივიზაციის პროცენტი იყუანოს 50 პროც-მდე. არ გაუვლია ერთ თვეს და ჩვენ მოგვიხდა ამ ციფრის წყველა. გამოირკვა, რომ ასეთი ვარაუდი ჩამორჩენილი არის და გამოვიტანეთ დადგენილება, რომლის ძალითაც გლეხურ მეურნეობათა 50 პროც-ის კოლექტივიზაცია უკვე მომავალ გაზაფხულის სასოფლო-სამეურნეო კამპანიის დროს უნდა მოხდეს.

კახეთის პ.-მგ. ამხანაგი აცხადებს, რომ მთლიანი კოლექტივიზაცია არა თუ ცალკე სოფლებში, არამედ ცალკე რაიონებშიაც უკვე რეალური ხდება. ჩვენ უკვე გვაქვს ორი მთლიანი კოლექტივიზაციის რაიონი — ლაგოდეხი და შირაკი. ჩვენი ვარაუდი იყო 35 პროცენტით გაგვეტარებია კოლექტივიზაცია მომავალი გაზაფხულისათვის. ესლა ჩვენი უნდა შევეცადოთ ეს ვარაუდი და მთელი კახეთი გამოვაცხადოთ მთლიან კოლექტივიზაციის რაიონად.

თბილისის ოლქის წარმომადგენელი აცხადებს, რომ ოქტომბრის შუა რიცხებში დიღომის რაიონში კოლექტივიზაცია 25-30 პროცენტამდე ავიყვანეთ. მაგრამ ესლა არამც თუ დიღოში, ყარაიასის რაიონშიაც გლეხობის 50 პროცენტი გვავს კოლმეურნეობებში გაერთიანებული, დღეს მივიღეთ დეკრეტი, რომ იქ უკვე მთლიან კოლექტივიზაციაზე გადავიდნენო.

ამათ არ ჩამორჩა ქუთაისის ოლქის წარმომადგენელი. იგი აცხადებს, რომ მთელ რიგ რაიონებში მოხდა გარდატეხა. გლეხობის 24-30 პროც. გაერთიანებულია კოლექტივში. წარმომადგენელთ, იანვრის 1-ლ რიცხვისათვის სამტრედიის, ხონის, ქუთაისის რაიონებში კოლმეურნეობებში გაერთიანებული ყოფილა გლეხობის 30 პროცენტი. „დასავლეთ საქართველოში შეგვიძლია ავიღოთ კოლექტიურ მეურნეობათა მშენებლობის ისეთი ტემპი, რომ არ ჩამოვრჩეთ მოწინავე რაიონებს, და, თუ საჭირო იქნება, კიდევაც გავასწოროთ მათ“ — რისიანად აცხადებდა იგი. მხოლოდ ოსურგეთის მაზრის ხელმძღვანელმა სთქვა, რომ გაზაფხულის თვევის კამპანიის პოლოს მაზრაში კოლექტივებში გაერთიანებულ მეურნეობათა რიცხვი ავა 30-35 პროცენტამდეო.

ამხანაგებო, რომ ყოველმხრივ დავაბასიათო: მაშინდელი მდგომარეობა, ნება მიბოძეთ რამდენიმე ადგილი მოვიყვანო ამხ. ლოლობერიძის სიტყვიდან და აგრეთვე ერთი ადგილი იმ რეზოლიუციიდან, რომელიც მიღებული იქნა იანვრის პლენუმზე კოლმეურნეობათა შესახებ. აი, რას ამბობდა მაშინ ამხ. ლ. ლოლობერიძე, რომელიც მომხსენებელი იყო საკოლმეურნეო მოძრაობაზე.

„ჩვენ საესებით სწორად და დროულად მიგვაჩნია აღენიშნოთ, რომ კოლმეურნეობებში შესვლისათვის აგტიაციისა და პროპაგანდის მეთოდი უკვე შეგვიძლია შევეცვალოთ ინდივიდუალურ გლეხობაზე არაპირდაპირი ზეგავლენის ზომებით, რათა ამით მათი კოლექტივიზაცია დავაჩქაროთ. როგორია ამ არაპირდაპირი ზეგავლენის ზომები? მე მათ ჩამოვთვლი: კრედიტი, როგორც უკვე მოგახსენეთ გაცემულ უნდა იქნას პარტოთდენ კოლმეურნეობებისა და საბჭოთა მეურნეობების ხაზით, სატრაქტორო კოლოხები, სამანქანო-სატრაქტორო სადგურები, ხარ-კამეჩისა და ცხენ-მანქანების კოლოხები ხელშეკრულებებს მხოლოდ კოლმეურნეობებთან უნდა სდებდნენ. ეს არის ის ორი ძირითადი ღონისძიება, რომელიც წააქვზებს გლეხობას სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციის დაჩქარებისათვის“.

არის აქ რაიმე ისეთი, რომლის გამო ამხანაგები უნდა გადასულაყვენ დეკრეტების გზაზე; ან და ხედაყოფლობითი პრინციპს გადასცილებოდნენ? რისაკვირველია, არა. ამხ. ლევანი აქ სრულიად გაჩკვევით ამბობს, რომ ჩვენ შეგვიძლია მხოლოდ ეკონომიურ ზეგავლენას მივმართოთ.

მოვიყვანოთ კიდევ ერთი ადგილი ამხ. ლოლობერიძის სიტყვიდან, საიდანაც აშკარად სჩანს, რომ მომხსენებელი გადაჭრით უარყოფდა რაიმე ადმინისტრაციულ ზეგავლენას კოლმეურნეობათა მშენებლობაში. აი რას ამბობდა ის:

„ეკონომიურ ზეგავლენის ეს ღონისძიებანი არავითარ შემთხვევაში არ გულისხმობს კოლმეურნეობათა მშენებლობის ადმინისტრაციულ და იძულებითი ზომებით, ან დეკრეტებით გატარებას. სრულიად გადაჭრით უნდა იქნას ხაზგასმული, რომ პარტია კატეგორიულად უარყოფს ყოველგვარ აზრს დეკრეტებისა და ბრძანების წესით კოლმეურნეობათა მშენებლობის შესახებ. ჩვენ მხოლოდ იმას ვამბობთ, რომ პარტიას შეუძლია და მან კიდევაც უნდა გამოისძენოს იმ მიზანშეწონილ ეკონომიურ ღონისძიებათა მთელი რიგი, რომელთაც უნდა დააჩქარონ ინდივიდუალური გლეხობის კოლმეურნეობებში შესვლა“.

რაც შეეხება ცეკას იანვრის პლენუმის რეზოლიუციის, მასში შექანიკურად არის გადმოტანილი ის მუხლი სსკ. კომპარტიის ცეკას დადგენილებიდან, რომელიც მხოლოდ და მხოლოდ ხორბლეულის რაიონებს შეეხება, აი სად იყო დაშვებული შეცდომა. მოისმინეთ:

„კოლმეურნეობათა მშენებლობის განვითარების პროცესის ასეთი სისწრაფის შედეგად უკვე შეგვიძლია მეურნეობათა კოლექტივიზაციის პროცენტი მიმდინარე წლის გაზაფხულზე ავიყვანოთ 30 პროც-მდე“.

ამხანაგებო, მაქციეთ ყურადღება ამ 30 პროც. 30-ზე ზევით არა, და ნაკლები კი შეიძლებოდა ყოფილიყო. მაგრამ აი, შემდეგ რას ვკითხულობთ ამ რეზოლიუციაში:

„ხოლო 30 წლის დამლევისათვის არსებითათ დავამთავროთ კოლექტივიზაცია. ესეთის, გორის და ტფილისის ოლქებში და ზუგდიდის მაზრაში; 1931 წელს, ან უკიდურეს შემთხვევაში 1932 წლის გაზაფხულისათვის საერთოდ დამთავრდება კოლექტივიზაცია მთელ საქართველოში“.

როგორც ზევით ვთქვი, ესაა სიტყვა-სიტყვით გადმოტანილი საკ. კომპარტიის ცეკას დადგენილებიდან, რომელიც მხოლოდ ხორბლეულ რაიონებს ეხებოდა. აქ არის სწორედ მთავარი შეცდომა.

რაც შეეხება დეკრეტების გზას, ამის შესახებ იმ რა არის ამ რეზოლიუციაში: „ამ სიძნელეთა გადალახვა საყვებით შესაძლებელია, თუ ენერგიულად განხორციელდება პარტიის მიერ დასახელებულ ყველა ღონისძიება, უნდა ჩაყან შოთის განწყობილებანი და შეცდულებანი. რომელშიც სიძნელეებს გაზვიადებით გვიხატავენ. უნდა შევებრძოლოთ იმ შემარჯვენე ოპორტუნისტულ სულისკვეთებას, რომელსაც არ სჯერა ჩვენი სოციალისტური განვითარების შესაძლებლობა. ამისთანავე მკენებელია იმ სიძნელეთა მიუღწეებება, რასაც შეუძლია კოლმეურნეობათა მშენებლობას უბრალო ადმინისტრაციული ზომებით და „დეკრეტებით“ გატარების ხასიათი მისცეს. პარტიული ორგანიზაციების ამოცანას შეადგენს სათავეში ჩაუდგინე საკომუნისტრო მოძრაობას, გაუძღვენ გლეხობის ძირითადი მასების ქვეყიდან დაწყებულ სტიქიურ მისწრაფებას კოლმეურნეობისაკენ, უზრუნველყონ მთელი ამ მასიური მოძრაობის ხელმძღვანელობა და ამით საყვებით განახორციელონ კოლექტივიზაციის დასახული ტემპი“.

ამნაირად, საკ. კ. პ. ც. კ. იანერის პლენუმში კატეგორიულად უარყოფდა ადმინისტრაციული ზეგავლენით, დეკრეტებით კოლექტივიზაციის გატარებას.

საკ. საოლქო კომიტეტის პლენუმში

საქართველოს კომპარტიის ც. კ. პლენუმის დამთავრების შემდეგ, შესდგა ც. კ. საოლქო კომიტეტის პლენუმში. უხდა მოგახსენიოთ, რომ აქ „აღფრთოვანებამ“ უმადლეს წერტილს მიაღწია. ტფილისის ოლქის წარმომადგენელი აცხადებს: „ჩვენ უოველდლე ვლებულობთ ცნობებს, რომ ესა თუ ის სოფელი გადადის მალიან კოლექტივიზაციაზე, რომ მთელი რაიონები თაღონ აცხადებენ, თავის თავს მთლიან კოლექტივიზაციის რაიონად“. ტფილისის ოლქის მუშაკთა თათბირზე ამხანაგები უაყვედურებდნებ ტფილისის საოლქო კომიტეტს იმას, რომ ნაი არ გამოაცხადი ოლქი მთლიან კოლექტივიზაციის რაიონად, იენისისათვის ჩვენ ვგეჟნება კოლექტივებში გაერთიანებულ გლეხურ მეურნეობათა 40 პროცენტით“.

შემდეგ ამხ. ტაგიევი აცნობს პლენუმს, რომ აზერბაიჯანში კოლექტივიზაციის ჩასატარებლად გამოაცხადებულა ორკვირეული და ჩვენ ვიძლევით გარანტიას, რომ უახლოეს ხანში შევიყვანოთ ყველა ღარიბი და საშუალო ვლებნთა და მოჯამაგირეთა მეურნეობები კოლექტივში მთელი 100 პროცენტით. საკონტროლო ციფრები, რომელიც გამოიმუშავებულია ჩვენი კოლმეურნეობათა ცენტრისა და აზერბაიჯანის ცენტრალური კომიტეტის მიერ 100 პროცენტით იქნება შესრულებული და ზოგ ადგილას 150 პროცენტსაც კი გადავაქარებთ.

განჯის ოლქი გამოცხადებულია მთლიან კოლექტივიზაციის რაიონად და ჩვენ ვფიქრობთ, რომ 1930 წლის განმავლობაში ამ გეგმას შევასრულებთ. ჩვენ გადავსწავით განკუთვლების ჩატარება ყველგან ერთსა და იმავე დროს დავიწყეთ.

ამხ. ტაგიევი თან დასძენდა, რომ „ორკვირეულის გამოცხადებამ დავგარწმუნა იმანი, რომ პარტიულები და კომკავშირელები ძალიან სუსტად მიდიან კოლექტივიზში“-ო.

მე მოვიყვანე აქ კიდევ ერთი „აწერბაიჯანელ ამხანაგის განცხადებას, რომელიც მან პლენუმზე გააკეთა: „ღარიბები და სწრაფი გლეხები მხარს აღარ უჭერენ სამღვდლოებს, კულაკობის ლიკვიდაციასთან ერთად ჩვენ უნდა მოვახდინოთ აგრეთვე სამღვდლოების ლიკვიდაცია“-ო.

პლენუმზე გამოვიდა აგრეთვე ამხ. ს. ჩაშულია. სიმართლე მოიხილეს აღვნიშნო, რომ მისმა სიტყვამ ერთგვარი დისონანსი შეიტანა პლენუმის საერთო განწყობილებაში. ის უღებოდა საკითხს აჭარისტანის სინამდვილის გათვალისწინებით და ამბობდა, რომ ჩვენ არ შეგვიძლია აჭარისტანს ისე მიუღვეთ, როგორც სხვა რაიონებს. აქ საჭიროა განსაკუთრებული მიდგომა. ჩვენ ვერ გადავალთ მთლიან კოლექტივიზაციაზე, ვერ შეუდგებით განკუთვლების გატარებას. მაგრამ საინტერესო იყო აგრეთვე ამხ. ტაბოლოვის გამოსვლა, რომელმაც გააკრიტიკა ამხ. ჩაშულია და ის, ასეთი აზრისათვის, შენარჯვენეთა ჯგუფში მოათავსა. კიდევ უფრო საყურადღებო ის იყო, რომ მეორე უფრო პ.-მგ. ამბანაგმა. სახელდობრ ამხ. კრანიციმ, თავის მფარველობის ქვეშ აიყვანა ამხ. ტაბოლოვი. ყველაფერი ეს დამახასიათებელი იყო ჩვენი ბოშავალი პრაქტიკისათვის.

კოლმეტივიზაციის კამპანია

საჭირო იყო ერთგვარი ნორმების დაცვა, კოლექტივიზაციის საქმეში ადმინისტრაციულ ზომებს ადგილი არ უნდა ჰქონოდა. დეკრეტების მეთოდებისათვის ჩვენ აქ არ უნდა მივყვარეთ, თუმცა ცენტრ. კომიტეტის პლენუმის დადგენილება — ესა და ეს ოლქები გამოცხადდეს მთლიან კოლექტივიზაციის რაიონებად, თავისთავად უკვე დეკრეტიზაციას ნიშნავდა. იწყება ერთნაირი გათიშვა. დადგენილებები ხაზგასმით აღნიშნავენ, რომ არ შეიძლება დეკრეტებით, ადმინისტრაციული ზომებით მოქმედება. ადგილობრივი ამხანაგები კი ამას ანგარიშს არ უწყვენ. აი რა სურათი იყო კოლექტივიზაციის გატარების დროს. როგორც მოგახსენეთ, ცუკას დადგენილებები დავიწყებულ იქნენ. ამხანაგები არ იცნობდნენ ამ დადგენილებებს. ანდა თუ იცნობდნენ, ანგარიშს არ უწყვდენ. კოლექტივიზაციის გატარებამ კამპანიური ხასიათი მიიღო. მაგრამ უნდა ითქვას, რომ არც ერთი კამპანია ჩვენს პარტიას არ ჩაუტარებია ისე მოუმზადებლად, ისე აუწონდაუწონლად, სხვადასხვა რაიონების თავისებურობასთან შეუფარებლად, როგორც კოლექტივიზაციის „კამპანია“ იქნა ჩატარებული.

ზოგიერთი ოლქები, როგორცაა მაგალითად, გორი და კახეთი, მთლიან კოლექტივიზაციის გატარებას შეუდგენ თავისი ინიციატივით. გორის საოლქო კომიტეტს თითქმის ერთი თვით ადრე მიეღო დადგენილება, რომ 1-ლი იანვრი-

სათვის გატარებულყო მთლიანი კოლექტივიზაცია გორის და ტირიფონის რაიონში, 15 იანვრისათვის ამის უნდა მომატებოდა ხაშურის რაიონი და 25 იანვრისათვის უნდა დასრულებულიყო ოლქის მთლიანი კოლექტივიზაცია. რასაკვირველია, ამისათვის გორის ოლქს არავითარი საბუთი არ ჰქონდა. არც ერთი დადგენილება, არც საკავშირო კომპარტიის და არც საქართველოს კომპარტიის დირექტივა ამის უფლებას მის არ აძლევდა.

იანვრის პლენუმის შემდეგ, როგორც იცით, სოფლებში იგზავნებოდნენ მუშათა და წითელარმიელთა ბრიგადები. გარდა ამისა, სოფლებზე, თემებზე და რაიონებზე მიმავრებული იყვნენ პასუხისმგებელი ამხანაგები. ყველა ამათ თავისი დანიშნულება ისე გაიგეს, რომ საქართველოში სოფლის მეურნეობა უნდა გადასულიყო მთლიან კოლექტივიზაციაზე სულ მოკლე ხნის, დაახლოებით ერთი კვირის, ან და დიდი დიდი ორი კვირის განმავლობაში. თუ მაგალითად, ერთ კრებაზე ვერ მოხერხდებოდა მთლიანი კოლექტივიზაციის გატარება, მეორე ამ შემთხვევაში დღეს მოიწვევდნენ კრებას და იქ უკვე უზრუნველყოფილი იყო ასეთი გადაწყვეტილების მიღება, სრულიად ანგარიშს არ უწევდნენ ობიექტიურ და სუბიექტიურ პირობებს. შავ სიანი შეყვდათ არა მარტო კულაკები, არამედ საშუალო გლეხები და ღარიბებიც კი. აი, ასეთ პირობებში ხდებოდა კოლექტივიზაციის გატარება.

იანვრიდან თებერვლის ბოლომდე თვით კოლექტივიზების შინაურ საქმეზე ნაკლებად ფიქრობდნენ. ხანდისხან დაინტერესდებოდნენ, ყისი სახელი ეწოდებოდათ კოლექტივისათვის, განსაკუთრებით კი ინტერესდებოდათ მხოლოდ ციფრები და პროცენტები. უნდა ითქვას, რომ ადგილი ჰქონდა ყოველად დაუშვებელ უაზრო შეჯიბრებას. საქირო იყო, რომ ერთ სოფელში მოშხადარიყო მთლიან კოლექტივიზაციაზე გადასვლა, მეორე სოფელი ეჯიბრებოდა მის. ამნაირად შელახულ იქნა თვით სოც. შეჯიბრების იდეა. ეჯიბრებოდა ოლქი — ოლქს, მაზრა — მაზრას, სოფელი — სოფელს.

ამავე დროს, ამხანაგებო, ადგილი ჰქონდა უხეშ მოქმედებას. განკულაკება ხდებოდა წინასწარ, სანამ საამისო პირობები შეიქნებოდა. განკულაკება შეეხო არა მარტო კულაკებს, არამედ საშუალო და თვით ღარიბ გლეხსაც კი. დღეს ჩვენ ბლომად გვაქვს იმის დამამტკიცებელი ფაქტები, რომ განკულაკებულთა დიდ ნაწილს საშუალო გლეხები შეადგენენ. ეს რასაკვირველია, ძეტად ცუდ გავლენას ახდენდა კოლექტივიზაციის მსვლელობაზე.

განკულაკების დროს ასახლებდნენ მთელ ოჯახს, რომელშიაც შედიოდნენ 80-90 წლის მოხუცებულები. ინვალიდები, ქალები, ბავშვები და ავადმყოფები. სად ასახლებდნენ მათ, სად უნდა წასულიყვნენ ისინი კაცმა არ იცოდა.

ამხანაგებო, დაშვებულმა შეცდომებმა გამოიწვია ის, რომ საშუალო გლეხკაცობამ, რომელიც არ შეიძლებოდა არ ყოფილიყო კულაკობის წინააღმდეგი, ბევრგან თანაგრძობა გამოუცხადა გადასახლებულ კულაკებს. ამნაირმა განკულაკებამ დააშინა გლეხკაცობა და ის შიშით შედიოდა კოლექტივებში; იქ კი ჩვენ გვეუბნებოდნენ, რომ გლეხკაცობა ალტაცებით, ენტუზიაზმით შედის კოლმეურნეობაშიო. გარდა ამისა კულაკებისაგან ჩამორთმეულ ქონებას და საქონელს სრულიად ვერ უფლიდნენ. საქონელი ძვალტყავად იყო ქცეული. ცალკე შემ-

თხვევაში ადგილი ჰქონდა გაფლანგვას. ამას დაერთო ის გარემოება, რომ კომუნა და არტელი ერთი-მეორეში აურიეს. გაერთიანება უნდა მომხდარიყო სას.-სამეურნეო არტელში. მაგრამ ნამდვილად კომუნაზე გადასვლა ხდებოდა. აერთიანებდნენ მამულებს, სახლებს, ეზოებს, კარმიდამოს, წერილფეხა საქონელს, იჯახის მოწყობილობას, ლოგინებს, ჩურჩხელებს და სხვ. ამ მდგომარეობამ ხელი შეუწყო იმას, რომ აირღაირა სველაფერი; ქონების მოვლაზე არაფერ ზრუნავდა. გაერთიანებულ ქონებას ხმარობდნენ თავის მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად. გლეხი ხედავდა ამ უკაირათობას, მაგრამ ცერაფერს ამბობდა, რადგან დაშინებული იყო.

იანერიდან დაწყებული ეპიწინედით, რომ გლეხობაში დიდი მისწრაფება იყო, შეიძლება ითქვას, რომ ადგილ-ადგილ დიდ აღფრთოვანებასაც იწყებდა კოლექტივიზაციაზე გადასვლა. მაგრამ, ამჟამად, რომ იმ უხეშმა ზომატმა, რომელსაც ჩვენმა ამხანაგებმა მიმართეს, იმ უხეშმა შეცდომებმა, რომელიც მათ დაუშვეს გამოიწვია ის, რომ გლეხაკობამ უკან დაიხია, ზურგი შეაქცია კოლექტივებს. ამხანაგებო, შეგვეძლოს თუ არა თავიდან აგვეცილებოთ გლეხების უკმაყოფილება? რა თქმა უნდა შეიძლებოდა. შეიძლებოდა, რომ ჩვენ დროზე მოგვეკიდა ხელი დაშვებულ შეცდომების გამოსწორებისათვის.

საქართველოს ცენტრალურმა კომიტეტმა ამის შესახებ ადგილებს მიმართა ორი ცირკულიარული წერილით, სადაც ნათქვამია, რომ ადგილ-ადგილ შეცდომებს აქვს ადგილი. მაგრამ უნდა მოგახსენოთ, რომ ცენტრალურმა კომიტეტმა მაგრად არ მოჰკიდა ხელი ამ შეცდომების გამოსწორებას, თებერვალში უკვე იყო შემჩნეული, რომ გადახვევებს აქვს ადგილი, მაგრამ ამ გადახვევების ნთქლი სურათი ცენტრალური კომიტეტისათვის ნათელი არ იყო, მას არ ჰქონდა სწორი ცნობები ადგილობრივი ორგანიზაციებიდან. როგორც იცით, ცენტრალური კომიტეტი ეყრდნობა იმ ცნობებს, რომელსაც იძლევა რაიონული კომიტეტები, სიმაზრო კომიტეტები, საოლქო კომიტეტები. ჩვენ ვეყრდნობოდით საოლქო კომიტეტების ცნობას, საოლქო კომიტეტები ეყრდნობოდნენ რაიონულ კომიტეტის ცნობას, რაიონული კომიტეტები კიდევ უჯრულების ცნობას. თუ ამ ცნობებს ეყრდნობოდა მთელი ჩვენი მოქმედება.

ამხანაგებო, დანაშაული მიუძღვის, რასაკვირველია როგორც ცენტრს, ისე ადგილებს, მაგრამ იქ არის განსხვავება, დიდი განსხვავება. სიმაზრთლე რომ ვსთქვათ, განა ის დამაზინჯება. ის უხეში მოქცევა, ის შეცდომები, გადახვევები, რაც ადგილებზე ხდებოდა. განა ყველაჯერ იმ ცეკას დირექტივებს უნდა მიეწეროს? რასაკვირველია, არა. ეს ამჟამად უნდა ითქვას. ადგილობრივი ამხანაგები ხედავდნენ ამას, მაგრამ საუბელუროდ, ანგარიშს არ უწევდნენ. იმათ უნდოდათ შიშის ქვეშ გაეტარებინათ კოლექტივიზაცია. რასაკვირველია, ეს შეუძლებელი იყო.

გარდა ამისა, კოლექტივიზაციას ემატებოდა კიდევ სხვა კამპანიები, მაგალითად, ანტირელიგიური კამპანია. მიდიოდნენ ბრიგადირები, მიმავრებულები ცენტრიდან გაგზავნილი ამხანაგები და თავის მხრით დანატებით ატარებდნენ ანტირელიგიურ კამპანიას, ისიც ისეთ ჩამორჩენილ ადგილებში, ისეთ ფანატიზმით გაედუნთილ კუთხეებში, რომ პირდაპირ წარმოუდგენელია, რასთვის დასჭირ-

დათ მათ ეს. ვისთვის იყო საჭირო, მაგალითად, ხარების ჩამოხსნა, შეჩეთების დახურვა? სრულებით არაეიაათვის. ეს მხოლოდ ართულებდა მდგომარეობას. ასეთი ღირექტივები არაეის მიერ არ ყოფილა მიცემული.

კულაკების „ლიკვიდაცია“ ერთ დღეში

მე ვკითხულობ, ამხანაგებო, იყო თუ არა საკადშირო ცეკას 6 იანერის დაღვილებაში კატეგორიული მითითება იმაზე, რომ საკოლმეურნეო მშენებლობაში არ ყოფილიყო დაშვებული დეკრეტების მეოდი, იყო თუ არა ასეთივე ღირექტივა საქართველოს კომუნისტური პარტიის იანერის პლენუმის დადგენილებაში? — იყო. მიუხედავად ამისა, კოლექტივიზაცია ხდებოდა დაკერითი წესით: ამა და ამ დღეს, ამა და ამ საათში უნდა მივიღოთ ამდენი პროცენტი, მორჩა და გათავდა. სხვას არავფერს ინგაროში არ უწევდნენ.

ქურონ. „ბოლშევიკ“ — ის ამა წლის მეტუთე ნომერში მე წაეკითხე ამხ. სირკოვის წერილი, აი რაა ამბობს იგი: „ამას წინად მე მოამხედა წამეკითხა მოსკოვის დღეის ერთ-ერთ სასოფლო რაიონში მომუშავე პრივატირი წერილი. ეს წერილი, რომელიც თავისი სტილით სიომარ მომხადებას მოკეაგონებს, შეიცავს მოკლე ცნობას იმის შესახებ, რომ ამ რაიონში რამდენიმე საათის განმავლობაში „ამა და ამ რიცხეს, დამით მოხდა კულაკების, როგორც კლასის, ლიკვიდაცია და რომ უახლოეს დღეებში იგივე მოხდება სხვა რაიონებშიაც“. ყირობის რესპუბლიკის ხელმძღვანელმა მომუშავემ ამას წინად გადმოკცა სულავის რაიონის ადგილობრივ მომუშავეთა ცნობა იმის შესახებ, რომ სულ ნიორე დროის განმავლობაში „სალამოს 3 საათიდან დილის 7 საათამდე კულაკობა, როგორც კლასი, მოსობილ იქნა“. რასაკვირველია, ასეთებს ჩვენშიაც ჰქონდა ადგილი, თუგინდ ბორჩალოს რაიონის სოფ. სარვანში.

ნდგომარეობა გამწვავდა, მაგრამ, მიუხედავით იმისა, რომ ანტიკოლექტიური და კულაკურ გამოსვლებს უკვე ჰქონდა ადგილი, ჩვენ ამას ვერ ეხედავდით. აფხაზეთში, კახეთში და ზოგიერთ სხვა რაიონებში ადგილი ჰქონდა ქალთა გამოსვლებს, ჩვენ ამას ვერ აუეულით ვეერდს; ეს ჩვენ კარგად უნდა დავისსომოთ და გავასლიფროთ შეწავობა ქალთა შორის, რათა ისინი ჩენი გაეღენის ქეეშ დავაყენოთ.

კულაკები აყენებდნენ ისეთ მოთხოვნალებებს, რომლებიც სცილებოდნენ კოლექტივიზაციის ფარგალს და ანტისაპკოთა ხასიათა ღებულობდნენ. ისინი მოითხოვდნენ კომეკემირელების და კომუნისტების გაძეეებას სოფლებიდან, თავისუფალ ვაქრობას და სხვა. აწორედ ამ დროა ქეეყენდება ამხ. სტალინის წერილი „თავბრუდახვევა წარმატებასიგან“. — ეს იყო მარტის პირველ რიცხებში, რა მოხდა ამის შემდეგ? უნდა მოგახხენოთ, რომ სტალინის წერილმა უდიდესი როლი ითამაშა იმ გაუეებრობის გასაფანტავად, რომელიც მაშინ სოფლად იყო შექმნილი. ამ წერილმა უკმაყოფილებას ნორმალური მსვლელობა მისცა და ნორმალურ კალაპოტში ჩააყენა, ეს რომ არ ყოფილიყო, შეიძლება უკმაყოფილებას ბევრად უარესი ფორმა მიეღო. სტალინის წერილმა სწორედ მეხის ამცდენი აპარატის როლი ითამაშა.

ამჟამად და გულახდილად უნდა განეაცხადო აქ, რომ დიდი ნაწილი ადგილობრივი მომუშავეებისა, რომელნიც კოლექტივიზაციას ატარებდნენ, უკმაყოფილო დარჩნენ სტალინის წერილის გამოქვეყნებით. იყო შემთხვევები, როცა ეს წერილი დამალეს და არ უნდოდათ გამოეჩინათ. აი, სწორედ ამ გარემოებით ისარგებლეს კულაკებმა. მათ უფრო კარგად გამოიყენეს ამხ. სტალინის წერილი, ვინც ჩვენმა ამხანაგებმა. მორთეს ყივინა, რომ სტალინი თავის წერილში კოლექტივიზაციის წინააღმდეგ მიდისო. ამან, რასაკვირველია, ხელი შეუწყო გლეხობის მასიურ გასვლას კოლექტივებიდან.

ეველაფერი ამის მიზეზი იყო ძალდატანება, ზევიდან მბრძანებლობა, ადმინისტრატიული ზეგავლენით კოლექტივების შექმნა, მე მკონია ზედმეტი არ იქნება მოგიყვანო ამხ. ლენინის აზრი გლეხობაზე მბრძანებლობის შესახებ, აი რას ამბობს იგი:

„იმაზე მეტი სირვეგენე არაფერია, როგორცია თუნდ მარტო ფიქრი საშუალო გლეხის სამეურნეო ურთიერთობაში ძალდატანების ხმარების შესახებ. აქ ამოცანა საშუალო გლეხის ექსპროპრიაცია როდია; არამედ ის, რომ ვავითვალისწინოთ გლეხის ცხოვრების განსაკუთრებული პირობები, რომ ვისწავლოთ გლეხისაგან უკეთეს წყობილებაზე ვადისვლის საშუალებანი და არ გავბელოთ რაიმე მბრძანებლობა“ (ლენინი ტ. 16, გვ. 151).

საჭირო არის ყოველთვის ახსოვდეს ამხანაგებს ჩვენი ბელადის სიტყვები, რომ ყოვლად შეუძლებელია ძალდატანებით კოლექტივიზაციის შექმნა. ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ჩვენი პარტია და ხელისუფლება არაერთარ გავლენას არ უნდა ახდენდნენ გლეხობაზე. მემარჯვენეები სწორედ იმას ამბობენ, რომ კოლექტივიზაცია თვითდენით, თავისთავად მოხდებაო. ეს სისულელეა, თავისთავად არაფერი არ ხდება. ყოველივე ჩვენი ღონისძიება საბჭოთა ხელისუფლების დაწყობის დღიდან იქითკენ არის მიმართული, რომ სოფლის დაქუცმაცებული მეურნეობები გავაერთიანოთ კოლექტივებში. მაგრამ სხვა საქმეა ეკონომიური ღონისძიებებით ხელის შეწყობა და სულ სხვაა ადმინისტრატიული ზეგავლენა...

ამხანაგებო გლეხობის კოლექტივებიდან გასულით საქმე არ გათავებულა. შეიქმნა ახალი სიძნელენი, კოლექტივიდან გამოსვლის შემდეგ გლეხმა ბუნებრივად მოინდომა თავისი ქონების უკახ დაბრუნება. ამ ნიადაგზე წარმოიშვა ახალი უკმაყოფილება. არავინ არ იცოდა და არავითარი დოკუმენტი არ იყო იმის შესახებ, თუ ვინ რა შეიტანა კოლექტივში. შემდეგ გამოიჩნდა, რომ ბევრი რამ პრის გაფლანგული, საქონელი ზოგი დახოცილა და ზოგიც გაუყინდათ. ასეთი მდგომარეობა, რასაკვირველია დიდ უკმაყოფილებას იწვევდა და იწვევს. ამ უკმაყოფილების მოსასპობად ადგილობრივი ხელიაუფლება ღებულობდა ღონისძიებებს, იყო გამოყოფილი კომისიები, თუმცა მათი მუშაობა ძალიან ძნელდებოდა. უფრო ძნელი შეიქნა გლეხობისათვის იმ მიწების დაბრუნება, რომელთაც ისინი წინად ამუშავებდნენ. ეს დრო იყო ხენა-თესვის ხანა და მიწათმოწყობას ვერ შეუძლებოდათ, ამიტომ ცენტრალურმა კომიტეტმა მიიღო დაჯგენილება შემოდგომისათვის გადაედო კოლექტივების მიწათმოწყობა. ზოგიერთ ამხანაგებს ცუკას ეს ღონისძიება არ მოსწონთ და ამბობდენ. ეწლავე უნდა გვეწარმოებია მიწათმოწყობაო. მაგრამ ისინი ამ შემთხვევაში იფიწყებენ იმას,

რომ თუ მაშინ მიწათმოწყობას შეუდგებოდით, თვისის კამპანია ჩაიშლებოდა. ჩვენში დღეს მთლიანი კოლექტივიზაციის რაიონები აღარ არის გარდა ოზურგეთის მაზრისა. ცენტრალური კომიტეტი იძულებული შეიქნა გადაესინჯა თავისი დადგენილება კოლექტივიზაციის შესახებ, უკანასკნელად გამოირკვა, რომ მოსახლეობის 50 პროც-ზე ბევრად ნაკლებია გაერთიანებული კოლექტივებში, მაშასადამე, აღარ შეიძლებოდა რომელიმე რაიონი მთლიანი კოლექტივიზაციის რაიონად ჩაგვეთვალა. აქ, ამხანაგებო, იბადება მეორე საკითხი, — საკითხი იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა მოკვდილიყავით განკულაკებული ხალხის მიმართ; უკანვე უნდა დაგვებრუნებია მათთვის ჭონება, თუ არა. მთელი ჩამორთმეული ჭონების დაბრუნება, რასაკვირველია, არ შეიძლებოდა და ამიტომ გადაწყვეტილი განკულაკებულთათვის საცხოვრებლის მინიმუმი დაგვებრუნებია. მაგრამ უნდა აღინიშნოს, რომ ზოგიერთ ადგილებში კიდევ არის ფაუტობა, არ უნდათ ცხოვრებაში ვიატარონ ის, რაც ჩვენ დავდღვინეთ. აქ ერთმა ამხანაგმა სთქვა, რომ გორის ოლქში არ აპრულებენ დადგენილებას წითელარმიელთა განკულაკებული ოჯახისათვის ჭონების დაბრუნების შესახებო. მე არ ვიცი თვით ის ოჯახები, რომლებს შესახებ ეს ამხანაგი ლაპარაკობდა კულაკური ოჯახებია, თუ არა, მაგრამ არსებითად წითელარმიელების და ყოფ. წითელ პარტიზანების ოჯახებია არ უნდა განკულაკდეს.

კოლმეურნეობათა მდგომარეობა ამჟამად

ესლა მე შევეხები იმას, თუ რა მდგომარეობაშია დღეს ჩვენში კოლექტივიზაციის საქმე, როგორ იხატება ციფრებში კოლმეურნეობათა დღევანდელი მდგომარეობა, იმასთან შედარებით, რაც პირველ ნაბრტს გვქონდა. პირველ ნაბრტს ჩვენ საქართველოში გვქონდა 2,894 კოლექტივი, 10 მაისისათვის ეს ციფრი 2,094-მდე შენცირდა. კოლექტივებში 1 მარტისათვის გაერთიანებული იყო 295.13: გლეხური მეურნეობა, ახლ მთელი მათიორაოდეობის 65,25 პროც. 10 მაისისათვის — 103.990 მეურნეობა, რაც მთელი მოსახლეობის 23 პროც-ს შეადგენს. 1 ნაბრტისათვის კოლმეურნეობებში გაერთიანებული იყო მიწის ფართობის 59,8 პროც., 10 მაისისათვის 17.1 პროც. თუ ავიღებთ ცალკე მაზრებს, ოლქებს და ავტონომიურ რესპუბლიკებს შემდეგ სურათს მივიღებთ (იხ. ცხ. 256 გვ.).

ან ცბრილიდან სჩანს, რომ ყველა ოლქ-მაზრებიდან მხოლოდ ოზურგეთის მაზრამ შეინარჩუნა სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციის შედარებით დიდი პროცენტი, სახელდობრ: ამა წლის 1 მარტს ეს პროცენტი უდრიდა 61-ს, 10 მაისს კი — 54 პროც.; აქ უნდა შევნიშნათ, რომ კოლმეურნეობათა უკანასკნელი აღწერით კოლექტივიზაციის პროცენტი ოზურგეთის მაზრაში უდრის 62.5 პროც., რაც უფრო შეეფერება სინამდვილეს. ოზურგეთის მაზრის პაპუჩანსგებელ მუშაკთა განთანგარიშებით კი, კოლექტივიზაციის დღევანდელი მდგომარეობა ვურიაში ასეთ სურათს იძლევა: ერთ კომუნაში, 20 არტელში და 121 მიწის საერთოდ დამწყობებელ ამხანაგობაში სულ გაერთიანებულია 14,068 მეურნეობა, რაც ოზურგეთის მაზრის მოსახლეობის 63 პრ. შეადგენს. ყველა დანარჩენ ოლქებსა და მაზრებში, აფხაზეთისა და აჭარისტანის გარდა,

რ ა ი თ ნ ი	კოლმეურნეობათა რიცხვი		მათში გავრთიანებულ მეურნეობათა რიცხვი		მიწის ფართობი ჰექტარებში	
	1930 წ. 1 მარტი	1930 წ. 10 მაისი	1930 წ. 1 მარტი	1930 წ. 10 მაისი	1930 წ. 1 მარტი	1930 წ. 10 მაისი
1. კახეთის ოლქი . . .	290	145	51.236	6.246	171.000	16.653
% ⁰ / ₀ -ში			86,0	10,5	84,0	8,3
2. ტფილისის ოლქი . .	400	258	37.106	9.481	120.900	28.254
% ⁰ / ₀ -ში			59,2	15,1	42,7	10,1
3. გორის ოლქი	459	215	32.337	12.553	110.250	38.622
% ⁰ / ₀ -ში			82,0	31,9	81,0	28,5
4. ახალციხის მაზრა . .	55	9	2.374	297	7.300	899
% ⁰ / ₀ -ში			25,0	2,2	15,8	1,94
5. ახალქალაქის მაზრა	57	35	5.217	1.279	21.200	4.161
% ⁰ / ₀ -ში			34,0	8,4	25,0	5,0
6. სამხრეთ-ოსეთი . . .	167	194	10.251	6.572	19.909	14.032
% ⁰ / ₀ -ში			90,8	45,0	75,7	54,8
7. აფხაზეთი	235	248	7.810	7.712	14.175	14.232
% ⁰ / ₀ -ში			22,5	22,2	17,4	17,5
8. აჭარისტანი	75	86	1.486	1.863	1.092	1.396
% ⁰ / ₀ -ში			11,2	14,1	5,0	7,3
9. ქუთაისის ოლქი . . .	500	308	101.167	29.537	137.945	46.578
% ⁰ / ₀ -ში			86,0	25,3	81,0	23,3
10. ხუგდოდის მაზრა . .	124	105	8.654	4.336	18.910	8.981
% ⁰ / ₀ -ში			30,0	15,0	26,3	12,7
11. ოზურგეთის მარა . .	320	142	16.020	4.058	12.600	22.953
% ⁰ / ₀ -ში			61,0	54,2	45,0	45,9
12. სენაკის მაზრა . . .	282	259	17.443	10.029	31.350	18.033
% ⁰ / ₀ -ში			63,0	36,2	55,0	31,6
% ა მ ი	2.894	2.984	295.131	109.990	705.091	215.824
% ⁰ / ₀ -ში			65,25	23,0	59,8	17,1

სულ მცირე ხნის განმავლობაში მეტად შევეთრად შეპყრობა კოლექტივიზაციის ხედვრით: წონა. განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევენ ამ მხრივ კახეთის ოლქი, შემდეგ ქუთაისის და გორის ოლქები. ხოლო მაზრებიდან ახალციხე, ახალქალაქი. საყურადღებოა, რომ აჭარისტანსა და აფხაზეთში *) ამ საერთო რყევისა და ქანაობის პერიოდში კოლექტივიზაციის პროცენტი თითქმის ერთ და იმავე დონეზე დარჩა, აჭარისტანში კიდევაც იგი გაიზარდა. ეს მეტად საგულისხმო ფაქტია: იქ, სადაც ყველაზე უფრო მეტ საფრთხეს მოველოდით, კოლექტივიზაცია გაცილებია; უფრო ნორმალურად მიმდინარეობდა. ვინემ იქ, სადაც სოფლის მეურნეობის სოციალისტური გარდაქმნა თითქოს უზრუნველყოფილა იყო. ეხლა მოვიყვანოთ ცნობები იმის შესახებ, თუ როგორია კლმეურნეობის სხვადასხვა სახეების ხედვრითი წონა:

კლმეურნეობათა ბაერთო რაოდენობაში შეადგენენ

	კომუნები	არტელები	მიწის საზ. დამ. ამხანაგობები
ტყილის ოლქი	2,5%	95,3%	2,2%
სამხრეთ-ოსეთი	2,8%	53,2%	44%
სენაკის მაზრა	1,4%	78,5%	20,1%
ოხუტრეთის მაზრა	1,0%	62,2%	36,8%
აჭარისტანი	—	2,1%	96,9%

დანარჩენ ოლქებისა და მაზრების შესახებ სრული ცნობები არ მოგვეპოვება, როგორც ცხრილიდან სჩანს. კომუნების რიცხვი ჩვენში ძალიან მცირეა, კოლექტივების უდიდეს ნაწილს არტელები და საზოგადო წესით მიწის დამუშავებელი ამხანაგობები შეადგენენ. ზოგ ადგილას სჭარბობს მიწის საერთო დამუშავებელ ამხანაგობათა რიცხვი, რომ ავიღოთ მაგ., აფხაზეთი, იქ აეთი ამხანაგობების პროცენტი 57,8 პროც. უდრის, ასევე არის აჭარისტანში და ახალქალაქის მაზრაშიც. სამხრეთ-ოსეთში ასეთი ამხანაგობები შეადგენენ 44 პროცენტს, ოხუტრეთის მაზრაში — 36,8 პროცენტს. ეხადია, ეს ციფრები პირობით უნდა მივიღოთ, რადგან არ უნდა დავივიწყოთ, რომ უკანასკნელ ხანებშიაც გრძელდება კოლექტივიზიდან გასვლა, თუმცა რააკვირველია, მის ისეთი მასიური ხასიათი აღარ აქვს, როგორც პირველ ხანებში ჰქონდა. ამჟამად ყველაზე უფრო ხშირია კოლექტივიდან გასვლის შემთხვევები გორის ოლქში.

სხვათა შორის მე მაქვს კლმეურნეობათა ცენტრის უკანასკნელი გამოკვლევის სტატისტიკური ცნობები, რომლიდანაც სჩანს, რომ კლმეურნეობათა

*) აფხაზეთში 1929 წლ. 1 აპრილსათვის კლმეურნეობებში გაერთიანებულ მეურნეობათა რიცხვი უდრის 1 პროც.; 1930 წლის 1 დეკემბრისათვის — 3 პროც.

პროცენტი შემოდგომის დროს ნაკლები არის. გამოკვლევა ჩატარდა დასავლეთით იმავე პერიოდში, რომელსაც შევსებოდა ზენით მოყვანილი ცნობები. კოლექტივებში გაერთიანებულ მეურნეობათა რაოდენობა აღმოსავლეთ საქართველოში უდრის 15,3 პროცენტს, ხოლო დასავლეთ საქართველოში — 26,1 პროცენტს. ეს გამოკვლევა იძლევა აგრეთვე საინტერესო მასალას წევრთა სოციალური შემადგენლობის შესახებ. მოჯამავირები, გამოკვლევის მიხედვით, კოლექტივებში შეადგენენ 2,1 პროცენტს, ღარიბები 59,1 პროცენტს, საშუალო გლეხები 32,5 პროცენტს, მუშები — 1,6 პროცენტს, მოსამსახურეები — 3,7 პროცენტს. პარტიულობის მხრივ ასეთი სურათი გვაქვს: პარტიულები შეადგენენ 4,5 პროცენტს და კომკავშირელები — 10,3 პროცენტს. ეს ცნობები ჯერ არ არის სავსებით დამუშავებული და ვფიქრობ, როდესაც საბოლოოდ დამუშავდება, მეტად საინტერესო მასალას მოგვცემს.

როგორ ტარდება ახალი წესდება

მე მინდა ეხლა შევჩერდე იმაზე, თუ როგორი სულისკვეთებაა დღეს ჩვენს კოლექტივებში, ამის შესახებ მასალას იძლევიან ამა წინადა ჩატარებული გამოკვლევები. დაახლოებით მაისის პირველ ნახევარში საქ. კოლმეურნეობათა ცენტრმა საქართველოს სხვადასხვა ოლქებში და რაიონებში გამოიკვლია 15-დე კოლექტივი. ასეთივე გამოკვლევა მოახდინა მეორე დაწესებულებამ — ეკონომიურ გამოკვლევათა ინსტიტუტმა. რომელიც აქ საგვემო კომისიასთან არსებობს. ინსტიტუტმა მხოლოდ ერთი რაიონი გამოიკვლია — სტალინის რაიონი ვორის ოლქში. ორივე გამოკვლევა იძლევა მეტად საინტერესო ცნობებს ჩვენი კოლმეურნეობის დღევანდელი მდგომარეობის შესახებ.

მე შევეცდები მოკლედ გადმოგცეთ, თუ რა ხდება კოლმეურნეობებში ახალ წესდებაზე გადაყვანის მხრით, უნდა მოვასვენოთ, რომ ამ მხრით კოლმეურნეობებში მდგომარეობა არ არის მინცვადამინც სახარბიელო. ბევრ ადგილას კოლექტივები ახალ წესდებაზე არ არიან გადაყვანილი, ანდა თუ არიან, ეს წესდება სისრულენი არ მოკავთ. გლეხებს კოლექტივიდან გახელისას ყველაფერი გააქვთ. ეს არის წესდების დარღვევა. ხშირია შემთხვევა, როდესაც კოლმეურნეობების ხელმძღვანელები გაუბრუნებენ წესდების ზოგიერთი საკითხების ნათლად გარკვევას წევრებისათვის, იმ მოსაზრებით, რომ გაუგებრობა შეიქმნება და წევრები კოლმეურნეობებიდან გაყლნა. როგორც ხევათ კთქვით, ზოგან კოლმეურნეობები გადაკავთ წესდებაზე, მაგრამ მას ცხოვრებაში არ იტარებენ. ავიღოთ კახეთის ოლქის სოფ. კარდნახის არტელი „წითელი მარანი“. იქ ჭონების ნაწილის განუყოფელ ფონდში გადაიხცვა არ მომხდარა. არტელიდან გასულ წევრებს წესდებაზე გადასვლის შემდეგაც მოლიანად უბრუნდებათ მთი მიერ შეტანილი ჭონება. აყვე ხდება ლანხუთის (ოხურგეთის მხრა) არტელშიაც. ადგილობრივი ხელმძღვანელი მუშაკები არტელიდან გარიცხულ წევრებზე განუყოფელ ფონდის დატოვების წესს არ ავრცელებენ.

შრომის ორგანიზაცია კოლმეურნეობებში ცუდათ არის დაყენებული. კოლმეურნეობებში სამუშაოები ყველგან არაა დაყოფილი თანრიგებზე, არაა დაწე-

„შორისა“ წევრებად ირიცხება 18 ღირიბი, 10 საშუალო, 2 მოჯამაგირე, 2 მოსამსახურე. გამგეობაში კი არჩეულია 1 ღირიბი, 2 საშუალო გლეხი, არც ერთი მოჯამაგირე და არც ერთი ქალი. სენაკის მაზრის სამ კოლმეურნეობაში გამგეობის 13 წევრიდან ღირიბია 11, საშუალო 2. კოლმეურნეობაში კი 339 კომლიდან — 101 საშუალო გლეხია. სოფ. ნალემაოუს არტელის გამგეობაში არჩეულია 3 წევრი, სამივე მოსამსახურე. ასევე არის სხვა კოლმეურნეობებშიაც.

ბატონაბრამის ტენდენციების წინააღმდეგ

ამხანაგებო, თქვენ კარგიდ იცით, რომ კოლმეურნეობებში დღეს ერთგვარ უკმაყოფილებას აქვს ადგილი ღირიბსა და საშუალო გლეხებს შორის: ამის შესახებ აი რას ამბობს ზევით დასახელებული გამოკვლევა: „კოლმეურნეობებს შიგნით ადგილი აქვს წინააღმდეგობას ღირიბსა და საშუალო გლეხებს შორის ქონებრივი უთანასწორობის ხიდაგზე. შესისვლელ გამოსადებს და განუყოფელ ფონდებს ანარიცხებს საშუალო და ღირიბ გლეხებისათვის გამგეობები თანაბარს აწესებენ იმ მიზნით, რომ შეაწელონ ის დაპირისპირება, რასაც ნათ შორის აქვს ადგილი. შემსწავლია მოჯამაგირეებისა და ღირიბ გლეხობის მისწრაფება, რომ საშუალო გლეხმა მთლიანად გააერთიანოს თავისი მეურნეობა. ისინი მწიორად გამოდიან იმის წინააღმდეგ, რომ საშუალო გლეხს ნაწილი ბალ-ვენახისა კროთთ დაუბრუნეს“.

სტალინისის რაიონში (ყოფ. ხანური) კოლექტივიზაციისათვის შედარებით უფრო კარგი პირობები იყო. ამ რაიონშიაც ჰქონდა ადგილი უბედობას და შეცდომებს. გორის ოლქის კომიტეტი და აგრეთვე რაიონული კომიტეტიც თავის დროზე დაბრუნდნენ ზომებს შეცდომების გამოსასწორებლად, მაგრამ ადგილობრივ უჯრედებზე მიმავრებული ამხანაგები იმათ დირექტივებს არ ასრულებდნენ. არის ცნობები იმის შესახებ, რომ 82 კოლმეურნეობიდან ამ რაიონში არც ერთს არ აქვს საწარმოო გეგმა. რასაკვირველია, ეს იხსნება არა იმ არეულობით, რომელსაც ადგილი ჰქონდა კოლმეურნეობებიდან მსიურად გასვლის დროს. წინააღმდეგ შედგენილი გეგმა გადაჯგუფების შემდეგ აღარ გამოდგა. უნდა შევდგინათ ახალი გეგმა.

მე განსაკუთრებით ხაზს უსვამ იმ უკმაყოფილებას, რომელიც არსებობს ღირიბ და საშუალო გლეხთა შორის, საშუალო გლეხები მიდიან კოლმეურნეობებიდან იმისათვის, რომ ღირიბი გლეხები მოითხოვენ ჯველაურის გაერთიანებას და განსაზოგადოებას.

უნდა მოვასწავლოთ, რომ ცენტრალურმა კომიტეტმა დაახლოებით 3—4 კვირისა წინააღმდეგ მისცა წინადადება ოლქისა და მაზრის კომიტეტის მდინებს, წარმოედგინათ მოსტეება თავის რაიონებში კოლექტივიზების მდგომარეობის შესახებ. არსებითად შეასრულა ეს დაეალება მხოლოდ ოთხმა რაიონმა, სახელდობრ: სანტრეთ-ოსეთმა, ზუგდიდმა, სენაკმა და ოზურგეთმა. უნდა აღვნიშნო, რომ სანტრეთ-ოსეთის და სენაკის მოხსენება არ იძლევა ანალიზს, არ იძლევა ცნობებს იმ მდგომარეობის შესახებ, რომელიც ჩვენ გვინტერესებს. იქ ნათქვამია, რომ ამდენი და ამდენი არის გაერთიანებული, მაგრამ არაა ნაჩვენები, თუ რა

სებული ამ მუშაობის ნორმები, მუშა-ხელის განაწილება არ სწარმოებს წევრთა უნარიანობის მიხედვით. ზოგჯერ მძიმე სანუშაოზე ახალგაზრდებთან ერთად მოხუცებიც მუშაობენ, ქალებისა და ნოზარდთა შრომა არაა გამოყენებული. ზოგან შემოდებულია დღიური მუშაობის წესი, რომლის დროსაც მხედველობაში არ ღებულობენ მომუშავეს კვალიფიკაციას; შრომის ინტენსივობას, დახარჯული დროის რაოდენობას.

ზოგიერთი კოლმეურნეობებში დაუშვებელი რამ ხდება. მაგალითად, კახეთში, კარდინახის კოლმეურნეობას „წითელ მარანს“ გასულ წელს დარჩა წმინდა მოგება 2.000 მანეთი, რომელიც ძირითად თანხაში უნდა ჩაერიცხა, მაგრამ მან ეს თანხა გაანაწილა ბავშვებზე: 7 წლამდე ასაკის ბავშვებს მიუღია თვითიფულს — 70 მან., 7 — 12 წ. — 120 მან., 12 — 16 წ-დგ — 160 მან. ეს განაწილება იმ მოსაზრებით კი არ იყო გამოწვეული, რომ ბავშვები უზრუნველყოთ, არამედ იმით, რომ სოფელი გადადიოდა მთლიან კოლექტივიზაციაზე და „ახალი წევრები რატომ უნდა ვამხდარიყვენ ჩვენი ნაშრომის მონაწილეო“.

შევეხები მამაკაცის და ქალის შრომას. მიუხედავად იმისა, რომ ისინი ერთნაირად მუშაობენ, ერთი და იმავე სამუშაოს ასრულებენ, მათ ხელფასში მაინც დიდი განსხვავებაა. ქალს 50 პროცენტით ნაკლებს აძლევენ, ვიდრე მამაკაცს. მაგალითად, კარდინახის კოლმეურნეობა „წითელი მარანი“ მამაკაცებისათვის დღიური ქირა განსაზღვრულია 8 მან., ქალებისათვის 4 მან. სოფ. ოსიაურის (გორის ოლქი) არტელში ქალები მამაკაცებთან შედარებით მუშაობენ გასურჩევლად, გასამრჯელოს კი 50 პროცენტით ნაკლებს ღებულობენ. ამით ისინი ძალიან უკმაყოფილო არიან.

უნდა გადავიდეთ სესხის საკითხზე, კოლმეურნეობები განიცდიან გაჭირვებას თანხების უქონლობით. განსაკუთრებით მწკვედ სდგას მუშა-საქონლის შესაძენი და საერთო ბინებისა და მოსავლის ბედლების ასაგებ სესხის მიღების საკითხი.

კოლმეურნეობათა მმართველი ორგანოები

შევეხები გამგეობის შემადგენლობას. კოლმეურნეობის დაარსების დროს გამგეობის შერჩევას სათანადო ყურადღება არ ეტყუოდა. ამ საქმეში ხშირად ადგილი აქვს გადახრებს; ბევრგან საშუალო გლეხი საკმაოდ არაა ჩაბმული გამგეობის მუშაობაში, ზოგ ადგილას კი პირიქით, გამგეობაში მარტო საშუალო გლეხებს ირჩევენ.

მართვა-გამგეობის ორგანოებში ნაკლებად არიან აგრეთვე წარმოდგენილი მოჯამაგარეები და ქალები. ზოგ შემთხვევაში ნმართველ ორგანოებში სტარბობენ მოსამსახურეები, აგრეთვე ადგილი აქვს მხოლოდ პარტიული ამხანაგების არჩევას. მოვიყვანოთ მაგალითები: ლანჩხუთის კოლმეურნეობის გამგეობაში არჩეულია 9 წევრი. აქედან პარტიული — 7, კომკავშირელი — 1 და უპარტიო — 1. 9 წევრიდან 5 ლარობია, 4 მოსამსახურე, საშუალო გლეხი კი არც ერთი. სოფ. ნაგომარის კოლმეურნეობის სარევიზო კომისიაში არჩეულია სამი წევრი, ყველა მოსამსახურე და არც ერთი გლეხი, ლაგოდების რაიონში არტელ

მდგომარეობაა თვით კოლმეურნეობებში. მხოლოდ ოზურგეთის და, გამსაკუთრებით, ზუგდიდის მაზრის მოხსენება აღნიშნავს იმას, რა მოხდა და რა ხდება დღეს საქონლმეურნეო მოძრაობაში. მოხსენებაში მოყვანილია მოსახრებები იმის შესახებ, თუ რა ზომებია საჭირო, რომ ეს მდგომარეობა განმტკიცდეს. რაც შეეხება ოზურგეთის მაზრას, ეს რაიონი დღეს თითქმის მთლიან კოლექტივიზაციის რაიონია. ამ მხრით ოზურგეთის მაზრა ეკონომიურად ყველაზე მეტად შეიცვალა. ამ საქმეში ჩვენ უსათუოდ ხელი შეგვიწყო ჩიის კულტურამ.

ამოიგი ამოცანები საკოლმეურნეო მუშაობაში

ცხლა გადავიდეთ კულაკების, როგორც კლასის, მოსაზრების საკითხზე, თუ როგორ ტარდებოდა ეს მუშაობა ჩვენში, თქვენ ეს კარგათ იცით, მაგრამ ამ ამოცანის წინაშე ჩვენ დღესაც ვდგავართ. ამხანაგებო, ამ საკითხის შესახებ მე აქ მოვიყვან ამხ. სირცოვის აზრს:

„ისტორიამ არ იცის ისეთი შემთხვევა, რომ კულაკების აჯანყებას რაიმე წინამეტება მოეპოვებია, თუ ამ აჯანყებანი მონაწილეობა არ მიუღია ღარიბ და საწულო გლეხობის ამა თუ იმ ჯგუფებს. ღარიბი და საწულო გლეხების კლასი ფუნქციონირებდა ისე, რომ აკონტროლებდა კულაკების მხრიდან ჩვენს განსაკუთრებით უხეში შეცდომების გაკლებით. ჩვენ არ უნდა მივაფუჩიოთ კულაკური საფრთხე, მაგრამ უნდა ვიცოდეთ, თუ რაში მდგომარეობს იგი რეალურად. თავი და თავი ახლა ის არის, რომ არ მივსცეთ საწულოება კულაკობას ოზოლიაციის მდგომარეობიდან გამომდინებს. საჭიროა თავგანწირული მუშაობა ღარიბთა ორგანიზაციისათვის, კერძო, ღარიბთა ჯგუფების შექმნისათვის და საწულო გლეხობასთან კავშირის განმტკიცებისათვის. ამ საორგანიზაციო-მართლ მუშაობას, მის გაქნებას ღარიბ და საწულო გლეხთა აქტივის შექმნას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს, მაგრამ პრაქტიკაში ამის ხშირად ივიწყებენ და ფიქრობენ, რომ კულაკურ მეურნეობათა ლიკვიდაცია შეიძლება განხორციელდეს ზევიდან — ბიუროკრატიული მეთოდებით“.

ამხანაგებო, ეს უნდა ვიცოდეთ თავიდან, რომ ასეთი მეთოდებით კულაკების მოსაზრა ჩვენ კიდევ მდგომარეობის გაართულების წინაშე დაგვაცენებს. კულაკების, როგორც კლასის, ლიკვიდაცია მოითხოვს დიდ მოსამხადებელ მუშაობას. საჭიროა შექმნა ღარიბთა ჯგუფების, მოჯამაგირეთა ჯგუფების და გარდა ამისა განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ქალთა შორის მუშაობას. ამ მხრივ ჩვენ გვაქვს მწარე გამოცდილება: გასულ კამპანიაში გლეხი-ქალის აქტივობა მიმართულ იქნა არა კოლექტივიზაციის სასარგებლოდ, არამედ კოლექტივიზაციის წინააღმდეგ.

ცხლა ბრიგადების შესახებ: მუშათა ბრიგადებში ჩვენ დიდი სამსახური გავდივით. ამის ეფრავინ ვერ უარყოფს, მაგრამ ისიც უნდა ითქვას, რომ მუშადა ბრიგადებში ზოგჯერ მოხდენენ ისეთი ამხანაგები, რომლებიც არ უნდა გავაყ-

ნილიყვნენ სოფლად კოლექტივიზაციის ჩასატარებლად; მათ ბევრი რამ ისეთი ჩაიდინეს, რაც დაუშვებელი იყო. ჩვენ არ ვაქცევდით ყურადღებას, არ ვარჩევდით, თუ ვის ვგზავნიდით სოფლად სამუშაოდ. ვგზავნიდით ისეთ ამხანაგებს, რომლებიც არ იყვნენ გაცნობილი პარტიის დირექტივებს, არ იყვნენ გაცნობილი კოლექტივიზაციის საკითხებს, არ იცნობდნენ სოფელს, გლეხს. თუ რას ჩაიდინდნენ ადგილებზე ბრიგადები, ამას ყურადღებას არ ვაქცევდით. ცენტრიდან გაგზავნილ მომუშავეებს ადგილობრივი ამხანაგები მოწიწებით უყურებდნენ, როგორც ცენტრის წარმომადგენლებს, მათ რჩევა-დარიგებას ყურს უგდებდნენ და რჩევას ხმა ამოჟღერებდნენ ასრულებდნენ. ბევრი ადგილობრივი მუშაკი ამჩნევდა, რომ ზოგჯერ ბრიგადირები ცდებოდნენ, მაგრამ მათ წინააღმდეგ გამოსვლა უხერხულად მიაჩნდა. მომავალში ამას ყურადღება უნდა მიექცეს, ასე ხერხულეთ არ უნდა მოვექცეთ სოფელში გასაგზავნ ამხანაგების შერჩევას.

უპრადღებბ სოფლის კომუნისტებს

მე ახლა ვაყენებ საკითხს სოფლის კომუნისტების შესახებ. სოფლად თორავარ გადახრას ჰქონდა ადგილი: ერთის მხრივ „მემარცხენე“ გადახრას და მეორეს მხრივ მემარჯვენეს. ორივე ეს გადახრა უკიდურესობამდე მიდიოდა, უკიდურეს ხასიათს ღებულობდა. სოფლის მემარჯვენე კომუნისტი კულაკობის მფარველი იყო და კოლექტივიზაციის წინააღმდეგ ილაშქრებდა. „მემარცხენეები“ კი ფართოდ მიმართავდნენ ადმინისტრაციულ ზომებს, იყენებდნენ იარაღს, მათრახს და სხვ. კოლექტივიზაციის გატარების საქმეში.

რასაკვირველია, ამხანაგებო, ეს ყველა სოფლელ კომუნისტზე არ ითქმის. გარჩევა საჭიროა. იყვნენ ისეთი ამხანაგები, რომელნიც ასე თუ ისე სწორად ატარებდნენ პარტიის ხაზს. ამასთანავე ისიც უნდა ვთქვათ, რომ სოფლის კომუნისტი მდგომარეობა ძალიან მძიმეა, მას არანორმალურ პირობებში უხდებია მუშაობა. ჯერ ერთი ის, რომ არიან ვეებერთელა სოფლები, სადაც კომუნისტების რიცხვს თითებზე ჩამოთვლით. რასაკვირველია, ორი-სამი კაცი წარმომადგენს მეტად სუსტ ორგანიზაციას. ამავე დროს ისინი გარშემორტყმული არიან გლეხური სტიქიით, რაც, თავისთავად ცხადია, მათზე გავლენას ახდენს. დიდი სიმტკიცე და ნებისყოფა მართებს კაცს, რომ ამას გაუძლოს, გავლენაში არ მოხედეს. ეს ადვილი საქმე არ არის. ეს არ გავს ქალაქში ცხოვრებას. ამასთანავე ნუ დაივიწყებთ, რომ სოფლის კომუნისტზეა დამოკიდებული ყველაფერი: ის დატვირთული და გადატვირთული ყოველგვარი ცირკულიარებით, დირექტივებით როგორც საშპოთა ხაზით, ისე პარტიული ხაზით. ყველაფერი, რაც კეთდება სოფლად, კეთდება კომუნისტების საშუალებით. სოფლის კომუნისტი მილიციონერის როლსაც ასრულებს, ის იჭერს, ატუსაღებს დამნაშავეებს. ასეთ გარემოებას უნდა გაუწიოთ ანგარიში. საოლქო, სამაზრო და რაიონულმა კომიტეტებმა უნდა მიიღონ ზომები იმისათვის, რომ შეამსუბუქონ სოფლის კომუნისტის მდგომარეობა, გაამაგრონ სოფლის ორგანიზაციები და განსაკუთრებით გააძლიერონ აღმზრდელი მუშაობა პარტიის წევრთა შორის.

ბანკამტკიცის) არსებული მიღწევები

ისმება კითხვა: გვაქვს თუ არა ჩვენ მიღწევები კოლმეურნეობის მშენებლობაში? რასაკვირველია გვაქვს. ამის არ დანახვა ყოველად შეუძლებელია. თუ ჩვენ ავიღებთ ციფრებს იმის შესახებ, თუ რამდენი იყო გაერთიანებული კოლმეურნეობებში დეკემბრის თვეში და შევადარებთ მათს თვესთან, დავინახავთ შემდეგს: დეკემბერში კოლმეურნეობებში გაერთიანებული იყო გლეხურ მეურნეობათა 6,3 პროც., ეხლა კი გაერთიანებულია 21 — 23 პროც. ეს, რასაკვირველია, დიდი მიღწევაა. მაგრამ თუ მხედველობაში მივიღებთ იმას, რომ 6 პროცენტიდან ჩვენ უცბად შევსუბადით 65 პროცენტამდე და შემდეგ ისევ უცბად მოგვახდა დაბლა დაშვება — 21 — 23 პროცენტამდე, რასაკვირველია, ამ შემთხვევაში მიღწევებზე ლაპარაკი უფრო რთული საკითხია. მე ვამბობდი და კვლავაც ვამბობ, თუ რომ შეცდომები არ დაგვეშვა, ის უხეში შეცდომები, რომელსაც ადგილი აქონდა იანვრის, თებერვლის და მარტის თვეებში, კოლმეურნეობებში გაერთიანებულ მეურნეობათა რაოდენობა არ იქნებოდა იმაზე ნაკლები, რაც დღეს გვაქვს და შეიძლება მეტიც ყოფილიყო. მაშინ კოლექტივებიც უფრო მკვიდრი და ნიადაგიანი იქნებოდა და უფრო მეტი სტიმული იქნებოდა მომავალი კოლექტიური მოძრაობის განსაუიარაღებლად. ეს არ უნდა დავფაროთ და მომავალში უფრო სწორად მივდგეთ ამ საკითხს.

კლები, რაც დღეს გვაქვს და შეიძლება მეტიც ყოფილიყო. მაშინ კოლექტივროგორც ცნობებიდან სჩანს, დიდ უმეტესობას წარმოადგენენ ღარიბი გლეხკაცობა და მოჯამაგირენი. განსაკუთრებით ბევრნი არიან ღარიბი გლეხები — ისინი კოლმეურნეობის 60 პროცენტზე მეტს შეადგენენ. ეს რასაკვირველია, ძალიან მძიმე სივითერ პირობებში აყენებს ჩვენს კოლმეურნეობებს, რადგან საშუალო გლეხების წასვლის შემდეგ მათ არ დარჩათ საფუძვლიანი სახსრები, საშუალება, თავიანთი მეურნეობა წინ წასწიონ. ფული არა აქვთ, სესხს ვერ ვაძლევთ, მიწა კი საშუალო გლეხებმა გაიტანეს.

ამასთან დაკავშირებით უნდა შევხებო მეორე საკითხს. თქვენ კარგად იცით, რომ მთლიან კოლექტივიზაციის დროს ჩვენმა მუშებმა, რომლებსაც არ შეუწყვეტია კავშირი სოფლის მეურნეობასთან, გამოაცხადეს, რომ თავისი მიწები კოლმეურნეობებში შეაქეთო. მაგრამ როგორც კი კოლმეურნეობები დაიშალნენ, მათ უკანვე მოითხოვეს თავიანთი მიწები, რის გამოც მიწის ერთად-ერთი ფონდიც გამოეცალა ხელიდან ღარიბ გლეხებს და მოჯამაგირეებს. მე მგონია ეს საკითხი ხელახლა უნდა დაისყას, რომლებიც შედარებით მცირე ხელფასს ღებულობენ. უნდა დაეტოვოთ მიწები, იანთ მუშა-მოსამსახურეებს კი, რომლებიც ღებულობენ დიდ ხელფასს და თავიანთ მიწებს უმიწაწყლო გლეხებზე აზიარებენ. შეტანილი ნაკვეთები არ დაუბრუნდეთ, ასე აყენებენ საკითხს თვით გლეხები. პროვკავშირებმა უნდა ნიაქციონ ყურადღება ამ ვარემოებას.

ამხანაგებო, დღეს კოლმეურნეობების გამგეობები მოწყვეტილი არიან კოლმეურნეობათა მსახებისაგან, ამნაირად თავს იჩენს ბიუროკრატიაში. გამგეობის წევრებს ადგილ-ადგილ თავი ისე უქრავთ, როგორც ძველ მებატონეებს. მე ვიცი ერთი შემთხვევა გორის ოლქში, როდესაც კოლმეურნეობის თავმჯდომარემ

სტემა კოლმეურნეობის წერს და დაატუსაღა იგი შრომის დისციპლინის დარღვევისთვის. ასეთი წიხები კოლმეურნეობაში ყოულად დაუშვებელია. ასეთ კოლმეურნეობაში გლეხი არ გაჩერდება, არის შემთხვევების მთელი რიგი, როდესაც გამგეობის წევრები მუშაობას არ კადრულობენ, ფიზიკურ სამუშაოებს არ ეკარებიან. ეს დამახინჯებაა და მის წინააღმდეგ უნდა იქნეს მიღებული გადაწყვეტილი ზომები. ამასთანავე ადგილობრივი მუშაკებისა და ორგანიზაციების ყურადღება უნდა მიექცეს თვითკრიტიკის გამლას კოლმეურნეობებში.

ესლა რამდენავე სიტუციით შეეცხები კოლმეურნეობის გამსხვილების საკითხს. ჩვენ წინეთ ძალიან წერილი კოლმეურნეობაში ვეკონდა, გასულ წ. თითო კოლმეურნეობაში შედიოდა 17 — 18 ოჯახი დაახლოებით, ზოგიერთ რაიონებში წელს ამ 17 — 18 ოჯახიდან უცხად 1500 — 3000 ოჯახამდე ახტნენ. ეს უკვე მერტე უკიდურესობაში გადავირდნა. პრაქტიკიდან ჩვენ დევრწმუნდით, რომ იქ, სადაც ასეთი დიდი კოლმეურნეობებია, გლეხებს უხდებათ სამუშაოზე სიარული 10 — 12 კილომეტრის მანძილზე და ამასთანავე გლეხების ინიციატივა სრულებით იკარგება. პრაქტიკამ გვიჩვენა, რომ ასეთი დიდი კოლექტივების შექმნა ჩვენს პირობებში არ ვარგა, გლეხები თვითონ მივიდნ ამ დასკვნამდე და ააღა უფრო ნაკლები ზომის კოლექტივებს ქმნიან.

საკოლმეურნეო მშენებლობის პრინციპები

როგორი პერსპექტივები აქვს საკოლმეურნეო მოძრაობას და რას უნდა მოველოდეთ ჩვენ ხლო მომავალში? ამხანაგებო, ჩვენ დღეს რთულ და ძნელ ამოცანების წინაშე ვდგევართ. უნდა მოგახსენოთ, რომ გლეხების ერთი ნაწილს თვალში კოლმეურნეობას სახელი ვაუტყდა. ამასთანავე ჯერ სრულებით არ შეწყვეტილა ბრძოლა კოლექტივების გარეშე მყოფ გლეხებსა და კოლმეურნეობებს შორის. რასაკვირველია, ამ ბრძოლას დღეს უფრო ფარული ხასიათი აქვს. რითაც სარგებლობენ კვლაკები და სხვა ანტი-საბჭოთა ელემენტებიც. ეს ქმნის გართულებას. მეფრს გონია, რომ საკოლმეურნეო მოძრაობის შხრით ჩვენში ესლა ყველაფერი რიგზეა, მე უნდა შევეხო იქ ამხ. დარახველიძის გამოსვლის. მან იქ განაცხადა, რომ ჩვე ქეთაისის ოლქში მტკიცე მდგომარეობა გვაქვსო, ამხანაგებო, ასეთხაირად საქმის მიფუქჩეება არ შეიძლება, ჩვენ ყველამ ვიცით, თუ როგორი სტულისკვებაა იყო ქეთაისის ოლქში. მართალია ეზლა იქ გამოსვლებს არ აქვს ადგილი, მაგრამ, როგორც ამხ. ლ. ლოლობერიძემ აღნიშნა სწორედ დარახველიძის სიტყვის გამო, ქეთაისის ოლქში ჩვენ დაუშვით შეცდომების მთელი რიგი. ნუ თუ ამეზამად ყველა ეს შეცდომები გამოსწორებულია? არა ამხანაგებო. ამხ. დარახველიძემ, რასაკვირველია, მთელი ბრძოლება ცენტრალურ დაწესებულებებზე ვადაიტახა: მიწათმოწყობა არ ჩატარდა თავის დროზე და ამან ხელი შეგვიშალაო. მან ყურადღება არ მიაქცია იმას, რომ კოლმეურნეობიდან გამოვიდა გლეხობის 60 — 70 პროც., რომელიც უკანვე თბოულობდა მიწას. ასეთ დროს მიწათმოწყობის ჩატარება არ შეიძლებოდა. შემდეგ ამხ. დარახველიძე ამბობს, რომ ჩვენ კოლექტივიზაციის მაღალი პროცენტი გვაქვსო. განა ის არის კარგი, რომ 86 პროცენტიდან უცხად 25 პროცენტამდე ჩამო-

ედით? კიდევ საექვო არის შეგვრჩება თუ არა ეს პროცენტიც. შერე საქმე იმა-
ნია, თუ როგორი სულისკვეთებაა კოლექტივებში, როგორი მდგომარეობა იქნება
მოსავლის გაყოფის დროს და როგორ მოაგვარებენ ამ საქმეს.

დღევანდელი, შედარებით მშვიდობიანი მდგომარეობით დაკმაყოფილება არ
შეიძლება. აი სწორედ ეს იქნებოდა მეალილუეობა, ეს „კაზიონ“შინა“ იქნებოდა.
მე არ ვამბობ ამას მარტო დარბაველიძის შესახებ, მან მხოლოდ საბაბი მოგვცო
ამაზე გველაპარაკა. ეს საერთო მოვლენა არის.

ესა ისეთი დროა, რომ კოლექტივის დაშლა, თუ რაღაც დიდი რამ არ
მოხდა, შეუძლებელია. ყანები უმეტეს ნაწილად დათესილია და მოსავლის მო-
ლოდინში ვართ. კოლმეურნობის დაშლა თუ მოხდა, მოხდება მოსავლის განა-
წილების დროს, რაც უსათუოდ ჩუენი უნოქმედობისა და უტაქტობის შედეგი
იქნება. მოსავლის განაწილებისთვის მხადება — აი, რა არის დღეს კველაზე
უტრო სერიოზული საქმე და რას უნდა მიექცეს მთელი ჩვენი ყურადღება.

რა წესით უნდა მოხდეს მოსავლის განაწილება? აქ საჭიროა გამოვიყენოთ
მათელი ხელოვნება, მათელი გამოცდილება და არ ავეყვით მხოლოდ შაბლონს.
შეიძლება ჩვენ წაიღეთ დათმობაზედაც. არ შეიძლება საკითხს მიუღვეთ ისე,
რომ წესდება მათია და ის უმაჯოლად უცვლელად უნდა გავატაროთო. ჩვენ
უნდა ვცადოთ, რომ კოლმეურნეობა დავინსნათ, გადაეარჩინოთ დარღვევას.
ყოველივე წვრილმანს რომ გამოვეკიდოთ, შეიძლება ეს უმთავრესი დაეკარ-
გოთ. წესდება იმას კი არ ნინნავს, რომ აუცილებლად ისე იქნას გატარებული,
როგორც იქ სწერია. წესდება მოცემული არის სანიმუშოდ. მე ვფიქრობ, სრუ-
ლებით არაერთიანი დანაშაული არ იქნება, თუ სადმე პირობების და გარემოების
მიხედვით, ზოგიერთ დათმობაზე წავალთ. აი ისე სდვას საკითხი. რა თქმა უნდა,
ჩვენ დათმობაზე წაიღეთ წვრილმანეში, მეროზე ხარისხოვან საკითხებში და
არა არსებით მხარეებში. მაგრამ სხვადასხვა ფონდების გადარიცხვის, პროცენ-
ტების და სხვა ასეთი წვრილმანი საკითხებისათვის ჩვენ საქმე არ უნდა გა-
ვადეუქოთ.

ეს დავივიწყებთ რომ ჩვენს მტრებს არ სძინავთ. ყოველ ჩვენს შეცდომას,
ყოველ ნაკლს ისინი ერთი-ათად ახვიადებენ, ერთი-ათად პერაკენ და ივენებენ
არა მარტო კოლექტივიზაციის, არამედ საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგაც.

აქ ლაპარაკი იყო პასუხისმგებელ ამხანაგების გაგზავნის შესახებ სოფლად.
ეს ლაპარაკი არ უნდა დარჩეს მარტო სიტყვებად. არამედ უნდა განხორციელ-
დეს და თუ საერთოდ ოდესმე უნდა განხორციელდეს, სწორედ ესაა, კინაიდან
სწორედ ესაა გვაქვს საპასუხისმგებლო მომენტი.

სტატვარი საშრობი — მხარჯმენი გაღატრა

შევეხები იმას ვინ არის დღეს ჩვენთვის საშიშარი: ტროცკისტები თუ მე-
მარჯვენები. ტროცკისტები უკვე კონტრ-რევოლიუციონურ ბანაკში გადავი-
დნენ და ისინი არა თუ მენშევიკებს უერთდებიან, არამედ კონტრ-რევოლიუ-
ციონურ ბურჟუაზიასაც კი უჭერენ მხარს. ამიტომ ისინი დღეს ჩვენთვის არ
არაიან ისე საშიში. მათ სახეს უკვე იცნობს მღმთა კლასი, რომელიც მათ ანკესზე

აო წამოეგება. რაც შეეხება მემარჯვენეებს, ისინი დღეს უმთავრეს საფრთხეს წარმოადგენენ. მემარჯვენე კომუნისტების მოქმედებას არსებითად ჩვენ შევძევართ კულაკების გამარჯვებისაკენ და არა მათი მოსპობისაკენ. საჭიროა ადგილობრივმა ამხანაგებმა ფიზიკადად ადვენონ თვალი ამ გადაბრებს, განსაკუთრებით მემარჯვენე გადახრას, როგორც პრაქტიკაში, ისე თეორიაში და ძირშივე ჩაკლან ისინი.

შაანასკნელი გადაწყვეტი ბრძოლისაკენ

მე ვფიქრობ, რომ ჩვენ უდიდესი გამოცდილება მივიღეთ, ჩვენ ეს გაკვეთილები, ეს გამოცდილება უნდა შევისწავლოთ და მომავალში შეცდომები აღარ დაუშვათ. ეს ყველაფერი უნდა გამოვიყენოთ, ამაზედ უნდა ვისწავლოთ, ეს გაკვეთილი მიღებულა თვით ცხოვრებიდან და ანტიკომ ყველაზე უფრო სასარგებლოა ჩვენი მუშაობისათვის.

როგორც მოგხსენებთ, ჩვენ ვდგევართ დიდი საბასუს-სმკვებლო მომენტის წინაშე, ჩვენ ეაწარმოებთ გადამწყვეტ ბრძოლას: გადამწყვეტი ბრძოლა სწარმოებს კერძო, ინდივიდუალურ მეურნეობასა და კოლმეურნეობებს შორის, ბურჟუაზიულ ეკონომიკასა და სოციალისტურ ეკონომიკას შორის. ეს აშკარაა, ასე დგას ესლა საკითხი. კულაკები, რომლებიც დღეს თავს იკატუნებენ: უცლიახ დროს და მომავალში კიდევ უფრო ძლიერ იეროშს მოიტანენ ჩვენსე, ისინი უბრძოლველად არ დასთმობენ თავიანთ პოზიციას ვინ გადაიბირებს საშუალო გლეხობას. შევსძებობთ თუ არა მის შინაარსუნებას — აი, როგორ დგას დღეს საკითხი, შე ვფიქრობ, რომ ეს საკითხი აუცილებლად ჩვენს სასარგებლოდ გადაიჭრება. მაგრამ იგი გადაწყდება არა თავისთავად, არა „თვითდენით“, არამედ ამ მუშაობაში შეჭრით და მასების დაპყრობით, (მხურვალე ტაში).

საგარეო სიტუაცია

(წარმოთქმული სრ. საქ. კ. პ. (ბ) მე-VII ყრილობაზე).

ამხანაგებო! მე ჩენს მოხსენებაში ვერ შევეძელი სანახევროდაც ამომეწურა ია მისალი, რომელიც მქონდა: ეს შეუძლებელი გახდა იმიტომ, რომ დიდ დროს მოითხოვდა.

უნდა მოვასყენოთ, რომ მე უფრო მეტა მოველოდი აქ გამოსულ ამხანაგებისაგან, მე შეგონა, რომ ისინი პრაქტიკულად მიუღებოდნენ საკითხს და საკმაო მასალას მოგვცენდნენ საკომპლემენტურეო მონათხრობიდან, მაგრამ ეს იმედი არ განართლდა, არაა საქორა საერთო ფრაზები, ათასჯერ გადადექილ-გადმოდექილი სიტყვები, ნუ გეწყინებათ და ორატორების უმეტესი ნაწილის სიტყვები ასეთი იყო: ამხანაგები საკითხს არ ეხებოდნენ კონკრეტულად, არ იძლეოდნენ კონკრეტულ მითითებებს იმ მდგომარეობის გამოსასწორებლად, რომლებიც ჩვენ გვაქვს.

შემდეგ, ამხანაგებო, არაიქნა არ შეჩერებული იმაზე, თუ როგორ ცხოვრობენ ჩვენი კოლექტივები, რა საკითხები აღელვებთ მათ, რა სტკივათ და რა ღონისძიებები უნდა ეხებოდნენ აქემის გამოსაკეთებლად, ნუ დაგაეიწყებდათ, რომ კოლექტივებში დღეს დიდი ბრძოლაა, ბრძოლაა კოლექტივებსა და მათ ორგანიზაციულ გლეხებს შორის. ბრძოლაა თვით კოლექტივებს შინათ, ყოველივე ამის შესახებ აქ თითქმის არაფერი თქმულა, ეს ძალიან ცუდი მოვლენაა: რას უნდა მივწეროს ეს? მე შეგონია, ამის მიხეზნია ის, რომ ჩვენ შევასუსტეთ ყურადღება კოლექტივიზაციისადმი, იყო შეცდომები, გადაძახინებები, ამის შესახებ დიდი აღრ-ზაური ავსტეხეთ. შემდეგ ხელახალი კამპანიები ჩატარეთ და აბლა ეი გვეგონია, რომ მუშაისა ნორმალურ კალაპოტში ჩადგა, მაგრამ ჩვენ კოლექტივებზე ვღებულობთ ცნობებს, რომ აღვიღებზე ჯერ კიდევ ყველაფერი რაგზე არ არის, იქ ბევრ სამუშაო მოკლენებს აქეს აღვილი, დღესაც ბევრი ტკივილი აწუხებთ კოლმეურნეობებს, როგორ ფიქრობა, ამას წამლობა არ უნდა? ჩვენ ესღავ უნდა მივაქციოთ ყურადღება ამ გარემოებას.

თვითიუღმა თქვენგანმა უნდა შეისწავლოს, თუ რა ბრძოლა სწარმოებს კოლექტივებში და მათ გარეთ, აი, მაგალითად, აიღეთ ასეთი შემთხვევა: საყოველთაო მოვლენაა, რომ კოლექტივიებიდან გასული გლეხკაცობა თავის შრომის ანახლავურებს თხოულობს. ამ სიადგზე დიდი უკმაყოფილებაა, გატარებულია თუ არა ცხოვრებაში წესდება, რომელიც ჩვენ გვაქვს მიღებული და რომელზედაც ლაპარაკი იყო, რომ უმჯველად უნდა გატარდესო? ჩვენ გვაქვს ცნობები, რომ მართალია სოვიერთ კოლმეურნეობებში ფორმალურად მიღებულია წეს-

დება, მაგრამ არსებითად ის ცნობრებაში არ გატარებულა. ამ საკითხს სწორი მიდგომა, სწორი გაგება უნდა.

ჩვენ დაპირება ვიცით, მაგრამ დანაპირების შესრულებაზე ხშირიდ თავს არ ვიწუხებთ. თქვენ გუხსომებათ, გუშინ გამოვიდა ამხანაგი ხევის რაიონიდან, რომელიც უმთავრესად მეცხვარეობის რაიონია, და სთქვა, რომ ჩვენ დაგვიბრდნენ ტრაქტორებს და სხვადასხვა სასოფლო-სამეურნეო იარაღებს, მაგრამ არაფერი არ შესრულესო. ასეთ დაპირებებს ბევრგან პქონდა ადგილი კოლექტივიზაციის ჩატარების დროს. გლეხებს ეუბნებოდნენ: ოღონდ კი შედით კოლექტივში და ყველაფერი გექნებათ: სურსათი, ფართალი და საერთოდ, რაც კი გინდათ მოგეცემათო. ეს დაუშვებელია. მე არ ვამბობ, რომ დაპირება არ უნდა ყოფილიყო, მაგრამ დაპირებაც არის და დაპირებაც, გლეხს ოუ რაიმეს დაპირდები, ის უუჭველად მოგთხოვს დანაპირების შესრულებას.

ამასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს ბრიგადების როლი კოლმეურნეობათა მშენებლობაში. ვის უეუძლია უარკოს, რომ მუშათა ბრიგადებმა, დიდი სამსახური გაუწიეს საქმეს? ეს ყველასათვის ცხადია, მაგრამ, ამხანაგებო, ისიც უდავოა, რომ მუშათა ბრიგადებში აღმოჩნდნენ უღირსი ელემენტებიც, რომელნიც შრავალ უმსგავსოებას სჩადიოდნენ. ამაზე ითქმის: „ერთ კასრს თათლს ერთი კოვზი კუბრი გააფუჭებთ“. აიღეთ მაგალითად ასეთი შემთხვევა: სოფელ კარდინანში (კახეთის ოლქი) მუშათა ბრიგადების ხელმძღვანელობით გაჩეხილ იქნა 8 პექტარი ვენახი იმ მოსაზრებით, რომ ეს თურმე საჭირო იყო გზის გაფართოებისათვის. თავისთავად ცხადია, რომ ასეთი დინამიკური მოქმედება უკმაყოფილებას იწვევდა გლეხებში. ისინი სამართლიანად ეტბნებოდნენ ბრიგადურებს: თქვე ოჯახისუნებულებო, ჯერ ნაბეგარი ქცევა ვენახი მაინც გაგშენებიათ და შემდეგ შესდგომოდით გაჩეხასო.

ამხ. ქვანიასა და ცხომკებაშვილის შესახებ

ესლა მე შევენები ზოგიერთ ამხანაგების გამოსვლას. პირველ ყოვლისა მე უნდა შევეხო ამხ. ქვანიას გამოსვლას. ამხ. ქვანიას უყვარს თვითკრიტიკა, ეს შეტიდ მოსაწონი საქმეა. მეც ამ საზომით უნდა მიუდგე მის გამოსვლას ყრილობაზე. ამხ. ქვანიამ ოივის სიტყვაში ცუკას ანგარიშის ვარშეშო განაცხადა: „აქ ამბობდენ თითქოს ჩვენ ზუგდიდის მაზრაში გასულ წელს 20 პროც-მდე განაზოგადოებელი მეურნეობები ვექონდა. ეს არ არის სწორი. შარშან კოლმეურნეობების პროცენტი ჩვენში 3 პროც-ს არ აღემატებოდა. ამ განხილულზე ჩვენ კოლმეურნეობებში გაკვირვითიანეთ გლეხობის 35 პროც-ტი, გაცხრილვის შემდეგ დარჩა 15,5 პროცენტი. დამერწმუნეთ, რომ ეს ზუგდიდის მაზრის პირობებში მიღწევაა“-ო.

ამის შემდეგ მე მინდა წავიკითხო აქ ის ოყაციალური მოხსენება. ოომნელიც გამოგზაყნილია ზუგდიდის სამაზრო კომიტეტის მიერ ამხ. ქვანიას, როგორც სამაზრო კომიტეტის პასუხისმგებელ მდივნის, ხელმოწერით, საქართველოს კომპარტიის (ბ) ცუკას სახელზე. მოხსენებაში ნათქვამია, რომ მიმდინარე წლის თებერვალში, ე. ი. 1930 წელს, როდესაც ჩვენში „თავბრუდამხევე“-

ტიმით სწორი იქნებოდა საკოლმეურნეო მშენებლობა, ზუგდიდის მაზრაში კოლექტივებში გაერთიანებულ მურნეთა რიცხვი უდრის 45 პროცენტს. ეს ციფრი მოხსენებაში ორჯერ არის გაზარებული, ასე რომ უნდა ვიფიქროთ აქ შეცდომა არ არის. ამასთანავე ამხ. ევანია აღნიშნავს ამავე მოხსენებაში, რომ გასული წლის დამლევს, როდესაც ზუგდიდის მაზრაში ჩატარებულ იქნა კოლექტივიზაციისა და მოსავლის დღე, კოლმეურნეობათა რიცხვი მთელს მაზრაში უდრიდა 19 პროცენტს. აი ამხანაგებო, სწორედ ამ ციფრებზე ემყარებოდა საქართველოს კომპარტიის ცკეის პლენუმი, რომელმაც საჭიროდ სცნო სხვა რაიონებთან ერთად ზუგდიდის მაზრაც კოფილიყო მთლიან კოლექტივიზაციაზე გადაყვანილი. ეხლა კი ამხ. ევანია ამბობს, რომ მართალია, ჩვენ მაზრაში კოლმეურნეობათა რაოდენობა 15 პროცენტამდე ჩამოვიდა, და ეს უნდა ჩაითვალოს მიღწევადო. როგორცაც ასე არ გამოდის, ამხანაგებო. მართალია, ზუგდიდის მაზრაში არის საუკეთესო კოლექტივები, მაგალითად სოფ. ფახულანას კოლექტივი. მაგრამ ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ იქ არც თუ ისე დიდი მიღწევებია. საჭიროა ვილაპარაკოთ იმაზე რაც სინამდვილეში არის. მე ამით სრულიადაც არ შექვს სურვილი ვაწყვიოთ ვისმეს. მაგრამ ეს უნდა იქნას აღნიშნული.

მეორე ორატორი, რომლის გამოსვლაც ყურადღების ღირსია, არის ამხ. ცხოვრებაშილი გორის ოლქიდან. მისმა გამოსვლამ გუშინ ცუდი შთაბეჭდილება დასტოვა. მან მეტად კარგი სურათი დაგვიხატა, განაცხადა: „ოცნება ბოლშევიკურად დავამთავრეთ. დაშვებული შეცდომები გამოვასწორეთ, 500 ჰექტარზე ბილს ბალი გავაწვინეთ, მოსახლეობის 35 პროც. გაერთიანებულია კოლექტივებში. ყველა ეს კოლექტივები საფუძვლიანი კოლექტივებიაო“. ეს არ ვარგა. ამხ. ცხოვრებაშილო, გაფერადება აქ არაა საჭირო. ამ ყრილობას ნამდვილი თვითკრიტიკის ნიშან ქვეშ ვატარებო, ეს, მართლაც, ბირნელი ყრილობაა. რომელზედაც ასე შეატრად, უღმობელიად დაკრიტიკებთ ჩვენს მუშაობას. აქ კი ამხ. ცხოვრებაშილი გამოდის და საქმეს ისე გვიხატავს, თითქოს ყველაფერი რიგზე იყოს. მე ხელთ მიქვს ფაქტები, თუ როგორ ტარდებოდა კოლექტივიზაცია გორის ოლქში. ავიღოთ, თუ გნებავთ სტალინისის რაიონი. მოგესხენებათ, ატალინის რაიონი მუშათა ცენტრია. იქ გვაქვს სატრაქტორო სადგური, ამასთანავე ეს კუთხე უმთავრესად ხორბლეულის რაიონია. ყველაფერი ეს ჩელს ზეწობდა კოლექტივიზაციას. მაგრამ როგორ ხდებოდა კოლექტივების მრწყობა? მე მოვიყვან რამდენიმე ფაქტს. სულ რაღაც 15 დღის განმავლობაში სტალინისის რაიონში კოლექტივში შეიყვანეს გლეხობის 91 პროც. ასეთი აჩქარება პირდაპირ იშვიათია. მერე როგორ მოხდა ეს? რასაკვირველია, აღმინისტრატორული დაწოლით. განკულაკების შესახებ დადგენილებები გამოქონლათ ამავე კრებებს, რომელზედაც ირჩეოდა კოლექტივების შექმნის საკითხი. თუ რა გავლენა მოახდენდა ეს გლეხობაზე. ამის ყველა კარგად მიხვდება. ასეთი ტემპი რასაკვირველია, კარგ წედევს არ მოიტანდა და არც მოიტანა. ეს თავის თავად ცხადია. ეხლა შევხვით, თუ როგორ ხდებოდა განკულაკება. სოფელ ქვემო ყარველში განაკულაკეს 10 მოსახლე. ამ 10 მოსახლიდან საშუალო გლეხი გამოდგა 7, რომელთაგან 4 მაშინვე გადასახლეს. საშუალო გლეხობა, რომლებიც თავდაპირველად, არ ვიტყვი დიდი ენტუზაზმით, მაგრამ მაინც კოლექტივში

შესვლის მსურველნი იყვნენ. ამ ამბის შემდეგ უკან დაიხიეს. ამხანაგმა ცხოვრებაში გონივრულად განაცხადა: „ჩვენ გავაშენეთ 500 ბექტარზე ბაღი“. კარგი და მშვენიერი. მაგრამ საკითხავია, რათ არ აღნიშნა მან: თუ რა მოხდა რუისის რაიონში. სადაც საუკეთესო სამრეწველო ხესაითის ბაღები 300.300 საუენიან ნაკვეთებად დააქუციდეს? ეს არავის ეპატიება. ამას ჩვენი მტრები კულაკებიც კი გამოუყენებენ.

ღარიბები მოითხოვენ, რომ საშუალო გლეხებმა მთელი თავისი ქონება შემოიტანონ კოლექტივებში. საშუალო კი ამას გაურბის და ამ ნიადაგზე ხდება უთანხმოება მათ შორის. რატომ ხდება ეს? ამიტომ, რომ ჩვენ ამ წინააღმდეგობას დეროვან ყურადღებას არ ვაქცევთ. კარგი, რომ საშეცავირო საგამომყვლევთ ინსტიტუტმა გამოგზავნა კომისია და გამოიკვლია ეს საკითხები. თორემ ამხანაგები მათ შესახებ, როგორც სხანს, აქაც არაფერს იტყოდენ.

ქალები აქტიურად გამოდიან და ეუბნებიან ქმრებს — ვაგეყრებით, თუ კოლექტივებს თავი არ დაანებებო. რას ნიშნავს ეს? ეს ამას ნიშნავს, რომ ჩვენ აქ გამოვიდეთ და ესთქვათ. ყველაფერი კარგათ არისთქო, არ იქნება მართალი. გამოვლევთ ამტკიცებს. რომ შრომის საკითხი კოლმეურნეობებში არ არის მოწესრიგებული, ღარიბები არღვევენ შრომის დისციპლინას. ამას უყურებს საშუალო გლეხი და მას კოლექტივზე გული უცრუდება. არიან კოლექტივები. სადაც გარეთ სამუშაოზე გასულ გლეხს უღლება არა აქვს აღებული ხელფასი თავისთვის მოიხმაროს, მან იგი უნდა შეიტანოს კოლექტივის საღაროში. მაგალითად. ოსიაურის კოლექტივის გამგეობას დადგენილება გამოუტანია: როცა კოლექტივის წევრი სამუშაოზე გადის, მან ქირა კოლექტივის საღაროში უნდა შეიტანოს. თვითონ კი ეს დღე სამუშაო დღეთ ეწერება. ეს ყოველად დაუშვებელია. ამის შემდეგ ვინ გავა სამუშაოზე? ცხადია, არავინ.

გარდა ამისა გორის ოლქის მდგომარეობის დასახასიათებლად საქირაა მოვიყვანოთ შემდეგი ფაქტები: თვით გორის რაიონში განკულაკებულ იქნა 75 მეურნე, მათ შორის საშუალო გლეხი იყო 44 და ღარიბები 3. ხაშურის რაიონში განკულაკებულ იქნა 36 მეურნე, მათ შორის საშუალო — 31. კასპის რაიონში განკულაკებულ იქნა 31 მეურნე, მათ შორის საშუალო — 30 და ღარიბი — 1. ამ ფაქტების შემდეგ ამხანაგებო, სრულიად არ არის საქირა სინამდვილის შეფერადება. უნდა საქირაა სწორად აესწონ-დაესწონათ მდგომარეობა და ამის მიხედვით დავსახოთ პრაქტიკული ღონისძიებანი.

სოკოპერაციისა და საკოლხეაზრანო ურთიერთობა

შემდეგ, აქ გამოვიდა ამხ. გვარამია და შეეხო საწარმოო კოოპერაციის და კოლმეურნეობათა სასტემის შორის ურთიერთ დამოკიდებულებას. ამ მხრით გაუგებრობას აქვს ადგილი. აქ არსებობს ორგანიზაციული შეუთანხმებლობა. ამხ. გვარამია სამართლიანად აღნიშნავს იმ ფაქტს, რომ სინამდვილეში აქა-იქ კოოპერაციის და კოლმეურნეობათა მუშაკები მტრულად უყურებენ ერთმანეთს. რაც ცუდ გაელენას ახდენს როგორც ერთზე, ისე მეორეზე. ამხანაგი წინადადებას იძლევა ერთი საერთო ცენტრის შექმნას შესახებ. იგი იძლევა ორ-

განხილულ სქემას, თუ როგორ უნდა განხორციელდეს ეროიანი ხელმძღვანელობა ამ შემთხვევაში, ეს საკითხი ესლა მუშავდება საბჭოთა კავშირის მისწრაზებით და ჩვენი ცენტრ. კომიტეტიც შეეცდება დააჩქაროს მისი გადაჭრა.

მე ავსხვებით კლასობრივი მტრის პროვოკაციას

მე მიზნა შეეხო კიდევ ამბ. ფანცულაიას (ლანჩხუთის მთლიანი კოლექტივიზაციის რაიონი) გამოხვლას. მან სხვათა შორის, განაცხადა: „ამხანაგებო, მე მიზნა შეეხო კოლმეურნეობის მშენებლობის ნაკლს და იმას, თუ რა უშლიდა მას ხელს. ჩვენ ვეკონდა ბევრი სიძნელე. ბირველი სიძნელე საბჭოთა მამულეებში უნდა ყვიოთ. ერთი ღერი ასანთით გლეხები აკეთებდნენ იქ დღეში 9—11 მანეთს. საბჭოთა მამულეებს ჰქონდათ ეკალი და ჯაგნარი და ერთი ასანთის ღერით გლეხობა ასე დიდ ხელფასს ღებულობდა. ამან შექმნა ის, რომ კოლმეურნეობის წვერები იქ ამჯობინებდნენ მუშაობას. სახელმწიფო ფული უყაირათით არ უნდა იყლიანგებოდეს, როდესაც იქ ჭირა 3-4 მანეთზე დავიდა, გლეხობა კოლმეურნეობას დაუბრუნდა“.

აქ რალაც დიდი ვაუგებრობაა. მე ელიქობ, რომ ის, რასაც ამბ. ფანცულაია ამბობს, კოლმეურნეობის მტრების მიერ გამოგონილი ჭირი და პროვოკაციაა. არასოდეს „საქართველოს ჩაი“-ს საზოგადოება ასეთ ხელფასს არ აძლევდა მუშებს, და არც შეეძლო მიეცა. მუშის დღიური ხელფასი ჩაის საბჭოთა მეურნეობებში არ ასცილებია 4-5 მანეთს, და ეს, იმ შემთხვევაში, როცა გლეხები მუშაობდნენ ნარდაი დღეში 9-10 საათის განმავლობაში. ყველაფერი ეს განზრახ არის შეთხზული, რათა მუდლი ჩამოაგდონ კოლმეურნეობებსა და საბჭოთა მეურნეობის შორის. დღე ჩვენი ამხანაგები ჩუ წამოეგებიან მტრის მიერ გადმოსროლილ ანკესზე.

უპრადღება ინდივიდუალურ მუშაობებს

როგორი განწყობილებაა დღეს კოლმეურნეობებსა და გარეთ მყოფ გლეხებს შორის? აქაც ყველაფერი არ არის რიგზე. სხვათა შორის, დღეს ვაზით „კომუნისტნი“ მთავისებულია ერთი წერილი: „გარდატეხა არ მომხდარა“. მთავრეანოთ ზოგიერთი იდეგლები ამ წერილიდან: „ჩვენს განკარგულებაში მყოფი ცნობებით მტკიცდება, რომ ზოგიერთ რაიონებში და სოფლებში იდეგლი აქვს ინდივიდუალური მეტრნე გლეხებთან დამოკიდებულების ყოველად უმსგავსო ფაქტებს: ზორჩალოს, გორისა და კახეთის მიუღ რიგ სოფლების სას.-სამ. კამპანიის ვეგმებში გათვალისწინებულა არ იქნა ინდივიდუალურ მეურნეობისათვის ორგანიზაციული და სამეურნეო დახმარების გაწევის საკითხები, გარდა ამისა, სათხბლე და ფულად კრედიტების განაწილება დროს სრულიად ავიწყდებათ ინდივიდუალური მეურნეობანი. თითქმის ყველა რაიონებში ერთხანრი მკაცრომარობაა ინდივიდუალურ მეურნეობათა თესლით დაკმაყოფილების მხრივ. უმეტეს შემთხვევებში თესლი სრულიად არ ეძლევა ინდივიდუალურ მეურნეობარბ გლეხებს“.

ამხანაურად, ზოგიერთ რაიონებში ინდივიდუალურ მეურნე გლეხებს არ უწევს სათანადო დახმარებას, არ აძლევენ სესხს, არ აძლევენ თესვას. კოლექტივებიდან გამოსულ გლეხებს არ უბრუნებენ მიწის იმ ნაკვეთებს, რომლებიც მათ განკარგულებაში იყო. აი რა სწერია ამის შესახებ იმავე წერილში: „კიდევ უარესი მდგომარეობაა იმ გლეხების მიმართ, რომელნიც არასწორად და იძულებით შექმნილ კოლექტივებიდან გავიდნენ. კოლექტივებიდან გასულ გლეხების მიმართ ზოგიერთ რაიონებში ადგილი აქვს უხეშად მიდგომის აღმასრულებელ ფაქტებს. მათ უმრავლეს შემთხვევებში არ უბრუნებენ განსაზოგადოებულ თესვას და არ აძლევენ თავისი მიწის სამაგიერო ნაკვეთს.“

არის აგრეთვე „შურისძიების“ და „სამაგიეროს გადახდის“ სხვა მაგალითები, რომელნიც ნათლად აღსატურებენ კოლექტივებიდან გასულ გლეხებისათვის უხეშად და უკანონოდ მოპყრობის შემთხვევებს.“

ეს მეტიღ დამადიქრებელია. შემდეგ სწერია: „გარდა ამისა, ინდივიდუალურ მეურნეთათვის და განსაკუთრებით კოლექტივებიდან თავიანთი სურვილით გასულთათვის შეუფერებელი მოპყრობა აძლევენ კულაკობის გავლენას და აღიძვებს მის მანებელურ შანსებს. კულაკობა მარჯვედ სარგებლობს ინდივიდუალურ მეურნე გლეხებისათვის ადგილობრივი ორგანიზაციების მხრივ არასწორად მოპყრობით და იგი ფართედ იყენებს ღარიბ-საშუალო გლეხებში ზემოხსენებულ გარემოებით გამოწვეულ უკმაყოფილებას.“

აი, ამხანაგებო ამის უნდა გაეწიოს ანგარიში იმიტომ, რომ ჩვენ დღეს საქართველოში კოლექტივებს გარეშე გვყავს ღარიბ და საშუალო გლეხების მობროცენტი.

დღეს სწორედ შურისძიებას აქვს ადგილი: „რისთვის გადი კოლექტივიდან, შენ არაფერი გეოგება, თუ სიმანდია — ეს კოლექტივში უნდა ეწყვიოს“. აი, ისეთი მიდგომა საკითხისადმი დაუშვებელი არის. ჩვენ არ უნდა გავამწყავოთ საკითხი. მართალია ჩვენ ვიცით, რომ გლეხები უეტველად უნდა შევიდნენ კოლექტივში, მაგრამ არა ისეთი წესით, რა წესითაც აქამდე შეიყვანეს.

აქ გამოვიდა ამხ. გეასალია და განაცხადა, რომ საკითხი პურეულითა და ხორციით მომარაგების შესახებ არ არის გადაჭრილი. შემდეგ ის აცხადებს: ჩვენთვის უნდა გამოეგზავნათ 600 ათასი ფუთი სიმინდი, ამის მაგიერად მხოლოდ ნახევარი მივიღეთ და, თუ არ მივიღებთ დანარჩენს, პასუხს არ ეაგებთ იმისათვის, რაც ზუგდიდის მაზრის კოლექტივებში მოხდება. აქედან ჩვენ ის დანაკენა უნდა გამოვიტანოთ, რომ თუ ზუგდიდის მაზრაში 300 ათასი ფუთი სიმინდი არ იქნა გაგზავნილი, მაშინ იქ კოლმეურნეობები დაინგრევა. ასე საკითხის დაყენება არ ვარგა. სიმინდი ზუგდიდს ესაჭიროება; აგრეთვე ქუთაისს, სამტრედიას, ყოვ. შორაპნის მაზრას, სენაკის მაზრას და სხვ. შესაძლებლობის ფარგლებში ყველას დავაკმაყოფილებთ, რის საშუალებაც არ გვქნება. იმას კი ვერაფერს შევპირდებით.

ერთი გარემოება კიდევ: ზოგიერთი ორგანიზაციები არ იჩენენ საკმარის ყურადღებას კოლმეურნეობათა მშენებლობისადმი. მე ვადმომცეს ერთი ფაქტი: შარშან შემოდგომაზე აჭარისტანის კოლმეურნეობის ცენტრს მიუჯდების ხაზით მიეცა 11 ათასი მანეთი, რომელიც გაგზავნილ იქნა აჭარისტანის მიწათმოქმე-

დების სახ. კომისიისათვის სახელზე. წარმოიდგინეთ, იქ ყოფილა ვინმე კვკე-
ლიძე. რომელსაც ეს სესხი დაუბრუნა და არ გადაუცია დანიშნულებისამებრ.
როდესაც ეს ამბავი შეიტყო კოლმეურნეობის ცენტრმა, გაასაჩივრა ტუილისში,
მაგრამ თანხა იმდენად დიდხანს იდო გამოუყენებლად, რომ კრედიტი დაეხურათ.

კოლმეურნეობისადმი ცუდად მოპყრობას მოწმობს აგრეთვე ის ფაქტი: რომ
კოლმეურნეობის ცენტრი გამოუყვანიათ ბინიდან, სხვა ბინა არ მიუციათ და ის
დღეს სადღაც დერეფანში არის მოთავსებული.

განსაკუთრებით ყურადღება უნდა მიექცეს კოლმეურნეობების გამგეობაში
აღმართულობის საქმის მკოდნე უპარტიო გლეხების ჩაბმის, მაგრამ ჩვენ ვხე-
დავთ, რომ ზოგიერთ კუთხეებში ეს ან არ ხდება. ეს კი დაუშვებელია. ჩვენ
უნდა ვუკადოთ, რომ ამ საქმეში ჩაებათ როგორც პარტიული, ისე უპარტიო
გლეხობა; ჩვენში ბევრია გამოცდილი, მკოდნე და ამ საქმით დაინტერესებული
უპარტიო გლეხა; რით არ უნდა გამოვიყენოთ ისინი?

მომდევ. მარტო იმის თქმა აკმარისი არაა, რომ ამდენი ვაკეთდა, ამდენი
ათი ვაერთიანებულეთ. ვიმეორებ ეს არ კმარა, ესლა საქროთა ვიცოდეთ. სად
რა ხდება. სად რა სულისკვეთებაა. თი რა საკითხებს უნდა ექცეოდეს ყურად-
ღება, თი რა უნდა იქნეს შესწავლალი.

ამხანაგებო, ზოგ კოლმეურნეობებში სხვათა შორის თი რა ნიდავხეა ვი-
ნოწყული საშუალო გლეხების უკნაყოფილება. ჩვენ ვამბობთ, რომ კოლმეურ-
ნეობაში აუცილებლად უნდა ჩამოყალიბებულ იქნას ღარიბთა ჯგუფები. ეს გა-
რეწობა საშუალო გლეხს აღვლევს. ის ამბაში ხედავს რალაც შეთქმულებას მის
წინააღმდეგ. იყო შემთხვევა, რომ საშუალო გლეხები მიდიოდენ ღარიბების კრე-
ბებზე. ღარიბები მათ არ უშებდნენ. ამიტომ საშუალო გლეხები მიდიოდენ და
კალეე აწყობდნენ კრებებს. უნდა ითქვას. რომ ღარიბთა ჯგუფები კოლექტი-
ვებში ის არ არიან, რაც საბჭოებში. რას წარმოადგენს ღარიბთა ჯგუფები კო-
ლექტივებში? მათი მოვალეობას წყადვენს სწორედ იმ უთანხმოების მოსპობა.
რომელიც ღარიბთა და საშუალო გლეხთა შორის გაჩნდა. ღარიბები კი ფიქრო-
ბენ რომ ყველაფერი უნდა გაერთიანდეს კოლმეურნეობაში, ეს ასე არ არის,
ეს უნდა აღსანათ ღარიბებს. რასაკვირველია, კოლმეურნეობაში არ არის თანა-
სწორობა. ზოგს მკონია კოლმეურნეობა — ეს სოციალიზმიათ. ერთმა ამხანაგმა
განაცხადა, რომ მე ვიყავი თქვენ კოლმეურნეობაში, მაგრამ იქ ვერაფერი სო-
ციალიზმი ვერ უნახეთ. უნდა იცოდეთ ამხანაგებო, რომ კოლმეურნეობა სოცია-
ლიზმი მხოლოდ სკოლა და არა სოციალიზმი.

შეცდომების გულწრფელი აღიარება უზრუნველყოფს
მის გამოსწორებას

ესლა. რაც შეეება თვითკრიტიკას. აქ კიდევ ბევრი გვაქვს გასაკეთებელი.
შეცდომა იმდენად არ არის საშიში. რამდენადაც ამ შეცდომის არ ცნობა, ვიუ-
ტობა. თუ შეცდომა გულწრფელად აღიარე, ის წმინდე შეგიძლია გამოიყენო
როგორც ვაკეთილი. მაგრამ უბედურება ის არის, რომ ამ შეცდომის უორი-
აღურად ბევრჯერ ცნობენ, გულწრფელად კი არა.

ამხანაგებო, კიდევ ერთხელ უნდა განვაცხადო, რომ ქულაკები და ანტი-საბჭოთა პარტიები ჩვენში მუშაობენ, არ ისვენებენ და არც მოისვენებენ, სინამდვიზიკურად არ განადგურდებიან. ეს ბრძოლა, რომელიც დღეს სწარმოებს, როგორც ვამბობდი ჩემს მოხსენებაში, მართლაც გადამწყვეტი ბრძოლაა. ეს ბრძოლა არა ისეთია როგორც იყო წინეთ. აქ ქულაკები ყოველგვარ ზომებს მაშობობენ, მოყიდვა იქნება ის, პროვოკაცია თუ სხვა. ნუ დაგაიწყდებათ, რომ ქალების ორგანიზატორობაც მათ კარგად ჰქონიათ მოწყობილი. სამწუხაროდ, ჩვენ აქ სუსტი შევიქნეთ. განა ჩვენ არ გვაქვს მეტი უფლება, რომ ქალების ორგანიზატორად ჩვენ გამოვიდეთ? ეს დიდი ნაკლია. ის, რომ ჩვენ ვერ გამოვდით ქალების ორგანიზატორებად, იმათ ხელმძღვანელებად, ეს ნიშნავს ჩამორჩენილობას, მსებისაგან ჩამოშორებას. ამ მდგომარეობას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს. ქალთა შორის მუშაობა ერთ ძირითად ამოცანად უნდა დავისაბოთ, ქალები აქტიურად უნდა ჩავაბათ საკომუნურნიო მოძრაობაში: მათი აქტივობა კომუნურნიობათა სასარგებლოდ უნდა წავმართოთ.

აი, ამხანაგებო, ის საკითხები, რომელზედაც მე მინდოდა შეშეჩერება თქვენი ყურადღება. მე ვათავებ საბოლოო სიტყვას ამხ. სტალინის წერილში მოყვანილ შემდეგ მითითებით:

„ხელმძღვანელობის ხელოვნება სერიოზული საქმეა. არ უნდა ჩამორჩე მსაქობას, რადგან ჩამორჩენა ნიშნავს მსებისაგან მოწყვეტას. მაგრამ არ ვარგა არც წინ გასწრება, რადგან წინ გასწრება ნიშნავს კევნირის დაკარგვას მსებთან. ეისაც სურს ხელმძღვანელოს მოძრაობას და ამასთანავე წინაორულთა კავშირი მილიონიან მსებთან. მან უნდა აწარმოოს ბრძოლა ორ ფრონტზე — ჩამორჩენილობის წინააღმდეგ და წინ გასწრებულთა წინააღმდეგ“. (ხანგრძლივი ტაში).

3060336030

შ ე ნ ი შ ვ ნ ე ბ ი

1) ა. ხახანაშვილი. აღექსანდრე სოლომონის ძე ხახანაშვილი ცნობილი მკვლევარი იყო. მან დაამთავრა მოსკოვის უნივერსიტეტი, რის შემდეგ დაინიშნა (1888 წ.) ლაზარევის აღმოსავლეთის ენების ინსტიტუტში ქართული ენის და სიტყვიერების ლექტორად, ხოლო 1900 წლიდან კითხულობდა ლექციებს ქართული სიტყვიერების ისტორიის შესახებ მოსკოვის უნივერსიტეტშიც. მკონდა ასზე მეტი ნაბეჭდი ნაშრომი, რომელთაგან მთავარია: 1) Очерки по истории грузинской словесности (4 ტომი), 2) ქართული სიტყვიერების ისტორია (2 ტომი), 3) ბატონ-ყმობა საქართველოში, 4) Пределы расселения грузин в Малой Азии, 5) გუჯრები, 6) Дворянские родословные акты და სხვ. გარდაიცვალა 1912 წლის 6 ივლისს ქ. სამარაში.

2) აღბუღა. აღბუღა სამცხის და შიულის სამცხეთოს მთავარი იყო. მან შეადგინა კანონები, რომლებიც შეტანილია ვახტანგ მე-VI-ის კოდექსში. ცხოვრობდა მეთითხმეტე საუკუნის დასაწყისში.

3) ურბნელი. ურბნელი ნიკოლოზ ხახანაშვილის ფსევდონიმი იყო. იგი დაიბადა 1851 წელს. საისტორიო მწერლობაში მისი ფსევდონიმი იყო ნ. ურბნელი, ხოლო პუბლიცისტიკაში კი — plebs. მისი მთავარი ნაშრომებია: „ძველი ქართული ოჯახი“ (გაზ. „დროება“ 1885 წ. და „ივერია“ 1886 წ.), „ათაბაგნი ზეჟა და აღბუღა და მათი სამართალი“, „გიორგი ბრწყინვალე“, „დავით აღმაშენებელი და მისი დრო“ (მოამბე“ 1894 წ.) და სხვ. 1906 წელს დეკემბერში მოკლულ იქნა უცნობი პირის მიერ გერძო ნიადაგზე.

4) „ქართლის ცხოვრება“. „ქართლის ცხოვრება“ საქართველოს მატიაწეა.

5) ცეზარი. იული ცეზარი რომის ცნობილი იმპერატორი იყო. ის დაიბადა 100 წ. „ქრისტეს დაბადებამდე“, მოკლულ იქნა ნეთქმულების გზით 44 წლის 15 მარტს სენატის შენობაში პომპეის თეატრის მახლობლად.

6) ტაციტი. რომის ცნობილი ისტორიკოსი და საზოგადო მოღვაწე იყო.

7) ბროსე. ბროსე მარი ივანეს ძე (1802 — 1880) გამოჩენილი იატორიკოსი, მოღვაწე იყო. ქართულის სწავლა ჯერ კიდევ პარიზში დაიწყო. 1836 წელს რუსეთის სამეცნიერო აკადემიის წევრად დაინიშნა ქართულსა და სომხურ კათედრაზე. მას აუარებელი ნაწერები აქვს ქართული მეტყველების ყველა დარგადან. როგორცაა ქართული ენა, სიტყვიერება, ისტორია, გეოგრაფია, არქეოლოგია და სხვ. მის მიერაა გამოცემული ფრანგულად ნათარგმნი „ქართლის

ცხოვრება“, „ვახუშტის გეოგრაფია“; მასვე ეკუთვნის „ვეფხისტყაოსანის“ ვა-
 მოცემაც და სხვ.

8) **ვახტანგის კანონები.** იქ იგულისხმება ქართლის მეფის ვახტანგ მე-VI
 კანონები. ვახტანგ მე-VI ჯერ განაგებდა ქართლის სამეფოს (1703 წლიდან 1712
 წლამდე), ხოლო შემდეგ კი იყო ქართლის მეფე.

9) **გიორგი ბრწყინვალე.** გიორგი ბრწყინვალე საქართველოს მეფე იყო. მარ-
 თავდა საქართველოს დაახლოვებით 1316 — 1334 წლებში. მის დროს დასაე-
 ლეთი საქართველო კვლავ დაუკავშირდა აღმოსავლეთ საქართველოს. მის დროს
 და მისი ხელმძღვანელობით შედგენილ იქნა მთიულეთისთვის „მეგლის-ღება“
 (კანონები).

10) **მეფე ბაგრატ მე-IV.** ბაგრატ მე-IV საქართველოს მეფე იყო. მართავდა
 საქართველოს 1027 — 1072 წლებში. აწარმოებდა მედგარ ბრძოლას მსხვილ
 ფეოდალებთან და მათ მეთაურთან ლიპარიტ ორბელიანს, რომელსაც ეჭირა თი-
 თქმის ნახევარი საქართველო. ამ ბრძოლაში ის, სანგრძლივი ცდის შემდეგ გა-
 მარჯვებული დარჩა.

11) **შიო მღვიმი.** შიო მღვიმელი იყო ათანე ზედაბეკლას ერთ-ერთი მო-
 წაფე. იოანე ზედაბეკელი და მისი 12 მოწაფე მოვიდნენ ასურეთიდან საქართვე-
 ლოში და დააარსეს ქართლ-კახეთის ტერიტორიაზე მთელი რიგი მონასტრები.
 მათ შორის იყო შიო მღვიმელა შიო-მღვიმის მონასტრის დამაარსებელი. თავისი
 ცხოვრებია მეტი წილი რომ გაატარა მღვიმეში (დრამდ ამოთხრილ ჭაში).

12) **თ. ფორდანი.** თედო ფორდანი იყო საზოგადო მოღვაწე. ის დაიბადა
 1854 წლის 20 აპრილს. სწავლა მიიღო სასულიერო აკადემიაში. სწავლას
 დროს ის მისწავლავდა: სასულიერო სასწავლებელში და ტფილისის სასუ-
 ლიერო აკადემიაში. 1896 წლიდან ის გურია-სამეგრელოს და იმერეთის საეკ-
 ლესიო სკოლების მეთაურად იყო. მას რამდენიმე შრომა აქვს: ქართული ენის
 გრამატიკა, ქართლ-კახეთის მონასტრების ისტორიული საბუთები; ისტორიული
 ქრონიკები და სხვ. აღსანიშნავია ისიც, რომ მან სკოლების მეთაურად
 დროს თავი ისახელა ქართული ენის დეენით სამეგრელოს სკოლებში. გარდაი-
 ცვალა თედო ფორდანი 1916 წლის 23 ოქტომბერს სოფელ კასში.

13) **დ. ფურცელაძე.** დიმიტრი ფურცელაძე გამოჩენილი საზოგადო მოღვაწე
 იყო და მღწიობდა საქართველოს ისტორიის დარგში. მას ეკუთვნის შემდეგი
 შრომები: „Краткое систематическое изложение уголовного законода-
 тельства Вахтанга VI“, Тиф. 1866 г., „Грузинские церковные гудкари“,
 „Грузинские крестьянские грамоты“ და სხვ.

14) **მეფე დავითი.** იგულისხმება საქართველოს მეფე დავით აღმაშენებელი,
 რომელიც მართავდა საქართველოს 1089 — 1125 წლებში. მის დროს დამთავრდა
 საქართველოს ცალკე ნაწილების გაერთიანება ერთ სახელმწიფოთ.

15) **კაუცი.** კარლ კაუცი იყო მარქსიზმის უდიდესი თეორეტიკოსი და
 გერმანიის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის გამოჩენილი მოღვაწე 1914 წლის
 ინტერნაციონალური ომამდე. ის დაიბადა ქალაქ პრაღაში (ჩეხო-სლოვაკიის დედა
 ქალაქი); ჩამოშავლობით ნახევრად ჩეხი, ნახევრად გერმანელია; უნივერსიტეტ-
 ში შევიდა სამოცდაათიან წლებში და ამ დროს უკვე სოციალისტი იყო. 1880 წ.

შენიშვნები

გადავიდა ქალაქ ციურხში (შვეიცარია) და ასევე თანამშრომლობას ეწეოდა სოციალისტურ პრესაში ელ. ზურნშტეინთან ერთად, რომელიც იმ დროს ჯერ კიდევ ორთოდოქსალური მარქსისტი იყო. 1883 წელს მან დააარსა გერმანიის სოციალ-დემოკრატიის ორგანო: „ნოიე ცაიტ“ („ახალი დროება“) და თანამშრომლობდა პარტიის ცენტრალური კომიტეტის ორგანოში: „დორფერტს“ში („წინ“). თავისი მეცხიერული მუშაობა კაუცკიმ დაიწყო ფრ. ენგელსის უშუალო ბელმძღვანელობის ქვეშ, ხოლო მისი სიკვდილის შემდეგ აგრძელებდა ჩვენი მასწავლებლების თეორიულ მუშაობას, როდესაც ბერნშტეინი შეუდგა მარქსის რევიზიას. მან დაუზოგველი კრიტიკით გაილაშქრა რევიზიონიზმის წინააღმდეგ. მისმა შრომებმა: „ერთფურტის პროგრამა“-ში, რომელშიაც გადამოცემულია გერმანიის სოციალ-დემოკრატიის პროგრამა, „აგარაულმა საკითხმა“, „კარლ მარქსის ეკონომიურმა მოძღვრებამ“ და მთელმა რიგმა ისტორიულმა შრომებმა, რომლებიც ამუშავებდა წარსულ ხანებს კლასიურ ბრძოლის თვალსაზრისით, მოიპოვეს საერთაშორისო მნიშვნელობა. კაუცკის ავტორიტეტს არა ერთხელ მიაბრთველენ საერთაშორისო სოციალიზმის წარმომადგენლები იმ რთულ სოციალ-ეკონომიურ პრობლემებისა და ტაქტიკურ ამოკანების გადასაჭრელად, რომლებსაც კი აყენებდა წინ ცხოვრების განვითარება. 1914 წლის იმპერიალისტური ომის დაწყებამდე ის ებრძოდა მარქსიზმის შემარქვენე რადიკალურ ფრთას, მაგრამ, როგორც კი დაიწყო ომი, ის დაიბნა, ვერ განაცხადა თავისი ავტორიტეტული პროტესტი გერმანიის სოციალ-დემოკრატიის შემთანამდებლური პოზიციის წინააღმდეგ და დაიკავა მეტად შერყევი პოზიცია „დამოუკიდებლობისათვის“ ერთად; ის ცდილობდა დაეკავშირებია ერთმანეთზე ინტერნაციონალიზმი და სამშობლოს დაცვა, რუსეთის პროლეტარულ რევოლუციას კაუცკიმ უარყოფითად შეხედა და გაილაშქრა საბჭოთა სისტემის წინააღმდეგ „მეტციერული“ კრიტიკით. ის ყველა საშუალებებით ცდილობდა დაეცვა დემოკრატია და პარლამენტარიზმი, რის გამოც სულერთიანად დაეშვა შუამ რევოლუციზმამდე. ამჟამად კაუცკი გერმანიის სოციალ-დემოკრატიის წევრია (იხ. მის შესახებ ლენინის წიგნი: „პროლეტარული რევოლუცია და რენეგატო კაუცკი“).

16) **გაზ. „ისარი“.** გაზეთი „ისარი“, რომელიც გამოდიოდა 1907 წელს, ქართველი ფედერალისტების ორგანო იყო.

17) **კაუცკი.** იხილეთ შენიშვნა 3ე-15.

18) **ელ. ილინი.** ელ. ილინი ჩვენი ბელადის ელადიმერ ილიას ძის ლენინის ასევედონიმი იყო.

19) **პეტრე მახლოვი.** პ. პ. მახლოვი (დაიბადა 1867 წ.) სოციალ-დემოკრატი ეკონომისტი და პუბლიცისტი იყო. სწავლობდა ხარკოვის უნივერსიტეტში. 1888 წელს დატუსაღებულ იქნა სამი წლით, რის შემდეგ გადაასახლეს ქ. სამარაში. აქ-ის სცემდა ოთხი თვის განმავლობაში 1896 წ. „Самарский Вестник“-ს, რომელშიც მონაწილეობას ღებულობდნ გამოჩენილი მარქსისტები. მათ რიცხვში ვ. ი. ლენინიც. შემდეგ ცხოვრობდა პეტერბურგში და თანამშრომლობდა „Наша“-სა, „Жизнь“-სა და სხვა ბეჭდვითი ორგანოებში. 1903 — 1908 წ.წ. გამოსცა „Аграрный вопрос“. 1905 წლის შემდეგ ემხრობოდა ნენშევიეების ლიკვიტატორულ ფრთას. ჩვენი პარტიის სტოკჰოლმის ყრილობაზე ჯონის სახე-

ლით გამოვიდა მომხსენებლად აგრარულ საკითხის შესახებ და იცავდა „მიწის მუნიციპალიზაციის“ ლენინის მიერ წამოყენებული „ნაციონალიზაციის“ წინააღმდეგ. 1914 წლიდან მემარჯვენე მენშევიკია.

20) **ფ. გოგინაიშვილი.** ფილიმე გოგინაიშვილი საქართველოა სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორია. მან უშოლღესი სწავლა მიიღო საზღვარგარედა, სახელდობრ, გერმანიაში. საქართველოში დაბრუნებისას მას კიდევ მოჰქონდა თავი მარქსისტად, მაგრამ მალე საესეებით შეიქცია ზურგი ამ მოძღვრებას და გადავიდა ნაციონალისტების ბანაკში. ილია ჭავჭავაძის შემდეგ ის რედაქტორობდა ნაციონალისტების „განახლებულ“ ორგანოს „ივერიას“, ამჟამად ფილიმე გოგინაიშვილი კითხულობს ლექციებს უნივერსიტეტში.

21) **ვახეთი „კავკაზ“-ი.** ვახეთი „კავკაზ“-ი იყო თვითმპყრობელობის კავკასიის ხელისუფლების ოფიციალური ბეჭდვითი ორგანო.

22) **ეს წერილი** დაწერილია 1907 წელს. მაგრამ არ ყოფილა დაბეჭდილი ჩვენს პრესაში სხვადასხვა მიზეზების გამო.

23) **ეკატერინე II.** ეკატერინე II რუსეთის იმპერატორი-ქალი იყო, რომელიც მეფობდა 1762 წლიდან 1796 წლამდე.

24) **ალექსანდრე II.** ალექსანდრე II რუსეთის იმპერატორი იყო. ის ავიდა ტახტზე 1855 წელს ყირიმის ომის დროს, რომლიდან რუსეთი დამარცხებული გამოვიდა, და დასდო მძიმე საზავო ხელშეკრულება (1856 წლის პარიზის ხელშეკრულება); რითაც რუსეთს ეკრძალებოდა ფლოტის ყოლა შავ ზღვაში. მისი მეფობის დროს ადგილი ჰქონდა შემდეგ მნიშვნელოვან სახელმწიფო აქტებს: 1) ბატონყმობის მოსპობა, რანაც დიდათ შეუწყო ხელი მრეწველობის განვითარებას და გააძლია გლეხის შრომის ნაყოფიერება; 2) სსამბარსილოს რეფორმები, რითაც გაუქმებულ იქნა ძველი უმასუხისმგებლო საამბარსილო; 3) 1864 და 1870 წ. წ. შემოღებულ იქნა საერობო და საქალაქო დებულებები, რომლებმაც გუბერნიების, მაზრების და ცალკე ქალაქების მკხოვრებთ შიანაქა „თვითმართველობა“; 4) დაწესებული იქნა ვეჭილთა ინსტიტუტი. შემოღებული საყოველთაო სამხედრო ბეგარა და სხვ. 1863 წ. ბოლონეთის აჯანყების ვაჟლენით, რომელიც სასტიკად იქნა ჩახშობილი ალექსანდრე მე-II მიერ, და აგრეთვე რევოლუციონური მოძრაობის გაძლიერების გამო, ბევრი ან „რეფორმებიდან“ შეკვეცილ იქნა. დიიწყო სუსხიანი რეაქციის ხანა: „რევოლუციონერების სიკვდილით დასჯა და გადასახლება ჩვეულებრივ მოვლენად გადაიქცა. შედეგად ამისა, ალექსანდრე მე-II მოკლულ იქნა 1881 წლის 1 მარტს.

25) **პეტრე დიდი.** პეტრე პირველი ალექსის ძე (1672 — 1725) მოსკოვის უკანასკნელი მეფე და სრულიად რუსეთის პირველი იმპერატორი იყო. ის ცნობილია შით, რომ ხელი მოკიდა რუსეთის გავერობიელებას, რისთვისაც მას ეგრედ შობებული „ზაბადნიკები“ რევოლუციონერს უწოდებდენ. მან „ფანჯარა გასჭრა ეუროპისკენ“ და ფინეთის ყურეში მდინარე ნევის შესართავთან, სადაც შობლოდ ჭაობი იყო, აავსო დიდი ქალაქი სახეტ-პეტერბურგი, რომელსაც ისღა ეწოდება ლენინგრადი.

26) **ტუვან-ბარანოვსკი.** ტუვან-ბარანოვსკი, მ. ი. (1865 — 1919) პროფესორი ეკონომისტი იყო. 90 წლებში ის კლესალური მარქსისტების“ ჯგუფს ეკუთ-

ენოდა და მალე გადაიქცა რევინიონიზმის და მარქსის კრიტიკის გზით უბრალო ლიბერალად. მას აქვს დიდი კაპიტალური შრომა: „Русская фабрика“ და სხვ.

27) პ. მასლოვი. იხილეთ შენიშვნა მე-19.

28) ნიკოლოზ I. ნიკოლოზ I პავლეს ძე (1796 — 1855) რუსეთის იმპერატორი იყო. ის ავიდა ტახტზე დეკაბრისტების აჯანყების ჩაქრობის შემდეგ 1825 წლის 14 დეკემბერს. თავისი სისასტიკის გამო მას უწოდებენ „ვერობის ეანდარმს“. მისი მეფობის დროს რეაქციამ უმაღლეს წერტილს მიაღწია. ევროპის რეაქციის ინტერესებისათვის მან გააჩინა რუსთა ჯარისკაცები პუაგროვში 1848 წლის რევოლუციის ჩასაქრობად.

29) მოხსენება აგრარული საკითხის შესახებ გააკეთა აშხ. ფილიპე მახარაძემ რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის (ბოლშევიკების) (მაშინ კიდევ არ მიღლა ჩვენს პარტიას სახელწოდება: „კომუნისტური“) კავკასიის ორგანიზაციების პირველ საოლქო ყრილობაზე 1917 წ. ოქტომბერ-ნოემბერში.

30) აი ეს რეზოლიუცია:

„მემამულეთა მიწათმფლობელობის არსებობა რუსეთში შეადგენს მათი ბატონყმური უფლების ნიუთიერ საფუძველს და მონარქიის დადგენილების შესაძლებლობას. ეს მიწათმფლობელობა აუცილებლად იწვევს რუსეთის მცხოვრებთა უდიდეს ნაწილის გლეხობის სიღატაკეს, მონობის და სიბეჭავს, აგრეთვე მათელი სახელმწიფოს ყოველმხრივ ჩამოქვეითებასც.

გლეხთა მიწათმფლობელობა რუსეთში, როგორც სანადელო (საოქმო, საკომლო) აგრეთვე ყერძო, საიჯარო და ნაყიდი მიწა თავიდან ბოლომდე და მოვლა მის სიგრძე-სიგანეზე შებოქვილია ძველი ნაიკერად ბატონყმური დამოკიდებულებით და ურთიერთობით. გლეხთა დახაწილებით ასკადისხვა ხარისხშია, მიწის დანაკარგებით, რაიც ბატონყმურ უფლების დროის ნაანდერძეა და სხვა ამგვარები. დაძველებული და ძაუნე ზღუდეების დანგრევის აუცილებლობა, აუცილებლობა მიწის განთავისუფლებისა, გადაკეთება მიწათმფლობელობისა და მიწათმოქმედებისა დი ყველა ურთიერთობათა სრულიად რუსეთისა და მსოფლიო-მეურნეობის ახალ პირობების შესაფერად — ყოველივე ეს მიწების ნაციონალიზაციისაყენ გლახკაცობის მისწრაფებათა ნიუთიერ საფუძველს შეადგენს სახელმწიფოში.

როგორიც არ უნდა იყოს წინაიღებურეთაზიული უტობები, რომლებშიაც ყველა ნაროდნიკული პარტიები და ჯგუფები ახვევენ გლეხთა ბრძოლას მემამულეთა ბატონყმურ მიწათმფლობელობის წინააღმდეგ და მოელი მიწათმფლობელობისა და მიწათსარგებლობის ყველა ბატონყმურ ბორკილების წინააღმდეგ საზოგადოთ რუსეთში. თავისთავად ეს ბრძოლა გამოხატავს სრულიად ბურჟუაზიულ-დემოკრატიულს, მარა უთუოდ პროგრესიულ და ეკონომიურად აუცილებელ მისწრაფებას ყველა ამ ბორკილების საბოლოოდ დამსხვრევისაყენ.

მაწის რაციონალიზაცია, როგორც ბურჟუაზიული საშუალება კაპიტალისტურ საზოგადოებაში ნიშნავს კლასობრივი ბრძოლის ყველაზე უფრო მეტად შესაძლებელ და წარმოსადგენ თავისუფლებას და მიწათსარგებლობის განთავისუფლებას ყველა ბატონყმურ ნაშთებისაყენ.

გარდა ამისა, მიწის ნაციონალიზაცია, როგორც გაუქმება მიწის კერძო საკუთრებისა, ისეთი მძლავრი შერყევა იქნება წარმოებისა ყველა საშუალებებით კერძო საკუთრებისა საერთოდ, რომ პროლეტარიატის პარტიამ ყოველგვარი დახმარება უნდა აღმოუჩინოს ამ გარდაქმნას.

მეორე მხრით, შეძლებულმა ვლესკაცობამ რუსეთში უკვე დიდი ხანია წარმოიშვა სოფლის ბურჟუაზიული ელემენტები და სტალინის აგრარულმა რეფორმამ ეს ელემენტები უფკველიად გააძლიერა, გაამაგრა და განამტკიცა. იმავე დროს სოფლიად ამგვარადვე გაძლიერდნენ. გამრავლდნენ სახურფლო მეურნეობაში დაქირავებული მუშენი, პროლეტარები და მათთან ასლო მდგომი ნახევრად პროლეტარულ ვლესკაცობის მასა.

რაც უფრო საბოლოოდ და გადაჭრით დაინგრევა და წიხისობა ბატონყმური მიწათმფლობელობა, რაც უფრო საბოლოოდ და გადაჭრით განხორციელდება ბურჟუაზიული დემოკრატიული აგრარული გარდაქმნა რუსეთში, მით უფრო ძლიერ და სწრაფად განვითარდება კლასობრივი ბრძოლა სოფლის პროლეტარიატისა შეძლებულ ვლესკაცობის (სოფლის ბურჟუაზიის) წინააღმდეგ.

ამისდა მიხედვით წესდებს თუ არა ქალაქის პროლეტარიატი გაიყოლიოს სოფლის პროლეტარიატი და შემოიერთოს აგრეთვე სოფლის ნახევრად პროლეტარული მასა, — ან ეს მასა ვაცეკება სოფლის ბურჟუაზიას, რომელიც ვუწყობთან, მილიტუკოსთან, კაპიტალიატებთან, შემამულეობთან და კონტრრევრულიციასთან საზოგადოდ — კეწირს ენატრება. — ამისდა მიხედვით ვადაწყდება რუსეთის რევოლუციის სეზენდი, რამდენადაც პროლეტარული რევოლუცია უკობაში, რომლის ნიშნებს ზუნ უკვე ეაჩნევთ, იქონიებს რუსეთზე თავის ბირდაპირ ძლიერ ვაეულენას.

კონფერენციამ, მიილო რა მხედველობაში ასეთი კლასობრივი მდგომარეობა და ძალთა ვაწწობილება, დაადგინა:

1) პროლეტარიატის პარტია მთელი თავისი ძალიანით იბრძვის რუსეთის ყველა შემამულეთა (და აგრეთვე საუფლისწულო, საეკლესიო, საკაბინეტო და სხვადასხვა) მიწების დაუყოვნებლივ და სრულ კონტისკაციასათვის.

2) პარტია გადაჭრით მოითხოვს ყველა მიწების დაუყოვნებლივ ვადაცემას ვლესობა დეპუტატების საბჭოებზე ან სხვა ადგილობრავ თეიომართველობის ორგანოებზე, (რომლებიც საესებით დემოკრატიული წესით არჩეული და შემამულეთა და მოხელეთაგან სრულიად დამოუკიდებელი იქნება) შეკანირებულ ვლესკაცობის ხელნი.

3) პროლეტარიატის პარტია მოითხოვს ყველა მიწების ნაციონალიზაციის სახელმწიფოში, ნაციონალიზაცია ნაშნავს, რომ მიწის საკუთრების უფლება ვადავიდეს სახელმწიფოს ხელნი, ხოლო მიწის ვანაწილების უფლება ადგილობრივ დემოკრატიულ დაწესებულებას დარჩეს.

4) პარტია გადაჭრით ებრძვის, როგორც დროებით მთავრობას, რომელიც შინგაროვის პარით და თავისი კონტრ-რევოლუციონტრ ვამოსელებით ვლესებს თავზე ახევეს „ნებავოფლობით შეთანხმებას შემამულეობთან“, ე. ი. ნამდვილ ბატონყმურ ხასიათის რეფორმას და ვლესებს „სასჯელოთ“ ემუქრება „ძალადობისათვის“ ე. ი. ემუქრება მცობერებთა უმცირესობის მხრით შემამულეთა და

კაპიტალისტთა ძალის შიშის უმრავლესობაზე, აგრეთვე ხაროდნიკების და ს.-დ. მენაშენიკების რყევას, რომლებიც გლეხებს ურჩევენ დამფუძნებელ კრებამდე ხელი არ ახლონ მიწას.

5) პარტია ურჩევს გლეხებს შეკავშირებული ძალით ჩაიბარონ მიწა; მხოლოდ ისე კი, რომ ოდნავათაც არ გააფუჭონ ქონება და შეეცადონ წარმოების გადიდებას.

6) საერთოდ ყველა აგრარული გარდაქმნა მხოლოდ მაშინ იქნებოდა საფუძვლიანი, მკვიდრი, როცა სახელმწიფოს სრული დემოკრატიზაცია მოხდება. ე. ი. ერთი მხრით როცა მოიპარბა ბოლიცია, მუდმივი ჯარი და პრივილეგიებით აღჭურვილი სახელმწიფო მოხელეობა, ხოლო მეორე მხრით, როცა ადგილობრივი თვითმართველობა დამყარებული ფართოდ დემოკრატიულ საფუძველზე, დამოუკიდებელი და ხევიდან ზედამხედველობისა და მხრუნველობისაგან თავისუფალი იქნება.

7) საჭიროა დაუფრვნებლივ და ყოველგან მოეწყოს ცალკე დამოუკიდებელი ორგანიზაციები სოფლის პროლეტარებისა, როგორც სამეურნეო მუშათა დემუტატების საბჭოების სახით (აგრეთვე დემუტატების განსაკუთრებული საბჭოების წარმოად პროლეტარულ გლეხკაცობიდან) ისე პროლეტარულ ჯგუფთა და ურჩქაითა ორგანიზაციის სახით გლეხთა დემუტატების საერთო საბჭოებში, ადგილობრივი თვითმართველობის ყველა ორგანოებში და სხვა...

8) პარტიამ მხარი უნდა დაუჭიროს იმ საგლეხო კომიტეტების მოქმედებას, რომლებიც რუსეთის სხვადასხვა ადგილებში ამეურნეო საქონელს და იარაღს ურიკებენ ამ კომიტეტში შეუკავშირებელ გლეხებს, რომ ეს საქონელი და იარაღი გამოყენებული იქნას ყველა მიწების დასამუშავებლად.

9) პროლეტარიატის პარტიამ უნდა ურჩიოს სოფლის პროლეტარებს და ნახევრად პროლეტარებს, რომ თავთვეულ, ცალკე მამულიდან უნდა შესდგეს საკმარისად მსხვილი სანავალითო მეურნეობა, რომელიც უნდა აწარმოონ სასოფლო მეურნეობის მუშათა დემუტატების საბჭოებში საზოგადოების ხარჯზე აგრონომების ხელმძღვანელობით და საუკეთესო ტექნიკურ საშუალებათა გამოყენებით.

ხოლო რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიის (ბოლშევიკების) კავახისის საოლქო ურილობაზე მიღებული რეზოლიუცია აგრარულ საკითხზე შემდგეგია:

„რუსეთის რევოლიუციის ერთ უმთავრეს კითხვათაგანს შეადგენს აგრარული (მიწის) კითხვა, რომელნიც უნდა გადასწყვიტოს ბედ-იღბალი, როგორც რუსეთის მრავალმილიონიან გლეხობისა, აგრეთვე თვით რევოლიუციისა.

დროებითი მთავრობამ რევოლიუციის შვიდი თვის განმავლობაში არამც ერთ ერთი ნაბიჯი არ წადგა წინ ამ კითხვის გადასაწყვეტად, არამედ იგი პირიქით შეეცადა მთლიანად დაეცვა როგორც შემამბულეთა მიწის მფლობელობა, აგრეთვე არსებული ბატონყმური ურთიერთობა აოფლად.

ვიღებთ რდა მხედველობაში იმ მოსაზრებას, რომ აგრარული კითხვა რუსეთში და კერძოდ კავკასიაში გადაწყდება მხოლოდ მაშინ, როცა მთელი მიწა გადავა მუშათა, ჯარისკაცთა და გლეხთა დემუტატების საბჭოების ხელში და

უღებს რა სარჩულად სრულიად რუსეთის ს.-დ. მ. პ. (ბოლშევიკების) 1917 წლის აპრილის კონფერენციის დადგენილებას ამ კითხვის შესახებ, პირველი კავკასიის საოლქო ყრილობა რ. ს.-დ. მ. პ. (ბოლშევიკებისა) ადგენს:

1. პროლეტარიატის პარტია მოითხოვს ყველა მიწების ნაციონალიზაციას სახელმწიფოში, ე. ი. მიწა უნდა გადავიდეს მთელი ხალხის ხელში.

2. პარტიის აზრით დამფუძნებელი კრების მოწვევამდის მთელი შემაბულენების მიწები მათ შორის: საკაბინეთო, საუფლისწულო, სახანო, საბეგო, სამალაღარო, სამონასტრო, საეკლესიო და სხვაეფო, უნდა ფიქონ ხელში წინასწარ შემუშავებულ წესრიგით თვითონ გლეხთა დემუტატების საბჭოებმა ანუ გლეხთა კომიტეტებმა, რომლებს ხელში გადადის მთელი უფლება განაგრჯულებისა მიწის შესახებ.

3. საჭიროა, რომ დაუყოვნებლივ ყველგან, საფელში თუ ოლქში, მოეწყოს გლეხთა საბჭოები ანუ კომიტეტები ხევით ჩამოთვლილ მიწების ხელში ჩასაგდებთ, როცა ეს მიწები იმათ სოფელში ანუ ოლქში მოპყვებიან, იმავე საბჭოების ანუ კომიტეტების ხელში იმავე წესით უნდა გადავიდეს აგრეთვე სასოფლო-სამეურნეო ინვენტარი როგორც ცოცხალი, აგრეთვე მკვდარი, და რომ შეიძლებოდეს განვითარდეს ამ მამულეზე საუესხოვო მეურნეობა, ამიტომ საჭიროა, რომ არავითარ შემთხვევაში არ წახდინონ სარჩო-ქონება და ეკადენ განავითარონ წარმოება; მოქმედების ერთი მეორესთან შესათანხმებლად საჭიროა, რომ გლეხთა საბჭოებმა ანუ კომიტეტებმა დაარსონ საფუტერნიო და საოლქო ორგანოები საბჭოების ანუ კომიტეტების სახით.

4) ყველა ჩამოთვლილი ღონისძიებანი შეიძლება იყოს მოკვანილი აღარულებაში მხოლოდ რევოლიუციონურის გამოსვლით გლეხებისა წინააღმდეგ შემამულეებისა და კაბიტალისტებისა და არა შეთანხმებით კონოკალიცებთან, როდესთან და კორნილოვებთან, როგორც ესა ჰგონიათ მენშევიკებს და ესერებს წერეთლის, ჩერნოვის და სხ. მეთაურობით, რომელნიც მოუწოდებენ გლეხებს მომრიგებელი კამერებში შემამულეებთან. ამიტომაც საჭიროა, რომ გლეხობამ სულ ერთიანად შესწყვიტოს ყოველი კავშირი მომრიგებელ-ობორონებთან პარტიებთან. მენშევიკ-ესერებთან, რომელთაც უღალატეს გლეხობას და შეშებს და შეპყრეს უნამუსო კავშირი კონტრ-რევოლიუციონურ მთავრობასთან.

დასასრულ ყრილობა მოუწოდებს ყველა ამხანაგებს აღსნან ღარიბ გლეხებს, რომ ერთად-ერთი პარტია, რომელიც ყოველგვარად მხარს ეჭერს ღარიბ გლეხობის რევოლიუციონურ მოთხოვნილებას, ეს არის პროლეტარიატის პარტია, ანუ რევოლიუციონური სოციალ-დემოკრატია, ე. ი. ბოლშევიკების პარტია. მხოლოდ ეს პარტია შეუდარებლად და სრულიად იცავს ყველა მშრომელსა ინტერესებს, მხოლოდ ის იბრძვის ყველა ხალხების ძმობისთვის, ომის მალე გათავებისთვის და კაბიტალისტგან დადგმულ უღლის მოსაშორებლად“.

31) **აპრილის კონფერენცია.** რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუწიათა პარტიის (ბოლშევიკების) აპრილის კონფერენცია შესდგა 1917 წლის აპრილში ქალაქ პეტროგრადში.

32) აქ იგულისხმება რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის (ბოლშევიკების) კავკასის ორგანიზაციების პირველი საოლქო ყრილობა, რომელიც მოწვეულ იქნა 1917 წლის შემოდგომაზე.

33) სტოლიპინი. სტოლიპინი, ბ. ა. (1864 — 1911) შინაგან საქმეთა მინისტრი იყო პირველ სახელმწიფო სათათბიროს ხანაში; პრემიერ მინისტრი 1906 — 1911 წ.წ. მან თავი ისახელა იმით, რომ მოაწყო კონტრ-რევოლუციონური ტერორი სამხედრო-საველე სასამართლოების სახით, შეთხზა საქმე: „სოციალ-დემოკრატიული ფრაქციის შეთქმულება“ მე-II სახელმწიფო სათათბიროში; მოახდინა 1907 წლის 3 ივნისს გადატრიალება, რითაც მომილიზაცია უყო საზოგადოთ შემამულეთა („ზუბრები“) და რეაქციონურ-ბურჟუაზიულ წრეებს, ატარებდა აგრარულ რეფორმას თემის (ინშინა) დარღვევით და „ძლიერი მეურნე გლეხის“ (კულაკის) შექმნით. მოკლულ იქნა ქალაქ კიევიში ჯაშუშ ბოგოროვის მიერ.

34) აი ეს კანონი: „დებულება სახაზინო, ყოფილ საუფლისწულო, საეკლესიო, სამონასტრო, იურიდიულ პირთა და კერძო მიწათმფლობელთა მიწების საადგილ-მამულო კომიტეტებისათვის გადაცემის შესახებ.

1. რათა უზრუნველყოფილ იქნას მიწით უმიწაყლო და ცოტა მიწის მქონე მშრომელი მიწის მომუშავე — ყველა სახაზინო, ყოფილი საუფლისწულო, საეკლესიო სამონასტრო, იურიდიული და კერძო პირთა მიწებიდან განსაზღვრულ ნორმაზე ზევით, რომლის რაოდენობა გადაწყვეტილი იქნება საგანგებოდ; დგება საგანაპირო (კრაევი) საადგილ-მამულო ფონდი, რომელიც გადადის საგანაპირო და საგუბერნიო ან საოლქო საადგილ-მამულო კომიტეტების განკარგულებაში.

შენიშვნა 1. საადგილ-მამულო კომიტეტების განკარგულებაში არ გადადის ეზო და სამოსახლო.

შენიშვნა 2. უკეთუ მოხდება ნაციონალურ-ტერიტორიალურ პოლიტიკური გაერთიანება, მიწის ფონდის მართვა-გამგეობა გადადის ამა თუ იმ ტერიტორიის ნაციონალურ ტერიტორიალურ შესაფერ კომიტეტის განკარგულებაში, იმ მიწის გამოკლებით, რომელთაც საერთო სახელმწიფოებრივი ან საერთო საგანაპირო მნიშვნელობა აქვთ, ასეთი მიწები რჩება საგანაპიროთ („კრაევი“) საადგილ-მამულო კომიტეტების განკარგულებაში.

შენიშვნა 3. ამიერ-კავკასიის იმ ნაწილებში, სადაც განზრახულია ადმინისტრაციულად გადამიჯენა, საგუბერნიო და საადგილ-მამულო კომიტეტები უნდა შედგენილ იქნან ასეთი გადამიჯენის მოხდენის შემდეგ.

2. ხიზანთა დამოკიდებულება ისაობა. ის მიწები, რომლითაც ამჟამად ხიზნები სარგებლობენ, რჩება მათვე, მიწის ნორმა არ უნდა აღემატებოდეს კომიტეტის მიერ დაწესებულ ნორმას და უნდა ეთანხმებოდეს პირობებს, რომლებიც გამოამუშავებული იქნება ამავე კომიტეტების მიერ. იმავე საფუძველზე უნდა დაკმაყოფილებულ იქნან „პოსელიანები“ იმ მიწებით, რომლებითაც ისინი სარგებლობენ „ტაპის“ და „არჩევის“ უფლებით.

3. 1918 წლის პირველ იანვრიდან ისპობა სანადგრო მიწების გამოსასყიდი გადასახადი, რომელსაც ყოფილი დროებითი ვალდებული გლეხები და „პოსელისებები“ იხდიდნენ.

4. ეკრძა მიწის მომუშავე პირთა საჭიროების მიხედვით საადგილ-მამულო კომიტეტები ანაწილებენ ამ დებულების პირველ მუხლში აღნიშნულ მიწებს იმ მიწების გამოკლებით, რომლებიც შემდეგ მუხლებში ხელუხლებლად არიან აღიარებულნი. ასეთი მიწები გათვალისწინებული იქნება უმნიშვნელოთა ან ცოტა მიწის პატრონთა შორის იმის მიხედვით, როგორათაც გამორკვეული იქნება მიწის საჭიროება ამ პირთათვის. მიწის რაოდენობას, ნორმას და პრობებს იმუშავენ ამ შემთხვევაში, საადგილ-მამულო კომიტეტი.

5. მცხოვრებთათვის განაწილება არ შეიძლება: ა) ტყეების, სამადნო მიწების და წყლების, ამათი სარგებლობის წესი ცალკე იქნება გამოცემული; ბ) სახაზინო, ყოფილი საუფლისწულო, ეკრძა პირთა და სხვადასხვა მიწები საზღვხლო და საზამთრო საბალანსოები, სახაზინო საიჯარო, მულანოს, კილიკოს და სარდარაბადის-და სხ. ველები, აგრეთვე ის მიწები, რომლებსაც ესაჭიროება მორწყვა ან გაშრობა ან სხვა მელოორაციული ზომები, რომლებსაც საგანაპირო („კრავეო“) საადგილ-მამულო კომიტეტის განკარგულებაში გადადის, ამ მიწების სარგებლობის წესს იმუშავენ და აწესებს საგანაპირო („კრავეო“) საადგილ-მამულო კომიტეტი.

6. ისეთ მიწებს, რომელთაც შეიძლება მივანიჭოთ განსაკუთრებული სიხალაო სამეურნეო ღირებულება, ეკუთვნის: ა) რომლებიც იძლევიან შიფლი რუსეთის ან ამიერ-კავკასიის ან ეკრძა რაიონების მცხოვრებთათვის მასიური მონარების ნაწარმოებს (პროდუქტს), რომელ პროდუქტს არსებულ პირობებში ვერ ამუშავენენ მიწის მომუშავენი, ან ამუშავენენ მცირე ნაწილს, რაც საკმაო არ არის (მეურნეობა, მევენახეობა, მესილეობა, ჩიხ-პოყვანა და სხ.); ბ) მეურნეობათვის აუცილებელია ან მეტად საჭირო მის წარმოების საშველებათა იარაღების შექმნა-გაყვება (სასადგამურო პირტუკვის მოშენების, სათესლე სანერგე ადგილები, სადაც ეს მასალები იყიდება); გ) რომელიც გვირვენებს, აუროგორი გაუმჯობესებული ორგანიზაცია და ტენიკა უნდა ჰქონდეს მეურნეობას.

შენიშვნა: ადგილობრივ საადგილ-მამულო კომიტეტების საგანაპირო („კრავეო“) ნებართვით უფლება ეძლევა შეგდოს იმ მამულთა კატეგორია, რომელთაც საბალხო სამეურნეო ღირებულება აქვს ადგილობრივ საჭიროებათა და პირობათა მიხედვით.

7. წინა მუხლებში აღნიშნული მამულები (მუხ. 5 და 6), რომელთაც არ აქვთ საერთო საბელწიფოებრივი ან საერთო საგანაპირო (კრავეო) მნიშვნელობა, გადაეცემათ ადგილობრივ თვითმართველობის ორგანოებს საზოგადოებრივი მეურნეობის მოსაწყობათ.

8. საგანაპირო („კრავეო“) საადგილ-მამულო მიწათა ფონდის გამგებლობა, რომელიც ადგილობრივ საერთო ორგანიზაციების განკარგულებაში არ გადადის (მუხ. 5 და მუხ. 6), ეკუთვნის საგანაპირო („კრავეო“) საადგილ-მამულო კომიტეტს.

9. კითხვის განხილვა იმის შესახებ, თუ რამდენი მიწა უნდა გადაეცეს სა-
ადგილ-მამულო კომიტეტებს, რამდენი იქნეს დატოვებული მეკამულის ხელში,
რამდენი მიეცეს დასამუშავებლად მიწის მუშას და აგრეთვე რამდენი მიწა უნდა
იქნეს დატოვებული გაუნაწილებელი და საზოგადოებრივ მეურნეობის საწარ-
მოებლად და რამდენი გადაეცეს ერობებს — სამაზროს, საჯუბერნიოს და საგა-
ნაპიროს („კრაევი“), როცა ერობა შემოღებული იქნება, ენიჭება საგანაპირო
 („კრაევი“) და საჯუბერნიო სადგილ-მამულო კომიტეტებს. საბოლოოდ გა-
დაწყვეტა ენდობა ცენტრალურ მთავრობას.

10. ამ დებულების განმარტება და აგრეთვე იმის განსაზღვრა, თუ რა წე-
სით და თანდათანობით უნდა იქნას გადაცემული პირველ და მეორე მუხლში
ნაბეჭები მიწები; როგორ უნდა გადაწყდეს საკითხი იმ საკულტურო საგანმა-
ნათლებლო ღონისძიებებთან მოწესრიგების შესახებ, რომლის შესანახა
სახსარი უნდა გადაიღოს საგანაპირო ფონდში ჩარიცხულ მიწების შემოსავლი-
დან და აგრეთვე ყოფილ დროებით ვალდებულთა სანადელო გადასახადების
მოსპობა, სანამ ამ საკითხს დამფუძნებელი კრება გადასწყვეტდეს, მოხდება ცალ-
კე ინსტრუქციით.

11. საზოგადო ხელმძღვანელობა და თვალყურის დევნება ამ დებულების
1 — 10 მუხლებში აღნიშნულ ზომების სისრულეში მოსაყვანად ევალება ამიერ-
კავკასიის საგანაპირო საადგილ-მამულო კომიტეტის და უმაღლესი მთავრობის
ორგანოს.

ამიერ-კავკასიის კომისარიატის თავმჯდომარე ე. პ. გეგეჭკორი.

მიწათმოქმედების სამინისტროს საქმეთა კომისარი ა. ბ. ნერუჩევი.

35) **გეგეჭკორი.** ყვენი გეგეჭკორი ქართველი მენშევიკების ერთ-ერთი ბე-
ლადია. ის იყო მე-III სახელმწიფო სათათბიროს დეპუტატი; წევრი სოციალ-
დემოკრატიულ (მენშევიკების) ფრაქციისა. 1917 წლის თებერვლის რევოლიუ-
ციის შემდეგ იყო ამიერ-კავკასიის კომისარიატის თავმჯდომარე, ხოლო საქარ-
თველოს (მენშევიკური) რესპუბლიკის დაარსების შემდეგ, მისი საგარეო საქმეთა
მინისტრი. ამჟამად გაქცეულია მენშევიკურ მთავრობის სხვა წევრებთან ერთად
საზღვარგარედ.

36) **ნერუჩევი.** ნერუჩევი იყო ამიერ-კავკასიის კომისარიატის არსებობის
დროს მიწათმოქმედების სამინისტროს საქმეთა კომისრად. მიმართულებით მენ-
შევიკურად ესკრი.

37) **სოციალისტ-ფედერალისტები.** „ქართველი ფედერალისტები, რომლე-
ბიც აგრეთვე სოციალისტ-ფედერალისტებს უწოდებენ თავიანთ თავს, — მეტად
მურყევი, ჩამოუყალიბებელი პარტიაა. მიუხედავად იმისა, რომ ეს პარტია წარ-
მოიშვა ჯერ კიდევ მე-XX საუკუნის დასაწყისში, 1905 წლის რევოლიუციამდე,
მას ჯერ კიდევ არ გააჩნია რაიმე განსაზღვრული პოლიტიკური პლატფორმა;
ის დღევანდლამდე ქანაობს უკიდურესს შოვინიზმს, რომელიც ზოგჯერ
კაცთმოძღვრებამდე აღწევს (ქართველი ფედერალისტების დამოკიდებულება
რუსებისა, რუსებისა, სომხებისა და სხვებისადმი) და სოციალ-რეფორმიზმის შო-
რის, სოციალისტ-ფედერალისტები, თუმცა ყველა თავიანთ გამოცემაში სწერენ,
რომ ისინი რევოლიუციონერ პარტიას წარმოადგენენ, მაგრამ მათი რევოლიუ-

ციონერობა მხოლოდ წმინდა კონტრ-რევოლუციონურ მოქმედებათ და გამოხედვებში აშკარადდება. ამ ვაჟბატონების რევოლუციონურ, მკვირალა სიტუაციებს. ისე როგორც მენშევიკებისაც, თან სდევთ კონტრ-რევოლუციონური და რეაქციონური მოქმედებანი და საქმეები. ამ პარტიის სულისჩამდგმელნი (როგორც განსვენებული არილ ჯორჯაძე) როგორღაც ახერხებდნენ ქართული ეკლესიის, ქართული ბურჟუაზიის, გლეხობის, მუშების ინტერესების დაცვის ერთად შეთავსებას. ქართველი ფედერალისტების პარტია პირველ ხანებში წარმოადგენდა მცირე ინტელიგენტურ წრეს პირებისას, რომელნიც თავისი სოციალური მდგომარეობით ეკიდებოდნენ ან ბურჟუაზიას ან თავად-აზნაურობას. მაგრამ დაინახეს რა, რომ აქედან არაფერი გამოვიდოდა, ხოლო მეორეს მხრივ სოციალისტური ფრაზეოლოგია, ამ ვაჟბატონების მიერ თანდათან შეთვისებული, ავალებს მათ მშრომელ ხალხთან უფრო ახლო დგომას, ეს პარტია ბოლო დროს ცდილობს მუშებს და გლეხებს დაუახლოვდეს, ამასთან მხოლოდ ქართველ მუშებს და გლეხებს. ამგვარად ნაციონალისტური საბჭოელი პერშიაფროდიტულ პარტიაში გადამჭრელ როლს თამაშობს. საერთოდ ფედერალისტები საქართველოში წარმოადგენენ მეტად სუსტ პარტიას, რომელიც ქართველი ხალხის ცხოვრებაში სრულიად უმნიშვნელო როლს თამაშობს. დამფუძნებელ კრებაში ეს პარტია რამდენიმე დეპუტატითაა წარმოდგენილი". (ფილიპე მახარაძე: „მენშევიკური პარტიის დიქტატურა საქართველოში“).

საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ ჩვენში სოციალისტ-ფედერალისტების პარტიის ერთმა ნაწილმა რანდენიმედ შესცვალა დამოკიდებულება საბჭოთა ხელისუფლებასთან (გაჩ. „ტრიბუნა“-ს ჯგუფი) და თანდათან დაუახლოვდა კომუნისტურ პარტიას, რის შემდეგ მიღებულ იქნა ჩვენს პარტიაში. მისი მთავარი ნაწილი კი მენშევიკებთან ერთად ეწევა არალეგალურ მუშაობას საბჭოთა ხელისუფლების დასამხობად საქართველოში.

38) **დაშნაკელები.** „გერედწოდებული „რევოლუციონური“ პარტია „დაშნაკუტიუნი“ („კავშირი“), რომელიც წარმოიშვა თავდაპირველად ოსმალეთში დაახლოებით 30 წლის წინად და რომელსაც პირველ ხანებში ჩეტნიკური ხასიათი ჰქონდა, თავის მიზნად ისახავდა უმთავრესად ოსმალეთში გადატრიალება მოეხდინა ოსმალეთის უღლისაგან სომეხი ხალხს გასამთავისუფლებლად, თავისთავად იგულისხმება, რომ „დაშნაკუტიუნის“ პარტიას არც სოციალიზმთან, არც პროლეტარულ რევოლუციასთან საერთო არაფერი არ ჰქონებია და არც აქვს. ის მხოლოდ ბრმა იარაღი იყო როგორც იმგლის-საფრანკეთის იმპერიალისტების, ისე რუსეთის იკათმპკრობელობის ხელში, რომლებიც ოსმალეთში თავიანთ დაპყრობითი და მტაკებლურ მიზნებს მისდევდნენ. დაშნაკელების რიგები იფხვობდა უმთავრესად ინტელიგენციისგან და მხოლოდ იშვიათ შემთხვევაში მუშებისა და გლეხებისაგან. ორგანიზაცია დაშნაკუტიუნი“ აღმოცენდა პირველად როგორც შეთქმულობითი ორგანიზაცია და მისი მოქმედების თითქმის ერთად-ერთი მეთოდი იყო ტერორი — ცალკე პირების მკვლელობა". (ფილიპე მახარაძე: „მენშევიკური პარტიის დიქტატურა საქართველოში“).

39) **„ერთობა“.** გახეთი „ერთობა“ გამოდიოდა 1917 წლიდან გახეთ „თანამედროვე აზრის“ მაგვირად ქ. ტფილისში. ის იყო მენშევიკების პირველად მიერ-

კავკასიის საოლქო კომიტეტის ბეჭდვითი ორგანო, ხოლო შემდეგ, როდესაც ჩვენი მენშევიკები ჩამოკლდნ რუსეთის მენშევიკებს და დააარსეს საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტია, „ეროზა“ გადაიქცა საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის ცენტრალური კომიტეტის ორგანოდ. ის გამოდიოდა „მუწუყვეტლად 1921 წლის მარტამდე, ე. ი. მენშევიკური აელისუფლების დამხობამდე საქართველოში.

40) „ბრძოლა“. გაზეთი „ბრძოლა“ ჩვენა პარტიის კავკასიის საოლქო კომიტეტისა და ტფილისის კომიტეტის ორგანო იყო. გამოდიოდა 1917 წელს და 1918 წლის დსაწყისში. სანამ ჩვენი ორგანიზაციები არ იქნა გადაყვანილი მენშევიკების მიერ არალეგალურ მდგომარეობაზე. პირველად ის გამოდიოდა კვირაში ერთხელ, ხოლო 1917 წლის ნოემბრიდან კი ყოველდღიურად.

41) კადეტები. კადეტები ეს ლიბერალური ბურჟუაზიის კონსტიტუციონურ-დემოკრატიული პარტიის შემოკლებული სახელწოდებაა. დაარსდა ის 1905 წლის ოქტომბერში: 1) ეროზის მომხრე კონსტიტუციონალისტების — ლიბერალური მემამულეებისაგან და 2) „განთავისუფლების კავშირის“ წევრებისაგან, ე. ი. ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული ინტელიგენციისა და თავისუფალი პროფესიის პირთა წარმომადგენლებისაგან. მათი პროგრამის ძირითადი მუხლებია: 1) პარლამენტარული მონარქია; 2) მემამულეებისათვის ჩამორთმეულ მიწებში სასყიდლის მიცემა და 3) მუშათა ყოფა-ცხოვრების გაუმჯობესება 8 საათის სამუშაო დროის დაშვებით იქ, სადაც ეს შესაძლებელია.

42) მახლოვი (პეტრე). იხილეთ შენიშვნა მე-19.

43) წერეთელი. ირაკლი (აკაკი) წერეთელი ცნობილი ქართველი სოციალ-დემოკრატია. ის იყო მე-II სახელმწიფო სათათბიროს წევრი და მეთაური სოციალ-დემოკრატიული ფრაქციისა, რომელიც გასამართლებული იქნა თვით-შპყრობელობის მიერ შეთხზულ ეგრედწოდებულ „სოციალ-დემოკრატიული ფრაქციის შეთქმულობის“ საქმის გამო და დაფანტული ციმბირში. ციმბირიდან წერეთელი დაბრუნდა თებერლის რევოლიუციის შემდეგ და სათავეში ჩაუდგა მენშევიკ-ესერთა ბლოკს. ოქტომბრის რევოლიუციის შემდეგ ის გამოიპარა საქართველოში და აქ აგრძელებდა რუსეთში წაგებულ ბრძოლას პროლეტარულ რევოლიუციის ხელმძღვანელთან, კომუნისტურ პარტიასთან. მაგრამ აქაც, ჩვენ-შიაც ვერ გაუძლო მან ბოლშევიკურ ტალღებს და იძულებული გახდა გახიზნულიყო საზღვარგარედ, თავი შეეფარებია ბურჟუაზიულ ქვეყნებისთვის. დღეს ის საქართველოს მენშევიკებისა და მე-II ინტერნაციონალის ერთ-ერთი ხელმძღვანელია.

44) ჩხენკელი. აკაკი ჩხენკელი ქართველი მენშევიკების ერთი ბელადთაგანია. თებერლის რევოლიუციამდე ის იყო დეპუტატად ბათუმის ოლქიდან სახელმწიფო სათათბიროში. ამჟამად ის საზღვარგარედ იმყოფება და ეწევა აგიტაციას ჩვენს წინააღმდეგ.

45) ნოე ჟორდანია. ნოე ჟორდანია ქართველი მენშევიკების ცნობილი ბელადია. ყოფილი მენშევიკურ საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობის თავმჯდომარე, ამჟამად ის იმყოფება საზღვარგარედ, ბურჟუაზიულ საფრანგეთში და ეწევა აგიტაციას ჩვენს წინააღმდეგ.

46) **სეიმი**. აქ იგულისხმება ამიერ-კავკასიის სეიმი, რომელიც მოწვეულ იქნა ქართველი მენშევიკების თაოსნობით ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ. მასში მონაწილეობას იღებდნენ ის დეპუტატები, რომლებიც არჩეული იყვნენ რუსეთის დამფუძნებელ კრებაში. ცოტა ხნის შემდეგ ეს სეიმი მენშევიკებმა დაშლილად გამოაცხადეს, ვინაიდან ამიერ-კავკასია დაეყენ ცალკე რესპუბლიკებად.

47) **იხილეთ** შენიშვნა მე-34.

48) **აიოლო**. ბაჭოელი მენშევიკების ერთ-ერთი ბელადი 1917 წელს.

49) **ხომერიკი**. ნოე ხომერიკი ქართველი მენშევიკებია ერთ-ერთი ბელადი, მენშევიკების ბატონობის დროს ის იყო მენშევიკური საქართველოს მიწათმოქმედების მინისტრი. 1924 წელს დახვრტილ იქნა მენშევიკურ ავანტიურასთან დაკავშირებით.

50) **სტალიპინი**. იხილეთ შენიშვნა მე-33.

51) **დურნიწო**. პ. ნ. დურნიწო იყო შავრახმელი მოღვაწე ალექსანდრე მე-III დროს ის იყო შინაგან საქმეთა მინისტრის ამხანაგი და განიკვებდა პოლიციას. 1905 წ. შევიდა ვიტეს კაბინეტში შინაგან საქმეთა მინისტრად, ვიტეს კაბინეტის დატყვის შემდეგ შევიდა სახელმწიფო საბჭოში. სადაც უკიდურეს მემარჯვენეთა ბელადი იყო.

52) **ტრეპოვი**. დ. ტრეპოვი დ. 900-იანი წლების დასაწყისში მოსკოვი პალიციემისტერი და „ზუბატოვშინის“ მფარველი იყო. 1905 წელს დანიშნულ იქნა პეტერბურგის გენერალ-გუბერნატორად და სახელი გაითქვა 1905 წლის ოქტომბერში ჯარებისადმი გაცემული ბრძანებით დემონსტრანტების დახვრტის შესახებ („არ დაზოგოთ ვაზნები“). 1905 წლის შემდეგ ტრეპოვი დანიშნულ იქნა ჯანდარმთა კორპუსის შეფად და შინაგან საქმეთა მინისტრის ამხანაგად.

53) **ჩხეიძე**. კარლო ჩხეიძე ქართველი მენშევიკების ერთ-ერთი ბელადი იყო. მან დიდათ ისმენლა თავი თავისი გამოსვლებით სახელმწიფო სათათბიროში. ის იყო მე-III და მე-IV სახელმწიფო სათათბიროს დეპუტატი და სოციალ-დემოკრატიული (მენშევიკების) ფრაქციის ბელადი. განსაკუთრებით იმპერიალისტური ომის დაწყებამდე. თებერვლის რევოლუციის შემდეგ ის იყო შემთანიშნებლურ ზუსათა დეპუტატების საბჭოს თავმჯდომარე პეტროგრადში. მენშევიკების მიერ საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ ის იყო ჯერ საქართველოს დამფუძნებელი კრების, ხოლო შემდეგ კი პარლამენტის თავმჯდომარე. 25 თებერვლის გადატრიალების შემდეგ ის სხვა მენშევიკებთან ერთად გაიქცა საზღვარგარედ, მაგრამ მან ვერ აიტანა მენშევიკების ავანტიურისტული ყოფა-ქცევა განსაკუთრებით 1924 წელს მენშევიკების მიერ მოწყობილ ავანტიურის შემდეგ და თავი მოიკლა 1926 წელს.

54) **ჩხენკელი**. აკაკი ჩხენკელი ქართველი მენშევიკების ერთი ბელადია აკაკი ჩხენკელის რევოლუციამდე ის იყო დეპუტატად ბათუმის ოლქიდან სახელმწიფო სათათბიროში. ამჟამად ის საზღვარგარედ იმყოფება და ეწევა ავანტიურისტული საქმიანობის წინააღმდეგ.

55) **ვახაშკარი**. ევგენი ვახაშკარი ქართველი მენშევიკების ერთ-ერთი ბელადია. ის იყო მე-III სახელმწიფო სათათბიროს დეპუტატი, წევრი სოციალ-დემოკრატიულ (მენშევიკების) ფრაქციისა. 1917 წლის თებერვლის რევოლუ-

ციის შემდეგ იყო ამიერ-კავკასიის კომისარიატის თავმჯდომარე, ხოლო საქართველოს (მენშევიკური) რესპუბლიკის დაარსების შემდეგ მისი საგარეო საქმეთა მინისტრი. ამჟამად გაქცეულია მენშევიკური მთავრობის სხვა წევრებთან ერთად საზღვარგარეთ.

56) **ჟორდანია.** ნოე ჟორდანია ქართველი მენშევიკების ცნობილი ბელადია. ყოფილი მენშევიკურ საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობის თავმჯდომარე. ამჟამად ის იმყოფება საზღვარგარეთ, ბურჯუაზიულ საფრანგეთში და ეწევა აგიტაციის ჩვენს წინააღმდეგ.

57) **ჩხენკელი.** აკაკი ჩხენკელი ქართველი მენშევიკების ერთი ბელადთაგანია. თბერვლის რევოლუციამდე ის იყო დეპუტატად ბათუმის ოლქიდან სახელმწიფო სათათბიროში. ამჟამად ის საზღვარგარეთ იმყოფება და ეწევა აგიტაციის ჩვენს წინააღმდეგ.

58) **იხილეთ** შენიშვნა №-34.

59) **ჟორდანია.** იხილეთ შენიშვნა №-56.

60) **აი ეს კანონი:**

„მიწისმფლობელთა ხელში დატოვებულ მიწის ჯორმა და საადგილ-მამულო რეფორმის განსაზღვრულ ეტაპებზე ზომები.

ამიერ-კავკასიის კომისარიატის მიერ 1917 წ. 16 დეკემბერს შემუშავებული დებულების სახაზინო, საუფლისწულო, სამინისტრო და კერძო მიწების კომიტეტებზე გადაცემის შესახებ, შესავსებად კომისიამ დაადგინა:

1) ყველა კერძო მეპატრონეთა მიწები, გარდა იმ მიწებისა, რაც აღნიშნულია შემდეგ სტატიაში (2) ჩამოერთმევა მეპატრონეთ და სრულიად უფასოდ გადავა საადგილ-მამულო ფონდში, რომელიც საადგილ-მამულო კომიტეტების განკარგულებაში იქნება.

2) ჩამოერთმეულ მამულების მეპატრონეთ დაუტოვებენ:

ა) 7 დესიატინას, თუ ამ რაიონში ეწევიან ძვირფას კულტურის შეურნობას.

ბ) 16 დესიატინას, უკეთეს მართო პლრის თესვას მხდევენ ამ რაიონში.

გ) და 40 დესიატინას უკეთეს შინაურ საქონლის მოშენებას მისდევენ.

შენიშვნა 1: საოლქო და საგუბერნიო საადგილ-მამულო კომიტეტებს უფლება ეძლევათ ადგილობრივ პირობების მიხედვით ამ სტატიის ძალით მიწის მეპატრონეზე დატოვებულ მიწების ზომა გაადიდოს; როცა პირველ კატეგორიის მამული ჩამოერთმევა 10 დესიატინამდე; როცა მეორე კატეგორიის 20 დესიატინამდე და მე-3 50 დესიატინამდე.

შენიშვნა 2: მეპატრონეზე დატოვებულ მიწის ზომაში შედის სამოსახლო ადგილებიც.

3) ხაზინების და ჩამოსახლებულების მიწები, რომლებითაც ისინი „ტააუ“ უფლებით სარგებლობენ, მათ რჩებათ, მხოლოდ იმდენი, რამდენიც აღნიშნულია მეორე სტატიაში.

4) რომ კერძო პირთაგან, მონასტრების სახაზინო და საუფლისწულო ჩამოერთმეულ მიწების კომიტეტებზე გადაცემა ჩქარა მოხდეს, მიწათმოქმედების სამინისტროს კომისარს უფლება ეძლევა გაგზავნოს ადგილობრივ საგანგებო

რწმუნებულნი, რომელთაც განსაკუთრებული უფლებები ექნებათ და იმოქმედებენ ამიერ-კავკასიის სეიმის სახელით.

5) ამ რწმუნებულებს უფლება ეძლევათ: დააარსონ საიდგილ-მამულო კომიტეტები იმ ადგილებში, სადაც არ არის. ამ კანონის გამოცხადების დღიდან ერთი კვირის განმავლობაში დაითხოვოს არსებული კომიტეტები, უკეთუ იგინი შესაფერად ვერ ასრულებენ თავიანთ მოვალეობას, შეადგინონ ახალი და მიიღონ საჭირო ზომები დავალებულ საქმის ასასრულებლად.

შენიშვნა: 1) საიდგილ-მამულო კომიტეტნი არ შეუძლიათ ისეთი ბიზნის შევიდნენ, რომლების მამულები კომიტეტებს უნდა გადაეცეს.

6) უკეთუ მიწის რეფორმების განხორციელების დროს ეინემშ წინააღმდეგობა გაუწიო და ნაშაულობისადაცვარად დაიხვედნიან: 1 — 4 თვის დატუსაღებით, ან ყოველივე უფლების ჩამორთმევით და 1 — 4 წლამდე კატორღაში გაგზავნით.

7) ამიერ-კავკასიის კომისარიატის 1917 წ. 16 დეკემბრის დებულების 1 სტატიის და 1 და 3 შენიშვნა უქმდება.

8) ეს კანონი ძალაში შედის იმ დღიდან, რა დღიდანაც მას ამიერ-კავკასიის სეიმი მიიღებს“.

61) აი ეს კანონი:

ამიერ-კავკასიის სეიმის 1918 წლის 2 მაისის კანონი ამიერ-კავკასიის კომისარიატის 1917 წლის 16 დეკემბრის დებულებისა და ამიერ-კავკასიის სეიმის 1918 წლის 7 მარტის კანონის დამატებით.

ამიერ-კავკასიის კომისარიატის 1917 წ. 16 დეკემბრის დებულების, რომელიც ეხება ყოფილი საუფლისწულო, საეკლესიო, სამონასტრო, იურიდიულ პირებისა და კერძო შესაკუთრებების მიწის კომიტეტებზე გადაცემას და ამიერ-კავკასიის სეიმის 1918 წლის 7 მარტის კანონის დამატებით, რომელიც განსაზღვრავს შესაკუთრეთათვის დატოვებული მიწების ნორმას და შეიცავს მიწის რეფორმის გატარების საშუალებებს — ამიერ-კავკასიის სეიმი ადგენს:

1. არ შეიძლება ჩამორთმეული და განაწილებული იქნენ მიწები, რომელიც შეადგენს საკუთრებას: აგრონომიულ, სასკოლო, კულტურულ-განმანათლებელ, საქველმოქმედო-საავადმყოფო და სხვა დაწესებულებათა, რომლებსაც აქვთ საზოგადოებრივი მნიშვნელობა, თუ კი ეს მიწები მიწათმოქმედების მინისტრის მიერ დაინტერესებულ უწყებებით ან შეთანხმებით ცნობილი იქნება უწყებათაშვის აუცილებლად მათზე დაკისრებულ მიზნების განსახორციელებლად.

2. მცხოვრებთა შორის გასანაწილებელი მიწის ფონდიდან გამოყოფილი იქნება:

ა) მიწის ნაჭრები, რომელიც ცნობილი იქნება ბუნებრივ ძეგლებად და ხელოვნებულად და ბ) ისტორიული და არქეოლოგიური მნიშვნელობის მიწები. როგორც არის: ქალაქების ნაგრევები, ადგილები, რომელშიაც სწარმოებს თხრა და კვლევა-ძიება არქეოლოგიურის მიზნით, ისეთი სამოსახლოები, რომლებსაც აქვს მნიშვნელობა ხალხის კულტურული დიდებისა და ხელოვნების ძეგლისა, თავისებებრივი ძველი ეკლესიები, მონასტრები და მცხეთები, სასაფლაოები, ძველი ციხე-კოშკები და სხვა ასეთი ძეგლები იმ ზომითა და სივრცით, რაც აუცილებელი იქნება მათი ისტორიული ღრებულების შესანარჩუნებლად.

4. მიწათმოქმედობის სამუშაოს უშუალო აღმასრულებელი არიან: მიწათმოქმედების კომისარიატის სამაზრო განყოფილებანი და სასოფლო-სააღვებ-მამულო კომიტეტები, რომელთა ფუნქციები და მოქმედების საგანი ცალკე ინსტრუქციით განისაზღვრება.

II

მეფის ნორმა.

5. მიწის ნორმის განსაზღვრის საფუძველია ცალკე მეურნეობა (კომლი) და მიწის აკარგაინახა.

6. მიწის ნორმა ყოფილი საკუთარი მამულიდან დაეტოვება მხოლოდ იმ მეურნეს, რომელიც ცხოვრობს ადგილობრივ და საკუთარს შრომით ეწევა მეურნეობას.

მოხუცებულ დაერდომილს, ქერივ-ობოლს, მიწის მუშა წითელარმიელს და უკვლას, ვინც მობილიზაციით დროებით მოწყვეტილ იქნება მეურნეობას, — დაეტოვება სრული ნორმა. ყველა მუშა-მოსამსახურეს, რომელიც მსახურობს განსაკუთრებული მნიშვნელობის სახელმწიფო დაწესებულებაში და წარმოებაში (როგორც არის მგალითად, რკინის გზა, ჭევა-ნახშირის მრეწველობა და სხვა), დაეტოვება ნახევარი მიწის ნორმა.

შენიშვნა 1. ოჯახის წევრად ჩაითვლება მოსწავლეს 25 წლის ასაკამდე.

შენიშვნა 2. სამოსახლო და სხვა მიწის ნორმები აღნიშნულია ამ მუხლის ცალკე დამატებაში.

7. მეურნეს, რომელიც ინტენსიურად ამუშავებს მიწას (მისდევს ჩიხს, თამბაქოს, ვენახის, ძვირფასი მცენარეების და სხვა ამგვარ სამრეწველო კულტურას) დაეტოვება მთლად ის მიწა, რომელიც ფაქტიურად მის სარგებლობაში არის და შემუშავებულია მისი პირადი და მისივე ოჯახის წევრთა შრომით, თუნდაც ამ მიწის რაოდენობა დაწესებულ ნორმას აღემატებოდეს და უკეთეს ეს მეურნეობა მიწათმოქმედების სახალია კომისარიატის მიერ ჩარიცხული არ იქნება საბჭოთა მამულად.

შენიშვნა. იმ შემთხვევაში, როდესაც კერძო მფლობელს დაეტოვება ისეთი კულტურული ნამული, რომელიც ნორმას აღემატება, ეს მამული შეიძლება დაიბეგროს განსაკუთრებული გადასახადით საბჭოთა ხელისუფლების უმაღლესი ორგანოების დასტურით.

8. მიწა მიეცემა საჭარბველოს ჯესუბელიკის ყველა მოქალაქეს, რომელიც პირადი შრომით ამუშავებს მიწას და რომლის საცხოვრებელ წყაროსაც შეადგენს სოფლის მეურნეობა. აგრეთვე ქვრიუს, ობლებს და დაკრძომილთ. — ფონდიდან მიწის მიცემა სწარმოებს თავისუფალი მიწის ფონდის რაოდენობის მიხედვით.

9. აბალშენში გადასახლებულის მიწით დაკმაყოფილება მოხდება იმავე ნორმით, რომელიც დაწესებულია იმ რაიონებისათვის, სადაც საახალშენო ფონ-

დი არსებობს. მოახალშენო ვალდებულია თავისი უძრავი ქონება ძველ ბინადრობაზე გადასცეს ადგილობრივ საბჭოს განკარგულებაში ახალშენში მოწყობის შემდეგ. ხოლო არა უგვიანეს ორი წლისა დღიდან ახალშენში გადასახლებისა.

10. კომუნას, ამხანაგობას ან არტელს, მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატის ნებართვით, შეიძლება მიეცეს ესა თუ ის კულტურულად შემუშავებული მამული მხოლოდ იმ შემთხვევაში, უკეთეს კოლექტივში შევლენ იმ სოფლის, ან მომიჯნავე სოფლის უმიწაწყო, ან მცირე მიწის მქონენი, რომელ სოფელშიაც მდებარეობს მამული. ასეთ კოლექტივში შეიძლება წევრად მიღება ერთ ან რამდენიმე გარეშე პირისა. თუ ისინი თავისი სპეციალური ცოდნით საქრონი არიან ამხანაგებისათვის.

III

მიწის სარგებლობა.

11. მიწის სარგებლობის ფორმა, იქნება იგი საკომლო, საარტელო, საამხანაგო, საკომუნო თუ სათემო, თავისუფალია.

შენიშვნა: სათემო მიწის სარგებლობის მონაწილეს ნება აქვს ყოველ დროს გამოვიდეს სათემო წრიდან და ცალკე სარგებლობისათვის მიიღოს მიწის ხვედრი ნორმა.

12. მიწათმოქმედების მუშაობის დამთავრების შემდეგ მიწების გადაყოფა (передел) აკრძალულია.

13. მიწის სარგებლობა არის უფადო, შეუწყვეტელი და საშვილიშვილო.

14. მიწის სარგებლობის უფლება მოისპობა:

ა) როცა ოჯახის ყველა წევრი თავის ნებით უარს იტყვის მიწის სარგებლობაზე;

ბ) ოჯახის გადაშენებით;

გ) როცა ოჯახი გადასახლება ახალ ადგილზე;

დ) სასამართლოს გადაწყვეტილებით კანონში განსაზღვრული დანაშაულებისათვის;

ე) მიწის ჩამორთმევით სახელმწიფოს საქროებისათვის (გზებისა და არხების გასაყვანად, სახელმწიფო სამრეწველო დაწესებულებათათვის და სხვ.).

შენიშვნა: მუხუთე წერტში აღნიშნულ შემთხვევაში მიწის პატრონს უნდა აენახაუროს ზარალი და, შეძლებისდაგვარად, მიეცეს სხვა მიწა.

15. მიწის სარგებლობის უფლების გადაცემა (გაყიდვა, ჩუქება, დაგირავება და იჯარით გაცემა) აკრძალულია.

შენიშვნა: განსაკუთრებულ შემთხვევაში სტიქიური უბედურების გამო (მოუსავლობა, პირუტყვის გაწყვეტა და სხვ.) ან მუშა-ნელის დაკლების მიზეზით (მობილიზაციით გაწვევა და სხვ.) დროებით შერკვეულ მეურნეობას, აგრეთვე ქერიეობლებს და მოხუცებულ-დავრომილებს, უფლება ეძლევათ — მიწა იჯარით გასცენ მიწათმოქმედების კომისარიატის სამაზრო განყოფილების კონტროლ ქვეშ, რომელიც განყო-

უიღებაც მოქმედებს მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატის ინსტრუქციის თანახმად იჯარის შესახებ.

16. დაქირავებული წრონის სარგებლობა სასოფლო მეურნეობაში შეიღება მხოლოდ ადგილობრივი აღმასრულებელი კომიტეტის კონტროლის ქვეშ:

ა) იმათთვის, ვისაც აქვს უფლება მიწის იჯარით გაცემისა (შენიშვნა მე-15 მუხლისა) და

ბ) სასწრაფო, ვადიანი სანუშაოს სეზონში: თოხნისა, მესა, ევნახის ან სხვა მცენარეების წამლობისა, ჩიის მოკრეფისა, ქირნახულის მოწვევის დროს და სხვ.

17. მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატს დაევალება შეიმუშაოს ანაღებულების განსამარტებლად ცალკე ინსტრუქციები.

სრულიად საქ. საბჭ. ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის
 თეკმჯდომარე — ფ. მახარაძე.

ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის
 მდივანი — თ. კლანდაძე.

და მ ა ტ ე ბ ა

მიწათმოქმედების დეპარტამენტის მე-6 მუხლისა.

1. საქართველოს რესპუბლიკის ყველა მოქალაქეს, ვისაც სოფლად აქვს ცალკე მოსახლეობა, სულ ერთია აქვს მას უფლება მიწის ნორმის მიღებისა თუ არა, შეუძლიან დაიტოვოს სამოსახლო ადგილი ზომით: არა უმეტეს 1200 კვ. საკენისა ერთ ნაჭრად, ხოლო ვისაც სამოსახლო ადგილი ახლად უნდა მიეცეს, მას მიეზომება სამოსახლო ადგილი არა ნაკლებ 300 და არა უმეტეს 600 კვ. საკენისა. ეს ნორმა სამოსახლო ადგილი ქვემოთ მოყვანილ ნიწის ნორმაში არ ჩაითვლება.

2. მიწის ნორმების განსაზღვრისათვის საქართველოს ტერიტორია გაიყოფა შემდეგ ხუთ რაიონად:

პირველ რაიონს შეადგენს: გორის მაზრის მთიანი ნაწილი ტირიფონის ეკლესიის და ცხინვალი ჩრდილოეთით, დუშეთის მაზრა, ვარდა ხევისა, გულდამყრის ხეობის და მუხრანის და საგურამოს სააგარო რაიონებისა; თიანეთის მაზრა გარდა მთიან ფშავ-ხევსურეთისა, თელავის მაზრა, მთლიად სიღნაღის მაზრის ალაზნის ხეობა, ბორჩალოს მაზრის გაჩაგანის, დემეტრე გალნიშის, გიორგი არხის, არხული სარკინის და აშაგა-ყრალის თემები და ტფილისის მაზრის ყარაიის ეკლი.

მეორე რაიონს შეადგენს: სიღნაღის, ტფილისის და ბორჩალოს მაზრების დანაწილები ნაწილები და დუშეთის მაზრის ხევი და გულდამყრის ხეობა.

მესამე რაიონს შეადგენს მტკვრისა და ლიახვის ხეობა, გორის მაზრის საზღვრებში — ცხინვალი სამხრეთით და დუშეთის მაზრის მუხრანისა და საგურამოს სააგარო რაიონები.

მეოთხე რაიონს შეადგენს: ახალციხისა და ახალქალაქის მაზრები (მესხეთი და ჯავახეთი) და

მეხუთე რაიონს: იმერეთი, რაჭა-ლეჩხუმი, გურია და სამეგრელო.

შენიშვნა 1: სააგრო რაიონების შედგენილობა სოფლებით მიღებულია იგივე, რაც მიწათმოქმედების სამაზრო განყოფილებისათვის.

შენიშვნა 2: დავას რომელიმე სოფლის ამა თუ იმ რაიონზე მიწერის შესახებ გადასწყვეტს საადგილ-მაშულო კომიტეტი.

3. ნორმად დასატოვებელი და დასაწილებელი ყველა მიწა გაიყოფა ოთხ კატეგორიად:

პირველ კატეგორიაში ჩაითვლება: საეზოვე ბაღი, ვენახი, საბოსტნე, კარზე ტყე, ხელოვნური გაშენებული ტყე და უმაღლეს კულტურისათვის სავარგისი სარწყავი სახნავი მიწა, სარწყავი სათიბი და ის ურწყავი მიწები, რომელიც კარგ მოსავალს იძლევა.

მეორე კატეგორიაში: სახნავ-სათესი მიწები, რომელიც სისტემატიურად არ ირწყვება, ურწყავი სახნავი მიწა, რომელიც საშუალო მოსავალს იძლევა, ურწყავი სათიბი და ვაკე ჯაგნარი, რომელსაც გაკაფვის შემდეგ საშუალო მოსავლის მოცემა შეუძლიან.

მესამე კატეგორიაში: ყველა სხვა სახნავი მიწა და ეწერი და მეოთხეში ჩირგენარიათი ფურდო და ქვიანი ჯირგენარი.

შენიშვნა: გამოუსადეგარი მიწა-წყალი, როგორც მაგალითად, გზა, რიყე, ტბა, ქაობი, მდინარე, ღელე, ხრანი, კლდე, მუწყერი და სხვა ანგვარი რამ, თუ რომელიმე მათგანს განსაკუთრებული ღირებულება არა აქვს. ნორმაში არ ჩაითვლება.

4. მიწის ნორმა დაწესდება საშუალო ოჯახზე. საშუალო ოჯახად ჩაითვლება თვითიველი ცალკე კომლი, რომელიც წარმოადგენს განსაკუთრებულ და დამოუკიდებელ სამეურნეო ერთეულს 3-5 სულისაგან შემდგარს. როცა ოჯახში ხუთ სულზე მეტია, ნორმის ემატება თითო ზედმეტ სულზედ ნორმის ერთი მეათედი და როცა სამ სულზე ნაკლებია, ნორმას აკლდება ამდენივე თითო ნაკლებ სულზე.

5. მიწის ნორმები, რომელიც დაეტოვება თითო კომლს:

რ ა ი ო ნ ი	კატეგორია		ფესტივები	
	I	II	III	IV
პირველი	ოთხი	ექვსი	რვა	ათი
მეორე	ოთხნახ.	ექვსი	შვიდნახ.	ცხრა
მესამე	სამი	ხუთი	ექვსი	შვიდნახ.
მეოთხე	სამნახ.	ხუთი	ექვსნახ.	რვა
მეხუთე	ორნახ.	ოთხი	ხუთი	ექვსი

კომიტეტის თავისჯდ. ფ. შანარაძე.
 აღმასრულ. კომიტ. მდივანი თ. კალანდაძე.

1922 წ. მაისის 26.
 ტფილისისი — სასახლე.
 90) ე. ი. 1922 წელს.

91) ეს წერილი უნდა დაბეჭდილიყო მოსკოვის „პრავდა“-ში 1923 წელს. მაგრამ სხვადასხვა მიზეზების გამო აღარ მოხერხდა.

92) ჩვენი მიწის კადეტის მე-25 მუხლი ამბობს: „მიწის ყიდვა, გაყიდვა, ანდერძით გადაცემა, გაჩუქება და დაგირავება აკრძალულია; ამის დამრღვევი დაისჯება სისხლის სამართლის წესით, გარდა ამისა ჰკარგავს იმ მიწას, რაც მის სარგებლობაშია, ხოლო თვით ხელშეკრულება გაუქმებულად ჩაითვლება“.

93) ამ წერილის გაგრძელება აღარ ყოფილა შემდეგში.

94) თავადი ლეოვი. თავადი ლეოვი იყო 1917 წლის დროებითი მთავრობის თავმჯდომარე ჯერ წმიდა ბურჯუაზიელის (5 მაისამდე), ხოლო შემდეგ კ. (ივლისის გამოსვლებამდე) კოალიციონურ მთავრობის.

95) თავადი მილიუკოვები. პ. ნ. მილიუკოვი რუსეთის ლიბერალური ბურჟუაზიის ბელადი იყო. ის იცავდა მარქსისტების წინააღმდეგ რუსეთის ისტორიული პროცესის თავისებურობას. 90 წ.წ. ის ემიგრანტია, ლებულობს მხურვალე მონაწილეობას „განთავისუფლების კავშირში“. 1905 წლის რევოლუციისაში ის იყო ლიბერალური მოძრაობის ბელადი, კონსტიტუციონურ-დემოკრატიული (კადეტების) პარტიის ორგანიზატორი და ხელმძღვანელი. მუდამ მოლაპარაკებებს აწარმოებდა ბურჟუაზიასთან ძალა-უფლების განაწილების შესახებ ბურჟუაზიისათვის (1905 წლის ნოემბერში და 1906 წლის ივნისში). არ ყოფილა არც პირველ და არც მეორე სახელმწიფო სათათბიროში, ხოლო შესამუსა და შეთანხმებში კი იყო რა ლიბერალურ-რადიკალური თბობის ბელადი, ის გამოხატავდა ბურჟუაზიის დიდმპყრობელურ ანექსიონისტურ გეგმებს და აპყრობდა მთელ ყურადღებას სავარჯიშო პოლიტიკას, განსაკუთრებით აწლო აღმოსავლეთს. იმპერიალისტური ომის დროს ის იყო მომხრე ლოზუნგის: „ბრძოლა გამარჯვებამდე“, და მოითხოვდა სრუტეების (ბოსფორისა და დარდანელის) ანექსიას. 1917 წლის თებერვლის რევოლუციის დროს ის იყო ვარეშე საქმეთა მინისტრი და ატარებდა თავის ანექსიონისტურ პოლიტიკას, მისმა 18 აპრილის ნოტამ გამოიწვია დიდი აღშფოთება რევოლუციონური პროლეტარიატის რიგებში, რამაც იძულებული გახადა ის დაეტოვებია თავისი პოსტი. მას შემდეგ ის ყოველგვარი კონტრ-რევოლუციონური შეთქმულების ბელადია. დაწყებული კორნილოვის გამოსვლიდან ის ხან გერმანიის ორიენტაციას ემხრობოდა და ხან „მოკავშირეებისა“. ახლა ის პარიზშია და ბელადობს კადეტების პარტიის მქმარებენე ფრთას. ის ბლოკის მომხრეა კერენსკისა და აქსენტიევის სახის „სახელმწიფოს სასარგებლოდ მოაზროვნე“ ესერებთან და იცავს „დემოკრატიული“ ანტიბოლშევიკური ბლოკის იდეას.

96) მაშინ კიდევ არ გვქონდა მიღებული ახალი სახელწოდება და ვატარებდით ძველს: „რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტია“.

97) დეკრეტი მიწის შესახებ. იბილეთ შენიშვნა მე-78.

98) ნერუჩევი. ნერუჩევი შემარჯვენე ესერი იყო. მაშინ მას ეკავა ამიერკავკასიის მიწათმოქმედების მინისტრის პოსტი.

99) ჩხენკელი. აკაკი ჩხენკელი ქართველი მენშევიკების ერთ-ერთი ბელადი. თებერვლის რევოლუციამდე ის იყო დეპუტატი ბათუმის ოლქიდან სახელმწიფო სათათბიროში. 1917 წლის თებერვლის რევოლუციის შემდეგ ამიერ-

კავკასიის ცალკე არსებობის დროს ის იყო ამიერ-კავკასიის შინაგან საქმეთა მინისტრი. ამჟამად ის სახლუარგარედ იმყოფება და ეწევა ავიატაციის ჩენს წინააღმდეგ.

100) „ეროზა“. გაზეთი „ეროზა“ გამოდიოდა 1917 წლიდან გაზეთ „თანამედროვე აზრის“ მაგიერად ქ. ტფილისში. ის იყო მენშევიკების პირველად ამიერ-კავკასიის საოლქო კომიტეტის ბეჭდვითი ორგანო, ხოლო შემდეგ, როდესაც ჩენი მენშევიკები ჩამოსცილდნ რუსეთის მენშევიკებს და დააარსეს საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტია, „ეროზა“ გადაიქცა საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის ცენტრალური კომიტეტის ორგანოდ. ის გამოდიოდა შეუწყვეტლად 1921 წლის მარტამდე, ე. ი. მენშევიკური ხელისუფლების დამხობამდე საქართველოში.

101) „ბორბა“. გაზეთი „ბორბა“ იყო მენშევიკების პირველად ამიერ-კავკასიის საოლქო კომიტეტის, ხოლო შემდეგ კი საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის, ცენტრალური კომიტეტის ბეჭდვითი ორგანო რუსულ ენაზე. ის გამოდიოდა 1921 წლის 25 თებერვლამდე, ე. ი. მენშევიკური ხელისუფლების დამხობამდე საქართველოში.

102) იგულისხმება რუსეთის სოციალისტური ფედერატიული საბჭოთა რესპუბლიკის სახალხო კომისართა საბჭო, რომელსაც თავმჯდომარეობდა ვლადიმერ ილიას ძე ლენინი.

103) გავაქკარი (ევეგენი) ამიერ-კავკასიის კომისარიატის თავმჯდომარე იყო (იხილეთ შენიშვნა მე-35).

104) კადეტები. კადეტები ეს ლიბერალური პურჟუაზიის კონსტიტუციონურ-დემოკრატიული პარტიის შემოკლებული სახელწოდებაა. დაარსდა ის 1905 წლის ოქტომბერში: 1) ეროზის მომხრე კონსტიტუციონალისტების — ლიბერალური მემაშულებებისაგან და 2) „განთავისუფლების კავშირის“ წევრებისაგან, ე. ი. ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული ინტელიგენციისა და თავისუფალი პროფესიის პირთა წარმომადგენლებისაგან. პროგრამის ძირითადი მუხლებია: 1) პარლამენტარული მონარქია; 2) მემანულებებისათვის ჩამორთმეულ მიწებში სასუიდელოს მიცემა და 3) მუშათა ყოფა-ცხოვრების გაუმჯობესება მ-სათვის სამუშაო დროის დაშვებით: იქ, სადაც ეს შესაძლებელია.

105) იხილეთ შენიშვნა მე-78.

106) შეათე ყრილობა რუსეთის კომუნისტური პარტიის (ბოლშევიკებისა) შესდგა 1921 წლის მარტში.

107) შეთერთმეტე ყრილობა რუსეთის კომუნისტური პარტიის (ბოლშევიკებისა) შესდგა 1922 წლის მარტში.

108) მეოთხეტე ყრილობა რუსეთის კომუნისტური პარტიის (ბოლშევიკებისა) შესდგა 1923 წლის გაზაბხვლზე.

109) იგულისხმება სტალინის წერილი; თავმჯდომარეა წარმატებისაგან.

110) იხილეთ შენიშვნა მე-78.

მანის ძეგლი 3. 8.

